DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Dünya Tarihi Atlası

1. Cilt
Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar

Hermann Kinder Werner Hilgemann

ODTÜ YAYINCILIK©

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şimdiye kadar alışılagelmiş başvuru kitaplarının aksine olarak 'Dünya Tarihi Atlası'nda, haritalar, şecere bilgileri ve grafikler, ayrıntılı bir zamandizinsel özet ile birleştirilmiştir. Böylece tarihe ilgi duyan okuyucunun tarihi durumlar ve olaylar hakkında hızlı ve köklü biçimde bilgi edinmesi sağlanmıştır.

Toplu bakış içeren tabloların ve haritaların karşısında bunlara ilişkin yorum metni yer almaktadır. Bunlar bir bütün oluşturmakta olup, karşılıklı olarak birbirlerini tamamlamakta ve pekiştirmektedirler.

Şimdiye kadar alışılageldiği üzere Avrupa'ya ağırlık veren tarihe bakış açısı, dünya tarihine ilişkin yönler eklenerek genişletilmiştir.

Bu bakımdan 'Dünya Tarihi Atlası', bilgi içeriği zengin bir başvuru kitabı olmakla kalmayıp, aynı zamanda öğretimi ve öğrenimi kolaylaştıran değerli bir yardımcıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dünya Tarihi Atlası

Cilt I

Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar

Hermann Kinder
Werner Hilgemann

128 Renkli Tablo

Grafik Çizimleri
Harald ve Ruth Bukor

ODTÜ YAYINCILIK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DÜNYA TARİHİ ATLASI
I. Cilt
Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar

ISBN 978-9944-344-00-5

ODTÜ Geliştirme Vakfı
Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları
ODTÜ Yayıncılık

© Volume I: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co KG, Munich/Germany
© for the Turkish edition: 2006: ODTÜ Yayıncılık, Ankara/Turkey

© Türkçe yayın hakları ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş.'nindir. Yayıncının izni olmaksızın, hiçbir biçimde ve hiçbir yolla, bu kitabın içeriğinin bir bölümü ya da tümü yeniden üretilemez ve dağıtılamaz.

Çeviren
Leyla USLU

Editör
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI

Kapak Tasarımı
Emrullah ÖZ

4. Basım Ekim 2012
Semih Ofset Matbaacılık Ltd. Şti.
Büyük Sanayi I. Cadde Çakırlar İşhanı İskitler-ANKARA
Tlf.: (312) 341 40 75 Faks: (312) 341 98 98
Sertifika no: 12613

ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş.
Üveçler 1042. Cad. No: 57/1 Çankaya-ANKARA
Tlf.: (312) 480 15 97 - 480 15 98
Faks: (312) 480 15 99
Sertifika no: 15723
E-posta: odtuyayincilik@odtuyayincilik.com.tr
İnternet: www.odtuyayincilik.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

'Dünya Tarihi Atlası', haritaları ve zamandizinsel özetleri amaca uygun biçimde birleştirerek, atlası kullananları tarihi durumlar hakkında görsel olarak da bilgilendirme girişiminin sonucudur. Olguların seçiminde belirli bir tarih görüşünü esas almadık; aksine olabildiğince nesnel bir genel bakış sunmaya çalıştık. Bu nedenle Avrupa dışındaki konular ve devirler de dikkate alınmıştır.

Haritalar ve grafikler alışılmış çizimlerden farklılık gösteriyorsa, bunu zorunlu kılan yalnızca boyutlar değildi. Tarihi süreçlerin seyrini, önemsiz hususları belirterek dağıtmadan, yalnızca başlıca unsurlarıyla yansıtmak istedik.

'Dünya Tarihi Atlası'nı kullananlardan küçük puntoları hoş görmelerini rica ederiz; harita üzerinde anlatılana ilişkin metni, kısa bir açıklamanın ötesinde amaca uygun tamamlayıcı bir unsur olarak haritanın yanında yer alacak şekilde daha geniş kapsamlı bağlantılar içine yerleştirmenin tek yolu buydu. Kültür, sanat, din v.s. hakkındaki genel bilgilerin amacı bütünlüğü sağlamaktır. Genel olarak düşünsel süreçleri harita ya da grafik yoluyla aktarmaktan vazgeçmemiz gerektiğini düşündük; çünkü bu tür girişimler nadiren tatmin edicidir.

Büyük bir duyarlılıkla haritaları ve grafikleri hazırlayan Bay ve Bayan Bukor ile eserin tüm redaksiyon işlerini yürüten Dr. Erhard Klöss'e teşekkür ederiz.

Bielefeld, Ağustos 1964 **Yazarlar**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Önsöz 5

İlk Çağlar ve Erken Tarih
Yaşamın oluşumu 11
Eski Taş Çağı 12
Orta ve Yeni Taş Çağı 14
Şark 16
Avrupa'da Tunç Çağı 18
Demir Çağı, Kimmerler ve İskitler 20

Yüksek Uygarlıklar
Mısır I (İÖ 3000-1570) 22
Mısır II (İÖ 1570-332) 24
Mezopotamya I (İÖ 3. by) 26
Mezopotamya II (İÖ 2. by) 28
Mezopotamya III (İÖ 1. by) 30
Hint-Avrupalılar, Girit (İÖ 2600-1425) 32
Küçük Asya (İÖ 2000-546 civ.) 34
Filistin I (İÖ 1500-587) 36
Filistin II (İÖ 539-İS 133), Fenike 38
Çin (İÖ 1500-İS 220) 40
Hindistan (İÖ 3000-İS 700 civ.) 42
Pers İmparatorluğu (İÖ 559-330) 44

Antik Çağ - Yunanistan
Miken Dönemi (İÖ 2500-1150), Göçler 46
Devlet Biçimleri, Din 48
Kolonileştirme (İÖ 750-550), İyonya (İÖ 500'e kadar) 50
Peloponnes (İÖ 500'e kadar) 52
Atina (İÖ 500'e kadar) 54
Med Savaşları, Attika Deniz Birliği (İÖ 5. yy) 56
Klasik Dönem Kültürü 58
Perikles Yönetiminde Atina (İÖ 462-429) 59
Atina, Peloponnes Savaşı (İÖ 431-404), Sicilya 60
Polisin Dağılması, Makedonya (İÖ 4. yy) 62

Antik Çağ - Helenizm
Büyük İskender (İÖ 336-323) 64
Diadokhos Savaşları (İÖ 323-280), Diadokhos Krallıkları I 66
Diadokhos Krallıkları II 68
Ekonomi, Kültür 70

Antik Çağ - Roma
Erken Dönem, Etrüskler (İÖ 1000-500) 72
Devlet Yapısı 74
Sınıf Kavgası, Dış Politika (İÖ 494-354) 76

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Orta ve Aşağı İtalya (İÖ 348-272) ... 78
Kartaca'yla Savaşlar I (İÖ 264-212) ... 80
Kartaca'yla Savaşlar II (İÖ 212-202) ... 82
Şark (İÖ 200-133) ... 84
Aile, Yurttaşlık, Hukuk, Din ... 86
Sanat ... 87
Devrimler, İç Savaşlar I (İÖ 133-79) ... 88
İç Savaşlar II (İÖ 77-44) ... 90
İç Savaşların Sonu (İÖ 44-30), Erken İmparatorluk Dönemi ... 92
Augustus (İÖ 27-İS 14), Edebiyat I ... 94
İmparatorlar Devri (14-96), Edebiyat II ... 96
Seçilmiş İmparatorlar (96-192), Severus Hanedanı (193-235) ... 98
Subay Kökenli İmparatorlar, Geç Antik Dönem (235-305) ... 100
Büyük Konstantin, Ardılları (4. yy) ... 102
Ekonomi ... 104
Hıristiyanlığın Erken Dönemleri ... 106

Erken Ortaçağ

Germenler ... 108
Slavlar ... 110
Bozkır Kavimleri ... 112
Kavimler Göçü (375-568) ... 114
Germenlerin İlk Krallıkları (4./5. yy) ... 116
İtalya (568-1015) ... 118
Franklar I (485-750) ... 120
Franklar II (751-814) ... 122
Frank Krallığının Bölünmesi (9. yy) ... 124
Franklar III: Devlet, Kilise, Feodal Sistem ... 126
İngiltere (1066'ya kadar) ... 128
Normanlar ... 130
Rusya (9.-13. yy) ... 132
İslamiyet I (750'ye kadar) ... 134
İslamiyet II (750-13. yy) ... 136
Doğu Roma (Bizans, 867'ye kadar) ... 138
Kilise ... 140
Keşişlik ... 141

Yüksek Ortaçağ

Alman İmparatorluğu I (911-1024) ... 142
Alman İmparatorluğu II, Otto'nun İmparatorluğu ... 144
Alman İmparatorluğu III (1024-1075), Yenilikçi Papalık ... 146
Alman İmparatorluğu IV (1075-1125) ... 148
Kilise, Tarikatlar, Felsefe (12./13. yy) ... 149
Haçlı Seferleri I ... 150
Haçlı Seferleri II ... 152
Yahudiler ... 154
Kültür ... 156
Devlet Yapısı ... 157
Fransa (987-1270) ... 158
İngiltere (1066-1272) ... 160

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İskandinavya (10.-13. yy) ... 162
Alman İmparatorluğu V (1125-1190) ... 164
Polonya (960-1320) ... 166
Moravya, Macaristan, Bohemya (830-1306) ... 168
Doğu Avrupa'daki Alman Kolonileri (12./13. yy) ... 170
Alman İmparatorluğu VI (1190-1268) ... 172
Bizans (867-1204) ... 174
Çin (4.-13. yy), Japonya (13. yy.a kadar) ... 176
Moğol İmparatorlukları (13./14. yy) ... 178

Geç Ortaçağ

Üniversiteler, Kilise (14./15. yy) ... 180
Hansa Birliği, Venedik, Cenova (13.-15. yy) ... 182
Skolastik, Gizemcilik, Yeni Dindarlık (Devotio moderna) ... 184
Kentler, Prenslikler ... 185
İspanya (11.-15. yy) ... 186
İngiltere (1272-1485) ... 188
Fransa (1270-1498) ... 190
İsviçre, Burgonya (14./15. yy) ... 192
Alman İmparatorluğu I (1273-1378) ... 194
Alman İmparatorluğu II (1378-1493) ... 196
Alman Tarikatı, İskandinavya (14./15. yy) ... 198
Litvanya, Polonya, Macaristan (14./15. yy) ... 200
Rusya (1325-1613) ... 202
Balkanlar (13.-15. yy) ... 204
Bizans (1204-1453) ... 206
Osmanlılar (1300-1660) ... 208
Çin (1264-1368), Hindistan (999-1526) ... 210

Dönüm Noktası

Hümanizm ... 212
Rönesans ... 213
Ekonomi ... 214
İtalya (14./15. yy) ... 216
Alman İmparatorluğu (1493-1519), İtalya (1494-1516) ... 218
Buluşlar, Keşifler, Afrika (16. yy.a kadar) ... 220
Amerika'daki Eski Kültürler ... 222
Amerika (16. yy) ... 224
Çin (1368-1644), Japonya (1338-1639) ... 226
Hindistan (1526-1658) ... 228

Dini Bölünmeler Çağı

Kilisenin Durumu (15. yy) ... 230
Reformasyonun İlk Zamanları (Luther, Zwingli) ... 231
Anabatistler (16. yy), Köylü Savaşları (1525'e kadar) ... 232
Alman İmparatorluğu I (1521-1555) ... 234
V. Karl İmparatorluğu (1519-1556) ... 236
Calvincilik, Anglikancılık ... 238
Katolik Kilisesinde Yenilik (16. yy) ... 239
Avrupa (16./17. yy) ... 240

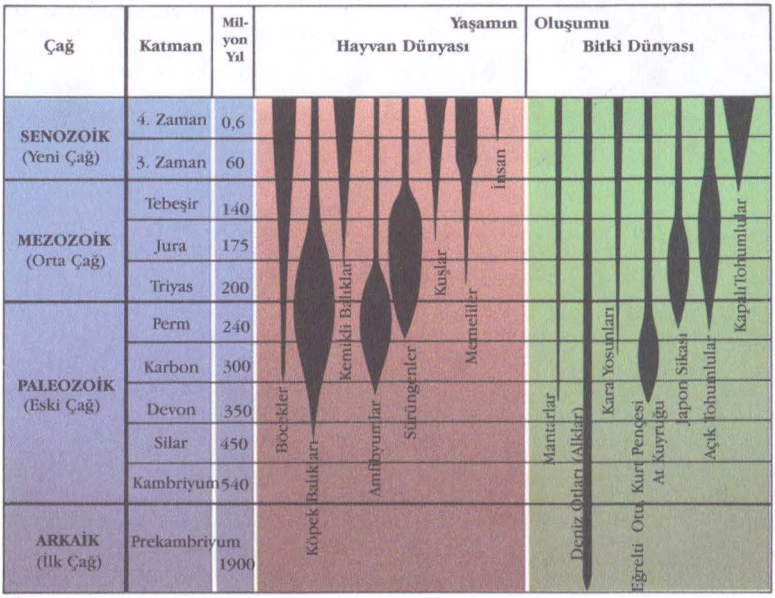
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İspanya (1556-1659) 242
Hollanda (1477-1648) 244
Fransa (1547-1610), İngiltere (1485-1603) 246
Polonya (1506-1621), İsveç (1513-1629) 248
Alman İmparatorluğu II (1555-1618) 250
Otuz Yıl Savaşları I (1618-1629) 252
Otuz Yıl Savaşları II (1630-1648) 254

Akıl Çağı
Barok, Usçuluk 256
Aydınlanma 257
Fransa (1610-1697) 258
Fransa'da Saltçılık (17. yy) 260
Alman İmparatorluğu (1648'den sonra) 262
Avusturya (1663-1740) 264
İngiltere I (1603-1688) 266
İngiltere II (1688-1742), İspanya Veraset Savaşı (1701-1714) 268
İsveç (1632-1721) 270
Rusya (1613-1740) 272
Çin (1644-1796), Hindistan (1658-1750) 274
Amerika (17./18. yy) 276
Keşifler, Buluşlar (17./18. yy) 278
Fransa, Prusya (1713-1748) 280
Yedi Yıl Savaşları (1756-1763) 282
Rusya, Polonya (1763'ten sonra) 284
Aydınlanmış Saltçılık (18. yy) 286

Metinde köşeli parantez içinde yer alan yıllar yönetim tarihlerini belirtmekte, yuvarlak parantez içindeki yıllar ise yaşam sürelerine işaret etmektedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

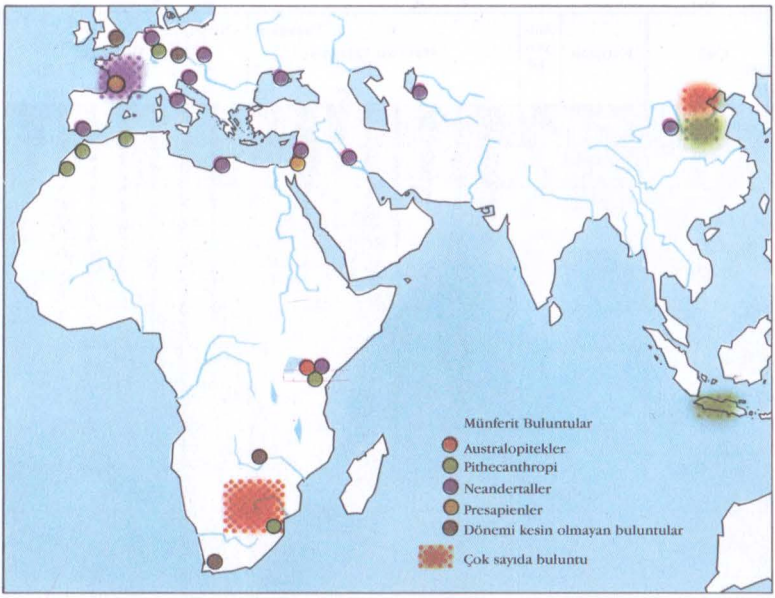

Yeryüzü ve Yaşam Tarihi

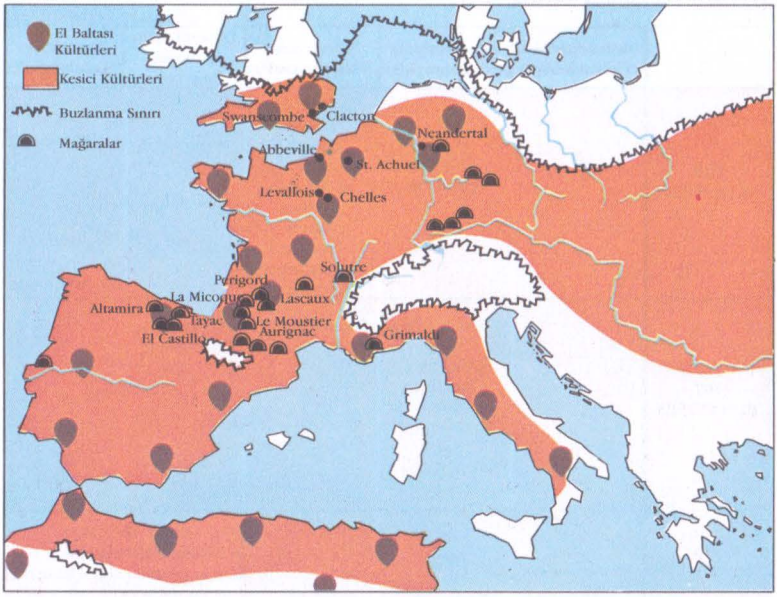
Çağ	Australopitekler (Prehominidler)	Pithecanthropi (Archanthropinler)	Neandertaller (Paleantropinler)	Dönemi Kesin Olmayan Buluntular	Presapienler (Neanthropinler)
ÜST PLEISTOSEN		Ngandong	Monte Circeo Gibraltar Engis-Spy La Chapelle La Ferrassie Eyasisee Tabun Krapina Saccopastore Ehringsdorf	Broken Hill Saldanha	Karmel Fontechevade
ORTA PLEISTOSEN		Chou Kou Tien Trinil Casablanca Ternifine Rabat Montmaurin Mauer Modjokerto Oldoway	Neandertal	Swanscombe Steinheim	
ALT PLEISTOSEN	Çin Güney Afrika			Not: Her iki tablo ölçek kullanılmadan yapılmıştır. Amaç yalnızca takribi zamansal seyri göstermektir.	

Pleistosen döneminde Hominidlerle ilgili en önemli buluntular

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Pleistosen insanına ilişkin buluntular

Eski Taş Çağı Kültürleri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eski Taş (Paleolitik) Çağı İnsanı

İnsana ilişkin ilk buluntuların tarihi Üçüncü Zamanın sonuna ya da Alt Orta Buzul Çağına kadar uzanır; bunlara **Australopitekler** ya da Prehominidler denir (isim 1925'te Taung/ Transvaal'da buluntuyu keşfeden DART tarafından verilmiştir). İnsan zekâsının ortaya çıkması nedeniyle (İnsan elinden çıkmış aletler: Artefaktlar) prehominidler hayvan ile insan arasında yer alırlar. Prehominidler yonga kültürünün (Pebble-Culture) uygulayıcılarıdır. Buzul Çağında insanlık yavaş yavaş gelişir: **Pithecanthropiler** ya da Archanthropinler insana özgü ilk kültürlerin taşıyıcılarıdırlar. Ateşi de tanıyorlardı (Çin'de ateş ilk kez kullanılır).

Orta Buzul Devrinde Musteriyen Kültürünün taşıyıcıları olarak **Neandertal** (Paleanthropinler), ayrıca **Presapien Grubu** (Neanthropinler) ortaya çıkar. Belirli bazı sınıflandırmalarda (örn. Broken Hill, Saldanha, Swanscombe ve Steinheim'daki buluntular) tereddütler vardır. Son Buzul Devrinde Presapien Grubunu **Homo sapienler** izler (Cromagnon, Grimaldi, Chancelade, Oberkassel, Predmost, Lautsch, Combe-Capelle, Brünn).

Pleistosenin sonunda **büyük insan ırkları** oluşur: Sarı ırk (Asya), kara ırk (Orta Afrika), beyaz ırk ve Avustralya ırkı.

Pleistosen (Buzul Çağı), buzul ve buzul arası (glasiyal ve interglasiyal, yıllar bin olarak) dönemlere göre sınıflandırılır:

600-540	1. Buzul Dönem (Günz)
540-480	1. Sıcak Dönem (Günz-Mindel)
480-430	2. Buzul Dönem (Mindel)
430-240	2. Sıcak Dönem (Mindel-Riss)
240-180	3. Buzul Dönem (Riss)
180-120	3. Sıcak Dönem (Riss-Würm)
120-10	4. Buzul Dönem (Würm); bunu buzul sonrası dönem izler.

Tarihsel ve antropolojik açıdan çağ 3 bölüme ayrılır:

600-100	Eski paleolitik (Eski Taş Çağı)
100-50	Orta paleolitik (Orta Taş Çağı)
50-10	Yeni paleolitik (Yeni Taş Çağı)

Kültürler

Bu tarihi çağ adını en önemli ham maddeden, yani **yontulabilir taştan** alır; ahşap ve kemik işleme aleti veya silah (topuz, balta, uçlar) olarak kullanabilmek için taşa vurularak bilinçli şekilde biçim verilir.

Taşın işlenmesiyle dört tür alet (artefakt) ortaya çıkar:

1. İşlenmemiş taştan aletler. **Yonga Kültürü** (Pebble-Culture): Güney ve doğu Afrika, Tayland, Burma, Malaya, Cava, Çin. Yongalardan ortaya çıkan aletler: Vurma-kesme aletleri, kaba kazıyıcılar, el baltalarının ilk biçimleri.
2. Arta kalan çekirdek taş parçasından çoğunlukla çift taraflı işlenmiş aletler (iki yüzeyli el baltası).
3. Vurma-kesme aletleriyle çekirdek taşa vurarak ortaya çıkarılan aletler (tek taraflı işlenmiş **kesiciler**)

   Klaktonyen (Clacton, Essex) **Kültürü:** Batı ve Orta Avrupa, Afrika, Hindistan.

   Levaluvaziyen (Paris yak. Levallois-Peret) **Kültürü:** Afrika, Avrupa, Kuzey Hindistan.

   Tayasiyen (Tayac, Dordogne) **Kültürü:** Filistin, Suriye, Kuzey Afrika, Batı Avrupa.

   Musteriyen (Le Moustier, Dordogne) kültüründe, el baltası ve kesici kültürlerinin teknik gelenekleri kaynaşır: Sivri uçlu tokmaklar, (özenle işlenmiş) kazıyıcılar. Ölüler mezar hediyeleriyle gömülür, belki **ilk tektanrıcılık**. - Yalnızca aletler tespit edilmiştir; sanatsal etkinliklere ilişkin ipucu yoktur.
4. Kesicilerin işlenmesiyle ortaya çıkan aletler: **Kesiciler ve deliciler** (uçlar, oyucular, kazıyıcılar, iğneler).

   Perigordiyen (Périgord) **Kültür:** "Chatelperron-ucu", sonraları "Gravette-ucu".

   Orinyaksiyen (Aurignac) **Kültür:** Kemikten aletler, mızrak uçları, kuştüyü sapıyla ve iğneyle kazıma. Av büyüsünden sanat doğar: Kadın idoller ('Willendorf Venüsü'); taş, kemik ve fildişi üzerine gravürler (çizgisel stil, geometrik desenler); Altamira, El Castillo ve diğer yerlerin mağaralarında **resim ve çizim sanatı**. Homo sapien Ön Asya'dan kuzeye doğru ilerler.

   Solutren (Solutré) **Kültürü:** Yüzeyleri düzeltilmiş aletler, defne yaprağı biçiminde uçlar; sanat yoktur.

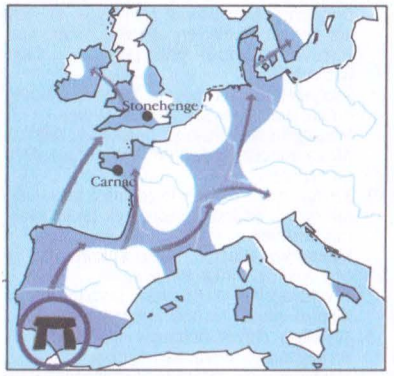
   Magdeleniyen (Tursac yak. Abri La Madeleine) **Kültürü:** Kemikten aletler, cirit atıcılar, zıpkınlar, uzun kesici ve delici aletler.

   Altamira'da (1879'da bulundu), Lascaux'da (1940'da bulundu) ve diğer yerlerde mağara sanatının zirvesi (yakl. 120 buluntu).- Kemiklerden, geyik boynuzlarından, fildişinden ve taştan küçük sanat eserleri (gravürler ve heykelcikler) yapılır. Magdeleniyen kültürü sonunda sanat biter.

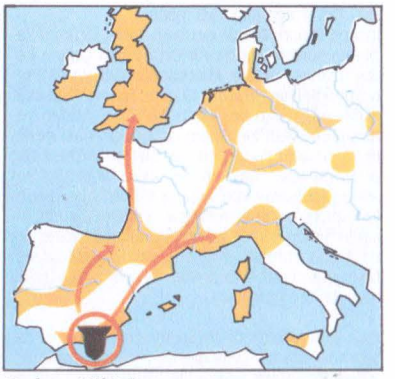
   İnsanlar toplu halde yaşarlar (avcı-toplayıcı); Yiyeceklerini tuzak çukurları ve av çitleri kurarak avcılıkla sağlarlar ve mağaralarda, kulübelerde, çadırlarda veya kaya altı sığınaklarda yaşarlar.

   Din: Av sihiri, büyü; bir bereket tanrıçasına (Magna mater) inanılır, ölüler gömülürken mezara hediyeler konur. Büyücünün önemli bir konumu vardır (mağaralardaki resimler, "liderlik asaları").

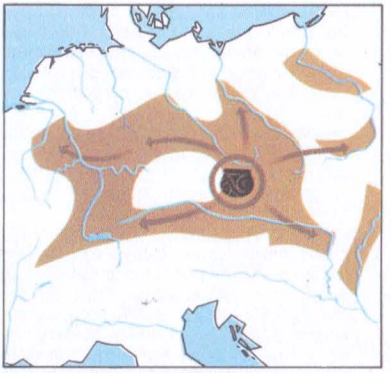
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

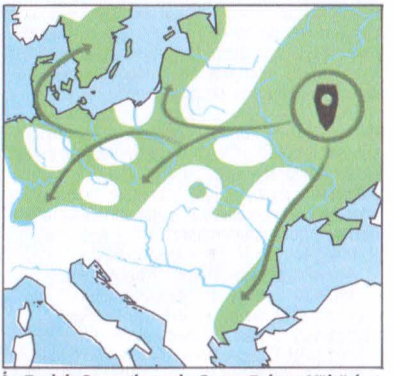
Megalit Kültürü

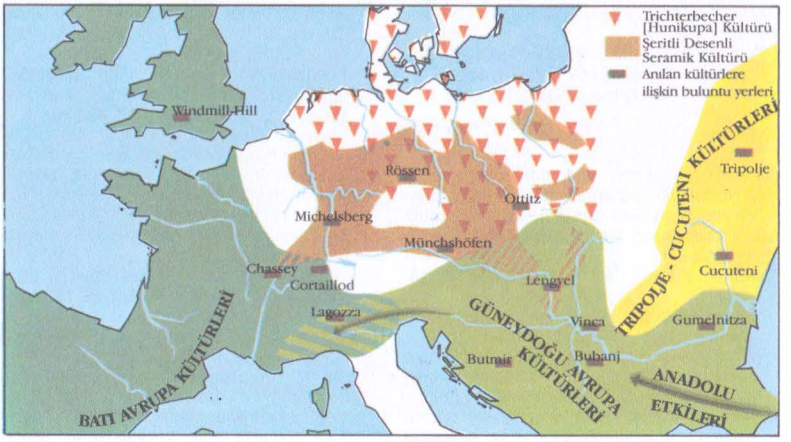
Çankupa Kültürü

Şerit Desenli Seramik Kültürü

İp Baskılı Seramik ya da Savaş Baltası Kültürleri

Avrupa'da Yeni Taş Çağı

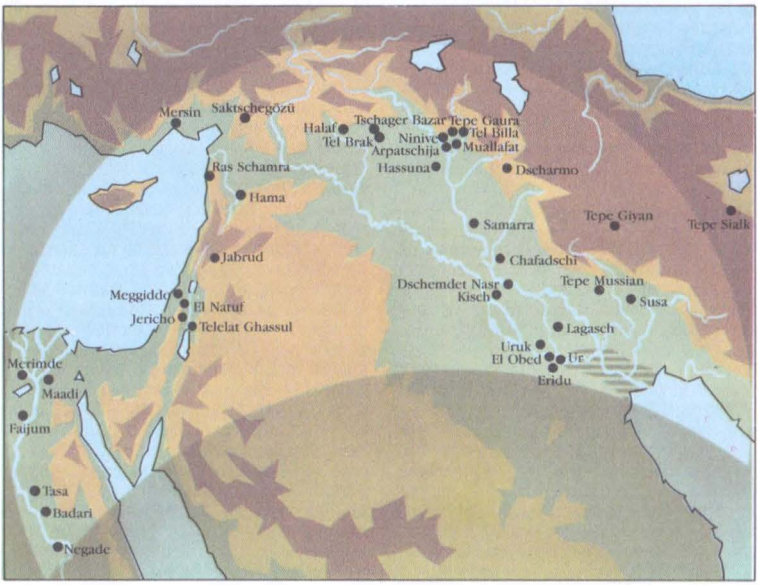
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Orta Taş Çağı (Mezolitik)
Bu uygarlık basamağı 10 000 civarında Mezopotamya, Mısır ve Güney Avrupa'da, 8000 civarında Kuzey Avrupa'da başlar; Orta Taş Çağı 5000 ya da 4000'de sona erer. Mezolitik Çağın avcı-balıkçı-toplayıcı gruplarının **ekonomi şekli** kendisinden önceki Eski Taş Çağınınkiyle aynıdır. Fakat iklimin daha uygun olması insanlara daha iyi yaşam koşulları sağlar (ormanlık alanların yayılması: Kayın, söğüt, meşe). Beslenmenin temelini avcılık (kuş avcılığı dahil) ve balıkçılık teşkil eder. Deniz besin kaynağı olduğu için Avrupa'da yerleşim yerleri esas olarak kıyılarda olmakla birlikte, nehir, dere boyları ve göl kenarları da yerleşim yerleridir (zengin midye yatakları, bu nedenle devasa midye yığınları bulunmuştur). Yiyecek azlığı yalnızca küçük gruplar halinde ikamete el verir (kamp yerleri değiştirilir, kaya altı sığınaklarda, mağaralarda ve çalıdan kulübelerde yaşanır). Mezolitikumun belirgin özelliği çakmak taşının işlenmesidir: Mikrolitler (küçük uçlar ve kesici, delici aletler); keserler ve baltalar teknik yeniliklerdir (başlangıçta taşlar cilâlanmamıştır). Belirli bölgelerdeki ham madde kaynaklarından ötürü ticaret ve buna bağlı olarak da ulaşım (kayıklar ve kızaklar) başlar. Bezekler soyut desenlerden oluşur. Hayvanlar (köpek) ve bitkiler evcilleştirilir. Bu kültür basamağının sonunda tarım ve çömlekçilik başlar. Mezolitik kültürlerin yayılma alanı Avrupa, Kuzey Afrika (Kapsiyen, Oraniyen, Sebilyen) ve Filistin'dir (Natuf ve Eriha Kültürü).

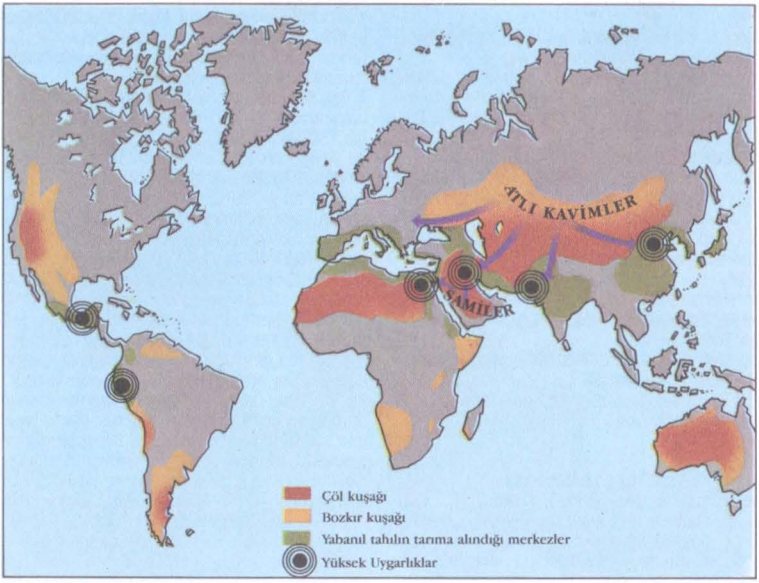
Erken Kültürler: Azilyen, sonraları **Soveteriyen** (sileks taşından artefaktlar yapılır).
Maglemose Kültürü: Ağırlıklı olarak iç suların kıyılarındadır (göllerde ve nehirlerde kürekli kano veya deriden kayıklarla olta ve file ile balık tutulur).
Ertebölle Kültürü: İskandinavya kıyılarında yaygındır (açık deniz balıkçılığı, buna bağlı olarak takas ticareti). Büyük av hayvanlarından küçük av hayvanlarına geçilir. **İş bölümü:** Kadın gerekli bitkisel besini sağlamaktan sorumludur (yabanıl tahıl türleri, su bitkileri). Evcil hayvanları: Köpekler.
Tardenuvaziyen: Küçük yerleşim yerleri. Göçmenler olasılıkla Ege kökenlidir. Çok küçük yamuk aletler.
Natufyen (El Natuf): Sileksten aletler. Mikrolitler. (Tahıl için) çakmak taşından oraklar. Geç Eriha Kültürü tuğladan ev yapmayı bilmektedir. Kalat Jarmo'da (Doğu Irak) çiftçiliğe dayalı ekonomi biçimi.

Avrupa'da Yeni Taş Çağı (Neolitik)
Batı Avrupa Bölgesi. Megalit Kültürü, İspanya, Fransa, İngiltere, İrlanda, İsviçre'yi ve İtalya'nın bazı kesimlerini kapsar. Kuzey Afrika'nın etkisi güçlüdür. Belirgin özellikleri: Dolmenler, bir masa gibi birleştirilmiş taştan mezar odaları, koridorlu mezarlar, daha sonra kubbeli mezarlar (çıkıntı vermek suretiyle yapıldığı için "sahte kubbe"). Merkez: **Bretagne;** (Carnac'ta 200-1500 m uzunluğunda) taşlı yollar veya yuvarlak alanlar (Stonehenge/İngiltere) oluşturacak şekilde düzenlenmiş anıt taşlar da (menhirler) burada bulunur; (bunların antropomorf özelliği kazınarak teyit edilmiştir). Daha sonra **Çan Kupa** (ters çan şeklinde kupalar) **Kültürü** İspanya'dan Batı ve Orta Avrupa'ya yayılır. Büyük ölçüde avcılardan oluşan küçük gruplar (yay).
Balkanlar: Höyük konutlar, renkli seramik. İdoller (kadınlar). Kerpiçten duvarlar ve şark etkisiyle ortaya çıkan sabit tahtlar. (Esas mekandan ve holden oluşan **megaron tipi**) dikdörtgen yapılar ortaya çıkar. At ve savaş baltası. (Karpatlar'la Ukrayna'da Dinyeper arasında) **Tripolje Kültürü:** Dikdörtgen şeklinde uzun evler ortada bulunan boş bir alanın etrafına daire şeklinde yerleştirilir. Daha doğudaki **Pontus-Aral Kültürü** mezar buluntularıyla tanınmıştır. Mezarlarda hediye eşyalar yoktur, ancak bol miktarda aşı boyası vardır. **Şeritli Seramik Kültürü:** Kaplar üzerine işlenmiş şeritler (sarmallar, meandr, köşeler), amfibolit arduvazdan ayakkabı kalıbı çivileri. Ana bölgeler: Bohemya, Moravya, Orta Almanya olup, buradan doğuya (Tisa, Vistül), batıya (Ren), güneye (Drava) ve kuzeye (Köln-Hannover-Magdeburg hattı) yayılır. Yerleşim şekli: Büyük (uzunluk 30-40 m, genişlik 5-7 m) yapıların bulunduğu, set ve hendeklerle korunan köyler.
Kuzey Bölgesi (Polonya, Orta Almanya, Danimarka, Güney İsveç). 2 grup:
1. **Trichterbecher (huni kupa) Kültürü:** Hücre benzeri bölümlere ayrılmış uzun evlerde oturan bu kültür halkının kökeni bilinmemektedir (olasılıkla doğudan gelmişlerdi).
2. **İpli Seramik ya da Savaş Baltası Kültürü:** İp bastırarak süslenen kaplar (Saksonya, Thüringen, Schleswig-Holstein, Oder Nehri mansabında yaygındır). En önemli silah **savaş baltasıydı.** At yetiştirilir. Bu kültür halkı muhtemelen Hint-Avrupa dil grubuna dahil olmamakla beraber, Hint-Avrupa dillerinin Avrupa'da yayılmasına katkıda bulunmuşlardır. **Özet:** Canlı ve yaygın ticaret (öğütme taşları, kehribar ve çakmak taşı) nedeniyle çeşitli kültürler arasında sıkı ilişkiler vardır. Ulaşım nehirlerde pirogla ve deriden kayıklarla, karada bataklık arazide kalın değneklerden yapılan yol ve köprüler üzerinden, sığırlar, ren geyikleri ve sonraları atlar tarafından çekilen arabalarla (disk şeklinde tekerler) yapılır. Din: Ölümden sonra yaşama inanılır; dünyaya dönüş korkusu (cesetler yakılır veya iple sıkıca bağlanır); ata kültü. Bereket kültleri; göksel bir tanrıya (çoğunlukla gök gürültüsü ve şimşek tanrısıyla özdeş), büyüye ve kötü ruhlara inanılır. Ekonomi: Başlangıçta avcılık, sonraları yalnızca hayvancılık (küçük baş hayvan) ve tarım. Yoğun tarım, yerleşmelerin sürekli olarak başka yerlere nakledilmesini beraberinde getirir; toprağın kendini yenilemesinden sonra insanlar ilk yerleşim bölgelerine dönerler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Verimli Hilal" Kuşağında Erken Tarih Dönemi Kültür Merkezleri

Yüksek Uygarlık Merkezleri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yeni Taş Çağı (Neolitik)

Tipik konumu bol yağış alan kademeli platolar ve kıyı dağları olan neolitik kültürlerde önemli yenilikler (tuğla ile inşaat, taşın cilâlanması, seramik, çömlekçi tornası) ve bir ekonomik devrim gerçekleşir: Neolitikumun sonunda, tarımın (ekinciler) ve hayvancılığın (çobanlar) birleşmesiyle **köylülüğe** ve buna bağlı olarak üretken ekonomi biçimine **geçiş** gerçekleşir ("Neolitik Devrim", G. CHILDE). Yabanıl tahıl (buğday, arpa, darı) tarıma alınır, koyunlar, keçiler, domuzlar ve atgiller familyasından hayvanlar evcilleştirilir. Ortaya çıkan büyük aileler köylere, daha sonra da surlarla emniyete alınmış kentlere yerleşirler. Eriha (8000-6000 arası?) yüksek kent kültürünün ilk basamağı olarak tanımlanabilir. Yuvarlak evlerin yanı sıra dikdörtgen evler yapılır; ev yapımında önce kerpiç, sonraları sıkıştırılmış kerpiç ve daha sonra da **kurutulmuş tuğla** kullanılır. Sanat: Başlangıçta midye kabuklarıyla taşlardan, sonraları değerli maden ve taşlardan takılar. Çömlekçi tornasında sanatsal beceriyle yapılan renkli seramikler geometrik desenlerle, soyut ve doğacı insan ve hayvan betimlemeleriyle bezenir (Zirve noktası: Susa). Küçük heykelcikler (kadın idoller). Mühürlerin ortaya çıkması. Bakır kullanımı (önce dövme, sonraları dökme) önem kazanır. - Eridu, Tepe Gaura ve Uruk'ta ilk **kutsal yapılar** inşa edilir: Büyük tapınak bölgelerinde tapınaklar (dış duvarlar çıkıntılı desteklerle bölümlere ayrılmıştır). - Uruk'ta ilk yazılı toprak tabletler (tapınak hesapları) bulunur; resimli yazıdan kelime ve söyleniş işaretleri doğar. Bütün kültürlerde ölülere özen gösterilir.

Eski dönemde Hassuna, Kalat Jarmo (Doğu Irak), Doğu Iran'da Sialk (I), Eriha ve Sakçegözü (Suriye), orta dönemde Halaf, Samarra, Sialk (II), Arpaçiya, Tepe Gaura, Hissar, Tasa, Badari, Merimde ve Fayum kültürleri, yeni dönemde El Obed, Susa (Elam), Telelat Ghassul, Sialk (III), Hissar (I B-C), Amrah ve Gerzeh kültürleri önem taşır.

3000 civarında "tufan" (olasılıkla su baskınları ve afetimsi volkan patlamaları). Mısır'da (Nil) ve Mezopotamya'da (Fırat ve Dicle) set ve kanal yapımı. İncil'deki anlatım Gılgamış Destanı'ndakine uymaktadır.

Yüksek Uygarlıkların Oluşumu

"Neolitik Devrim"i izleyen kentsel yüksek uygarlıkların (WITTFOGEL'in ifadesiyle: hidrolik toplumların) oluşmasıyla **tarihsel zaman** başlar. Yüksek uygarlıklar potamik (nehirle bağlantılı) uygarlıklar olarak, Mısır'da Nil, Mezopotamya'da Fırat ve Dicle, Hindistan'da Indus ve Çin'de Hoangho kenarında doğarlar (Amerika kıtasındaki eski uygarlıklar, S. 223). Mezolitikumda başlayan ve (batıdan doğuya çöl kuşağı: Sahra'dan Kırgız bozkırlarına kadar) geniş bölgelerin kurumasına yol açan iklim değişikliği belirleyici etkendir. Nüfusun artmasına karşın, toprak verimliliğini kaybettiği ve kuraklık ilerlediği için, kuraklıktan etkilenen bölgelerde oturanlar nehir kenarlarındaki vahalara göç ederler. Nehir vahalarında yaşamanın ön koşulu, insanların karşı karşıya kaldıkları görevlerin ortak çözümüdür. Nüfusun bir kısmı, besin üreten ekonomi biçimi nedeniyle doğrudan doğadan ürün elde etme zorunluluğundan kurtulduğu için, yapılacak diğer işleri (zanaat, savunma, kült, yönetim, teknik) üstlenebilecek durumdadır. Buna bağlı olarak iş bölümüne dayalı endüstrinin bağımsızlaşması ve karmaşık üretim yöntemleri nedeniyle, çeşitli meslek kesimlerine ayrılma -ve bu suretle **farklılaşmış toplum** oluşur.

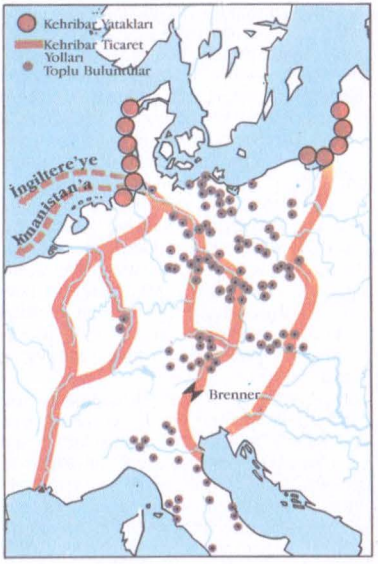
Mal üretiminin, mal takasının, ticaretin ve pazar trafiğinin merkezi olarak, yüksek uygarlıkların önemli bir karakteristiği olan **kent** ortaya çıkar. Bu kentte iktidar, Mezopotamya'da (kentin sahibi olan tanrının vekili) bir rahip kralın elindedir, Mısır'da ise tanrının oğlu, hatta tanrının bizzat kendisi olarak yüceltilen firavun hüküm sürer (karizmatik liderlik). Resmi bir din, hükümdarın hâkimiyetine temel ve destek oluşturur.

Devletin merkezileştirilmesi, aralarında kesin sınırlar çizilmiş tabakalarıyla hiyerarşik sınıflara (hükümranlar, rahipler, savaşçılar, memurlar, zanaatkârlar, esnaf, köylüler, köleler) ayrılmış toplum ve organize bir yönetim (bu nedenle sayım ve muhasebe amacına yönelik yazı) vasıtasıyla, nehir vahalarındaki her yüksek uygarlığın karşı karşıya kaldığı görevler halledilir; bu görevler, kentte iş bölümüyle ekonominin organize edilmesi (insanların temel gereksinimlerinin karşılanması, angarya hizmet ve harçlar yüklenmesi) ve kente ait bölgede planlı tarım yapılmasıdır. Ancak en önemli görevler, sulama amacına yönelik geniş kapsamlı hazırlık çalışmaları ile, su taşmalarının kontrol altına alınmasına ilişkin koruyucu çalışmalardır (sele karşı önlem): Set, hendek ve kanal yapımı, içme suyu için su kemerleriyle toplama havuzlarının inşası. Bütün yüksek uygarlıklar topraklarını genişletme yolunda şiddetli bir istek duyarlar: kent devletlerden imparatorluklar doğar.

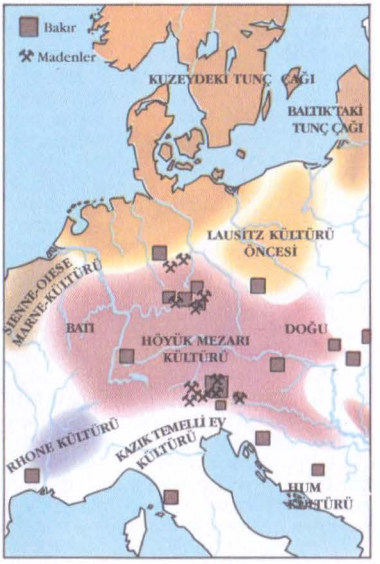
Dil, kültür ve din vasıtasıyla ortak bir duygu ve düşünüş ortaya çıkar. Yaygın ticari ilişkiler (kentler aynı zamanda pazardır), karşılıklı etkileşime ve geniş boyutlu düşünmeye yol açar.

Bütün yüksek uygarlıkların ortak yönleri: Metal işleme tekniği, tuğla, (mimarinin temel unsuru) kesme taş, poligonal sur yapımı, değerli metal ve değerli taş işleme, ince cidarlı kap yapımı, yazı, büyük heykeller, taş cilâlama.

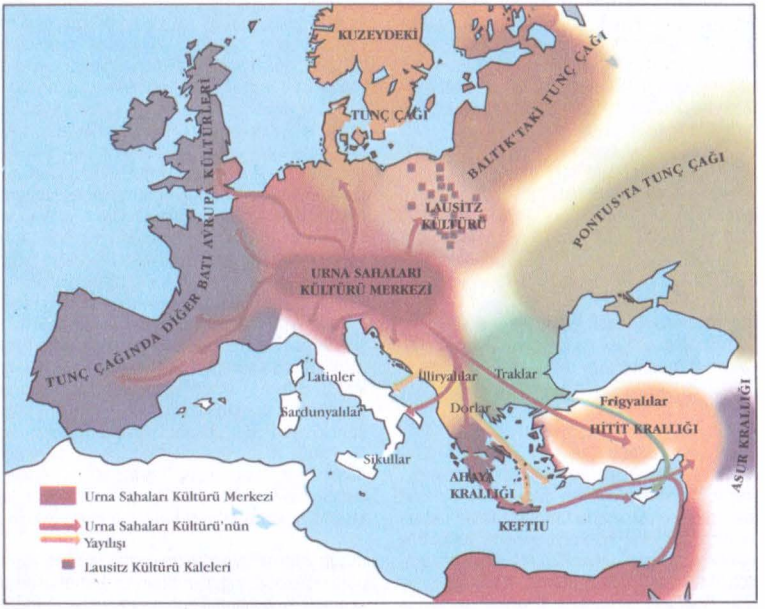
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ticaret ve Toplu Buluntular

Geç Tunç Çağı

Urna Sahaları Kültürü

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

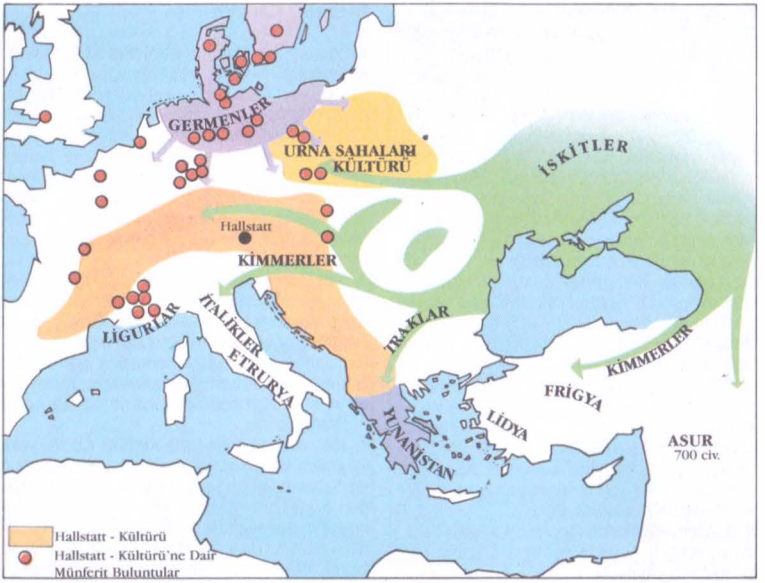
Tunç Çağı (yakl. 1700-800)
Metalin ilk kez işlendiği bölge (bakır 4. by, tunç 2500'den itibaren) Yakındoğu olduğu için, en eski tunç uygarlıkları Mezopotamya'da oluşur. Tunca ilişkin bilgi oradan kuzeye (Kafkasya ve Anadolu), Mısır'a, Ege bölgesine ve Girit'e yayılır; Girit, Batı Avrupa uygarlıklarını etkileyen önemli bir merkez haline gelir. 2. by'ın ikinci yarısında Miken, Girit'in yerini alır. Macaristan çok kısa zamanda Miken etkisi altına girer, az bir süre sonra onu Germen bölgesi izler. İrlanda'daki altın buluntular da Miken ile sıkı ilişkiler olduğuna işaret etmektedir.
Tunç Çağında Avrupa'nın kültürel bakımdan doğunun yüksek uygarlıklarından etkilenmesi üç yoldan gerçekleşir:
1. Anadolu üzerinden Avrupa'nın güneydoğusuna (Balkan bölgesi). Sonuç: Orta Avrupa'da Erken Tunç Çağı ortaya çıkar (tek renkli seramik). En önemli kültürler Baden kültürü (Macaristan, Bohemya, Moravya, Avusturya, Silezya) ile Laibach/Krain ve Vucedol kültürüdür. Erken Tunç Çağına ait bu Tuna Nehri kültürleri, Apeninler Yarımadası'na da yayılır (Remedello ve Rinaldone Kültürünün bağımlılığı);
2. İber Yarımadası'ndan ([gümüş ve bakır bakımından zengin] Almeria ve Algar Kültürü) çan kupa Kültürü yayılır; bu kültürün Avrupa'da yayılması Tunç Çağı'nın başlangıcına işaret eder;
3. Kafkasya Kuban kültürüne (hükümdarların ölümünde kültsel kurbanlar, tören baltaları) bağımlılığı nedeniyle Anadolu uygarlığı unsurlarını (Alaca Höyük) benimseyen Transkarpatlara özgü höyük kültürü aracılığıyla. Savaş baltası kültürü toplumları bu kültürlerden etkilenerek tunç bilgisini Orta ve Batı Avrupa'ya getirirler.

1700'den itibaren Avrupa'da Tunç Çağı, farklılaşmış kültürlerin oluşmasına yol açar. Yayılma merkezleri madencilik bölgeleridir: Transilvanya, Slovak Erzgebirge sıradağları, Avusturya'da Arduvaz Alpleri bölgesi (Salzburg, Tirol), Orta Almanya, İspanya, İngiltere ve İrlanda. Daha güçlü biçimde sınıflandırılmış toplum yapısı gösteren geniş uygarlık alanları ortaya çıkar (tarımın ve hayvancılığın yanı sıra artık endüstri, zanaat ve ticaret de vardır).
Jutland ve Samland'da bulunan kehribarla takas ticareti yapılır. Ticaret yolları Tuna Nehri'nden Saale, Main ve Elbe nehirlerine (Jutland'a) ve Oder Nehri'ne (Baltık bölgesine) gider. Yayılma yönü güneye ve kuzeye olduğu için, ticaret de bu yönde seyreder. Miken kuyu mezarlarında kehribar keşfedilmiştir, buna karşın İngiltere'de Mısır işi çini boncuklar bulunmuştur.- Tunç Çağının başında ölüler çoğunlukla Hoker mezarlarına (bacaklar dizlerden bükülü olarak karına doğru çekilmiş şekilde defin) gömülür, Orta Tunç Çağından itibaren yakılır.

En Önemli Kültürler:

1. Erken Tunç Çağında **Aunjetitz Kültürü:** Orta Almanya, Bohemya, Aşağı Avusturya. Orta Almanya'nın "Hükümran mezarları" tanınmıştır (Leubingen'de çok miktarda altın buluntular içeren höyük mezar). Bu kültürün ticari ilişkileri uzaklara erişir (Akdeniz'den kuzeye koridor bölge). Çan Kupa Kültürü'nün etkin katılımıyla Aunjetitz Kültürü'ne yakın kültürler: Bavyera'da Straubing Kültürü (zengin maden yataklarının işlenmesi) ve Orta Ren bölgesinde Adlerberg Kültürü.
2. Orta Tunç Çağında **Höyükmezar Kültürü:** Yerleşim alanının sınırları Maas, Seine, Alpler, Oder, Aşağı Saksonya'dır. Ölüler (olasılıkla yalnızca üst sınıfa dahil olanlar) höyükler altına, yanlarına silah ve süs eşyası konularak gömülürler. Ekonominin temeli hayvancılıktır. Kuzeyden güneye yapılan ticarette önemli bir ara konuma sahiptir.
3. 1300'den itibaren **Urna Kültürü** (Ölüler yakılır, külleri kavanozlarda geniş mezarlıklara="Urna Sahaları" gömülür): Tuna'nın orta bölgesinden güneye, Tuna boyunca Bohemya'ya, Polonya'ya (Lausitz Kültürü), Orta Almanya ile Batı Fransa'ya, Orta İtalya'ya, Kuzey İspanya'ya yayılır. Venetler ve İlliryalılar Urna Sahaları Kültürü'yle ilintilidirler. Bu kültürün insanları güçlü siyasi etkinlik geliştirirler; bu çerçevede savaştan da kaçınmazlar (tunç depolarının ve ziynet gizlenmiş yerlerin bulunması). Toplum daha keskin biçimde sınıflara ayrılmıştır (artan uzmanlaşma nedeniyle köylüler ve endüstride çalışanlar ayrılır). Yakındoğu'ya bağımlılık yavaş yavaş gevşer ve Avrupa ekonomik ve kültürel açıdan bağımsız olur. Urna Sahaları Kültürü'nün güneye yayılması aşağıdaki sonuçları getirir:
a) Miken merkezlerinin ve Girit'teki geç Minos uygarlığının sona ermesi;
b) Küçük Asya'ya (Hitit Krallığının sonu, S.35) ve
c) Kuzey İtalya ile Latyum'a nüfuz edilmesi;
d) "Deniz Kavimleri"nin Mısır'a akını (S. 25; Filistin'deki Filistler, S. 37)
4. **Kuzey Bölgesi:** Kuzey Almanya ve İskandinavya'da ("İlk Germenler", karşl. S. 109) insanlar "hol"ü olan dikdörtgen evlerde (Yun. Megaron) yaşarlar. Tunç sanatında Urna Sahaları Kültürü aracılığıyla Yunanistan'la ilişkiler olduğu görülür. Tunç Çağının başında metal nesnelerin kopyası taşa işlenir; daha sonra bağımsız bir tunç endüstrisi ortaya çıkar. Atlı savaş arabaları vardır, ölüler büyük höyüklerin altına defnedilir (Uppsala ve Seddin'de zengin donanımlı mezar buluntuları), sonraları yakılarak gömülürler. Din: Güneş kültü ("Trundholm Güneş Arabası", altından "güneş kayıkları" ve kaya resimlerindeki betimlemeler: Gemiler, güneş diski, -mızraklı, baltalı ya da çekiçli v.b.- tanrı resimleri). - Kıyı boyunca denizcilik ve yavaş yavaş güneye yayılma.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hallstatt - Kültürleri

Karadeniz Bölgesinde İskitler'in Kurganları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Demir Çağı (800'den itibaren)
Avrupa'da Demir Çağı, Salzkammergut'ta Hallstatt yakınındaki mezarlıklara atfen (Urna Sahaları Kültürü'ne dayanılarak) Hallstatt Dönemi olarak da adlandırılır. Bu çağın ortaya çıkışının ön koşulu, demirhanelerin ve endüstrilerin oluşmasına yol açan çok sayıda demir yataklarıdır. İkinci önemli endüstri **tuz ocağıdır** (Hallstatt, Hallein yakınında Dürnberg). Hızla gelişen bu ekonomi merkezlerinde toplum giderek daha güçlü biçimde sosyal sınıflara ayrılır: Köylüler, zanaatkârlar, esnaf.

Hallstatt Kültürleri'nin Yayılma Alanı: Hırvatistan, Bosna, güney ve batı Almanya, Alpler bölgesi, İsviçre, doğu ve güney Fransa, kuzey İspanya. En önemli aristokrat-kentsel kültür, Este'de ve Adriya'nın yukarı kesiminde ortaya çıkar (yoğun Korint ve Etrüsk etkileri). Geri kalan bölgelerde hâlâ Urna Sahaları Kültürü'nün eski dönem biçimleri vardır. Hallstatt Kültürü'nün ana göstergesi, Hallstatt kılıçları denilen, tunçtan, sonraları demirden yapılan uzun kılıçlardır. Urna Sahaları Kültürü'ndeki büyük iğnelerin yerini şimdi çengelli iğneler alır.
Ölülerin gömülmesi: Önceleri, özellikle de Urna Sahaları Kültürü'nün geç döneminde yakarak gömme, sonraları bedenin defnedilmesine geçiş. Ölüler bir araba üzerinde höyükler altına gömülür; geç dönemde kadınlar ve uşaklar da eşin/efendinin ölümünden sonra öldürülür ve birlikte gömülür (olasılıkla İskit etkisi altında). **"Hükümran mezarları"** her zaman korunaklı malikânelerin yakınında bulunur (Heuneburg, Mont Lassoix-Vix). Kuzeydoğu Almanya'da, kapların altına konulan urnalar ("çan mezarlar" denilir) taştan sandıklar içinde gömülür. Urnalar kısmen ev veya tavan arası biçiminde olup av sahneleri, atlılar veya atlı araba resimleriyle bezenmiştir.
450'den itibaren görülen La-Tène Kültürü (Yeni Demir Çağı), Demir Çağı'nın zirvesini oluşturur. Bu kültür, (Hallstatt Kültürü kanalıyla) İskitlerden, (Rhone Nehri boyunca yukarıya doğru Massilia kanalıyla) Yunanlardan ve ("Argonotlar Yolu"= Po boyunca İsviçre dağ geçitleri üzerinden Ren ve Rhone kenarlarına) Etrüsklerden etkilenir. Kült. bakımdan geri kalmış bölgelere (Bohemya, Britanya Adaları ve İber Yarımadası), La Tène Kültürü toplumu (kültürün çıkış alanında olasılıkla Keltler), kentsel kültürü getirir (Keltlerin yayılışı, S. 77). Yayılma bölgelerinde yerli halk yoğun biçimde Keltleştirilir.

Kimmerler ve İskitler
Tunç Çağı'nda Hint-Avrupa dil grubuna dahil iki atlı bozkır kavmi doğudaki bozkırlardan batıya ve güneye nüfuz eder:

1. 750 civarında Kırım'dan Kafkasya üzerinden güneye ilerleyen ve Küçük Asya ile Asur'u tehdit eden **Kimmerler.** Bu kavim, Asurlularla birleşerek Urartu Krallığı'nı yıkar (S. 35), fakat sonra batı yönünde geri püskürtülür ve Küçük Asya'dan geçer (Frig Krallığı'nı ve Kimmerleri savma savaşında ölen LİDYALI GIGES'i yener). Kimmerleri

2. Türkistanlı **İskitler** izler; bunlar Kimmerleri yerlerinden sürer ve onlara egemen olurlar. Küçük Asya'ya doğru Kimmerleri takip sırasında Asurlularla ve Medlerle savaşırlar; 628'de KEYAKSAR tarafından geri püskürtülürler. Karadeniz'in kuzeyinde yerleşen İskitlere karşı KIROS ve DARIUS'un (514-512) seferleri. İskitler Dinyester üzerinden Tuna Neh. aşağı kısmına, Pannonia havzasına ve Karpatların güneyindeki bölgeye inerek Balkanlara hücum ederler. Diğer bir saldırıda bugünkü sınır eyaleti Brandenburg'a (Vettersfelde buluntuları) gelirler. Yüksek uygarlıkların bulunduğu güneydeki bölgelerin yanı sıra saldırı batıya da yönelir. İskitler ve Kimmerler doğu Almanya'ya, Bavyera'ya ve -Traklarla birlikte (gem, dizgin buluntuları) - kuzey İtalya'ya ulaşırlar.

İskitlerin üstünlüğü bozkıra özgü savaş tekniğine dayanır: Çift kıvrımlı ve kirişli boynuzdan bir yay ile taştan, kemikten, tunç ve demirden üç köşeli uçları olan oklar kullanan hafif silahlı atlılar. Asya'nın İskitler tarafından fethini izleyen dönemde bütün Ortadoğu'da savaş tekniğini belirleyen atlı orduları kurulur.

Ekonomi: Hayvancılık (süt çıkarma); işlenmiş kürk (Baktirya'da, Asur'da, Yunanistan'da pazarlar), et, tahıl, köle ticareti (Pontus bölgesinde pazarlar).
Din: TABITI'ye (Büyük Tanrıça), PAPEUS'a (Gök Tanrısı), APIA'ya (Yer Tanrıçası), OETOSYRUS'a (Güneş Tanrısı) ve ARTIMPAASA'ya (Ay Tanrıçası) tapılır. Şamanlık (büyü, cadılık, muskanın sihir gücü: Gürültü çıkaran tenekeler ve çıngıraklar). Çalı demetleri yardımıyla ve kenevir liflerini kopararak falcılık yapılır. Tapınaklar ve sunaklar yoktur.
Ölü kültü: Hükümranlar höyük mezarların (**Kurganlar**) altına gömülür; bunların en görkemlileri güney Rusya'dadır (Batıdaki buluntular: Besarabya, Eflak, Dobruca, Macaristan, doğu Almanya). Kadınlar, uşaklar, atlar öldürülürler ve birlikte gömülürler; ayrıca ölen kişinin yanına son derece gösterişli değerli metalden eşya konur. Kimmerler Toros kültürünü benimseyerek daha eski olan Hallstatt Kültürü'nü güçlü biçimde etkilerler ve bu suretle Ön Asya'ya özgü kültür unsurlarını aktarırlar. İskitler daha yeni dönem Hallstatt Kültürü'nü ve La Tène Kültürü'nü etkilerler. Venetler, İlliryalılar ve Traklar tarihi yerlerini alırlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eski ve Orta Krallık

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mısır (HERODOT'a göre "Nil'in armağanı"), batısı ve doğusu çöllerle çevrili ("Kırmızı ülke"), yaklaşık 1000 km uzunluğunda ve 10-20 km genişliğindeki verimli Nil vadisindedir ("kara ülke"). Temmuz ve ekim arasında taşan ve beraberinde verimli balçık getiren nehir suları ("Nil taşması") ülkenin verimliliğinin temelini oluşturur. Tarih öncesi **Badari, Merimde ve Negade** kültürlerinin üzerine 3000 civarında Yukarı Mısır ve Aşağı Mısır krallıkları kurulur. Her iki krallık NARMER ve AHA (Yun. Anlatımlarına göre: MENES) döneminde birleştirilir ve başkent Menfis ("beyaz sur") kurulur.

Eski Krallık (2850-2052)

2850-2650 Tinitler Devri (1. ve 2. Han.). Bu devirde devlet diğer kavimlere karşı içine kapanır, yabancıların etkileri ortadan kaldırılır, Sina Yarımadası'nda Bedevilerle savaşılır (bakır madenlerinin elde edilmesi).- Biblos'a seferler (sedir ağacı); Nübya'ya saldırılar. Kral mezarlarının yapımı (Mastaba=bank).

2650-2190 Piramitler Devri (3.-6. Han.). Siyasi merkez: 1. Kral DYOSER yönetiminde Menfis; bu kral, doktor ve mimar IMHOTEP tarafından inşa edilen Sakkara'daki "Basamaklı Piramit"e (=üst üste konmuş altı bank) defnedilmiştir. 4. Han.: **Piramitleri inşa edenler:** SNOFRU (Dahşur ve Medum piramitleri), CHEOPS, CHEPHREN ve MIKERINOS (Kahire'nin batısında Gizeh piramitleri). 5. Han.: Güneş dini (Heliopolis'li Ra) resmi din olur (dikilitaş içeren güneş mabetleri). 6. Han.: Firavunların aciz kalmasıyla derebeylerin gücü artar. Sosyal koşullardaki köklü değişimler üniter devletin çöküşünü hızlandırır (güney bağımsızlığını ilan eder). Yerel derebeyler arasındaki çatışmalar yasal düzenle sağlanan güvenin giderek azalmasını teşvik eder; ayaklanmalar, mezarların tahrip edilmesi. Kriz duygusu edebi ifadesini aşağıdaki eserlerde bulur: 'Kral Merikara'ya Ders', 'Belagatli Köylünün Yakınmaları', 'Bir Hayat Yorgununun Ruhla Konuşmaları'.

2190-2052 Birinci Ara Dönem (7.-10. Han.=Herakleopolisliler Dönemi). Yerel derebeyleri arasında yalnızca Herakleopolis bölge beyleri önem kazanırlar. Tebe beyleri bütün güçleriyle birliği sağlamaya çalışırlar.

Devlet: Firavun ("Büyük Ev") mutlak, irsi kral, Şahin Tanrı HORUS'un ("Büyük Tanrı") insanlaşmış halidir. 4. han.dan itibaren Güneş Tanrısı RA'nın oğlu olarak yüceltidir. **Merkezi devlet yönetimi:** Bir başbakana tabi memurlar ("yazmanlar"), kral tarafından eski, iktidardan düşmüş asiller arasından atanır. Ülke bölge beyleri yönetimindeki bölgelere ayrılır. Daimi ordu yoktur. Ekonomi mal takasına dayanır. Vergilendirilmenin (tahıl ve hayvan) yanı sıra tebaa angarya ile de yükümlüdür. Yasal güvence mahkemelerce sağlanır. Suriye ve Punt (Somali) ile dış ilişkiler. Libya ve Filistin'e seferler.

Din: Başlangıçta çeşitli kültler (hayvan şeklinde veya hayvan kafalı olarak betimlenen tanrılar). Tarihi dönemde **güneş dini** büyük önem taşır. Önemli kült merkezleri ortaya çıkar: Heliopolis'te RA-ATON, Menfis'te PTAH, Hermopolis'te THOT. Vejetasyon Tanrısı OSIRIS ölüler kralı olur. Ölülerin yargılanacağına ve ölümden sonra yaşama inanılır.

Hiyeroglif yazısı: Kelime simgelerinden, ünsüz gruplarından ve münferit ünsüzlerden oluşan, ünlü içermeyen resimli yazı; bunun yanı sıra "hiyeratik" yazı, daha sonraları "demotik" yazı kullanılır (700 civarında). Takvim (yılın başlangıcı: Nil'in taşma zamanı olan temmuz ortası) 365 gündür (12x30+5). Ekli yıl bilinmediği için güneş yılıyla farklılık gösterir. (Sonraları Sothis=Siryüs yıldızı gözlemlenir: Sothis yılı= 365¼ gün.)

Orta Krallık (2052-1570 civarı)

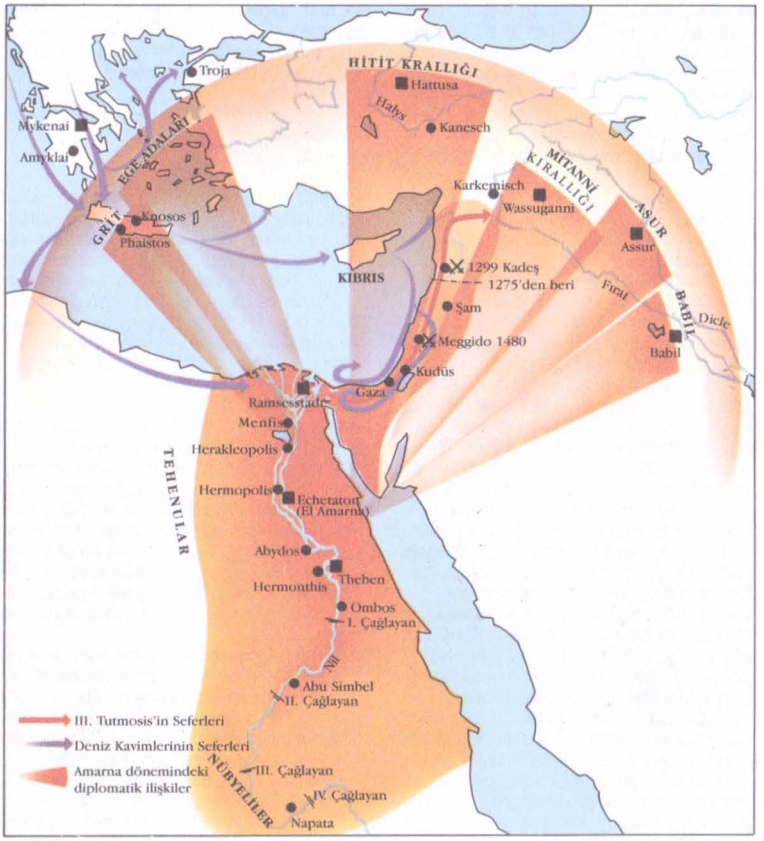
Savaşlardan sonra II. MENTUHOTEP tarafından Tebe'den Mısır'ın birleşmesi gerçekleştirilir.

1991-1786 12. Han.: Yönetim yeniden merkezileştirilir ve bölge beyleri nüfuzlarını kaybederler. Doğu deltasında ve II. Nil çağlayanında savunma tesisleri kurularak Mısır emniyete alınır. Krallığın yeni tanrısı AMUN'un yeri Karnak'ta büyük tapınaklar yapılır. Krallık topraklarını en fazla aşağıdaki kralların yönetiminde genişletir ve en parlak devrini yaşar:

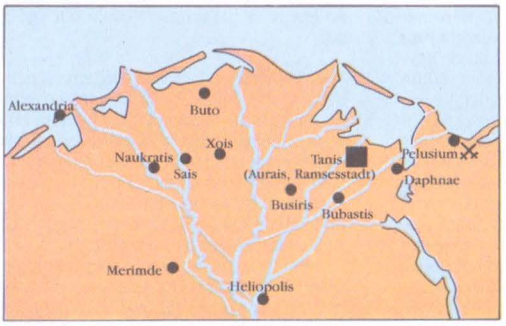
1878-1841 III. Sesostris: Mısır'ın nüfuzu Aşağı Nübya'ya kadar uzanır (altın madenleri); Kızıl Deniz'e, Sina Yarımadası'na, Punt'a, Girit'e ve Biblos'a ticaret yolları kurulur. III. AMENEMHET döneminde Moeris Gölü'nün yapımıyla Fayum bölgesi tarıma açılır ve Havara yakınında piramitler ve ölü tapınakları ("labirent") yapılır. Heykelcilik: III. SESOSTRIS'in ve III. AMENEMHET'in yaşlılık portreleri. Kral sfenksleri. Yeni heykel tipi: "Küp hoker" (= dizleri kıvrık biçimde oturan, ayaklara kadar inen örtüye sarınmış figür). Edebiyat: 'Kral Amenemhet'in Öğretisi', 'Sinuhe'nin Öyküsü'.

1778-1610 civarı İkinci Ara Dönem (13./14. Han.): İç politikadaki kargaşalık **1650 civarında Hiksosların istilasına** ortam hazırlar; Hiksoslar Hurriler ve Sami boylarından oluşan bir kavimdir (Mısırca heka-chesut="yabancıların reisleri" üst tabakayı tanımlar); istila, 2000 civ. Başlayan ve Hint-Avrupalı kavimlerin hücumunun yol açtığı kavimler göçünün sonucudur. Hâkim bir sınıf oluşturan istilacılar Mısır'a getirdikleri **yeni savaş tekniğiyle: at ve savaş arabası,** doğu deltasındaki Avaris'i merkez alarak (15./16. han.) Yukarı Mısır'a hükmederler; bununla beraber Hiksoslar kendilerininkinden üstün olan Mısır uygarlığına uyum sağlarlar.

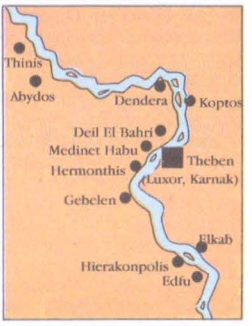
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yeni Krallık

Geç Dönemde Delta Bölgesi

Orta Mısır

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yeni Krallık (1570-715)

AHMOSE Hiksosları başkentlerinden sürer, Filistin'e kadar izler ve Yeni Krallığı kurar (18. han.). Ardılları I. AMENOPHIS'le I. THUTMOSIS yönetiminde Mısır lider güç olur: Asya'ya (Fırat) ve Nübya'ya (III. Nil çağlayanına kadar) seferler yapılır. En yüksek gücüne

1501-1480 Kraliçe Haçepsut döneminde erişir. Savaştan kaçınılır. Himayesine aldığı bakan SEMNUT yönetiminde Punt'a ticari heyetlerin gidişi, yoğun inşaat etkinliği (Deir el Bahri'deki teraslı tapınak). Kraliçenin ölümünden sonra yerine geçen üvey oğlu ve yeğeni (vekil)

1480-1448 III. Thutmosis yönetimi, Mısır Krallığı topraklarının en fazla genişlediği dönemdir (Fırat'tan IV. Nil çağlayanına kadar).

1480'de paralı asker orduları ve atlı savaş arabalarıyla Meggido yakınında Suriye-Filistin koalisyonunun dağıtılmasından sonra Fenike ve Filistin fethedilir. Mitanni Krallığı komşu olur (S. 35). Ardılları başarılı dış politikayı sürdürürler.

1413-1377 halktan bir kadın olan TEJE'yle evli III. Amenophis. Keyif sürmeye yönelik hükümet dönemi. Akıllıca izlenen evlilik politikasına ve Mitanni, Babil, Girit, Kıbrıs, Asur, Hitit Krallığı ve Ege adalarıyla (Akad "diplomasi dilinde" yazılmış 'El Amarna toprak tabletleri') olan yoğun diplomasi ve ticaret trafiğine rağmen Mısır İmparatorluğu'nun çöküşü başlar.

1377-1358 NEFERTITI'yle evli olan "kâfir kral" **IV. Amenophis,** güneş diski ATON'a tapınmayı (güneşe yönelik tektanrıcılık) başlatır.
İlahi: 'Güneşe Övgü'. Hükümet merkezi Echetaton'a (="Aton'un ışıma yeri" -El Amarna) taşınır ve AMENOPHIS sonraları kendisine ECHNATON adını verir. Dış polit. ilişkilere yeterince özen gösterilmediği için, Mısır'ın Asya'daki otoritesi kaybolur. ECHNATON'un ölümünden sonra etkinleşen gericilik dini yenilikleri bozar. Damatları SAMENCHKARE'yle TUTANKAMON (1922'de bulunan zengin donanımlı mezarla ünlenmiştir) Tebe'ye dönerler. ECHNATON'un eski bir generali olan HAREMHAB kendini kral ilan eder, Suriye'de Hititlere karşı başarıyla savaşır ve katı yasalarla ülke içinde düzeni sağlar. Dini restorasyon tamamlanır (Amarna devri boykot edilir).

1345-1200 19. han. I. SETHOS ve II. RAMSES Hititlere karşı savaşırlar (Suriye geri alınır, 1299 Kadeş Meydan Muharebesi).

1275 civ. II. RAMSES'le Hitit Kralı III. HATTUŞILI arasında dostluk anlaşması. Suriye'de güçler dengesi yeniden sağlanır, Orontes Nehri sınır olur. Delta vadisinde Mısır'ın yeni başkenti Ramses Kenti olur.

1234-1220 civ. MEREMPTAH Filistin'de ('İsrail Dikilitaşı' üzerinde ilk kez İsrail boyundan bahsedilir) ve (aralarında Yunanlar ve Filistlerin bulunduğu) "Deniz Kavimleri"yle bağlaşık Libyalılara karşı savaşır.

1197-1165 III. Ramses. "Deniz Kavimleri"nin ve Libyalıların saldırıları geri püskürtülür, savaşlarda alınan esirler delta bölgesine yerleştirilir. RAMSES'in ardılları arasında iç huzursuzluklar başlar. Filistin ve Nübya elden gider, ülke fakirleşir; bununla birlikte ekonomik **güç büyük tapınaklarda yoğunlaşır.**

Sanat: Yeni Krallık döneminde devasa tapınaklar yapılır: Karnak, Luksor, Medinet Habu'da Amun tapınakları. "Amarna sanatı" doğar (ECHNATON'un ve NEFERTITI'nin başları "aile" resimleri). Ramsesler yönetiminde Karnak'taki büyük sütunlu salon, Abu Simbel'deki kaya tapınağı, Medinet Habu'daki devasa heykeller ve ölü tapınağı yapılır.

Tebe'deki AMUN rahipleriyle ve Libyalı paralı asker komutanlarıyla savaşlardan sonra

950 civ. Libyalı bir paralı asker komutanı olan **Şeşonk** (İncil'de SISAK), Bubastis'ten hareketle hâkimiyeti ele geçirir. Bunun üzerine rahiplerin bir kısmı Nübya'ya göç eder, ardılları başkenti Napata olan teokratik bir devlet kurarlar (750 civ.)

920 civ. **Şeşonk'un** Filistin seferi ve Kudüs'ün yağmalanması.

Geç Dönem (715-332)

715-663 Etiyopyalıların hâkimiyeti. ASARHADDON yönetiminde Tebe'ye kadar ilerleyen (671), ancak Etiyopyalılar tarafından geri püskürtülen Asurluların akınları bu hâkimiyete son verir.

662 Mısır'ın ASSURBANIPAL (S. 31) tarafından fethi. **Mısır Asur vilayeti olur.** Genel vali olarak bölge beyleri hükümet ederler, bunların arasında 26. hanedanın kurucusu da vardır.

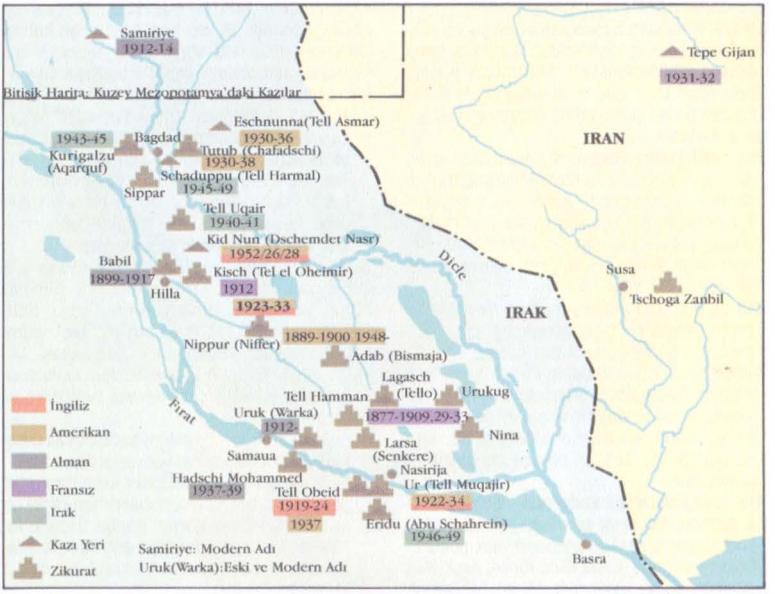
663-609 Psammetih Mısır'ı Asur egemenliğinden kurtarır ve Amun rahipleriyle Libyalı paralı askerlerin gücünü bastırır. **İyonyalı paralı askerler** delta bölgesine **yerleştirilir** ve İyon ticaret kolonileri kurulur **(Naukratis).**- İmparatorluk son parlak dönemini

569-525 Amasis zamanında yaşar. Mısır Akdeniz'in doğusunda büyük donanmaya sahip bir güç olur, adalı Yunanlarla ve Sirenaika'nın Yunan kolonileriyle ilişkiler kurar. LİDYA'lı KROISOS ve SAMOS'lu POLYKRATES'le Perslere karşı kurulan savunma ittifakları başarısız kalır. AMASIS'in oğlu III. PSAMMETIH

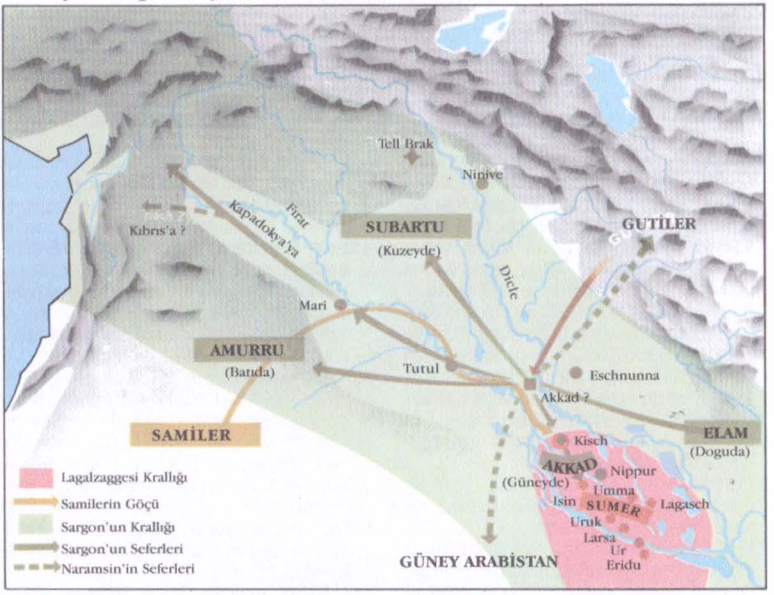
525'te Pelusium yakınında Pers Kralı KAMBYSES tarafından mağlup edilir. **Mısır Pers vilayeti olur** (S. 45).

332 Büyük İskender Mısır'ı fetheder (S.65). 304'ten itibaren Ptolemaiosların hâkimiyeti (S. 67). İÖ 30'da Roma egemenliği başlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Güney Mezopotamya'daki Kazılar

Akad'lı Sargon'un Krallığı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sümerler

3200-2800 civ. **Sümerler** Mezopotamya'nın (="nehirler arasındaki ülke") güneyine yerleşirler. Kökenleri bilinmemektedir; belki doğudan geldiler ve İndus uygarlığının yaratıcılarıyla akrabalar. Ülke kent devletlere ayrılır. Kentlerin merkezini, tuğladan yüksek teraslar üzerine kurulmuş, duvarları renkli toprak kirişlerle mozaik biçiminde kaplanmış anıtsal tapınaklar oluşturur; tapınaklar ülkenin sahibi olan kent tanrısına ait bölgenin ortasındadır. Rahiplerin ve kentin başında, devletin hâkimiyetinin taşıyıcısı ve baş rahip olarak **kent beyi** (Lugal="büyük adam") bulunur. Tapınak, siy., dini ve ekon. merkezdir. Tapınak yönetimi, kendisi için icat edilmiş olan yazıyı kullanır (önce resimli yazı, sonraları taş kalemle yumuşak kile kazınan soyut işaretler= **çivi yazısı**). **Sanat:** İstampa mühürlerin yerini yuvarlak mühürler (tapınak bölgesinde stok küplerinin mühürlenmesi için resmi mühür) alır; bunun yanı sıra kil, taş ve metalden küçük heykelcikler. **Büyük heykellerin** ('Varkalı Kadın') **ilk dönemleri. Din:** En eski Sümer tanrılar üçlüsü: ENLIL, AN ve ENKI, bunun yanı sıra Güneş Tanrısı UTU, Ay Tanrısı NANNA, Aşk Tanrıçası INANNA. Günün zamana bölünmesinde seksagesimal (60 temel sayısı üzerine kurulu-çev.) sayı sistemi (24 saat, 60 dakika, 60 saniye) ve dairenin açılara bölünmesi (360 derece).

2800-2500 Erken Hanedanlık Dönemi. Samilerin yavaş yavaş sızması. KIŞ'lı MESILIM ilk Baş Kral olur. Nippur dini merkez yapılır. "Dini devlet sosyalizmi"(=devletin ve tapınağın birliği) terk edilir. Siyasi güç (saray) dini gücün (tapınak) yanında yer alır. Kent surları yapılır (Uruk'ta GILGAMIŞ tarafından). Yüksek teraslar üzerine kurulu tapınak bölümünden oluşan "tapınak kulesi") haline getirilir.

2500'den itibaren 1. Ur Hanedanı. MESANNEPADDA tarafından kurulur. 1922'den bu yana kazılarda ortaya çıkarılan kral mezarları ünlüdür: zengin donanımlı 16 kral, prenses ya da rahibe mezarı; bunların yanında (zehir kullanarak) kendi isteğiyle ölüme giden başka kişiler de defnedilmiştir (bu görenek tahminen -yüksek rahibe tarafından temsil edilen- Tanrıça INANNA ile -kral tarafından temsil edilen- sevgilisi Yeraltı Tanrısı DUMUZI arasındaki "Kutsal Düğün"ün sonradan gerçekleştirilmesidir).

2500-2360 civ. Lagaş Hanedanı. Kurucusu URNANŞE Kiş Hükümdarını devirir. İlk tarihi anıt olan "Akbaba Dikilitaşı", oğlu EANNATUM'un yaptıkları hk. bilgi verir. Ardılı ENTEMENA, 4. Hükümdar LUGALANDA'nın tahta çıkmasına yardım eden rahipler sınıfının nüfuzunu azaltmak için mücadele eder. Tahtı ele geçiren URUKAGINA sosyal reformlar yapar (Ningirsu ile antlaşma: Rahiplerin gelirlerinin azaltılması, dul ve yetimlerin korunması). Durumdan hoşnut olmayan rahip sınıfının yardımıyla UMMA'lı LUGALZAGGESI ("Ülkelerin Kralı") Lagaş'ı, ayrıca Ur, Uruk, Larsa, Kiş ve Nippur'u fetheder ve Akdeniz'e kadar ilerler. Son Sümer hükümdarı olan kendisine karşı Akkadlar ayaklanır.

Akkadlar

2350-2300 civ. I. Sargon, "Dört Kıtanın Hükümdarı", Mezopotamya'yı, Suriye'nin ve Küçük Asya'nın bazı kısımlarını ve Elam'ı fetheder. Sümerlerin uzun mızrak ve ağır kalkanla zor hareket eden asker saflarına karşılık (çöle özgü savaş biçimi olan) cirit, ok ve yayla yapılan hareketli yeni savaş tekniği üstünlük sağlar. SARGON merkeziyetçi büyük bir devlet kurar (resmi yazıtlar artık Akkadcadır) ve yeni bir başkent inşa eder: Akkad. **Hükümdar tanrıkraldır.** Yeni Akkad tanrıları: IŞTAR ANUNITU ve Güneş Tanrısı ŞAMAŞ. - SARGON'un ölümünden sonra isyanlar çıkar. Torunu

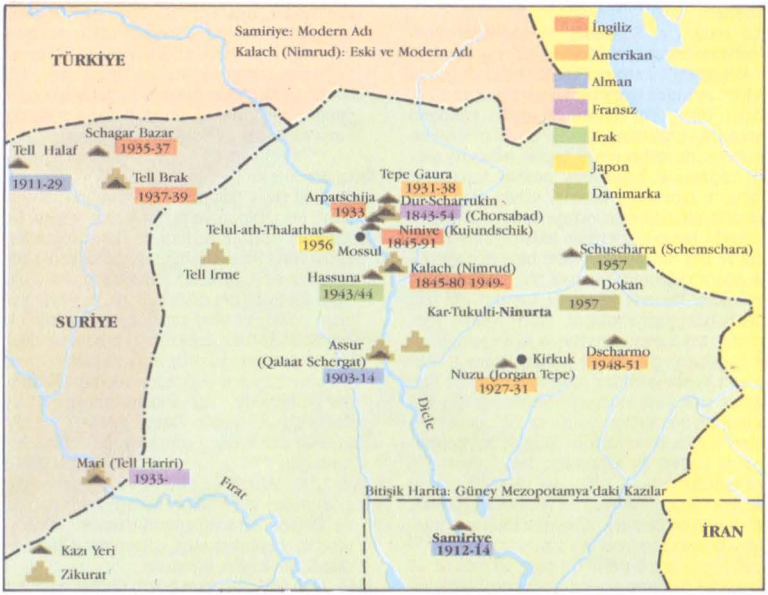
2270-2230 NARAMSIN, "Akkad'ın Tanrısı", krallığı yeniden güçlendirir. Güney Arabistan'da ve Zağros Sıradağlarında ('Savaş Dikilitaşı'ndaki betimlemeler) çatışmalar. Ölümünden sonra krallık çöker ve

2150-2050 (İran'dan akın eden) Gutiler egemen olur. Gutiler URUK'lu UTUHENGAL tarafından ülkeden atılır. Sümer uygarlığı yeniden tesis edilir.

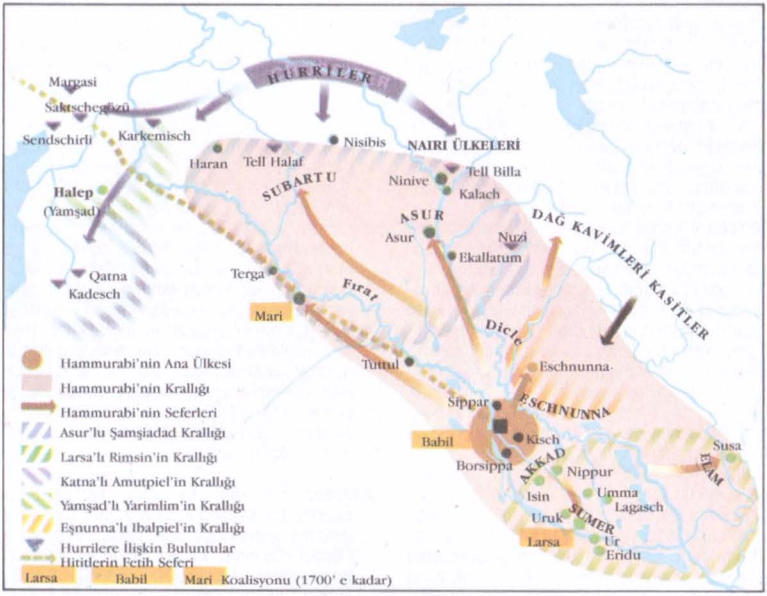
2050-1950 3. Ur Hanedanı. (Hükümdarlar: URNAMMU, ŞULGI, BURSIN [=AMARSIN], ŞUSIN, IBBISIN). Sümer ve Akkad krallığı ve tapınakları yeniden kurulur. ŞULGI yönetiminde kent krallarını yeni krallığın genel valileri olurlar. "Kutsal Düğün"ün (yuk. bkz.) gerçekleşmesiyle ŞULGI tanrı olur. Ur kraliyet mezarlığında kendisi ve ebeveyni için bir ölü evi yapılır.- ŞUSIN zamanında Batı Sami boyları saldırır ve Fırat'ın orta kısmında bir savunma hattı yapılır. Hindistan'la ticari ilişkiler. Elamlara ve Mari Kralına karşı savaşlar krallığın çöküşüne neden olur. **Resim sanatında** yeni motifler görülmez; Sümer **edebiyatı** zirveye ulaşır. -Hâkimiyet, muazzam büyüklükte memur teşkilatı bulunan, son derece gelişmiş tapınak ve devlet idaresinin elindedir. -3. Ur Hanedanı dönemi başında **Lagaş'lı Gudea** klasik Sümer uygarlığını yeniden kurmaya çalışır. Ticaretle sağlanan zenginlik büyük kült yerlerinin yapılmasını sağlar.

2000'den itib. Sami Kenanlılar krallığı istila ederler, bunun sonucunda yoğun bir Samileştirme gerçekleşir. Isin, Larsa ve Babil'de ("Babili"=Tanrının Kapısı) devletler kurulur. Buna rağmen Sümerce kült dili olarak kalır. Sümer uygarlığı LARSA'lı RIMSIN zamanında [1758-1698] siyasi ve kültürel açıdan son bir parlak dönem yaşar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kuzey Mezopotamya'daki Kazılar

Babil'li Hamurabi'nin Krallığı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eski Asur Krallığı (1800-1375)

2500 civ. **Asurlular** Dicle Nehri'nin yukarı kesiminde ve Büyük Zap Nehri kenarında yerleşirler. Bölgenin Sümer olmayan ilk sakinleriyle (Tel Halaf ve Samarra uygarlığı) Sami göçmenlerin karışmasından ortaya çıkan ve kültürel açıdan güneye bağımlı olan çetin, savaşçı bir halktır. Başkent ve ülke adını en ulu Tanrı **Assur**'dan alır. 3. Ur. Han.nın düşmesinden sonra Asur yükselir ve kuzey Babil bölgesini fetheder (1800 civ.) Hititlerin bir akınının kuzey ve kuzeybatıyla olan ticari ilişkileri kesmesi sonucunda devlet gelirleri düşer ve Eski Asur'un gücü azalır.-(Yasa metinleri külliyatıyla ünlü) EŞNUNNA'lı NARAMSIN'in egemenliğinden sonra **I. Şamşiadad** [1749-1717] tahtı ele geçirir ("Tümünün Kralı"). Krallığı, dağlık bölgelerdeki ülkelerin, Mezopotamya'nın ve Mari'nin bazı kısımlarını kapsar. Geniş bir ittifak sistemi vardır. Ataerkil saltçılık. Oğlu IŞMEDAGAN LARSA'lı RIMSIN'e yenilir ve daha sonra HAMMURABI'nin vasalı olur. -1450'ye kadar Eski Asur Krallığı'nın tarihi hakkında pek az şey bilinmektedir. 1450'den itib. Mitanniler'in vasal devleti olur.

Babil

1728-1686 Hammurabi yönetime geldiğinde altı güç Mezopotamya'da hâkimiyeti ele geçirmek için mücadele etmektedir: Larsa, Eşnunna, Babil, Katna, Yamşad (Halep) ve Asur. Eşnunna, Elam, dağ kavimleri ve Asur'la mücadele edebilmek için kurulan Larsa-Mari-Babil üçlü ittifakı 15 yıldan uzun sürer.

Komşu halklara karşı kazandığı zaferlerden sonra HAMMURABI ittifak ortakları LARSA'lı RIMSIN'i ve MARI'li ZIMRILIM'i yener; içinde 20 000 toprak tabletlik bir arşivin bulunduğu ünlü Mari sarayı ZIMRILIM zamanında tamamlanmıştır (kült yerlerinde peygamberlerin ortaya çıktığı yolunda haberler).

'Talion' ("göze göz, dişe diş") ilkesine dayalı reform yasaları olan **'Hammurabi Kanunları'**, HAMMURABI'nin, tebaasının can ve mal emniyetini sağlamaya özen gösterdiğinin delilidir. Cezalar: Kırbaçlama, sakat bırakma, (kazığa geçirme, yakma, suda boğma yoluyla) idam. Yönetim ve kültür dili Akkadcadır. Eski Mezopot. edebiyatlarının Babil türü ana eserleri: 'Dünyanın Yaratılışı' ve 'Gılgamış' Destanları, ilahiler, mezmurlar, dualar. Ana tanrılar: Babil Tanrısı MARDUK, Güneş Tanrısı ŞAMAŞ, Aşk Tanrıçası IŞTAR.

HAMMURABI'nin ardılları döneminde güney ayrılır, Kassitler ve Hurrilerle savaşlar yapılır.

1531 Hitit Kralı I. Murşili tarafından Babil yağmalanır ve yakılır (S. 35).

Yakl. 1530-1160 Kassitler Dönemi (Kassitler= İran'lı bir boy).

1160 Elamlar Babil'i yağmalarlar ve Kassit hâkimiyetine son verirler.

1137'den itibaren Babil, I. NEBUKADNEZAR (4. Babil han.) yönetiminde geçici olarak lider güç olur. Nebukadnezar milli bir krallık kurar ve ülkeyi Elamların egemenliğinden kurtarır. İzleyen dönemde Babil Asur etkisine girer.

Hurriler

2. by'da Hurriler Van Gölü bölgesinden Mezopotamya'nın kuzeyine göçerler. Oradan Asur, Mezopotamya, Küçük Asya, Suriye ve Filistin'e seferler yaparlar. Her yerde **üst tabakayı** oluştururlar (Marjanni=şövalye, Hint. Marja=genç kahraman ile karş.). Mülk ırsidir ve satılamaz, buna rağmen "evlat edinme" ve "hibe" gibi hilelerle ilgili hükümlere aykırı hareket edilir. - Atlı savaş arabalarıyla savaşta üstünlük.

Din: Ana tanrılar TEŞUP (Hava Tanrısı), ÇEPAT (Güneş Tanrıçası) ve KUMARBI'dir (Tanrıların Babası). Ari ırktan üst tabakada Hint tanrıları INDRA, MITRA VE VARUNA'ya tapılır.

Sanat: Kabartmalarla bezenmiş, sıra sıra dizilmiş taş levhalar (ortostatlar). Dikdörtgen uzun evler. Anıtsal resim sanatı.

Orta Asur Krallığı (1375-1047)

1390-1364 ERIBAADAD Hititlerle ittifak kurar ve Asur'un Mitannilerden kurtularak bağımsızlığa kavuşmasını sağlar (S.35). Oğlu I. ASSURUBALLIT [1364-1328] kendisini "Firavunun kardeşi" olarak adlandırır. I. SALMANASSER [1273-1244] ve I. TUKULTININURTA [1243-1207] dönemlerinde, tanrı ASSUR'un hizmetinde fetih politikası sürdürülür. **Acımasız savaş sevk ve idaresi:** Egemen olunan halklar toplu halde başka yerlere sürülürler. Asur ve Ninova genişletilir. Aramilerin istilası ve Hitit Krallığı'nın çöküşüyle aynı zamanda Asur'un gücü de azalır. fakat

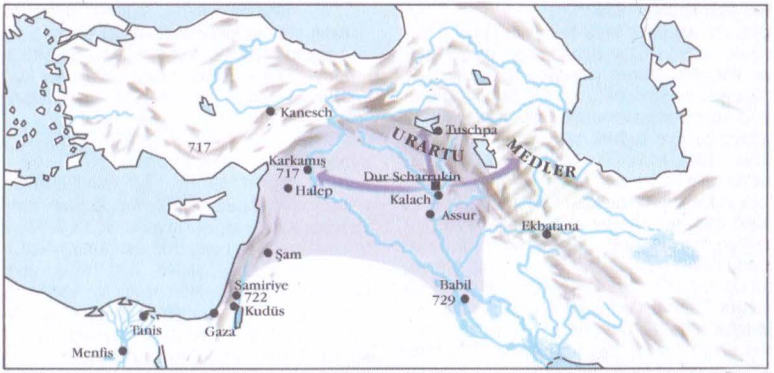
1112-1074 I. Tiglatpileser döneminde yeniden artar. Kuzeyde Karadeniz'e kadar "Nairi" ülkelerine karşı savaşılır, Suriye prensleri haraca bağlanır. TIGLATPILESER'in ardıllarının yönetiminde Aramilere karşı savaşılır ve Asur küçülerek yalnızca ana toprakları kalır.

Ordu yapısı: Merkezde arabalı savaşçılar bulunur, bunların yanı sıra piyadelerle, miğferli, zırhlı ve kalkanlı istihkâmcılar vardır. 1200'den sonra Hititli demircilerin nakledilmeleriyle demir ortaya çıkar.

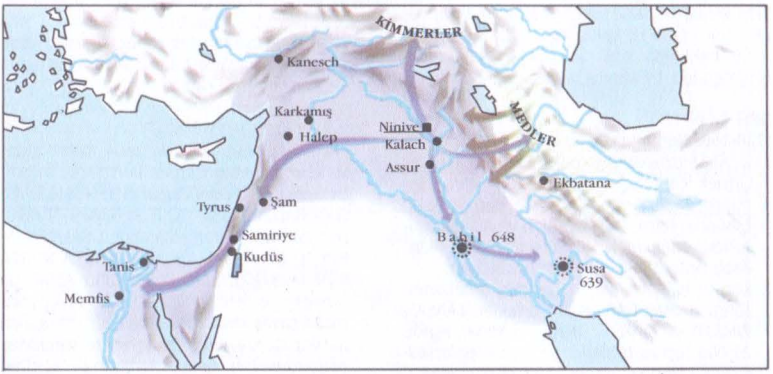
Hukuk: Cezalar acımasız biçimde katıdır: Kulaklar, alt dudak ve parmaklar kesilir; iğdiş edilir; sıcak asfalt dökülerek yüz tahrip edilir.

Ekonomi: Toprak, tapınakların, sarayın ve asiller sınıfının mülkiyetindedir. Tarımda en yüksek aşamaya ulaşılır (teknik yönden daha iyi hale getirilmiş sabanlar); bahçecilik.

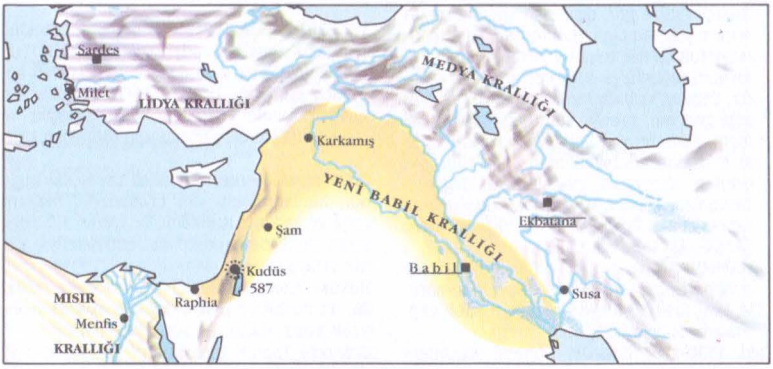
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

II. Sargon'un Krallığı

Assurbanipal'ın Krallığı

Yeni Babil Krallığı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yeni Asur Krallığı (883-612)

II. ADADNIRARIS'in [909-889] kuzey Mezopotamya'da yaptığı savaşlardan sonra

883-859 torununun oğlu ve **bütün Asur krallan içinde en zalimi** olan II. ASSURNASIRPAL, büyüklüğü I. TIGLATPILESER'inkine denk bir krallık kurar. Komşu halkların direnci her yıl yapılan seferlerle kırılır; bu seferlerde tarihte ilk kez ortaya çıkan yeni bir silah türü sonucu belirler: **Süvarilik.** Halklar, acımasız boyunduruk altına alma yöntemleriyle korkutulur: Kazığa geçirme ve deri yüzme, toplu idamlar. Yeni başkent: Zorunlu göçe tabi tutulanların yerleştirildiği ve devasa bir sarayın bulunduğu Kalah. Oğlu

858-824 III. SALMANASSER, Fırat ve Dicle'den Akdeniz'e ticaret yollarını denetleyebilmek için Suriye ve Filistin'de egemenliğini pekiştirir. Aramilerin başkenti Şam'ı boyunduruk altına almayı başaramaz. - Medlerin ve Perslerin adı ilk kez geçer (835).- SALMANASSER'in yönetiminin sonunda gerçekleşen bir ayaklanma oğlu V. ŞAMŞIADAD tarafından yalnızca Babil'in yardımıyla bastırılabilir. Asur sırtını Babil'e dayayarak, Urmiye Gölü kıyısında yerleşik Medlere karşı direnmeyi başarır (S.45).

810-806 ŞAMMURAMAT (Yun. SEMIRAMIS) henüz reşit olmamış veliahdın adına iç ve dış polit. açısından başarılı bir yönetim sergiler. Oğlu III. ADADNIRARI ve ardılları Babil'e, Medlere ve en başta da Urartu Krallığı'na karşı savaşır (S. 35). -Asur genel valilerinin keyfi tutumlarına ve krallığın acizliğine

745-727 Asur İmparatorluğunun kurucusu III. Tiglatpileser son verir. URARTU'lu II. SARDUR mağlup edilir, kuzey Suriye, Şam ve Gazze fethedilir. III. Tiglatpileser PULU adıyla Babil kralı olur (729). Ardılı V. SALMANASSER döneminde Suriye ve Filistin'de huzursuzluklar ve rahiplerle anlaşmazlıklar ortaya çıkar. V. SALMANASSER Samiriye'nin kuşatılması sırasında öldürülür.

722-705 II. SARGON (Şarrukin="adil hükümdar"), aristokratlara ve rahiplere tanınan ayrıcalıkları yeniler. Son Hitit devletlerine egemen olur. Urartu Krallığı'nı mağlup eder. Medlerle savaşır ve Babil'i teslim olmaya zorlar; Raphia yakınında Mısırlıları yener. SARGON Dur Şarrukin'de ("Sargon kalesi") bir başkent kurar. Oğlu

704-681 SANHERIB ölçüsüz bir despottur. 701'de Yahuda'yı yener (Kudüs'ün kuşatılması) ve Babil'i tahrip eder. Ağır hizmete mahkum olanlardan oluşan muazzam alaylar kullanılmak suretiyle Ninova genişletilerek krallığın ilk kenti yapılır (15 kapılı 25 m yüksekliğinde çifte sur. 280 m uzunluğunda ve 22 m genişliğinde bir su kemerinden geçirilen 50 km uzunluğunda bir kanal yapılarak su sağlanması). Katılığı, müsrifliği ve Babil'e uyguladığı zulüm öldürülmesine yol açar. Küçük oğlu

680-669 ASARHADDON kardeşleri tarafından düzenlenen bir ayaklanmayı bastırır ve Babil'in yeniden inşa edilmesini emreder. İskitlerle ittifak kurarak Kimmerleri geri püskürtür ve Nübya'ya kadar Mısır'ı fetheder; **Asur Krallığı en fazla bu dönemde genişler.**

668-626 ASSURBANIPAL Tebe'yi tahrip eder, ancak kardeşi BABİL Kralı ŞAMAŞŞUMUKIN Asur'un bütün düşmanlarının verdiği destekle isyan ettiği ve çok uzak olduğu için Mısır'ı elinde tutamaz. 648 Babil'in fethi. 639 Susa'nın (Elam) yıkılması. Ninova'da büyük kütüphanenin kurulması (22.000'den fazla toprak tablet: Şiirler; edebi, tarihi, felsf., tıbbi ve astronomiyle ilgili metinler; ticari belgeler).- İçteki huzursuzluklar ve İskitlerin akınları devleti zayıf düşürür. MED KRALI KYAKSARES ve BABİL KRALI NABOPOLASSER yönetiminde bütün Asur kentleri fethedilir ve yıkılır (Asur 614, Ninova 612, Harran 608). Kent sakinleri katledilir, ülke harabeye çevrilir.

Sanat: Ninova, Kalah, Dur Şarrukin ve Asur'da mimari kriterlere uygun bezekli heykeller içeren devasa saraylar (Av, savaş ve kült sahneleri=kabartmalarla "tarihi olaylar ressamlığı").

Yeni Babil Krallığı (625-539)

Keldanilerin Babil'i ele geçirme yolundaki sürekli girişimleri ancak ASSURBANIPAL'in ölümünden sonra nihayet amacına ulaşır.

625-605 NABOPOLASSER Babil, Elam, batı Mezopotamya, Suriye ve Filistin'in kralıdır.

604-562 usta bir diplomat olan **II. Nebukadnezar** krallığı yüksek bir gelişmişlik düzeyine çıkarır. Babil genişletilir: Dini geçit yolu, Iştar Kapısı, Etemenanki ("Göğün ve Yerin Kuruluş Evi"=efsanevi "Babil Kulesi", toplam yüksekliği 90 m) basamaklı kulesi ile beraber merkezi mabed Esangila "Gururla Doğrulma Evi".-Büyük devletler arasında güç dengesi vardır.

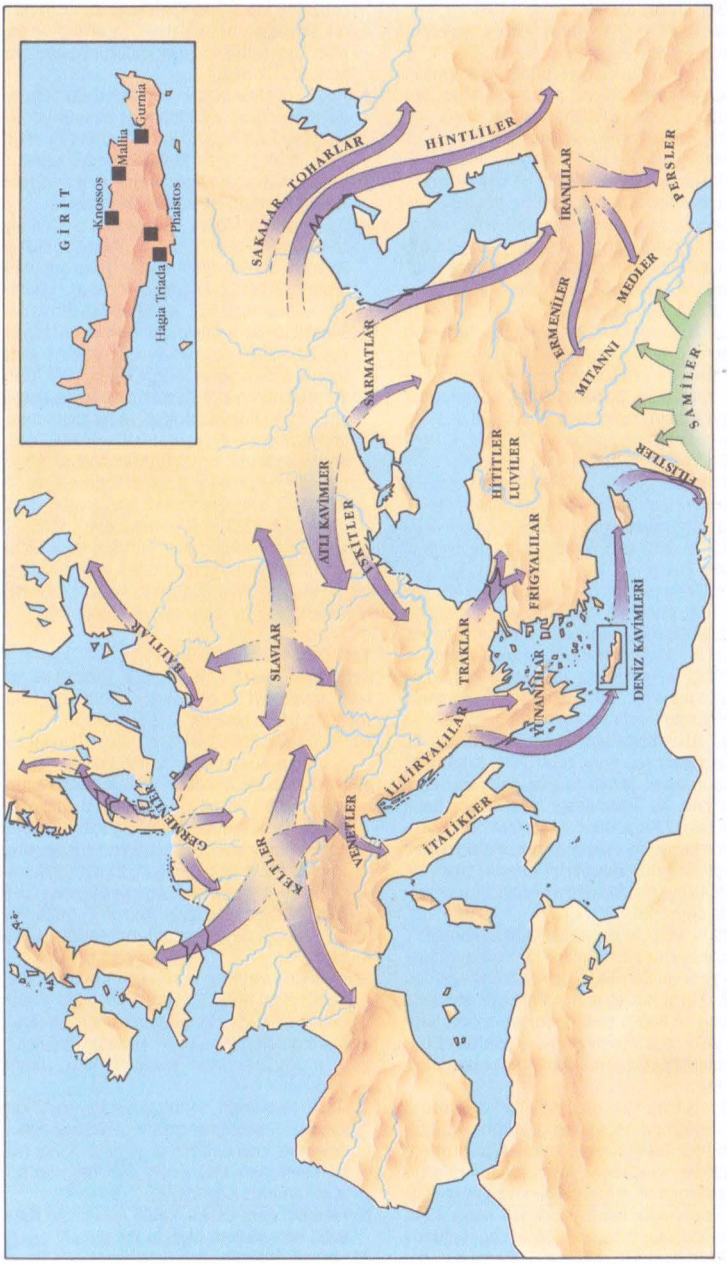
598 Yahuda ve Mısır arasındaki ittifak sonucu Kudüs işgal edilir (I. zorunlu göç). 587 Kudüs tahrip edilir (S. 37). İzleyen dönemde dağılma emareleri görülür ve Marduk rahipleriyle mücadele edilir. Rahipler, kısa sürede yükselen

555-539 NABONİD'i, "Tahttaki Arkeolog", kral yaparlar. Rahiplere karşı beceriksizce alınan önlemler, kralı Babil'i terk etmeye zorlar (vaha kenti Teima'ya gider). Son on yılın hükümdarı BALSAZER'dir.

539 Babil'in Pers Kralı II. KIROS tarafından **fethi. Babil Pers vilayeti olur** (S. 45).

331 Büyük İskender Babil'i fetheder (S. 65).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hint-Avrupalıların Yayılışı, Girit

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hint-Avrupa Dil Grubuna Dahil Kavimler

Bu kavimlerin varlığı, topraktaki buluntulardan çok dilden hareketle kanıtlanır. Basklar ve Fin-Ugor kavimleri dışında Avrupa'daki bütün kavimler Hint-Avrupa dillerini konuşurlar. Kelt, Germen, İtalik, Baltık ve Slav dilleri Hint-Avrupa dil grubuna dahildir. Illiryaca, Venetçe, Trakça, Frigce, Hititçe, Luvice, Toharca ve eski Hint-ari dili ölmüştür. Yunanca, Ermenice ve İran dilleri günümüze kadar varlığını sürdürmüşlerdir. Hint-Avrupa dilleri **iki gruba** ayrılır: Satem ve Kentum dilleri (ya da doğu ve batı grubu). Bunlar arasındaki ayırt edici özellik, bazı dillerde s ile söylenen, ön damaktan çıkarılan ince k sesinin söylenişidir (örnek: sayı sıfatı olarak yüz=Eski Hint-ari dilinde sata, Avesti dilinde satem; Yun. Hekaton, Lat. Centum).

Hint-Avrupalı kavimlerin vatanı olasılıkla Orta Avrupa ile güney Rusya arasındaki bölgedir (en erken dönemde tahminen batı Kazakistan'daki Kırgız bozkırlarıdır: Ural-Altay dil grubuna komşuluk). Sınırları kesin olarak belirlenmiş ana bir bölge bilinmemektedir. Bu nedenle basite indirgeyerek bir "ilk dil"den, "ilk kavim"den veya bir Hint-Avrupalı "ilk vatan"dan bahsetmek yanlış olur. Bununla beraber, bir doğu ve bir batı grubu olduğu görülebilmektedir. **Münferit Hint-Avrupa dillerinin oluşumunun** bütünden ayrılmayla açıklanmasına gerek yoktur; yabancı dil unsurlarıyla karışmış olmakla da açıklanabilir. Olasılıkla Hint-Avrupalı bir topluluk Yeni Taş Çağı'na denk gelir; 2000 civ. münferit kavimlere ayrılır.

Ekonomi: Hint-Avrupalı kavimlerinin ilk dönemleri karşılaştırıldığında, metallerden altın, gümüş ve bakırı (Lat. aes) bildikleri görülür. Bu kavimlerin evcil hayvanlar vardır: Atlar, sığırlar, koyunlar, köpekler, keçiler ve domuzlar. Buradan, ağırlıklı olarak hayvancılıkla uğraşıldığı sonucu çıkarılabilir. Tarımcılık sonraları, daha üstün uygarlıkların bulunduğu bölgelere gidildiğinde benimsenir. Çömlekçilik ve dokumacılık da bilinmektedir.

Toplum: Ataerkil yapılanmış büyük aile. Geniş bir alt tabakanın üstünde, ana uğraş alanları savaş ve av olan derebeyleri maiyetiyle yer alır. Silahlar: Balta, ok ve yay.

Din: En üstte gök tanrısının bulunduğu tanrısal hiyerarşi.

Yayılma: İpli Seramik (savaş baltası) Kültürü'nün Orta Almanya'ya nüfuz etmesi, olasılıkla Hint-Avrupalı kavimlerin yayılmasıyla bağlantılıdır: en erken Hint-Avrupalı kavimlerin kültürüne ilişkin imaj en çok bu kültüre uymaktadır.

2000 civ. Hint-Avrupalıların göçleri; bu göçler Ön Asya'da ve Hindistan'da ilk Hint-Avrupa büyük krallıklarının kurulmasına yol açar (atlı savaş arabaları olan asiller toplumu).

Girit

Girit uygarlığı, onu keşfeden SIR ARTHUR EVANS'a göre erken, orta ve geç Minos dönemlerine ayrılır. Bu dönemlerin her biri kendi içinde üç devreyle sınırlandırılır (Erken Minos-EM-I-III, Orta Minos-OM-I-III, Geç Minos-GM-I-III). Neolitik ve Alt Neolitik dönemi

2600-2000 Minos Erken Dönemi (EM I-III) izler; bu dönem doğu Girit'teki liman kentleri ve Mesara'daki yuvarlak mezarlarla (tholoi=gömü odaları) tanınmıştır. Buluntular: Mühürler, bakır ve tunçtan kamalar, altın takı. Minos uygarlığı 2200 civ. parlak bir dönem yaşar (aynı tarihte Troia II tahrip edilir).

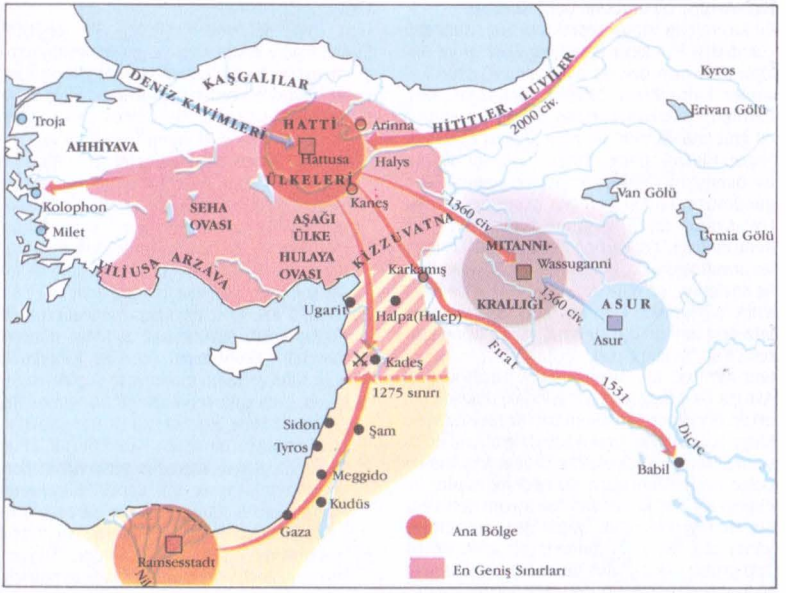
2000-1570 Knossos, Phaistos ve Mallia'da **ilk ("daha eski") savunmasız saraylar dönemi** (OM I-II).- **Ekonominin merkezi** saraylardır (yağ, tahıl ve şarap için devasa depolama tesisleri). Ada sakinleri anakara Yunanistan'la, Suriye ve Mısır limanlarıyla ticaret yaparlar. Mısır etkisiyle bir resim yazısı oluşur. Fetih yapılmaz. **Sanat: Kamares seramiğinin** parlak dönemi; taş ve çini kaplar. Hiksosların Mısır'a akını (S. 23) sırasında ilk saraylar tahrip edilir.-**Din:** Doğal mabetlerde ve kutsal mağaralarda resimsiz, esrik kültler. (Hayvanların sahibesi, yılan tanrıçası, kalkan tanrıçası olarak) bir ana ve yer tanrıçasına ve eril tanrılara tapınma.

1570-1425 Knossos'ta ("Labirent"), Phaistos ve Hagia Triada'da (bir orta avlunun çevresinde görkemli tesisler) **("daha yeni") sarayların parlak dönemi** (OM III-GM II). Krallık bu dönemde kurulur. Mısır örnek alınarak merkeziyetçi bir yönetim ve ekonomi kurularak genişletilir. Tartışmasız **deniz egemenliği** (talasokrasi). Mısır'daki Yeni Krallık'la yoğun takas ticareti. Resimli yazının yerini doğrusal A yazısı alır (Yunancadan önceki dil).- Kadınlar toplumda ayrıcalıklı bir konuma gelirler.- 16. yy'da Knossos sarayı deprem nedeniyle iki kez hasar görür, fakat her seferinde tamir edilir. 15. yy.da Ahayalar anakaradan gelerek adaya yerleşmeye başlarlar ve hızla nüfuzları artar. Adanın asıl sakinleri Mallia, Hagia Triada ve Phaistos saraylarını terk ederler. Fatihler artık, anakaradaki Yunanca için kullanılmakta olan doğrusal B yazısını kullanırlar.

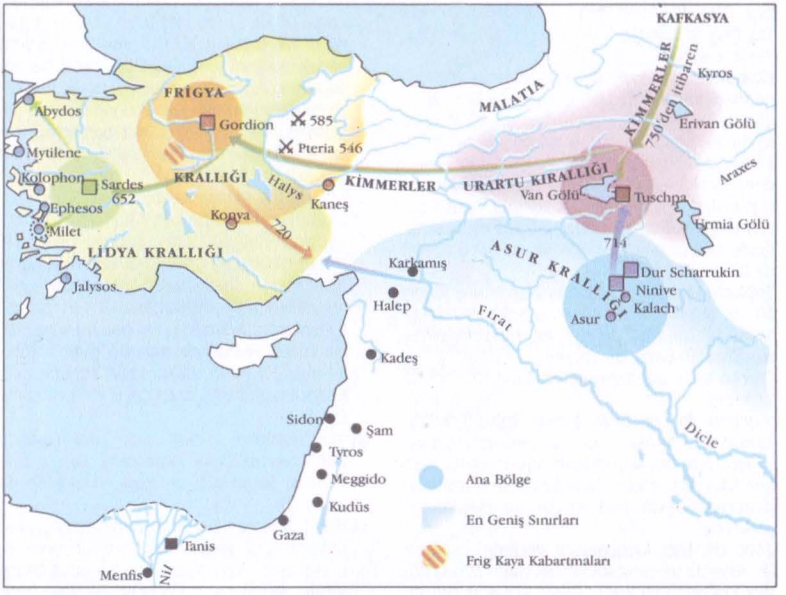
Sanat: Bezeklere dayalı biçim dağarcığında (tektonik) değişim. Knossos'ta son parlak dönem: Seramikte ve fresk ressamlığında saray stili.

1425 civ. Girit halkının Mykenai'li yeni hükümranlara karşı yaptığı başarısız bir ayaklanmada çıkan yangın sonucu **Knossos sarayı yıkılır.** Akhaların egemenliği kesin olarak yerleşir (S. 47).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hitit Krallığı

Urartu Krallığı ile Lidya ve Frigya Krallıkları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hititler

2000 civ. Hint-Avrupalı en eski uygar halk olan Hititler ve Luviler, proto Hattilerin yerleşik olduğu Küçük Asya'nın ortasına ilerlerler (Diller: "Hattili", Küçük Asyalı "Hattiler"in dili; "Luvili", Luvilerin dili; "Nesili", Hititlerin dili). "Hitit" adı Hint-Avrupa dilinden olmayıp, İncil'den ve Asur tarih kayıtlarından bilinmektedir. Krallığın devlet açısından ilk dönemleri hakkında bilgi yoktur. Yerli halkla şiddetli savaşlardan sonra Anadolu'da bir krallık kurulur (Başkent Kuşşara).

1640-1380 LABARNA tarafından kurulan **Eski Hitit Krallığı**; Labarna adı onu izleyen Hitit krallarının unvanı olur. Ardılı I. HATTUŞILI döneminde siyasi merkez Hattuşa'ya nakledilir. Suriye'ye hücum edilir. Ardılı I. MURŞILI Halep'i yener ve Babil'i fetheder (1531). Onun öldürülmesinden sonra krallık iç kargaşalar (kral katliamları) nedeniyle zayıflar. TELIPINU'nun yaptığı reform (1460 civ.) içte düzeni yeniden sağlar: Ardıllık yasayla düzenlenir; aristokrat sınıfın hakları aynen korunur. Krallık daha fazla pekiştirilir.

1380-1200 Yeni Hitit Krallığı

1380-1346 ŞUPPILULIUMA döneminde Hitit Krallığı nüfuzlu güçlü devlet olarak kabul edilir. Küçük Asya'nın geniş kesimlerine egemen olunur ve parlak dönemi 1450-1350 yılları arasında olan **Mitanni Krallığı** yıkılır. Mitanni başkenti Vaşşukanni'dir. En önemli hükümran, hâkimiyet alanı Zağros Dağlarından Akdeniz'e ve Van Gölü'nden Asur'a kadar uzanan SAUŞSATAR'dır. TUŞRATTA döneminde Asurlular ve Hititlerle mağlubiyetle sonuçlanan savaşlar yapılır. Suriye'de Ugarit, Halep, Kargamış Hititlere bağımlı olur. II. MURŞILI [yakl. 1345-1315], batıda ve doğuda zaferler kazanır. MUVATALLI [1315-1290] Suriye'de Kadeş yakınında Mısırlıları yener (S. 25). 1200 civ. "Deniz Kavimleri" akınında krallık çöker. ŞUPPILULIUMA döneminden itibaren **Ahhiyava** (Yun.: Ahayalar) **Kavmi** ile ilişkiler.

Din: Hurri ve proto Hitit tanrıları benimsenir (Arinna'da Güneş Tanrıçası). Babil'den alınanlar: Kült, alamet, büyü.

Toplum: Feodal devletin başında, önceli tarafından tahta geçirilen bir kral (Labarna) bulunur; kral ölümünden sonra tanrılaşır; baş hâkim, rahip ve kumandandır. Kraliçe (tavannanna) güçlü bir konumdadır; bunun yanı sıra, sonraları memurlar tarafından geri plana itilen soylu sınıfı (bağımsız savaşçı sınıfı) vardır. Savaş sevk ve idaresinde zulüm azdır. Yasalar insancıldır: Para ve hapis cezaları, erkeğin ve kadının haklarının korunması.

Urartu, Frigya, Lidya

13. yy.da Doğu Anadolu'da, nüfusunun çoğu Hurrilerden oluşan Urartu krallıkları kurulur. Asurluların bu bölgelerde siyasi nüfuz kazanma girişimleri boşa çıkar. Asur gücünün gerilediği dönemde

yakl. 835-825 I. **Sardur**, Urmiye ve Van gölleri kenarında **Urartu** (İncil'deki Ararat-Ağrı-) **Krallığı**'nı kurar. Ülkenin zenginlikleri: Bakır ve demir madenciliği; ticaret. Başkent: Tuşpa. Ardılları döneminde Urartu nüfuzlu güçlü devlet olur. Krallık topraklarının sınırları Fırat Neh., Urmiye Gölü, Halep ve Erivan Gölü'dür. II. SARDUR döneminde Dicle ve Fırat üzerinden yapılan hücum II. TIGLATPILESER tarafından geri püskürtülür. 750'den itib. Kafkaslar üzerinden akın eden Kimmerlerle savaşılır.

714 Asur Urartu'yu yener. 620'den itib. güney Rusya'dan İskitler akın eder. 600'den sonra Hint-Avrupalı Ermeniler göç eder. 610'dan itib. **Medya Krallığı** (S. 45).

Memurların yönettiği devletin başında kral bulunur ve Milli Tanrı HALDI'nin hizmetinde işleri yürütür. Vilayetler genel valilerin yönetimindedir.- Kaleler inşa edilir. Metal işleme konusunda önde gelen ülkedir. Sulama tesisleri yardımıyla, tahıl, asma, meyve yetiştirilir.

800 civ. Anadolu'da **Frigya Krallığı kurulur** (Başkent: Gordion). En büyük hükümdar, efsanevi altın zenginliği nedeniyle Yunan efsanelerinde anlatılan, bir Yunan prensesle evli MIDAS'tır (Asurca MITA). Asurlularla savaşlar. 709 barış antlaşması ve II. SARGON'a haraç ödenmesi, 7. yy.da Kimmerler'in akını ve Frigyalılara egemen olmaları (S. 21).

Din: "Büyük Ana" (KIBELE) ile sevgilisi ATTIS'e taşkınlıklarla dolu kült; Şarap Tanrısı SABAZIOS (=DIYONISOS)'a tapınma.

Frigya Krallığı'nın çöküşünden sonra, Mermnadlar Hanedanı yönetiminde **Lidya Krallığı** önem kazanır.

680-652 GIGES KANDAULES'i devirir ve Küçük Asya'nın batısına egemen olur; bununla beraber Yunan kentlerine karşı savaşları sonuç vermez (yalnızca Kolophon'u fetheder). Kimmerlere karşı savunma savaşında şehit düşer. Oğlu ARDIS döneminde Lidya gücünü yeniden kazanır ve Yunan kentlerine karşı savaşır (Priene düşer).

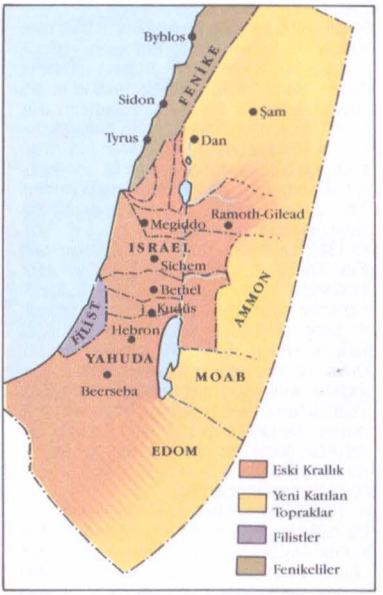
605-560 Lidya'nın nüfuzlu güçlü devlet konumuna gelmesini sağlayan Alyattes, krallığı Halys'e (Kızılırmak) kadar genişletir (585). 575 civ. Smyrna (İzmir) tahrip edilir. 585-546 yılları arasında Medya, Babil, Lidya ve Mısır arasında güçler dengesi. Oğlu

560-546 **Kroisos** Milet dışında bütün Yunan kentlerine egemen olur. Yunan tapınaklarına yüklü bağışlar yapar. Babil, Mısır ve Sparta ile ittifak içinde Perslere karşı yürütülen, olası bir saldırıyı önleme savaşı başarısızlıkla sonuçlanır. 546 Pteria yakınında yenilgi. **Lidya Pers vilayeti olur** (S. 45). Lidyalıların uygarlık yönünden en önemli katkıları **madeni parayı (sikkeyi) icat** etmeleridir (7. yy).

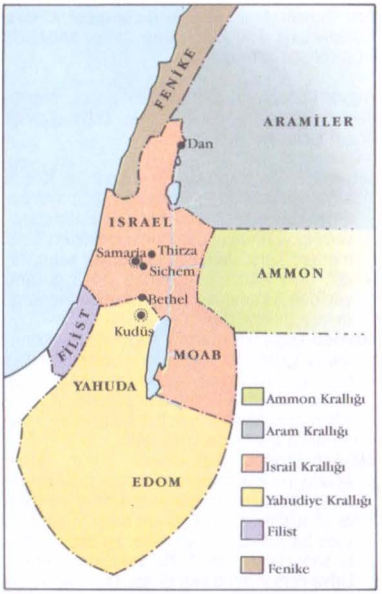
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

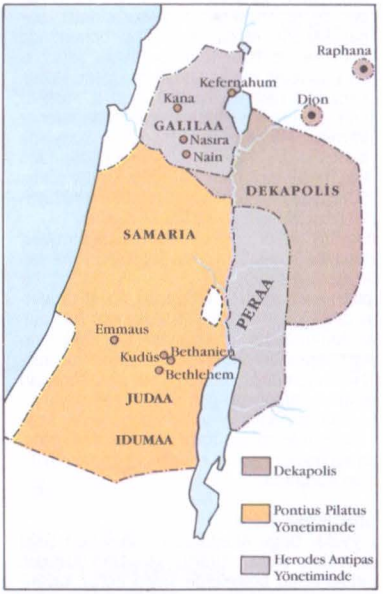
İ.Ö. 1200 civ. Boylar

Davut'un Krallığı

İsrail ve Yahudiye Krallıkları

İsa Döneminde Filistin

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1500'den itibaren Aramilerin Filistin'e göçüyle bağlantılı olarak **İsrail oymaklarının sızması.** 1250 civ. bu oymakların bir kısmı MUSA'nın öncülüğünde Mısır'dan çıkarlar (Sina'da Tanrıdan gelen vahiy: Tanrı ile seçilmiş İsrail oymakları arasında antlaşma. YAHVE mutlak hâkim; kültün odak noktası: Levha -antlaşma- sandığı) ve Filistin'de yaşamakta olan oymaklarla bağlantı kurarlar.

1200 civ. ortak kökenden ve Tanrıya tapınılmasından ötürü **On İki Oymak Birliği** oluşturulur (Amfiksiyoni: Merkezi konumda kutsal bir yerin korunması amacıyla civarda oturanların kültsel ve siyasi birlik oluşturmaları). Hâkimler Tanrıya ibadetin ve buyruklarının yerine getirilmesinin denetleyicileridir (1200-1000).

1200'den itib. **Filistliler** Filistin kıyılarına yerleşirler ("Deniz Kavimleri" akını) ve bir Kent Devletler Birliği (Aşdot, Aşkelon, Ekron, Gazze, Gat) kurulur. 11. yy.da Filistliler ve Ammonlular (doğu Ürdün bölgesi) ağır baskı yaparlar; tehlikeyi savmak amacıyla İsrail'de **krallık sistemine geçilir.**

1010 civ. Ammonlulara karşı savaşın lideri olan **Saul** kral ilan edilir; kısa bir yönetim döneminden sonra Yizreel Ovası'nda Filistlilerle savaşırken yenik düşer. SAUL'un oğlu ESBAAL kuzeyde kısa süre hüküm sürer, güneyde

1006-966 civ. **Davut** Hevron'da kral olarak meshedilir. Yahuda ve İsrail birleşir. Filistlilere karşı savaşta galip gelinir ve Kudüs fethedilerek dini ve siyasi başkent (Levha Sandığının ve sıkı bir yönetim sisteminin merkezi) olur. DAVUT paralı askerlerin yardımıyla Moablılara, Ammonlular ve Edomlulara karşı zaferler kazanır. Kenan'daki diğer kent devletlerin fethiyle büyük bir Filistin devleti doğar.

DAVUT'un ardılı: Karısı **Bat-Şeva**'nın oğlu,

966-926 civ. bir firavunun damadı ve büyük bir diplomat olan **Süleyman** kral olur. Yeteneklerine rağmen Arami vilayetlerini kaybeder. Edom Krallığı yeniden kurulur. Tiroslu HIRAM'la (S. 39) birlikte Arabistan ticaretinden elde edilen büyük zenginlik Kudüs'ün genişletilmesi (saray, Yahve tapınağı) için kullanılır. Vergi ve angarya yükümlülüğü getiren merkeziyetçi devlet yapısı. Ülke 12 vilayete ayrılır; bunların her biri yılda bir kez bir ay boyunca sarayın masraflarını karşılamak zorundadır. Bir savaş arabaları birliği bulundurulur. SÜLEYMAN'ın ölümünden sonra

926'da krallık REHAVAM'ın yönetimindeki Güney Krallığı (Yahudiye, başkent Kudüs) ve YAROVAM yönetimindeki Kuzey Krallığı (İsrail, başkent önce Şekem, sonra Tirsa ve Penuel, daha sonra Samiriye) olmak üzere **ikiye ayrılır;** YAROVAM eski kutsal yerler olan Dan ve Beytel'i krallığın kült yerleri ilan eder.

926-722 İsrail Krallığı. İçteki kargaşalardan ve Mısır, Aramilerin elinde olan Şam, ve Filistlilerle savaşlardan sonra ordu

878-871 lideri OMRI'yi kral ilan eder. OMRI içte gücünü pekiştirir. Askeri yönden güçlü, siyasi ve dini başkent Samiriye inşa edilir. Moab yeniden krallığa bağlanır.

871-852 OMRI'nin oğlu Fenike prensesi İzebel'le evli AHAV iktidarı. Kızı ATALYA Kral YAHUDA'lı YORAM'la evlenir. Fenike tanrıları benimsenerek tapınılır. Yahveci karşı bir hareketin lideri olan Peygamber İlyas "Omri Hanedanı" ile mücadele eder.

845-817 YEHU Peygamber ELIŞA'nın elçisi tarafından kral olarak meshedilir. Omriler yok edilir, Baal kültü bastırılır. Asurlulara haraç ödenir. İzleyen dönemdeki karışıklıklar sırasında, saf Yahve dininin temsilcileri olarak **Amos** ve **Hoşea** ortaya çıkarlar ve İsrail'in yok olacağı kehanetinde bulunurlar (fakirlerin sömürülmesini öfkeyle kınarlar).

722 Samiriye (üç yıllık kuşatmadan sonra) II. SARGON (S.31) tarafından **tahrip edilir.** Çok sayıda İsrailli Medya ve Mezopotamya'ya nakledilir. İsrail Asur vilayeti olur. Nüfusun geri kalan kısmı yeni göç eden Samiriyelilerle karışır.

925-587 Yahuda Krallığı. İlk hükümdarların döneminde Kuzey Krallığı ile ilişkiler gergindir. Sıkı ilişkiler YORAM [825-845] döneminde kurulur. Omrilerin yok edilmesinden sonra ATALYA [845-839 yu.bkz.] despotlukla yönetir. DAVUT Hanedanı yok edilir. Baal'e tapınma başlar. (839'da katledilen) ATALYA'nın ardılı: YOAŞ. Onun oğlu AMATSYA'nın döneminde Şam'a haraç ödenir. İsraillilere yenik düşerler ve tapınak hazinesi çalınır. Peygamber **Yeşaya** ortaya çıkar ve siyasi konularda tavsiyelerde bulunur.

725-697 HIZKIYA, Mısır'la yaptığı bir ittifaka dayanarak Asur'dan kopmaya çalışır. SANHERIB (S. 31) Mısırlıları yener, Yahuda'ya egemen olur ve Kudüs'ü tehdit eder (701). HIZKIYA'nın oğlu MANAŞŞE tekrar Asur'a bağımlı olur. Torununun oğlu

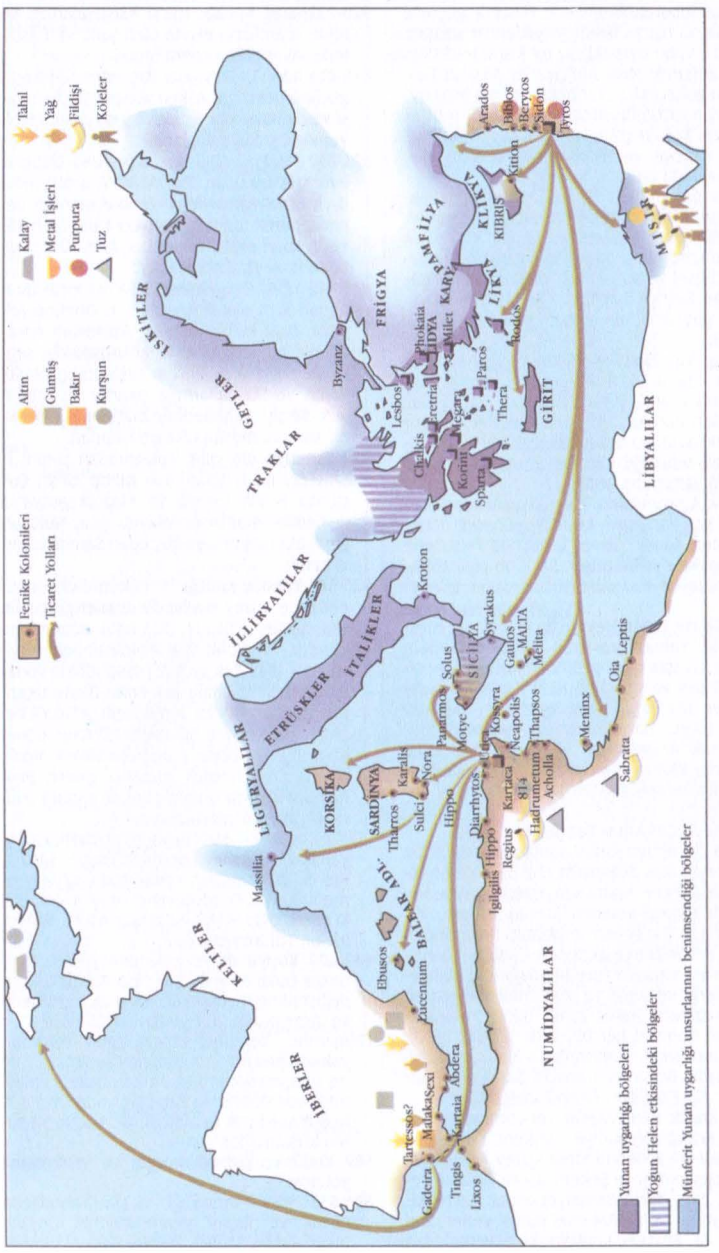
639-609 **Yoşiya** döneminde dini yaşam tapınakta bulunan eski bir Yasa Kitabına göre değiştirilmeye başlanır. Tapınak temizlenir ve diğer bütün kült yerleri tahrip edilir.

Peygamber **Yeremya** ortaya çıkar, felaketin yaklaştığına ilişkin mesajına inanılmaz. İç ve dış uyuşmazlıklar (veliaht konusunda anlaşmazlıklar ve Mısır'la Babil arasında savaş), II. NEBUKADNEZAR tarafından bir buçuk yıl süren kuşatmadan sonra

587 Kudüs'ün fethedilmesine ve yıkılmasına yol açar.

586-538 "Babil tutsaklığı" (S.31). **Yahudilerin** ("İsrail" ve "İbrani" yerine kavmin tümüne bu ad verilir) akıbeti "dağılma" (Yun. diaspora) olur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fenike Kolonileri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İsrail

539 Yeni Babil Krallığı'nın II. KIROS tarafından fethedilmesinden sonra **Filistin Pers İmparatorluğuna** dahil olur. Tapınak onarılır (515'te tamamlanır), zorunlu göçe tabi tutulanların bir kısmı geri döner. NEHEMYA [445-433] ve EZRA döneminde siyasi ve dini alanda yeni bir düzen başlar (kent surlarının yapımı, köylülerin başka yerlere nakledilmeleri, borçların silinmesi, Yahudiyelilerle yabancı halklara mensup olanlar arasında evlenme yasağı). Kudüs sürgün sonrası cemaatin kült merkezi olmakla kalmayıp, Yahudiye vilayetinin siyasi merkezi de (genel valilik merkezi) olur. Ezra (458?) tarafından çıkarılan bir yasa ('Kutsallık Yasası', 'Rahiplerin El Yazmaları' ya da 'Pentateuchos (Musa'nın beş kitabı-çev.)'), yasal bir dine temel teşkil eder (yasa Tanrının bir armağanıdır). Tüm yaşam yasayla düzenlenir; bu nedenle yasaları bilen, yorumlayan ve açıklayan din bilginleri gerekir; bunlar sinagoglarda (havra) görevlerini yürütürler. Böylece aynı zamanda dini ve siyasi açıdan faal bir **Yahudiliğin temeli atılır.** Kudüs'teki kült cemaatinin başında baş rahip bulunur. Kurban işlerini sadok rahipleri yerine getirir, Levililer daha aşağı işleri yaparlar.

332'den itibaren Filistin Büyük İskender'in egemenliği altındadır. Samiriyeliler Yahudilerden ayrılırlar ve Gerizim Dağı'nda kendi mabetlerini kurarlar: "Samiriyelilerin ayrılması". Kutsal kitap olarak Musa'nın beş kitabını kabul ederler.

200 civ. Eski Antlaşma Yunanca'ya çevrilir ('Septuaginta'). Mısır'da (İskenderiye'de) Yahudiliğin bir merkezi daha oluşur. Helenizm'in nüfuz etmesi, cemaatin Helenist ve kutsal yasaya sadık olmak üzere ikiye bölünmesine yol açar.

168 Asmoniler (MATTATHIAS ve oğulları, özellikle YUDAS MAKKABEUS), dini ve siyasi bağımsızlığa kavuşmak amacıyla Selevkoslara **isyan** ederler (din savaşı). Selevkosların egemenliği 142'den itibaren tanınır; bununla beraber Yahudilere geniş kapsamlı siyasi bağımsızlık verilir.

140-37 Asmonilerin Krallığı

Dini grupların oluşması: Ferisiler: Kutsal Yasaya sadık olan "inzivaya ayrılmışlar". **Sadukiler:** Ölümden sonra yaşam inancını reddeden çok muhafazakar grup. **Essenliler:** Çilecilik, arınma ritleri ve manastırlarda yaşamak suretiyle Mesih tarafından kurulacak bir krallığa hazırlık (Chirbet Kumran, Kumran Vadisi'nde 1947'den bu yana buluntular).

63 Pompeius tarafından Filistin'in Roma İmparatorluğuna ilhakı (Kudüs'ün fethi, haraç ödeme yükümlülüğü).

İÖ 39-4 Roma Senatosu tarafından Yahudilerin Kralı olarak atanan **Büyük Herodes** Roma'nın göz yummasıyla Asmoniler Hanedanını yok eder ve Kudüs'ü alır (37). Krallığı oğulları arasında bölüştürür: Yahudiye, Samiriye, Edom ARHELAS'a (İS 6'da sürgüne gönderilir. Yerine Romalı Genel Vali PONTIUS PILATUS atanır); Celile ve Perea HIRODES ANTIPAS'a; VAFTİZCİ YAHYA onun döneminde öldürülür.

İsa'nın ortaya çıkışı. Tanrının egemenliğinin başladığı mesajını verir. Tanrıya küfrettiği iddiasıyla hüküm giydikten sonra çarmıha gerilerek idam edilir (İS 33).

İS 66-70 Yahudiler ayaklanır (Nedeni: Romalılar imparatora tapınılmasını isterler ve Kudüs'te bir imparatorluk kült yeri kurarlar).

70 VESPASIAN'ın oğlu TITUS tarafından **Kudüs'ün fethi ve tahrip edilmesi** (S. 97).

133 HADRIAN Yahudilerin isyanını bastırır. Artık Yahudilerin Kudüs'te yaşamaları yasaktır; Jamnia yeni dini merkez olur.

Fenike

Fenike'nin sınırları kuzeyde Kasios, güneyde Karmel ve doğuda Lübnan'dır. Krallık, bir kralın yönetiminde, siyasi özerkliğe sahip **kent devletlerden** oluşur (hanedanların ortaklığı): Arados, Biblos, Beritos, Sidon (Sayda) ve 100-774 yılları arasında lider güç olan **Tiros.**

969-936 I. HIRAM dönemi. Kızıl Deniz'de ve Akdeniz'de yaygın ticaretle elde edilen zenginlik (ortağı: SÜLEYMAN)

8. yy.da Fenike kentleri Asurlulara bağımlı olur.

701 Tiros dışında Fenike SANHERIB (S. 31) tarafından fethedilir.

586'dan itibaren Fenike Yeni Babil Krallığı'na dahil olur; yalnızca Tiros 13 yıllık bir kuşatmaya (585-573) karşı koyar. Pers egemenliği altında, BÜYÜK İSKENDER'e savaşmadan teslim olan uydu krallıklar kurulur; Tirus'un fethi ise ancak yedi aylık kuşatmadan sonra

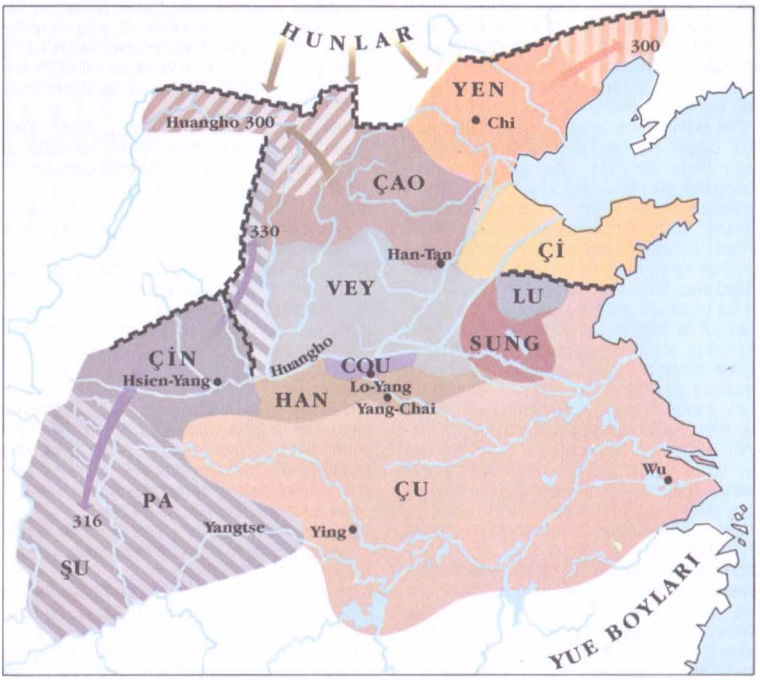
332'de mümkün olur.

Ticaret: Girit-Miken egemenliğinin çökmesinden (1200 civ.) sonra Feniklerin Akdeniz ticaretini üstlenirler. İhraç malları: Cam eşyalar, purpura boyalı dokumalar, Mezopot., Mısır ve Küçük Asya motiflerinden yararlanılarak fabrikalarda üretilen metal işleri (**karma kültür**).

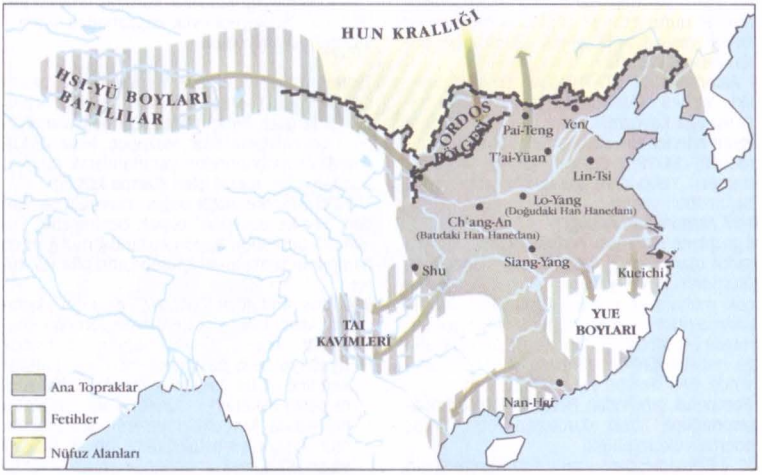
1000 civ. **Fenike yazısı** doğar, Yunanlar tarafından "Fenike işaretleri" olarak benimsenir. Yunan alfabesinden, bugün kullandığımız Romen harflerinin temelini oluşturan Latin alfabesi türer.

814 Tiros tarafından **Kartaca** ("Yeni Kent") **kurulur.** Asurluların ana kentlere egemen olmasından sonra Akdeniz bölgesinin batısında siyasi yükseliş başlar. 650'den itib. Kartaca kendine ait bir donanma, ordular (daha sonra paralı askerler) bulundurur ve Fenikelilerin batıda kurdukları yerlerin koruyucusu olur. Anayasa aristokratiktir, ancak konsey ve seçilmiş başkumandanlar arasında uyuşmazlık vardır. En büyük tanrılar: BAAL-HAMMON ve TANIT (Aştart); insanlar kurban edilir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Savaşan Devletler Dönemi

Han Hanedanı Döneminde Çin

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kansu, Yengshao (Batı Honan), Lung-shen neolitik uygarlıklarını ve Kuzey Hopei'de henüz tam olarak bilinmeyen bir uygarlığı, efsanevi Hsia Hanedanı (yakl. 1800-1500) izler; bunu

1500-1000 kuzeydoğu Honan'da dini görevleri de olan bir kral idaresinde feodal bir devlet kuran **Şang Hanedanı** takip eder. Tapınakların bulunduğu kentler surlarla emniyete alınır. Kehanet rahipleri tarafından kullanılan işaret yazısı geliştirilir. Savaş arabası kullanılır. Krallık merkezleri defalarca başka yere nakledilir ve komşu boylarla savaşılır.

Din: Merkezini, düzenli ve uyumlu evreni yasalar uyarınca yöneten ilke olan Tao (=yol) oluşturur. Tao'nun yanı sıra "yüce göğe" tapılır. Doğa ve ataların ruhları; kurban kültü ve kehanet.

1000-770 Batı'daki Çou Hanedanı. Bütünüyle feodal devlet: Ortada, vasalların topraklarıyla çevrili kraliyet ülkesi; vasalların topraklarına daha küçük feodal devletler sınırdır. Sonuç: Merkezi iktidarın genişleme olanağı yoktur, buna karşılık göçebeleri ülkeye çağıran vasallar güçlenirler. Başkentin Lo-Yang'a (770) nakledilmesiyle kraliyet topraklarının büyük bir kısmı yitirilir.

770-256 Doğudaki Çou Hanedanı. Kralların gücü giderek azalır, derebeylerinin bağımsızlığı artar. Yalnızca göçebeleri savmak amacıyla ittifak yapan daha büyük beylikler kurulur. Sürekli savaşlardan ötürü ülke harap olur; bu çerçevede soyluların bir kısmı fakir düşer. Savaş sevk ve idaresinde artık belirleyici bir etken haline geldikleri için köylülerin önemi artar (savaşların sonucunu soylu savaş arabası sürücüleri değil, köylüler belirler). Tüccar sınıfı devlet erkini yansıtan bir unsur olur; vasalların vergi olarak getirdikleri ve kentlerin beslenmesi açısından önem taşıyan toprak mahsullerini toplar.

551-479 Kung-tse (Konfüçyüs), dini açıdan derinleştirilmiş bir ahlak öğretisinin kurucusu: İnsanın ahlaklı davranma ve insancıl olma iradesine sahip olduğu inancı. **6. yy.da Lao-tse.** Mistik öğretisinin merkezini tao, yani oluş halindeki her şeyin ve gerçek her şeyin kökeni ve kaynağı oluşturur; insan toplumunu bilge kişi yönetir.

5. yy.da Mo-Ti "her şeyi kapsayan sevgiyi" talep eder. Taarruz savaşları kınanır.

403-221 Çan-kuo dönemi ("Savaşan Devletler Dönemi"). Çin münferit devletlere bölünür. Krallıklar, memurlar tarafından yönetilir. Yönetim merkezleri olarak kentlerin önemi artar ve burjuva sınıfı doğar.

221 Çin Kralı Çeng, hâlâ mevcut altı devleti ilhak eder: Han, Çao, Vey, Ch'u, Yen, Chi. Batıdan alınan süvarilik sistemi başlatılır, tunç yerine demir silahlar kullanılır. İktidarı ele geçirme mücadelesi veren devletler arasında yavaş yavaş sıkı örgütlenmiş sınır devleti Çin kendini kabul ettirir.

221-206 Çin Hanedanı. Hükümdarın unvanı: "Çinlerin ilk Yüce Hükümdarı". Memurlar tarafından yönetilen merkeziyetçi bir üniter devlet kurulur (ülke kumandanlıklara ve valiliklere ayrılır). Bir reformla ağırlıklar, ölçüler, sikkeler ve yazı tek bir standarda bağlanır; bu suretle bölgesel farklılıklar ortadan kalkar ve ticaret kolaylaşır. Nazır LI SI, feodal geleneği yok etmek için "kitap yakma" operasyonu (213) yaptırır. Kuzeye Hunlar'a karşı ("büyük duvar" yapılmakla birlikte, bu büyük ölçüde yığma topraktan oluşur) ve güneye ilerlenir. Merkeziyetçiliğe karşı direniş çatışmalara ve

206-İS 9 Batıdaki Han Hanedanının kurulmasına yol açar; bu hanedan Çin'in yönetim sistemini benimsemekle beraber, Çou'nun tımar organizasyonuyla birleştirir. Anayasa ve yönetim demokratikleştirilir ve bir memur devleti kurulur; bunun görevleri: Vergilerin tahsili, sınırların korunması, sulama tesislerinin yönetimi, ticaretin ve ulaşımın yönlendirilmesi. Dışa karşı görevi ise, 3. yy.da boyları birleşen Hsiung-nu'nun (Hunların) saldırılarını savmaktır.

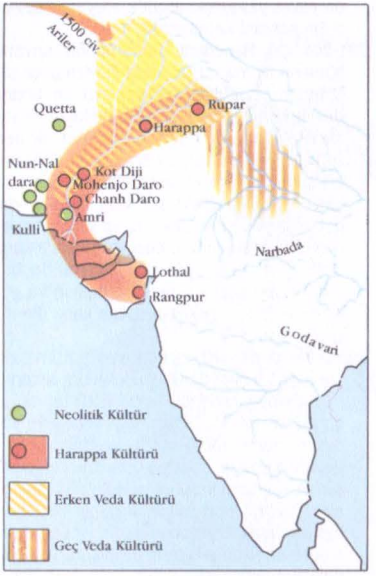
140-87 Hunlara karşı zafer kazanan **İmparator Vu-Ti** dönemi en güçlü ve krallığın topraklarını en fazla genişlettiği dönemdir. Feodal soylu iktidarı ortadan kaldırılır; "ipek yolları" üzerinde kıtalar arası ticaret gelişir. Buna rağmen, savaşlar nedeniyle içte ekonomik güçlükler başlar. VU-TI'nin ardılları döneminde Hunların gücü kırılır (Batıya göç). Büyük soylu aileler birbirleriyle mücadele ederler. Bu ailelerden biri olan

İS 9-23 Vang-Mang kendini imparator ilan eder, ancak siyasi reform programı başarılı olmaz. Orta Asya'daki toprakların kaybıyla doğal afetler, "Kızıl Kaşlıların" isyanı da dahil çok sayıda isyanı teşvik eder.

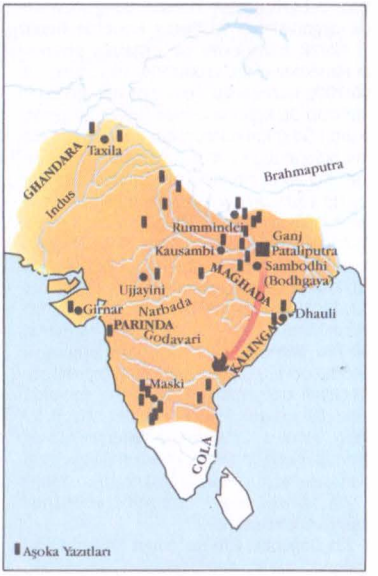
25-220 Han imparatorları soyundan biri olan LI-U HSIU tarafından kurulan **Doğudaki Han Hanedanı.** Krallık yeni bir yükselme dönemi yaşar: Nan-Hai'den (Kanton) denizaşırı ticaret yapılır. Roma İmparatorluğuna çin ipeği ihraç edilir. 1. yy.ın sonunda Çin İmparator VU-TI dönemindeki güçlü konumunu yeniden kazanır: Türkistan fethedilir, İran Körfezi'ne ulaşılır. 100 civ. kâğıt icat edilir. 1. yy.da Budizm ortaya çıkar. İzleyen dönemde imparatorluk sarayında iç çatışmalar (imparatoriçelerin ve taraftarlarının gücü, hadımların siyasi nüfuzu); bunlar "Sarı Sarıklılar" halk ayaklanmasına (184) yol açar.

220 TSAO PEI (Vey Haned.) son Han hükümdarını tahttan inmeye zorlar.

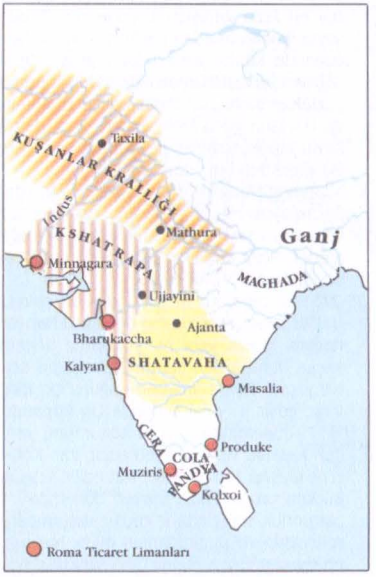
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

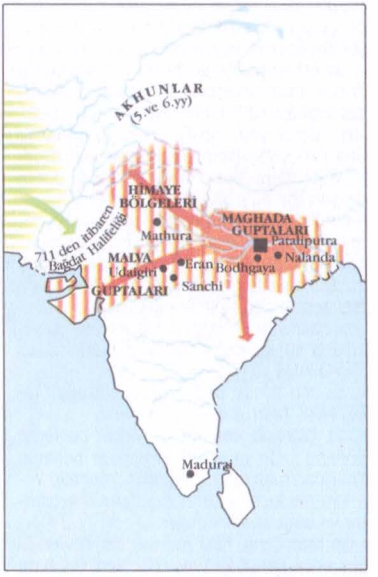
Erken Dönem

Aşoka Krallığı

İ.S. 150 civ. Hindistan

İ.S. 400 civ. Gupta Krallığı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

3000 civ. Hindistan'ın kuzeybatısında neolitik İndus uygarlıkları (Amri, Nal, Quetta, Kulli, Nundara). En önemli uygarlık

2500-1800 Harappa Uygarlığı. Kralların (racalar) ve büyük kralların (maharacalar) hüküm sürdüğü, tuğla evlerden oluşan ve kanalizasyon tesisleri bulunan satranç tahtası biçiminde kurulmuş kentler (kale ve egemen olunan kent). Nehir ticareti. Hayvan resimleri içeren mühürler (bir mühürde etrafı hayvanlarla çevrilmiş olarak yoga oturuşuyla oturan erkek bir figür vardır: ŞIVA). Olasılıkla Sümerlerle ilişkileri vardı (S. 27).

1500 civ. Bir Hint-Avrupa dalı olan **Arilerin** ("Arya" kuzeybatıdan Ganj Ovası'na **göçü.**

1500-1000 Erken Veda Dönemi. Atlı savaş arabasını bilen Ariler yerlilerden (Dravidler) üstündür. Köy kültürü: Münferit çiftlikler, hayvan sürüleri, tahıl ekimi yok gibidir.

1000-600 Geç Veda Dönemi. Ganj bölgesinde yavaş yavaş yayılma ve bugünkü Delhi'ye kadar ilerleme. Ari boyları arasında çatışmalar.

Din: 'Vedalar' (karşl. Lat. vidi=gördüm, biliyorum; kutsal "bilgi"), insanlığın, bir Hint-Avrupa dili olan Sanskritçe yazılmış en eski kutsal metinleridir. 1000 civ. **'Rigveda'** (sonraları 'Samaveda', 'Yacurveda' ve 'Atharvaveda'). Kişilik taşımayan bir güç olan RITA'nın (=gerçek) yanı sıra VARUNA'ya (Yemin Tanrısı) ve MITRA'ya (Anlaşma Tanrısı) tapılır; bunun yanı sıra tanrı olarak görülen doğa güçleri vardır: UŞAS (şafak), AGNI (ateş), SURYA (güneş). Milli tanrı: INDRA. En önemli kurban: Bedenin kurban edilmesi (içki şöleni). Ölümden sonra yaşama inanılır.

Vedalar, "bilim öncesi bilim" olarak 'Brahman metinlerinde' (8. yy) rahipler tarafından, 'Brahma metinleriyle' bağlantılı olan ve sonraları yoga tekniğine yol açan 'Upanişadlar'da (mistik yazmalar) ise rahipler ve uzman olmayan kişilerce yorumlanır. Vedaların merkezini büyük bir kurtulma isteği oluşturur: En yüce gerçeklikle bütünleşmek. **Kast düzeni** (tanrısal düzen) **oluşur:** Savaşçılar (Kşatriyalar), rahipler (Brahmalar), köylüler (Vaisyalar), köleler ve melezler (Sudralar). Kast dışında kalanlar: Paryalar.

Yakl. 560-483 Gautama Buddha ("Aydınlanmış"), "sekiz aşamalı yolda" mükemmelliğe erişmek suretiyle yeniden doğuş döngüsünden kurtuluşu haber verir; bu yol, ahlaklı davranarak arınmış inançlı kişinin yaşamın bitiminden sonra Nirvana'ya ulaşmasını sağlar.

Yakl. 540-468 Vardhamana, yani Mahavira ("büyük kahraman") ve Cina ("muzaffer"). Öğretisi: Dünyadaki acılar, ruh ve maddenin bağlı olmasının sonucudur. Bundan kurtuluş kendi kendine acı çektirerek sağlanır: Çilecilik, nefsi terbiye, açlıktan ölme. Taraftarları kendilerini Cayna (Cina'dan gelir) olarak adlandırırlar.

512 Ghandara ve Sind Pers İmparatorluğuna (I. DARIUS) dahil olur.

327-325 Büyük İskender'in Hindistan seferi. Ghandara'yı ele geçirir, Hydaspes'te POROS'u yener ve geri döner (S.65). İzleyen dönemde Baktria Krallığı Yunan uygarlığını aktarır (Ghandara sanatı).

321-185 Mauriya Hanedanı; kurucusu

321-297 Çandragupta, Nanda Hanedanının (Maghada Krallığı) son kralını yener, krallığı genişletir ve SELEUKOS NIKATOR'a [312-282] karşı direnir.

272-231 torunu **Aşoka** I. Hint İmparatorluğunu (başkent: Pataliputra) kurar ve Kalinga'nın fethinin verdiği sarsıntıyla (korkunç zulüm: 100 000 ölü, 150 000 zorunlu göçmen) Budist olur. - Diğer dinlere karşı hoşgörülü barışçı hükümdar, yaygın bir idare sistemi yardımıyla, derin bir ahlaki ciddiyetle krallığı yönetir. Ölümünden sonra krallık bölünür ve gücü azalır.

170'den itibaren Baktria'dan hareketle Pençap'ta küçük Yunan beylikleri kurulur; bunlar Sakalar (İÖ 75) tarafından fethedilir. Partlar Sakaları yener. Hindistan'ın güneyinde üç krallık kurulur: Cera ya da Kerala, Pandya ve Cola.

İS 50 civ. Yüe-çilerin Baktria'dan hareketle istilasından sonra 5 boyun birleşmesiyle kuzey Hindistan'da **Kuşanlar Krallığı** doğar; krallık en parlak dönemini, Budizmi teşvik eden ve yayılmasını sağlama misyonuyla bağlantılı olarak ticareti yayan KANIŞKA yönetiminde yaşar. -240 civ. krallık Sasaniler'e bağımlı olur.

İS 50 civ., **Shatavahana Hanedanının,** kuzeybatı Dekhan'da 195 civ. dağılan Andhra Krallığı üzerindeki egemenliği başlar. Partlar önünde gerileyen Sakalı soylular, yakl. 405 yılına kadar varlığını sürdüren **Kshatrapa Devletini** kurarlar.

320-535 civ. Gupta Krallığı. Krallık (başkenti Pataliputra) ilk üç hükümdarı döneminde üstün konumuna ulaşır; kuzeye ve güneye doğru yayılır. Kültür yaşamı çok gelişir (en büyük Hintli şair, destanların ve tiyatro eserlerinin yaratıcısı KALIDASA).

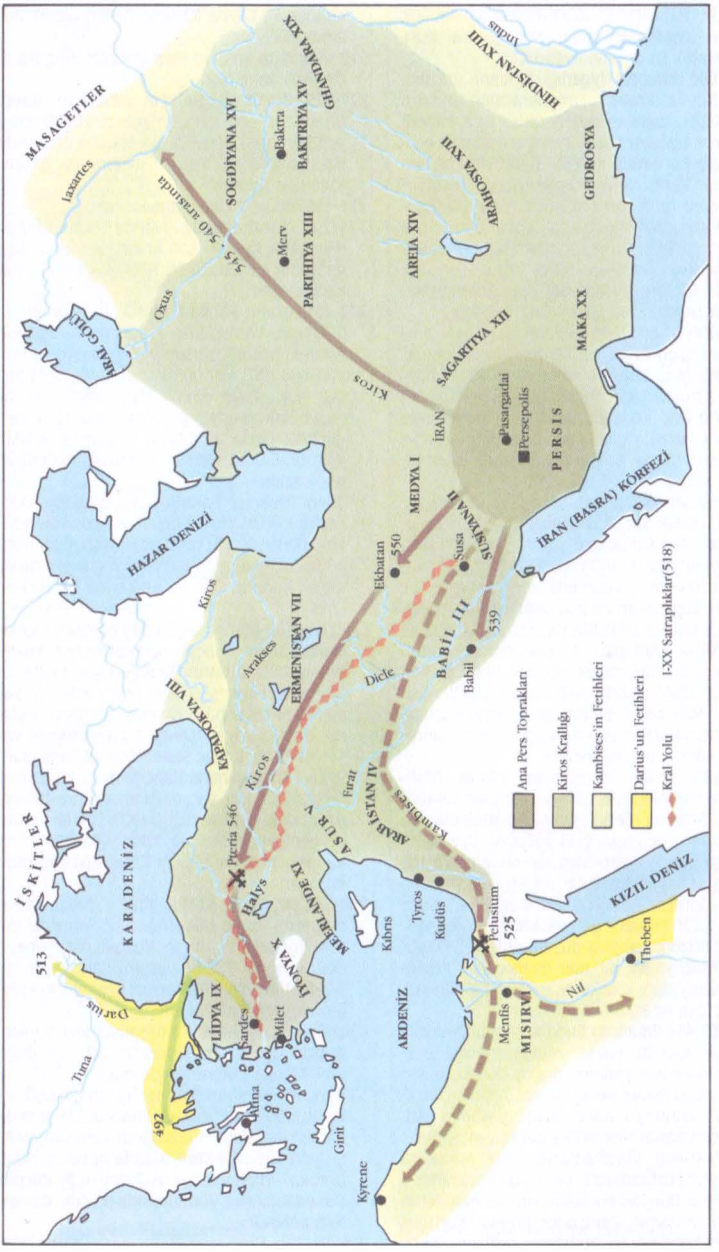
430'dan itib. Ak Hunların (Hephtalitler) akınları. Gupta Krallığı, fethedilerek batı ve doğu krallıklarına bölünmesiyle düşer.

527 civ. Ak Hunların egemenliğinin çöküşü. İzleyen dönemde, kuzey Hindistan'da sonraki Malva Guptalarının Krallığının yanı sıra, HARŞA yönetiminde **Kaniyakubia** İmparatorluğu kurulur; imparatorluk 647'den itib. Racput Hanedanlarının yönetiminde küçük devletlere bölünür.

700'den itib. Hinduizm Budizmi geri plana iter.

711'den itib. Arap akınları.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Pers İmparatorluğu'nun Doğuşu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İran ("Arilerin Ülkesi"): Irak ve Pençap'taki eski yüksek uygarlıkların bulunduğu bölgeler arasındaki plato. 1500'den itib. İranlılar iki dalga halinde-1. Baktirler ve Sogdlar, 2. Medler ve Persler- göç ederler.

Medler

835'te Asur Kralı III. SALMANASSAR Persis'ten (Parsuva) ve Urmiye Gölü kenarındaki Medya (Mada)'dan bahseder. Asurlularla olan sürekli savaşlarda Medler ülkelerini savunmayı başarırlar.

715 HERODOT'a göre Med Krallığının kurucusu olan DAIAUKKUS esir alınır.

700 civ. İran'da Akameneşlerin yönetimi başlar, ancak Medya'nın egemenliğini tanımak zorundadırlar.

647-625 PHRAORTES, akın eden Kimmerler ve İskitlerle savaşta şehit düşer.

625-585 KYAKSARES. **Nüfuzlu ve güçlü Medya'nın kurucusu,** İskitleri ve Kimmerleri ülkeden atar. Babil'in yardımıyla (S.31) Asur'u yok eder (614 Asur'un, 612 Ninova'nın düşmesi). Küçük Asya'da sınır artık Halys (Kızılırmak) Nehridir; KYAKSARES nehir kıyısında LİDYA'lı ALYATTES'le başa baş giden savaşa, -MİLET'li THALES'in güneş tutulması olacağını haber vermesi üzerine- son verir (28.5.585). KYAKSARES'in oğlu ASTYAGES'e [585-550] karşı, Akameneş kral soyundan KAMBYSES'in oğlu Pers vasal kral **Anşan'lı II. Kiros** ayaklanır.

Pers İmparatorluğu

559-529 II. KIROS Medya Krallığını fetheder (550) ve İran'da hâkimiyetini pekiştirir.

546 Lidya Kralı KROISOS'u yener, Küçük Asya'nın batısındaki Yun. kentlerine egemen olur ve İran'ın doğusuna seferler yapar.

539 Babil'in fethi. Yahudiler Filistin'e dönerler (S. 39)

529 II. KIROS doğu İran'da Masagetlere karşı savaşlarda ölür.

529-522 II. KAMBYSES iktidara geçerken kardeşi BARDIYA'yı öldürür. 525'te Mısır'ı fetheder ve Nübya'ya ve Libya'ya ilerler. Yokluğu sırasında büyücü GAUMATA sözde hâlâ yaşayan BARDIYA olarak bir ayaklanma düzenler.

522 II. KAMBYSES Suriye'de ölür.

521-486 Akameneşler soyunun bir yan dalından ve II. KIROS'un damadı **I. Darius** (karısı: ATOSSA), GAUMATA'yı öldürür (16.10.521) ve isyanları bastırır. Darius Pers İmparatorluğunun yaratıcısıdır. 518 Mısır seferi. 513 İndus bölgesine egemen olunması. 512'de Boğaziçi üzerinden ve Tuna Nehri'nin aşağısına İskitler'e karşı seferde başarılı olamaz, fakat Trakya ve Makedonya'nın bağımlılığını zorla elde eder.

500-494 Küçük Asya'nın batısındaki Yunan kentlerinin başlangıçta başarılı olan isyanını bastırır. 494 Milet tahrip edilir. 490 Yunan kentlerini cezalandırmak üzere yapılan sefer Maraton (S. 57) yakınında başarısızlıkla sonuçlanır. Yunanistan'a karşı sefer hazırlıkları sırasında DARIUS ölür.

486-465 I. KSERKSES Babil ve Mısır'daki isyanları bastırır.

480-479 Yunanistan seferi başarısızlıkla sonuçlanır. İzleyen dönemde boyunduruk altındaki bölgelerde isyanlar ve satrapların ayaklanmaları. Gücün giderek azalmasıyla hadımların idaresinin nüfuzu artar.

387 Krallık Barış Antlaşmasında (Antalkidas Barış Antlaşması) Küçük Asya'nın batısı yine Perslere düşer (S. 63).

330 III. DARIUS'un Satrap BESSOS tarafından öldürülmesinden sonra İran BÜYÜK İSKENDER'in İmparatorluğuna dahil olur (S. 65)

Pers politikasının hedefleri: Kuzeydoğu sınırının laksartes Irmağı'nın ötesindeki bozkır kavimlerine karşı savunulması. Ege Denizi'nin ve Karadeniz'in karşı kıyılarının alınması (İskitler). Hedefler abartılıdır: İnsan ve malzeme yetersizdir. Bozkır kavimlerinden alınan savaş biçiminden - atlı okçularla saldırı- ötürü **Pers ordusunun** Ön Asya halklarına nazaran **üstünlüğü.** Ordunun çekirdeğini, aralarında ünlü "10 000 ölümsüz"den oluşan muhafız alayının bulunduğu Persler oluşturur.

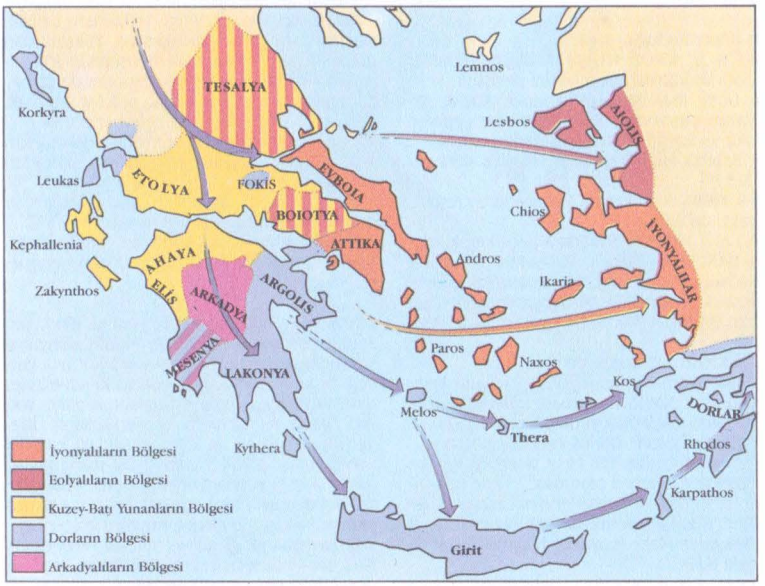
Yönetim ve anayasa: Ülke 20 idari bölgeye (satraplıklar) ayrılır. Vergi miktarları bellidir. Ödeme birimi Altın Dareikos'tur. Yüksek idari görevlere kral hanedanına mensup kişilerin yanı sıra yerli derebeyleri ve despotlar da atanır. Satrapların görevleri: Daimi ordular kurmak, halkı kamu hizmetleri için seferber etmek.
Vilayetlerle merkezi yönetim arasındaki ulaşım kral yollarıyla sağlanır (en ünlüsü Sardes'ten Susa'ya olanıdır).
Nil'le Kızıl Deniz arasındaki kanal, İran'la Mısır arasındaki deniz trafiği için onarılır.
Resmi dil Aramicedir. Bürokrasi "gizlice dinleyenler" ("Kralın kulakları") tarafından denetlenir.

Din: 6. yy.da bir vahiye göre yeni bir din kuran Zerdüşt ortaya çıkar. **Ahura Mazda** dünyanın yaratıcısı ve hâkimidir. İyiyi veya kötüyü, gerçeği veya yalanı seçmek insanın kendi elindedir. Dünyanın sonunda yargılanma günü vardır.- Öğreti 16 'Gatha'da (ilahiler) anlatılır. İzleyen dönemde iyi ile kötü arasındaki karşıtlık kabalaştırılır. Ahlak yasası siyasi inanç haline gelir (DARIUS yönetiminde: Rakipler yalancıdır, kendisi gerçeğin temsilcisidir). Persler, egemen olunan halkların dinlerine hoşgörü gösterirler.
Hint-Avrupalı ilk güçlü ve nüfuzlu devlet olan Pers İmparatorluğu kısa sürede **şarka özgü** bir **despotluğa** dönüşür (KSERKSES): Diz çökerek alnın yere değdirildiği şark tipi saray merasimi başlatılır; teba köle gibi görülür.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Miken Dönemi

"Yunan Göçleri"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Erken ve Orta Hellas Dönemi (2500-1600)

2500-1850 Erken Hellas dönemi. Ege bölgesinde çeşitli kültürler oluşur. Yunanistan'da, Trakya, Fokis, Boiotya, Attika, Argolis ve Korint'i kapsayan bir **köylü kültürü** doğar (karakteristiği: "ilk vernikli" seramik). Dil bakımından bu eski Akdeniz halkının izlerini görmek mümkündür: -nthos ve -ssos'la biten yer isimleri Hint-Avrupa dillerinden değildir (Yunanlar bitkilerin, metallerin adlarını, gemicilik ve balıkçılık terimlerini benimserler).

1850-1600 Orta Hellas dönemi. **Hint-Avrupalı kavimlerin göçü** ("proto Yunanlar"): İyonyalılar ve Eolyalılar (Ahayalar). Göç bir defaya mahsus büyük bir ordu seferiyle değil, kavimlerin ve kavimlerinden ayrılan grupların yavaş yavaş sızmasıyla gerçekleşir (barış içinde bir arada yaşama ve savaşlar). Bunların Akdeniz'in yerli halkıyla kaynaşmaları,

1600-1150 Geç Hellas (Miken) dönemine pürüzsüz geçişe hazırlık oluşturur. **Toplum:** Ortada megaron bulunan ("kiklop duvarlar") **anıtsal kalelerde soylular (Aristoi), arabalı savaşçılar,** Miken derebeyleri arasında (kantonlara ayrılmış hâkimiyet bölgeleri) savaşlar olduğu gibi, bir baş hükümranın (Argolis'teki "Altını bol Mykenai"nin hükümdarı) yönetiminde barış içinde yan yana var olunduğunu gösteren belgeler vardır. Kale yapımının ön koşulu çok sayıda köle bulunmasıdır. Soyluların yaşamı savaş, av ve saray eğlencelerinden oluşur.

15. yy.da güç Küçük Asya'ya (Milet), Melos'a ve Girit'e (yağmalar) yayılır. Minos seramiği ve soylular sınıfının atalar kültüne mahsus kubbeli mezarlar benimsenir. Daha yeni dönem sarayları tahrip edilir (S. 33). Girit, Rodos, Kıbrıs iskân edilir.

1400-1150 Geç Miken Dönemi. Devasa boyutlarda **kubbeli mezarların** ve savunma tesislerinin **yapımı** (Mykenai, Tiryns, Pylos, Gia, Atina). Mykenai'daki "Aslanlı Kapı" ile "Atreus'un Hazinesi" (kubbenin çapı: 14,5 m) ünlüdür.

13. yy.da Balkanlardan göç eden kavimlere karşı kaleler anıtsal biçimde genişletilir.

1250 civ. yeni göç dalgası ("Ege göçleri"). Sonuçları: Orta Asur Krallığının ve Fenike kent devletlerinin yükselişi. Etrüsklerin İtalya'da belirmeleri. Troia VII a'nın tahrip edilmesi.

1150 civ. Miken kalelerinin yıkılması.

"Yunan Kavimler Göçü"ne (1200'den 1000'e kadar) ("Dorların Göçü" de denir), İlliryalıların Akdeniz'e ilerlemesi yol açar. Kuzeybatılı Yunanlar Epeiros, Aitolia ve Akarnania'ya yerleşirler; Dorlar deniz yolundan Girit ve Küçük Asya'nın güneybatısına, kara yolundan Peleponnes'e ulaşırlar. Ahayalılar İyon adalarına itilirler. Attika, Eubia (Euboia) ve Kyklades -göçlerden etkilenmeden- İyonyalılarda kalır. Küçük Asya'nın batı kıyıları iskân edilir. Göç hareketlerini yansıtan şey, Yunan kavimlerin en önemli dil gruplarının (lehçelerinin) yayılmasıdır: İyonca, Ahayaca (Eolca) ve Dorca. Yeni savaş biçiminden ötürü göçmenler üstün durumdadırlar: **Tunç silahlı arabalı savaşçılara karşı demir silahlı atlı savaşçılar.**

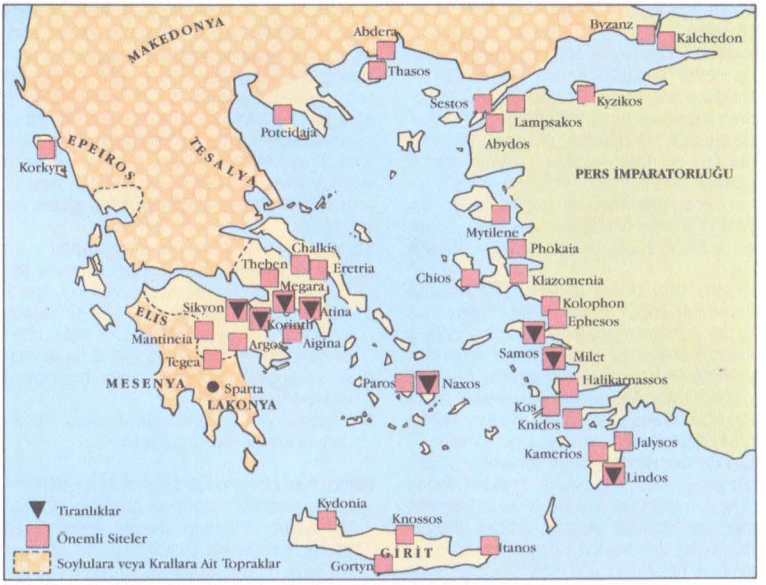
Yavaş yavaş yeni siyasi düzenler oluşur:

1. Eski bir Miken kalesinin (Site) iskânına devam edilmesi sitenin oluşmasına yol açar.
2. Yeni fethedilen bölgelerdeki yerleşimlerden köyler doğar; bu köylerde eski ordu düzeninden (kral ve özgür savaşçıların toplanması) vazgeçilir ve toprak sahibi bir tabaka (soylular) oluşur.
3. Yunan kenar bölgelerinde (Epeiros, Makedonya) krallık muhafaza edilir.

Bütün Yunanların ortak bağları: Fenikelilerden alınan **yazı** ile, Yunanların ondan geliştirdikleri **alfabe** (ünlülerin, aslında gerekmeyen ünsüz işaretleriyle belirtilmesi: ilk saf fonetik yazı); Miken döneminden gelen mitler ('Atreus oğulları', 'Perseus', 'Ödipus', 'Thebai'ye Karşı Yediler', 'Helena', 'Menelaos'), Homer'in destanlarının öncüleri; -Bütün Yunanlar için önem taşıyan kült yerleriyle (Delphi, Delos, Samos, Olympia) **din** ile, panhelenistik kurumlar olarak kültten gelişen **oyunlar** (yarış=Yun. Agon): ZEUS'un onuruna **Olimpiyat Oyunları, İÖ 776'dan itib. şampiyonların ödüllendirilmesi;** APOLLO'nun onuruna Delphi'de Pythia oyunları; POSEIDON'un onuruna Korint Boğazı'nda Kıstak Oyunları, Argolis'te Nemea Vadisi'nde ZEUS onuruna Nemee oyunları. **Helenler** (Yunan uygarlığına ortak insanlar) ve **barbarlar** karşıtlığının doğuşu.

Sanat: Geçmişteki iki sanat alanı Yunan Geometrik Dönemine etki eder: Girit-Miken sanatı (3. by başı-yakl. 1400) ve Miken sanatı (yakl. 1600-1200). Submiken (Karanlık Çağlar) Dönemi sanatında, **Miken biçim hazinesinde yozlaşma ve fakirleşme** başlar; proto geometrik dönemde (1050-950) geleneksel malzeme daha da azalmakla birlikte, aynı zamanda yeni bir başlangıç (geometrikleştirme) yapılır. Geometrik dönemde (950-700), amforalarda basit geometrik süslemelerle (düz hatlar, meandr, yarım daire) **bezeklere dayalı bir kozmos kurulur.** Sanat eseri sıkı bir yapıyla (tektonik=yatayın ve dikeyin birbirine oranı) pekiştirilir. Soyut betimleme (heykelcikler).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yunan Siteleri

Yunan Kült Yerleri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Devlet Biçimleri

Site, yani kent veya komün devleti, kent yerleşimlerinden ve bunlara ait topraklardan doğar. Belirgin özelliği iç ve dış politik açıdan özerk olması (otonomi ve eloyteri), ekonomik erkinlik (otarki) ve yerel kültlerdir (resmi ve dini topluluk). Kent devletlerin kendi aralarındaki hukuk trafiği, barış akitleri ve ittifak antlaşmalarıyla düzenlenir. Site, yerin adıyla değil, yer adından türetilerek orada yaşayanlara verilen isimle anılır. Site tanrının himayesi altındadır ve onun tarafından koyulan yasalara tabidir. Kent devletlerin yüzölçümleri: Attika 2550 km², Korint 880 km², Argos 1400 km², Phokis'te 22 kent devlet toplam 1650 km².

Başlangıçta, egemenlik altına alınanların hükümet şekli benimsenir, **krallık** (Basileus=kral, Yunanca kökenli olmayan bir kelimedir). Kral mutlak güce sahip değildir, güç ona ZEUS tarafından verilmiştir (imaj= çoban ve ona emanet edilen sürü). Yunan boylarının toprak fetihlerinin tamamlanmasından sonra, artık sıkı kraliyet otoritesine ve merkezi yönetime gerek kalmaz. Lakonia, Argos, Arkadia, Elis ve Makedonya'da krallık otoritesi kısıtlanmış biçimde varlığını sürdürür. Diğer yerlerde, sahip olduğu topraklara ve kendisine bağımlı köylülerden ve kölelerden oluşan geniş maiyetine dayanan **soylu sınıfı** kralı iktidardan düşürür ve hâkimiyeti ele geçirir: Derebeylerinin **kast iktidarı olarak aristokrasi** (savaşçılar kastı). Soyluların yaşamı: Takım oyunları, araba yarışları, av ve müz. Karakteristik özelliği at yetiştiriciliğidir. **Oligarşinin** ("azınlığın hâkimiyeti") tesisi; azınlık "çoğunluğa" (özgürler, yarı özgürler, köleler) ya da fakirlere hükmeder. 7. ve 6. yy.da soylu sınıfından gaspçılar durumdan hoşnut olmayan küçük burjuvaların ve köylü sınıfının yardımıyla **mutlak hükümran (tiran)** olurlar: Derebeyliğine ve büyük burjuvaziye karşı savaş açılır, zanaatkârlar ve küçük köylüler kollanır. Gelişimin sonunda **demokrasi** ("halkın iktidarı") doğar; bu çerçevede Siteye mensup olanlardan giderek daha geniş kesimlere yurttaşlık hakları verilir (verilen yükümlülüklere karşılık hak talep etme). Demokrasiyi, özgür yurttaşın siyasi etkinlikte bulunmaya vakit ve müz bulmasına yol açan kölelik sisteminin tesis edilmesi mümkün kılar.

Yunanlarda Din:

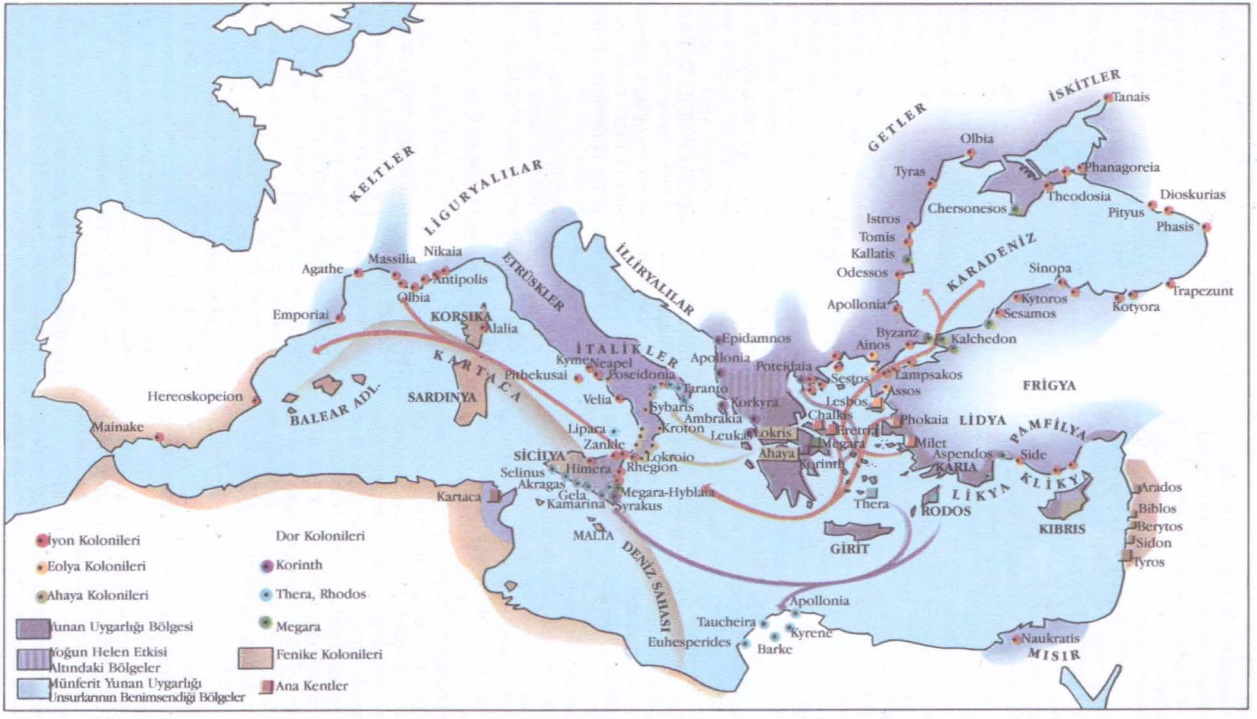
Yunanların dini görüşlerine iki uygarlık katkıda bulunur:

1. **Eski Akdeniz** (köylü) uygarlığı: Bereket Tanrıçası ve Ana Tanrıça (bunlar toprağa ve yeraltına yakındırlar) ile ölmekte olan İlkbahar Tanrısı; bunun yanı sıra köylü kültleri.
2. **Hint-Avrupa** uygarlığı (2000-1100 arasında çeşitli göç dalgaları): ZEUS, hava ve ışık tanrısı, hukukun koruyucusu ve tanrısal babadır; belki bir de Ocak Tanrıçası HESTIA (Lat. VESTA). 1600'den itib. Girit-Miken soylular dünyasında, eski Akdeniz ve Hint-Avrupalı tanrı imgeleri güçlü Minos etkisi altında kaynaşır. Bu dönemin tanrıları: ZEUS, HERA, POSEIDON, ATHENA, HERMES, ARTEMIS, PAION (=APOLLON) ve EILEITHYIA, belki DIONYSOS da. Miken kalelerindeki hiyerarşik toplum yapısına uygun düşen bu feodal din, **Homer** vasıtasıyla yayılan **soylular dininde** daha fazla biçimlendirilir (Olimpos tanrıları): ZEUS. Gök Tanrısı, eşi HERA, Ocak ve Evlilik Tanrıçası; DEMETER, anaç toprak; POSEIDON, Denizlerin Hâkimi; HEPHAISTOS, Demircilerin Tanrısı; ARES Savaş Tanrısı; APOLLON Aydınlık, Saflık ve Bilgi Tanrısı, kız kardeşi Av Tanrıçası ARTEMIS; AFRODİT, Aşk Tanrıçası; HERMES hırsızların ve tüccarların tanrısı; ATHENA, zanaat, sanat ve bilimin koruyucusu. Bunların yanında **halk dini** yer alır: Eski fetişler biçiminde yerel tanrılar, doğa güçlerine, gök cisimlerine (Güneş, Ay) ve soyut kavramlara (kavga, ümit) insan biçimi verilir. Dogmalar, büyü, rahipler, batıl inanç yoktur. HESIOD'un 'Theogonie' (Tanrıların Kökeni) eserinde yoğun ahlaki çaba ve adalete safça inanç görülür (Tanrısal yargıç olarak ZEUS). **Orfizm**'le **Pitagorasçılık**'ta (ölümden sonra ödül ve ceza üzerine düşünceler) ve yalnızca gize ermiş kişilere (İnisiyeler) ölümden sonra yaşamı garanti eden **gizem kültlerinde** (Eleusis) yeni dini düşünceler.
7. yy.da Trakya'dan gelen Şarap Tanrısı DIONYSOS nüfuz eder. APOLLON tarafından Delphi'ye kabul edilmesiyle son tanrı Olimpos'a girer.
4. yy.da Şifa Tanrısı ASKLEPEIOS kültü tesis edilir.

Helenistik dönemin tipik özelliği dini bir sinkretizmdir (Sitedeki dini ve siyasi topluluk dağılır). Olimpos tanrılarının ve birçok yerel tanrının varlığı konusunda kuşkular dile getirilmekle beraber, ateizm yayılmaz; kişisel veya siyasi sarsıntılarda (Kelt istilası) ortaya çıkan, galeyana gelmiş dini fantezi bunu göstermektedir. -Körü körüne hüküm süren ve herkesin tabi olduğu Tesadüf Tanrıçası TYCHE'ye tapılır. Eski gizem kültlerinin (DEMETER ve DIONYSOS) yanı sıra yeni ISIS, BAAL, KYBELE gizemli kültleri ortaya çıkar; bunlar, bilinen eski Yunan tanrılarının yeni vücutlanmaları olarak görülür ('Interpretatio Graeca-Yunanca adlandırma)

Yapay olarak bir kült yaratma: Şifa ve kehanet tanrısı olarak, Mısır'da krallık tanrısı yapılmış olan **Serapis** (Osiris-Apis'ten) (sonraları tanrıların kraliçesi ISIS'le birlikte).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yunan Kolonileri [İ.Ö. 750-550]

Yunan kolonilerinin oluşması (750-550), Yunanlarda bir aidiyet duygusunun ortaya çıkmasının temelini teşkil eder ve nedenleri şunlardır: Zanaatin canlanması, deniz ticaretinin genişlemesi, nüfus fazlalığı (HESIOD tek çocukla yetinilmesini salık verir; yeni doğmuş bebekler terk edilir), köylülerin borçlanması, siyasi göçler, sosyal uyuşmazlıklar (Megara, Korint, Atina). Ancak, kolonileştirme en başta, hızla birdenbire ortaya çıkan yeni bir yaşam anlayışının ifadesidir. Koloni, ya -genelde bir kehanet üzerine- bir kurucu (Oikist) atayan bir ana kent tarafından, ya da merkezi konumdaki deniz limanlarından hareketle kurulur. Merkeziyetçi bir yönlendirme yoktur.

İki tür koloni vardır: **Ticaret kolonileri** ve **tanım kolonileri.** Koloniler siyasi özerkliğe sahip olmakla birlikte, ortak kültlerden ve görenek lerden ötürü ana kente bağlıdırlar. **Kenar ülkeler helenleştirilir.** Doğuda Asurluların ilerlemesi nedeniyle yayılma batıya doğrudur: Kampanya, Sicilya, Aşağı İtalya, Güney Galya. Fakat Kartaca, Akdeniz'in batısının barışçıl yoldan kolonileştirilmesine engel olur. Afrika'nın kuzey kıyısında Kirene ve Naukratis (S. 25) ticaret merkezleri olarak önem kazanırlar.

İyonya

Karadeniz kıyılarında yeni kurulan 90'dan fazla kentin bağlı olduğu ana kent ve şarkla olan ticaretin en önemli aktarma limanı **Milet,** siyasi ve kültürel açıdan başı çeker.

750 civ. **Homer,** Troia savaşıyla ilgili eski kahramanlık destanlarını, 'İlyada' ve 'Odisseia' destanlarına işler. Yakın Doğu tarihiyle iç içe geçilmiştir.

700'den itib. Frigya ve Lidya krallıklarıyla ilişkiler kurulur. **İyonyalılar parayla ticareti** (talanton, mina) **benimserler.** LİDYA'lı GIGES ve ALYATTES'le savaşlar (S. 35).

650'den itib. İyon kentlerindeki sosyal ve siyasi huzursuzluklar çerçevesinde büyük tüccar aileler doğuştan **soyluların yerini alırlar.** Genelde tiranların liderliğinde halkın nüfuzu artar.

560 LİDYA Kralı KROISOS İyonya'ya egemen olur (S. 35). Sonuçları: Kentlerin özerkliği korunur, ticaret bağlantıları Lidya art bölgesine kadar uzanır. Kentler orduya katılmakla yükümlüdür.

546'da Pers egemenliği başlar. Sardes İyon satraplığının başkenti olur (517). İyon donanması İskitlere karşı seferinde DARIUS'a yardım eder. Sonuç: İyonlu doğa filozofları Aşağı İtalya'ya göç ederler.

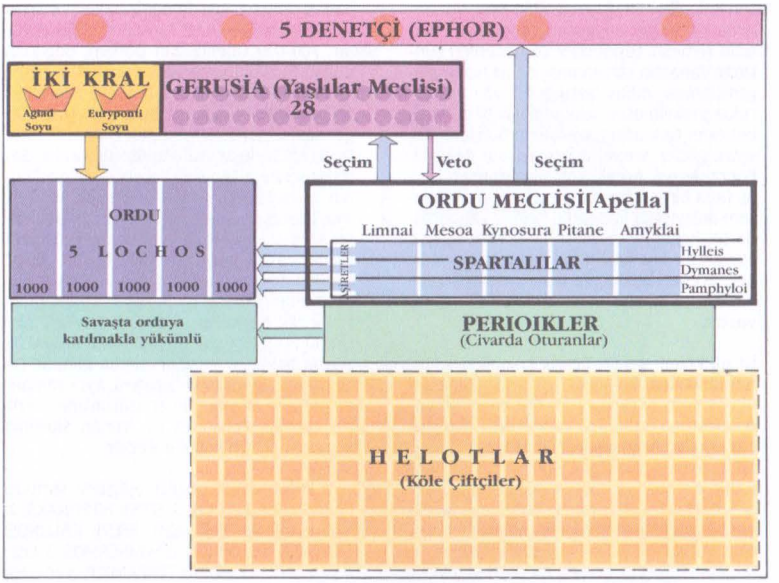
537-522 NAKSOS'lu LIGDAMIS'in yardımıyla kurulan **Samos'lu Polikrates tiranlığı.** Samos'un parlak dönemi. Ege'de deniz hakimiyeti (Talasokrasi). MISIR KRALI AMASIS'le ittifak (S.25).

Sanat: 700-600 Orientalizan Dönem. Doğudan doğacı unsurlar (masal yaratıkları, bitkiler, hayvanlar) nüfuz eder. İyonya ile ticaretten ötürü **Korint** önemli bir aracı rolü oynar. Diğer sanat merkezleri: Attika, Chalkis, Rodos. Doğu etkisiyle anıtsal yapılar inşa edilir (Samos'taki Hera Tapınağı, Peisistratos oğullarının Zeus Tapınağı). Sparta, Samos ve Termos'ta son geometrik dönem tarzı tapınaklar (tapınak, erken Yunan tipi malikane olan megarondan geliştirilir). İlk **küçük sanat eserleri** de bu döneme rastlar: Kabartmalarla bezenmiş metal işleri, heykelcikler ve silahlar. **İlk heykeller:** Aukserre heykeli, ARGOS'lu POLIMEDES'in kurosu. Giritli DAIDALOS büyük heykelin "mucidi" olarak görülür. Bu büyük heykel insanın simgesi, aynı zamanda görülen anıtsal mimari (sütunlarla çevrili taş tapınak=Peristatis) de Yunan sitesinin sembolü olarak kabul edilebilir.

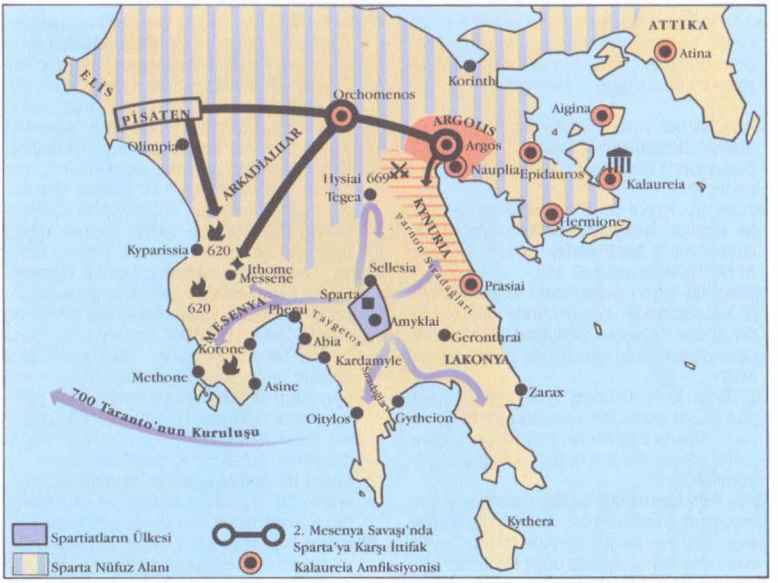
İyonya lirliği: 1. Telli çalgılar eşliğinde iambos: PAROS'lu ARCHILOCHOS, EFES'li HIPPONAKS. 2. Flüt eşliğinde eleji (ağıt): EFES'li KALLINOS, TYRTAIOS, KOLOPHON'lu MIMNERMOS. 3. Lezbiyen şarkı: LESBOS'lu TERPANDER (yedi telli lirin mucidi), LESBOS'lu ALKAIOS ile SAPPHO, TEOS'lu ANAKREON. 4. Korolu lirik: SARDES'li ALKMAN, HIMERA'lı STESICHOROS.

Felsefe: Milet'teki mitoloji geleneğinin egemenliğinden kopmayla **İyon doğa felsefesi** ortaya çıkar. Her şeyin başlangıcı, yani arşe =ilk madde, ilk neden ve ilk sebep, araştırılır. THALES'e (624-546 civ.) göre arşe sudur; ANAKSIMANDER'e (611-546) göre "Apeiron", yani sınırsız ve belirsiz bir şey, ANAKSIMENES'e (586-525 civ.) göre ise homojen, sonsuz ve yok edilemeyen bir madde olan havadır (aer, pneuma). KOLOPHON'lu KSENOPHANES (570-480'den sonra) Elea'da (Aşağı İtalya) bir felsefe okulu kurar: Evrenin birliği ve yuvarlaklığı savunulur, tanrılar eleştirilir. ELEA'lı PARMENIDES'e (540-470) göre düşüncenin merkezini varlık teşkil eder. SAMOS'lu PITHAGORAS (580-500) Kroton'da tarikata benzer bir dernek kurar: Matematik, fizik, akustik ve astronomi yardımıyla dünyanın uyumunu ve düzenini kavramak. Sayı öğretisi. Müzik ve devlet kuramı. Ruh göçü öğretisi. EFES'li HERAKLEITOS'a (535-470 civ.) göre dünyanın ilkesi varlık değil, bir durumdan başka bir duruma geçmektir (değişebilirlik), ancak bu, dünyanın düzeni ve usu olarak tanımlanan belirli bir ritimde gerçekleşir.

Ekonomi: İyon ticaretinin Küçük Asya'ya kadar yayılması. Sikke basımı nedeniyle ayniyata dayalı ekonominin (takas ticareti) yerini paraya dayalı ekonomi alır. Bir tüccar sınıfı ortaya çıkar. Satılık köleler (ilk önce Chios'ta).

Sparta Anayasası "Sparta Düzeni"

İ.Ö. 500'e kadar Peleponnes

Sparta

900 civ. Eurotas Vadisi'nde dört köyün (Limnai, Mlesoa, Kynosura, Pitane) birleştirilmesiyle köy sitesi Sparta kurulur.

740-720 1. Mesenya Savaşı. Kral THEOPOMPOS İthome kalesini alır ve Mesenya'yı fetheder.

706 Taranto kurulur.-Tegea ve Sparta'ya karşı savaşlardan (Kynuria bölgesi konusunda anlaşmazlık, Hysiai Savaşı 669) sonra,

680-650 Kral Pheidon yönetiminde **Argos** kuzeydoğu Peloponnes'te **üstünlüğü elde eder.** Standart ölçü ve ağırlıklar uygulanır (Peidon ayağı; obolion ve drahmi). Kalaureia amfiksiyonisinin yaratılması, PHEIDON'un lider konumunu pekiştirir.

660-640 2. Mesenya Savaşı. Mesenyalılar Ahaya, Elis ve Argos'un desteğiyle ayaklanır. Spartiatların (Dor kökenli Sparta yurttaşları) Mesenya'daki topraklarının kaybedilmesi, Sparta'da yoğun iç siyasi ve ekonomik gerginliklere yol açar.

640 **Hoplitlerin** (=mızrak, kılıç, yuvarlak kalkan, zırh ve bacak zırhıyla donatılmış piyadeler) **saflar oluşturduğu yeni taktikle** Mesenyalılar mağlup edilir. Sparta'da bir askeri devlet, Yunanistan'ın diğer birçok kentinde bir "Hoplitler Politeia"sı doğar.

Savaş sonuçları: Helotlara acımasızca baskı yapılır, Sparta halkı dışa karşı izole edilir (yurtiçi para olarak demir külçeler), kültür geriler, bir azınlık hâkimiyeti doğar: Tam yurttaş olarak 9000 Spartiat.

550 Sparta'nın askeri hâkimiyeti altında Peloponnes Birliği (hegemonya). (Ahaya ve Argos dışında) bütün Peloponnes devletleri orduya katılmakla yükümlü tutulur, ancak özerklik korunur. İzleyen dönemde Sparta en kuvvetli askeri güç olarak tiranlıklara (Samos, Atina ve Sikyon'a müdahale) ve demosa (halk) karşı mücadelenin öncüsü olur; ancak 5. yy.ın ortalarından itib. Sparta artık fetih yapmaz, yalnızca statükoyu muhafaza eder (nüfus artmaz).

Anayasa ve Devlet

700 civ., LYKURG tarafından yazıldığı söylenmekle birlikte, aslında yüzyıllar boyu süren bir gelişmenin sonucu olan Sparta Anayasası (Büyük Rhetra): İki kral, "Yaşlılar Meclisi" (Gerusia) ve Ordu Meclisi. Amyklais'in Sparta site birliğine alınmasından sonra **Lakedaimonyalılar Devleti** doğar; sonraları Ephorat (Denetçiler Kurulu) yaratılarak anayasada reform yapılır (artık yalnızca ordu krallığı vardır). Ephorlar (denetçiler) 6. yy.ın 2. yarısında iç ve dış politikanın yöneticileri olurlar. 3 Phyle (aşiret) içinde toplanan Spartiatlar eril topluluklar halinde yaşarlar. 14-20 yaş grubundaki gençler devlet tarafından eğitilirler; 20-30 yaş arasındakiler savaşçılar topluluğunda, daha yukarı yaştakiler ortak yemek gruplarında (Syssitialar) yaşarlar. Ekonominin temelini, toprakların, satışı mümkün olmayan ve irsen intikal eden paylara (kleroi: toprak payları) bölünmesi oluşturur; bu paylar -hasatın yarısını vermekle yükümlü- helotlar (köle çiftçiler) tarafından işlenir; helotlara her yıl savaş açılır ve gizlice denetlenirler (Krypteia). Perioikler ("civarda oturanlar") arasında, Lakedaimon ve Mesenya'nın yakl. 100 kentindeki Dor kökenli nüfus da vardır; bunların hakları az olmakla birlikte, orduya katılmakla yükümlüdürler. Ordu Meclisine ve resmi eğitime katılmazlar.

Kültür: Doğu Yunanlı lirik sanatçıları vasıtasıyla İyon kültürünün etkisi çoktur: LESBOS'lu TERPANDER, SARDES'li ALKMAN, TYRTAIOS (şarkılar, ilahiler, korolar).

Yunanistan'ın Diğer Kısımlarındaki Gelişmeler

700 civ. Boiotya'da **Askra'lı Hesiod:** 'Theogoni' (tanrılara dair, doğrudan ZEUS'a yönelik gelişen mitler); 'Erga' -İşler ve Günler (insanlığın beş devirde yok oluşu, köylülerin hava tahmin kuralları ile denizcilik kuralları).

7. yy.dan 6. yy.a geçilirken, o zamana dek sözlü olarak aktarılan hukuk yerine, **yürürlükteki hukuk yazıya dökülür,** ayrıca hukuk sistemi ve anlayışı geliştirilir. Devletin ve yurttaşların yaşamı (soyluların sıklıkla direnmesine rağmen) yasalarla düzenlenir.

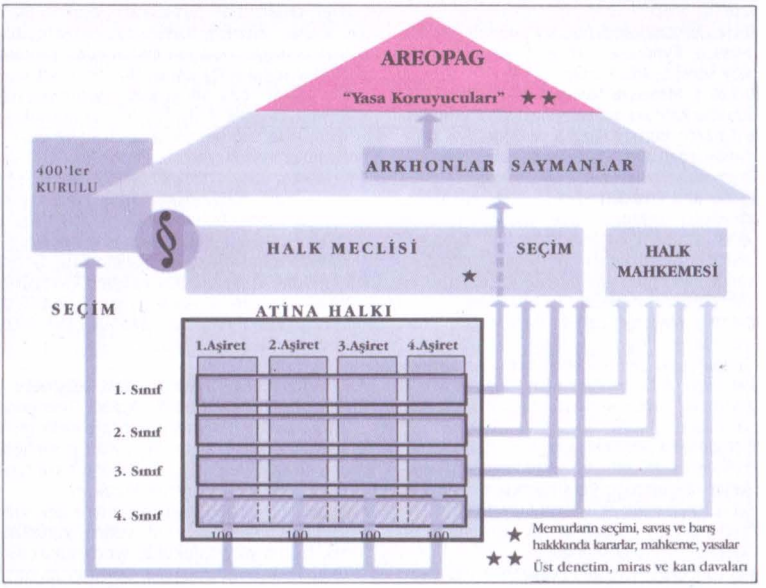
7. yy içinde soylular sınıfının kendi içindeki anlaşmazlıklardan ötürü çeşitli Yunan sitelerinde **tiranlıklar ortaya çıkar.** Sonuç: Güçlü hükümet erki, planlı ve azimli iç ve dış politika.

657-580 Korint'teki tiranlıklar: KYPSELOS, PERIANDER ve PSAMMETIH. Yunanistan'ın ilk deniz gücü olarak Korint'in en parlak dönemi. Köylüler soylulara karşı kollanır.

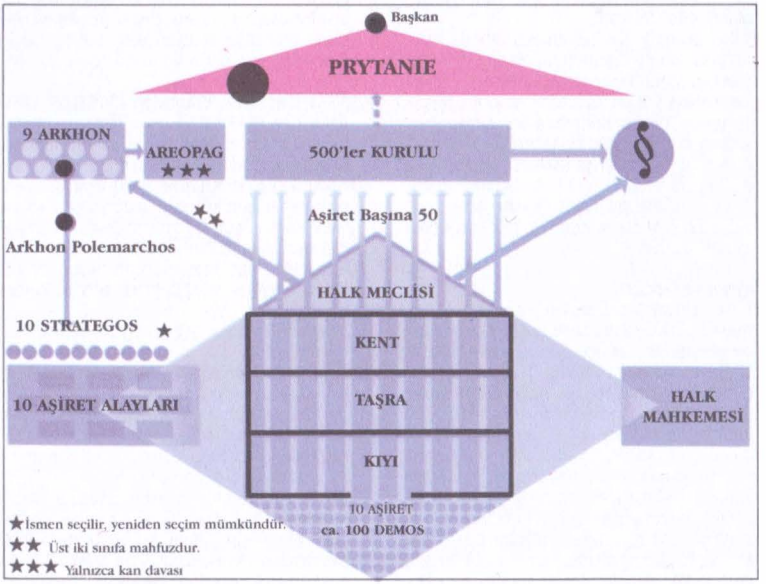
600-570 Sikyon'lu Kleisthenes'in tiranlığı. Yeni bir siyasi düzen kurulmasından sonra, Fokislilere karşı 1. Kutsal Savaş'ta Delfi amfiksiyonisi desteklenir. Kirrha tahrip edilerek, Delfi'ye giden hac yolcularından alınan transit geçiş harcı kaldırılır. **Delfi en büyük Yunan tapınağı olur.**

582 Delfi oyunlarına (Phytia Oyunları) yeni bir düzen getirilir.

Sanat: 600-500 Arkaik Dönem: Dor memleketleri (Korint) başı çeker, onları İyonyalılar (Atina) izler. Kutsal yerlere sunu olarak çıplak **genç erkek** (Kuros) ve giyinik genç kız (Kore) **heykelleri.** EKSEKIAS (550-520 civ.) döneminde, (mitsel betimlemeler içeren) siyah figürlü vazo ressamlığı doruk noktasına ulaşır; 530'dan itib. kırmızı figürlü vazolar parlak dönemini yaşar; bunun en büyük temsilcisi Attika'lı usta EUPHRONIOS tur. Tapınaklarda heyketraşlık eserleri (alınlıklar, metoplar, frizler). **Atina'da olgun dönem arkaik sanatı tamamlanır.**

Solon Anayasası

Kleisthenes Anayasası

Başlangıçta, Attika memleketlerindeki soyluların tabi olduğu bir krallık vardır. Bunların Atina kentine göç etmesinden sonra (kentsoylu), krallık erki yavaş yavaş kısıtlanır.

683 Krallığın yerini **Arkhonluk** alır. Arkhonlar, görev süreleri bir yıl olan memurlardır. Görev alanları: Dionysos kültü için Arkhon Basileus, Arkhon Eponymos (Atina'nın eski kent başkanı), ordu komutanı olarak Arkhon Polemarchos. - Bir devlet krizinin (köylülerin borçlanması),

624 dv. "drakoniyen -çok ağır- cezalar" içeren **Drakon Yasalarıyla** aşılması amaçlanır. 6 Thesmothetes (yasa koruyucuları) ek Arkhonlar olarak görevlendirilir; kan davası kaldırılır. **Sosyal gerilimler:** Küçük köylülerin ekonomik sıkıntısı (borçtan kaynaklanan serflik) nedeniyle iç siyasi durum ciddileşir; denizaşırı ticaret nedeniyle orta sınıfın önemi artar, soylular sınıfına karşı siyasi taleplerde bulunulur.

594 "uzlaştırıcı" olarak atanan, diktatörce yetkilere sahip **Arkhon Solon** aşağıdaki düzenlemeleri getirir:

1. **Köylülerin özgürleştirilmesi:** Mülk üzerindeki teminat borçları (ipotekler) ve serflik (Seisachtheia) kaldırılır; yeni bir toprak dağıtımı yapılmamakla birlikte, toprak mülkiyeti için belirli bir büyüklük tespit edilir.
2. **Soyluların gücünün,** toprak sahibi yurttaşların dört sınıfa ayrılmasıyla **kısıtlanması:** Pentakosiomedimnos'lar (500 kile tahıl), Hippeis (300-500 kile), Zeugitler (çiftçiler) ve Thetler (mülkü olmayan sınıf). Timokrasi= Varlıklı sınıfın hâkimiyeti (toprak verimliliğinin ve üretimin esas alındığı bir sınıf düzeni).
3. **Sikke reformu:** Aigina parasından Evboia-Milet parasına geçilir.
4. **Hukukun yazıya dökülmesi.** Her yurttaş kamu davası açabilir.

Solon Yasaları'nın temel fikirleri:

1. Bireyin soya bağımlılıktan kurtarılarak devlet içine yerleştirilmesi.
2. Ticaret ve endüstrinin teşvik edilmesi.

Anayasa: Halk Meclisi (Ekklesia), 1. sınıfa mensup kişiler arasından arkhonlarla saymanları, ilk üç sınıfa dahil kişiler arasından (eski 4 aşiret (Phyle) düzenine uygun olarak) "Dörtyüzler Kurulu"nu seçer. Thetler halk meclisinde ve halk mahkemesinde yer alırlar. - Yasalar siyasi istikrarı sağlamadığı gibi, yeni gerginliklere ve halkın 2 gruba ayrılmasına yol açarlar: İç kesimlerdeki soylular ile Alkmeonidler liderliğindeki kıyı nüfusu. Dağlık bölgedeki küçük çiftçiler,

560 Persistratos tiranlığının kurulmasını desteklerler. Atina ekonomik ve kültürel yönden parlak bir dönem yaşar. Köylülük teşvik edilir. Soyluların gücü kısıtlanır. Hükümrana muhafız alayı tahsis edilir. SOLON'un yasaları kaldırılmaz. ATHENA ile baykuş resmi içeren resmi sikke çıkarılır. (566'da tesis edilen) Atina Şenliklerine -Panathenai- yeni bir düzen getirilir. **Dionysos kültü teşvik edilir.**

527-514 HIPPIAS ve HIPPARCH tiran olarak iktidara gelirler.

519 Plataiai Thebai'ye karşı Atina'yla ittifak kurar.

514 HARMODIOS'la ARISTOGEITON ("tiran katilleri") kişisel intikam saikiyle HIPPARCH'ı öldürürler. - Delfi Tapınağının kehanetinin ve KLEOMENES komutasındaki bir Sparta ordusunun desteğiyle

510 Alkmeonidler hanedanından KLEISTHENES **tiranlığı devirir.**

509-507 Kleisthenes'in reformları: Yeni Phyle (aşiret) düzeninde, izonomi (bütün yurttaşlara eşit haklar) vasıtasıyla demokrasi yaratılır. Halk meclisi on aşirete ayrılır; bunların her biri, 3 idari bölgenin (kent, taşra, kıyı) her birinin üçte birinden (Trittyler) kurayla oluşur. Her bir aşiret, "Beşyüzler Kurulu"na temsilci olarak 50 delege gönderir; bunlar, bir meclis dönemi (36 gün) boyunca, kendileri tarafından seçilen ve her gün değişen bir başkan (Prytan) idaresinde (Prytanie-başkanlar olarak) kentin işlerini yürütürler. Her bir Tritty, anayasanın yerel temelini oluşturan özerk idari birimler (bunlar yurttaş kütüklerini hazırlar ve işlerler) olan bucaklardan (Demoslar) oluşur. Her yurttaş Halk Meclisi üyesidir. - Phyle düzeni orduya da uygulanır: Ordu kumandası, Arkhon Polemarchos'a tabi seçilmiş 10 strategos yönetiminde on aşirete dağıtılır. Ölüm cezasının infazında zehir dolu kupa uygulaması başlatılır. Özgürlere işkence kaldırılır. Kent için tehlike arz eden yurttaşları, onuruna veya servetine dokunmadan sürmek amacıyla **ostrakismos (çömlek parçalarına yazılmış sürgün kararı) mahkemesi başlatılır.**

508 Sparta'nın müdahalesi üzerine KLEISTHENES iktidardan uzaklaştırılır.

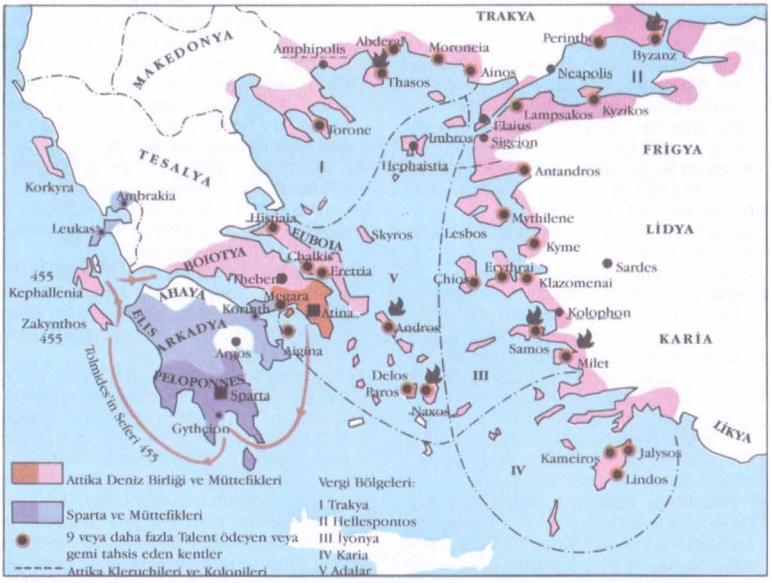
507 Atina halkının Akropolis'te KLEOMENES'le soyluların lideri ISAGORAS'ı kuşatmasından sonra KLEISTHENES geri döner.

506 Spartalılar, Boiotyalılar ve Halkisliler Atinalılara yenik düşerler; 4000 Attikalı kolonist (Kleruchlar=pay sahipleri) Halkis'te iskân edilirler. KLEOMENES'in Argos'a yenilmesiyle burada da demokrasi başlar.

Şiir: Olgun arkaik dönem liriğinde parlak devir. MEGARA'lı THEOGNIS: Elejiler (sosyal reformlar nedeniyle soyluların ağıtı, içki alemleri şarkıları); TEOS'lu ANAKREON (570-488): Şarap ve aşk şarkıları (oğlancılık, içki alemleri); ANAKREON, tutkulu aşk şairi RHEGION'lu IBYKOS'la birlikte yaşamının bir kısmını SAMOS'lu POLIKRATES'in sarayında geçirir. Koro lirikçileri SIMONIDES'le (556-468) BAKCHYLIDES (505-450), yaşamlarının sonunu Siracusa sarayında geçirirler; orada en büyük Yunan koro lirikçisi THEBAI'li PINDAR'la (518-446) karşılaşırlar: Kült şarkıları (Paianlar, dithyrambolar, ilahiler), zafer şarkıları.

Med Savaşları

Attika Deniz Birliği

Med Savaşları (500-479)

500-494 MILET'li ARISTAGORAS liderliğindeki, yalnızca Atina ile Eretria'nın desteklediği **İyonyalıların isyanı,** başlangıçtaki zaferlerden (Sardes'e ilerleme) sonra Persler tarafından bastırılır (Efes'te yenilgi). Persler karşı saldırıya geçerler: Kıbrıs geri alınır (497), Lade yakınında İyon donanması yok edilir ve

494 **Milet tahrip edilir.** Halk Mezopotamya'ya zorunlu göçe tabi tutulur.

493 THEMISTOKLES Arkhon olur.

492 Persler kumandanları MARDONIOS komutasında Trakya ve Makedonya'yı fetheder-ler. Hersonnesos tiranı Oğul MILTIADES Atina'ya kaçar, orada 10 strategostan biri seçilir. Athos tepeleri kıyısındaki akınla Pers donanması imha edilir. Perslerin tüm Yunan kentlerine yönelik teslim olma çağrısı (su ve toprak gönderilir) Sparta ve Atina tarafından reddedilir.

490 **Datis ve Artaphemes kumandasında,** HIPPIAS'ın eşlik ettiği 1. **Med seferi.** Eretria tahrip edilir ve halkı zorunlu göçe tabi tutulur.

Eylül 490 Marathon Meydan Savaşı. MILTIADES kumandasındaki Atina kara ordusu (üstün Yunan taktiği sayesinde) galip gelir (zafer haberi "maraton koşucusu" tarafından verilir) ve Pers donanması Küçük Asya'ya geri döner. O ana dek yenilemeyen Perslere karşı kazanılan zaferden sonra Atina tüm Hellas'ın öncüsü olarak siyasi bakımdan nüfuzlu büyük devlet olma yolundadır. Paros'a karşı talihsiz bir seferden sonra MILTIADES hapishanede ölür (489).

487 **Arkhonlar,** 1. ve 2. sınıfa mensup 500 aday arasından **kurayla seçilir.** Bu suretle bu makam siyasi etkisini kaybeder; strategosların siyasi nüfuzu (yeniden seçilme ve yetkiler), idari ve mali yetkiler aldığı için daha çok artar.

487-483 Siyasi rakipleri HIPPARCH (487), MEGAKES (486), KSANTHIPPOS (484), ARISTEIDES (483) ostrakismos yoluyla sürüldükten sonra THEMISTOKLES **donanma kurma programını** (180 adet Trier=üst üste üç kürek sırası- 481'e kadar) **gerçekleştirme** olanağına kavuşur: Gemiler devlet tarafından inşa edilir, finansman Laurion gümüş madenlerinden elde edilen gelirle sağlanır; donanım zengin yurttaşlarca temin edilir (liturgi). Thetlerin kürekçi olarak siyasi önemi artar.

480 **2. Med seferi. Sardes'li Kserkses** 100 000'den fazla kişilik bir orduyla **yola çıkar.** Kartaca'ya ana kent Tyros vasıtasıyla **Sicilya'daki Yunanlara saldırma emri** verilir.

480 **Himera yak. meydan savaşı.** Tiran SIRACUSA'lı GELON Kartacalıları, kardeşi SIRACUSA'lı HIERON Etrüsk donanmasını

474 **Kyme (Lat. Cumae, S.73) deniz savaşında yener: bu suretle Roma'nın yükselişi kesinleşir.**

481 Sparta'nın liderliğinde bir **savunma paktı** (Helen Symmachiesi) yapılır. **Artemision Burnu'nda** başa baş giden deniz savaşından sonra LEONIDAS, Yunan ordusunun geri çekilmesini sağlamak amacıyla 300 Spartiat ve 5600 diğer savaşçıyla birlikte kendini feda ederek ölür.

Ağustos 480, Thermopylai Geçidi. Persler Atina'yı yağmalarlar.

Eylül 480, Yunanlar Salamis yakınında Spartalı EURYBIADESlin liderliğinde **deniz zaferi kazanırlar;** bunu sağlayan THEMISTOKLES'in planlarıdır: Üstün durumdaki Pers donanması dar boğazda 310 Yunan gemisine karşı açılma olanağı bulamaz. Pers donanması Küçük Asya'ya çekilir. MARDONIOS komutasındaki Pers ordusu Tesalya'da kışlağa çekilir. İlkbaharda Atina 2. kez tahrip edildikten sonra

479 **Plataiai'da kara savaşı** yapılır ve Yunan donanması Milet yakınında **Mykale Sıradağları kıyısındaki deniz savaşında** galip gelir. THEMISTOKLES'in tavsiyesi üzerine Perslere yakınlık duyan Yunan devletlerinden öç alınmaz. Yunanistan'da 20 yıl süreyle barış dönemi yaşanır.

Med Savaşlarının önemi: Persler fetih planlarından vazgeçerler. Yunanların siyasi ve fikri özgürlüğü kurtarılır. Bu suretle Yunan kültürü gelişir.

479 Sparta'nın itirazına rağmen Atina kent surları inşa edilir.

478 Spartalı PAUSANIAS kumandasındaki Yunan donanması İyon kentlerini özgürlüğe kavuşturur; PAUSANIAS tiran gibi davrandığı için Ephorlar tarafından görevden alınır. Sparta İyonyalılara anavatan Yunanistan'a yerleşmeleri çağrısında bulunur ve savaşı terk eder. Atina İyonyalıların ricası üzerine Perslere karşı himaye devleti olur.

1. Attika Deniz Birliği

477 Pers tehlikesini savmak amacıyla 1. Attika Deniz Birliği kurulur (Atina ile İyon kentleri). Birlik üyeleri vergi öderler ("adil" ARISTEIDES tarafından belirlenen 460 talent). Delos birliğin merkezi olur. Bütün üyeler Birlik Konseyi'nde eşit oy hakkına sahiptir. Atina Yunanistan'daki ilk ekonomik güç olur. Sparta ve Atina arasında yabancılaşma başlar.

470 THEMISTOKLES ostrakismos kararıyla sürgüne gönderilir (Menderes Nehri kenarındaki Magnesia'da Perslere bağlı vasal beyi olarak ölür). MILTIADES'in oğlu KIMON Deniz Birliği donanması lideri olarak İran'a karşı savaşı sürdürür.

465 **Kimon** Küçük Asya'nın güneyinde **Eurymedon kenarında** Pers ordu ve donanmasını yenerek **çifte zafer elde eder.** Sparta Atina'nın artan gücüne karşı giderek daha düşmanca bir tutum gösterir. Sparta nüfusu deprem felaketi (464) ve 3. Mesenya Savaşı (464-455) sonucunda azalır. Ithome hisarını kuşatma amacıyla Sparta'nın Atina'dan istediği yardımcı ordu, demokratik eğilimlerin yayılmasından duyulan endişeyle geri gönderilir, bu nedenle

461 Sparta yanlısı KIMON ostrakismos kararıyla Atina'dan sürülür.

Klasik Sanat (İÖ 5. ve 4. yy)
Doruk noktaları Olimpiya'daki ZEUS Tapınağı'yla Akropolis'teki ATHENA Tapınağı'dır (Parthenon) (IKTINOS ve KALLIKRATES). Önde gelen heykeltraşlar Dorlu **Polykleitos** (Doryphoros: cirit taşıyan atlet): Orantı ve ritm (Kontrapostonun keşfi: Tüm ağırlığın verildiği bacak ve hafif ağırlık verilen bacakla ifade edilen, insan bedeninin durağan ve hareketli halinin karşıtlığını gösterme) ile Parthenon'daki heykellerin, ZEUS ve ATHENA'nın altın ve fildişi kakma resimlerinin yaratıcısı PHIDIAS. THASOS'lu POLYGNOT'un anıtsal duvar resimlerinden geriye hiçbir şey kalmamıştır. **4. yy sanatının** koşullarını, sitenin dağılması ve yaşamın burjuvalaşması hazırlar. Kendine özgü ruhsal bir yaşamın olduğu keşfedilir (portre). Büyük sanatçılar **Praksiteles** (Knidos AFRODİT'i, HERMES): Tanrıların insanlığı; **Skopas** (Keçili Mainas heykeli): tutkulu duygusallığın duyurulması; **Lysippos** (Kaşağı Tutan Atlet): Helenist insan tipinin yaratıcısı.

Edebiyat
DIONYSOS ayinlerinden gelişen **trajedinin** (THESPIS'te koro ve 1. "yanıtlayıcı") büyük ustaları:
Aiskhylos (525-456), 2. oyuncu yeniliğini getirir, koro küçültülür ve diyalog koroyu geri plana iter. Trajedileri, arkaik-efsanevi ve yoğun biçimde dini içeriklidir: 'Persler' (472), 'Thebai'ye Karşı Yediler' (467), 'Orestie' (458).
Sophokles (497-406) oyuna üçüncü oyuncuyu sokmak ve koroyu güçlendirmek suretiyle trajediye klasik biçimini verir. Karakterlerin ruhsal durumundan hareketle dramatik oyunu geliştirir (karakter trajedisi): 'Antigone' (442), 'Ödipus' (427), 'Elektra' ve 'Philoktetes'.
Euripides (480-406), psikolojik araçlarla ve efsane konularında değişiklik yaparak kahramanın boş hayallerden kurtulmasını sağlamaya çalışır. Burjuva dram edebiyatının öncüsüdür, bu nedenle dünya edebiyatına etkisi büyüktür: 'Medea' (431), 'Hippolytos' (428), 'Troialı Kızlar' (415). KRATINOS (520-423), EUPOLIS (446-411) ve daha eski dönem Attika komedisinin ana temsilcisi **Aristophanes** (445-385) ile, siyasi içerikli Attika **komedisi** altın çağını yaşar. Aristophanes sosyal konuları ele alır, ana kentin politikasını eleştirir ve sofistlerle mücadele eder: 'Bulutlar' (423), 'Yabanarıları' (422), 'Kuşlar' (414), 'Kurbağalar' (405).
Siyasi içerikli olmayan daha yeni dönem komedinin ana temsilcisi, toplumu eleştirdiği burjuva komedileriyle MENANDER dir (343-290): 'Hakemlik', 'İnsan Düşmanı'.

Tarih Yazımı
(CICERO'ya göre) "tarihin babası" **Halikarnaslı Herodot** (484-425), başlıca eseri 'Araştırmaların Sunumu'nda (=Histories apodexis), Avrupa ile Asya (Helenler ile barbarlar) arasındaki çatışmaları tasvir eder; tarihe bakışı milli değil, ahlaki-dini temellidir (tarihi süreç, ilahi yazgıya duyulan derin bir inançla açıklanır).
Nesnel tarih biliminin yaratıcısı **Thukydides** (460-396), Peloponnes Savaşı tarihini uygulamada ibret alınacak bir ders şeklinde yazar (pragmatik tarih yazımı). Tarihi süreci tanrılar değil, nedensellik belirler.
Ksenophon (430-354), KIROS'un seferini ve Yunanların geri çekilişini anlattığı 'Anabasis' (İç Ülkelerde Sefer) ile, kendi döneminin tarihini ('Hellenika'-Helen Olayları) yazar.

Felsefe
Sofistler (=bilgelik öğretmenleri), söz söyleme sanatı (retorik), diyalektik ve yurttaşlık bilgisi yardımıyla "yaşamla baş edebilmelerini" sağlamak amacıyla gençlere genel kültür vermek isterler. Bilgi "mal" olarak aktarılır. Başlıca temsilcileri: ABDERA'lı PROTAGORAS: Öznelciliği ve göreceliği ("İnsan her şeyin ölçüsüdür") hazırlar, bilgiyi sorgular (yalnızca, kişiye nasıl geliyorsa öyledir), daha güçlü olanın haklı olduğunu savunur; LEONTINOI'li GORGIAS: "Yenik durumdaki şeyi galip kılmak" amacına yönelik bir söz söyleme sanatını öğretir; KOS'lu PRODIKOS: Yurttaşlık etiği; ELIS'li HIPPIAS: İnsanın çevresinden bağımsız olduğunu savunur.
Antropolojik bir felsefenin kurucusu olan **Sokrates** (469-399), insanın kavrayarak düşünmesini ve böylece eyleme geçmesini sağlamak için, geliştirdiği tümevarım yöntemiyle [ironi: Maieutik= "ebelik sanatı") geneli kavramsal olarak belirlemeye çalışır (erdemin özü). (Bilgi olarak erdemin öğretilmesi mümkündür). İçten gelen ilahi bir ses (Daimonion) yanlış yollara sapmama konusunda uyarır.
Atina'daki Akademi'nin kurucusu (387) **Platon** (427-347), Sokrates'in oluşturduğu kavram (iyilik, erdem) üzerinden, idealar (=ilk biçimler) öğretisini ve yalnızca idealarda payı olan görünürdeki dünyaya karşın varlık dünyası öğretisini geliştirir. Yeniden hatırlama yoluyla idea idrak edilir.- Platon'un tarihsel önemi, yasalara dayalı devlette, bilgeliği, cesareti, sağgörüyü, adaleti ana erdemler olarak belirttiği siyasi ve yol gösterici eserlerinden kaynaklanmaktadır.
Eserleri: 'Sokrates'in Savunması', 'Kriton', 'Şölen', 'Phaidon', 'Devlet', 'Kanunlar' v.d.
Atina'daki Lykeion'un (lise) kurucusu **Stageira'lı Aristoteles** (384-322) döneminin bütün bilgilerini toplayıp sistemleştirir, felsefenin bazı alanlarını ayırarak sınıflandırır ve yeni bilim dalları kurar. Analitik düşünce, görgücü yöntem ve spekülatif yapı eserlerinin belirgin özellikleridir.

Demokratikleşmenin Tamamlanması

462 PERIKLES'in ve EPHIALTES'in önergesi üzerine bütün siyasi kararlar ve haklar Beşyüzler Kuruluna (Bule), jüri mahkemeleri komisyonlarına ve Halk Meclisine (Ekklesia) havale edilir; böylece Areopag (ağır ceza mahkemesi) devreden çıkarılır (artık yalnızca kan davalarına bakar). EPHIALTES'in öldürülmesinden (461) sonra reformlar PERIKLES tarafından sürdürülür.

461 Kurul ve jüri mahkemeleri üyelerine ödenek bağlanır (bunlar Birlik vergilerinden ödenir).

458 **3. sınıfa** (Zeugitlere) arkhon olma **izninin verilmesiyle** demokrasi süreci tamamlanır. Devlet Kurul başkanları (Prytanlar) tarafından yönetilir. Soylu sınıfın iktidarının elinden alınmasıyla siyasi sorumluluk,

451 Yurttaşlık Hakları Yasası kapsamına giren yurttaşlardan oluştuğu ölçüde halka geçer, yani anne ve baba Attika'lı olmalıdır (Dışlanma: Anneleri yabancı olan Atinalılar yurttaşlık hakkını kaybeder; bencillik: sosyal avantajlar -ödenekler ve tahıl dağıtımları- yalnızca bir azınlık içindir; tehlikeli biçimde örgün düzen dışına çıkarak soyutlanma.)

Sparta ve İran'la Savaş

461 Atina Sparta ile olan paktı fesheder, buna karşın Sparta'nın ezeli düşmanı Argos'la ittifak kurar.

460-457 "uzun surlar" yapılır, Atina bu surlarla Yunanistan'ın en büyük kalesi olur.

460 Mesenyalı Helotların Atina'nın yardımıyla Naupaktos'a nakledilmesinden ve Atina'nın Megara'yla ittifak kurmasından sonra, -Aigina gibi- Sparta'yla ittifak kuran Korint üzerinde Sparta'nın nüfuzu artar.

457 Sparta'nın Thebai ile ittifak kurması Atina'yı kuzeyde tehdit eder. Spartalılar ve Thebaililer Tanagra yakınında, Atinalılar Oinophyta yakınında zafer kazanırlar. Boiotya, Lokris ve Fokis'in ilhakıyla **Atina orta Yunanistan'da hegemonya kurar.**

456 Aigina zorunlu olarak Deniz Birliği'ne alınır (donanma teslim edilir). Sonuçları: Ticari rekabet ortadan kalkar. Peiraios (Pire) Yunanistan'ın en büyük aktarma limanı olur. Ticaret politikasına ilişkin nedenlerle Atina, örneğin INAROS'un Mısır'da yaptığı gibi, Perslere yönelik isyan hareketlerini destekler (o dönemde Mısır, Sicilya ve güney Rusya'nın yanı sıra en zengin tahıl ülkesidir). Bu çerçevede Atina'nın yardımcı donanması imha edilir ve

454 Birlik hazinesi Atina'ya nakledilir (haraçların altmışta biri tanrıça ATHENA'ya ayrılır). Atina'nın Sparta ve İran'a karşı iki cephede savaşması nedeniyle yavaş yavaş gücünü yitirmesi,

451 sürgünden dönen KIMON'un aracılığıyla Sparta ile ateşkes antlaşması (5 yıl) yapılmasına yol açar; KIMON

449 Atinalıların Salamis yakınında Perslere karşı **çifte zafer** kazanmasından hemen önce Kıbrıs'ta ölür.

448 İran'la Atina arasında barış (Kallias Barış Antlaşması). Sonuç: Küçük Asya'daki ve Kıbrıs'taki Yunan kentleri özerklikleri korunmak suretiyle Pers İmparatorluğunda kalır. Karşılıklı olarak içişlere karışılmasından vazgeçilir. Ege Yunan iç denizi olur.

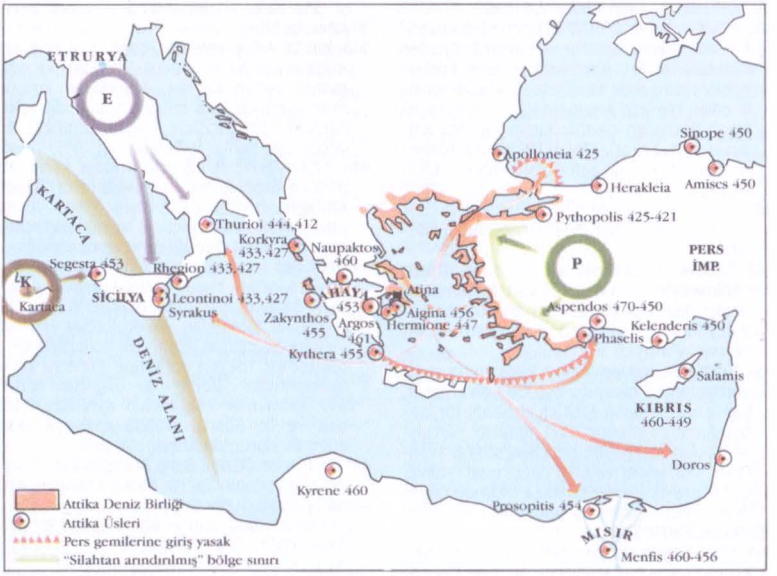
448 Attika Deniz Birliği (İran'a karşı savunma paktına artık gerek kalmadığından) **Attika Krallığına** dönüştürülür: Tüm üyeler yavaş yavaş Attika para, ölçü ve ağırlık sistemine geçerler. Haraç ödenmesine devam edilir.

447 Perikles tarafından Atina'da yapılması öngörülen ortak Yunan **barış kongresi** (gündem: Barışın sağlanması, denizlerin güvenliği, Persler tarafından yıkılan kutsal yerlerin yapımı), Sparta'nın direnmesi nedeniyle gerçekleşmez. İzleyen dönemde Atina'ya karşı ayaklanmalar (Boiotya'da oligarşik darbe 447, Evboia ve Megara'nın ayrılması 446) olur ve bir Sparta ordusu Attika'ya akın eder. Bu durumda Atina

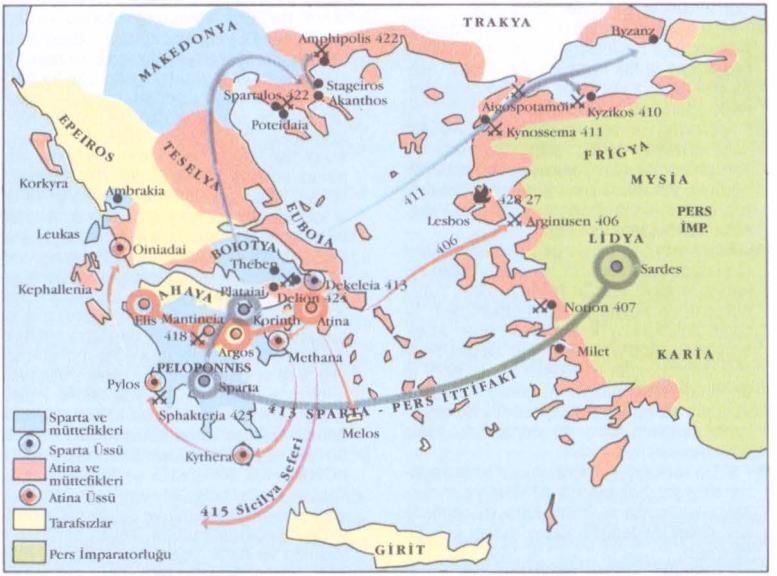
445 Sparta ile **Otuzyıl Barış Antlaşmasını** imzalamaya zorlanır: Sparta Attika Krallığını, Atina Sparta'nın Peloponnes'teki hegemonyasını tanır. **Atina, İran ve Kartaca'nın yanı sıra Akdeniz'deki 3. büyük güçtür.** Sparta ile Atina arasında kutuplaşma devam eder.

443-429 Perikles Devri. (Karşıtı THUKYDIDES'in 443'te ostrakismos kararıyla sürülmesinden ötürü) muhalefetin ortadan kalkmasından sonra PERIKLES "demagog" (halkın önderi) olarak her yıl yeniden strategos (başkomutan) seçilir. Başkomutanlık görevi onun hâkim konumunun yasal temelini oluşturmakla birlikte, aslında diğer strategoslara nazaran onu ön plana çıkaran şey, Attika halkı üzerindeki otoritesidir. - Hatiplik yeteneği. Atina "ismen bir demokrasi, gerçekte [ise] birinci adamın monarşisidir" (THUKYDIDES). Yoksul halkın gereksinimlerinin karşılanması için kleruchiler (pay sahipliği) tesis edilir ve koloniler kurulur. Attika devletinin maruz kaldığı tehlikeler: Başarıya odaklanmış devletten yardım veren (ödenekler) devlete geçilir. Kültür politikasıyla iç ve dış politika tekdüzedir. Siyasi hegemonya ile kültür misyonu birbirine bağlıdır. Birlik paraları yardımıyla Akropolis'te yapılar inşa edilir; bu çok sayıda insana yıllar boyu iş ve gelir sağlamakla birlikte, maliyeye ağır yük getirir. PERIKLES'le ASPASIA'nın etrafında kültür çevresinden şahsiyetler vardır: HALIKARNAS'lı HERODOT, KLAZOMENAI'li ANAKSAGORAS, MILET'li HIPPODAMOS, SOPHOKLES ve PHIDIAS.

Kentler 5 vergi bölgesine ayrılarak Deniz Birliği yeniden düzenlenir ve Birliğe bağlı kentlerde demokrasi kurulur. Tebaa seviyesine indirilen ve haraç ödemekle yükümlü olan Birlik üyeleri Atina'ya direnirler. (440 Samos ayrılır ve PERIKLES tarafından fethedilir). 425 yılında 400'ün üzerinde site Deniz Birliği'ne üyedir.

5.yy.da Atina'nın Yayılma Politikası

Peloponnes Savaşları

Peloponnes Savaşları (431-404)

Yol açan nedenler: Korkyra Sparta'ya karşı Atina ile ittifak kurar, Atina Poteidaia'ya saldırır, Megara'ya ticari ambargo koyar; bunun üzerine Sparta birliğe bağlı bütün kentler için özerklik talep eder.

432 (Nüfus azalması, olası yeni Helot isyanlarından duyulan endişe ve mali olanaksızlıklar nedeniyle) Sparta'da savaş eğilimi olmamasına rağmen, Sparta ve Peloponnesliler savaş kararı alırlar.

Perikles'in savaş planı: Attikalıların Atina-Pire kalesine tahliyeleri, Peloponnes'e karşı donanmanın kullanılması. Üstün durumdaki Sparta ordusuyla çatışmadan kaçınılması. Atina hazinesinde, KALLIAS'ın mali kararnamesinden (434) bu yana birikmiş 6000 talent vardır.

431-421 Archidamo Savaşları

431-430 ARCHIDAMO Atina'ya iki kez akın eder. Atina donanması Peloponnes kıyılarında operasyonlar yapar.

429 İki yıllık savunmadan sonra Poteidaia teslim olur, buna rağmen Atina'nın kuşatma ordusu Spartalos yakınında yenilgiye uğrar. Atina'da **veba salgını çıkar** (dört yıl içinde Attika nüfusunun üçte biri ölür). PERIKLES de vebadan ölür. Atina'da halk lideri KLEON olur (PERIKLES hayattayken savaş politikasına karşı çıkan Kleon şimdi bunun en hararetli savunucularındandır: "mukavemetçilik politikası taraftarı"). Oligarşların lideri NIKIAS tır.

429-427 Lesbos adası Attika Deniz Birliği'nden ayrılır ve cezalandırılır. ARCHIDAMO Attika'ya iki kez daha akın eder. Spartalılar Plataiai'yi alırlar ve kenti savunanları idam ederler.

425 Sphakteria'da Spartalılar yenilgiye uğrar (120 Spartiat esir alınır). Taarruz savaşını savunan KLEON, Sparta'nın barış teklifini reddeder.- Atina'nın zaferlerinden sonra

424 Brasida Sparta ordusunda reform yapar ve Spartalılar Trakya'ya yürürler (kıyı kentleri Deniz Birliği'nden ayrılır). KLEON komutasındaki Atina donanması yardım eder.

422 Atinalılar Amphipolis yakınında yenilgiye uğrarlar. KLEON ve BRASIDAS ölür.

421 NIKIAS aracılığıyla Sparta ve Atina arasında 50 yıllık **barış** (Nikias Barış Antlaşması) imzalanır. Statükoante yeniden sağlanır. Peloponneslilerin Argos'la yaptığı ittifaka karşılık Sparta Atina'yla savunma paktı yapar. (NIKIAS'ın muhalifi) ALKIBIADES'in izlediği politika nedeniyle Atina'nın Sparta'yla ilişkileri kötüleşir: Atina Sparta'ya karşı Argos, Elis ve Mantineia ile ittifak kurar, Melos'u zorla ilhak eder (416) ve Lakonya kıyılarına saldırır.

415-413 4. Sicilya Seferi. Atina Siracusa ve Selinus'a karşı Segesta'ya yardım eder. NIKIAS bundan vazgeçilmesini salık verir. ALKIBIADES dine karşı günah işlemekle suçlanır ve geri çağrılır; Sparta'ya kaçar.- Atina'nın başta elde ettiği zaferlerden sonra

413 Siracusa limanında **Atina donanmasıyla** Asinaros kıyısındaki ordusu **imha edilir.** NIKIAS idam edilir, Yunan esirler taş ocaklarında angarya hizmeti yaparlar.

413-404 Dekeleia Savaşı. ALKIBIADES'in tavsiyesi üzerine Spartalılar Attika'yı yakıp yıkmak amacıyla Dekeleia kalesini işgal ederler. Sonuç: Birlik üyelerinin ayrılması, Atina'da hoşnutsuzluk.

412 İran Sparta'nın lehine müdahale eder (yardım paraları); Sparta İyon kentlerinden feragat eder.

411 Atina'ya oligarşi getirilir (Dörtyüzler Kurulu, yalnızca 5000 varlıklı yurttaştan oluşan Halk Meclisi). Sonuçlar: Samos'ta Atina ordusu ayaklanır, ALKIBIADES'i geri getirir. Bunun üzerine oligarşi devrilir ve demokrasi kapsamı genişletilir (genel dava açma hakkı).

410 411'de başkomutan seçilen ALKIBIADES Kyzikos yakınında zafer kazanır. Sparta'nın barış önerisi reddedilir.

408 ALKIBIADES Atina'ya döner. Notion yakınında Atina donanmasının yenilmesinden sonra ALKIBIADES görevden alınır (407).

406 Atinalılar Arginusen adaları yak. zafer kazanırlar, bununla birlikte donanma kumandanları, SOKRATES'in itirazına rağmen, (kazazedeleri kurtarmadıkları için) ölüm cezasına çarptırılırlar.

405 Spartalı LYSANDER **Aigospotamoi yak. zafer** kazanır.

404 Atina kuşatılır ve teslim olur. Barış koşulları: "Uzun Surlar"ın yıkılması, Attika Deniz Birliği'nin feshi ve orduya katılma yükümlülüğü. Sparta'nın hegemonyası. Atina'ya oligarşinin getirilmesi ("30 tiran"-Otuzlar). Tüm Akdeniz dünyasındaki iktidar mücadelesinde nihai galip Sparta değil, Pers İmparatorluğudur.

Sicilya: Atinalıların Siracusa önünde yenilgiye uğramasından sonra Kartaca yeniden Sicilya'ya müdahale eder.

409 Kartacalılar Selinus ve Himera kentlerini tahrip ederler. Akraga'nın fethinden (405) sonra Kartacalılar Siracusa'ya ilerlerler, ancak Yunan kentlerinin

405-367 I. Dionysios yönetiminde birleşmelerinden ötürü direnişle karşılaşırlar. - DIONYSIOS'un ölümünden sonra, oğlu II. DIONYSOS'la kuzeni, PLATON'un öğrencisi DION arasında şiddetli anlaşmazlık çıkar.

344 Korintli TIMOLEON II. DIONYSIOS'u devirir. Kartacalılar etkin biçimde geri püskürtülür (341) ve demokratik bir anayasa getirilir (337).

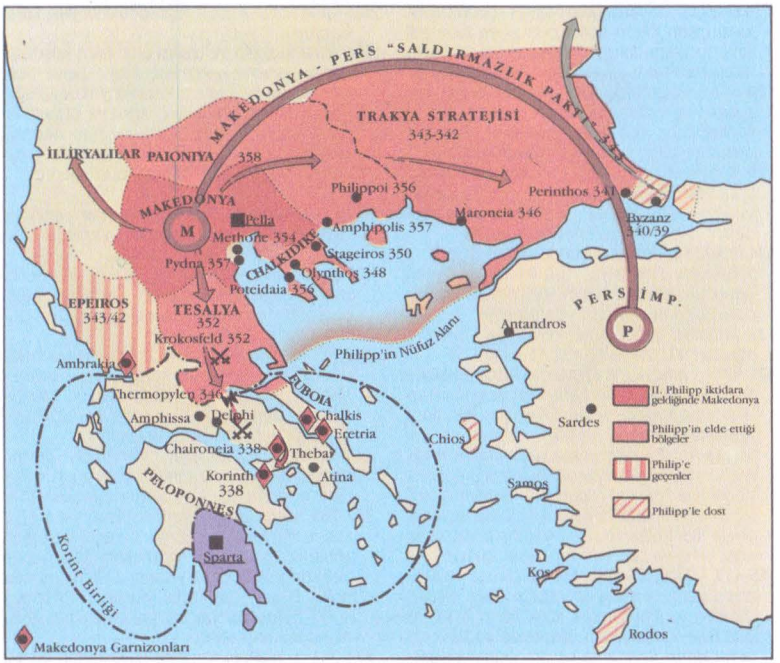
307-288 Kartacalıların yardımıyla önce Sicilya tiranı, 304'ten itibaren de (Diyadoklar örnek alınarak) kralı olan **Agathokles** döneminde yeni bir parlak devir yaşanır. Hâkimiyet alanı Aşağı İtalya'ya kadar yayılır. Ölümünden sonra PYRRHUS Siracusa'yı Kartaca'nın saldırısından korur (278).

274-215 II. HIERON. Taranto Savaşından (S. 83) sonra Aşağı İtalya Roma'ya bağlanır.

201 Siracusa Roma vilayeti Sicilya'ya dahil olur.

Thebai'nin Hegemonyası

II. Philip İdaresinde Makedonya

Atina, Sparta, Thebai

Yunanistan'da kurulan oligarşiler Sparta tarafından denetlenir (Garnizonlar Spartalı komutanların=Harmosteslerin idaresindedir). Sparta'nın yardımıyla **"30 tiran" (Otuzlar) kısa süre hüküm sürer,** bunu takiben

403 THRASYBULOS Atina'da demokrasiyi yeniden tesis eder (Halk meclisi toplantılarına katılma için ödenek verilir ve 392'den itibaren tiyatro gösterileri yapılır).

399 İçte güvenini kaybetmiş olan yeni demokrasi, **Sokrates'i** baldıran zehri içmek suretiyle **ölüme mahkum eder** (isnat edilen suç: Gençliğin ahlakını bozmak ve yeni tanrılar getirmek).

401 Kunaksa Meydan Savaşı. Pers prensi KIROS ölür; kardeşi Pers Kralı II. ARTAKSERKSES'e karşı ayaklanması böylece sona erer; Yunan yardım birlikleri Atina'lı KSENOPHON komutasındaki "Onbinlerin Seferi"yle geri döner.

399-394 Spartalıların Persiere karşı savaşı. Sparta, İyon kentlerini kurtarmak amacıyla AGESILAOS kumandasında savaşa yeniden başlar.

395-387 Korint Savaşı: Atina, Thebai, Korint ve Argos İran'ın desteğiyle Sparta'ya karşı savaşır. Atinalı KONON komutasında yeniden örgütlenen Pers donanması

394 Knidos Deniz Savaşında Spartalıları yener; ancak aynı yıl Atinalılar ve Thebaililer Koroneia yakınında Spartalılara yenilirler. Atina'nın, Deniz Birliğini yenileme ve Atina-Pire kalesini yeniden inşa etme girişimi nedeniyle Spartalılar ve Persler arasında görüşmeler yapılır: Güney Rusya'dan Atina'ya tahıl ihracını kesmek amacıyla,

Boğaziçi bir Sparta-Pers donanması tarafından bloke edilir.

387 Kral Barışı (Antalkidas Barış Antlaşması), Pers kralının aracılığıyla Atina ve Sparta arasında yapılır: Küçük Asya'daki Yunan kentleri Pers egemenliği altına girer; diğer Yunan kentlerine Sparta'nın gözetiminde özerklik tanınır.

377 Sparta saldırılarına karşı **2. Attika Deniz Birliği'nin kurulması** (60 Birlik üyesinin eşit haklara sahip olmasıyla özerklik).

371 Atina'yla Sparta arasında asayiş sağlanır. Thebai, 379 yılından beri sürdürdüğü, Boiotya'nın birliği politikasından vazgeçmeyi reddettiği için Sparta saldırır.

371 Leuktra yak. **meydan savaşı.** EPAMEINONDAS ("yanlamasına savaş düzeni" uygulanır) Sparta ordusunu yener. Açık meydan savaşında uğradığı bu ilk yenilgi Sparta'nın çökmeye başladığının göstergesidir. Thebaililer Lakoniya'ya ilerlerler; Mesenya ve Arkadya kurtarılır.

369 Sparta ve Atina, kendi donanmasını kuran Thebai'ye karşı birleşir.

362 Mantineia yak. meydan savaşı: Thebaililer Sparta ve Atina'yı yenerler; ancak EPAMEINONDAS yaralanır ve ölür. Thebai hegemonyası sona erer.

Makedonya

359-336 Makedonyalı II. Philipp

Devlet üç bölüme ayrılır: Ordu krallığı, soylular ("Hetairoi"-arkadaşlar) ve Ordu Kurulu. Dış politikada elde edilen başarılar, askeri üstünlüğe dayanır. Soylulardan oluşan süvariler olaylara (ileler) ayrılır, ana silah mızraktır. Makedonya'ya özgü saflar ("piyade hetairler") oluşturulur. Silahlar: "Sarisalar" (uzun mızraklar) ve küçük yuvarlak kalkanlar. "Yanlamasına savaş düzeni" benimsenir ve çeşitli silah türleri arasında örgün bağlantı kurulur. **Yok etme stratejisi** uygulanır. Kentler uzun süre aç bırakma yöntemiyle değil, kuşatma makineleriyle alınır. Askeri yapılanma için gerekli **mali kaynak,** Strymon'un doğusundaki Pangeion Sıradağlarında ele geçirilen altın madenlerinden sağlanır.

Makedonya'nın birleşmesinden (358) sonra dış politikada PHILIPP'in hedefi, iç kesimde bulunan devletine denize çıkış yolu sağlamaktadır. Amphipolis'e ve Halkidike Yarımadası'na hücum edilir (357); Chios, Rodos, Kos ve Bizans 2. Attika Deniz Birliği'nden ayrılır; Birlik, **sosyal savaşta (357-355)** dağılır.

356-346 Delfi Tapınağına saygısızlık nedeniyle **Fokislilere karşı** Atina ve Sparta'nın desteğiyle **2. Kutsal Savaş.** PHILIPP Fokislilerin aleyhine müdahale eder. Poteidaia, Methone, Stageiros ve Atina'yla müttefik Olynthos'u elde eder. DEMOSTHENES'in etkin yardımda bulunulması çağrısı boşa çıkar.

352 Tesalya ele geçer.

348 PHILIPP'in çabaları sonucunda Evboia Atina'dan ayrılır.

346 Statüko nedeniyle Makedonya ve Atina arasında **Philokrates Barış Antlaşması** (Atina en büyük deniz gücü olarak kalır: 350 Trier).- PHILIPP Fokislileri yener ve **Delfi amfiksiyonisine kabul edilir.**

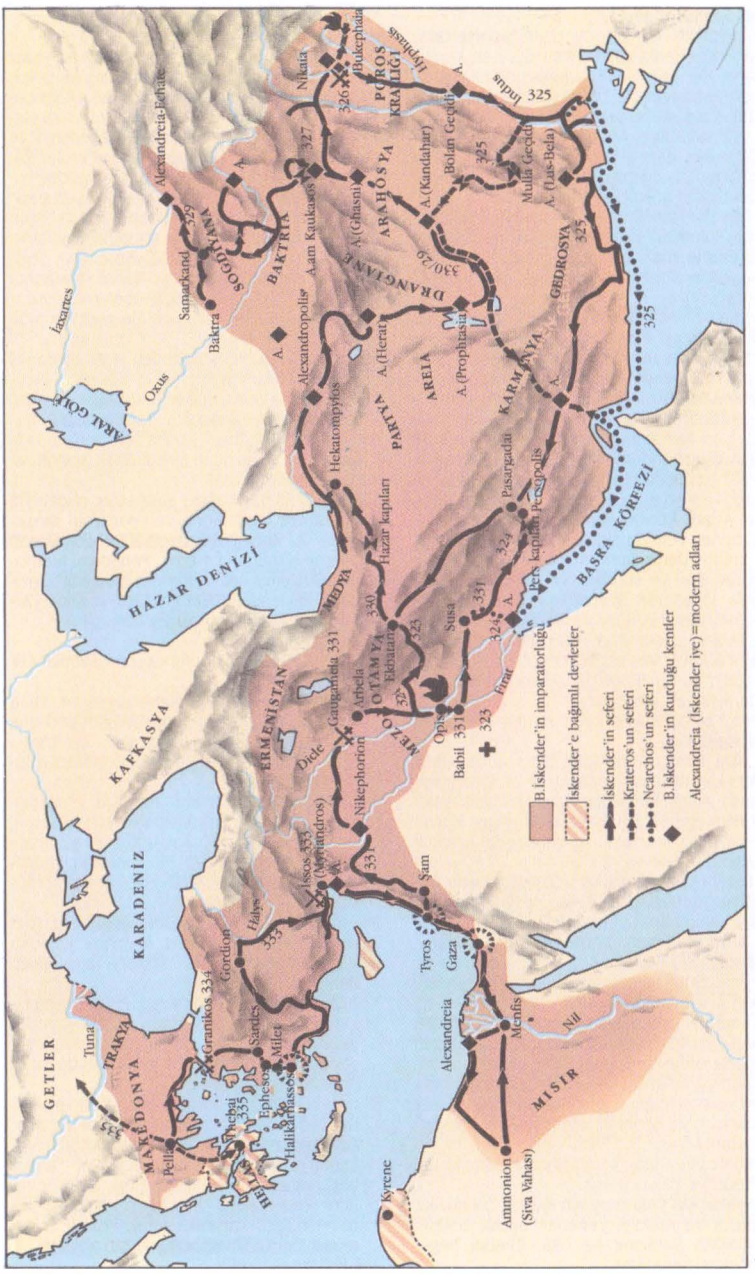
343/342 Trakya'nın fethi. Atina'da (Yunanistan'ın PHILIPP yönetiminde birleşmesini, Perslere karşı birlikte savaşılmasını savunan) ISOKRATES ile ("barbar" PHILIPP'e karşı mücadeleyi savunan) DEMOSTHENES arasında mücadele.

340 Karadeniz'de denizciliğin tehlikeye girmesinden ve Yunanistan'ın içişlerine yeniden karışılmasından ötürü PHILIPP'e karşı **Helen Birliği** kurulur.

338 Chaironeia meydan savaşı. PHILIPP oğlu İSKENDER komutasındaki süvarilerin sayesinde Yunanları yener. Thebai katı biçimde cezalandırılır; Atina için ise müsamahalı barış ("dostluk ve ittifak")

337 Sparta dışında bütün Yunan kentleri PHILIPP'in himayesinde **Korint Birliği**'ni kurarlar. **Asayiş düzeni:** Birlik Kurulu Korint'tedir; Makedonya kralı lider (hegemon) ve Birliğin başkomutanıdır, bütün üyelere özerklik tanınır (Pers kralının "Kral Barışı"ndaki garantisine bilinçli karşıtlık olarak PHILIPP'in garantisi). **İran'a savaş açma kararı alınır.**

336 PHILIPP öldürülür.

İskender'in Seferi

Büyük İskender

Makedonya'nın Trakyalılar ve Illiryalılar üzerinde hâkimiyetinin pekiştirilmesinden sonra Yunanların (Thebai, Atina, Peloponnes) isyanı bastırılır.

335 Thebai tahrip edilir ve halkı köleleştirilir.

334 Pers seferine başlanır: Yunanlar için intikam, Makedonyalılar için fetih savaşıdır (30 000 piyade, 5000 süvari). Hellespont boğazı geçildikten sonra

Mayıs 334 Granikos kenarında Küçük Asya'daki Pers satrapları **mağlup edilir.** Yunan kıyı kentlerinden sonra Kariya, Frigya (Gordiyon'da kılıçla "Gordiyon düğümü" çözülür) ve Kilikya fethedilir. Fethedilen bölgelerde Makedonyalı subaylar satrap olarak görev yaparlar.

333 yazında, İyon donanmasının vaktinden önce dağılması nedeniyle darbe alınır. Persler Chios ve Mytilene'yi fethederler.

Kasım 333 Issos yak. meydan savaşı ("yanlamasına savaş düzeni"). İskender, III. DARIUS KODOMANNOS komutasındaki Persleri yener. Perslerin barış teklifi reddedilir.

332-331 Suriye'ye (332, yedi aylık kuşatmadan sonra Tyros fethedilir), Mısır'a (İskenderiye kurulur, ZEUS AMMON tapınağının bulunduğu Siva Vahasına sefer yapılır, İSKENDER rahipler tarafından tanrının oğlu olarak karşılanır) ve Mezopotamya'ya egemen olunur.

331 Megapolis yakınındaki meydan savaşında Spartalıların ayaklanması ANTIPATER tarafından bastırılır. Sparta Korint Birliği'ne üye olur.- Fırat ve Dicle'nin geçilmesinden sonra

1.10.331 Gaugamela meydan savaşı (Granikos kenarında ve Issos yakınında olduğu gibi "yanlamasına savaş düzeni" uygulanır). DARIUS kaçar; İSKENDER Asya Kralı ilan edilir; Babil ve Susa'ya girilir. Perslerin altın hazinesi (50 000 talent) ganimet olarak alınır.

330 Akropolis'in tahrip edilmesine (480) kefaret olarak Persepolis yakılıp yıkılır, Pasargad ve Ekbatan işgal edilir. **Panhelenist birlik seferinin sona erdirilmesi** nedeniyle Yunanlar terhis edilir.

İskender'in İmparatorluğu

Satrap BESSOS DARIUS'u öldürdükten sonra kral unvanını alır, aynı zamanda İSKENDER Akameneşlerin yasal ardılı olarak tanınmayı talep eder (Pers krallarının kıyafetini giyer). Bunun üzerine Makedonyalılar İSKENDER'e karşı muhalefet oluştururlar: PHILOTAS idam edilir, babası PARMENION öldürülür. Areia, Drangiane, Arahosya satraplıkları fethedilir.

329 İran'ın doğusuna egemen olunur. BESSOS yakalanır ve idam edilir. - laksartes Irmağı üzerinden ilerlenir.

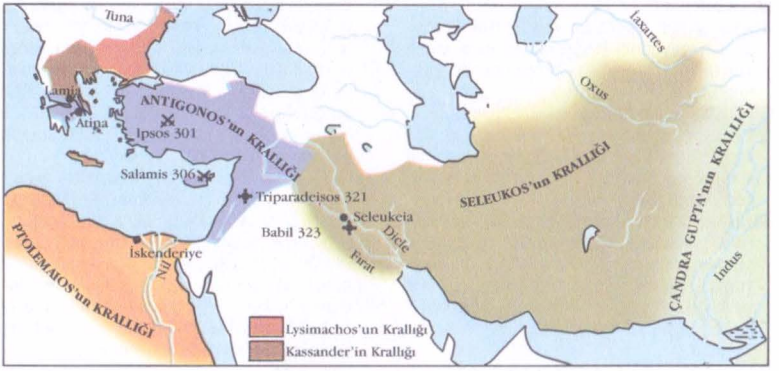
328 Sogdiyana'da savaş. İSKENDER Sogdiyana Beyinin kızı ROKSANE'yle evlenir (uzlaşma politikası başlar). Makedonyalı ve Yunan maiyetin direnmesine rağmen **Pers saray merasimi** (Proskynesis=diz çökme) **başlatılır.** "İçoğlanlarının komplosu"ndan sonra ARISTOTELES'in bir yeğeni olan KALLISTHENES idam edilir (327). İSKENDER bir öfke anında gençlik arkadaşı KLEITOS'u öldürür.

327-325 Meskun dünyanın (Oikumene) güney ve doğu ucuna ulaşmak amacıyla **Hindistan seferi; Dünyaya egemen olma düşüncesi.**

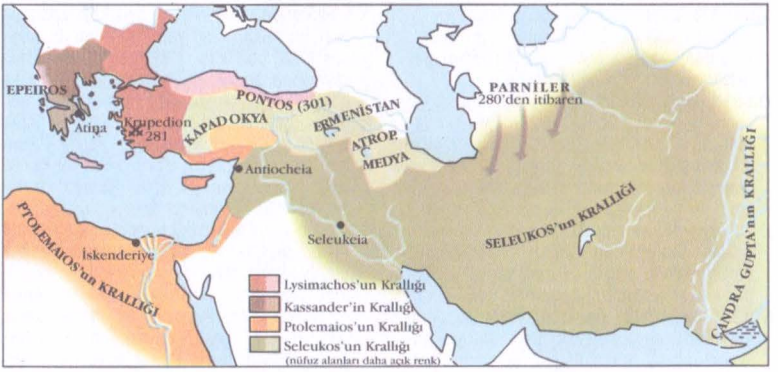
326 Hydaspes'te POROS ve fillerine karşı zafer. POROS İSKENDER'in vasalı olur.-Hyphasis'de birliklerin isyanı dönüşü zorunlu kılar. Donanma kurulur ve İndus'tan güneye gidilir. Ordu İSKENDER'le KRATEROS komutasında Gedrosya ve Karmanya üzerinden Persepolis'e döner; NEARCHOS komutasındaki donanma Hint Okyanusu ve İran Körfezi kıyılarından Fırat-Dicle mansabına döner.

324 Makedonyalılan ve Persleri kaynaştırarak yeni bir hâkim sınıf yaratma planı (bu kaynaştırma politikası İSKENDER'in müteakip planlarına zemin hazırlar: Batının fethi ve göç ettirme yoluyla tüm halkların kaynaşması). Susa'da Makedonyalı erkeklerle İranlı kızlar arasında toplu düğünler yapılır. İSKENDER Pers prenseslerle evlenir. Yunanistan'da siyasi sürgünlere genel af çıkarılır. Terhis edilmiş eski askerlerin Opis'te isyan etmesinden sonra **Babil'de imparatorluğa yeni bir düzen getirilir.** Persler ve Makedonyalılara eşit haklar tanınır (Homonoia=ahenk ve Koinonia=topluluk), Persler orduya kabul edilir. İSKENDER'in idaresindeki üç imparatorluk bölgesi şahsi birlikte toplanır: Asya'da Pers kralı, Yunanistan'da Korint Birliği'nin hegemonu ve Makedonya kralı olarak.

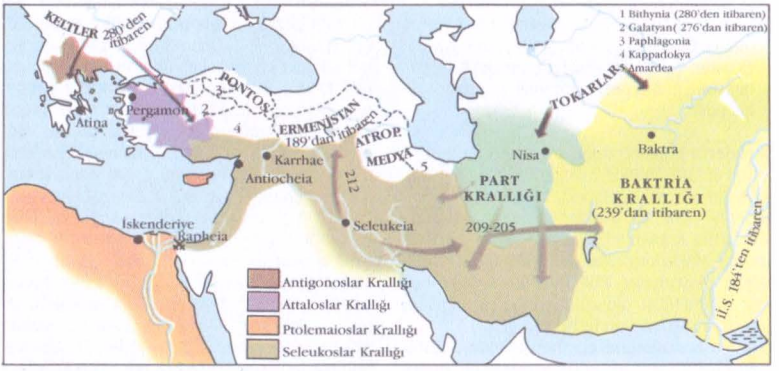
Satraplıklarda askeri ve sivil erk ayrılmakla birlikte, mali idare tüm imparatorluğu kapsar. **Tek bir para birimi yaratılır (Attika sikke ayarı).** Şarka özgü kraliyet ekonomisinin (altın yığma) yerini dünya ekonomisi alır. Altın ve gümüş para bir arada kullanılmaz: İmparatorluk parasının temeli gümüştür. Böylece devasa bir ekonomi alanının doğuşu için ön koşullar yaratılır. Yunanca uluslararası dil olur (Koiné). Ekonomik planlama için keşif gezileri yapılır (Nil taşmasının nedenlerinin araştırılması, NEARCHOS'la ONESIKRITOS'un İndus deltasından Fırat-Dicle mansabına gidişleri).-Yalnızca garnizon değil, aynı zamanda Yunan kültürünü yayan merkezler olarak yaklaşık 70 kent kurulur. Kartaca'ya ve Akdeniz'in batısına yapılacak yeni seferlerle ilgili hazırlıkların ortasında 13 Haziran 323 tarihinde İSKENDER Babil'de (33 yaşında) hummadan ölür. "İSKENDER adı, dünya tarihinde bir devrin sonu, yeni bir devrin başlangıcı demektir." (I.G. DROYSEN)

İ.Ö. 303'te Diadokhos Krallıkları

İ.Ö. 301'den sonra Diadokhos Krallıkları

İ.Ö. 180 civarında Diadokhos Krallıkları

Diadokhos Savaşları (323-280)

BÜYÜK İSKENDER'in ölümünden (S. 65) sonra ardılları (Diadokhos) arasında çatışmalar başlar.

323 Kraliyet erki Makedonyalı **büyüklere** (İSKENDER'in reşit olmamış oğlu ve üvey erkek kardeşi adına vesayet hükümetine) **devredilir. Hâkimiyet alanları taksim edilir:** PERDIKKAS imparatorluk vekili, ANTIPATER Makedonya ve Yunanistan'da, ANTIGONOS Frigya ve Likya'da, PTOLEMAIOS Mısır'da, LYSIMACHOS Trakya'da genel vali olurlar.

İzleyen yıllarda (281'e kadar) ardıllar iktidar kavgası verirler ("Diadokhos Savaşları"). Münferit şahsiyetler imparatorluğun birliğini korumaya çalışırlar. Mısır'a saldırı sırasında PERDIKKAS'ın öldürülmesinden sonra

321 Triparadeisos'ta yeni bir görev dağılımı yapılır: ANTIPATER imparatorluk vekili; ANTIGONOS'la KASSANDER imp. generalleri olur.

316 KASSANDER İSKENDER'in annesi OLYMPIAS'ı öldürür ve Makedonya'nın hâkimi olur (310 Roksane ve oğlu öldürülür).

316 ANTIPATER'in ardılı POLYPERCHON tarafından göreve getirilen imp. generali EUMENES, "tek gözlü" ANTIGONOS'a karşı savaşta ölür. ANTIGONOS'un mutlak hükümran olma çabalarından ötürü, KASSANDER, PTOLEMAIOS, LYSIMACHOS ve Babil Genel Valisi SELEUKOS

315-301 3. Diadokoslar Savaşında ANTIGONOS'a karşı birleşirler. PTOLEMAIOS'un Yunanistan'a müdahalesinden sonra, ANTIGONES'in oğlu DEMETRIOS POLIORKETES ("kentler fatihi") Atina'yı fetheder.

306 DEMETRIOS'un donanması Salamis yak. PTOLEMAIOS'u yener. Sonuç: **Antigonos'la Demetrios,** sonraları PTOLEMAIOS, SELEUKOS, LYSIMACHOS ve KASSANDER **kral unvanını alırlar. İmparatorluğun birliği bozulur.**

301 Ipsos'ta nihai meydan savaşı. SELEUKOS'la LYSIMACHOS merkezi erkin son temsilcisi (81 yaşındaki) ANTIGONOS'u yenerler. **4 krallık ortaya çıkar:** LYSIMACHOS yönetiminde Trakya ve Küçük Asya, KASSANDER yönetiminde Makedonya, PTOLEMAIOS yönetiminde Mısır, SELEUKOS yönetiminde ana Pers toprakları.

İzleyen dönemde (295-285), ANTIGONOS'un oğlu DEMETRIOS maceralı bir korsan yaşamından sonra Atina'yı ve KASSANDER'in ölümünden sonra Makedonya'yı ele geçirir. LYSIMACHOS, SELEUKOS ve PTOLEMAIOS, DEMETRIOS'a karşı ittifak kurarlar ve onu Makedonya'dan sürerler. DEMETRIOS, SELEUKOS tarafından esir alınır ve 283'te ölür.

281 Kurupedion yak. meydan savaşı. LYSIMACHOS SELEUKOS'a yenilir ve (75 yaşında) ölür.

Böylece diadokhos savaşları son bulur. Üç büyük monarşi oluşur: Antigonoslar yönetiminde **Makedonya,** Selevkoslar yön. **Ön Asya** ve Ptolemaioslar yön. **Mısır.**

Helenist Devletler Dünyası

1. dönem: 304-220 büyük devletler arasında güç dengesi. Yunan kültürünün yayılması ve dünya çapında etkili olması.

2. dönem: 220-30 Helen devletler dünyasının çöküşü. Doğu devletlerinin ve kültürünün ön plana çıkması. Romalıların müdahalesi. Doğu bölgelerine Roma'nın egemen olması (S.85).

Mısır

304-30 tarihçi ve BÜYÜK İSKENDER'in başkomutanı I. PTOLEMAIOS tarafından kurulan **Ptolemaioslar hâkimiyeti;** ardılı bütün hükümranlar onun adını taşır. İskenderiye'deki **Museion kurulur.**- Ardılların döneminde Suriye'ye ve Filistin'e (uzak yerlere ticaret yollarına) sahip olmak için Seleukoslarla savaşılır; ancak uzun vadede yalnızca Mısır elde tutulabilir. Taht kavgaları ve Roma'nın nüfuzu,

3.8.80 tarihinde İskenderiye'nin fethine yol açar. Mısır Roma vilayeti olur (S. 93).

Devlet: İskenderiye ("dünyanın düğüm noktası") sıkı merkeziyetçi yapısı olan bir devletin merkezidir. Ülke (kralın özel mülkü), Mısır örnek alınarak kurulmuş bir memur bürokrasisiyle yönetilir. Devletin tekel idaresinden (madencilik, tahıl, yağ, bira imalathaneleri, yapılar), ihracattan (papirüs, cam), vergi iltizamından ve yerli halkın angarya hizmetinden krala gelir sağlanır.

Makedonya

279-168 DEMETRIOS'un oğlu ANTIGONOS GONATAS tarafından Lysimacheia yak. Galatlara karşı kazanılan zaferden (277, S.69) sonra kurulan **Antigonoslar egemenliği.**

215 V. PHILIPP [221-179] idaresindeki Makedonya Kartaca'yla ittifak kurar, bu nedenle

215-205 1. Makedonya Savaşı (S.81) yapılır; savaş Phoinike Barış Antlaşmasıyla sona erer (statüko ante yeniden tesis edilir).

202 Mısır'a karşı III. ANTIOCHOS'la ittifak yapılır. Bergama, Atina ve Rodos'un talebi üzerine Roma,

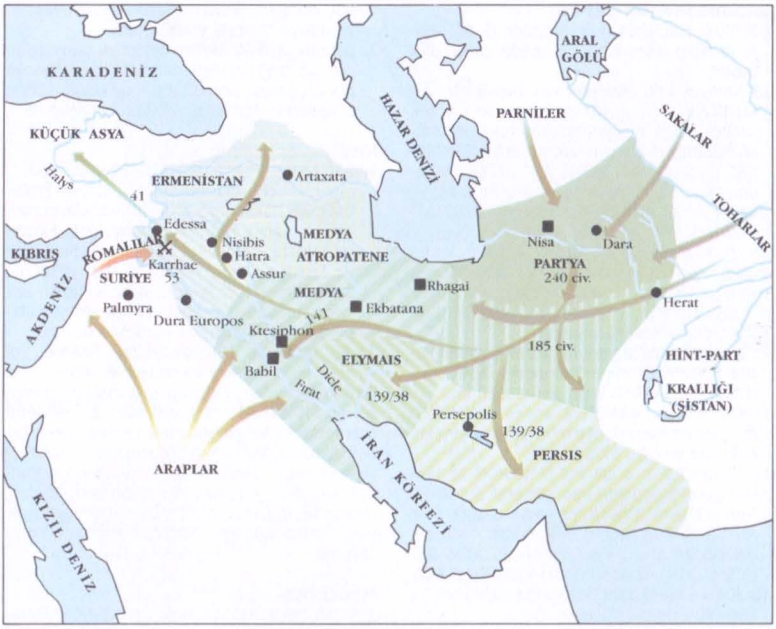
200-197 2. Makedonya Savaşına müdahale eder. - Kynoskephalai yak. yenilgiden (197) sonra Makedonya'nın dışarıdaki bütün toprakları devredilir.

196. Kıstak Oyunları sırasında FLAMININUS **bütün Yunan kentlerine özerklik** tanındığını ilan eder (S. 85).

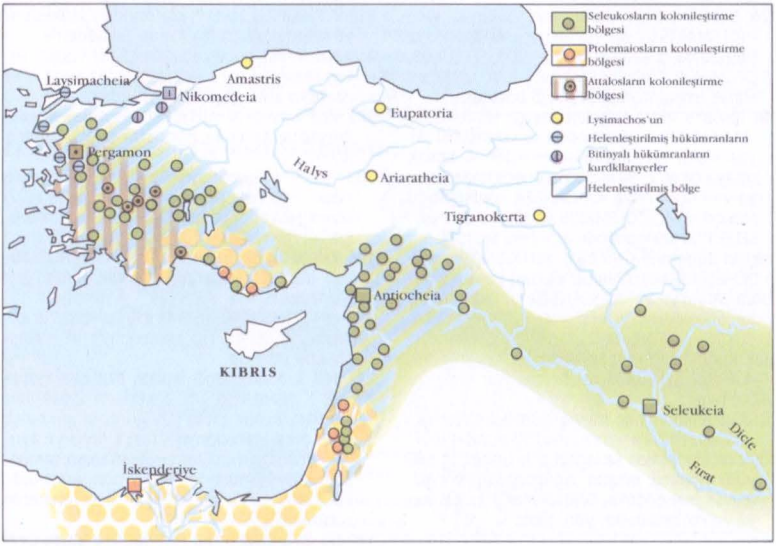
179-168 PERSEUS. BERGAMA'lı II. EUMENES'le anlaşmazlık, Roma'nın Makedonya ile savaşmasına yol açar.

171-168 3. Makedonya Savaşı. PERSEUS Pydna yak. L. AEMILIUS PAULUS komutasındaki Romalılara yenilir (168). Antigonosların krallığı sona erer. Makedonya 4 özerk bölgeye ayrılır. Yunanistan'da Roma düşmanları takibata uğrar (idamlar ve Ahaya'dan aralarında POLYBIOS'un da bulunduğu 1000 rehinenin zorunlu göçü).

148 Bir isyandan sonra Makedonya kısmi devletleri kaldırılır ve **Roma Vilayeti Makedonya kurulur** (S. 85)

Part Krallığı

Kurulan Helenist Kentler

Yunanistan

323-322 Lamia Savaşı. Özerklik kazanma girişimi ANTIPATER tarafından boşa çıkarılır. Timokrasi getirilir ve DEMOSTHENES intihar eder. Makedonya garnizonları Yunanistan'ı işgal eder.

266-261 Chremonidei Savaşı. Atina'nın kurtarma girişimi sonuç vermese de, işgal gücü müzakerelerden sonra çekilir (262). Atina özgürlüğüne kavuşur; siyasi bir ağırlığı olmasa da, **Yunan kültürünün** (felsefe okulları) **manevi başkenti** olarak kabul edilir.

Siyasi yenilikler, eski sitelerin yerine şimdi **birliklerin** oluşmasıdır:

1. **Etolya Birliği:** Termopilai ve Delfi yak. Galyalıların geri püskürtülmesinden (279) sonra azami genişliğine ulaşır, ancak "birlik üyeleri arasındaki savaşta" (220-217) Makedonya'nın, Etolyalıların Ege'de korsanlık yapmasından ötürü müdahale etmesiyle zayıf düşer.
2. **Ahaya Birliği** (280 civ.: Sikyon, Korint, Argos, Aigina) Etolya Birliği'ne ve Sparta'ya karşı kurulur; Sparta Kralı III. KLEOMENES sosyal reform (Ephorlar Kurulunun kaldırılması, Perioikilerin tam yurttaş kapsamına alınması, Helotların özgür kılınması) girişiminde bulunur.

222 **Sparta,** Ahaya Birliği ve Makedonya tarafından **Sellasia yak. mağlup edilir** (krallık kaldırılır).

Birliklerin kendi aralarındaki mücadele ile Roma'nın usta diplomasisi, Yunanistan'ın siyasi çöküşüne yol açar. Ahaya Birliği'nin Romalılara karşı ayaklanmasından ve Isthmos'ta yenilgiye uğramasından sonra

146 Ahaya Birliği dağılır ve **Korint yerle bir edilir.** Sparta, Atina ve Delfi özerk olur.

145 Mağlup edilen Yunan kentleri Makedonya Vilayetine bağlanırlar.

Mezopotamya, İran, Küçük Asya

304-64 I. SELEUKOS NIKATOR tarafından kurulan **Seleukoslar egemenliği.** Bütün bir ülke toprağı yoktur; bu nedenle Küçük Asya'da ve doğuda, gevşek yönetimin (federal sistemin) kolaylaştırdığı özerk beylikler kurulur: Perslerin, satraplıkları Yunan-Makedonyalı genel valiler (Strategesler) arasında bölüştürme uygulaması aynen korunur. Başkent (Babil yerine) Seleukeia olur, bunun yanı sıra Küçük Asya'da ve Suriye'de çok sayıda kent kurulur. Yunanlar (Attika parası ve Yunan resmi dili benimsenir) ile Makedonyalılar (askeri koloniler) ve yerli halk (Yunancanın yanı sıra Aramice resmi dildir) yan yana yaşarlar.

Hint vilayetleri, I. SELEUKOS tarafından, ANTIGONOS'la DEMETRIOS'a karşı savaşta kullanılmak üzere 500 fil teslim edilmesi karşılığında ÇANDRAGUPTA'ya devredilir (S.43). Ardılı I. ANTIOCHOS SOTER ("kurtarıcı") döneminde Küçük Asya'daki bölgeler kopar.

280 I. MITHRIDATES Karadeniz kıyısında **Pontus Krallığını** kurar. 2. yy.da yavaş yavaş Helen etkisi altına girer. Mithridates'in Roma'ya karşı yaptığı üç savaştan sonra, 47'de Zela'da SEZAR'a yenik düşen (S. 91) PHARNACES döneminde yalnızca Boğaziçi Krallığı kalır.

279 **Keltlerin** (=Galatlar) Küçük Asya'ya **akını.** Galatları yardıma çağırmış olan NIKOMEDES onlara dayanarak, başkenti Nikomedeia olan **Bitinya Krallığını** kurar.- 74'te Bitinya (miras yoluyla) Roma'ya dahil olur.

275 Galatlar I. ANTIOCHOS tarafından Küçük Asya'da kendi adlarını taşıyan Galatya bölgesine itilirler.

263-133 I. EUMENES tarafından kurulan **Bergama Krallığı.** 230'da yeğeni I. ATTALOS Bergama yak. Galatları ('Galyalı gruplar') yener. **Kütüphanenin kuruluşu.** Ardılları II. EUMENES VE II. ATTALOS döneminde (bugün Berlin'de olan) anıtsal ZEUS sunağı yapılır. III. ATTALOS 133'te krallığını Romalılara miras bırakır. II. ANTIOCHOS THEOS ("tanrı") ve II. SELEUKOS KALLINIKOS ("galip") dönemlerinde doğu kaybedilir:

İS 247-227 Part Krallığı, Parniler (=Partlar) boyunun İskit oymağının akınından doğar ve I. ARSAKES tarafından kurulur: **Akamenişler geleneğine bağlı feodal devlettir.** 140'tan itib. "kralların kralı" I. MITHRIDATES [171-138] döneminde egemenliği tüm İran ve Mezopotamya'ya yayılır. Seleukoslara karşı yardıma çağırdığı Sakalara karşı savunma savaşında oğlu II. PHRAATES ölür. II. MITHRIDATES [124-87] iktidarı yeniden kurar. Ardılları döneminde iç siyasi kargaşalar ve Romalılarla çatışmalar.

53 Karrhae Meydan Savaşı. Atlı okçuların sağladığı üstünlükle Partlar CRASSUS'u yenerler.- Ermenistan'la ilgili olarak Roma'yla sürekli çatışmalar.

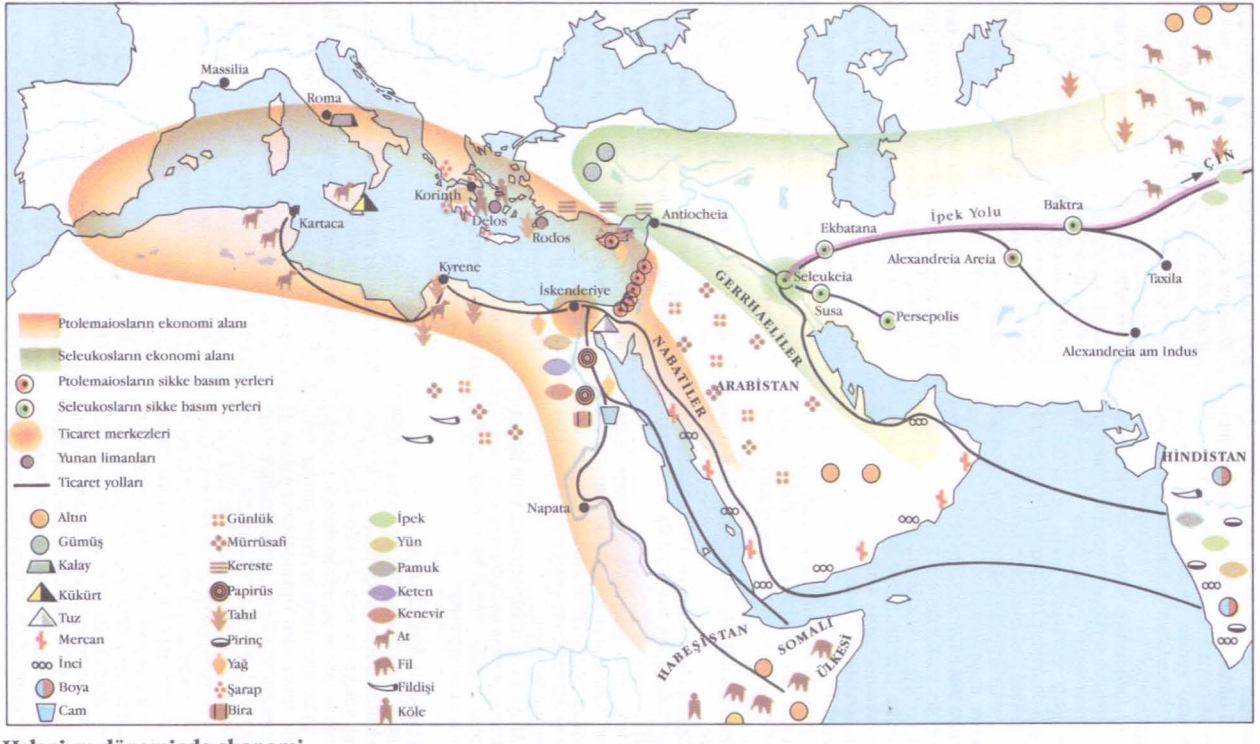
İS 227 Sasaniler Hanedanından Ardaşir Part Kralı V. ARTABAN'ı yener.

239-130 Yunan-Baktria Krallığı. Kuzey sınırında, Hunların sıkıştırdığı Yüe-çi ve Toharlarla çatışmalar. Krallık 130'da Partlar, Sakalar ve Toharların saldırısıyla çöker.

223-187 En önemli Seleukos hükümdarı **III. Büyük Antiochos,** Suriye, Filistin ve doğuda (Hint bölgelerinin alınması) başlarda kazandığı zaferlerden sonra Romalılarla çatışmaya girer (192-188).

190 Magnesia Meydan Savaşı. ANTIOCHOS yenilir. Apameia Barış Antlaşmasıyla Küçük Asya kaybedilir. Seleukoslar egemenliği dağılmaya başlar. İç siyasi anlaşmazlıklar, Partlarla savaşlar ve taht kavgaları nedeniyle yavaş yavaş çöker.

64 CN. POMPEIUS Seleukoslar Krallığına son verir (S. 91).

Helenizm döneminde ekonomi

Yunan Kültürünün Yayılması

BÜYÜK İSKENDER'in zaferleri ile diadokhosların kurdukları krallıklar, Yunan kültürünün doğuya yayılmasına zemin hazırlar.

Yunan kültürünün taşıyıcıları, ana karadan yeni kurulan kentlere göç eden Yunan tüccarlar, zanaatkârlar ve paralı askerlerdir (eski site kültürünün veya milli kültürün yerine tekdüze Helenist bir metropol kültürü ortaya çıkar).

Devlet: Diadokhoslar egemenliğinin dayandığı temeller, 1. memurlar, 2. maliye, 3. paralı asker ordusudur.- Makedonya'da geleneksel hükümran krallığı varlığını sürdürür; Asya topraklarında doğan devletler (hükümranların özel mülküdür: "mızrakla kazanılmış topraklar", yerli halkın karşısında Makedonlarla Yunanların oluşturduğu küçük bir üst tabakası olan **büyük bir alana yayılmış, çok uluslu devletlerdir.**

Hanedanların belirgin özellikleri:

1. Ordu Kurulu
2. Askeri ve siyasi başarılarına istinaden hükümranların münferit şahsiyetler olarak meşruluğu
3. Hanedanlar arası ilişkiler (evlenme politikası)
4. Mısır'da ve Seleukoslar Krallığında **hükümdara tapınma kültü getirilmesi.**

3. yy.da **kültürel odak noktası, İskenderiye'de** içinde yüzbinlerce papirüs yazmaları bulunan kütüphanesiyle **Museion'dur;** sonraları Bergama kütüphanesi de odak noktası olur. Helenist dönem biliminin karakteristiği: artan uzmanlaşma. -Önemli bilgin: KYRENE'li ERATOSTHENES (280-200): Yeryüzünün çevresinin hesaplanması (yeryüzünün küresel biçimi), coğrafya, kronografi (1184 Troia seferi, 844 LYKURG, 746 1. Olimpiyat Oyunları).

Matematik: Eukleides (300 civ.): 'Geometri Ders Kitabı' ("Temel Kurallar"). SIRACUSA'lı ARCHIMEDES (280-212): Matematiksel ve fiziksel keşifler (integral hesabı, bedenin özgül ağırlığının hesaplanması, Siracusa'nın Romalılara karşı savunulması için mancınıklar).

Şiir: (Bilenler ve "ince zevki olanlar" için saray ve metropol ortamında yüksek düzeyli şiir). İskenderiye'de kütüphaneci olan KYRENE'li KALLIMACHOS (310-240): Ağıtlar, epigramlar, saray şiirleri ('Berenike'), göreneklerin ve şenliklerin doğuş öyküleri (Aitia).- SIRACUSA'lı THEOKRIT (270 civ.): Çoban şiirleri (Bukolik) ve idiller.- RODOS'lu APOLLONIOS (295-215): Argonotlar Destanı.

Tıp: Sinir sisteminin ana organı olarak beyni ve sinirleri keşfeden HEROPHILOS ile, kan dolaşımıyla ilgilenen (Pnöma öğretisi) KEOS'lu ERASISTRATOS 3. yy.da insan bedeninde otopsi yaparlar.

Felsefe: "Dünya üniversitesi" Atina'dır. Eski Akademi ve Peripatos (gezimcilik) okullarının yanı sıra yenileri ortaya çıkar: **Samos'lu Epikuros** (342-271): Siyasi yaşama ihtiyatla yaklaşma ("gizli yaşa"), ölümden ve tanrılardan korkmayış, acılara katlanma, hırsla akıl yoluyla mücadele.- **Kition'lu Zenon** (336-263) **stoacılığın** kurucusudur: Etik, felsefenin merkezidir. Dünya (Oikumene) insanın anavatanıdır (kozmopolitizm). İnsanlar arasındaki bütün karşıtlıklar ortadan kaldırılır. Antik çağ insancılık düşüncesinin ilk dönemleri. Dengeli bir bireysel kişiliğin biçimlendirilmesi. -APAMEIA'lı POSEIDONIOS (130-50), Rodos'ta bir okul kurar: Stoacılığı gizemcilik ve falcılıkla birleştirir. Tarihçidir.

Astronomi: SAMOS'lu ARISTARCH (320-250): Günmerkezli dünya düşüncesi, dünya hem kendi ekseni, hem de güneşin etrafında döner. Bitinya'da NIKAIA'lı HIPPARCH (190-120): Yıldız kataloğu, güneş ve ay tutulmalarının listesi, devinme olayının (tutulum neticesi ılım noktalarının yıllık yer değiştirmesinin) keşfi ve betimlenmesi. Astrolojide insanın kaderi takımyıldızlarıyla bağlantılandırılır.

Filoloji: BİZANS'lı ARISTOPHANES (257-180): Giriş bölümleri olan klasik eserler. Bergama'da MALLOS'lu KRATES (170 civ.): HOMER'i alegoriyle açıklar. SAMOTHRAKE'li ARISTARCH (217-145): Yorumlar. DIONYSOS THRAKS (170-90): Temel Yunanca grameri.

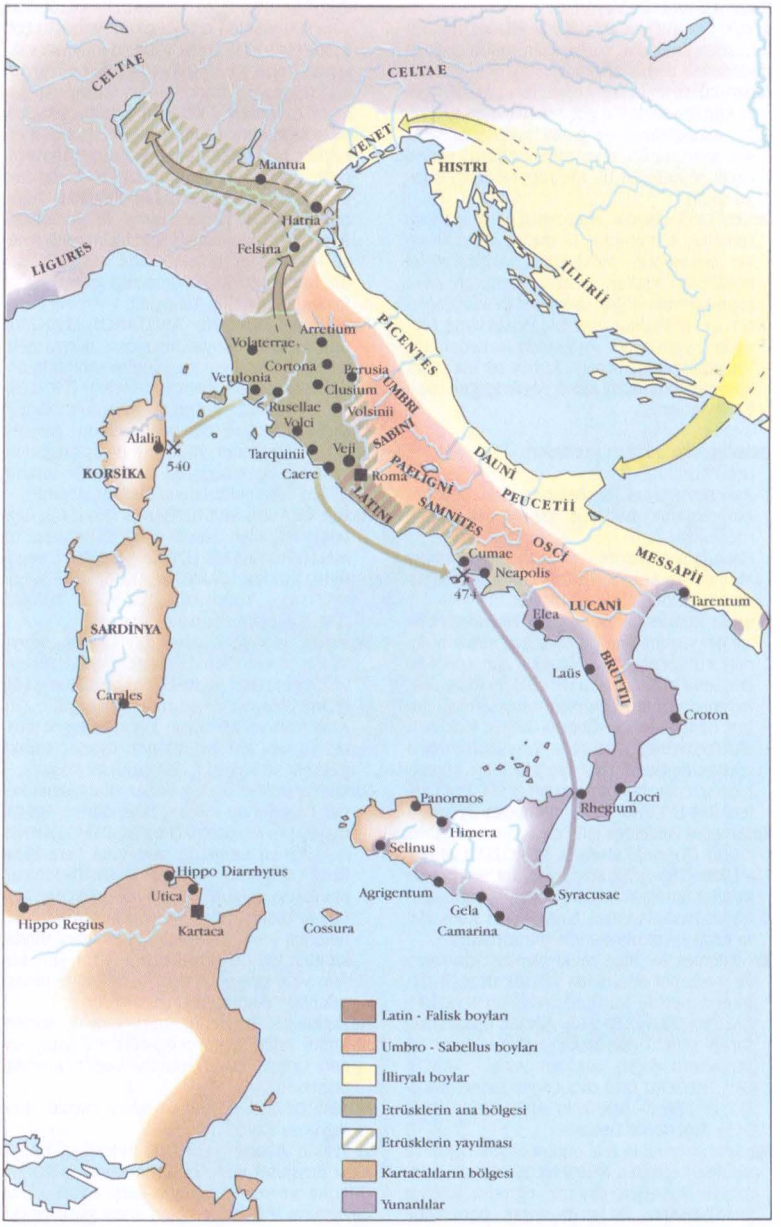
Ekonomi: Şark ve Akdeniz kaynaşarak, dünya ticaret merkezleri (İskenderiye, Seleukeia) ve dünya pazar fiyatları olan uluslar arası bir ticaret bölgesi oluştururlar. Hindistan, Çin, Arabistan ve Afrika'nın iç kesimleriyle ticaret yapılır. 200'den itibaren fiyatlar sürekli yükselir ve sosyal huzursuzluklar başlar.

Sanat: Sanat merkezleri Yunan dünyasının kenar bölgelerine (Rodos, İskenderiye, Bergama) kaydırılır. **Gerçekçi sanat** (DEMOSTHENES heykeli) ve Bergama sanatında yeni **idealizm** (Bergama sunağı). (HIPPODAMOS'un planlarına uygun olarak) birbirini dik açılı olarak kesen yolları ve yeni kuşatma makinelerine karşı savunma surları olan **büyük kentler.** Kentlerin merkezini pazar yeri, bunun yanı sıra okul, tiyatro, belediye binası, salonlar ve hamamlar teşkil eder.

Heykeltraşlık: Barberini Satiri, Galyalı, Samothrake Zaferi, Yumruklaşanlar. Bir saray sanatı ortaya çıkar: İskender ve hükümdar portreleri.

Mimari: Devasa, gösterişli yapılar (ölçülü olma duygusu kaybolur).

2. yy.dan itibaren yerli halk helenleştirilmeye karşı duygusal tepki gösterir. Kendi kültür ve dillerine sarılırlar. Doğunun karşı etkisi, kenar devletlerin (Partlar, Hintliler) artan gücü ve genel bir ekonomik kriz, Helen kültürünün çöküşünün nedenleridir.

CELTAE
CELTAE
VENETI
HISTRI
Mantua
Hatria
Felsina
LIGURES
ILLIRII
PICENTES
Arretium
Volaterrae
Cortona
Perusia
Vetulonia
Clusium
UMBRI
Rusellae
Volsinii
Volci
SABINI
Alalia
540
Tarquinii
Veii
DAUNI
KORSİKA
Caere
Roma
PAELIGNI
PEUCETII
LATINI
SAMNITES
OSCI
MESSAPII
Cumae
Neapolis
474
Tarentum
Elea
LUCANI
SARDİNYA
Laüs
BRUTTII
Carales
Croton
Panormos
Locri
Rhegium
Himera
Selinus
Hippo Diarrhytus
Utica
Agrigentum
Syracusae
Hippo Regius
Kartaca
Gela
Cossura
Camarina
Latin - Falisk boyları
Umbro - Sabellus boyları
İlliryalı boylar
Etrüsklerin ana bölgesi
Etrüsklerin yayılması
Kartacalıların bölgesi
Yunanlılar

Eski İtalya

İtalya'nın Erken Dönemleri

Yukarı İtalya'da **Molfetta** ve **Stentinello** neolitik kültürleri ile erken metal çağı **Remedello kültürlerini,** tunç çağında kuzeyde kazık temelli evlerden (palafitta) savunmalı köylerin bulunduğu **Terramara kültürü** (=yerleşmelerin koyu toprağı) ile Orta ve Aşağı İtalya'da **Extraterramariculi kültürü** izler.

İÖ 1000 civ. Demir Çağı başlar: Villanova Kültürü; bu kültürün taşıyıcıları "Büyük Göç"le bağlantılı olarak İtalya'ya göç eden İtaliklerdir:

1. Latium'da, Tiber Ovası'nda ve Falerii civarında **Latin-Falisk grubu** ("yakan İtalikler"; topraktaki çukurlardan kül urnaları çıkarılır: Pozzi)
2. Umbria, Kampanya, Güney İtalya ve Sabinler ülkesinde **Umbr-Sabellus ya da Osk-Umbr grubu** ("gömen İtalikler"; ölüler mezarlara defnedilir: Fosse).
3. Tuna bölgesinden **İlliryalı boylar.** Bunlar Trakların komşuları olarak Asya'nın iç kesimlerine has atlı savaşçılığı (demir silahlar) getirirler.

İtalya adı (Vituli'den= enekler, Boğa tanrının oğulları) başlangıçta yarımadanın güneybatı ucunu, sonraları Alplere kadar bütün bölgeyi kapsar.

900'den itibaren **Etrüskler** (Thyrrhenler, Tyrsenler, Rasenna halkı) olasılıkla Küçük Asya'dan göç ederler. Tiber ve Arno nehirleri arasındaki bölgeye (metalce zengin Toskana) yavaş yavaş egemen olurlar.

600 civ. **"Oniki Kent Birliği"** kurulur (İyon kent birliği örnek alınır).

6. yy.da iktidarlarını kuzeye doğru Po Ovası'na ve güneye doğru Roma'dan öteye Latium ve Kampanya'ya genişletirler. Felsina'dan (Bologna) orta ve kuzey Avrupa'ya kara ticareti yapılır.

540 civ. Etrüskler Kartaca'yla ittifak kurarak Alaha yak. deniz savaşında Yunanları yenerler. Böylece Akdeniz'in kuzeybatısında Etrüsklerin deniz egemenliği pekişir (deniz ticareti).

5.yy Tarquinilerin Roma'da devrilmesinden ve **474** Etrüsklerin HIERON komutasındaki Siracusa donanmasına yenildiği **Cumae** (Kyme) **deniz savaşından** (S.57) sonra Etrüsk iktidarı çöker.

396 Roma Veii'yi fetheder ve Keltlerin akınıyla Po Ovası'nda Etrüsk gücü zayıflar.

Devlet ve yönetim: Kendi içinde bütünlük oluşturan bir devlet yapısı olmasa da, Etrüskler İtalya'da kent birlikleri nedeniyle üstün konumdadırlar. Kentler krallar tarafından yönetilir, sonraları ise soylu sınıfı soylulardan seçilen memurlar kanalıyla nüfuzunu kullanır. Bunların makam simgeleri (İnsignia), toga kenarlarında erguvan rengi şeritler (Toga praetexta), fildişi koltuk (sella curulis), ölüme ve yaşama hükmedişin simgesi olarak, arasında balta bulunan değnek demeti (Fasces) takan mübaşirlerin (Liktorlar) refakatidir.

Belirgin ölü kültü: Ölüler kurban ayinleri ve gladyatör oyunlarıyla sabit mezarlara, sonraları mezar kentlerinde höyük mezarların (Tumuli) altına defnedilirler. - Tanrıların isteğini karaciğer ve diğer iç organları inceleyerek, kuşların uçuşunu gözlemleyerek araştıran rahipler önemli bir konuma sahiptirler. Kültsel bir ay takvimi kralın yapacağı işleri düzenler. -Yunan etkisi altında fresk ressamlığı ve çok gelişmiş bir metal işleme sanatı doğar. Etrüsklerin yarattıkları: Kanoplar (insan kafası biçiminde kapakları olan kül urnaları) ile gerçekçi portre sanatı (önceleri kilden). Etrüskler özellikle, Yunanistan'la Roma arasında kültür aktarıcıları olarak tarihsel öneme sahiptirler.

750-550 civ. Aşağı İtalya'da (Magna Graecia-Büyük Yunanistan) ve doğu Sicilya'da **Yunan kolonileri kurulur.**

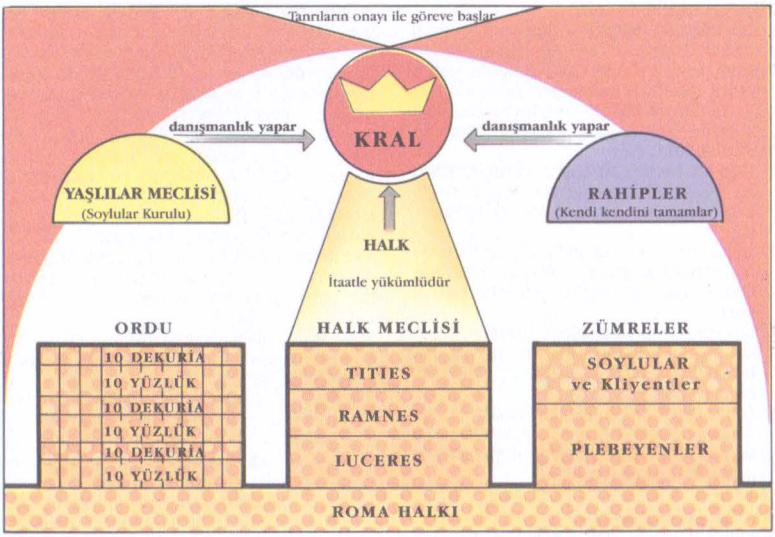
800 civ. Ticari denizciliğin emniyete alınması ve denetlenmesi amacıyla Akdeniz'in batısında (batı Sicilya ve kuzey Afrika) Fenike deniz üsleri kurulur. Asurluların Tyros'u fethetmesinden sonra **Kartaca** Akdeniz'in batısındaki **Fenike kolonilerinin hamisi** olur. Pityus Adl., Sardinya ve batı Sicilya işgal edilir. Alalia deniz savaşından sonra, Britanya ile kalay ticaretinden ötürü Kartaca güney İspanya'da Tartessos'u tahrip eder ve Cebelitarık Boğazı'nı kapatır. Balear Adaları, Korsika ve Sardinya ise güney Galya ve İtalya kıyılarını kapatırlar; Sicilya, Malta, Pantelleria Akdeniz'in batısına geçişi engellerler.

750 civ. Latinlerin (Palatin tepesinde "Roma quadrata") ve Sabinlerin (Esquilin, Viminal ve Quirinal tepeleri) birleşerek Etrüsk etkisi altında bir site oluşturmalarıyla **Roma kurulur** (kentin adı Etrüskçe Gens Ruma'dan türetilir). Sonraları 21 Nisan 753, kuruluş tarihi ve takvim başlangıcı olarak ("ab urbe condita"- Roma'nın kuruluşundan itibaren) kabul edilir. Kuruluş efsaneleri: İkizler ROMUS ve ROMULUS dişi kurt AENEAS tarafından yetiştirilir, ROMULUS kumandasında Sabin kızları kaçırılır ve Sabin Prensi TITUS TATIUS ile sözleşme yapılır.

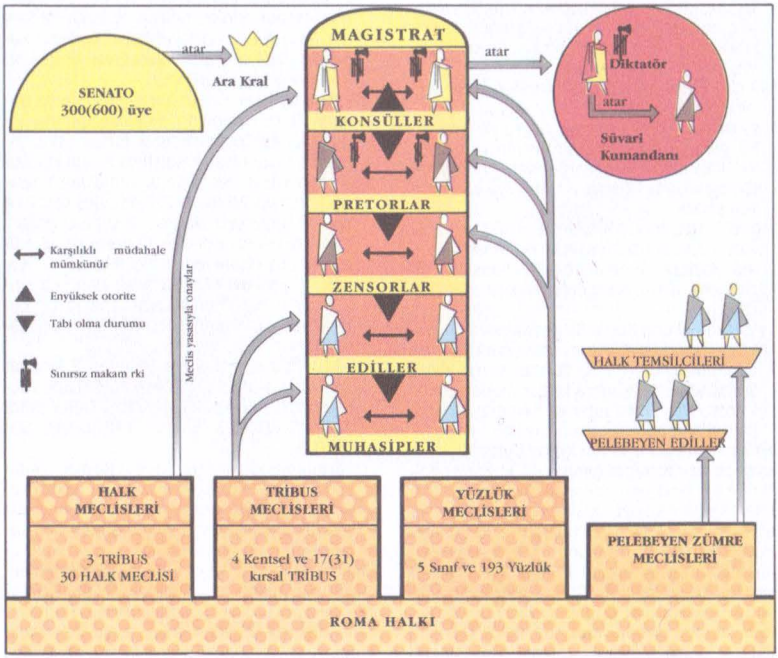
750-510 Efsaneler Roma'yı yöneten **7 kraldan** bahseder: ROMULUS, NUMA POMPILIUS, TULLUS HOSTILIUS, ANCUS MARCIUS, TARQUINIUS PRISCUS, SERVIUS TULLIUS, TARQUINIUS SUPERBUS.

Tarquinilerin döneminde Roma, Alba Longa'nın yerine Latium'da siyasi hâkimiyeti üstlenir. Ostia limanı yapılır ve Tiber mansabında tuzlalar daha da genişletilir (Via Salaria -tuz yolu- yapılır).

Halk köylülerden veya toprak sahiplerinden, ayrıca çobanlarla zanaatkârlardan oluşur. Takas aracı büyükbaş hayvandır (Pecus, Pecunia= para kelimesi buradan gelir). Aşağı İtalya'daki Yunanların yazısı benimsenir (Halkis alfabesinden Latin alfabesi doğar).

Krallık Dönemi Anayasası

Cumhuriyet Anayasası ("senatus populusque Romanus")

Krallık Dönemi Anayasası ve Cumhuriyet
Romanın kuruluşu, bilinçli bir siyasi eylem (Populus Romanus Quirites ya da Quiritium) olarak görülür; bu nedenle soya bağlılık gevşer ve aileler bağımsız olur. Soyların (Gentes) yerini halk (Populus=cemaatin askerlik yükümlülüğü, karşılaş. Magister populi= ordu kumandanı; sonraları Populus kelimesi bütün yurttaşları=Cives kapsar) alır.

Krallık döneminde, tanrıların onayıyla göreve getirilen **kral** (Rex) en büyük ordu kumandanı, rahip ve yargıçtır. Krallığın temeli, İmperium (en yüksek komuta erki) ve Auspicium'dur (tanrısal iradenin kavranması). Krala danışman olarak soyların reislerinin (Patres gentium) oluşturduğu Yaşlılar Meclisi (Senatus; Senes= en yaşlı) ile rahipler yardımcı olurlar. Halk meclisi (comitia curiata), 30 kurieden (Curia=coviria=erkekler topluluğu) oluşur: Yurttaşlar her biri 10 kurieli 3 bölgeye (=Tribus: Tities, Ramnes, Luceres) ayrılır. Her bir tribus 100 süvari (Celeres="seçkinler") ve her biri yüzlük 10 piyade (= 1 binlik) birimi tahsis eder.

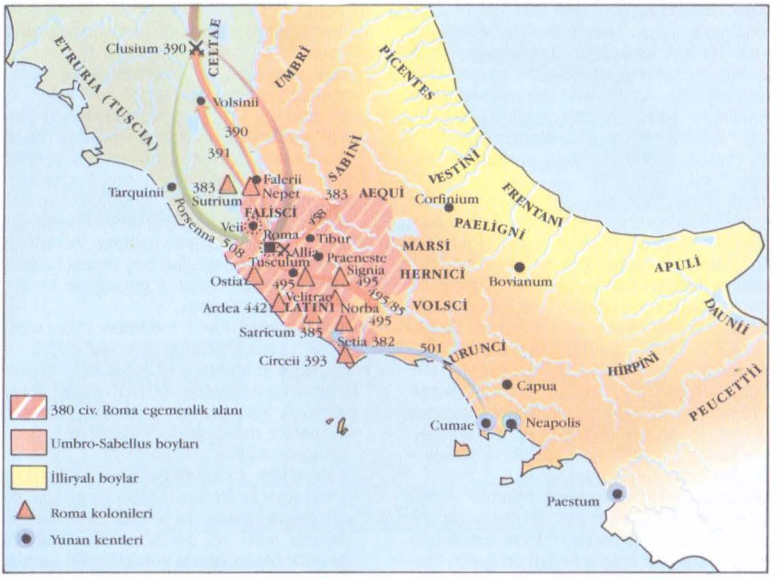
Servius'un ordu ve anayasa reformu (Krallık döneminin sonu): Yurttaşlar ve devlet toprakları, 4 kentsel ve 17 (veya 31) kırsal olmak üzere topraksal idari bölgelere (Tribus) ayrılır; bunlar vergilendirme ve askere almanın temelini oluştururlar. Bu suretle aynı soydan olma ilkesi ihlal edilir.

Tribuslara ayrılmayla bağlantılı olarak, orduya temel teşkil eden Yüzlük Meclisler (comitia centuriata) kurulur (Timokrasi: soyların bağlantısı değil, toprak ve mülk veya servet belirleyici unsurdur). Bu ordu meclisi (silahlı halkın toplanması), cumhuriyet döneminde de en önemli halk meclisi olur ("her devlet anayasası aynı zamanda ordu anayasasıdır"). Askerlik çağrısı, Kapitol'de kırmızı savaş bayrağı çekildiği zaman konsüllerin emri üzerine Mars meydanında (Campus Martius) yapılır. Patrisyenlerden ve Plebeyenlerden oluşan ordu meclisi. **193 yüzlük birim** (centuriae) içinde **5 servet sınıfına** (classes) ayrılır: 18 süvari yüzlüğü, 80 ağır silahlı (hoplitler) yüzlüğü, 90 hafif silahlı yüzlüğü, 4 teknisyen ve müzisyen yüzlüğü, 1 mülksüzler yüzlüğü (Capite censi). Yüzlüklerin yarısı, araziye çıkan orduyu oluşturan 46 yaşına kadar olan yurttaşlardan (Juniores), diğer yarısı ise kenti korumak için kalan 60 yaşına kadar olan yurttaşlardan (Seniores) oluşur. Görevler: Savaş ve barış kararı alma, en üst düzey memurların (konsüller, pretorlar, zensorlar) seçimi, yasalara ilişkin kararlar alma, kentin yurttaşlarıyla ilgili ceza davaları. Oylama sınıflara göre, çağrılma ve oy verme ile yapılır. Süvari yüzlükleriyle 1. sınıf (18+80) mutabakat halinde çoğunluğa sahiptir (Hoplitler ordusundaki hizmetleri için mülk sahiplerine ayrıcalık tanınır).

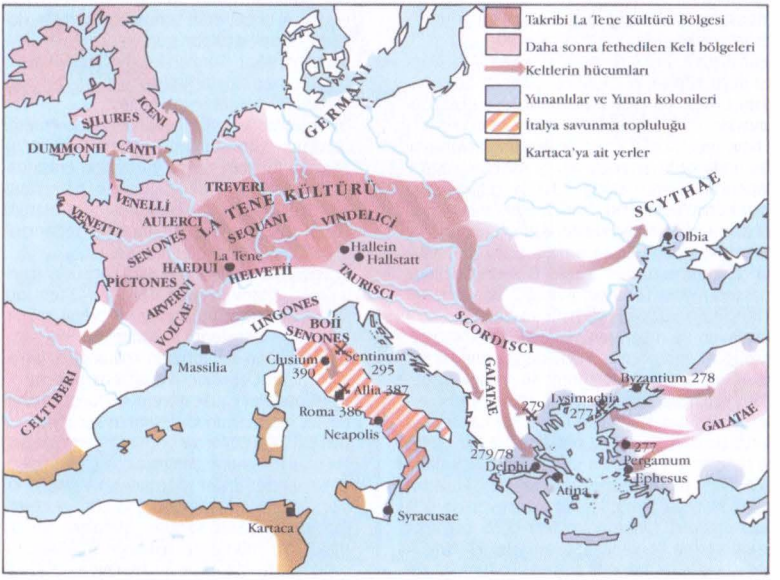
Krallığın kaldırılmasından sonra devletin başında, komuta erki hamili olarak **en yüksek yıllık memur** (Praetor maximus), sonraları **konsüller** bulunur.

Senato, magistrat ve halk temsilciliği Roma cumhuriyetinin dayandığı desteklerdir.

1. **Senato** (300 üye) soyların reislerinden (Patres) ve eski konsolosluk memurlarından (consulares) oluşur, sonraları plebeyenler (conscripti) de dahil olur. Görevi: Magistratlara danışmanlık (Senatus consultum) -bu tavsiyeler sonradan bağlayıcı emirler haline gelir- ve halk kararlarını onama (Auctoritas patrum). Konsolosluğun boş olması halinde maslahatgüzar olarak 5 günlüğüne bir ara kral (Interrex) seçmek.
2. **Halk Meclisleri:** Kuriat meclisleri, Tribut meclisleri, Yüzlük meclisleri (yuk. bkz.).
3. **Magistrat** (memurlar): Münferit kişilerin despotluğa yönelmesine önlem olarak, görev süresi bir yılla sınırlıdır ve makamı paylaşan iki memur da eşittir (yıllık olma ve iş arkadaşlığı özelliği).
   a) **Konsüller** (consules=danışman): Görevleri: Savaş sevk ve idaresi, maliye, yargı. Kriz dönemlerinde (savaş), bir konsül tarafından bir diktatör (eski adı: Magister populi) atanır; diktatör hesap verme yükümlülüğü ve makam ortağı olmadan (en fazla 6 ay) kayıtsız şartsız hüküm sürer (=imperium) ve yardımcısı olan süvariler komutanını (Magister equitum) bizzat atar. Sonraki makamlar (Honor=makam) devletin görevlerinin artmasıyla ortaya çıkar. Görevin kötüye kullanmasını önlemek amacıyla kariyer için yaş sınırları ve belirli aralıklar tespit edilir.
   b) **Pretorlar** yargıya bakarlar; önce Praetor urbanus (konsüllerin collega minor'u), 366'dan itibaren Roma yurttaşları arasındaki davalarda yetkilidir. Praetor peregrinus 247'den itibaren gerek Roma yuttaşlarıyla yabancılar, gerekse yabancılarla yabancılar arasındaki davalarda karar verir.
   c) **Zensorlar** (Kariyer dışı eski konsüller [consulares], görev süreleri 18 ay) 443'ten itib. ahlak denetimi ile servet ve vergi takdiri (beş yılda bir) işlerini yaparlar.
   d) **Ediller:** 366'dan itibaren kolluk gücü, piyasa denetimi, şenlikler ve tapınak bakımı.
   e) **Muhasipler** (quaestoren) 447'den itibaren devlet hazinesinin idaresinden sorumlu.
   Diktatör, konsüller ve pretorlar kayıtsız şartsız makam erkine (Magistratus cum imperio) sahiptirler. Diğer memurların yalnızca kısıtlı makam erki (Magistratus cum potestate) vardır. Makam yetkileri, yasalara tabi olmakla ve müdahale hakkıyla (bir makam sahibinin meslektaşının işlemlerine itiraz etmesi: Jus intercedendi) kısıtlanır. Temyiz organı: Halk meclisleri (Provocatio - yurttaşın halk nezdinde temyiz hakkı, çev.).

İ.Ö. 380'e kadar Roma ve Orta İtalya

Keltlerin Yayılışı

Sınıf Kavgası

Siyasi ve dini ayrıcalıklara sahip patrisyenlerle plebeyenler (Terrae filii=toprağın oğulları, yani babasız) arasındaki karşıtlık giderek büyür. Buna bir de plebeyenlerin borçlanması ve patrisyenlerin plebeyenlerin ekonomik ve hukuki durumunu düzeltme vaadini (Fides) defalarca ihlal etmeleri eklenir.

494 Plebeyenler ant kardeşliği (Lex sacrata) şeklinde bir **topluluk oluştururlar** ve Kutsal Dağa (Mons sacer) ya da Aventin tepesine çekilirler. Halk patrisyenlerin ödün vermeleri üzerine geri döner: Halk temsilcilerinin başkanlığı altında **concilia plebis tributa** (Tribus'ta Plebeyen Meclisi) **kurulur.** Halk meclisi, temsilcilerin -önceleri 2, 471'den sonra kentsel idari bölgelere (Lex publilia) göre 4 (5), daha sonra 10- seçimi ve halk kararları (Plebiscita) konusunda yetkilidir. Halk meclisinin aldığı kararlar **287**'den itibaren tüm halk için bağlayıcı nitelik kazanır **(Lex Hortensia).** Dokunulmazlığı olan (sakrosankt) halk temsilcilerinin görevleri: Plebeyenleri Magistratın keyfi işlemlerinden korumak (Jus auxilii), bir yurttaşın cezalandırılması veya tutuklanması halinde itiraz (Jus intercedendi) ve savaş durumu hariç magistratların resmi işlemlerine ve senato kararlarına itiraz (veto) hakkı. Halk temsilcilerinin yardımcıları, 493'te Aventin tepesinde dini törenle açılan ve plebeyenlerin hazine ve arşivini barındıran kutsal merkezleri CERES, LIBER, LIBERA Üçlüsü tapınağının yöneticileri olarak **plebeyen edillerdir.**

Patrisyenlerin tepkisi: 485 civ. soylar kendilerini soyutlar. Kendilerine bağımlı kırsal kesim halkını plebeyenlere karşı kullanan patrisyenlerle, patrisyen sınıfı üyelerini plebeyen sınıf meclisinde ana dava açmakla tehdit eden plebeyenler arasında mücadele sürer. Uzlaşma,

450 civ. Oniki Levha Yasası (Leges duodecim tabularum) ile sağlanır: 10 erkekten oluşan bir komisyon, teamül hukukunu kağıda dökmekle görevlendirilir (Decemviri legibus scribundis). İçeriği: Özel hukuk, ceza ve usul hukuku, amme hukuku ve din hukuku (Yunan hukukunun etkisi fazladır - SOLON yasaları). Patrisyenlerle plebeyenler arasında evlilik birliği yasaklanır (yasak Lex canuleia yasasıyla 445'te kaldırılır). Tunçtan 12 levha meydana yerleştirilir. **Devlet ülküsü sınıf bilincine galip gelir.**

367/66 Licinius ve Sextius'un ortaklaşa çıkarttıkları yasalar: 1. Borç indirimi (ödenmiş faizlerin borçlardan düşülmesi). 2.Kamu arazisinden mülk edinmeye azami sınır getirilmesi (125 ha). 3. Konsolosluk temsilciliğinin kaldırılması (445'ten itib. konsolosluk otoritesi olan askeri temsilciler seçilir), buna karşılık plebeyenlere konsolosluğa seçilme hakkı tanınması. Plebeyenlerden ve patrisyenlerden oluşan, **mevki sahibi seçkin bir zümre** (Optimates, Nobiles) **doğar.** Bütün makamların plebeyen üst tabakasına açılması (diktatörlük 356, Zensor 351, Pretor 337'de),

300 rahiplik görevine izin verilmesiyle (Lex ogulnia) tamamlanır: **Sınıf kavgası sona erer** ve devletin menfaati gözetilerek sınıflar arasında eşitlik sağlanır.

Dış Politika

510 civ. Roma cumhuriyetiyle Kartaca arasında antlaşma (1. Roma Antlaşması): Roma Akdeniz'in batısında Kartaca'nın ticaret tekelini tanır; Kartaca Roma müttefiklerine zarar vermez.

498-493 **Latinler savaşı** Roma'nın Latin kentlerinin özerkliğini tanımasıyla biter. Savaş halinde başkomutanlık Roma'nın elindedir. Ticaret trafiği ve evlilik birliği.

486'da Hernicilerin ilhakı. Dağlardan akın eden Volsciler ve Aequilerle (CORIOLAN ve CINCINNATUS efsaneleri) savaşlardan sonra Roma saldırıya geçer:

406-396 Veii ile 10 yıl savaşları kentin fethi ve tahrip edilmesiyle biter. Romalıların kuzeye ilerlemesi artık mümkündür, ancak 2 kavmin göçü başlar:

1. **Keltler** asıl yerleşim yerleri olan Ren ve Tuna nehirlerinin yukarısından yavaş yavaş Fransa'ya, İspanya'ya, Britanya Adaları'na ve Tuna boyunca güneye (La-Tène dönemi) göç ederler. Demir silahlara sahip olmaları nedeniyle askeri hâkimiyet kurarlar. Boylara savaşçı bir aristokrasi liderlik eder. Rahiplerin (Druidler) çok nüfuzlu olmasının nedeni, yalnızca onların kurban sunma ve bütün hukuki konularda karar verme yetkisine sahip olmalarıdır.

400 civ. Keltler İtalya'ya akın ederler ve Po Ovası'na yerleşirler. **Clusium** yak. Romalılarla ilk karşılaşmalarından (390) sonra

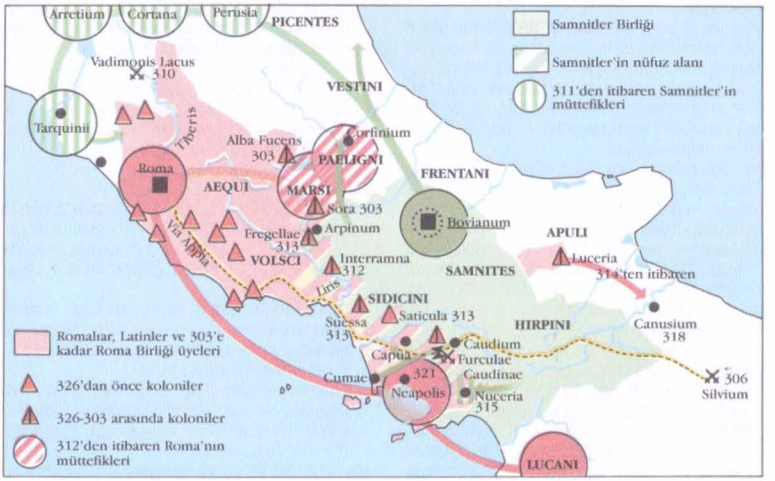
387 Galyalılar faciası yaşanır: Romalıların Allia meydan savaşında (18 Temmuz), dükleri (=Brennus) komutasındaki Keltlere ezici biçimde yenilmesinden sonra "Helen kenti" Roma alınır ve yakılıp yıkılır. Kapitol kuşatılır. Fidye ödendikten sonra Keltler yüklü bir ganimetle çekilirler (Vae victis!=altta kalanın canı çıksın!). Sonuçlar: Roma, etrafındaki boyların saldırılarıyla Latium'da gücünü kaybeder.

380'den itib. kent yeniden inşa edilir; kentin 7 tepesi etrafına kalın bir sur yapılır (Servius suru).

358 Kelt tehdidinden ötürü Roma, Latinler ve Herniciler arasındaki antlaşma yenilenir.

2. **Samnitler** 4 yönden ilerlerler: Colinium'a, Picenum'a, Apulia'ya ve İtalya'nın batı kıyısına. Capua, Cumae ve Posidonia fethedilir.

354 Gallere karşı savunma ve ortak komşuları (Volsciler, Aurunclar, Kampanyalılar) baskı altında tutmak amacıyla Roma-Samnit ittifakı kurulur.

2. Samnitler Savaşı [İ.Ö. 326 - 304]

3. Samnitler Savaşı [İ.Ö. 298 - 290]; Taranto'yla Savaş [İ.Ö. 282 - 272]

348 Roma'nın Kartaca'yla 2. Antlaşması: Akdeniz'in batısı Roma-Latium ticaretine kapatılırsa da, Sicilya ve Kartaca'da serbest ticaret yapılır. Roma'ya tabi Latin kentleri himaye altına alınır.

345 Aurunclara egemen olunur. Sidicinuslar Samnitlerle birleşirler. Capua'nın Roma ile ittifak Antlaşmasından (Foedus aequum) (343) ötürü çıkan

343-341 1. Samnit Savaşları, ödün verilerek barış sağlanmasıyla biter. Samnitler Capua'nın ilhakını, Roma Sidicinusların ilhakını onaylar.

340-338 Latin Savaşı. Özerk Latin Birliği'ni yenileyen Latinlerin isyanı, Roma ve müttefiki Samnitler (340 Sinuessa meydan savaşı) tarafından bastırılır, Latin Birliği lağvedilir. Münferit bucaklar çeşitli hukuki düzenlemelerle Roma'ya bağlanır (aşağ. bkz.).- 338 yılındaki deniz savaşında ganimet olarak alınan gemi burunları Forum Romanum meydanındaki hatip kürsülerini (=Rostra) süsler.

338 Capua medeni hukuk yönünden Roma'yla eşit kılınır: Kendi birlikleri vardır, sikke basar ve özerk idareye sahiptir.

329 Volsciler Privernum'un alınmasından sonra tümüyle boyunduruk altına alınır.

326-304 Roma'nın Samnitler tarafından sıkıştırılan Napoli'ye yardım etmesi ve Fregellae'yi işgal etmesi (328) nedeniyle **2. Samnit savaşları;** Roma Samnitlere karşı tahkim edilir.

321'de Roma ordusu **Caudinum geçitlerinde** kuşatılır; çekilme izni aşağılayıcı koşullar (rehin verme, "boyunduruk" altına alma) ileri sürülerek verilir. Capua'ya gidiş yolu olarak ve Samnitlere karşı Via Appia yapılır. 311'den beri Samnitlerle müttefik Etrüskler Vadimon Gölü kıyısında yenilgiye uğratılır (310) ve Samnitler koloniler (garnizonlar) kurmak suretiyle çembere alınır. Apulia ve Samnium'a hücum edilir (Samnitlerin başkenti Bovianum fethedilir).

304 Barış yapılır: Kampanya Roma'ya verilir, Samnitlerin birliğine dokunulmaz, ancak yayılmaları engellenir.

306 Roma'nın Kartaca'yla 3. Antlaşması

298-290 3. Samnit savaşı (Koalisyon: Samnitler, Etrüskler, Keltler, Sabinler, Lucanialılar, Umbrlar). Roma düşmanlarına karşı zaferler kazanır. Bovianum işgal edilir (298). Samnitler kuzeye geçmeyi başarırlar ve Umbriya'da Etrüsklerle ve Keltlerle birleşirler.

295 Romalıların Sentinum yak. galibiyeti; bunun üzerine Etrüsklerle barış yapılır. Apulia'da Venusia kolonisinin (20 000 Roma yurttaşı) kurulmasından (291) sonra,

290 Samnitlerle barış yapılır ve orduya katılmakla yükümlü kılınırlar.

285-281 Keltlerle savaşlar. Kelt boyu Senonların toprakları (Sena Gallica kolonisiyle birlikte Ager Gallicus) fethedilir. Böylece **Roma'nın orta İtalya'daki egemenliği pekişir.**

282-272 Roma'nın Taranto ile savaşı. Roma'nın Thurii (Lucanialılara karşı), Locri ve Rhegium'a yaptığı yardımlar, Taranto'nun çıkarlarını zedeler. 303 yılında yapılan bir sözleşmeye göre Taranto limanına girme izni olmayan bir Roma filosuna limanda yapılan bir saldırı açık savaşa yol açar. Taranto, kral EPIRUS'lu PYRRHUS'la ittifak kurar; Pyrrhus 20 000 paralı asker, 3000 Tesalyalı süvari ve 26 fille Taranto'da komutanlığı üstlenir ve

280 Heraclea yak. meydan savaşında Romalıları yener. Bruttiumlular, Lucanialılar ve Samnitler ona katılırlar.

279 Pyrrhus Ausculum yak. büyük kayıplar vererek **zafer kazanır** (pirusvari zafer). Pyrrhus'un barış önerisi, aşağı İtalya'nın boşaltılmasını talep eden senato tarafından reddedilir. Roma Kartaca ile savaş ittifakı yapar; Kartaca Ostia'ya yardımcı donanma gönderir.

278-275 PYRRHUS Sicilya'da Kartacalılara karşı başarıyla savaşır, -Yunan kentleri tarafından yardıma çağrıldığı için- neredeyse Sicilya'nın tamamını fetheder (Lilybaeum hariç). Sicilya ve aşağı İtalya'da bir krallık kurma hedefine, sinsice Kartaca ile uzlaşan Yunan kentlerinin ayrılmasından ötürü ulaşamaz. PYRRHUS büyük kayıplarla İtalya'ya geri döner.

275 Pyrrhus Benevento yak. Romalılara **yenilir.** Epirus'a döner.

272 Taranto'nun teslim edilmesinden sonra **barış** yapılır: Taranto toprak verir. Aşağı İtalya'daki Yunan kentleri Roma müttefiki olurlar. **Roma'nın aşağı İtalya'daki hâkimiyeti pekişir.**

Devlet ve Yönetim

Orta ve Aşağı İtalya'da **egemenliğin örgütlenmesiyle** askeri başarılar süreklilik kazanır. Sitelerden oluşan Roma devleti, her yerde kurulan kolonilere Roma yurttaşları göndermek suretiyle varlığını korur (site ve krallık birbirine bağlıdır). **İtalik savunma topluluğu** artık, **1. Roma sitesi yurttaşları** ile Roma topraklarındaki yurttaşlardan ve kolonilerdeki Roma yurttaşlarıyla, Roma yurttaşlığı hakkını almış boylardan; **2. Roma yurttaşlığı hakkına sahip** olup, seçme ve seçilme hakkı olmayan **bucaklardan** (Civitates sine suffragio=municipia); 3. özerk veya Roma'nın egemenliğini tanımış **birlik üyelerinden** (Socii, Civitates foederatae) oluşur. Roma, askerlik yapmaya uygun 292 000 yurttaşı barındıran 130 000 km²'lik bir alana yayılır.

Maliye: Savaş vergileri (Tributum) ve dolaylı vergiler (gümrük harçları=Portoria) alınır. **Para:** Ödeme aracı olarak, başlangıçta çubuk veya plaka halinde ham bakır (Aes rude), daha sonra resimli veya yazılı külçe bakır (Aes signatum), 300'den itibaren ön yüzünde iki yüzlü Janus başı, arka yüzünde gemi burnu bulunan bakır ağır para (Aes grave) kullanılır. Gümüş para basımı başlar.

1. Pön Savaşları

İ.Ö. 216'ya kadar 2. Pön Savaşları

1. Pön Savaşları (264-241)

Messina'dan Mamertinuslar (MARS'ın oğulları, Kampanyalı paralı askerler), SIRACUSA'lı HIERON'a karşı gerek Roma'dan gerekse Kartaca'dan yardım isterler. Bir Roma ordusunun gelmesinden sonra Siracusa ile Kartaca birleşirse de, Messina yak. ordularının yenilmesinden sonra SIRACUSA'lı HIERON Roma'yla ittifak kurar. Romalılar Akragas'a (=Agrigentum, 261) kadar doğu Sicilya'yı fethederler.

260 Mylae deniz savaşı. Romalılar, karaya oturmuş beş sıra kürekli bir Pön gemisini örnek alarak yaptıkları gemilerle zafer kazanırlar. Rampa köprüsünün icat edilmesiyle, kara savaşı taktiği deniz savaşında uygulanır.

256 Eknomon burnunda kazanılan deniz zaferi, Romalıların Afrika'ya çıkmasını sağlar. Roma ordusu, Kartaca önlerine kadar ilerler; Kartaca barış ister, ancak Roma'nın katı koşullarını reddeder.

255 Tunus meydan savaşı. Kartacalılar, Spartalı paralı askerler komutanı KSANTHIPPOS'un kumandanlığında süvarilerin ve fillerin yardımıyla zafer kazanırlar. Ordudan geriye kalanları taşıyan bir Roma filosu fırtınada yok olur. Romalılar deniz savaşından vazgeçmekle birlikte, Sicilya'yı Kartaca üsleri Lilybaeum, Drapenum ve Eryks'e kadar fetheder. Yeni kurulan bir Roma filosu 250'de **Panormus** yak.da zafer kazanır, ancak 249'da **Drapenum** yak.da imha edilir. HAMILKAR BARKAS'la yıllar süren yıpratıcı gerilla savaşlardan sonra, Roma vatandaşlarının özel imkânlarıyla yeni bir donanmanın yapımı (200 adet Penteres-5 sıra kürekli gemi) finanse edilir.

241 Aegates Adaları yak. Romalıların deniz zaferi. Barış yapılır: Kartaca, **(1. Roma vilayeti) Sicilya'dan** feragat eder ve 10 yıl zarfında 3200 talent tutarında savaş tazminatı öder.

Paralı askerlerin ve Libyalıların Kartaca'ya karşı ayaklanmalarından sonra, Sardinyalı paralı askerler Roma'dan yardım isterler; Roma yeniden Kartaca'ya savaş ilan eder (238) ve Kartaca'yı, (227'de Korsika'yla birleşen) Sardinya'yı devretmek ve 1200 talent daha ödemek zorunda bırakır. Tiren Denizi Romalıların "Mare nostrum"u olur.

229-228 Roma filosu Illiryalı deniz korsanlarıyla mücadele eder. Illirya Kraliçesi TEUTA haraç öder; 219'dan itib. İllirya kıyıları Roma egemenliği altındadır. Keltlerin bir hücumundan sonra

222 Romalılar Clastidium yak. zafer kazanır. Kelt kökenli Insuberlerin başkenti Mediolanum'u fetheder. Koloniler kurulur (Placentia, Cremona, Mutina), Via Flaminia yolu yapılır.

237'den itibaren Kartaca yeni bir politika izler (Barkaslar soyu icra eder). Sardinya ve Sicilya'nın kaybını telafi için İspanya'yı fetheder; 236'da güneydoğu İspanya'da maden bölgesini (Sierra Morena) elde etmesi, Roma'ya verilecek savaş tazminatının son taksitinin ödenmesini sağlar (231). Yeni Kartaca kurulur (227).

226 Ebro Antlaşması: HASDRUBAL Ebro Nehri'ni düşmanca niyetlerle geçmekten sarfınazar eder. Romalılar Ebro'nun güneyinde Kartaca'nın egemenliğini tanırlar. HASDRUBAL'ın öldürülmesinden sonra (221) HAMILKAR'ın en büyük oğlu **Hannibal** (247-183) en yüksek Kartacalı komutan olur.

219 Roma ve Kartaca arasında Sagunt yüzünden anlaşmazlık. Roma'nın müdahalesine rağmen HANNIBAL Sagunt'u kuşatır ve fetheder. Roma'nın talebi: Sagunt'un verilmesi ve HANNIBAL'in teslim edilmesi. Kartaca'nın bu talebi reddetmesi üzerine Roma savaş ilan eder.

2. Pön Savaşı (218-201)

HANNIBAL'in, 50 000 asker, 9000 süvari ve 37 fille (Pireneler'i ve Alpler'i geçerek) yaptığı ani saldırı, Roma'nın savaş planını (İspanya'ya ve Sicilya üzerinden Afrika'ya saldırmak) boşa çıkarır. Büyük kayıplara yol açan savaşlar nedeniyle, ordu Yukarı İtalya'ya vardığında 26 000 askere inmiştir. HANNIBAL'in kardeşi HASDRUBAL bir orduyla İspanya'yı korur. Konsül P. CORNELIUS SCIPIO, kardeşi Cn. CORNELIUS SCIPIO CALVUS'u İspanya'ya gönderir, Rhône'dan İtalya'ya döner ve **218 sonbaharında Ticinus** (Tessin) kenarında HANNIBAL'e yenilir. Sicilya'dan yaklaşan Konsül TIB. SEMPRONIUS LONGUS da - SCIPIO'yla beraber-

Aralık 218'de Trebia meydan savaşını kaybeder. Keltler Kartacalılara katılırlar. HANNIBAL'in Apenninler'i geçmesinden sonra,

217 Konsül C. FLAMINIUS **Trasimenus Gölü** kıyısında yenilgiye uğrar; bunun üzerine **Q. Fabius Maximus** (Cunctator=kararsız) **diktatör** olarak atanır. İhtiyatlı savaş sevk ve idaresi. -İzleyen konsüller döneminde

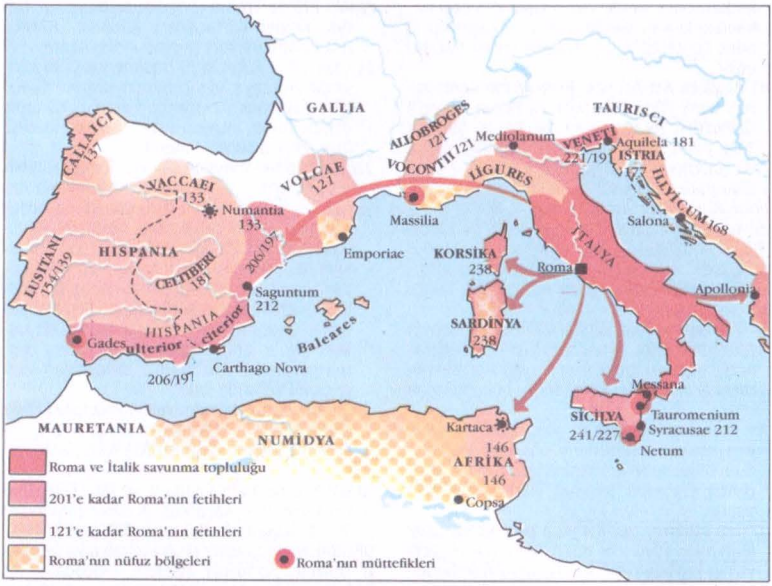
2.8.216 Cannae meydan savaşı, Roma tarihinin en ağır yenilgisi. -Kartaca süvarilerinin kanat taarruzu, 86 000 askerlik Roma ordusundan, aralarında Konsül AEMILIUS PAULLUS'un da bulunduğu yaklaşık 50 000 Romalının ölümüne yol açar. Capua, Samnitler, Lucanialılar ve Bruttiumlular ayrılırlar. Romalılar yeniden savunma politikası izlerler (oyalama stratejisi). HANNIBAL Kampanya'da kışlağa çekilir, ancak Kartaca'dan yeterli destek görmediği için taarruz savaşından vazgeçmek zorunda kalır.

215 Hannibal'in Makedonyalı V. Philipp'le ittifakı (205'e kadar 1. Makedonya savaşı); Philipp'in İllirya'ya saldırısı başarısızlıkla sonuçlanır.

İspanya: Ebro mansabında P. ve Cn. CORNELIUS SCIPIO kardeşlerin kazandığı ilk deniz zaferinden (217) ve Sagunt'un alınmasından sonra, HASDRUBAL mağlup edilir (216) ve İtalya'ya geçmesi önlenir. Romalılar Baetis'e (=Guadalquivir) ilerlerler ve Batı Numidyalıların Prensi SYPHAKS ile Kartaca'ya karşı ittifak kurarlar (212).

İ.Ö. 202'ye kadar 2. Pön Savaşları

İ.Ö. 3. ve 2. yy.da Akdeniz'in Batısı

Sicilya: SIRACUSA'lı HIERON'un ölümünden (2125) sonra ardılı Kartaca ile ittifak kurar. Konsül MARCELLUS komutasında bir Roma ordusu tarafından iki yıl süren kuşatmadan (ARCHIMEDES'in savunma makineleri kullanılır) sonra,

212 Siracusa fethedilir ve yağmalanır. Sicilya Romalılar tarafından geri alınır, Kartacalılar Sicilya'yı terk ederler (210).

212 Hannibal Taranto'yu fetheder (güney İtalya kıyılarındaki Yunan siteleri ayrılırlar); Hannibal Capua yak.da zafer kazanır.

212 Roma, MAKEDONYA'lı V. PHILIPP'e karşı savaşta destek amacıyla Etolya Birliği ile ittifak yapar (daha sonra Elis, Messina ve Sparta ilhak eder, 211): Fethedilen bölgeler birliğe kalır, Romalılara ganimet verilir. BERGAMA'lı I. ATTALOS 209 yılında ittifaka katılır.

211 HANNIBAL'in destek amacıyla Roma'ya yaptığı hücum başarısızlıkla sonuçlandığı için ("Hannibal ante portas" -Hannibal kapılarımızda- deyimi), **Romalılar Capua'yı kuşatır ve fetheder.** Capua Ager publicus kamu toprağı olur.

İspanya: Scipio kardeşlerin HASDRUBAL ve Numidya Prensi MASINISSA tarafından yenilmeleri ve ölümlerinden (211) sonra Romalılar Ebro Nehri'ne kadar geri çekilirler. Roma, (25 yaşındaki) PUBLIUS CORNELIUS SCIPIO'yu, konsül yerine (pro consule) özel görevli olarak İspanya'ya gönderir (210); Scipio 209'da Yeni Kartaca'yı fetheder. Baecula yak.da karşı tarafa yapılan ve büyük kayıplara yol açan yarma savaşından (208) sonra HASDRUBAL İtalya üzerine yürür. Roma şimdi Yunanistan'daki birliklerini çekmek zorundadır. V. PHILIPP Etolya Birliği ile barış yapar (206).

207 Sena Gallica yak.da Metaurus kıyısında meydan savaşı. M. LIVIUS SALINATOR ve C. CLAUDIUS NERO kumandasındaki Romalılar, Kartacalılardan alınan taktik (kanat taarruzu ve lejyonların bağımsız operasyonları) sayesinde galip gelirler. HASDRUBAL ölür.

SCIPIO'nun İlipa yakınında MAGO ve MASINISSA'yı yenmesinden (206) sonra Romalılar güney İspanya'ya kadar ilerlerler (Gades alınır). MAGO komutasındaki Kartaca donanması Balear Adaları'na çekilir, oradan, Liguryalıları ve Galyalıları bir kez daha Roma'ya karşı savaşmaya ikna etmek amacıyla Cenova'ya gider. **İspanya'daki Kartaca hâkimiyeti son bulur.** SCIPIO Roma'ya geri döner ve konsül seçilir (205). Roma'yla V. PHILIPP arasında barış yapılır (205).

204 Scipio Afrika'ya geçer (MASINISSA ona katılır). Romalıların Tunus yak. zafer kazanmasından (203) ve sonuç vermeyen barış görüşmelerinden sonra Kartaca HANNIBAL'i İtalya'dan geri çağırır (203 MAGO yukarı İtalya'da ölür).

202 Kesin sonucu getiren Zama meydan savaşı. Kartaca ordusu imha edilir, HANNIBAL Hadrumetum'a kaçar ve barış yapılmasını salık verir. **Barış:** İspanya'dan vazgeçilir, Numidya MASINISSA'ya verilir, 50 yıl içinde 10 000 talent tutarında savaş tazminatı ödenir, 10 Trieres dışında savaş gemileri teslim edilir, Afrika dışında savaş yapılması yasaklanır, Afrika içinde savaşlar yalnızca Romalıların onayıyla yapılır. Siracusa toprakları Sicilya vilayetine düşer.- Kartaca'nın yenilgisi (fedakarlığa hazır) Roma yurttaşının, Kartacalı taciri yenişini belgeler.

SCIPIO onursal AFRICANUS adını alır ve kendisine zafer töreni düzenlenir. İzleyen dönemde İspanya'da sürekli ayaklanmalar olur. İlk ayaklanmadan (191-189) önce İspanya iki vilayete bölünür: Hispania citerior ve Hispania ulterior (197). Önderleri 147'den öldürüldüğü 139'a kadar VIRIATHUS olan Lusitanialıların 154'te başlatılan ayaklanma hareketi ile Keltiberlerin ayaklanmasına, Roma'nın uğradığı birçok yenilgiden sonra İspanya'ya gönderilmiş olan P. CORNELIUS SCIPIO AEMILIANUS (134)

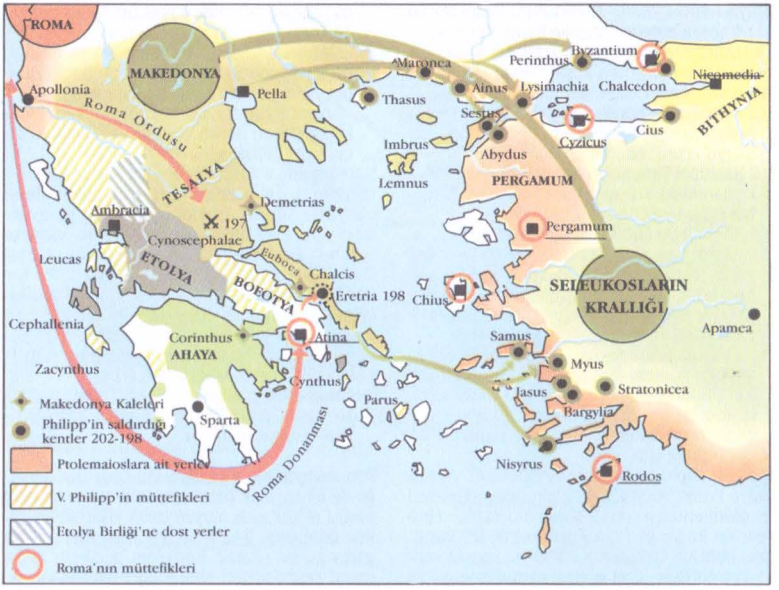
133 Numantia'yı alarak son verir. PUBLIUS CORNELIUS SCIPIO AEMILIANUS ayrıca NUMANTINUS onursal adını alır.

Pön savaşlarının sonuçları: Ünlü soyların liderliğinde bir soylular partisi (Optimates) ve bir halk partisi (Populares) oluşur; uzun yıllar süren askeri görevlerin ifası amacıyla yıllık memurların görev süresi uzatılır. Roma'nın gücünün İtalya dışına taşmasından sonra, egemen olunan ve Roma halkının mülkü haline gelen bölgelerde vilayetler kurulur. Toprak bir vergi (Stipendium) ödenmesi karşılığında eski sahibinin mülkiyetinde kalır. **Vilayetler,** Roma halkının genel valisi sıfatıyla pretorlar tarafından **yönetilir.** Vergilerin ve gümrük harçlarının iltizamının, çoğunluğu 2. yy.da güç kazanan **şövalye sınıfından** (Ordo equester) gelen iltizamcılara (=Publicanuslar) verilmesiyle vilayetler **sömürülür.** Roma en büyük banker ve kapitalist merkezi olur. Bağımlılık (kliyent) ilişkisi nedeniyle birçok devlet bağımsızlığından kaybeder (NUMIDYA'lı MASINISSA, BİTİNYA'lı PRUSIAS v.d.); Roma'nın egemenliğini tanırlar ve kendi dış politikalarının diplomatik vasıtalarla denetlenmesine göz yumarlar.

Roma'nın Akdeniz'in doğusundaki müdahalesinin başlardaki hedefi Helen sitelerinin fethi değildir. Bu müdahale daha çok siyasi mülahazalardan kaynaklanır: Güç dengelerini korumak.

Ekonomi: 2. Pön savaşında kölelerin kullanılmasıyla bir savaş endüstrisi doğar; 2. yy.da büyük çiftlikler de (Latifundia) köleler tarafından işletilir. İtalya'nın güneyindeki ülkelerin harap edilmesi nedeniyle toprak verimini kaybeder, köylüler Roma kentine göç ederler. Eski Roma'nın tarım devleti özelliği ve köylü sınıfı ortadan kalkar. 211'de Roma gümüş parası denarius basılır (ağırlığı 4,55 g). Roma'nın uzak ülkelere ticareti Akdeniz bölgesine yayılır.

Kültür: Özellikle **Scipiolar'ın çevresi** kanalıyla Yunan eğitim ülküsü benimsenir; PANAITIOS (Stoacı etik), POLYBIOS (tarih yazımı), C. LAELIUS (retorik) ve LUCILIUS (taşlama) bu çevreye dahildirler.

2. Makedonya Savaşı İ.Ö. 200-197

III. Antiochos'a Karşı Savaş İ.Ö. 192-188

200-190 Yukan İtalya'da Keltlerle savaş. - Roma, dağıtılmış Kartacalı askerlerin desteklediği Boilerin ve Insuberlerin ayaklanmasını bastırır. Via Flaminia'nın Placentia'ya uzantısı olarak Via Aemilia yolu yapılır (187). Kuzey Avrupa'nın ticaret metropolü olarak Aquileia kolonisi kurulur (181).

200-197 2. Makedonya savaşı. - SURİYE'li III. ANTIOCHOS ile Mısır'a karşı bir ittifak kuran MAKEDONYA'lı V. PHILIPP'in yayılma çabalarından ötürü Bergama, Rodos ve Atina Roma'dan yardım isterler. Bir Roma filosu Pire limanını korur ve Eretria'yı tehdit eder; Eretria Romalılar tarafından alınır (198). T. QUINCTIUS FLAMININUS komutasında Tesalya'ya geçtikten sonra Romalılar

197 Cynoscephalae yak. meydan savaşında zafer kazanırlar. Barış yapılır: V. PHILIPP Yunanistan üzerindeki hegemonyasından feragat eder, savaş tazminatı olarak 1000 talent öder. 6 gemi dışında donanmayı teslim eder.

196 Korint'teki Kıstak Oyunları sırasında FLAMININUS **Yunan sitelerinin özgürlüğünü ilan** eder. Romalılar Yunanistan'ı tahliye eder (194).

192-188 Roma, doğudaki Seleukoslar egemenliğinin doğuda yeniden canlanmasından (Baktria seferi) sonra Mısırlıları Suriye ve Filistin'den atan **III. Antiochos'a karşı savaşır.** Antiochos Etolya Birliği'yle ittifak kurarak Ptolemaiosların Ege'deki topraklarını elde etmek ister. Tesalya'ya çıkar. III. ANTIOCHOS'un Thermopylai geçidinde yenilmesinden (194) sonra

190 Sipylus yamacında **Magnesia yak. meydan savaşı.** L. CORNELIUS SCIPIO kumandasındaki Romalılar onun kardeşi SCIPIO AFRICANUS'un yardımıyla ANTIOCHOS'u yenerler. Etolya Birliği

189 Ambracia'nın alınmasıyla mağlup edilir.

188 Apamea Barışı. III. ANTIOCHOS 12 yıllık taksitler halinde 15 000 talent ödemek, ayrıca 10'u hariç bütün savaş gemilerini teslim etmek zorundadır. Küçük Asya toprakları Rodos ve Bergama'ya verilir; bunlar ara ülkeler olarak Seleukoslar Krallığı'na karşıt güçler haline getirilirler. **Roma doğu Akdeniz'in hâkimidir.**

Roma ve Kartaca

Kartaca'da en yüksek seviyeli memur (Suffes) olarak seçilen (196) HANNIBAL, Roma'nın iade talebi (195) yüzünden kaçarak III. ANTIOCHOS'a gider; Antiochos Hannibal'in İtalya'da savaş yapma planını kabul etmez. Apamea barışı yapıldıktan sonra HANNIBAL BITINYA'lı Kral PRUSIAS'a kaçar; Romalılar Prusias'tan Hannibal'in iadesini talep ederler. **Hannibal intihar eder (183).** Büyük hasımı SCIPIO AFRICANUS ağır ihanet suçundan, III. ANTIOCHOS'a karşı kazandığı zaferden ötürü onursal ASIATICUS adını alan ve zafer töreniyle karşılanan kardeşi L. SCIPIO zimmete para geçirmek suçundan yargılanırlar. 184'ten beri Zensor olan ve Nobiles sınıfında yolsuzlukla mücadele eden CATO, Scipiolara düşman partinin lideridir. SCIPIO AFRICANUS 183'te kendi isteğiyle seçtiği sürgünde ölür.

171-168 3. Makedonya savaşı. - V. PHILIPP'in oğlu PERSEUS yeniden Yunanistan üzerinde hegemonya kurmak ister ve BERGAMA'lı EUMENES tarafından Roma'da dava edilir. Roma önceleri başarı elde edemez; Rodos ve Bergama'nın tutumları da kararsızdır.

22.6.168 Pydna yak. meydan savaşı. Cannae yak. şehit düşen aynı adlı konsülün oğlu L. AEMILIUS PAULLUS kumandasındaki Romalılar zafer elde ederler. PERSEUS'un Samothrace adasında esir alınmasından sonra barış yapılır: Makedonya dört bağımsız bölgeye ayrılarak Makedonya krallığı ortadan kaldırılır. Ahaya Birliği'ne mensup (aralarında tarihçi POLYBIOS'un da bulunduğu) 1000 rehine Roma'ya götürülür (S. 95). **Delus serbest liman** ve Rodos'a rakip olur (Rodos 166'da Atina'ya verilir). Elde edilen ganimet nedeniyle Roma vatandaşları servet vergisinden (Tributum) muaf tutulurlar. Bir ayaklanmadan sonra Makedonya Roma vilayeti olur (148: S. 67). IV. ANTIOCHOS Roma'nın müdahalesi üzerine Pydna yak. yapılan meydan savaşından sonra Mısır'ı terk etmek zorunda kalır. - Ahaya Birliği'nin bir isyanı

146 Korint'in tahrip edilmesinden sonra bastırılır. Ahaya Birliği'ne bağlı bölgeler Makedonya vilayet idaresine bağlanır. Via Egnatia (Dyrrhachium(Draç)-Selanik) yolu yapılır.

149-146 3. Pön savaşı. - Kartaca'nın aleyhine olarak krallığını genişleten MASINISSA ile olan ve Roma'nın körüklediği sürekli anlaşmazlıklar Kartaca'yı Roma'nın onaylamadığı bir savaşa sürükler (150); bunun üzerine Roma savaş ilan eder (CATO: "Ceterum censeo Carthaginem esse delendam" [Ayrıca, Kartaca'nın yerle bir edilmesini öneriyorum]). Kartacalılar iki Roma ordusunun gelmesinden sonra teslim olmakla birlikte, kenti terk etmemekte direnirler ve yeniden çatışmaya başlarlar. Kartaca'ya gönderilen P. CORNELIUS SCIPIO AEMILIANUS (147),

146 Kartaca'yı fethetmeyi başarır; P. CORNELIUS SCIPIO AEMILIANUS'un araya girmesine rağmen Kartaca yerle bir edilir. Hayatta kalanlar köle olarak satılır. Kartaca toprakları Roma'nın Afrika vilayeti olur. SCIPIO AEMILIANUS'a zafer töreni düzenlenir (onursal adı: AFRICANUS MINOR).

136-132 1. Köle savaşı. - Suriyeli EUNUS Sicilya'daki büyük çiftliklerde (Latifundia) çalışan köleleri toplar ve Romalılara karşı savaşmaya götürür (isyancı kölelerin sayısı bir ara 200 000'e ulaşır). EUNUS Helenleri örnek alarak kral unvanını alır. Enna'nın ve Tauromenium'un alınmasından sonra EUNUS esir alınır, 20 000 köle çarmıha gerilir.

133 Bergama'lı III. Attalos krallığını Romalılara miras bırakır; krallık 129'da Roma vilayeti Asya olur.

Aile: Ailenin başı, eş (Mater familias), çocuklar (Liberi), köleler (Servi), hayvanlar ile taşınır ve taşınmaz mülkiyet üzerinde kapsamlı, kayıtsız şartsız ve bölünemeyen hâkimiyet erkine (Patria potestas) sahip babadır (Pater familias). Aile babasının ölümüyle Patria potestas ortadan kalkar ve oğullar yaşamlarına ve servetlerine özgürce hükmederler. Baba, ev içinde disiplinin (Disciplina, Potestas) korunmasını otoriteyle (Auctoritas) sağlar; otoritesi, deneyimine (Sapientia), yetkin muhakeme gücüne (Consilium) ve dürüstlüğüne (Probitas) dayanır. Saygörü (Diligentia), katılık (Severitas) ve serinkanlılık (Continentia, Temperantia), resmi ve onurlu davranışını ve eylemlerini (Gravitas) belirler. Çalışkanlık (Industria) ve direşimle (Constantia) hedefine ulaşır. Genç nesil, eski nesil (Mos maiorum) örnek alınarak yetiştirilir. Alçakgönüllülük (Modestia) ve derin hürmet (Reverentia), genç neslin, kendisinden itaat (Absequium), saygı (Verecundia) ve iffet (Pudicitia, Integritas morum) isteyen yaşlı nesille olan ilişkisinin belirgin özellikleridir. Evdeki bu tutum (Disciplina domestica), askeri disiplinin (Disciplina militaris) ve buna bağlı olarak Roma'nın gücünün ve büyüklüğünün temelidir.

Yurttaş: Erdem (Virtus), düşünce ve hareket özgürlüğü (Libertas), ün (Gloria), hürmet ve dindarlık (Pietas), sadakat ve güvenilirlilik (Fides) ile toplumda bir konuma sahip olmak, (Dignitas) devlet (Res publica) için çalışan, güçlü ve büyük bir halk (Maiestas populi Romani) yolunda çaba gösteren Roma yurttaşının değer ölçüleridir. Halkın esenliği onun için en yüksek yasadır (Salus populi suprema lex). Düşüncesinde ve davranışlarında en önemli yeri devletin aldığı Romalının yaşamını biçimlendiren iki yaşam alanı vardır: Res publica (resmi) ve Res privata (özel); özel yaşam her zaman devlete tabi olmak zorundadır. Bu devlet, yasanın (Lex) kralın (Rex) yerini aldığı bir hukuk devletidir. Bireysel kişiliğin devletin dışına çıkarak kendini göstermesine iki özel günde göz yumulur:

1. Muzaffer başkomutana düzenlenen zafer töreninde,
2. Bir soylunun cenaze töreninde.

Yazılı bir anayasa yoktur. Resmi düşünce ve davranışın temel direği, eski soyların (Mos maiorum) deneyimidir; bu deneyim en büyük eğitim unsuru olarak Romalıyı biçimlendirir.

Hukuk: (HERDER'in ifadesiyle "tüm milletlerin gururlu yasa koyucusu") Roma halkının en büyük başarısı hukuk alanındadır. Kökeni medeni hukuk kaynaklarına dayalı geleneksel hukuk (yasa ve teamül) olan **Jus civile**'ye, Roma'nın İtalya dışına yayılmasından sonra, Jus civile'nin Romalı olmayanlara da aynen uygulanabilen bölümlerinin geliştirilmiş şekli olarak **Jus gentium** (devletlerarası hukuk) eklenir. Jus civile ve Jus gentium, önceleri aileler (Familiae) daha sonra yurttaşlar (Cives) arasındaki hukuki ilişkileri düzenlemeye yarayan Jus privatum'un (=Jus singulorum) aksine, halkın koyduğu hukuk olan Jus publicum (= Jus populi) alanına girerler. İmparatorluğun geç döneminde, Jus publicum'a dayanılarak devletin zecri tedbirleri uygulamaya konur ve gerekçelendirilir. Makam erkine istinaden pretor, görev süresinin başında yayımladığı kararnamede kaleme aldığı **Jus praetorianum** (pretor hukuku) veya Jus honorarium'u geliştirir; pretor kararnamede yargıçlara (Juris dictio) yönelik hukuki talimatlarının esaslarını açıklar. Kararname pretorun görev süresi boyunca geçerlidir; kararnamenin iyi sonuçlar verdiği görüldüğü takdirde pretorun ardılı tarafından da uygulanır (cumhuriyetin sonunda Edictum perpetuum ortaya çıkar). **Yargı hakkı**, hukuk ilahi düzenin bir parçası olduğu için önce rahiplere teslim edilir. Oniki Levha Yasası'nın çıkmasından sonra da bu hak hâlâ rahiplerin elindedir; ancak zensor APPIUS CLAUDIUS CAECUS'un talimatıyla yazman CN. FLAVIUS tarafından dava metni kalıbının ve takvimin yayımlanmasından sonra her yurttaş yürürlükteki hukuk konusunda bilgi edinme olanağını bulur (Sonuç: Plebeyenlerin rahiplik yapmasına izin verilir). - Hukuk kaidesinin (Lex) ve yazılı hukukun (Jus scriptum) yanı sıra, Moreler, yani yazılı olmayan teamül hukuku (Jus non scriptum) vardır. Cumhuriyet döneminde yasalar magistratın önerisi üzerine halk meclisi kararıyla çıkar.

Hukukçuların faaliyeti başlar; bu önce büroyla sınırlıdır. Sonralan hukuk bilimini kurarlar; bu bilim imparatorluk döneminde hukuk okullarının (sectae) kurulmasıyla doruk noktasına ulaşır: Sabinusçular ve Proculusçular. Önemli hukukçuların, imparator tarafından tanınan bir ayrıcalığa istinaden, yargıçlar için bağlayıcı olan raporlar (Responsa prudentium) hazırlama izni vardır. İmparatorun, hukuki gelişimi tamamlayan yasa koyuculuğu önemlidir. Yasalar Corpus juris'te özetlenir.

Roma hukukunun Avrupa halklarınca benimsenmesi ona günümüze kadar süren bir önem kazandırır.

Din (Lat. Religio= Yol gösteren ve talimat içeren deyişte [Fatum] ortaya çıkan tanrı iradesine riayet etmek. Neglegentia = ilahi iradeyi ihmal etmek): En büyük tanrılar üçlüsü: 1. JUPITER (Optimus Maximus), önceleri "göğün ışık saçan babası", sonraları yağmur, rüzgâr, fırtına, şimşek ve gök gürültüsü tanrısı; 2. MARS, önceleri tarım, sonraları savaş tanrısı, ayrıca yaşamın ve ölümün hâkimi; 3. QUIRINUS (işlevleri MARS'ınkiyle aynıdır). Daha sonra JUPITER, JUNO ve MINERVA tanrılar üçlüsüne tapılır (506'dan itibaren). Bunların kültüyle yeni bir devir başlar: Cumhuriyet. Diğer önemli tanrılar: Eşiği geçme (kapılar) ve başlangıç (Ocak ayı) tanrısı IANUS,

LIBER (DIONYSOS) ve ateş tanrısı VOLCANUS (HEPHAISTOS), ticaret tanrısı MERCURIUS (HERMES); önemli tanrıçalar ocak tanrıçası VESTA ile büyüme tanrıçası CERES'tir (DEMETER); ayrıca kaynaklar, korular ve inler için özel tanrılar vardır. Belirli tarihi anlarda, kişilik dışı tanrıların (Numina) emareler (Prodigium) yoluyla açıklanan vahiyleri ve eylemleri, yönlendirme açısından önem taşır.

Yeni tanrılar davet (Evocatio: başka bir kentin tanrılarından, o zamana kadarki kült yerini terk ederek Roma'ya gitmelerini rica) yoluyla alınır; diğer bir yol interpretatio Romana (Latince adlandırma) yardımıyla kültlerin sokulmasıdır. MAGNA MATER (Büyük Ana) adı altında Romalılar tarafından benimsenen, Frigya'dan KYBELE kültü (205) bu kültler arasındadır.

İmparatorluk döneminde, devleti temsil eden hükümrana tapılır ve gizem kültleri (örn. ATTIS ve MITHRAS) yayılır.

Roma dini resmi dindir (magistratların denetimindedir, dini merasimler kamu görevlisi olarak rahipler tarafından gerçekleştirilir). Kamu kültleri (Sacra publica pro populo Romano) ile ailelerin (Gentes) evin babası tarafından yürütülen özel kültleri (Sacra privata) birbirinden ayrı tutulur. Özel kültlerin tanrıları: Penates (stokların koruyucusu), Genius (erkeğin dölleme gücü), Lares (tarlanın ve evin koruyucusu), Di parentes (atalar), Di manes (ölülerin tanrıları).

Rahip meclisleri: Pontifex maximus (baş rahip) başkanlığında pontifler, Vesta rahibeleri, kuşların uçuş biçimini gözlemleyerek tanrısal iradeyi araştıran Augurlar, bunların yanı sıra Aruspicisler (iç organları, özellikle de karaciğeri inceleriler). Duumvirler Sibylle (falcı kadınlar) kitaplarını korurlar; Flamenlerin her biri bir tanrının hizmetindedir.

Sanat: Roma sanatının temelleri:

1. Yunan sanatı iki yoldan Roma'ya gelir: Aşağı İtalya ve Sicilya (Magna Graecia) üzerinden ve Etrüskler üzerinden (ilk kutsal yerler ve tanrı resimleri "Toskana'ya özgü"dür). Romalı, Etrüsklerden doğu gözüyle doğa biçimlerini öğrenir; bunları taklit etmekle birlikte kendi kurallarını uygular.

2. Eski İtalik kültürleri (Terramare ve Villanova kültürü) ve Roma karakteristiği. **Roma'ya özgü sanatsal biçim duygusu** aşağıdaki özelliklerde kendini gösterir:

1. Simetri ve aksialite (ana eksenin vurgulanması); aksialite, bir yer ölçümü planına göre yapılmış olması gereken Terramare yerleşimlerinde vardır ve sonraları Roma askeri kamplarında birbirini kesen ana caddelerle (Cardo ve Decumanus) yeniden görülür.

2. Mekânın biçimlendirilmesi (duvar artık cisim değil, mekânın kabuğudur). Yunanların "cisim tarzı"ndan (tapınak muazzam bir yuvarlak plastik yapıdır) Romalılar "mekân tarzı"nı yaratırlar (Sanatsal biçimlendirmenin ana unsurları ön cephe ve iç mekândır). Roma sanatının **yarattıkları:**

Mimari sanatı: Tanrılara adanmış tapınağın ağırlık noktasını teşkil ettiği Yunan mimari sanatının aksine, pratik gereksinimlerden ötürü (dini ve dünyevi yapılara aynı ölçüde ağırlık verilir), Roma mimari sanatının anıtsal yapı tipleri ortaya çıkar.

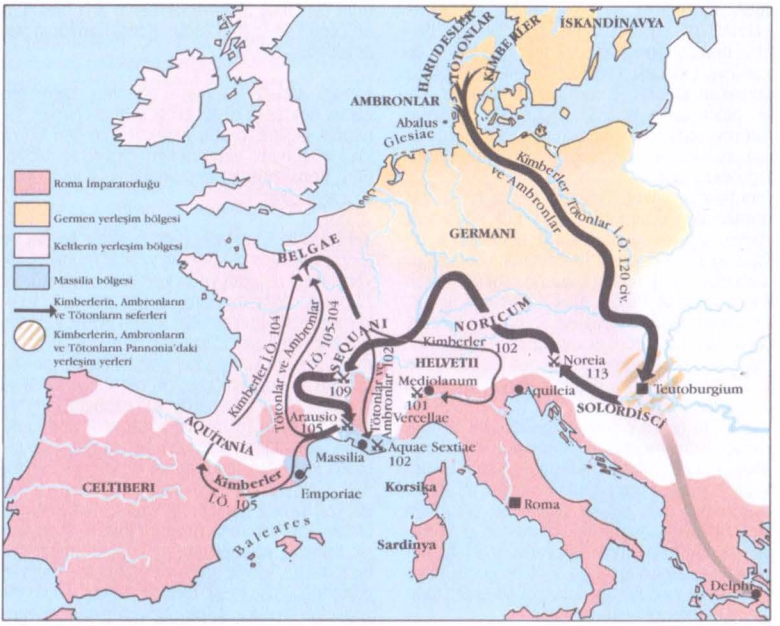
Yeni teknik: Kalıp veya harç; tuğlalar; kemer ve tonoz kullanımı. En önemli yapılar mühendislik yapıları (su tesisleri ve su kemerleri, örn. Güney Fransa'da Pont du Gard), cephe mimarisi (balkonlar ve sütunlu avlular) içeren Roma'ya özgü çok katlı bina (yer azlığından ötürü katlar yapılması), İtalyan villasından geliştirilen ve mimari yapının son derece gelişmiş bir bahçe sanatıyla birleştirildiği saraylardır. (Ön cephede giriş tarafını vurgulayan tabanı=basamaklı podyumu olan) tapınakları ve sütunlu avlularıyla imparatorluk forumları, anıtsallıkları ve kendi içine dönük, kapalı kompozisyonlarıyla dikkati çekerler. Çok sayıda mekânı bir yapı içinde toplayabilmek için sistem oluşturulur (haç tonozlu, beşik tonozlu, kubbeli, yarım kubbeli imparator hamamları). İçinde borsa ve mahkeme işlerinin görüldüğü, ağır beşik tonozlu birkaç avlulu bir yapı olan bazilika, Antik Çağ'ın geç dönemlerinde Hıristiyanların kült yeri haline gelir, ancak artık düz tavanı, apsidi ve yükseltilmiş orta avlusu vardır. Uzunlamasına binaların yanı sıra, eski İtalik yapı tipinin örnek alındığı **merkezsel yapı** (Panteon) ortaya çıkar; bu yapı tipi Hıristiyan merkezsel yapılarının (İstanbul'daki Aya Sofya kilisesi) öncüsüdür.

Resim sanatı:

1. Portre (Hermeler, büstler, Yunan portre sanatındaki idealleştirme ve kahramanlaştırmanın aksine olarak, yüz hatlarının aynen yansıtıldığı baş portreleri) sanatı, Roma evlerinin iç avlularında muhafaza edilen, ataların balmumu resimlerine (Imagines maiorum) dayanır. Helen sanatıyla temas edildiği dönemde bu sanata incelik getirilir, daha sonraları güçlü aldatıcı etkiler kazandırılır. Antik Çağ'ın geç dönemlerinde dünyadan yüz çevrilerek öbür dünyaya yönelme görülür.

2. Tarihsel kabartma sanatında olasılıkla, zafer törenlerinde taşınan ve sonraları tapınakta veya zafer kazanan kişinin evinde muhafaza edilen resimler örnek alınmıştır. Bu sanatı temsil eden ilk örnek İÖ 9 Ocak 9'da törenle açılan AUGUSTUS barış sunağıdır (Ara pacis); bunu zafer takları izler. Doruk noktaları: Trayan ve Marc-Aurel sütunları.

Dekoratif **duvar ressamlığı** (Pompei), Antik Çağ'ın geç döneminde ortaya çıkan mozaik sanatıyla (Ravenna) sonraları geri plana itilir.

Kimberlerin, Tötonların ve Ambronların Seferleri

Mithridates Savaşı İ.Ö. 88 - 64

Gracchusların Reform Hareketi (133-121)

133 TIB. SEMPRONIUS GRACCHUS, halk temsilcisi sıfatıyla proleterlerin iskânını, kamu topraklarından (Ages publicus) arazi verilmesi - bu nedenle kamu topraklarından edinilecek mülk 250 ha.la sınırlandırılır- ve Bergama krallık hazinesinin yeni göçmenlere işletme sermayesi olarak dağıtılması suretiyle sağlamaya çalışır. Meslektaşı M. OCTAVIUS itiraz eder ve Tribut meclisleri tarafından yasalara aykırı biçimde görevden alınır. TIBERIUS GRACCHUS, usulsüz şekilde kendisini yeniden seçtirme girişiminde bulunduğu sırada öldürülür.

123 Kardeşi GAIUS SEMPRONIUS GRACCHUS ağabeyinin planlarını yeniden ele alır: **Tarım yasasını** (Lex agraria) **yeniler** ve planlarını şövalyelerin de benimsemelerini sağlamak amacıyla bunları belirli yargıç kadrolarına yerleştirir (Lex iudicaria). Latinlere tam yurttaşlık hakkının ve İtalik Birliği'nin bütün üyelerine yurttaşlık hakkı verilmesine ilişkin önergesini kabul ettiremez (senato partisi ve aşağı halk tabakaları karşı koyarlar). GRACCHUS ve yandaşları Aventin tepesini işgal ederler, senato olağanüstü hal ilan eder. Yandaşlar öldürülür, C. GRACCHUS kendisini bir köleye öldürtür. (121).

111-105 Jugurtha savaşı. Numidya Krallığı'nın bir senato komisyonu tarafından bölünmesinden sonra JUGURTHA, ortak kral ADHERBAL'a saldırarak ve Cirta'yı alarak (112) mutlak hükümran olur. Savaşa (JUGURTHA Romalılara rüşvet verir, Romalılar bozguna uğrarlar) 106'da **Marius** (156-86) son verir; JUGURTHA 105'te **Sulla**'ya (138-78) teslim edilir. Numidya'nın bir kısmı Roma vilayeti olur.

113-101 Kimberler ve Tötonlarla savaş; bunlar - Ambronlarla birlikte Jütland'dan gelerek-

113 Noreia (Kämten) meydan savaşında Romalıları yenerler. Galya'da iki Roma ordusu daha yenilgiye uğrar; bunlardan biri Arausio yakınındadır (105): Roma'da panik başlar (2. Kelt akını). Konsül seçilen MARIUS (104) bir **ordu reformu** yapar: 16 yıllık bir hizmet süresinden -böylece kumandana kişisel bağlılık- sonra sivil yardımlardan yararlanacak proleterlerden profesyonel bir ordu kurulur. Ordu, lejyonun (yakl. 6000 asker) her biri 6 yüzlükten (centuriae) veya 3 manipelden oluşan 10 kohorta ayrılmasıyla yeniden sınıflandırılır. Birlik üyeleri süvarileri tahsis ederler. MARIUS

102 Aquae Sextiae meydan savaşında Tötonları,

101 Vercellae meydan savaşında Kimberleri yener.

100 Halk temsilcisi L. APULEIUS SATURNINUS'un, 6. kez konsül seçilen MARIUS'un yardımıyla gerçekleştirmeye çalıştığı iskân programı Optimatların direnişi yüzünden uygulanamaz. Ayaklanma senatörler ve şövalyeler tarafından bastırılır.

91 Temsilci M. LIVIUS DRUSUS, Gracchusların tarım yasalarının yenilenmesini, yargıç kadrolarına şövalyelerin atanmasını ve yurttaşlık hakkının İtalik Birliği mensuplarına tanınmasını talep ettiği önergeler verir. DRUSUS öldürülür ve

91-89 Sosyal savaş çıkar. Birlik üyeleri (Socii) yeni bir devlet (başkent Corfinium=İtalia) kurarlar ve (500 üyeli) bir İtalik senatosu seçerler. Roma'nın ödün vermesiyle iç savaş son bulur: Yurttaşlık hakkı Birlik üyelerine verilir (89: Lex Plautia Papiria).

88-84 1. Mithridates Savaşı (iç savaşların başlaması). PONTUS'lu VI. MITHRIDATES doğudaki Roma topraklarına saldırır; Yunanlara Roma'ya karşı ayaklanma çağrısında bulunur.

88 **"Efes'te akşam duası":** Küçük Asya'da 80 000 Romalı öldürülür. Halk, senato tarafından savaşı yürütmekle görevlendirilen SULLA'dan komutanlığı alarak MARIUS'a verir. SULLA Roma'yı fetheder ve senatonun hâkimiyetini yeniden tesis eder (plebisitler yalnızca senatonun onayı ile yasa olarak yürürlüğe girer). SULLA'nın Asya'ya gitmesinden sonra MARIUS ve yandaşları Roma'ya dönerler. CINNA ve - 7. konsüllük görevi sırasında 86'da ölen- MARIUS Optimatlara terör uygularlar. Atina'nın alınmasından sonra SULLA MITHRIDATES'in birliklerini (Chaeronea 86'da, Orchomenus 85'te) yener ve Mithridates'i

84 **Dardanus barışını** yapmak zorunda bırakır: Fethedilen topraklarla donanmanın teslimi ve 3000 talent ödenmesi öngörülür. Barış koşullarının yerine getirilmesini, propraetor L. LICINIUS MURENA **2. Mithridates Savaşında** (83-81) sağlar. SULLA 83'te Roma'ya döner. Marianalıları ve müttefikleri Samnitlerle Lucanialıları

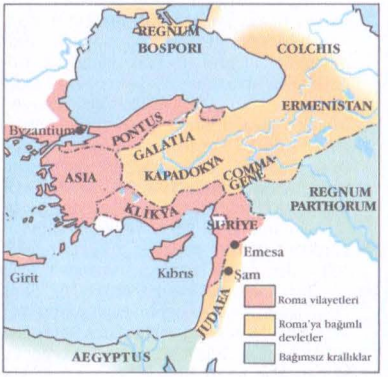
82 **Collina Porta meydan savaşında** yener; (SULLA'nın lakabı: FELIX = Şanslı); bunun üzerine POMPEIUS Sicilya ve Afrika vilayetlerini fetheder, MAGNUS (Büyük) lakabını alır ve kendisine zafer töreni yapılır.

82-79 Sulla'nın diktatörlüğü: Hukuki himaye kapsamından çıkarılanların listelerini (proscription) astırır: 90 senatör ve 2600 şövalye öldürülür. **Senatonun hâkimiyeti yeniden tesis edilir:** Jüri mahkemelerine yalnızca senatörleri atar (şövalyeler atanmaz). Her quaestorun üye olduğu senatonun üye sayısını 600'e çıkarır. Konsüller ve praetorlar görev süreleri bittikten sonra genel vali (pro konsül, pro praetor) olarak vilayetlere giderler. Temsilciler zayıf düşürülür: Komitelere (halk meclisleri) önergeler yalnızca senatonun onayıyla verilebilir, halk temsilcisinin kariyerinde yükselmesine izin verilmez.

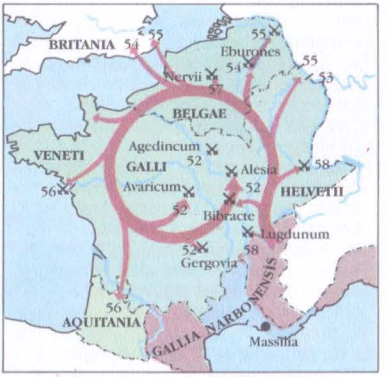
79 SULLA kendi isteğiyle diktatörlükten çekilir ve bir yıl sonra ölür.

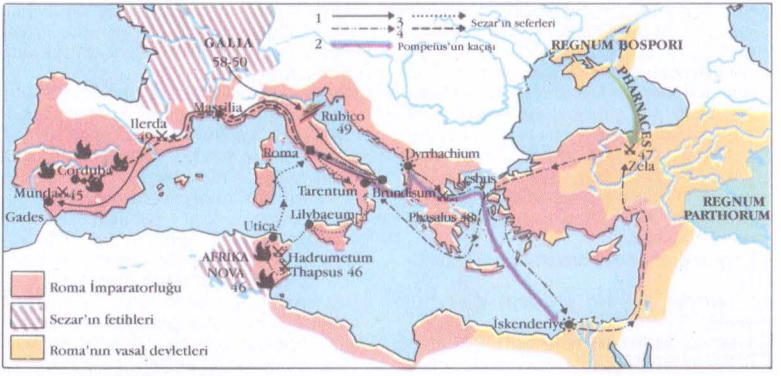
Vilayetlerin Sezar'a, Pompeius'a ve Crassus'a Dağılımı

Doğuda yeni düzen

Galya'nın Sezar tarafından fethi

İç Savaş

77-71 POMPEIUS İspanya'da SERTORIUS liderliğindeki son Marianalılara karşı savaşır. SERTORIUS'un öldürülmesinden sonra İspanya'ya egemen olunur ve yeni bir düzen getirilir.

74-64 3. Mithridates savaşı. Başlangıçtaki zaferlerden sonra orduda isyan çıkar ve senato LUCULLUS'u geri çağırır (68).

73-71 Spartacus liderliğinde kölelerin isyanı. Spartacus Apulia'da M. LICINIUS CRASSUS'a karşı savaşırken şehit düşer. Köle ordusundan geriye kalanlar POMPEIUS tarafından yenilgiye uğratılır.

70 Pompeius ve Crassus'un konsüllükleri: Sulla yasaları yürürlükten kaldırılır: Temsilcilik eski yeniden tesis edilir; yargıç kadrolarına senatörler, şövalyeler ve yurttaşlar eşit oranda atanır; plebisitler yasal geçerlik kazanır.

67 POMPEIUS olağanüstü komuta erkine (Imperium extraordinarium) istinaden deniz korsanlarıyla savaşa son verir ve

66 MITHRIDATES'e karşı savaşta kumandanlık görevi alır; Fırat kenarında onu yener.

64 Pompeius doğuyu yeniden düzenler: Pontus, Suriye ve Kilikya Roma vilayetleri, Ermeniye, Kappadokya, Galatya, Colchis, Yahudiye bağımlı (kliyent) devletler olur.

63-62 "Catilina komplosu", "Homo novus" (yeni adam) olarak konsül seçilen CICERO (Pater patriae = vatanın babası) tarafından ortaya çıkarılır ve önlenir. CATILINA 3000 yandaşıyla birlikte Pistoria yak. öldürülür (62).

POMPEIUS doğudan döndükten sonra ordusunu terhis eder ve zafer törenini kutlar. Senato onun doğuda yaptığı düzenlemeleri ve eski askerlere toprak verilmesini onaylamaz; bu nedenle

60 Pompeius, Crassus ve Sezar'ın kurduğu 1. triumvirlik (karşılıklı siyasi destek amacıyla yasal onay olmaksızın özel anlaşma) gerçekleşir.

59 Caius Julius Sezar'ın konsüllüğü (100-44 [öldürülür]): POMPEIUS'un taleplerini yerine getirir, vilayetlerdeki halk için vergiler belirler. SEZAR Galya cisalpina, Illyricum ve Galya Narbonensis eyaletlerini 5 yıllığına alır.

56 Lucca Konferansı: Triumvirlik yenilenir. Bunu

55 Pompeius'un ve Crassus'un konsüllüğü izler. Vilayetlerin dağılımı: SEZAR ikinci bir 5 yıllık süreyle Galya'yı alır, POMPEIUS İspanya'yı, CRASSUS Suriye'yi alır.

53 CRASSUS **Carrhae** yak. Partlara yenilir ve ölür.

58-51 Sezar Galya'yı fetheder: Bibracte yak. Helvetleri ve Elsass'ta Mülhausen yak. ARIOVIST'i yener (58), başta Nerviililer (57) olmak üzere Belçika boylarına egemen olur, Bretagne'deki boyların üzerine yürür ve Akitanyalıları yener (56). Germen boyları Usipiler ve Teneterler geri püskürtülür. Ren'den 1. geçiş ve Britanya'ya geçiş (55). Britanya'ya 2. geçiş ve CASSIVELAUNUS'la çatışmalar. AMBIORIKS liderliğindeki Eburonlar, Nerviililer ve Treveriler ayaklanır (54); isyan bastırılır ve Ren 2. kez geçilir (53); Galyalılar VERCINGETORIKS liderliğinde ayaklanırlar, Cenabum, Avaricum ve Lutetia Parisiorum fethedilir, ancak Gergovia alınamaz, Alesia kuşatılır ve teslim edilir (52); boyun eğdirme seferi tamamlanır (51).

52 Senatoya yakınlık gösteren POMPEIUS, Roma'da hüküm süren anarşi (çete savaşları) nedeniyle, asayişi yeniden sağlamak için tek başına (sine collega) konsül seçilir. SEZAR'ın orduların aynı zamanda terhis edilmesi yolundaki önerisi senato tarafından reddedildikten sonra, senato SEZAR'dan ordunun lağvedilmesini ve görevi bırakmasını ister ve

7.1.49 ültimatif senato kararı çıkartır (Senatus consultum ultimum): POMPEIUS'u cumhuriyeti SEZAR'a karşı savunmakla görevlendirir.

49-46 POMPEIUS'a karşı **iç savaş.**

SEZAR Rubicon'u geçer ve Roma ile İtalya'yı fetheder. POMPEIUS ile senatonun bir kısmı Yunanistan'a kaçarlar. SEZAR İspanya'yı fetheder (Ilerda yak. zafer) ve Epirus'a geçer.

9.8.48 Pompeius Pharsalus yak. yenilir. 20 000 Pompeius yandaşı teslim olur: POMPEIUS Mısır'a kaçar ve orada öldürülür.

48-47 İskenderiye savaşı. SEZAR İskenderiye'de muhasara altına alınır (kütüphane yakılır); daha sonra Nil'de galip gelir ve KLEOPATRA'yı kraliçe yapar.

47 Sezar Zela yak. PONTUS'lu PHARNACES'i yener (veni, vidi, vici = geldim, gördüm, yendim). İtalya'ya geri döner, fakat sonra Afrika'ya gider.

46 Sezar Thapsus yak. Pompeius yandaşlarını **yener** (CATO Utica'da intihar eder). SEZAR Roma'da zafer törenleri kutlar, 10 yıllığına diktatör ve Praefectus moribus (ahlak zabıtası) olarak atanır.

Devletin yeniden düzenlenmesi: Nüfus sayımı (census), bedava tahıl alanların sayısının 150 000'e indirilmesi, İtalya için belediye nizamnamesi (Lex Julia municipalis).

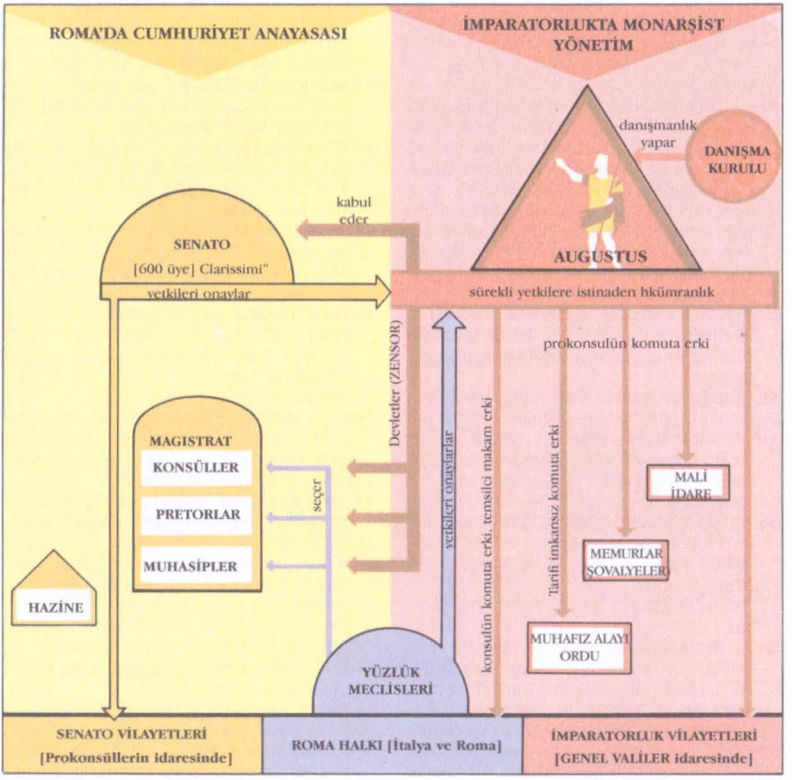
45 Sezar İspanya'da Munda yak. POMPEIUS'un oğullarını **yener.** Ömür boyu diktatör (Dictator perpetuus) ve **imperator,** 10 yıllığına konsül, ordu başkomutanı, Pontifex maximus ve tribunluk erki hamili olur. Memurları önerme ve atama hakkı. Askerlere toprak dağıtılır, vilayetlere yardım yapılır, senatonun üye sayısı 900'e çıkarılır. Takvimde reform yapılır. Basilika Julia inşa edilir, Forum Julium genişletilir.

15.2.44 M. ANTONIUS, SEZAR'a krallık alın çemberini sunar, ancak Sezar bunu geri çevirir. C. CASSIUS ve M. JUNIUS BRUTUS önderliğinde senatörlerin kurduğu komployla

15.3.44 Sezar öldürülür.

İç Savaşların Sonu [İ.Ö. 44-30]

Erken İmparatorluk Dönemi

İç Savaşlann Sonu

SEZAR'ın ölümünden sonra devletin idaresini senato üstlenir; SEZAR'ın kararlarını yerine getirir, Sezar'ın katillerine af çıkarır. SEZAR'ın yeğeninin oğlu **C. Octavius** (OCTAVIAN, İÖ 63-İS 14) SEZAR tarafından evlat edinildiği ve mirasçı tayin edildiği halde, ANTONIUS mirasa el koyar. SEZAR'ın törenle defnedilmesinden ve vasiyetnamesinin açıklanmasından sonra katilleri Roma'yı terk etmek zorunda kalırlar. Diktatörlük kaldırılır.

44-43 Mutina savaşı. M. BRUTUS Makedonya vilayetine, CASSIUS Suriye vilayetine gider; DEC. BRUTUS Galya cisalpina vilayetine gider ve Mutina'da ANTONIUS tarafından kuşatılır. OCTAVIAN özel ordusuyla propraetor komuta erkini alır, Mutina meydan savaşında ANTONIUS'u yener (konsüller HIRTIUS ve PANSA şehit düşerler) ve 43 yılı için konsüllük görevini alır. Sezar'ın katillerine karşı özel mahkemeler kurulur.

11.11.43 2. triumvirlik (Antonius, Lepidus ve Octavian); bu triumvirlik hukuken tanınır (Lex Titia: Triumviri rei publicae constituendae = devleti yeniden düzenleyecek üç adam) ve 5 yıllık bir süreyle sınırlandırılır. Sicilya ve Afrika vilayetleri OCTAVIAN'a, Galya cisalpina ANTONIUS'a, Galya Narbonensis ve İspanya LEPIDUS'a verilir. Proscriptionlardan ötürü Roma'da terör hâkimdir (listelerde 200'den fazla senatörün, aralarında CICERO'nun da bulunduğu 2000 şövalyenin adı vardır).

42 Philippi yak. çifte savaş. CASSIUS ve 20 gün sonra da M. BRUTUS ANTONIUS'a yenilirler. ANTONIUS doğuya (Asya, Suriye, Mısır) gider. Eski askerlerin iskânı sırasında OCTAVIAN'ın acımasız tutumu yüzünden çıkan Perusia savaşından (41-40) ve Triumvirin kardeşi konsül L. ANTONIUS ile çatışmadan sonra, MAECENAS'ın aracılığıyla

40 Brundisium uzlaşması yapılır. İmparatorluk paylaştırılır: ANTONIUS doğuyu, OCTAVIAN batıyı, LEPIDUS Afrika'yı alır. İtalya tarafsızlaştırılır.

39 Misenum Antlaşması: S. POMPEIUS, Roma'ya tahıl teslimatına karşılık Sicilya, Sardinya, Korsika ve Achaea'yı alır.

38 Triumvirlik 5 yıl daha uzatılır.

37 Taranto Sözleşmesi. ANTONIUS, S. POMPEIUS'a karşı savaşta kullanılmak üzere OCTAVIAN'a donanmasını verir.

36 VIPSANIUS AGRIPPA Mylae ve Naulochus yak. S. POMPEIUS'u yener. LEPIDUS Pontifex Maximus olarak seçilmesi nedeniyle triumvirlikten çıkar. OCTAVIAN'ın kızkardeşi OCTAVIA'dan ayrıldıktan sonra

36 Antonius VII. Kleopatra ile evlenir. Partlara karşı seferi akamete uğramakla birlikte Ermenistan'ı işgal etmeyi başarır (34). ANTONIUS helenist-oriyental bir sultanlık kurmaya çalışır (Roma'ya ait bölgeleri KLEOPATRA'ya hediye eder, CAESARION'u ortak hükümran yapar). Vesta rahibelerine emanet edilen vasiyetnamesi OCTAVIAN tarafından açıklanır ve

32-30 Ptolemeos savaşı çıkar; savaşın sonucunu

2.9.31 Actium savaşı belirler: AGRIPPA KLEOPATRA'nın donanmasını yener, 19 lejyon hiçbir direniş göstermeden teslim edilir.

3.8.30 İskenderiye alınır (ANTONIUS ve KLEOPATRA intihar ederler). **Mısır Roma vilayeti olur.**

Roma'da zafer töreninden ve 120 000 eski askerin iskân edilmesinden sonra, OCTAVIAN'ın 6. konsüllük görevi sırasında olağanüstü yetkileri (Potestas omnium rerum) yavaş yavaş kısıtlanır.

13.1.27 İktidarın senatoda bırakılmasıyla **cumhuriyet yeniden tesis edilir.**

16.1.27 Senato OCTAVIAN'a **Augustus onursal adını verir.**

Principatus

(Princeps =benzerler arasında birinci kelimesinden gelir), Consensus universorum'a (= genel mutabakat) dayanır ve monarşi ve cumhuriyet unsurları arasında bir denge teşkil eder. İktidar yetkileri senato ve halk tarafından verilir. Belirgin özelliği: Otoriter güç (Auctoritas) ve geleneksel biçimlere duyulan derin hürmet (Mores maiorum).

AUGUSTUS, Roma sitesinde konsüllüğü (27-23), imparatorluk içinde ise tarifi olanaksız bir İmperiumu (hâkimiyet) alır: Ordunun başkomutanıdır, dış politikayı yürütür; bunun yanı sıra kendisinin atadığı genel valiler (Legati Augusti pro praetore provinciae) tarafından yönetilen, imparatorluğa bağlı vilayetler için bir İmperium pro consulare erkine de sahiptir.

1.7.23 (Konsüllük görevini sürdürmekten sarfınazar ettikten sonra) halk temsilcisi olmaksızın ömür boyu **temsilci erki verilir;** bu nedenle bir halk temsilcisinin AUGUSTUS'un yasalarına müdahalesi de mümkün değildir.

22 AUGUSTUS konsüllüğü ve bu makamla bağlantılı görevleri üstlenmeyi reddeder; bunun yerine hizmet yetkilerini alır: Tahıl tedariki (Cura annonae), yol şebekeleri (Cura viarum).

19 AUGUSTUS ömür boyu konsüllük erkini (İmperium consulare) ve 5 yıllığına ahlak zabıtalığını (Cura morum) alır: Böylece, makamlara sahip olmaksızın makam yetkilerini alır.

İÖ 12'den itibaren **Augustus, Pontifex Maximus** olur. 2 yılında kendisine Pater patriae (vatanın babası) unvanı verilir.

Senato, barış ve huzura kavuşturulmuş (senatörlüğe bağlı) vilayetleri ve devlet hazinesini (Aerarium populi Romani) yönetir; buna karşılık mali idare (Fiscus) Princeps'in elindedir. Şövalye sınıfı, imparatora hizmet nedeniyle ayrıcalıklı sınıf olur (imparator muhafız alayına, valilere ve memurlara komuta ederler), dostlar (Amici Caesaris) Princeps'e danışmanlık yaparlar.

Augustus'un İmparatorluğu

Augustus ve ardılları

27-25 AUGUSTUS Galya ve İspanya vilayetlerine yeni bir düzen getirir. Kral AMYNTAS tarafından Roma'ya miras bırakılan Galatya vilayet olur.

20 Part kralı IV. PHRAATES, barışçıl bir uzlaşmaya istinaden, CRASSUS ve ANTONİUS'un **ganimet olarak alınan lejyon sancağını iade eder;** Roma daha fazla yayılmaktan sarfınazar eder.

18 Ahlak yasası: Senatörlerin azatlı kölelerle evlenmesi yasaklanır, zina cezalandırılır. AGRIPPA 5 yıllık temsilci erki verilmesi nedeniyle ortak hükümran olur.

17 Roma sitesinde 100. Yıl Şenlikleri yapılır (HORATIUS'un 'Carmen saeculare'si -Yüzyılın şarkısı-) ve dünya barışı (Pax Augusta) ilan edilir.

16-13 AUGUSTUS Galya'da. Akitanya, Lugdunensis, Belgica vilayetlerine yeni bir düzen getirilir.

15 İmparatorun üvey oğulları TIBERIUS'la DRUSUS Tuna Nehri'nin yukarı kısmına hücum ederler: Raetia ve Noricum vilayetleri kurulur.

13-9 AGRIPPA (öl.12) ile **TIBERIUS Pannonialılara egemen olurlar.** Tuna'nın orta kısmına ulaşırlar. Fırat ve Tuna sınırlarını emniyete aldıktan sonra 4 sefer düzenleyerek Elbe'ye ilerlerler:

12-9 Drusus'un Germenlerle savaşları: Batavlara, Frizonlara, Chaucilere egemen olur. Kuadlar ve Markomanlarla savaşlardan sonra Elbe'ye ulaşır ve orada ölür.

30.1.9 Mars meydanında barış sunağı (Ara pacis Augustae) **törenle açılır.**

8-6 TIBERIUS'un Germanya'ya 1. seferi; Elbe'ye kadar ilerler.

İÖ 6 TIBERIUS, Tribunluk erkinin verilmesinden sonra -Ermenistan'ı yeniden düzenlemek yerine-, bir anlaşmazlık nedeniyle AUGUSTUS'la ilişkisini keser ve özel kişi olarak kendi isteğiyle Rodos'ta sürgün hayatına çekilir (İÖ 5), fakat İS 2'de geri döner.

Augustus'un ardılı: AUGUSTUS'un seçtiği ardıllar art arda öldükleri için, AUGUSTUS TIBERIUS'u TIBERIUS JULIUS SEZAR olarak evlat edinmek (İS 26.6.4) suretiyle veraset silsilesini garantiler.

4-6 Tiberius'un Germanya'ya 2. seferi: Cherusciler ile antlaşma yapar. Lombardlara egemen olur, vilayet yönetimi kurar, yollar yaptırır ve yeni kazanılan toprakları lejyoner kamplarıyla emniyete alır. Markomanlara karşı yürütülen savaş, Pannonialıların isyanından ötürü kesilir; isyan Dalmaçyalıların yenilgiye uğratılmasıyla biter. Pannonia Roma vilayeti olur (10). **Tuna sınırı emniyete alınır.**

9 Teutoburger Wald savaşı. VARUS kumandasındaki 3 lejyon, ARMİNİUS komutasındaki Cherusciler tarafından bozguna uğratılır. Germanya vilayetinden feragat edilmekle birlikte, Ren sınırı verilmez.

19.8.14 Augustus Nola'da (76 yaşında) **ölür.** Ölen Princeps (Divus Augustus) tanrılaştırılır (Consecratio). AUGUSTUS'un bizzat yazdığı ve faaliyetlerini anlattığı metin (Res gestae), (Mars Meydanı'nda) Augusti anıtmezarının önüne bronz levhalı iki ayak üzerinde yerleştirilir (Yunanca ve Latince kopyaları Ankara Roma Tapınağı'ndadır ['Momentum Ancyra num' 'Ankara Anıtı']).

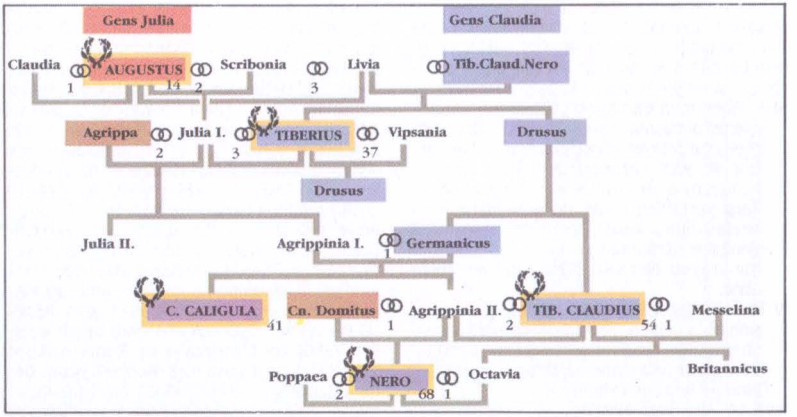
Edebiyat:

"Çeviri sanatının mucidi" **Livius Andronicus,** Latinceye aktarılmış bir edebiyatın kurucusudur ('Odisseia' = 'Odusia"yı ve Yunan trajedilerini çevirir). CINEIUS GNAEUS (yaşadığı dönemi eleştirdiği) Latince komediler ve milli tarihin işlendiği Roma trajedi türü 'Praetexta'yı (tarihi dramlar) yazar. 1. Pön Savaşına dair bir destan da onun eseridir (235). **Titus Maccius Plautus,** avam, gülünç ve müstehcen betimlemelerle dolu komediler yazar. ENNIUS (239-169), Roma tarihi hakkında altı hecelik mısralardan oluşan bir destan ('Yıllıklar') yazar. Roma tarih yazımının kurucusu, 'Annales' (Yıllıklar) (Annalistik = yıllık bölümlere ayrılarak düzenlenmiş anlatım) adlı eseriyle FABIUS PICTOR dur; eserin Yunancası 200 civ. çıkar. -Scipiolar'ın çevresinde yer alan- LUCILIUS (180-102) taşlamalar yazar; çağdaşı P. TERENTIUS AFER komediler yazar, ancak eserlerinde PLAUTUS'un kabalığı yoktur. **Cato** (234-149) Roma ve İtalya'nın tarihine dair bir eser ('Origines' = Kökenler) ile tarım konusundaki en eski kitabı yazar. Rehine olarak Roma'ya gelmiş olan **Polybios** (168) 'Dünya Tarihi'ni yazar (nesnel tarih yazımı). SEZAR'ın kütüphanecisi ve en büyük Romalı bilgin olan **M. Terentius Varro** (116-27), bir kültür tarihi yazar, ayrıca Latin dili ve tarım konularını da ele alır. **Cicero** (106-43) savunmalar, söylevler, hitabet sanatına ilişkin yazılarla felsefi yazılar ('De re publica' = Devlet Üstüne, 'De legibus' = Kanunlar Üstüne v.d.) kaleme alır, ayrıca dostlarına, kardeşi QUINTUS'a ve yayımcısı T. POMPONIUS ATTICUS'a (109-32) çok sayıda mektup yazar. **Cornelius Nepos** (100-27) biyografiler, **C. Sallustius Crispus** (86-35) 'Catilina komplosu'nu ve 'Jugurtha Savaşı'nı yazar. T. LUCRETIUS CARUS (98-55) EPIKUROS'un felsefesini didaktik bir şiirde toplar: 'De rerum natura' (= Tabiat Üstüne). Helenist-İskenderiye şiirini Neoterikler (seçkin sınıflardan Romalı şairler topluluğu-çev.) getirir: **C. Valerius Catullus** (87-54): Epigramlar ve aşk şiirleri; **Quintus Horatius Flaccus** (65-8): Epodoslar, ve P. VERGILIUS MARO (70-19): Bucolica (10 çoban şiirinden oluşan külliyat).

Sezar (100-44) Galya'daki seferlere ('Bellum Gallicum') ve iç savaşa ('Bellum civile') ilişkin yorumlar yazar. Devletin kültürel bakımdan yenilenmesi çerçevesinde AUGUSTUS, arkadaşı MAECENAS (mesen kelimesi buradan gelir), ASINIUS POLLIO ve MESSALLA edebiyatı teşvik ederler. VERGILIUS 'Georgica'yı ve Roma halkının yükselişini haklı gösterdiği 'Aeneis'i yazar. Derin insancıllığını HORATIUS da paylaşır: Taşlamalar, odlar ('Carmina'), episteller (manzum mektuplar).

Almanya'da Romalılar

Juli - Claudia Hanedanı

Julia-Claudia Hanedanı (İS 68'e kadar)

14-37 Tiberius. Memurların seçimi halktan senatoya devredilir. Pannonia'da ve Ren kıyısında lejyonların ayaklanmaları GERMANICUS tarafından bastırılır.

14-16 Germanicus'un Germenlere karşı seferi; çok masraflı olduğu için sefere son verilir. Germenler birbirleriyle savaşırlar.

17 Kapadokya ve Kommagene vilayetleri kurulur.

22-31 Pretoriyenlerin kumandanı çıkarcı SEJANUS nüfuzunu kullanır, muhafız alayını Roma'nın varoşlarında bir daimi kampa nakleder. Suçlamaları majeste davalarına yol açar; idamlar ve intiharlar. Durumdan kötü etkilenen TIBERIUS Capri'ye çekilir (27).

31 SEJANUS komplocu olarak devrilir ve idam edilir, buna rağmen başka davalar açılır.

37 Tiberius Misenum'da ölür.

37-41 Caligula (asker potini) = **Caius Caesar Germanicus.** Majeste davalarını kaldırır ve magistratın yeniden halk tarafından seçilmesini sağlar. **Augustus dönemi princeps, helenistoriyental tannkrallığa (Sezar ve Tann) dönüştürülür:** Doğuya özgü saray merasimi ve imparatora tapınma başlatılır (CALIGULA kendisini ISKENDER, SEZAR ve Tanrı olarak görür). Germanya ve Britanya'ya karşı göstermelik seferler yapılır.

41 CALIGULA pretoriyenlerin kumandanı CASSIUS CHAEREA tarafından öldürülür.

41-54 Claudius. Augustus geleneğine geri dönülür (düzenli yönetim), ancak saray kadroları imparatorun azatlı köleleriyle (NARCISSUS) genişletilir. Kadınlar nüfuzlarını kullanırlar.

43 Britanya'nın güneyi fethedilir.

46 Trakya vilayeti kurulur.

54 CLAUDIUS AGRIPPINA tarafından öldürülür; Agrippina'nın oğlu tahta çıkar.

54-68 Neron Claudius Sezar. İktidarının, filozof SENECA ile pretoriyen kumandanı BURRUS'un etkisi altında geçen yılları Roma yönünden şanslıdır.

58-63 CORBULO Ermenistan'ı geri alır ve Partlarla uzlaşılarak barış yapılır.

60-61 Britanya'daki ayaklanma C. SUETONIUS PAULLINUS tarafından bastırılır.

BRITANNICUS'un, annesi AGRIPPINA'nın, eşi OCTAVIA'nın ve BURRUS'un öldürülmesi ile yeni majeste davaları (62) ve Roma'nın yakılması (64), NERON hükümetini yozlaştırarak katıksız bir despotluk haline getirir (**megalomani**). Piso'nun, SENECA'nın da hayatına mal olan, akamete uğrayan bir komplosundan (65) sonra Galya valisi C. JULIUS VINDEX isyan eder; kendisine Hispania citerior'daki S. SULPICIUS GALBA ve Lusitania'daki M. SALVIUS OTHO katılırlar.

68 NERON intihar eder.

68-69 1. Dört İmparator Yılı: GALBA, VITELLIUS (Ren Ordusu Başkomutanı), OTHO ve VESPASIAN.

Flavien Hanedanı (69-96)

69-79 T. Flavius Vespasianus. Göreve başladıktan sonra Ren kıyısında Batavların ve (66'dan beri isyan eden) Filistin'deki Yahudilerin isyanları bastırılır.

70 Kudüs fethedilir (Roma'daki Titus takı). Sınırlar emniyete alınır.

74 Neckar bölgesine (Agri decumates) egemen olunur.

İtalya'nın,VESPASIAN'ın da dahil olduğu plebeyen üst düzey idari görevlilerinin de kabul edilmesiyle senatonun üye sayısı 1000'e çıkarılır. İspanya Latin hukukunu alır. Devlet bütçesi son derece tasarruflu idare edilir. Flavius Amfitiyatrosu (Colosseum) yapılır. Oğlu

79-81 Titus döneminde Vezüv yanardağı patlar: Pompei, Stabiae ve Herculaneum küller altında kalır. Doğa araştırmacısı C. PLINIUS SECUNDUS ölür.

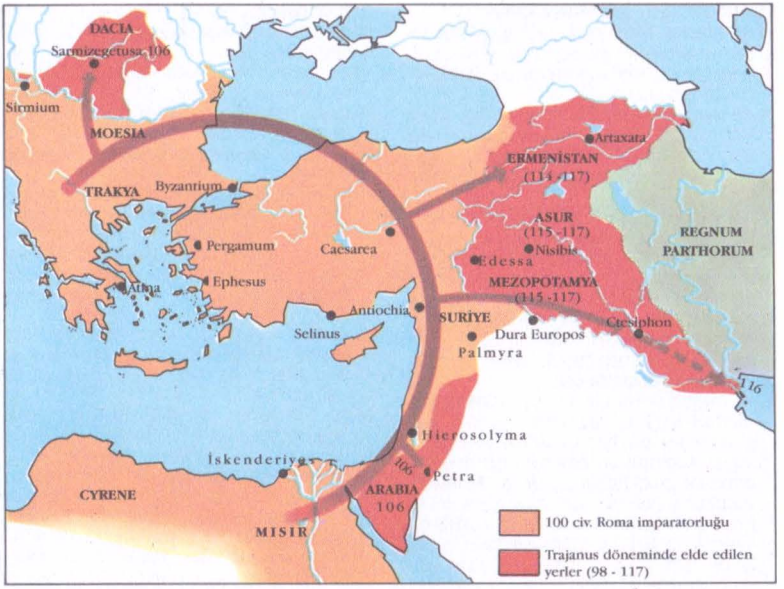
81-96 Domitianus. Britanya vilayetinin 78'de yeniden başlanan fethi, 84'te İskoçya'da bir sınır surunun yapılmasıyla sona erer.

83 Şatlara karşı sefer. Limes'in (sınır savunma sistemi) yapımına başlanır. Kral DECEBALUS idaresinde birleşen Daçyalılarla Tuna'nın aşağı kısmında sert çatışmalar (85-89). Başta iyi giden egemenliğin yozlaşarak despotluğa dönüşmesi (Dominus et Deus unvanı üzerinde hak iddia edilir), sarayda bir komplo kurulmasına ve sonucunda

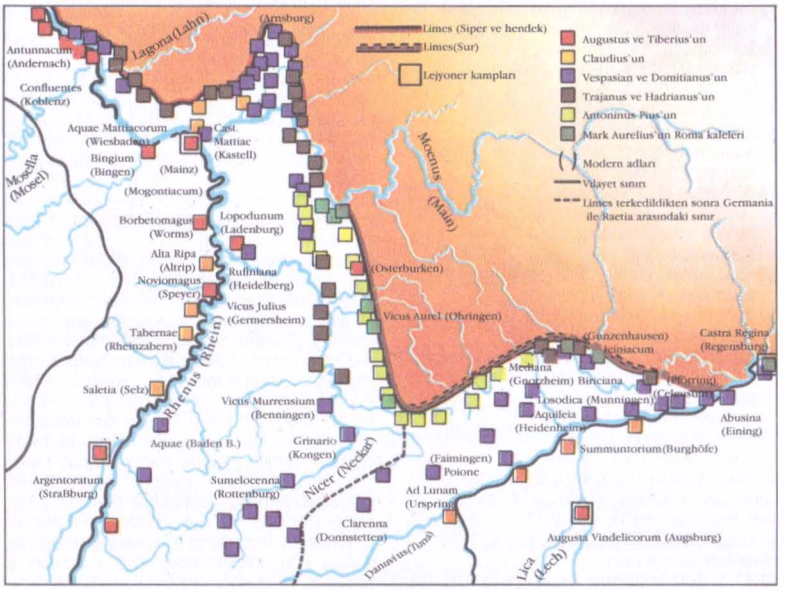
96 DOMITIANUS'un öldürülmesine yol açar.

Edebiyat: P. Ovidius Naso'nun (İÖ 43-İS 17) yanı sıra, A. TIBULLUS (55-19) ve S. PROPERTIUS (50-15), Augustus'un milli kültür hareketi çerçevesindeki elejinin (otobiyografik özellik taşır) yaratıcılarıdır. OVIDIUS'un eserleri arasında 'Amores' (Sevdalar), 'Metamorphosen' (Değişimler), 'Ars amatoria' (Sevmek Sanatı) yer alır.

Titus Livius (İÖ 59-İS 17) önemli bir tarihçidir; İtalya'nın birliğinden duyduğu gururla ve vatan sevgisiyle dolu olarak, 'Ab urbe condita' (Kentin Kuruluşundan İtibaren) adlı 142 kitaplık eserinde, Virtus Romana (Romalının erdemi) ve ilahi lütuf sayesinde seyrettiği şekliyle Roma'nın tarihini anlatır. Julia-Claudia Hanedanı döneminde NERON'un eğitmeni Stoacı (diyaloglar ve trajediler) **L. Annaeus Seneca** (İÖ 4-İS 65) ve PETRONIUS ('Satiricon', 'Trimalchio'nun Ziyafeti') izlerler. DOMITIANUS döneminde, hicivci D. JUNIUS JUVENALIS (58?-140?) ile epigram üstadı M. VALERIUS MARTIALIS (40-102) itibar kazanırlar. Dönemin en büyük tarihçisi, sürükleyici bir öykücü ve analitik psikolog olarak büyük kişiliği eserlerinin merkezini oluşturan (SALLUST'u örnek alan) **Cornelius Tacitus**'dur (55?-117?): 'Historiae' (Tarihler), 'Annales' (Yıllıklar), 'Germania'. **C. Suetonius Tranquillus** (70-146) yaşamöyküleri yazar ('De viris illustribus' (Ünlü Adamlar)). **L. Apuleius** 'Metamorphosen'in (Değişimler) yazarıdır ('Amor ile Psyche' masalıyla birlikte 'Altın Eşek').

Trajanus'un Doğudaki Fetihleri

Yukarı Germania - Raetia Limesi

Seçilmiş İmparatorlar (96-192)

Aşağıdaki imparatorlar seçilme yoluyla tahta çıkarlar. **Hanedanlık ilkesi, evlat edinilenlerin imparatorluğuna (en iyinin seçilmesi)** dönüştürülür.

96-98 Senato tarafından Princepsliğe atanan **M. Cocceius Nerva** pretoriyenlerin ayaklanmasından (97) sonra, İspanyol

98-117 **Trajanus'u** evlat edinir; Trajanus, Roma'nın taşra kökenli ilk imparatorudur; senato 114'te kendisine "Optimus" (en iyisi) unvanını verir. Yaptığı seferlerle Daçyalılara (101-102,105) -Daçya vilayeti-, Kuzey Arabistan'da Nabati Krallığına (106) -Arabistan vilayeti- egemen olur ve Partlara karşı kazandığı savaşları (114-117) müteakip Ermenistan'la Mezopotamya'nın fethinden sonra Ermenistan, Asur ve Mezopotamya vilayetlerini kurar. **Roma imparatorluğu en fazla bu dönemde genişler.**

117-138 Suriye'de 116'dan beri vali olan **Hadrianus,** fethedilen bölgelerden feragat ederek Partlarla barış yapar. Fırat yeniden sınır olur; aynı zamanda İngiltere'de, ayrıca Ren, Tuna ve Fırat sınırlarında sınırı sağlamlaştırma amacıyla tahkimat tesisleri (Limes) yapılır. Kançılarlık bürokrasisini genişlettikten sonra HADRIANUS ("Gezgin imparator"), imparatorluk yönetimini denetlemek amacıyla uzun süreli geziler yapar (121-125, 126-129). Kudüs'ün Aelia Capitolina kolonisi olarak yeniden kurulması,

132-135 **Yahudilerin Bar Kokheba önderliğinde isyan etmesine** yol açar; isyan HADRIANUS'un Kudüs'ü fethetmesiyle sona erer.

138 HADRIANUS Baiae'de ölür ve anıtsal yuvarlak mezara defnedilir (Sant'Angelo Şatosu).

138-161 **Antoninus Pius** öncelinin barış politikasını sürdürür. Limes tesisleri genişletilir, ordu yerli halktan oluşan yardımcı birliklerle takviye edilir. Britanya'da sınır Firth of Forth'a kadar kaydırılır (Antoninus surları).

161-180 "Tahttaki filozof" **Marcus Aurelius,** önceleri yönetimi kardeşliği L. VERUS'la paylaşır (169'a kadar): **Çifte princeps.**

162-165 Ermenistan'ı, Kapadokya'yı ve Suriye'yi işgal eden **Partlarla savaş.** Savaş Romalıların Dura Europos'ta galip gelmeleri (163) ve Mezopotamya'nın işgaliyle biter. Doğudan batıya doğru imparatorluğa yayılan veba salgınından ötürü barış yapılır. Markomanlar, Kuadlar ve Sarmatların Tuna sınırını geçmelerinden sonra

167-175 **1. Markomanlar savaşı** başlar. MARCUS AURELIUS'un Tuna sınırını emniyete almak için yaptığı taarruz (171) barış getirir: Kuadlarla Markomanlar Tuna'nın solunda bir bölgeyi tahliye ederler. Sefer sırasında MARCUS AURELIUS'un Yunanca başyapıtı 'Kendi kendine' (Düşünceler) ortaya çıkar.

176 Marcus'un onuruna, Markomanlar savaşından betimlemeler içeren bir sütun dikilir (Marcus sütunu).- **Commodus ortak hükümdar olur: Seçme ilkesinden vazgeçilerek hanedan veraset silsilesine dönülür.**

178-180 **2. Markomanlar savaşı.** Romalılar lejyon kampı Castra Regina'yı (Regensburg 179) kurarlar. Ancak, MARCUS AURELIUS'un Vindobona'da (Viyana) ölümünden (180) sonra, hatalı bir barış yapmaları nedeniyle taarruz politikasından vazgeçmek zorunda kalırlar. Buna ilişkin kararı,

180-192 HERKULES'le MITHRA'nın kendisinde beden bulduklarını düşünen (megalomani) **Commodus** alır. Makamları gelişigüzel kişilere verir. Akamete uğrayan bir komplodan (182), İtalya'daki çete savaşından (186) ve Afrika ile Britanya'daki isyanlardan sonra COMMODUS bir saray komplosuna kurban gider.

193 **2. Dört İmparator Yılı:** DIDIUS JULIANUS (Roma), P. NIGER (Suriye), CLODIUS ALBINUS (Britanya) ve SEPTIMIUS SEVERUS (Pannonia).

Severus Hanedanı (193-235)

193-211 **Septimius Severus** rakip imparatorları yener ve (tanrısal MARCUS AURELIUS'un oğlu olduğu şeklinde) uydurma bir evlatlık durumunu ileri sürerek imparatorluğunu meşrulaştırmaya çalışır. Partlara karşı zafer kazandığı savaştan (197-199) sonra doğu vilayetlerinde ikamet eder. Suriye'ye (Palmyra teşvik edilir) ve Afrika'ya (Kartacanın önemi giderek artar) öncelik verir. Sınır ordusundan, kamp dışında ailelerin iskân edilmesiyle bir **milis** kuvveti oluşur. **Senato dışlanır,** iltizam kaldırılır ve Roma'yla İtalya'nın ayrıcalıklarına son verilir.

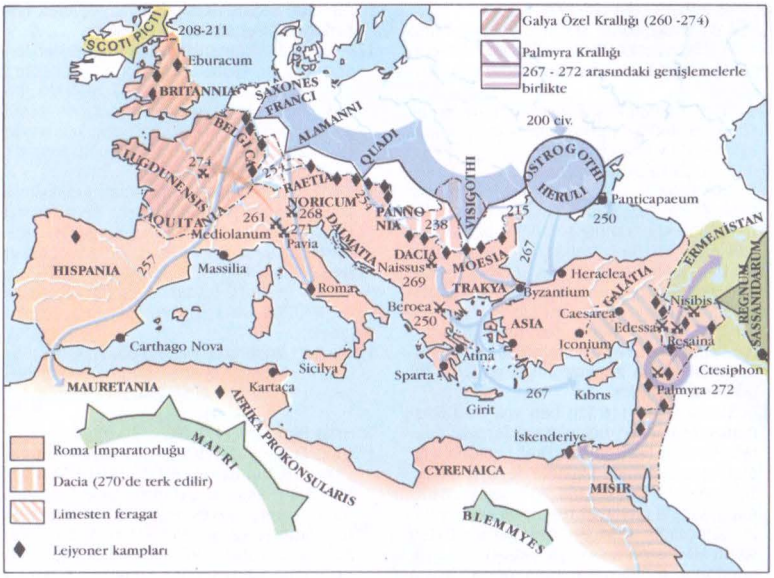
208-211 SEVERUS'un, oğulları CARACALLA'yla (198'den beri 2. ortak imparator), GETA'nın (209'dan beri 3. ortak imparator) ve JULIA DOMNA'nın ("ordugâhın anası") refakatinde Britanya savaşı. Severus Eburacum'da (York) ölür.

211-217 CAPACALLA. Ortak İmp. GETA'yı ve yandaşlarının çoğunu 212'de öldürtür.

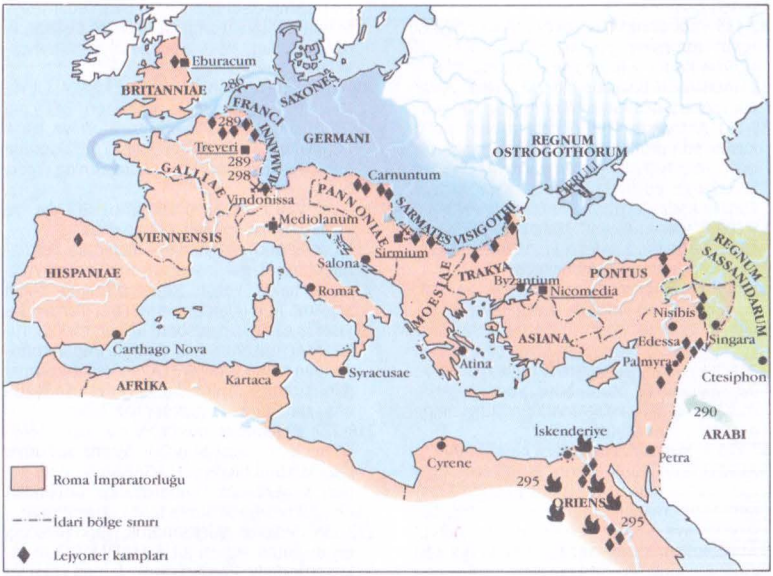
212 **Constitutio Antoniniana (Caracalla Fermanı):** Bütün özgür taşralılara Roma tam yurttaşlık hakkı verilir: **İmparatorluğun birliği sağlanır.** Ren (Alamanlar) ve Fırat (Partlar) kıyısında savaşlardan sonra imparator öldürülür. MACRINUS'un kısa dönem imparatorluğundan sonra CARACALLA'nın yeğeni, Suriye güneş tanrısı rahibi EMESUS'lu ELAGABALUS ordu tarafından imparator ilan edilir

218-222 **Elagabalus** büyükannesi JULIA MAESA'nın kötü etkisi altındadır. **Roma'da Suriye Baal kültünü** başlatır. ELAGABALUS'un ve annesi SOAEMIAS'ın muhafız alayı tarafından öldürülmesinden sonra tahta kuzeni çıkar.

222-235 **Severus Aleksandros,** hükümranlığı elinde tutan annesi JULIA MAMMAEA'nın etkisi altındadır. Partlarla savaşlardan (231) ve Markomanların akınından (232) sonra ordu C.J.V. MAKSIMINUS idaresinde Mainz'da ayaklanır. İmparatorla annesi öldürülür.

3. yy. da Roma İmparatorluğu

Diocletianus Döneminde Roma İmparatorluğu

Dıştan Gelen Tehdit

İmparatorluk sınırlarındaki atlı kavimlerin (Germenler, Sarmatlar, Persler, Berberiler, Mağribiler) akınıyla "eski dünyada kriz" başlar. Bağımlı (kliyentel) devletlerden oluşan bir kuşağın bulunmayışı, vilayetlerden vazgeçilmesine ve özel krallıklar kurulmasına neden olur. İzleyen dönemde Roma imparatorluğunun en tehlikeli ve en güçlü rakibi, İran'da yeni kurulan **Sasaniler Krallığıdır.**

227-241 I. Ardaşir kendisini Akameneşlerin (S.45) ardılı olarak görür. ZERDÜŞT dini yeniden canlanır ve resmi din olur; ancak bunun yanı sıra MANİ'nin (217-277) sinkretik, gnostik öğretisi yayılır. 3. ve 4. yy.da, Mezopotamya, Suriye ve 384'te bölünen Ermenistan'da Romalılarla sürekli savaşlar yapılır. 4. yy.ın sonundan itibaren "Hephtalitler"le (Akhunlar) savaşılır. Merkeziyetçi (kançılarya bürokrasisi) krallık ile güçlü bir dış politika izlenmesine izin vermeyen feodal soylular arasındaki sürekli gerilimler, I. KUBAD [488-531] döneminde MAZDEK'in soylulara karşı sosyalist-dini bir reform yapmasına yol açar: Malların ve kadınların ortak kullanımını talep eder. **I. Husrev** [531-579] döneminde Mazdek yandaşları etkisiz hale getirilir ve **krallıkta reform** yapılır: Roma örnek alınarak vergi reformu yapılır (seçkin bir memur sınıfı yaratılır, topraklar yeniden ölçülür). İzleyen dönemde krallık Doğu Roma'ya karşı varlığını sürdürür ve Akhunları yener. Krallık II. HUSREV PERVİZ [590-628] döneminde Mısır'a kadar yayılır (614'te kutsal haç Kudüs'ten kaçırılır).

628 Doğu Roma imparatoru HERAKLEIOS'la barış yapılır (kutsal haç iade edilir).

637 Araplar Sasaniler krallığına son verir (S.135).

Subay Kökenli İmparatorlar (235-305)

Bunlar, güvenilir -ancak yine de taşralı- generallerdir; en önemli iktidar faktörü olan ordu tarafından atanırlar ve hemen hepsi kısa süren bir hükümet döneminden sonra öldürülürler.

235-238 Maximinus Thrax Alamanları yener. Persler Mezopotamya'ya akın ederler (237).

238-244 III. Gordianus, I. ŞAPUR [241-272] idaresinde Mezopotamya'ya akın eden Persleri, **Resaina meydan savaşında** (242) Got birliklerinin yardımıyla yener ve Mezopotamya'yı terk etmeye zorlar.

244-249 bir Arap şeyhinin oğlu olan **Philippus Arap** Roma'nın kuruluşunun bininci yılını törenlerle kutlar.

249-251 (Illirya kökenli) **Decius,** Roma kültürü ve dinini yeniden canlandırmaya çalışır. Aldığı önlemler Hıristiyanların ilk kez genel olarak zulüm görmelerine yol açar (S. 107). Gotlara karşı savaşta ölür.

250'den itibaren veba Etiyopya'dan yayılmaya başlar.

251-253 Trebonianus Gallus Gotlarla barış yapar.

253-260 Valerianus doğunun savunmasını üstlenir ve oğlu GALLIENUS'u ortak imparator olarak batıda görevlendirir. - İmparatorluk sınırları tehdit altındadır: Gotlar, Kuadlar, Sarmatlar (254) ve Partlar (256) hücum ederler. Franklar ve Alamanlar yukarı Germen-Raetia savunma tesislerini geçerler, Magribi boyları Kuzey Afrika'daki sınırı zorlarlar. - VALERIANUS I. ŞAPUR tarafından Edessa yak. (260) esir alınır ve esarette ölür.

260-268 Gallienus orduda reform yapar: Tehdit altındaki sınır bölgelerinde seri operasyonlar yapmak amacıyla bir yedek süvari ordusu kurulur.

268-270 II. Claudius Alamanları (268) ve Naissus yak. Gotları (269) yener.

270-275 Aurelianus Alamanları Pavia yak. (271) yener, **Kraliçe Zenubia'nın Palmyra krallığına** (272) ve 260'da kurulan ("30 Tiran") Galya özel krallığına (274) egemen olur: İmparatorluğun birliği yeniden sağlanır.

274 "Efendi ve Tanrı" (Dominus et Deus) **unvanını alır** ve kamu kültü olarak imparatorluk kültü çerçevesinde Emesus güneş kültünü (Sol invictus) başlatır. **Tacitus'u** [275-276]

276-282 Probus izler, Probus Ren ve Tuna sınırını emniyete alır.

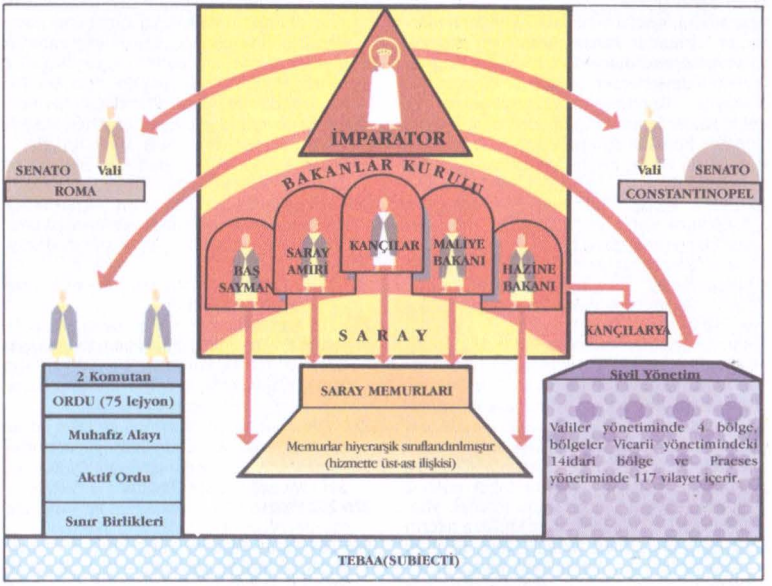
283-284 Carus Perslere karşı zaferler kazanır, ancak kendisi ve oğulları CARINUS ile NUMERIAN öldürülürler.

284-305 Diocletianus, ademi merkeziyet sistemi yardımıyla imparatorluk idaresinin yükünü hafifletmek amacıyla kapsamlı bir **imparatorluk reformu** yapar (293). DIOCLETIANUS ile 286'da ortak imparator olarak atanan MAXIMIAN, muhafız alayı komutanları GALERIUS'la CONSTANTIUS CHLORUS'u evlat edinirler ve ardılları (sezarlar) olarak tayin ederler: **Tetrarşi** (dörtlü yönetim) uygulaması **başlatılır.** DIOCLETIANUS doğuyu (Nicomedia), MAXIMIAN İtalya ve Afrika'yı (Milano), CONSTANTIUS İspanya, Galya ve Britanya'yı (Trier ve York), GALERIUS Illyricum, Makedonya ve Yunanistan'ı (Sirmium) alır. 20 yıl sonra augustusların iktidardan çekilerek yerlerini sezarlara bırakmaları, bunların da yine kendilerine yardımcı (Apparitorlar) sezarlar tayin etmeleri öngörülür.

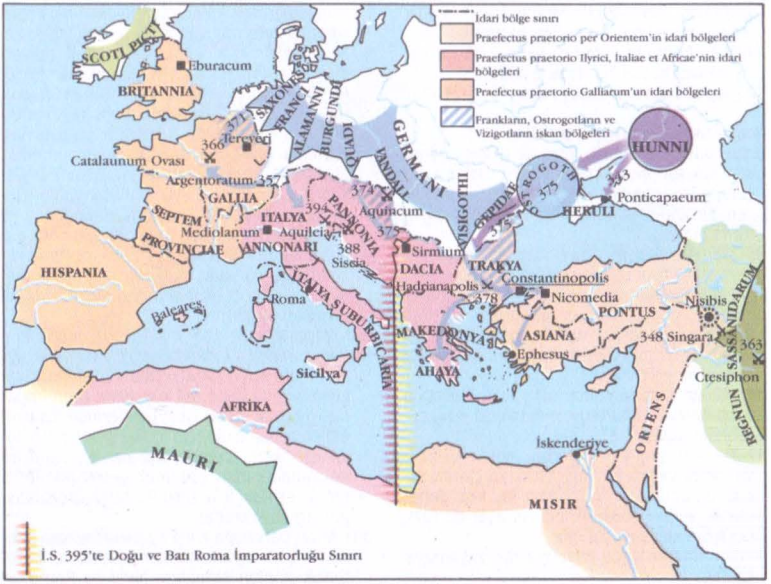
297 İmparatorluk 101 vilayete ve Vicariilerin yönetiminde **12 idari bölgeye** (dioecesis) **ayrılır.** Mutlak monarşi = **Dominat** (hükümdar giysisiyle ve bakanlar kuruluyla tanrı-imparator) başlar. Yurttaşlar, üzerlerinde sataşruf edilen tebaa (Subiecti) haline gelirler: Köylüler işledikleri toprağa bağlanır (Kolonluklar) ve zanaatkârlar ordunun gereksinimlerini temin etmek için zorunlu birlik (korporasyonlar) oluştururlar.

301 Artan pahalılığa karşı fiyat sınırlaması getirilir. - İçteki ayaklanmalar bastırılır, imparatorluk sınırları emniyete alınır ve Roma'nın doğudaki egemenliği genişletilir.

305 Diocletianus ve Maximian tahttan çekilirler.

Diocletianus - Constantinus Anayasası

4. yy. da Roma İmparatorluğu

Büyük Constantinus

1.tetrarşinin sona ermesinden sonra yeni augustuslar GALERIUS'la CONSTANTIUS, SEVERUS ile MAXIMINUS DAIA'yı sezar olarak atarlar: Ne var ki tetrarşi sistemi, münferit hükümranların hanedan politikası (York'ta CONSTANTIUS'un oğlu CONSTANTINUS, Roma'da MAXIMIAN'ın oğlu MAXENTIUS) yüzünden kesintiye uğrar.

308 Carnuntum konferansı: LICINIUS batının augustusu olarak atanır; ancak DIOCLETIANUS imparator unvanını reddeder.

312 CONSTANTINUS MAXENTIUS'u Milvius köprüsünde yener ve batının hâkimi olur ve

313 LICINIUS Hadrianopolis (Tzirallum) yak. MAXIMINUS DAIA'yı yener.

324-337 Büyük Constantinus

324 **Constantinus** Hadrianopolis yak. (Tzirallum -Çorlu-) ve Chrysopolis yak. **Licinius'u yener: Constantinus mutlak hükümdardır** ("Totius orbis imperator").

11.5.330 Byzantium'un adı Constantinopel olarak değiştirildikten sonra, pagan Roma'ya bilinçli karşıtlık olarak imparatorluğun Hıristiyan başkenti (2. Roma) yapılır.

DIOCLETIANUS'un imparatorluk reformu geliştirilerek **müstebit devlet tamamlanır.** İmparatorun tanrıya benzerliğini vurgulamak amacıyla katı saray merasimleri uygulanır (altın işlemeli giysi, alın çemberi, diz çökme). Askeri idarecilerinin (Magistri militum) yönetimindeki ordu, imparatorluğun 4 bölgesinin idarecileri, bakanlar kurulu (Sacrum consistorium) ve Roma ile Constantinopel'in valileri (Praefectus urbi) imparatorun emri altındadır.

1. Takviye edilerek 75 lejyona (900 000 asker) çıkarılan ordu, ordugâhtan (Comitatenses), sınır birliklerinden (Limitanei) ve imparatorun muhafız alayından (Candidati) oluşur. İmparatorluk sınırlarındaki federeler (Foederati) sınır korumayı üstlenirler.

2. İmparatorluk 4 idari bölgeye ayrılır: 14 dioecesis ve 117 vilayet içeren, Oriens (Constantinopel), Illyricum (Sirmium), Italia (Milano), Galya (Trier).

3. Bakanlar kurulu aşağıdaki bakanlardan (Comites) oluşur: "Makamların başı" = Kançılar (Magister officiorum), "Kutsal sarayın başı" (Quaestor sacri palatii), Baş sayman (Praepositus sacri cubiculi), maliye bakanı (Comes sacrarum largitionum) ve hazine bakanı (Comes rerum privatarum). Kançılaryanın tabi olduğu bakanlar kurulunun emrinde saray memurları vardır. (Piyade ve süvari) saray muhafız alayının 2 komutanı imparatoru korurlar.

4. Roma'nın ve Constantinopel'in senatosu belediye meclisi olur.

Askeri ve sivil erkin birbirinden ayrılması önemlidir (Roma'nın bin yıllık geleneği terk edilir). Meslek babadan oğula geçer. Nüfus başına vergi ve emlak vergisi getirilir.

337 **Büyük Constantinus** ölüm döşeğinde vaftiz edildikten sonra **ölür.** Oğulları arasındaki miras kavgaları sonunda, II. CONSTANTIUS kardeşlerinin ölümünden sonra mutlak hükümran olur.

Constantinus'un Ardılları

337-361 **II. Constantius.** Ariusçuluk bütün kilise için bağlayıcı olur.

357 **Argentoratum** (Strassbourg) yak. **meydan savaşı:** Ren yeniden sınır olur. - Perslere karşı savaşta, Hıristiyanlık dışı kültleri tercih etmesi nedeniyle "Apostata" (dönek) lakaplı ardılı JULIANUS [361-363], Constantinus hanedanının son üyesi olarak ölür. Savaşa IOVIANUS [363-364] son verir: Roma Ermenistan'ı kaybeder.

364-375 Saray tarafından imparator seçilen **I. Valentinianus,** Gotlara karşı savaşan kardeşi VALENS'i augustus ve doğuda (Constantinopel'le birlikte Oriens) ortak hükümran ilan eder. VALENTINIANUS Alamanları yener. Ren sınırı ve Britanya'da Hadrianus suru yenilenir.

375 **dv.** Hunlar **güney Rusya'da Ostrogot krallığını yıkarlar.** ERMANERICH ölür. **Kavimler Göçü başlar.** I. VALENTINIANUS'un ölümünden sonra

375-378 **Valens** ile 383'e kadar **Gratianus** imparator olurlar. 376 yılında iskân anlaşmasıyla imparatorluğa kabul edilen Vizigotlar ayaklanırlar. VALENS yenilir,

378 **Hadrianopolis meydan savaşında** ölür.

379 **I. Theodosius** doğuda ortak imparator olur. Ostrogotlar Pannonia'da, Vizigotlar Makedonya'da iskân edilirler.

380 Selanik fermanı doğuda Ariusçuluğu yasaklar. Athanasiosçuluk resmi din olur (Katoliklik).

382 Vizigotlarla yeni bir iskân ve barış antlaşması yapılır (S. 115).

384 THEODOSIUS ile III. ŞAPUR [384-388] arasında barış ve dostluk antlaşması yapılır: Ermenistan bölünür.

GRATIANUS, gaspçı MAGNUS MAXIMUS'la savaşırken ölür (383). GRATIANUS'un kardeşi II. VALENTINIANUS THEODOSIUS'un yanına kaçar.

388 THEODOSIUS kısa bir süre için tanıdığı MAXIMUS'u Aquileia yak. yener.

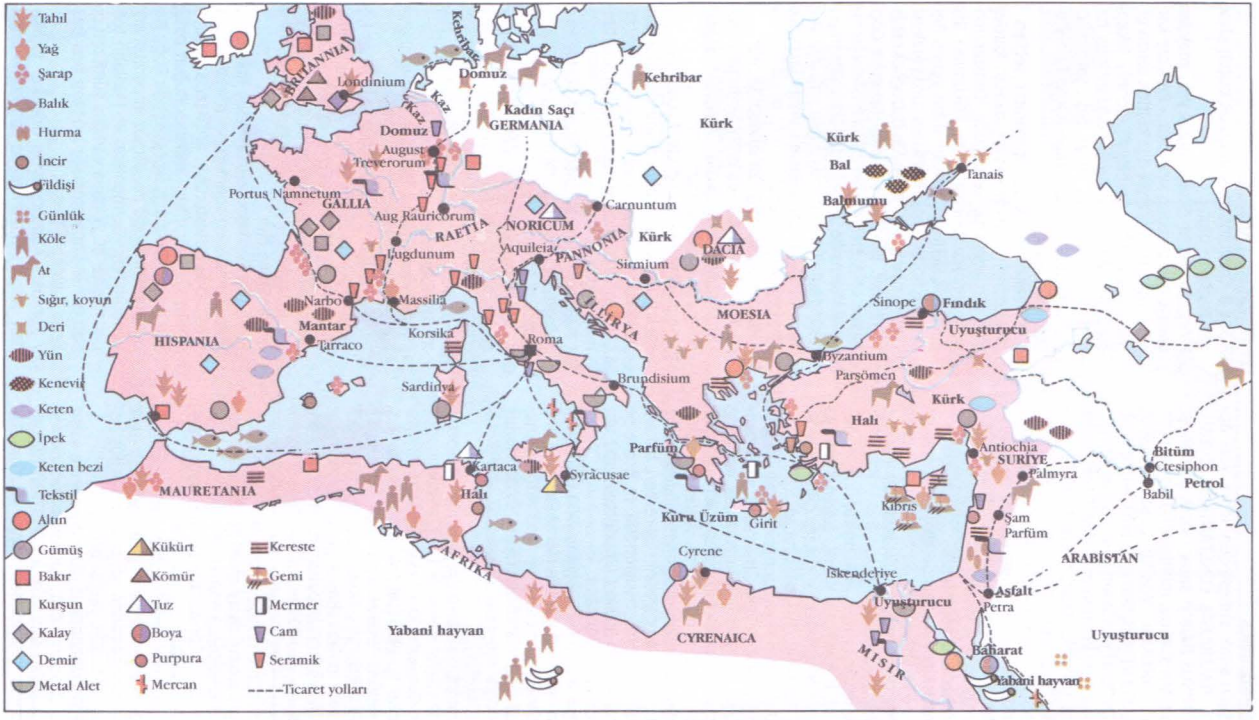
391 **Hıristiyanlık resmi din olur** (bütün pagan kültler yasaklanır).

392 II. VALENTINIANUS, THEODOSIUS'un Frank kökenli ordu komutanı ARBOGAST tarafından öldürülür; EUGENIUS [392-394] batının imparatoru olur. Pagan kültler yeniden başlatılır.

394 EUGENIUS Aquileia yak. Frigidus eteklerinde yenilir ve ölür.

394-395 **Büyük Theodosius mutlak hükümran** olur. Ölümünden sonra imparatorluk oğulları arasında bölüştürülür. ARCADIUS doğuyu, HONORIUS batıyı alır: **İmparatorluğun birliği son bulur.** Kendi yolunda giden bir Doğu Roma İmparatorluğu ile, güçsüz imparatorların yönetiminde -Germenlerin ve Hunların tehditi altında- 80 yıl daha varlığını sürdüren bir Batı Roma İmparatorluğu (404'ten beri başkent: Ravenna) oluşur.

476 **Romulus Augustulus'un Odoaker tarafından tahttan indirilmesiyle Batı Roma İmparatorluğu son bulur.**

Roma İmparatorluğu'nda Ekonomi

Roma İmparatorluk Dönemi Ekonomisi

Para birimi: Cumhuriyet döneminden eski gümüş paranın yanı sıra SEZAR'dan itibaren altın sikke basımıyla **altın para** (1 Aureus = 25 gümüş denarius) kullanılır. Böylece **çifte para** birimi ortaya çıkar ve değerini kaybetme emarelerine rağmen 2. yy.ın sonuna kadar istikrarını korur; aureus -özellikle Romalı olmayan ülkelerde- ticarette kullanılan esas sikke olur. 3. yy.da paranın değerini kaybetmeye (fiyatlar üç katına çıkar) başlamasıyla, 4. yy.ın başında denarius enflasyona uğrar ve antik gümüş para kalkar. DIOCLETIANUS'un parayı istikrara kavuşturma girişiminden (1 altın sikke [Aureus] = 20 gümüş sikke [Argenteus]) sonra, CONSTANTINUS altın parayı getirir: 1 altın sikke (Solidus) = 25 gümüş denarius (Siliquae).

Ekonomi bölgeleri: Roma imparatorluk topraklarında 1. yy.da büyük ekonomi bölgeleri ortaya çıkar: Sardinya, Korsika ve Alplerin güney kısmıyla birlikte İtalya; Galya, Britanya, İrlanda, İskoçya ve batı Germanya; Afrika (Trablus'a kadar Fas); Alpler ve Balkanlar; Yunanistan, Küçük Asya, Girit, Cyrenaika, güney Rusya ve Karadeniz bölgesi; Filistin, Suriye ve Mezopotamya; Mısır ve Nübya. Daha 1. yy.da İtalya'ya tabi olan bu büyük alanlar 2. yy.da daha bağımsız olurlar. Bunun sonucunda toprak fiyatları düşer ve vilayetlerin rekabetinden ötürü İtalya'da taşra ıssızlaşır. 3. yy.da **büyük bölgelerin kendi ekonomilerini geliştirmeleri nedeniyle** İtalya pazarlarını kaybeder.

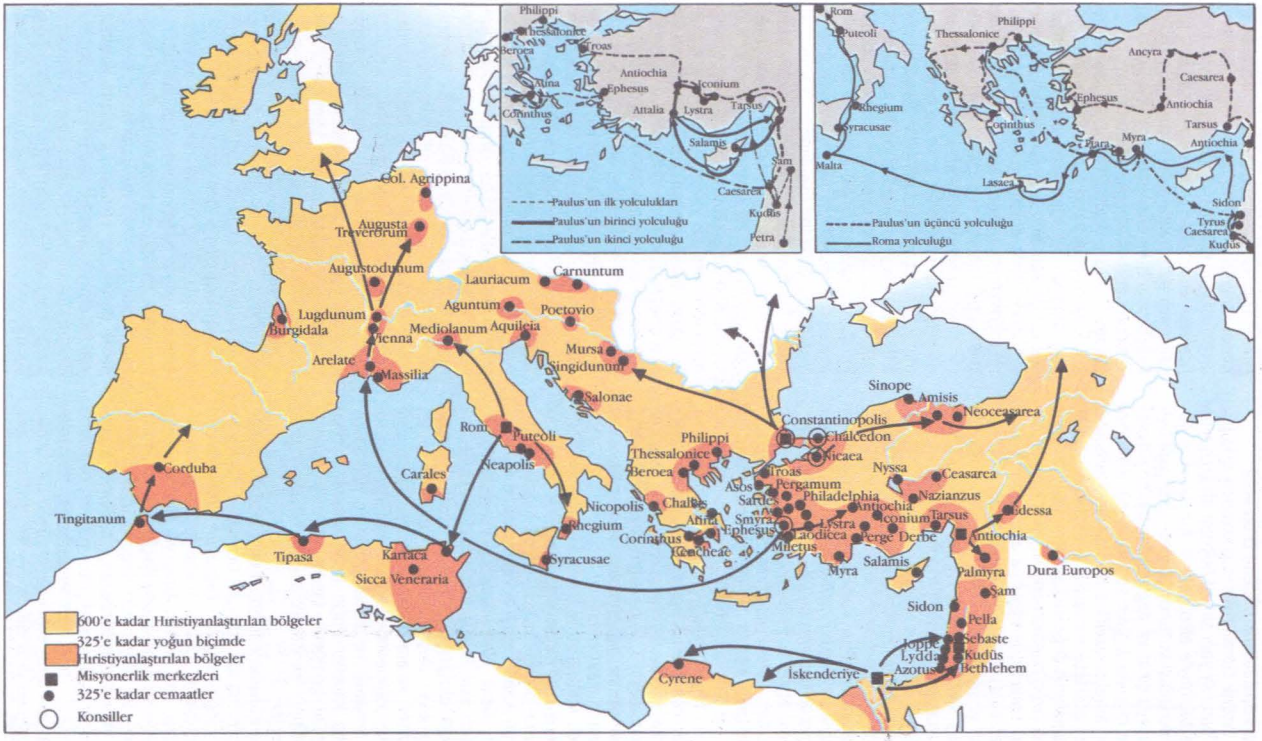
Ticaret: AUGUSTUS'un bütün kültür dünyası (Oikumene) için yarattığı **imparatorluk barışı** (Pax Augusta) ticarete uygun zemini hazırlar. İmparatorun ikamet ettiği Roma, imparatorluk başkenti olarak olağanüstü bir yol şebekesinin merkezi olur. Devlet, imparatorluğun siyasi ve stratejik birliğini sağlamak amacıyla denizden ve karadan ulaşım yollarını genişletir (posta menzilleri ve ara konaklar yapılır). Bunun yanı sıra, kıyı kentlerinde kıyı boyunca fener kuleleri ile limanlar ve doklar yapılır. İç kesimlerde yapılan kanallar doğal nehir ulaşım arterleri sistemini genişletir. Devlet böylece Akdeniz dünyasının ekonomik açıdan kenetlenmesini garantiler.

Roma imparatorlar döneminin başlamasından itibaren, İrlanda, İskoçya, Germanya, kuzey ve güneydoğu Avrupa'yı kapsayan **uzak ticarette** bir genişleme görülür. Roma'ya tabi kuzey Afrika'dan orta ve batı Afrika'ya, Mısır'dan doğu Afrika'ya ve Habeşistan'a bağlantılar kurulmuştur. Kervan bağlantıları doğuyu uzak ticarete dahil eder: Güney Hindistan, Çin, Sibirya ve Seylan. Uzak ticaret artık özel meslek mensubu adamların değil, **uzmanlaşmamış tacirlerin** (Pragmatheutes) elindedir; bunların bir bürosu, muhasipleri ve acentaları vardır. Doğuda uzak ticarette yükselenlerin en önemlilerinden biri Palmyra'dır; Palmyra -zenginliğine dayanarak- kendi krallığını kurma girişiminde bulunur (S101). Devlet, koruma ve yardım yoluyla uzak ticaretin aksamadan yürümesini sağlar. - İmparatorlar döneminde **yakın ticaret**, 3. yy.da silahlı çetelerin ve akın eden boyların yol açtığı kesintiler dışında varlığını sürdürür.

Zanaat: Bilhassa özel ve resmi çiftliklerde, tek kişilik işletmenin yerini yavaş yavaş daha büyük çaplı zanaat işletmeleri alır. Kentlerdeki serbest zanaatkârlık 2. yy.da giderek gerilediği için, devlet ordu, donanma ve bürokrasinin gereksinimlerinin karşılanması amacıyla **devlet işletmeleri** (Fabricae = Endüstri işletmeleri) kurar. Önceleri kendi istekleriyle **korporasyonlarda** birleşen zanaatkârlar, 3. yy.da devlete teslimat yapmak zorunda bırakılırlar. Sonraları devlet kararnameyle mesleğe bağlılık getirir; DIOCLETIANUS'un zanaatkârlar için çıkardığı **zorunlu lonca** yönergesi (297) bu gelişmeyi tamamlar: Ordunun gereksinimlerinin sağlanması amacıyla **güdümlü ekonomi** uygulanır.

Tarım: İmparatorlar döneminde oluşan standart tarım tekniği (tarım bitkileri, tarım makineleri, gübreler), kısa zamanda Avrasya ve Afrika'daki Romalı olmayan köy kültürleri tarafından benimsenir. 2. yy.dan itibaren bu köylerden gelen büyük arzdan ötürü Roma tarım kesimi ciddi bir rekabetle karşılaşır. - 2. yy.da büyük kentlerde (Kartaca, Milano, Lyon) büyüme artış göstermekle birlikte, kentle taşra arasındaki medeniyet farkı giderek kaybolur. Toprak sahibi üst sınıfın **malikânesi** (Villa) önemli bir kültür merkezi olur. Yalnızca köle sınıfı değil, silahlı çetelere ve diğer unsurlara karşı kendini yeterince savunamayan özgür köylü sınıfı da giderek daha fazla geriler. Özgür köylüler topraklarını büyük toprak sahiplerine devrederler; bunlar, karşılığında duvarlarla çevrili çiftliklerinde köylüleri korurlar ve vergi memurlarının tacizlerine karşı yardım ederler. **Özgür köylüler,** kişisel olarak özgür olmakla birlikte, DIOCLETIANUS'un yönergesinden ötürü, işledikleri toprağa bağlı **kolonlar haline gelirler.** Kentlerdeki proleterler 3. yy.dan itibaren, kentin artık kendilerine sunamadığı geçimi hiç değilse kolon olarak sağlamak amacıyla kısmen taşraya da göç ederler. - (Ulaşım yollarının emniyetsiz olması nedeniyle) ticaretin kısıtlanmasından ötürü **takas ticareti** yeniden ortaya çıkar.

İmparatorlar dönemi sonunda ekonominin ağırlık noktası, refah seviyesinin düştüğü ve genellikle anarşik durumların egemen olduğu kentlerden taşraya kayar. Buna bağlı olarak, giderek daha fazla yayılan bir **ademi merkeziyetçilik** ortaya çıkar; bu değişim, DIOCLETIANUS (Tetrarşi uygulaması: Faaliyet alanları mekansal olarak bölünür) ve CONSTANTINUS (4 idari bölge yaratılır) dönemlerinde siyasi alanda da gerçekleşir.

Hıristiyanlığın Yayılışı (Kenar Haritalar: Paulus'un Yolculukları)

Hıristiyanlığın Yayılışı

İSA'nın dirilişinden 50 gün sonra (Paskalya yortusu) ilk cemaat oluşur (vaftiz ve kudas töreni). Hıristiyanlığa geçen Yahudi cemaati önceleri BÜYÜK YAKUB (44'te idam edilir), daha sonra YAKUB (62'te çarmıha gerilir) tarafından idare edilir. Hıristiyanlığı kabul eden pagan cemaatin ilk din kurbanı STEPHANUS tur.

Yüksek Kurul tarafından Hıristiyan cemaatle mücadele amacıyla Şam'a gönderilen SAULUS oraya giderken Hıristiyanlığa geçer ve Arabistan'da misyonerlik yapar, ancak başarılı olamaz; Tarsus'a döndükten sonra BARNABAS tarafından Antochia'ya (Antakya) getirtilir.

45-48 PAULUS'la BARNABAS'ın **1. misyonerlik yolculuğu:** Hıristiyanlığı kabul eden paganlar, sünnet edilmeden ve Yahudilerin yiyecekleriyle ilgili kurallarına uyulurak vaftiz edilir.

48 Kudüs'te havariler konsili: Kudüs kilisesinin otoritesi tanınır, misyonerlik alanları belirlenir (PETRUS'la ilk havariler Yahudileri, PAULUS'la BARNABAS paganları Hıristiyanlığa geçirmeyi üstlenirler), Paulus'un öğretisi (Yahudi dini yasalarından muafiyet ve Gratia Dei'nin [=Tanrının lütfu] müjdelenmesi) kabul edilir.

49-52 PAULUS'un **2. misyonerlik yolculuğu;** Korint'te uzunca bir süre kalır (Selânikililere 1. ve 2. mektubu).

54-58 PAULUS'un Efes'e (Galatyalılara, Korintlilere [1. ve 2.] ve Romalılara mektubu) ve Korint'e **3. yolculuğu.** Toplanan bağışları Kudüs'e getirirken PAULUS tutuklanır ve Caesarea'da hapsedilir (58-60). Oradan imparatora adil hüküm vermesi çağrısında bulunur ve

60-61 Roma yolculuğuna başlar (Filipililere, Koloselilere ve Efeslilere mektuplar).

64 Ostia yolunda **Paulus'un başı kesilir** ve Petrus Mons Vaticanus'ta **çarmıha gerilir.**

Hıristiyanlık Antiochia'dan Suriye ve Edessa'ya, Efes'ten Küçük Asya ve Galya'ya, **İskenderiye**'den Roma İmparatorluğunun güneyine ve güney doğusuna yayılır. **Roma** yavaş yavaş İtalya/Afrika ve İspanya'yı hıristiyanlaştırır. **Constantinopolis,** Gotları ve Slavları hıristiyanlaştırma merkezidir. 2. yy.da,

1. **Gnosis:** Hıristiyan öğretiyi mistik bir evrenbilime ve kurtuluş öğretisine dönüştürme girişimi,
2. **Markion:** Paulus'un fikirleriyle İran-ikicilik fikirlerinin birleştirilmesi (özel bir kilise kurulur),
3. **Montanus:** Keşişlik ve yeni vahiyler müjdelenerek Hıristiyanlığın ilk dönemindeki transın yeniden canlanması nedenleriyle **içte krizler** yaşanır.

Hıristiyanlığın Pekiştirilmesi

Gnosisin yol açtığı krizin üstesinden gelinir. **İlk Katolik kiliseleri birleşirler** (sinodlar oluşur ve belirli sabit bağlayıcı kurallar üzerinde uzlaşma sağlanır): Vaftiz yemini olarak kelime-i şahadet (Regula fidei), 180 civ. incil yazmalarının listesi yapılır (Eski Ahit kabul edilir), (Havarilerce tayin edildikleri ve onların halefi oldukları öğretisine dayanılarak) monarşik piskoposluk oluşur. Cemaatler birleşerek birlik oluştururlar. **Hiyerarşik bir teşkilat yasası** oluşturularak, demokratik yönetim ilkesi ortadan kaldırılır: Piskoposlar ve rahipler (Klerus) ruhbandan olmayanların karşısında yer alırlar. Kilise hiyerarşik yapılı, günahlardan arındıran ve Tanrının rahmetini sağlayan, dıştan gözle görülebilen bir kurum olur (CYPRIANUS).- **Roma devletiyle Hıristiyan kilisesi arasındaki çatışma,** Hristiyan öğretiye göre Tanrının egemenliğiyle bu dünyanın egemenliği arasındaki karşıtlıktan, imparator sunusu vermeyi reddetmekten ve geç dönem imparatorların tanrısallaştırılmayı talep etmelerinden kaynaklanır. NERON (64), DOMITIANUS [81-96] ve TRAJANUS [98-117] dönemlerindeki sınırlı taşkınlıklardan sonra,

249-251 DECIUS (eski Roma düzenini kurar) döneminde **Hıristiyanlara 1. genel zulüm** yapılır: İdam edilenlerin sayısı az olmakla birlikte, dininden dönen (Lapsi) çoktur.

257-258 Valerianus döneminde zulüm (250'den beri Afrika piskoposu olan KARTACA'lı CYPRIANUS ölür).

260 GALLIENUS hoşgörü fermanı çıkartır; 40 yıl süreyle barış hüküm sürer.

303-311 Diocletianus döneminde zulüm;

311 GALERIUS'la LICINIUS hoşgörü fermanı çıkartırlar.

CONSTANTINUS'un Hıristiyanlığa geçmesinden sonra

313 Milano hoşgörü fermanı çıkarılır: Tam bir ibadet özgürlüğü ve Hıristiyanlığa eşit haklar tanınır. Kiliseye ait mallar iade edilir. Kamu kültü kaldırılır.

2. yy.ın ilk yarısında **Hıristiyanların dinlerini savunmalarını (Apologetik)** (DİN KURBANI JUSTIN), **kilise babaları** IRENAEUS, TERTULLIANUS, HIPPOLYT, CYPRIANUS, İSKENDERİYE'li CLEMENS ve ORIGENES izlerler (Logosçu İsa ilahiyatçıları: Doğunun logos öğretisini de içeren Yunan düşüncesi). Logosçu İsa ilahiyatçılarının muhalifleri (çokçu tektanrıcılık), Tanrının tekliğini savunanlar **(Monarchianer)** olur: 1. Evlatlığı savunanlar (Adoptianer): İsa insandır (Tanrının evlat edinmesiyle tanrılaştırılmıştır); Varlık biçimciler (Modalistler): İsa Tanrının bir görünüm biçimidir.

318-381 Arius anlaşmazlığı: İskenderiye'de presbiteryen ARIUS, İsa'nın yaratıldığını -yani ölümsüz olmadığını- ve babadan farklı olduğunu öğretir. Daha sonraki öğretisi: Benzerlik (Homoiusie).

325 BÜYÜK CONSTANTINUS tarafından toplanan **Nicaea (İznik) konsili,** kelime-i şahadeti ATHANASIUS'un öğretisine göre formüle eder: Oğul Tanrıya eşittir (Homusie = Tanrıyla aynı olma).-

381 2. ökümenik (kiliselerarası) Constantinopolis konsili Nizaenum'u (ilk resmi Hıristiyan kelime-i şahadet ifadesi) onaylar.

Batıda Yunan ilahiyat bilimini aktaranlar:

1. **Hieronymus** (yakl. 345-420) Latince İncil çıkarır **('Vulgata');**
2. Milano piskoposu **Ambrosius** (yakl. 340-397), (CICERO'yu örnek alarak) Hıristiyan ahlakı üzerine bir öğreti yazar: 'De officiis ministrorum';
3. Hıristiyan olduktan (386) sonra Hippo Regius piskoposu (395) olan **Augustinus** (354-430): 'Confessiones' (İtiraflar), 'De civitate Dei' (Tanrı Ülkesi Hakkında).

Germenlerin Orta Avrupa'daki Yerleşim Bölgeleri ve Esas Vatanları

Hint-Avrupa dil grubuna ait olan **Germenler**, neolitik çağın sonunda, batıya ilerleyen Megalit kültürünün, Trichterbecher ve ipli seramik ya da savaş baltası kültürünün taşıyıcılarından ortaya çıkarlar. Yerleşim yerleri, İskandinavya'nın güneyi, Danimarka ve Schleswig'dir. "Germenler" adını ilk kez POSEIDONIOS (İÖ 90 civ.) zikreder ve SEZAR Roma edebiyatına sokar. BABA PILINIUS (öl. İS 79) 'Naturalis Historia'da, TACITUS 'Germania'da (İS 98) ve Yunan PTOLEMAIOS dünya coğrafyasında Germenlere ilişkin önemli aydınlatıcı bilgiler verirler. Üç Germen grubu vardır:

1. **Kuzey Germenler**, İskandinavya'da kalan boyları kapsarlar,
2. Kuzey Germenlerle yakın ilişkisi olan **Doğu Germenler**, İskandinavya'dan Elbe'nin doğusundaki bölgeye göç ederler (Vandallar, Burgondlar, Gotlar, Ruglar v.d.).
3. PLINIUS, **Batı Germenleri** (Ren, Weser, Kuzey Denizi ve Elbe Germenleri) üç gruba (etnik değil, kültsel topluluklara) ayırır: Kökenlerinin MANNUS'un üç oğlu olduğuna inanan **İngveonlar** (Kuzey Denizi kıyısında), **İstveonlar** (Ren kıyısında) ve **Hermiyonlar** (iç kesimde). Cherusciler, Ubiler, Bataylar, Şatlar, Franklar (bunlar Usipilerin, Tenkterlerin, Sugambrerlerin ve Brukterlerin birleşmesinden doğar), Chauciler, Frizonlar, Saksonlar, Süevler, Semnonlar, Hermundurlar, Lombardlar, Markomanlar, Kuadlar v.d. bu gruplara dahildirler.

Yerleşme ve Ekonomi: Yerleşmeleri münferit çiftlikler veya küçük köylerdir. Buzul çağında ortaya çıkan, kazıklar üstüne kurulmuş dikdörtgen ahşap ev, alınlıklı bir çatı altında ocak, ocak köşesi ve ahırı birleştirir. Önceleri **tarım** (buğday, arpa, yulaf, çavdar, keten, darı, sebze) ve **hayvancılık** (bilinen bütün evcil hayvanlar) yapılır, daha sonra Romalılardan **bağcılık ve meyvecilik** öğrenilir. Yerleşim **klan** (klanın ve köy cemaatinin kimliğidir) tarafından yapılır: Klan üyelerine yararlanmaları için parsellere ayrılmış tarım arazilerinden sürülecek tarla dağıtılır ve herkesin toprağının sınırı bellidir; ortak yerlerden (orman, mera, su v.d.) müştereken yararlanılır. Özel mülk, ev tanrılarının yeri ve ataların mezarları olarak kutsal nitelik taşıyan, etrafı çevrili mülktür (ev ve çiftlik).

Germenlerle Akdeniz bölgeleri arasında **ticaret** Tunç Çağından itibaren başlar. **Toplum:** Üç sınıf vardır: 1. **Soylu** sınıfını, kökenlerini tanrılara bağlayan soylar oluşturur. 2. **Özgürler** askerliğe elverişli nüfusu oluştururlar ve siyasi hakları vardır. 3. **Az özgürler** (ya da yarı özgürler), azat edilmişlerden (Liberti), Litlerden (Laeti, Lassi) oluşur. Litler, genellikle akraba bir boyun boyunduruk altına aldığı kişilerdir. Özgür olmayanlar (köleler), savaş esirleri, köle doğanlar veya (kumar borçları nedeniyle) ödeme gücü olmadığı için özgürlüklerini kaybedenlerdir. Komşu boylardan geniş ıssız topraklarla ayrılan **Germen boyu** bölgelere, bunlar da yüzlüklere ayrılırlar. En önemli birlik **klandır;** klan üyeleri ortak kökenle birbirilerine bağlıdırlar. Klan, üyelerine barış, emniyet ve adalet sağlar. Şerefin temizlenmesi bireyin değil, klanın kutsal görevlerinden biridir (kavga ve kan davası; kan davasının yerini sonraları can bedeli ödenmesi alır).

Ordu: Klanlara göre sınıflandırılmış, askerliğe elverişli erkeklerin tümü, kama teşkil ederek savaşan birliği oluşturur.

Hukuk: Yazılı bir hukuk tüzüğü yoktur; yalnızca, makul bir düzene dayanan, yazılı olmayan ve şifahen aktarılan bir halk hukuku vardır.

Anayasa: En yüksek organ, muntazam aralıklarla toplanan **(ordu kurulu)** köy meclisidir (Thing, Ding). Prensler, halkın reddetme veya kabul etme hakkı olan önergeler sunarlar. Savaş, barış ve azat etme konularında oylama yapılarak (oy birliğiyle) karar verilir; köy meclisi **mahkeme** sıfatıyla kültlere saygısızlık, yurda ihanet, savaş suçları ile yüz kızartıcı suçlar hakkında karara varır. Suçluyu toplumdan dışlar ("kanun dışı ilan edilme"), ölüm cezasını verir ve infaz türünü belirler. Doğu Germen boyları **krallar** tarafından yönetilirler (din, savaş ve yargıçlıkla ilgili görevler). Kralı olmayan boylar (Batı Germenler, bunlar sonraları krallığı benimserler), savaş halinde aristokrat sınıftan **dükler** seçerler: Belirleyici olan köken değil liyakattir. Krallar, dükler ve soylular, **maiyet** bulundurma hakkına sahiptirler (önceleri savaş eğitimi amacıyla gençler, sonraları, kendilerini ölünceye kadar bağlayan bir sadakat yemini eden güvenilir savaşçılar).

Din: Bereket tanrıları ("Vanlar") NJORD (ana tanrıça NERTHUS'la özdeş), FREY ve FREYJA'nın yanı sıra Aslar vardır. Genel olarak üç tanrının adı geçer: Ölülerin refakatçisi ve sihrin efendisi, sonraları savaş tanrısı **Wodan** (ODIN); buna ilişkin kültün trans içermesi doğu kökenli olduğuna işaret eder (at üstünde gitme); devlere karşı köylülerin koruyucusu **Thor** (DONAR) ile, kuzeyde WODAN'la rekabet eden savaş tanrısı **Tiwaz** (ZIU, TYR). Tanrılara, boy tarafından belirli aralıklarla veya zaferle sonuçlanan savaşlardan sonra belirli **kült bölgelerinde** düzenlenen kült şenliklerinde övgüler sunulur: Kurbanlık hayvanlar kesilir, şarkılar ve danslar eşliğinde beraberce kült yemeği yenilir. Kült bölgeleri, kutsal **koruluklar** ve dağlar ile kutsal ağaçların, kaynakların ve taşların yakınındaki yerlerdir. Bunun yanı sıra tahtadan veya metalden idollerin bulunduğu **tapınaklar** vardır, sonraları yabancıların etkisiyle putlar da yapılır. Tanrıların isteğini öğrenmek için **kehanete** başvurulur. Siyasi makamla kült makamı bir elde toplanır; rahip sınıfı yoktur.

Slavların Yayılışı

Hint-Avrupalı kavimler ailesinin ana dallarından biri olan **Slavların** (Slovo = söz kelimesinden Sloven) **esas vatanı,** Pripet bataklıklarının bulunduğu bölgedir. Sonraları Slav yerleşim alanı, Polonya'nın, Beyaz Rusya'nın ve Ukrayna'nın bazı kesimlerini kapsar. İlk yüzyıllarda Slavların tarihi, Germenlerin (Gotlar), Hunların, Alanların ve Türki kavimlerin tarihiyle bağlantılıdır; Slavlar bu kavimlerle sık sık bütün kavimler açısından verimli bir ortak yaşam (= sembiyoz) kurarlar. BABA PLINIUS, TACITUS ve coğrafyacı PTOLEMAIOS tarafından Venedi ya da Veneti olarak adlandırılırlar; 6. yy.dan itibaren Bizanslı yazarlar (PROKOPIOS'la JORDANES), önceleri Tuna'nın aşağı kesiminde, sonraları Alpler'in doğusunda da yerleşik Sklavenoilerden bahsederler. 600'den itibaren Slav kavimleri (Abodritler, Sorblar, Venetler ve Pomeranyalılar) Elbe'nin doğusunda Germenlerin terk ettiği bölgelere yerleşirler. Çekler gibi bunlar da ilk kez Karolenjler devrinde tarih kayıtlarına geçerler (805 BÜYÜK KARL (ŞARLMAN) "Limes sorbicus"u kurdurur = Frankların pazar kurma hakkına sahip en doğudaki yerlerinin oluşturduğu hat).

Slav boylarının sınıflandırılması: Doğu Slavları (Ruslar; sonraları Ukraynalılara, Beyaz ve Büyük Ruslara ayrılırlar), Batı Slavları (Lehler, Pomeranyalılar, Abodritler, Sorblar, Çekler ve Slovaklar) ve Güney Slavları (Slovenler, Sırplar, Hırvatlar ve Bulgarlar).

Avarlar Krallığının yok edilmesinden sonra Almanların Tuna vadisinde ve Doğu Alplerinde gerçekleştirdiği kolonileştirme ile, doğudan sıkıştıran Peçenekler yüzünden Macarların 900 civ. Macar ovasına göç etmeleri, Slav dünyasının birliğini parçalar: Kuzeydeki Batı Slavları Güney Slavlarından ayrılırlar.

Toplum: İlk Slavlar, "büyük ailelerden" oluşan klanlar içinde yaşarlar (atalara tapınılır). Birkaç klan, en yaşlı reis tarafından yönetilen bir klan birliği oluşturur. Klan birliği gelişerek, askeri açıdan örgütlenmiş (temel seferberlik birimi olarak yüzlük, bunun yanı sıra binlik birlikler) ve ortak külte sahip boy haline gelir. Klan liderleri yavaş yavaş aristokrat bir üst tabaka oluştururlar. Boy içindeki partikülarizm, Slavların ne şekilde olursa olsun güçlü ve nüfuzlu devlet kurmalarını önler. - Sonraki dönemlerde kullanılan hükümran unvanları yabancı dillerden alınır: Kunedzi (prens) Germencedir (König), Korlji (Çekce Kral) BÜYÜK KARL'ın adından, çar unvanı Lat. Caesar'dan türetilir.

Ekonomi: Geniş yerleşim alanlarında Slavlar tarım, avcılık, balıkçılık, hayvancılık ve arıcılık yaparlar. Ancak bunun yanı sıra, özellikle kentlerde, zanaat meslekleri (uzmanlar) vardır: Marangozlar, dokumacılar, çömlekçiler, sepiciler, kürkçüler. Nehir kenarlarında canlı bir ticaret gelişir. Ham maddeler (bal, balmumu, postlar), dokuma, silah, alet, takı, altın ve gümüşle takas edilir. Ticaret tekeli önceleri yalnızca Yahudilerin, Germenlerin ve Yunanların elindedir, Slavlar ancak sonraları tekel kurarlar.

Din: Kaynaklarda, tanrı adlarından ve resimlerinden, Batı Slavlarının tapınaklarından (Rügen'de Arkona tapınağı, Stettin'de tanrı TRIGLAW mabedi ve Rethra'da tanrı SVAROCIC mabedi), ağaç kültlerinden ve kehanetlerden bahsedilmektedir. Muska ve sembol kullanımı, İranlılarla ve Türki kavimlerle temas edildiğine işaret etmektedir. (Doğu Slavlarının) Gök gürültüsü ve şimşek tanrısı PERUN tanınmıştır. Eski Slavların en büyük tanrısı, eski bir gök ve gök gürültüsü tanrısı olan SVAROG dur. Havel bölgesindeki Slavlar (güneş tanrısı) DAZBAG'a ve (ilkbahar tanrısı) JAROWIT'e taparlar. Klan içerisinde (bereket tanrıları) ROD ile ROZANICY'ye tapılır. Bütün boylarda doğaya tapını vardır.

Slavların hıristiyanlaştırılması, Roma ve Bizans kültürünün Doğu ve Orta Avrupa'ya nüfuz etmesiyle başlar: 6. yy.da Hırvatlar Aquileia'dan, 8. yy.da Slovenler Salzburg'dan başlanarak hıristiyanlaştırılır. BÜYÜK KARL döneminde Venetlerin, (Regensburg'dan hareketle) Çeklerin, Abodritlerin ve (Aller ken. Verden'den hareketle) Elbe Slavlarının hıristiyanlaştırılması başlar. 850 civ. Sırplar Doğu Kilisesine katılırlar. 863'ten itibaren KONSTANTİN (KIRIL) ile METODİY, Büyük Moravya Krallığında misyonerlik yaparlar; sonraları Roma'ya katılırlar.

864/65 Bulgarlar Hıristiyan olur (1. autokephal (kendi başkanı olan) Doğu Kilisesi).

866 Ruslardan bir grup hıristiyanlaştırılır.

948 Havelberg, Brandenburg ve Oldenburg piskoposluk idari bölgeleri kurulur.

966 Dük POLONYA'lı MIESZKO vaftiz edilir.

968 I. OTTO (Elbe Slavlarını hıristiyanlaştırmak amacıyla), Magdeburg Başpiskoposluğuyla, ona bağlı Meißen, Merseburg ve Zeitz (1032'de Naumburg'a nakledilir) ruhani dairelerini kurdurur.

973 Prag piskoposluğu kurulur.

983 Slav ayaklanmasında (Havelberg, Brandenburg) Hıristiyan misyonları tahrip edilir.

988 Vareg Grandükü VLADIMIR vaftiz edilir.

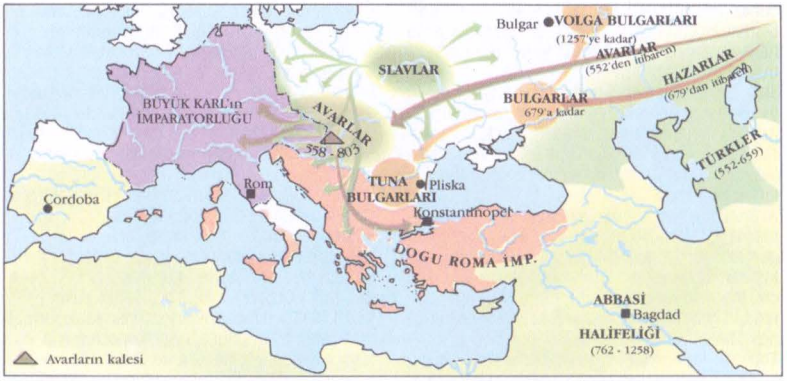
1000 Gnesen Başpiskoposluğu ve

1001 Gran Başpiskoposluğu kurulur. Bunların kurulmasıyla Almanların Polonya ve Macar kiliseleri üzerindeki nüfuzu ortadan kalkar.

Bütün Slav devletleri bağımsız bir kilise (autokephal başpiskoposluk veya patriklik) kurmaya çalışırlar. Bir Makedonya lehçesi esas alınarak geliştirilen Slavca, Slav kiliselerinin dili ve Balkan ile Doğu Slavlarının yazı dili olur. Slavlar, Hıristiyan kavimler topluluğu içerisinde daha yüksek bir kültür düzeyine erişirler; Slavların kurduğu devletlerde inanç ayrıca, heterojen milli ve kültürel unsurların kaynaşmasına katkıda bulunur. Slavların Roma-Katolik (Batı Slavları) ve Rum-Ortodoks (Doğu Slavları) devletlere bölünmelerine rağmen, hıristiyanlaştırıldıklarından beri her iki kesim Avrupa kültür çevresine mensuptur.

Hunlar

Bulgarlar ve Avarlar

Hazarlar, Peçenekler, Kumanlar ve Macarlar

Kuzey Avrasya'nın Atlı Kavimleri
Doğu Avrupa'dan (Polonya) Doğu Asya'ya (Sarı Deniz) kadar uzanan **bozkır, ekonomileri** ortak hayvan mülkiyetine dayanan atlı kavimlerin vatanıdır. Ortak çıkarlar (doğal afetlerden ve düşman boylardan korunma) nedeniyle, Pater familias'ın direği olduğu aileler birleşerek menfaat birliklerini, bunlar birleşerek boyları, boylar birleşerek hordaları oluştururlar. Benzer kültür ve yaşam görüşüne sahip göçebe atlıların **belirgin özellikleri,** beylikler, örgütlenme yeteneği ve federasyon esasına dayalı imparatorluklar kurmalarıdır. Yenilgiye uğratılan her düşman, hordanın menfaatleriyle özdeşleştiği takdirde dost olur.
Din: Bozkırın geniş ufku, "yayı geren" kavimlerin yüzünü, sürülerin otlaklarına yağmuru yağdıran gökyüzüne çevirir. **Her şeyi bilen gök tanrısının** yeri orasıdır. **Şaman,** kurbanlar keserek tanrılarla bağlantı kurulmasını sağladığı gibi, transa geçerek ölülerin ruhlarının öbür dünyaya geçmesine eşlik eder. Bu şamanist din, bozkırlara nüfuz eden yüksek dinlere (Yahudilik, Hıristiyanlık, İslamiyet ve Budizm) tekrar tekrar baskın çıkar veya onların yanı sıra varlığını sürdürür.
Toplum: Özgür ve eşit haklara sahip savaşçılardan oluşan hordanın başında **bey** bulunur; göçebelerin kurduğu imparatorlukta bey **kağan** olur. Bu beylerin birçoğu, meslekleri olan demircilik ve silah yapımı sayesinde yükselirler. Demirci, ona sanatını öğreten tanrılarla bağlantı kurar ve çoğunlukla da tanrılar tarafından seçilmiştir **(demirci krallığı).** Krallık fikri sıklıkla tanrı düşüncesiyle kaynaşır; nitekim CENGİZ, yani "kaderin gönderdiği kişi", ölümünden sonra "göğün güçlüsü" olur.
İmparatorluk düşüncesi: Bozkırın uçsuz bucaksız genişliğinde yön tayinini yalnızca gökyüzü sağlar. Acun, kutup yıldızının, yani "dünyanın ekseni"nin etrafında döner; Moğol imparatorunun hükümet merkezi ("dünyanın odak noktası") bu eksen altındadır ("dünya"nın merkeziyle "etno [halk]" merkezi örtüşür). Bu dünya görüşünden hareketle göçebe, "dört bucağın" (= göğün dört yönü) bütün kavimlerine egemen olmayı ve onlara barış getirmeyi görev addeder. Bütün hükümranlar, kavimlerini bozkırdan çıkarıp, batının kent kültürleriyle karşılaştıkları anda başarısızlığa uğrarlar.

Hunlar, Çin'den sürüldükten ve Türkistan'la Cungarya'daki 2. Hun İmparatorluğunun Çinliler tarafından yıkılmasından (İÖ 36/35) sonra batıya, güney Rusya bozkırına ilerlerler.
375 Güney Rusya'da Ostrogot Krallığı yok edilir. Germen ve Germen-Sarmat kavimlere egemen olunur.
441-453 Attila (öl. 453) kardeşi BLEDA'nın ortadan kaldırılmasından sonra mutlak hükümran olur; kendisini eşit muhatap olarak tanımak zorunda kalan Bizans'a ve batıya hücum eder.
451 Catalaunum meydan savaşından sonra, Po Ovası'na yaptığı bir akını müteakip krallığının merkezine (Theiss [Tisa] Ovası'na) çekilir ve Hunlara Batı şartlarına uygun bir düzen (memurlar, soylular, subaylar) bırakmadan ölür. Gepidlerin kralı ARDERICH yönetimindeki Germenler Hun İmparatorluğunu yerle bir ederler.

Bulgarlar: Geriye kalan Hunlar güney Rusya bozkırına geri çekilirler ve -Uygurlarla karışarak- bir Bulgar Krallığı kurarlar; krallık en parlak devrini KUVRAT (öl. 679) döneminde yaşar. Krallığın Hazarlar tarafından yerle bir edilmesinden sonra, Bulgarların bir kısmı Tuna Bulgar, diğer kısmı da Volga Bulgar krallığını kurar, bu krallık Moğollar tarafından ortadan kaldırılır (13. yy); geriye kalan Bulgarlar Hazarlara boyun eğerler.

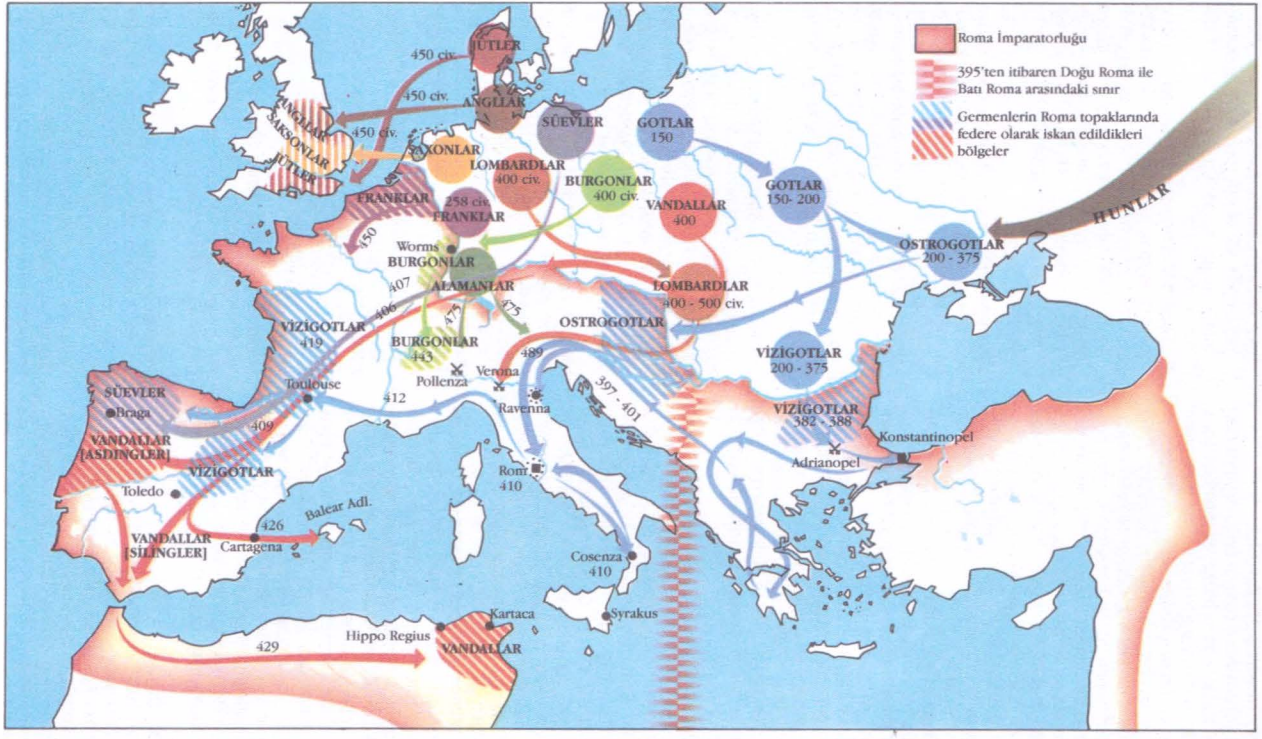
Avarlar, doğu Asya'daki krallıklarının Türk boyları tarafından yıkılmasından (552) sonra, Hunlardan ve Bulgarlardan takviye görerek Tisa Ovası'na göç ederler. Antlarla ve Sklavenoilerle (S. 111) bir Avar-Slav ortak yaşamı kurulur. BAYAN Kağan [565-602] döneminde gelişme gösterdikten sonra krallık 791-796 tarihleri arasında BÜYÜK KARL'ın saldırılarına yenik düşer.

Hazarlar, Kafkasya'nın kuzeyinde bir devlet kuran yarı göçebe (toprak işlerler, ticaret yaparlar) bir kavimdir. Bizans'la sıkı ilişkileri olan devletleri, gelirini gümrük harçlarından sağlar ve daimi ordusu vardır. Devletleri Vareglerin saldırılarıyla çöker.
965 Don mansabındaki batı sınır kalesi Sarkel, KİEV'li SVYATOSLAV tarafından fethedilir (S.133).
969 Volga mansabındaki başkent Etil düşer.

Peçenekler 10. yy.dan itibaren Balkanlara hücum ederler, sonunda
1091 Levunion savaşında ALEKSIOS KOMNENOS'a yenik düşerler (S. 175).

Kumanlar (Kıpçaklar) güney Rusya'da 1154'ten 1222'ye kadar varlığını sürdüren bir devlet kurarlar. Kiev Krallığı ile iyi ilişkileri vardır. Devlet Moğollar tarafından yıkılır.

Macarlar 9. yy.da batıya hücum ederler. Hunların ve Avarların aksine, yalnızca güneydeki bozkır bölgesini (Deserta Avarorum) değil, bütün Karpat kuşağını ele geçirirler. Hazar Devletinin yıkılmasından sonra bozkır göçebe çevresiyle ilişkileri kesilir ve batıda yeni bağlantılar bulurlar (Batı kültürü ve dini benimsenir; S.169).

4. ve 5. yy. da Germenlerin Seferleri ve Yerleşim Bölgeleri

Kavimler Göçü (375-568)

İlk göçler: İÖ 230-200 yılları arasında Bastarnaelerle Skirler (Karadeniz'e) göç ederler, daha sonra Kimberler, Tötonlar ve Ambronlar izler (S.89). SEZAR, ARIOVIST kumandasında Galya'ya akın eden Süevleri geri püskürtür (58). Romalıların AUGUSTUS (S.95) yönetiminde elde ettiği başarılar, VARUS'un yenilmesiyle (İS 9) boşa çıkmakla birlikte, Ren-Tuna sınırını muhafaza etmek mümkün olur. Hatta sonraları Tuna ile Yukarı Ren arasındaki bölge (Agri decumates, 74) alınır ve Limes tesisleriyle tahkim edilir. Markomanlarla ilk savaşlardan (166-180) sonra, Şatların (171), Alamanların (213'ten itib.), Gotlann (236) ve Frankların (257'den itib.) akınları izler. Yukarı Ren-Raetia Limes sınırının bırakılmasından (260) sonra Alamanların Ren sınırında, Daçya vilayetinin bırakılmasından (270) sonra Gotların Tuna sınırında saldırılan başlar. 4. yy.da Germenler, yıllık ödenek (Annonae foederatae) alan ve sınırların korunmasını üstlenen **federeler** olarak sınırlarda iskân edilirler. 5. yy.da **Roma topraklannda Germen siteleri** oluşur.

Doğu Germenler, zaman açısından 375 (Hunların akını) ile 568 (Lombardların İtalya'daki fetihleri) yıllarıyla sınırlandırılan **"Kavimler Göçü"**nün taşıyıcıları olurlar.

Nedenleri: Boylar iklim değişikliği, nüfus artışı ve toprak sıkıntısı yüzünden göçe zorlanırlar. Savaş ve macera hevesi de önemli bir etkendir. Karadeniz kıyısında ERMANERICH idaresindeki Ostrogot Krallığını yıkan (375) Hunların hücumu (S.113) göçün başlamasına **vesile** olur.

Sonuçları: Roma İmparatorluğunun Batı kısmı ortadan kalkar. Onun yerini Germen krallıkları alır. - İncili Got diline çeviren (Uppsala'daki Codex Argenteus) Got WULFILA (Ulfilas) (310-382/3 civ.), Germenlere Ariusçu Hıristiyanlığı kabul ettirir.- Elbe'nin doğusunda Germenlerin terk ettiği bölgeye Slavlar yerleşir.

Batı Gotları İmparator VALENS tarafından Roma İmparatorluğunda iskân edilirler (376). Bir isyandan sonra

378 Hadrianopolis meydan savaşında Romalıları yenerler. THEODOSIUS tarafından yeniden Moesia ve Trakya'da iskân edilirler (382). - Kral unvanını alan ALARIK döneminde Vizigotlar yeni yerleşim yerleri ararlar, Balkan yarımadasını ve Peloponnes'i yağmalayarak geçtikten sonra ALARIK Magister militum per Illyricum (= Illirya'nın başkomutanı) olarak atanır, oradan

401-403 İtalya'ya saldırır. Pollenza (402) ve Verona'da (403) STILICHO tarafından geri püskürtülür; STILICHO'nun ölümünden (408) sonra Roma'yı kuşatır. Muazzam miktarda para ödendikten sonra Gotlar çekilirler. HONORIUS'u Ravenna'da kuşatmaları sonuç vermez.

410 Roma alınır ve yağmalanır. ALARIK Afrika'ya geçmeden önce Güney İtalya'da (Cosenza) ölür.

410-415 ALARIK'in ardılı ve kayınbiraderi ATHAULF, HONORIUS'un üvey kızkardeşi tutsak GALLA PLACIDIA ile evlenir. Ölümünden sonra kardeşi WALLIA, **Tolosa Vizigot Krallığını** kurar (Tolosa = Toulouse).

Gotların sıkıştırdığı **Vandallar,** Slovakya ve Transilvanya'ya yerleşirler. Kuadlar, Süevler ve Alanlarla birlikte, STILICHO'nun Romalı lejyonlardan temizlediği Ren sınırını geçerler (406), Galya'ya geçerek İspanya'ya ulaşırlar (429) ve orada federe olarak iskân edilirler. GEISERICH [428-477] kumandasında Afrika'ya geçerler ve Vandal Krallığını kurarlar.

Burgondlar, 400 civ. Ren-Main bölgesine göç ederler ve GUNDAHAR (= Gunther) idaresinde Ren'in orta kısmında bir krallık kurarlar (efsaneye göre başkent Worms'tur); krallık Batı Romalı ordu kumandanı AETIUS'un çağırdığı Hun yardımcı birlikleri tarafından yıkılır (436).

443 Burgondlar, Alplerdeki geçitlerin korunması amacıyla Saône ve Rhône nehirleri boylarında iskân edilirler; Burgond krallığı kurulur.

Ostrogotlar. İsa'nın doğumu civarında Gotlar Vistül mansabında yerleşirler, 2. yy.da güneydoğuya göç ederler ve Batı Gotları (= Vizigotlar) ve Doğu Gotları (= Ostrogotlar) olarak ikiye ayrılırlar. Karadeniz kıyısındaki Ostrogot Krallığı Hunlar tarafından yıkılır. ATTİLA'nın ölümünden (S.113) sonra Ostrogotlar Pannonia'ya yerleşirler. Rehine olarak Doğu Roma sarayında yetiştirilen, AMALES soyundan THEODERICH'in kumandasında Balkan yarımadasını talan ederler. THEODERICH İtalya'nın Magister militium'u (başkomutan) ve Patrisyeni olarak atandıktan (488) sonra Gotlarla birlikte İtalya'ya gider; Germen paralı askerlerden oluşan ordunun ordu kralı ilan ettiği (476), Sicilya ile Dalmaçya'yı fetheden ve Rugların Tuna Krallığını yıkan ODOAKER'i üç meydan savaşında yener. Ravenna'nın teslim olmasından (üç yıllık kuşatma: "Ravenna Muharebesi") sonra ODOAKER THEODERICH tarafından öldürülür. Ostrogot Krallığı kurulur.

Jütler, Angllar ve Saksonlar (S.129), **Franklar** (S. 121), **Lombardlar** (S. 119).

Kuzey Germenleri, İskandinavya ve Jütland'daki yerleşim yerlerini terk etmezler. Ren ile Elbe arasında, çeşitli boyların ve boylardan ayrılan grupların karışmasından ve birleşmesinden (Kavimler birlikleri) aşağıdaki Alman boyları oluşur: **Alamanlar, Saksonlar, Franklar** (Sal Frankları, Ren Frankları, Mosel ve Main Frankları, Şatlar), sonraları **Thuringialılar ve Bavyeralılar.**

486'ya kadar Germen Krallıkları

526 civ. Germen Krallıkları

Germenler federe olarak Roma İmparatorluğuna alınırlar ve kolon çiftliklerine yerleştirilirler. Onlara tahsis edilen toprak payları Roma halk kesiminin ortasında olduğu için, kısa zamanda Germenlerle Romalılar (= Romenler) kaynaşırlar. Ancak Germenler kısa zamanda federe ilişkisinden koparlar ve Batı Roma topraklarında halk hukukuna dayalı bağımsız krallıklar kurarlar. Roma kültürü Germenler tarafından yok edilmez. DIOCLETIANUS döneminden itibaren Roma İmparatorluğunda görülen ademi merkeziyet (otoritenin parçalara ayrılması) sistemi, Germen devletlerinin kurulmasına zemin hazırlar.

Doğu Germen krallıkları, Doğu Germen boylarının vatanla bağlarını kaybetmeleri ve buna bağlı olarak zaten az olan fatih tabakasının takviye edilememesi nedeniyle kalıcı olmaz. Ayrıca dini karşıtlık da vardır: Fatihler Ariusçudur ve kral idaresinde milli kiliseler kurarlar; buna karşılık boyunduruk altına alınanlar Roma-Katolik kilisesine bağlıdırlar.

Afrika'da Vandal Krallığı (429-534)

Hippo Regius'un fethinden (kilise babası AUGUSTINUS kuşatma sırasında ölür, 430) sonra Vandallar Tunus bölgesinde yerleşirler ve Roma tarafından federe olarak tanınırlar (435). Kartaca'nın alınmasından (439) sonra Romalılar fethedilen ülkeyi bağımsız mülk olarak tanırlar (442): **Germenlerin Roma İmparatorluğu topraklarında kurduğu 1. krallık.** Romalı toprak sahipleri kovulurlar (jus hospitale uyarınca toprak fethedilmez). Veliahtlık GEISERICH tarafından, Germenlerin soy hakkı ilkesinin yerini alan **yaşça büyüklük ilkesine** göre düzenlenir: En büyük olan veliaht olur. Vandal donanması Akdeniz'in batısına hâkim olur; Afrika'dan gelen tahıla muhtaç olan Roma'ya baskı uygular. İmparator ZENO, Afrika'daki Roma vilayetinin fethini tanır (474).

455 Vandallar Roma'yı fethederler. Sanat eserlerini tahrip etme ("Vandalizm") yoktur, fakat sistematik biçimde yağmalarlar. GEISERICH'in ölümünden sonra krallık, soylularla kral arasındaki çatışmalar ve dini anlaşmazlıklar nedeniyle zayıf düşer.

534-535 Vandal Krallığı BELISARIOS tarafından **yıkılır** (S. 139).

Tolosa Vizigot Krallığı (419-507)

Aquitania'da (başkent Tolosa = Toulouse) Vizigotlara ülkenin üçte ikisi vergiden muaf mülk olarak tahsis edilir, bunun karşılığında kral orduyla birlikte korumayı üstlenir ve imparatorluk valisi olarak hükümet eder. Vizigotların gücü

466-484 İspanya'da Vizigot egemenliğini kuran **Eurich** yönetiminde doruk noktasına ulaşır. **En eski Germen mevzuat kitabı** onun döneminde Latince yazılır ('Codex Euricianus', 470 civ.). Ardılı

484-507 II. ALARIK, CHLODWIG kumandasındaki Franklara karşı Vouillé yak. savaşta ölür (S.121).

İspanya'da Vizigot Krallığı (507-711)

Yeni krallık soylularla kral arasındaki çatışmalardan ötürü zayıf düşer.

551 Ülkeye çağırılan Bizanslılar güneyi fetheder.

568-586 Toledo'yu başkent yapan LEOWGILD Bizansluları geri püskürtür ve 409 civ. göç etmiş olan Süevlerin krallığını fetheder (575).

586-601 I. REKHARED Katolikliğe geçer. Germen soylular sınıfıyla ittifak kuran kilisenin nüfuzu büyüktür.

Toledo krallık konsilleri aynı zamanda krallık meclisleri olup, kararları kral yönünden bağlayıcıdır, aksi takdirde aforoz cezası vardır.

633 Seçime dayalı monarşi getirilir.

649-672 REKISWINTH Gotlar ve Romalılar için ortak bir yasa kitabı yazar ('Lex Visigothorum', 654 civ.).

711 Araplar RODERICH kumandasındaki Vizigotları yenerler (S. 135).

Burgond Krallığı (443-534)

AETIUS tarafından Cenevre Gölü kenarında iskân edilen Burgondlar krallıklarını Saône ve Rhône nehirleri boyunca genişletirler.

480-516 civ. GUNDOBAD yönetiminde parlak devirlerini yaşarlar; Gundobad bir Burgond yasası ('Lex Burgundium', 516) yazdırır. Başarısız girişimlerden (523-524) sonra Franklar THEODERICH'in ölümünü müteakip Autun yak. kazandıkları zaferle

534 Burgond Krallığını fethetmeye muvaffak olurlar.

İtalya'da Ostrogot Krallığı (493-553)

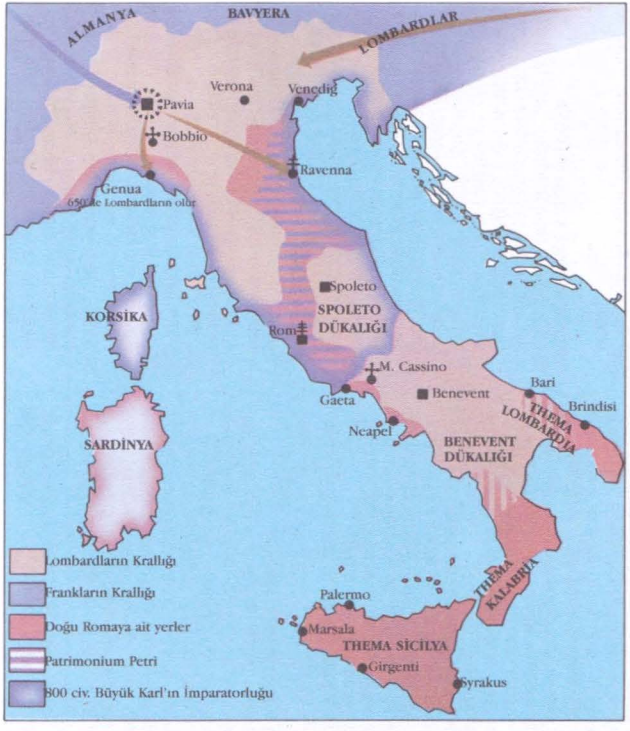
493-526 Büyük Theoderich Romalılarla Gotları ayırır (evlenme yasağı). Gotlar savaşçı olarak hizmetleri karşılığında mevcut mülkün üçte birini alırlar. Sivil yönetim ve ekonomi Romalıların elindedir. Dini karşıtlık da Gotlarla Romalıların anlaşmasına engel olur.

THEODERICH'in **siyasi hedefi**, Bizans'a karşı bir Germen ittifak sistemi kurmaktır; hanedanlar arası evlilikle bu sistemi güçlendirmeye çalışır. Bu politikanın boşa çıkması (rakibi Frank CHLODWIG'dir), veliahtlığa ilişkin endişeler ve Ariusçu Gotlarla Katolik Romalılar arasındaki gerilimler, yaşamının son döneminde kralın hayatını karartır. - Hapiste 'Felsefenin Verdiği Avuntu'yu yazan BOETIUS, senatoya muhalefet nedeniyle kayınpederi SYMMACHUS'la birlikte idam edilir.

526 THEODERICH Ravenna'da ölür.

535-553 Justinianus'un Gotlarla savaşı. Gotlar tarafından kral yapılan WITIGIS [536-540], Ravenna'nın kuşatılmasından sonra BELISARUS tarafından esir alınır.

542-552 TOTILA Verona'dan hareketle İtalya'yı (Ravenna hariç) geri alır, 544-549 arasında BELISARUS'a direnir, ancak Tadinae yak. NARSES'le savaşırken ölür. Ardılı TEIA birkaç ay sonra Mons Lactarius'ta ölür.

İtalya'da Lombard Krallığı

9. ve 10. yy. da İtalya

İtalya'da Lombard Krallığı (568-774)

Lombardlar asıl vatanları İskandinavya'dan Elbe'nin aşağı kesimlerine, oradan Moravya'ya giderler ve Tuna bölgesinde (Pannonia) 1. krallıklarını kurarlar. Gepidler Krallığının Kral ALBOIN komutasındaki Lombardlar ve Avarlar tarafından yıkılmasından sonra Lombardlar Gepidlerin bir kısmıyla İtalya'ya akın ederler ve 2. krallıklarını kurarlar (568). Pavia fethedilir (572). Lombardlar başta Po Ovası olmak üzere, kuzey Toskana'ya, Umbria'ya, Spoleto ve Benevento'ya yerleşirler. Fetihlerin 650'de tamamlanmasından sonra krallığın (Pavia kenti) yanı sıra, neredeyse bağımsız dukalıklar vardır: Trient, Friaul, Spoleto, Tuscie (Toskana), Benevento. Bizanslılara Ravenna, Istria valilikleri (eksarklık), Roma Dukalığı, Napoli Dukalığı, İtalya'nın güney ucu ile Sicilya kalır. Sonuç: İtalya Lombardlara (sonraları Franklara, daha sonra imparatorluğa) ait ve Bizans'a (sonraları Normanlara, kısmen papalığa) ait olmak üzere iki bölgeye parçalanır. Krallığın yeniden tesisinden sonra düklerin yönetimi ortadan kaldırılır (584). Boyunduruk altına alınan Romalıların siyasi haklardan yoksun bırakılması ve Roma yönetiminin ortadan kaldırılması, Lombard Krallığını katıksız bir Germen devleti haline getirir.

584-590 Bavyera dükünün kızı THEUDELINDE ile evli AUTHARI döneminde Bavyera ile iyi siyasi ilişkiler başlar. Frank Krallığına bağımlılık (haraç ödenir).

590-615 AGILULF Franklarla barış, Bizanslılarla bir ateşkes antlaşması yapar.

636-652 ROTHARI, Lombard halk hukukuna dair bir yasa kitabı çıkarttırır: 'Edictus Rothari' (643).- Ardılları Katolik olurlar. Lombard halkı 600'den itibaren yavaş yavaş Katolikliğe geçer.

661-671 I. Grimwald döneminde Benevento Dukalığı'yla birleşme. Lombardların gücünü doruk noktasına ulaştırır. Franklara, Bizanslılara, Avarlara ve Slavlara karşı zaferler kazanılır.- GRIMWALD'ın ölümünden sonra taht kargaşalıkları başlar (aristokrasinin gücü).

712-744 LIUTPRAND, Spoleto ile Benevento düklerine egemen olmak ve Ravenna'yla Roma'ya saldırmak suretiyle İtalya'nın birliğini kurmaya çalışır.

751 AISTULF [749-756] Ravenna'yı fetheder: Ravenna Valiliği (eksarklığı) ve buna bağlı olarak Orta İtalya'daki Bizans egemenliği son bulur.

756-774 Tuscie (Toskana) Dükü DESIDERIUS kral olur.

773-774 BÜYÜK KARL Lombard Krallığını fetheder (Pavia alınır) (S. 123). DESIDERIUS tahttan inmek zorunda kalır. Lombard Krallığı Frank Krallığıyla birleştirilir, ancak Benevento Dukalığı bağımsızlığını korur.

Karolenjler Döneminde İtalya (774-887)

Benevento Dukalığının yanı sıra yeni "Lombard" hükümranlıkları (Napoli, Salerno, Capua) doğar. Araplar Aşağı İtalya'nın politikasına müdahale ederler (827); Macarlar ilk kez Po Ovası'na nüfuz ederler. Sınır bölgesinde güçlenen Friaul, Tuscie ve Spoleto sınır kontlukları (Markgrafl ıkları) daha bağımsız olurlar.

İtalyan Milli Krallan (888-962)

888-924 FRIAUL Sınır Kontu BERENGARIO, III. KARL'ın ölümünden (S.125) sonra İtalya kralı olur, ancak krallığının başında, kendilerini Lombard Krallığının vasileri olarak gören ve papaları kendilerine imparatorluk tacı giydirmeye zorlayan Spoleto Dükleri WIDO [891-894] ile LAMBERTO [892-898] onun yerini alırlar.

894 KAERNTEN'li ARNULF kral olarak tanınır ve imparatorluk tacını giyer (896), ancak Bavyera'ya geri döner. LAMBERTO'nun ölümünden sonra

900 PROVENCE'li LUDWIG Pavia'da kral olur, Roma'da III. LUDWIG olarak imparatorluk tacını giyer (901). BERENGARIO tarafından Verona'da yenilip kör edildikten sonra (905) LUDWIG Provence'a geri döner ve 928'de orada ölür.

915 BERENGARIO imparator olur. Brenta'da Macarlara yenilmesinden (899) sonra, BERENGARIO'nun haraç ödemekle yükümlü olduğu Macarlar, yağmalamak amacıyla sürekli akın ederler. Araplar Reggio, Oria ve Taranto'ya saldırırlar.

922-926 Kral YUKARI BURGONYA'lı II. RUDOLF İtalya'ya çağrılır ve BERENGARIO'yu devirir (Berengario 924'te öldürülür). Kayınpederi SUEBYA'lı II. BURCHARD'ın ölümünden sonra İtalya'daki hükümranlığı,

926-947 rakip tarafın seçtiği BAVYERA'lı EBERHARD'a direnen VIENNE'li HUGO'ya devreder. HUGO'nun ölümünden sonra oğlu LOTHAR kral olur (931'de ortak hükümran olarak taç giyer; YUKARI BURGONYA'lı II. RUDOLF'un kızı ADELHEID'la evlidir). Onun ölümünden sonra,

950 IVREA'lı II. BERENGARIO taç giyer. LOTHAR'ın dul eşini tutsak eder.

951 ADELHEID'ın yardıma çağırdığı **Büyük Otto,** yukarı İtalya'da hâkimiyeti ele geçirir. BERENGARIO'yu vasal kral olarak yeniden göreve getirir, ancak Berengario oğlu ADALBERT'le birlikte kilise devletiyle anlaşmazlığa düşer. XII. JOHANNES BÜYÜK OTTO'yu yardıma çağırır; Büyük Otto 2. İtalya seferinde (961-965) Yukarı İtalya'daki egemenliğini pekiştirir. BERENGARIO esir alınır, ADALBERT sürgünde ölür. Alman kralları taç giydikten sonra kendilerini aynı zamanda, Hıristiyan imparatorluğa dahil Lombard Krallığının (İmparatorluk İtalyası) hâkimleri olarak görürler. III. OTTO'nun ölümünden sonra Lombard büyükleri

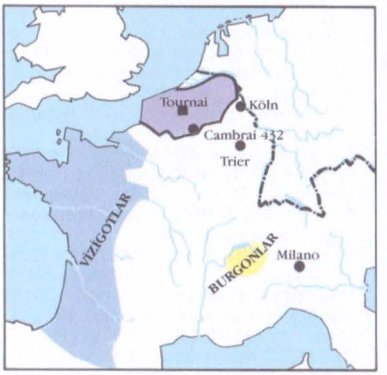
1002-1015 IVREA'lı ARDUIN'i kral yaparlar, ancak Arduin II. HEINRICH'e yenilir. İzleyen dönemde İtalya'da iki taraf oluşur: Alman hükümranların yandaşları (Staufer soyunun kalesi Waiblingen'den adını alan) Ghibellinler ile (Welf soyundan adını alan, papalık taraftarları) Guelfler.

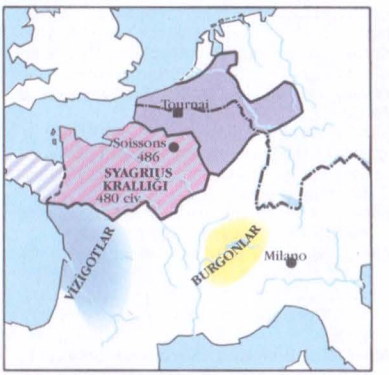
260 civ. Frankların ana merkezleri

Nordbrabant'ta federe olarak Franklar 358

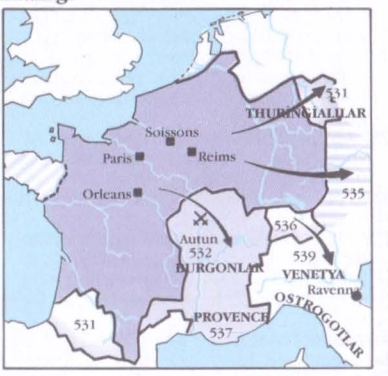
460 civ. Frankların bölgesi

480 civ. Frank Krallıkları ve Syagrius Krallığı

Chlodwig'in Krallığı

Chlodwig'in oğulları idaresindeki krallıklar

Merovenjler Döneminde Frank Krallığı

Franklar (Sal Frankları, Nehirboyu -Ren- Frankları), Ren sınırından güneybatıya doğru yayılmakla birlikte, yurtlarıyla bağlarını koparmazlar. 5. yy.da Somme Irmağı'na ulaşırlar. Frankları yöneten çok sayıda bölge kralları, zor kullanılarak ortadan kaldırılır ve boyların birliği

482-511 Chlodwig (Clovis) tarafından sağlanır; Chlodwig, Batı Roma egemenliğinin kalıntılarını

486 Romalı general Syagrius'u yenerek ortadan kaldırır. Somme ile Loire arasındaki topraklar CHLODWIG'e düşer.

496 Alamanlar yenilgiye uğratılır; kalan Alamanları BÜYÜK THEODERİCH korur. CHLODWIG'in Burgond kökenli Katolik eşi CHRODECHILDIS'in savaş sırasında CHLODWIG'i Hıristiyan olmaya teşvik ettiği söylenir. 497 veya 498 Noelinde Chlodwig Reims'te Piskopos REMIGIUS (REMİ) tarafından vaftiz edilir. Sonuç: Theoderich'in (Romalıları ve Gotları ayrı tutma) sisteminin aksine olarak, CHLODWIG'le ardılları, Galya-Roma halkıyla Frankları kaynaştırarak ortak bir devlet kurmayı başarırlar.

500 civ. Dijon yak. Burgondlar yenilgiye uğratılır. Burgond Kralı GUNDOBAD Vizigotların yardımıyla direnir.

507 Vouillé (Vouglé) meydan savaşı: CHLODWIG Burgondların yardımıyla Vizigotlar Krallığını Pireneler'e kadar fetheder (S. 117). THEODERICH'in müdahalesi yüzünden Akdeniz'e ulaşamaz (Septimania Vizigotlarda kalır). - CHLODWIG'in Paris'te ölümünden sonra krallık oğulları arasında paylaşılır.

531 Saksonların yardımıyla Thuringia Krallığı (Kral ERMINFRIED) fethedilir.

532-534 I. CHLOTHAR, I. CHILDEBERT ve CHLODWIG'in yeğeni I. THEUDEBERT [534-548] Burgond Krallığına egemen olurlar (Autun yak. meydan savaşı, S. 117).

535-537 Franklar, tarafsız olmalarını sağlamak amacıyla Alamanya'nın kalan kısmını ve Provence'ı Ostrogotlardan alırlar (Rhône mansabı dahildir: Akdeniz'e çıkış yolu sağlanır).

539 THEUDEBERT Ostrogotları ve Bizanslıları yenmekle birlikte Yukarı İtalya'yı fethedemez. Bavyera Frank Krallığına bağımlı olur.

558-561 I. CLOTHAR Frank Krallığını birleştirir, ancak ölümünden sonra krallık tekrar bölünür: İçte çatışmalar başlar (krallıkla yerel aristokrasi arasında uyuşmazlık). Savaşların sonucunda **üç krallık bölgesi oluşur:** Başkenti Reims olan Austrasia (Champagne, Maas ve Mosel ülkeleri), başkenti Paris olan Neustria (Schelde ile Loire arasında Romen batı kesimi) ve başkenti Orléans olan Burgonya (Loire ile Rhône bölgesi).

613-629 II. Clothar, Burgonya ve Austrasia aristokratlarının, Piskopos METZ'li ARNULF [614-629] ile BABA PEPIN (öl. 640) liderliğinde kendisinin tarafına geçmelerinden sonra bütün krallığı birleştirir; ancak

614 Chlotar Ferman ile bu desteğin bedelini ödemek zorunda kalır: Ferman uyarınca kral, kraliyet memurlarını (kontları) kontluktaki toprak sahipleri arasından seçmeyi tahhüt eder (böylece hükümrana bağımlı memurluk ortadan kalkar ve otorite toprak sahibi soylulara teslim edilir).
Kraliyet saray idaresinin başı olan, ancak aynı zamanda kral maiyetinin de başı olması nedeniyle tüm soylular sınıfının başkanı olan bir saray nazırı (majordomus) idaresinde çekirdek ülkeler Austrasia, Neustria ve Burgonya belirli ölçüde bağımsızlık elde ederler.

629-639 I. DAGOBERT bir kez daha bütün krallığı birleştirir. Ölümünden sonra krallık yeniden bölünür: Merovenj devlet yapısı dağılır. Saray nazırlarının isyanı ve yönetimi başlar.

Karolenjlerin Yükselişi

679-714 II. GENÇ PEPIN Austrasia saray nazırı olur ve

687 Tertry yak. Neustria-Burgonya saray nazırına karşı kazandığı **zaferden** sonra bütün krallığı saray nazırı sıfatıyla yönetir. Sonuç: **Krallığın birliği korunur,** siyasi ağırlık Mosel, Maas ve Aşağı Ren'e kayar.

689 Radbod'u ve Frizonları yener. Batı Frizonya Frank Krallığıyla birleşir. Frizonları hıristiyanlaştırmak amacıyla Utrecht Piskoposluğunu ve Echternach Manastırını kurar (690 civ., WILLIBRORD). Alamanya'yı krallığa bağlamayı başaramaz (709-712). Akitanya'dan (672) sonra, Bavyeralılar, Thuringialılar, Alamanlar ve Bretonlar da neredeyse bağımsız olurlar.

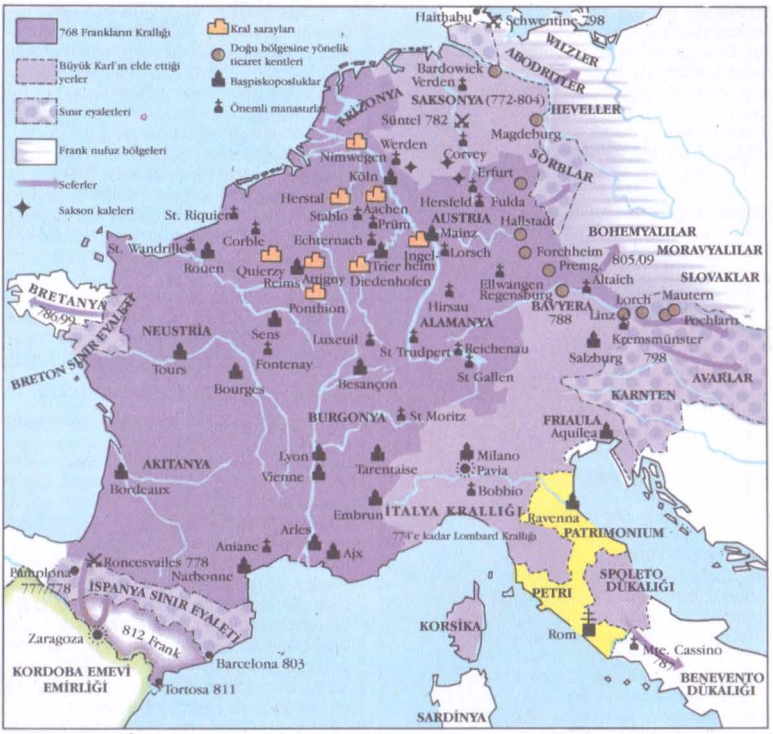
714-741 II. PEPIN'in gayri meşru oğlu olan **Karl Martell,** mücadele ederek saray nazırlığını ele geçirir, Neustria ve Alamanya ile savaşlardan sonra krallığı yeniden canlandırır. Alamanlara ve Thuringialılara boyun eğdirir; Saksonlarla savaşır. Bavyera krallığa bağımlı olur.

732 Tours ile Poitiers arasındaki meydan savaşında (piyadeler düşmanı başarıyla savarlar) KARL MARTELL, ABDURRAHMAN kumandasındaki Arapları yener (S. 135). Başta bir Merovenj kral olmaksızın 737'den itibaren hükmeden

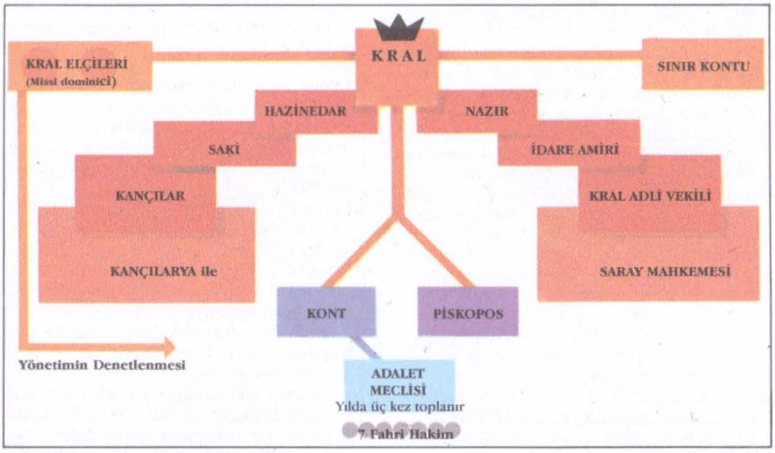
741 KARL MARTELL, ölümünden önce krallığı St. Denis manastırında yetiştirilen oğulları arasında paylaştırır:

KARLMANN doğuyu (Austrasia, Suebya, Thuringia), PEPIN batıyı (Neustria, Burgonya, Provence) alır; Akitanya ile Bavyera ortak hükümranlığa tabi olurlar. Çeşitli seferlerle Akitanyalılar, Bavyeralılar, Saksonlar ve Suebyalılara egemen olunur.

751 Hükümet erki olmayan son Merovenj kralı (III. CHILDERICH) tahttan indirilir. KARLMANN'ın bir manastıra girmesinden (747) sonra, PEPIN Frank Krallığının mutlak hükümranı olur (S. 123).

Büyük Karl'ın İmparatorluğu

Büyük Karl Yönetimi

Karolenjler (751-814)

751-768 Pepin. Papa Zacharias [741-752] son Merovenj kralının tahttan indirilmesini onaylar; kral manastıra gönderilir.

751 PEPIN Soissons'da "bütün Franklar" tarafından kral yapılır ve papanın elçisi Başpiskopos BONIFATIUS tarafından kutsal yağ ile meshedilen ilk Frank kralı olur..

754 Ponthion ile Quierzy anlaşmaları: Papa II. STEPHANUS [752-757], Lombard Kralı AISTULF'a (S.119) karşı PEPIN'den yardım ister ve PEPIN'i St. Denis'te bir kez daha mesheder. PEPIN ve oğulları "Patricius Romanorum" (Romalıların Hamisi) unvanını alırlar. PEPIN başarılı iki seferden (754,756) sonra AISTULF'u, fethedilen bölgeleri (Ravenna, Pentapolis eksarklıkları) geri vermeye zorlar ve papaya bağışlar (Pepin'in bağışı). Roma Dukalığıyla birlikte bu bölgeler kilise devletini oluşturur (S.140).- Sarazenlerin elindeki Narbonne'a egemen olunur (759).

760-768 Akitanya'ya yapılan başarılı seferlerden sonra oradaki dukalık ortadan kaldırılır.

768 PEPIN **krallığı** oğulları KARL'la KARLMANN arasında **bölüştürür,** ancak KARLMANN anlaşmazlıklar yüzeye çıkmadan önce ölür (771).

Büyük Karl (768-814)

772-804 Saksonlarla savaşlar. Savaşlar Eresburg'un fethi ve irminsulun (ağaç gövdesinden kutsal Germen putu) tahrip edilmesiyle başlar. Frank kralına katılmayı kolaylaştıran ve WIDUKIND'le özgür köylülere karşı olan soylular toplu halde vaftiz edilirler. WIDUKIND'in isyanı (779/80) bastırılır. Süntel Sıradağlarında bir Frank ordusunun bozguna uğratılmasından (782) sonra

782 Verden an der Aller Günü: Sakson soylular tarafından KARL'a teslim edilen 4500 (rakam konusunda tereddütler vardır) isyancı Sakson idam edilir. Yeni bir isyan çıkar (783-785) ve KARL Elbe'ye kadar ilerler.

785 WIDUKIND'le KARL barış yaparlar; WIDUKIND imparator sarayı Attigny'de vaftiz edilir. Kilisenin aldığı, "ürünün onda biri"ni protesto amacıyla köylü kesimlerin başlattığı yeni isyanlardan (792-799) sonra Saksonlar Frank bölgesine zorunlu göçe tabi tutulurlar ve Franklar Sakson bölgesinde iskân edilirler. Son bir seferden (804) sonra Saksonlara nihai olarak boyun eğdirilir. Frank yasasına ('Lex Ripuaria') dayanmakla birlikte eski Sakson halk hukukunu da dikkate alan 'Lex Saxonum' (Sakson Yasası 802), Franklarla Saksonların uzlaşmasını sağlar. Hıristiyanlaştırma, KARL tarafından kurulan kilise vilayetleri Mainz ve Köln'e tabi Bremen, Verden, Minden, Münster, Paderborn ve Osnabrück piskoposluk idari bölgeleri tarafından gerçekleştirilir. DINDAR LUDWIG Hildesheim ile Halberstadt'ı kurar. Kuzey Fransa'daki Corbie'den hareketle kurulan Corvey an der Weser (822), en önemli Sakson manastırı olur.

773-774 Lombard Krallığının fethi. Pavia'nın teslim edilmesinden (S.119) sonra KARL kendisini "Frankların ve Lombardların Kralı" olarak tanımlar, PEPIN'in bağış vaadini yineler ve kilise devletini Frank himayesi (hâkimiyeti) altına alır.

789-812 Slavlarla yapılan çeşitli savaşlarda Wilzler, Sorblar ve Çekler haraç ödemekle yükümlü kılınırlar. Sınır eyaletleri kurulur. Misyonerlik yapılmaz.

788 BAVYERA'lı DÜK TASSILO iktidardan indirilir (bir manastıra sürgün edilir). **Son boy dukalığı ortadan kaldırılır.**

791-796 Friaul ve Avusturya'ya saldırılardan sonra üç sefer düzenlenerek Avarlara (S.113) egemen olunur: Avar kalesi yıkılır (822'de "yüzük" son kez zikredilir). Aquileia'dan ve Salzburg Başpiskoposluğundan hareketle Avarların egemen olduğu güney Slavları hıristiyanlaştırılır (798). Saksonlara, Slavlara ve Avarlara karşı seferlerle, Oder mansabından Adriyatik'e kadar olan bölge KARL'ın krallığına katılır. Frank ordusunun Roncevalles Vadisi'nde Araplara yenilmesinden (778; Kont ROLAND ölür, 'Roland'ın Şarkısı') ve Arapların Narbonne'a akınından (793) sonra

795 İspanya sınır eyaleti kurulur.

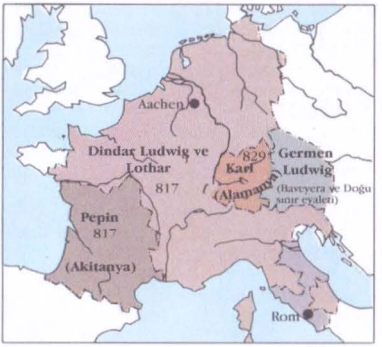
23/24. 12. 800 Büyük Karl'a Papa III. LEO [795-816] tarafından **imparatorluk tacı giydirilir.** İmparatorluk ifade şekli: "Romanum gubernans imperium".

812 Aachen Antlaşması. BÜYÜK KARL, Venetya, Istria ve Dalmaçya'nın verilmesine karşılık Doğu Roma İmparatoru I. MICHAEL (S.139) tarafından imparator olarak tanınır ("iki imparator sorunu"). Oğlu LUDWIG Bizanslıları örnek alarak (Papanın katkısı olmadan) tacı bizzat giyer (a Deo coronatus).

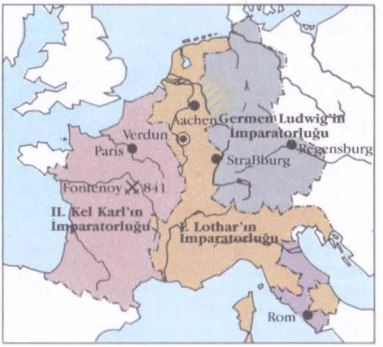
28. 1. 814 BÜYÜK KARL Aachen'da ölür ve katedrale defnedilir.

Karolenj İmparatorluğu

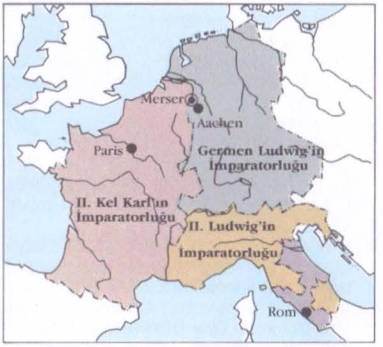
Kraliyet yönetiminin temelini, **kraliyet sarayı, saray mahkemesi ve kançlar** (eğitimli kilise mensubu) idaresindeki kançlarya oluşturur; kançlar aynı zamanda dini işlerden sorumlu rahiptir. Bütçenin başı hazinedardır; onun yanı sıra idare, ordu ve adliye amiri, saki ve nazır vardır. Artık memur değil, senyör olan kontun yanında (ağır suçlar hariç) **yasama dokunulmazlığı olan bey** yer alır; dokunulmazlığı olan ruhani görevlilerin dünyevi işlerini **idari memurlar** yürütür. Özel yetkilere sahip **kral elçileri** (Missi domici: bir ruhani, bir ruhbandan olmayan elçi), kontları, ruhani görevlileri ve yönetimi denetlerler. Sınır eyaletleri birkaç kontluğu, genellikle haraç ödemekle yükümlü boyların bölgelerini de kapsar; alt krallıklar da (örn. Akitanya) vardır. - Halk Meclisi yılda üç kez toplanır (katılma yükümlülüğü vardır); gerekli görülen mahkemelerde kararı 7-12 fahri yargıç verir.

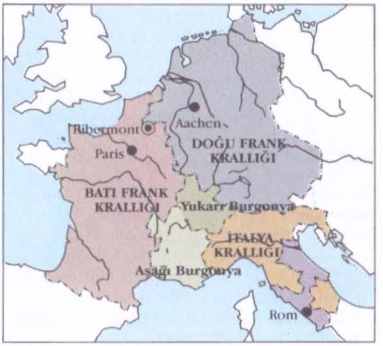
829 Frank İmparatorluğu

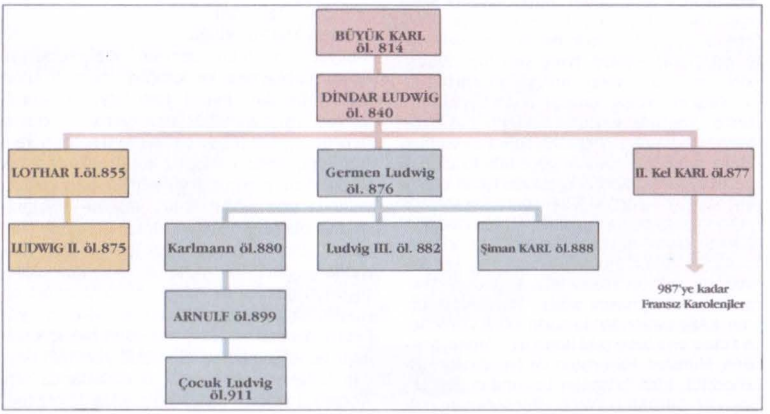
843 Verdun Antlaşması

870 Mersen Antlaşması

880 Ribemont Antlaşması

Karolenjler

Frank Krallığı (814-843)

814-840 Dindar **Ludwig** ruhani danışmanların nüfuzu altındadır.

816 Papa IV. STEPHANUS [816-817] Reims'da LUDWIG'e taç giydirir: Papa tarafından imparator unvanı verilir.

817 Ordinatio imperii: İmparatorluk yönetmeliğiyle imparatorluk unvanının en büyük oğul LOTHAR'a geçmesi öngörülür, diğer oğullara kısmi krallıklar verilir (PEPIN: Akitanya; GERMEN LUDWIG: Bavyera). Başka kısmi krallıkların kurulmaması kararlaştırılır. LOTHAR ortak imparator olur. DİNDAR LUDWIG, 2. karısı JUDITH'in oğlu (kel) KARL için bir kısmi krallık (Alamanya 829) yaratmakla bu yönetmeliği ihlal eder.

830 Oğullar PEPIN, LUDWIG ve LOTHAR **isyan ederler.** LOTHAR İtalya'da hükümran olarak Papa I. PASCHALIS [817-824] elinden taç giymiş ve **Constitutio** Romana (824) vasıtasıyla kilise devletinde imparatorluk haklarını almıştır (Mahkeme denetimi, yeni seçilen papanın takdis edilmeden önce sadakat yemini etmesi).

833 DİNDAR LUDWIG'in oğlu PEPIN'in elinden Akitanya'yı almasıyla oğullar 2. kez ayaklanır. **Kolmar yak. Lügenfeld**'de LUDWIG'in ordusu oğullarının ordusuna geçer. İmparator tahttan indirilir, ancak, LOTHAR'ın gücünü sınırlamak isteyen LUDWIG'LE PEPIN tarafından yeniden iktidara getirilir.

838 KEL KARL PEPIN'in ölümünden sonra Akitanya'yı alır.

840 GERMEN LUDWIG'le KEL KARL kardeşleri LOTHAR'a karşı savaşırlar, LOTHAR

841 Fontenoy yak. (Auxerre yak.) **meydan savaşında** yenilir. LUDWIG'le KARL

842 Strassbourg yeminleriyle (yemin metinleri eski Almanca ile eski Fransızcanın en eski anıtlarıdır) ittifaklarını pekiştirirler. Krallık

843 Verdun Antlaşmasıyla Orta, Doğu ve Batı Krallıklarına ayrılır. - İmparator I. LOTHAR, Kuzey Denizi'nden Burgonya üzerinden Gaeta Körfezi'ne kadar uzanan ve imparator kentleri Aachen'la Roma'yı içine alan Orta Krallığı ("bovling pisti") alır. GERMEN LUDWIG Doğu Frank Krallığını, II. KEL KARL Batı Frank Krallığını alır. İmparatorluğun birliği düşünsel olarak ve ismen vardır.

Orta Krallık (843-875)

843-855 I. LOTHAR. Ölümünden sonra imparatorluk oğulları arasında bölüştürülür: II. LUDWIG (öl. 875) İtalya'yı ve imparatorluk tacını alır, II. LOTHAR (öl. 869) Kuzey Denizi'nden Maas ve Mosel kaynaklarına (Lothari regnum = Lothringen) kadar olan bölgeyi, KARL (öl. 863) Burgonya ve Provence'ı alır. KARL'ın ölümünden sonra kardeşler ülkeyi paylaşır.

870 Mersen Antlaşması: II. LOTHAR'ın ölümünden sonra GERMEN LUDWIG Aachen'la birlikte Lothringen'in doğu yarısını alır. II. LUDWIG'in ölümünden sonra II. KEL KARL İtalya'yı alır ve Papa VIII. JOHANNES [872-882] tarafından imparatorluk tacı giydirilir.

Doğu Frank Krallığı (843-911)

843-876 GERMEN LUDWIG. Normanların (S.131; 845 Hamburg'un tahrip edilmesi) ve Macarların (862, S.113) saldırıları. Ölümünden sonra Bavyera güneydoğudaki sınır eyaletleriyle birlikte KARLMANN'a (öl. 880), Main-Frankonyası, Thuringia ile Saksonya III. LUDWIG'e (öl. 882), Alamanya (Suebya) III. ŞİŞMAN KARL'a (öl. 888) düşer.

876 Andernach meydan savaşı: II. KEL KARL, GERMEN LUDWIG'in ölümünden sonra Lothringen'in doğu yarısını elde etme girişimi sırasında III. LUDWIG'e yenilir.

880 Ribemont Antlaşması: III. LUDWIG, KEL KARL'ın torunlarından Lothringen'in batı yarısını alır. Orta Krallığın batı sınırı, ufak tefek değişiklikler dışında, ortaçağ boyunca Almanya ile Fransa arasındaki sınır olarak kalır.

881-887 İmparator III. ŞİŞMAN KARL İtalya'yı elde eder, Papa VIII. JOHANNES tarafından imparator tacı giydirilir ve kardeşlerinin ölümünden sonra mutlak hükümran olur (882). (Aşağı Burgonya dışında) Batı Frank Krallığına egemen olur.

887 Tribur diyet meclisi: III. KARL tahttan inmeye zorlanır.

887-899 KARLMANN'ın oğlu KAERNTEN'li ARNULF bütün Alman boyları tarafından kral seçilir. İmparatorluğun tamamından vazgeçilmez: Batıda, taht üzerinde hak iddia edenler sadakat yemini ederler. Papa FORMOSUS tarafından imparatorluk tacı giydirilir (896).

900-911 ÇOCUK LUDWIG döneminde Doğu Krallığı iç kavgalardan dolayı parçalanır. Macarlar sürekli akın ederler (S.169). Nüfuz eden düşmanların (Macarlar, Normanlar) saldırılarına karşı kraliyet merkezi gücünün aciz kalması, **boy dukalıklarının kurulmasına** yol açar: Saksonya, Thuringia, Bavyera, Suebya, Lothringen ve Frankonya.

Batı Frank Krallığı (843-987)

843-877 II. KEL KARL 875'te imparatorluk tacını giyer. Oğlu KEKEME LUDWIG'in [877-879] ve onun iki oğlunun erken ölümüyle krallık dağılır.

877 Aşağı Burgonya (Arelat) VIENNE'li BOSO'nun

888 Yukarı Burgonya Welf I. RUDOLF [888-912] idaresinde bağımsız krallık olur. Her iki hükümranın oğulları İtalya'da kral olurlar (S.119). III. KARL'ın iktidardan indirilmesinden sonra, ilk karşı kral olarak Paris Kontu ODO [888-898] seçilir. Karolenjler daha yüz yıl varlıklarını sürdürmekle beraber, güç aslında ODO'nun ahfadı ROBERTINER'lerin elindedir. Almanya'da olduğu gibi Fransa'da geniş egemenlik toprakları oluşur: Francia, Champagne, Akitanya, Gascogne, Toulouse, Gotia, Katalonya, Bretagne, Normandiya ve Flander.

Krallık ve Anayasa: Frank Krallığı'nın başında **kral** bulunur; kralın egemenliği, tanrısal irsi yeteneklere (kralın keramet sahibi olması), tımarın (kraliyet mülkü, kral mülkü, kilise mülkü) ekonomik gücüne ve kral maiyetine dayanır. Kral, **kral erkiyle** (= Imperium = egemenlik), dışa karşı **ordu,** içte ise **yargı** üzerindeki nüfuzuyla hüküm sürer. Veliahtlık soy hakkına göre düzenlenir: Kral, kerametin taşıyıcısı olan soydan (seçilme ve miras unsuru) seçilerek tahta çıkarılır. **Soylular** yavaş yavaş kralla halk arasına girerler ve krala rakip olurlar, **Halk** (siyasi haklara sahip özgür köylü savaşçılar), **Mars Meydanı**'nda (yıllık ordu meclisi) kralla birlikte hareket eder, ancak Tours-Poitiers arasındaki meydan savaşından sonra piyade köylüler gerek savaşçı olarak gerek siyasi açıdan önemlerini yitirirler. Ordu meclisi Austrasia'da sürdürülmekle birlikte, Burgonya'da ve Neustria'da yerini Büyükler Meclisine bırakır.

Yönetim: Odak noktası **kraliyet sarayıdır** (Palatium). Kraliyet bütçesinin başkanı **saray nazırdır** (majordomus), saray kontu (Comes Palatii) saray yargıcıdır. Yazmanlarıyla birlikte **kançılarya**, ruhbandan olmayan danışmanların (referendarii) idaresindedir. Kral tarafından atanan bir memur olan **kont** (Comes - sonraları derebeyi olur), Frank Krallığının ana merkezinden yayılan kraliyet görev bölgeleri olan sitelerde ve idari bölgelerde görev yapar ("Kontluk Teşkilat Yasası"). Askeri güçlerin toplanması, yönetim ve mahkemeler konta tabidir. Sınırlardaki daha büyük egemenlik topraklarında ve Alamanların, Thuringiyalıların ve Bavyeralıların bölgelerinde kral bir dük (Dux) görevlendirir.

Kilise: CHLODWIG yönetiminde Frank milli kilisesi oluşur. Krallık makamının kutsal niteliği nedeniyle Frank Krallığı kilisesinin başı olan kral, kilise yasaları (Capitularia ecclesiastica) çıkarır, piskoposluklara atamalar yapar ve krallık sinodları üzerinde nüfuzunu yoğun biçimde kullanır. Devletin çıkarı, KARL MARTELL'in kiliseye karşı tutumunu belirler: Kilise mülkünün ödünç toprak olarak kendi adamlarına verilmesi, ruhbandan olmayan güvenilir kişilerin piskopos ve başpapaz olarak görevlendirilmesi, Frank nüfuzunun güçlendirilmesi amacıyla doğu bölgelerinde misyonerliğin desteklenmesi. KARL MARTELL'in oğulları KARLMANN ile PEPIN'in yönetimlerinde **Bonifatius** Frank krallık kilisesini yeniden teşkilatlandırır (742-747): Kilise mülkü düzene sokulur, ruhban sınıfı disiplin altına alınır, yeni başpiskoposluklar (Reims, Sens, Rouen) kurulur. Frank piskoposları Roma'nın otoritesini tanırlar ve papaya tabi olurlar (747).

Ticaret: Doğu ile daha Merovenjler devrinin başında yapılan ticaret, Arapların akınlarıyla yok edilir. Aynı zamanda para ekonomisi sona erer. Yeni ticaret merkezi, Ren ile Loire arasındaki topraklar olur. Yahudilerin ve Suriyelilerin yanı sıra Frizonlar tacir olarak ortaya çıkarlar (İngiltere'ye ve İskandinavya'ya ticaret, ticaret merkezi Doorstad dır).

Tanm: Ticaret ve endüstrinin gerilemesinden sonra ve para sıkıntısı nedeniyle tarım, derebeylik ve takas ticareti önem kazanır. Seine ile Loire arasında, (kuzeye ve doğuya yayılan) yeni bir köylü ekonomisi sistemi gelişir: **Hufe sistemi** (sisteme dahil köylülerin ev, çiftlik ve tarım arazileri bir bütün oluşturur, orman ve meralardan yararlanma hakları vardır); bu sistem, tarlaların parsellere ayrılarak bütün köylülere tahsis edilmesiyle, sınır kooperatifiyle ve ağırlığın hayvancılığa verildiği eski tarla-saman-ekonomisinin yerini alan, tarlada üç ekim değiştirme ekonomisiyle bağlantılıdır (S.171). Sonuç: "Tahıl artışı" ve nüfus artışı.

Büyük toprak mülkiyeti kralın elindedir (Roma hazine arazileri, sahipsiz ormanlık alanlar); kral bunların bir kısmını ruhani ve ruhbandan olmayan büyüklere (Potentes) bağışlar. Bu büyük toprak mülkiyetinin tipik özelliği dağınık konumudur: Malikâne (Salhof) ve arazi, yakınında veya uzaklara dağılmış bağımlı çiftliklerle çevrilidir. Bu büyük toprak sahipleri (kısmen kiliseler ve manastırlar) Roma tekniklerini (meyvecilik, bağcılık ve sebzecilik; taş bina yapımı) öğretirler ve endüstri işletmeleri (demirciler, değirmen v.s.) sayesinde ekonomik erkinliği garantilerler.

Tımar, başında kolonlarının bağımlılarına (kliyentel) egemen Roma toprak ağasının bulunduğu (vergi ödeme yükümlülüğü ve asker tahsis etme) Antik Çağ'ın geç dönemindeki tımar ile Germen tımarının birleşmesinden doğar: Derebeyinin evi özel asayiş alanıdır, bey burada kişisel hâkimiyetini uygular: Kişiler ("Munt") - özgürler, özgür olmayanlar ve savaşçı maiyeti- ile şeyler ("Gewere") - evler, çiftlikler, özel kiliseler- üzerinde otoritesi vardır. Antik Çağ'ın geç dönemlerinde kraliyet hazinesine, kilise mülküne ve senatör sınıfına dahil soyluların özel mülklerine olduğu gibi, tımarlara **dokunulmazlık** (Lat. immunitas = belirli resmi yüklerden muafiyet) tanınır. Frankların dokunulmazlığının kapsamı, kontların katılımının, taleplerinin ve zor kullanma otoritesinin (Introitus, Exactiones, Districtio) yasaklanmasıyla genişletilir. Yalnızca yarı özgürlerle özgür olmayanlar değil, kişisel "himaye"ye (mahkeme ve orduda temsil edilme, resmi yüklerin derebeyi tarafından üstlenilmesi) sığınan, özgür yurttaşlarla özgür köylüler üzerinde de yavaş yavaş dokunulmazlığı olan bağımsız bir yargı oluşması, derebeyinin yargısına tabi olunmasına yol açar ve özgür köylülerle yurttaşlardan serfler yaratır. İşin büyük ölçüde zorunlu olarak yapıldığı yoğun angarya hizmeti bu süreci güçlendirir.

Kent: Yalnızca siyasi üstünlüğünü kaybetmekle kalmayıp, ekonomi merkezi ve yerleşim yeri olarak da geriler. Artık piskoposun idare merkezi ve piskoposluk ruhani dairelerinin odak noktası, güneyde ise kontun ikamet yeridir;

kontun görev bölgesi kuzeydeki memleket parçasıdır. Merovenjlerin kra ikametgâhlarının kentlerde bulunmasına karşılık Karolenjlerin ikametgâh sarayları taşradadır.

Kilise, Kültür, Hükümet

Kilise: Kilise resimleri konusundaki anlaşmazlıktan (S.139) ötürü Roma ile Bizans ilişkilerinin kesilmesinden sonra papalık Frank hanedanıyla ittifak kurar (Lombardlara karşı korunma). Böylece yeni Karolenj hanedanı meşruiyet kazanır ve papalık Lombardların saldırılarından korunur. PEPIN'in taç giymesi (S. 123) sırasında soy hakkı (tanrısal kökenli sülalenin pagan kutsallığı) değil, meshetme (dini otorite: Dei gratia = Tanrı'nın lütfuyla) krallık makamının kutsal niteliğini garantiler. KARL'ın imparatorluk görüşü, sezarlar geleneğine değil, Augustus'un Civitas Dei (Tanrı ülkesi) düşüncesiyle bağlantılı olarak Germen rahip krallığına dayanır. Papa Translator imperii (Papa Bizans'taki tahtın boş olduğu görüşündedir) sıfatıyla imparatorluk unvanını verir. - KARL, Tanrı tarafından atanmış kilise hamisi sıfatıyla en üst yönetim ve kilise otoritesi üzerinde hak iddia eder (Teokrasi: Dincierki). Kiliseye özen göstermek, Tanrı tarafından ona verilen kraliyet makamının getirdiği yükümlülüktür. İmparatorluk sinodları KARL'ın başkanlığında yapılır, kral ve halk meclisi kiliseyle ilgili konuları ele alırlar: Ürünün onda birinin kiliseye verilmesiyle kilise mülkünün tazmin edilmesi, özel kiliselerin ekonomik yönden pekiştirilmesi, metropolite bağlı idari bölgelerin (12 Fransız, 5 İtalyan, 4 Alman başpiskoposluğu) ve papazlık idari bölgelerinin (kırsal kesimde bağımsız papaz kiliseleri) kurulması, kilise mensuplarının eğitim düzeyinin yükseltilmesi (Vita canonica: Kilise mensuplarının ortak yaşamı), litürjinin standartlaştırılması, ruhbandan olmayanların ahlaki davranışlarından duyulan endişe. KARL kilisenin öğretilerle ilgili anlaşmazlıklarına da karışır (İsa'nın evlat edinildiği görüşü, resimlere tapını, "Filioque anlaşmazlığı"[kelime-i şahadete eklenen 've oğuldan' ifadesinin yarattığı tartışma]). Piskoposlar hükümran tarafından atanır.

Kültür ("Karolenj Rönesansı"): KARL tarafından İngiltere, İrlanda, İspanya, Lombardiya ve İtalya'dan atanan "saray bilginleri", kültür politikasına ilişkin görevlerin yerine getirilmesinin düşünsel merkezini oluştururlar. **Alkuin** (yakl. 730-804), York'tan yüksek okul müdürlüğüne (781, 796'dan itib. St. Denis başpapazı) atanır. Onun yanı sıra, Lombardların tarihini yazan **Paulus Diaconus** (yakl. 720-795), PISA'lı PETRUS, AQUILEIA'lı PAULINUS ile Orléans Piskoposu THEODULF faaliyet gösterirler. Ruhbandan olmayan Franklar arasında, BÜYÜK KARL'ın yaşamöyküsünü ('Vita Caroli') yazan **Einhard** (yakl. 770-840) vardır. Saray okulu (Schola Palatina) bütün imparatorlukta kurulan katedral ve manastır okullarına örnek teşkil eder. KARL'ın talimatlarıyla, çileciliğe ve münzeviliğe yönelmiş eğitim düşmanı eski keşişler, eğitim kurumları yaratırlar, bilime önem verirler ve klasik Antik Çağ ile Hıristiyan Antik Çağ edebiyat geleneğinin taşıyıcıları olurlar. Eğitim **Artes liberales** (Artes mechanicae: Zanaatkârlık sanatının aksine, özgür bir adama layık incelemeler) vasıtasıyla verilir: Gramer, retorik, diyalektik (Trivium - üniv. Üç alt dal); aritmetik, geometri, astronomi, müzik (Quadrivium - matematiksel disiplinler). (Sanat S. 156)

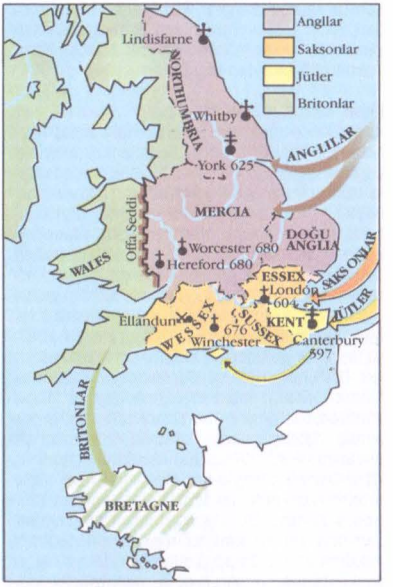
Hükümet: Seferberliğe katılmama nedeniyle para cezasının dar gelirli küçük köylülere ağır gelen yükünü ortadan kaldırır, boy hukuklarının külliyatını çıkarır ve kararnamelerle (Capitularia) hukuku uygular. Fahri yargıçlara ilişkin teşkilat yasasıyla **halk mahkemesinde** reform yapılır. Adalet meclisi herkesin katılımıyla ve kontun başkanlığında yılda artık yalnızca 3 kez toplanır. Gerekli görülen duruşmaları fahri yargıçlar (7) yapar ve hüküm verirler.

Derebeyliğin Oluşumu

8. yy.ın ortalarında giderek daha fazla ön plana çıkan süvari (zırhlı savaşçılar) sınıfının yaratılması derebeyliğe ortam hazırlar. Kendisine **toprak verilmesi**, savaşçıyı ekonomik bağımsızlığa kavuşturur ve süvari olarak donanımını (at, silahlar) sağlar. Bir adamın **vasal** (Keltçe gewas=uşak) olarak bir beyin hizmetine girmesi anlamına gelen, geç Roma dönemindeki **Commendatio** (himayeye sığınmak), **Germenlerin sadakate dayalı maiyet sistemiyle** birleşir. Sadakat, uşaklık hizmetini fahri hizmete dönüştürür. Vasalla derebeyi arasındaki karşılıklı sadakat ilişkisi ile vasalların itaat yükümlülüğü (Hominium = vasallık; Fidelitas = Sadakat yemini), derebeyliğin kişisel yönünü belirler; bunun yanında nesnel yönü yer alır: **Tımar**, yani bey tarafından ödünç verilen toprak (Beneficium, Feudum); bu toprak hizmetin ön koşulu olur. Hizmet ve sadakat tımarın hukuki temelini oluştururlar; tımar sahibi bunun için kişisel yükümlülükler üstlenir. - Vasallığın ve Beneficiumun kişisel olduğu düşünüldüğü için, başlarda tımar, gerek beyin gerek tımar sahibinin ölümü halinde ilk hak sahibine geri döner; ancak kısa sürede tımarlar veraset yoluyla geçen bir nitelik kazanır. Quierzy yasasında (877), babanın tımarının ehil mirasçıya yeniden verilmesi hükme bağlanır. Ancak derebeylik yalnızca süvari savaşçı tabakasıyla sınırlı değildir. Büyüklere de (Potentes), kral ile makam sahibi arasındaki kişisel bağı sadakatle güçlendirmek amacıyla, makamlar (dukalıklar, kontluklar) ve kendi serbest mülklerine ilaveten başka mülkler tımar olarak verilir (siyasi olarak emir altına girme). Tımar ve makam tımarı önceleri bilfiil, sonraları hukuken babadan oğula geçer: Bunun sonucunda soyluların hükümrana bağı kaybolur. Soyluların üzerinde tasarruf ettikleri (alım satım, bölüştürme) tımarlardan, egemenlik topraklarının oluşumuna doğru ilk adımlar atılır.

Romalılar Devrinde İngiltere

Jütlerin, Angılların ve Saksonların Fethettikleri Yerler

9.yy. da Anglosaksonların Danimarkalılar ve Norveçlilerle Savaş

1066 dv. İngiltere

Jütlerin, Angılann, Saksonlann ve Danimarkalılann Toprak Fetihleri

450 civ. **Jütler, Angllar** ve **Saksonlar,** 400 civ. Romalıların terk ettiği İngiltere'ye çıkarlar, Britonları Wales'e [Galler bölgesi] (Kral ARTUS efsanesi), Cornwall'a, İskoçya'ya ve Bretagne'ye (Armorik) püskürtürler ve 7 devlet kurarlar: Kent (Jütler), Northumbria, Mercia, Doğu Anglia (Angllar); Essex, Sussex, Wessex (Saksonlar). 7. yy.da üstün durumdaki Northumbria'nın yerini 8. yy.da Mercia alır ve Cornwall ile Wales'e yayılır.

793 Normanlar Lindisfarne Manastırını yağmalarlar (S.131): "Vikingler devri" başlar.

802-839 BÜYÜK KARL'ın sarayında büyüyen ve Anglosakson krallıkları üzerinde egemenlik kuran Kral WESSEX'li EGBERT döneminde Vikinglerin (Danimarkalıların 838) akınları sıklaşır; Vikingler,

866 İngiltere'nin planlı biçimde fethine, Londra'dan ve Thames mansabındaki Thanet adasından başlarlar. İngiltere'nin Thames'in kuzeyinde kalan kısmı, Danimarkalıların yerleştiği bir ülke olur (Danelag [Danimarka kanunu]); Danimarkalılar "beş şatodan" buraya hükmederler (Doğu Anglia ve "Beş Şato Ülkesi" 870-917, Northumbria 876-926).

İngiltere (871-1066)

871-899 Wessex Kralı **Büyük Alfred,** ağır savaşlardan (şatolar yapılır ve bir donanma kurulur) sonra

878 Edington yak. Danimarkalıları yener ve Londra'nın fethinden (885) sonra kenti tahkim ederek bir bölge ayırımı yapar (sınır hattı: Londra-Chester). BÜYÜK ALFRED, yasa koyucu (yasaların külliyatları ve gözden geçirilmeleri) ve tarihi ve etnik yazmaların (BEDA, BOETHIUS, OROSIUS) çevirmeni olarak önem taşır. Ardılları BÜYÜK EDWARD [899-924] ile AETHELSTAN [924-939] döneminde Danimarka krallıklarına egemen olunur.

937 AETHELSTAN Brunanburh yak. (konum bilinmemektedir) müttefik (Dublinli) Danimarkalıları, İskoçları ve Gallileri yener. Almanya ve Fransa ile diplomatik ilişkiler kuran AETHELSTAN bir saray yönetimi ile bir kançılarya kurar; kançılaryada Frank Krallığındaki o tehlikeli nazırlık (Majordomus) makamı yoktur.

959-975 Bütün İngiltere'ye hükmeden **Edgar,** Canterbury Başpiskoposu AZİZ DUNSTAN tarafından Batı Frank usullerine göre yapılan bir ayinle taç giydirilen ve meshedilen (973) ilk kral olur. Gorze ve Cluny manastırlarının fikirlerinin etkisiyle (S.141) kilise reformu başlatılır.

978-1016 AETHELRED'in, tebaasından danegeld (1. genel vergi) olarak topladığı paralarla yüksek miktarda haraç ödemek suretiyle Danimarkalıların akınlarını önleme çabası boşa çıkar; Danimarkalılar bütün İngiltere'yi fethederler (1013).

1016-35 Büyük Knut İngilizler tarafından kral seçilir ve İngiltere'yi Kuzey Denizi Krallığını kurmak için ana üs yapar (S.163). AETHELRED'in dul eşiyle evlenir ve Hıristiyan olur. Maiyetine toprak dağıtır, fakat genel bir kamulaştırma uygulaması yapılmaz. Ordu, muhafız alayı hariç, terhis edilir, devletin bütünlüğünden vazgeçilir (akrabaların yanı sıra İngilizlerin de yerleştirildiği yeni dukalıklar kurulur). Ölümünden sonra KNUT'un oğulları 1042'ye kadar hüküm sürerler.

1042-66 AETHELRED'in oğlu AZİZ EDWARD, Normanların yerleştirildiği bir merkezi idare kurulması nedeniyle Kont ESSEX'li GODWIN liderliğindeki Anglosakson milli partisiyle anlaşmazlığa düşer. EDWARD'ın ölümünden sonra GODWIN'in oğlu HARALD kral seçilir. Stamfordbridge yak. Norveçlileri yener (S.163), ancak, bir orduyla İngiltere'ye çıkan DÜK NORMANDİYALI WILHELM'e

14. 10. 1066 Hastings savaşında yenilir (HARALD ölür).

Devlet ve Anayasa

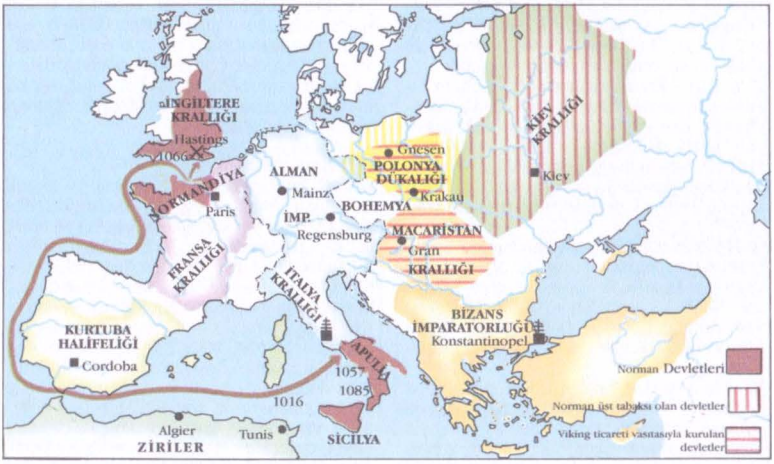
Anglosakson halkı "asiller"den (Thegns=kahraman, Thane), özgür savaşçılardan (Ceorls = özgür adamlar) ve özgür olmayanlardan oluşur. Bir köyün yönetimi ve mahkemesi Thanelerin ve "en iyi" dört kişinin elindedir. 10. yy.da **egemenlik topraklarında yüzlükler yaratılmasıyla** krallık yeniden bölgelere ayrılmakla birlikte, büyük toprak bütünlükleri muhafaza edilir. Sonraları **Shires** (merkezini şatoların teşkil ettiği kontluklar) ortaya çıkar ve Wessex'ten başlayarak bütün ülkeyi kaplarlar. Genellikle bağımsız küçük hükümranların dolaysızlıklarının kaybettirilmesi ve birkaç kontluğun tek elde birleşmesiyle ortaya çıkan, **Earldom** (Earls) büyük **idari bölgeleri,** krallık açısından tehlike oluştururlar; bu tehlike bağımlı kraliyet memurlarının atanmasıyla bertaraf edilir. **Sheriff** - şerif- (shiregerêfa = Shire Kontu), krallığın kontu denetleme memuru olur ve yerel mahkemeleri dolaşarak (şerifin "turn"ü) yüzlüklerde giderek nüfuz kazanır.

Hıristiyanlaştırma

660 civ. İngiltere'de üç kilise vardır: Wales'teki eski Briton, İrlanda ile İskoçya'da İrlanda-İskoç (katı çilecilik uygulayan keşiş kilisesi) ve Roma ile sıkı bağlantısı olan Anglosakson kilisesi. Anglosaksonlar, Papa BÜYÜK GREGORIUS tarafından gönderilen ve Canterbury'nin ilk başpiskoposu olan Başpapaz AUGUSTİN tarafından hıristiyanlaştırılırlar (S.140). -Canterbury Başpiskoposu [669-690] TARSUS'lu THEODOROS Anglosakson kilisesini teşkilatlandırır (Metropoller: York ile Canterbury). 7. yy.da İrlanda-İskoç, 8. yy.dan itibaren eski Briton kilisesi dahil edilir.- BEDA VENERABILIS (673-735) Anglosaksonların büyük tarihçisidir ('Historia ecclesiastica gentis Anglorum'); 'Beowulf'un şairi ruhban sınıfına mensuptur.

8., 9. ve 10. yy. da Normanların Seferleri

Avrupa'da Normanların Kurdukları Devletler

Danimarkalılar, İsveçliler ve Norveçliler, **Normanlar** (= Kuzey insanları) ya da **Vikinglerdir**; Rusya'da **Varyaglar** olarak adlandırılırlar. Aşırı nüfus artışı, savaşmaktan zevk alma, ün düşkünlüğü ve macera hevesi ile siyasi koşullardan (baş krallıkların ortaya çıkışı göçlere yol açar) duyulan hoşnutsuzluk, kuzey insanlarının **yayılmasına** yol açar. Eski kürekli teknenin yerine, omurga ve yelken direği için güçlendirilmiş dip tahtası olan omurgalı tekne (Gokstad, Oseberg tekne bulunturları), yayılmanın teknik ön koşulunu hazırlar.

Erken Dönem

500 civ. Danimarkalılar Danimarka adalarında, Skane Yarımadasında, sonraları Jütland'da yaşarlar.

600 civ. Uppsala'lı Svear kralları hâkimiyetlerini bütün İsveç'e yayarlar ve (650'den itibaren) Gotlandlılarla birlikte Baltık Denizi bölgesine (Finlandiya, Kurland, Doğu Prusya) egemen olurlar: 8. yy.da Baltık Denizi, Frizon ticaretine kapalı, İsveç'e ait bir iç denizdir. - Norveç'te kısmi krallıkların yanı sıra köylü cumhuriyetleri de vardır.

790-840 Kıyılarda yağmalar ve saldırılar yapılır; bunlar özellikle Kelt bölgelerine yöneliktir: Lindisfarne (793), Jarrow, Monkwearmouth (794), Rechru, Skye ve Iona (795). 799'dan itibaren Frizon-Sakson kıyıları yağmalanır; bunun üzerine BÜYÜK KARL bir sahil muhafaza kurdurur. Vikingler her zaman ilkbaharda saldırır, kışın yurtlarına dönerler.

840'dan (DİNDAR LUDWIG ölür) itibaren seferler, nehir mansaplarında daimi kamplara yerleşerek kışı geçiren muazzam orduların operasyonları haline gelir.

1. Danimarkalı Vikingler (büyük ordu), her yıl Frank Krallığının nehirlere yakın kentlerini yağmalarlar, Asturia ile Portekiz'e (844), Balear Adalarına, Provence'a ve Toskana'ya (859-862) yağma seferleri düzenlerler ve döndükten sonra İngiltere'de Northumberland ile Doğu Anglia'ya = Danelag (Danimarka hukukuna tabi bölge) egemen olurlar. Yalnızca, Wessex Kralı BÜYÜK ALFRED (S.129), bir donanma kurarak direnir. Daha sonraki fetih seferleri (980-990) Danimarka krallarının başkanlığında yapılır. BÜYÜK KNUT (S.163) döneminde İngiltere Danimarka ile birleştirilir.

2. Norveçli Vikingler, 8. yy.da Shetland'ı ve Orkney Adalarını, sonraları Farön (Faeroe) Adaları, Hebrid Adaları ve İrlanda'yı işgal ederler. Norveç'in GÜZEL SAÇLI HARALD [860-933 civ.] tarafından birleştirilmesinden (872) sonra birçok Norveçli ülkeyi terk eder ve 874'ten itib. 860'ta keşfedilen İzlanda'ya yerleşir. **Toprak fethi dönemi,** hukuk ve Thing'le kapanır (930). 982'de Grönland, 1000 civ. Amerika (Vinland -Bağ Ülkesi-) keşfedilir (S.225).

3. İsveçli Vikingler Doğu Avrupa bölgesine seferler yapar. Slav ve Fin boyları tarafından çağrılmaları üzerine RURIK kumandasında Novgorod bölgesine gelirler (S.133).

1000 civ. Vikingler Hıristiyanlığı kabul ederler ve yerleşik düzene geçerler.

Krallıkların Kuruluşu (9.-12. yy)

Normandiya:

896 Danimarkalı Vikingler Seine mansabına yerleşirler.

911 ROLLON liderliğindeki Seine Vikingleri ile Frank Kralı BASIT KARL [898-923] arasında Saint-Clair-sur Epte antlaşması: ROLLON toprağı tımar olarak alır ve buna karşılık savunmayı üstlenir. Vaftiz edildikten (912) sonra dük ve Frank kralının vasalı olur, tımar ise dukalık olur.

Aşağı İtalya:

1059 Normanlar Melfi sinodunda papalığın tımar otoritesini kabul ederler. ROBERT GUISKARD dük (Apuliae ve Calabriae dükü) olur. Normanlar, Aşağı İtalya'daki Bizans egemenliğine son vermekle kalmayıp, Sicilya'daki Arap egemenliğini de sona erdirirler: Messina'yı (1061) ve Palermo'yu (1072) fethederler.

1130 II. Roger [1105-54] Sicilya'yı Calabria ve Apulia ile birleştirir (Rex Siciliae, Calabriae, Apuliae) ve Palermo'yu başkent yapar. Amalfi (1137), Napoli (1139) ve Gaeta fethedilir.

1186 VI. Heinrich, II. ROGER'in kızı, Normanların varisi KONSTANZE ile evlenir ve Norman Krallığını miras alır (1194).

İngiltere: (S.129).

Rusya: 800-850 arasında İsveçli Vikingler, Ladoga Gölü bölgesinde savaşçı tacirler olarak, Slav boylarının ortasında müstahkem şatoları olan hükümranlıklar (Gardarik) oluştururlar. Kuzeydeki hükümranlıklar RURIK döneminde Novgorod Krallığı içinde birleştirilir (S.133).

Norman krallıkları savaşçı bir hâkim tabaka tarafından kurulur; boyun eğdirilen halklar kısa zamanda bu tabakayı asimile ederler.

Ticaret: 8. ve 9. yy.da Yahudilerin (Akdeniz ve Doğu) ve Frizonların (Avrupa) elinde olan ticaret, Vikinglerin yaygın ticaret şebekesine geçer. Mal takası denizlerde ve nehirlerde gerçekleşir (gemiler iki nehir arasında kısa mesafeli karayolundan çekilerek götürülür).

Rus ticaret yollarına (Dinyeper Bizans'a, Volga Arap dünyasına) hâkim olunmasıyla dünya ticareti, İsveç'e (Birka) ve 900'den itibaren, güneydoğu ile batı arasındaki transit yola hâkim olmak ve yolu kısaltmak amacıyla kurulan Haithabu'ya kayar. Araplarla yapılan ticaret (Batı Türkistan'dan ve Afganistan'dan gümüş: Gotland'da 40 000 Arap gümüş sikkesi bulunmuştur), Yunanlarla olan ticaretten daha önemlidir. Vikingler, (Baltık, Slav ve Fin bölgelerinden) köleler ve kürklerle, değerli madenden takı teslim ederler. Vikinglerin ticareti 1050 civ. biter. Harz bölgesi madenlerinden çıkarılan gümüş, Arabistan'dan gelen gümüşün yerini alır (Doğudaki halifelikte gümüş madenleri tükenir). Baltık Denizi'ndeki ticareti Slavlar üstlenir.

1000 civ. Kiev Krallığı

Varyaglar Dönemi

Rus Krallığı, Slav ve Fin boylarınca ülkeye getirtilen ve Slav bölgelerinin ortasında hükümranlıklar kuran **"(İsveçli) Varyaglann çağnılmasıyla"** (RURIK) ortaya çıkar. Ülke RURIK önderliğinde Novgorod'dan başlayarak Kuzey Rusya üzerinden birleştirilir. RURIK'in maiyetinde bulunan

858 ASKOLD ile DIR, "Varyaglardan Yunanlara" yolu üzerinden Kiev'e ulaşırlar. 860'ta Constantinopolis'e yaptıkları 1. saldırı geri püskürtülür.

882 Bilge Olyeg [879-912] kuzeyi (Novgorod) güneyle (Kiev) birleştirir; Kiev, güneydoğu bozkırlarında göçebelerin saldırılarından ötürü tehlikeye maruz kalan Rus devletinin başkenti olur.

Kiev Krallığı

944 IGOR [912-945] Constantinopolis'e yaptığı başarısız bir saldırıdan sonra Bizans'la bir ticaret anlaşması yapar ve krallığı Hıristiyanlığın etkilerine açar.

957 Dul eşi OLGA vaftiz edilir.

961 (?)-972 Svyatoslav uluslar arası ticaret yollarına hâkim olur. Hazar Devletini (966'ya kadardır) ve Tuna-Bulgar Krallığını (967-972) yıkar ve bu nedenle Bizans'la anlaşmazlığa düşer; Bizans'ın müttefiki Peçenekler SVYATOSLAV'ı dönüş yolunda (972) öldürürler. Rurik hanedanından gelenler ardılı olurlar. Ardıllar arasında

978-1015 I. VLADIMIR ("Parlak Güneş") Varyagların yardımıyla mutlak hükümran olur (980). II. BASILEIOS'un kızkardeşi Bizanslı prenses ANNA'yla evlenmesinden ve vaftiz edilmesinden (988) sonra Kiev dini merkez (Metropolitin merkezi) olur.

1019-54 Akıllı Yaroslav, yıllar süren kardeş kavgasından sonra (Varyagların yardımıyla) iktidara gelir. Polonya'yla savaşta Czerwin şatolarını alır, ancak imparator III. HEINRICH'le birlikte (S.147) I. KASIMIR'e Piast Hanedanının egemenliğinin yeniden kurulmasında (1039) yardımcı olur. 1036'da Peçenekleri yener, 1043'te donanmasıyla Constantinopolis'e yaptığı saldırı akamete uğrar.

VLADIMIR'le AKILLI YAROSLAV ortak hükümranları ortadan kaldırdıktan sonra Rus üniter devletini kurarlar; bu devletin Varyag üst tabakası 10. yy.da slavlaştırılır. Zenginliği kuzey ve doğu Rusya arasındaki ticarete dayanan Volga Bulgarları Krallığına saldırılardan (965 ve 985) sonra, iki ülke arasındaki ilişkiler düzelir. Kiev Rusya'nın sanat ve fikir merkezi olur. AKILLI YAROSLAV döneminde, Bizans yasalarıyla Slav teamül hukukunun birleştirildiği 'Rus Hukuku'nun 1. yazımı gerçekleşir (bir ceza sistemiyle kan davası önlenir).

Kısmi Prenslikler

1054'ten sonra Rusya kısmi prensliklere bölünür. Bir Kiev prensinin ölümünden sonra iktidarın yeniden tevzi edilmesi (en büyüğün hakkı ilkesi) devleti zayıf düşürür. Prenslerin 1097'de Ljubeç'te yaptıkları uzlaşma toplantısı (iktidarın yeniden tevzi edilmesi) ve VLADIMIR MONOMACH [1113-25] ve BÜYÜK MSTISLAV [1125-32] gibi güçlü hükümranlar da çöküşü durduramaz. Bizans'ın ustalıkla yararlandığı anlaşmazlıklar ve rekabetler Rurik Hanedanına hâkim olur. Latin İmparatorluğunun kurulmasından (1204) sonra Rusya'nın Karadeniz ticareti Venedik'in eline geçer.

12. ve 13. yy.da Kiev'in siyasi, ekonomik ve kültürel çöküşü de başlar. Büyük Novgorod ve Pleskau dışında bütün kısmi prenslikler çöker. Buna rağmen Yukarı Volga havzası kolonileştirilir ve mutlakiyetle yönetilen bir "Köyler Krallığı" ortaya çıkar. Ülke prensliklere ayrılır.

Rurik Hanedanı Devleti: Devletin başında bulunan prens mutlak hükümran olmamakla birlikte, en üst düzey yargıçtır. Esas görevi kentin ve ülkenin savunulmasıdır. Yanında Boyarlar (toprak sahibi soylular) danışma meclisi ile kentlerin halk meclisleri yer alır (monarşik, aristokratik ve demokratik unsurlar birleşmiştir).

Kiev Krallığının başarısı: Bizans Hıristiyanlığı ve kültürü aracılığıyla Slavlarla Varyagları kaynaşmak.

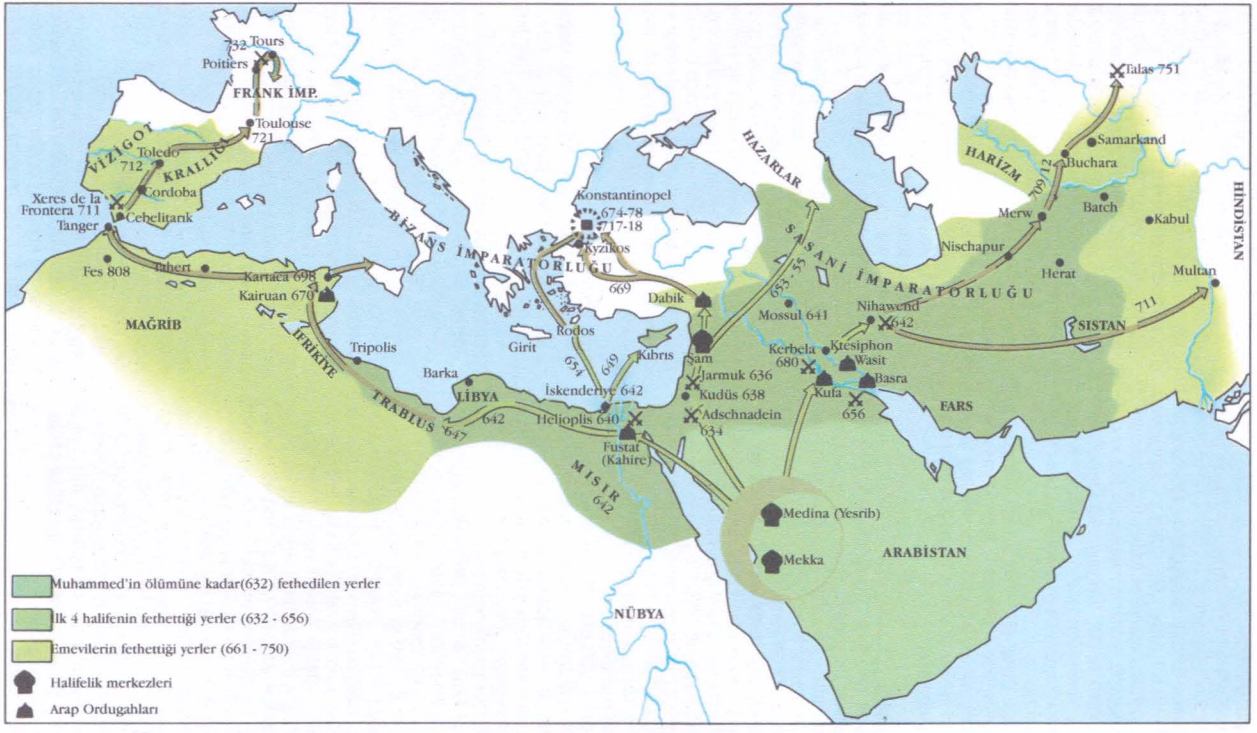
Moğol Egemenliği

1223 Rusların Tatar olarak adlandırdığı **Moğollar** Kalka savaşında **galip gelirler.** CENGİZ HAN'ın ölümünden (1227) dolayı yenilgi başka sonuçlar doğurmaz.

1245'ten itib. Moğollar tüm Rusya'ya **hükmederler.** Karakorum Büyük Han ÜGEDEY'in ikametgâhı olur (S.179), emrindeki BATU Saray'da "Altınordu" hâkimiyetini kurar (1251), Altınordu 1260'dan sonra merkezi hükümetten kopar.

Yönetim: Vergiye tabi nüfus sayılır ve kaydedilir. Vergiler "sayım görevlileri" (özel iltizamcılar) tarafından tahsil edilir. Rus erleri silah altına alınır ve iş gücü zorunlu göçe tabi tutulur. Rus prenslerinin egemenliğine dokunulmamakla birlikte, saraylarında hanın temsilcileri ("baskaklar") bulunur. Prensler "Altınordu"nun egemenliğini tanımak (hana biat edilir) ve bir lütuf belgesi ("yarlık") almak zorundadırlar. Moğolların din politikası hoşgörüye dayandığı için, Rus kilisesinin imtiyazlı bir konumu vardır: Vergiden muaftır ve kilise mallarına el konulmaz; kilise isteyerek despotluğa boyun eğer.

Moğol egemenliğinin sonuçları: İnsan onuru hiçe sayılır (Ayaklara kapanma ve etek öpme); kadının sosyal konumu zayıftır. Cezalar acımasızdır (işkence, sakat bırakma). **Batıyla ilişkiler kesilir ve ortodoks Rusya içine kapanır.**

750'ye kadar İslamiyet'in yayılışı

İslam (= Tanrı'nın iradesine teslim olma) öğretisi, peygamberliğinin bildirilmesinden (610) sonra MUHAMMED tarafından ilan edilir: Kıyamet gününün yaklaştığı (eylemlerin cezalandırılması ve ödüllendirilmesi) ve insanların kaderini tayin eden, onları yaratan ve yargılayan ALLAH'ın öğretisi bildirilir. **Müslümanlığın** beş **temel şartı**, Kelime-i şahadet ("Allahtan başka tanrı yoktur, Muhammed Allah'ın peygamberidir"), namaz (günde beş kez), zekat (vergi), Ramazan ayında oruç ve Mekke'ye hacca gitmektir. **İmanın üç temeli**, OSMAN (aşağ. Bkz.) döneminde yazıya dökülen **Kuran** (=Tanrı sözü, 114 sure), Sünnet (= Peygamberin davranışları ve sözleri) ve İcmadır (= Müminlerin mutabakatı). ALİ (aşağ. Bkz.) döneminde müslümanlar, Sünnilerle, (sünneti reddeden) Şiilere ayrılırlar. Şiiler ALİ'yi peygamberin meşru ardılı olarak görürler; onların karşısında Hariciler yer alır, bunların görüşüne göre her müslüman cemaatin başı olarak seçilebilir.

Peygamber

570-632 civ. Muhammed. İslam dinini ilan ettikten sonra Mekke'yi terk etmek zorunda kalır.

15. 6. 622 "Hicret" (="Peygamber şehri" Yesrib Medine'ye göç, hicri takvimin başlangıcı).

1. 11. 630 MUHAMMED Mekke'ye döner. Kenti ve eski Arap mabedi Kabe'yi putlardan temizler. Yeni öğreti Arabistan'da galip gelir.

632 MUHAMMED Medine'de ölür.

Seçilmiş Halifeler (632-661)

632-634 Halife (= Ardıl) EBU BEKİR ayrılan Arap boylarını mağlup eder ve Suriye ile İran'a hücum eder.

634-644 Ömer, "Müminlerin Hâkimi", milli Arap devletini teokratik bir imparatorluğa dönüştürür ve bir askeri yönetim kurar: Arap işgal birliklerinin kumandanı aynı zamanda halifenin genel valisi, dini başkan ve dünyevi yargıçtır. ÖMER Suriye'yi ve Filistin'i (Şam 635, Kudüs 638), İran'ı (Ktesiphon 636'da alınır, Nihavend yak. savaş 642), generali AMR İBNÜL AS Mısır'ı (İskenderiye 642'de tahliye edilir) fetheder.

644-656 Emevilerden OSMAN halifeliğe seçilir ve fetih politikasını sürdürür: Araplar Barka'ya nüfuz ederler (642-645). Şam genel valisi MUAVİYE Bizans'a karşı savaşır. Bizans donanmasının İskenderiye'yi tehdit etmesi üzerine bir Arap donanması kurulur. OSMAN Emevileri kayırır ve muhalifler tarafından öldürülür.

656-661 Peygamberin kuzeni ve damadı ALİ, MUHAMMED'in dul eşi AYŞE'yle mücadeleden (1. iç savaş) ve Basra yak. 'Cemel vakası' savaşında zafer kazanmasından (656) sonra başkenti Kufe'ye taşır: **Medine siyasi önemini kaybeder.** Suriye genel valisi MUAVİYE, kuzeni OSMAN'ın ölümünün intikamını almak ister. Sıffin yak. başa baş giden savaştan (657) ve Ezruh hakem mahkemesinden (658; yandaşlarının bir kısmı ALİ'yi terk eder: **Hariciler**) sonra ALİ öldürülür.

Emeviler Hanedanı (661-750)

661-680 Muaviye, ALİ'nin yeteneksiz oğullarına tazminat öder. Şam başkent olur. Yönetim, maliye ve vergi sistemi yeniden tesis edilir. Bizans'a saldırılar (667'den itib.) kesintiye uğrar. Doğuda Kabil, Buhara ve Semerkant fethedilir.

680-683 I. YEZİD ALİ'nin oğlu HÜSEYİN'i ve yandaşlarını **Kerbela**'da yener (10. 10. 680 = **Şiilerin ıstırap günü**); Kerbela Şiilerin hac yeri olur.

685-705 ABDÜLMELİK Şiilerle Haricilerin isyanlarını bastırdıktan ve Mekke'deki karşıt halifeliği ortadan kaldırdıktan sonra imparatorluğun birliğini yeniden tesis eder. Kuzey Afrika egemenliği pekiştirilir (Kartaca 698'de fethedilir). **Arap para birimi kullanılmaya başlanır.**

705-715 **I. Velid** döneminde Emevi iktidarı doruk noktasına ulaşır: Maveraünnehir, İndus bölgesi (711) ve İspanya fethedilir: TARIK Cebelitarık boğazını geçer ve Vizigot ordusunu bozguna uğratır (S.117).

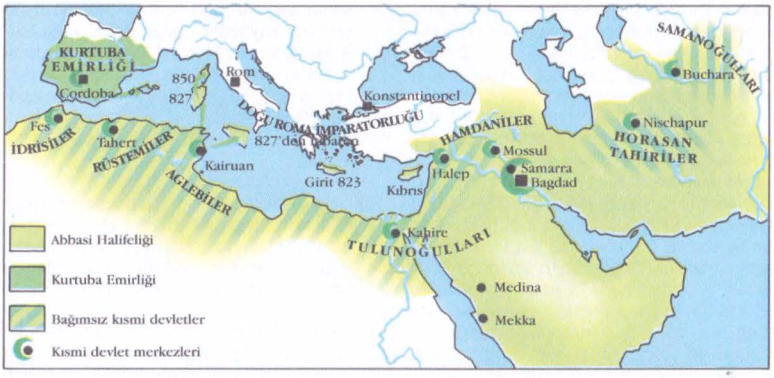
718 Constantinopolis kuşatması sonuç vermez.

732 Tours ile Poitiers arasındaki meydan savaşı Arapların batıda daha fazla ilerlemesini önler. Din değiştirmiş Arap olmayan kişilerle Arapların vergi yönünden eşit tutulması nedeniyle ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik kriz, Şiilerle Haricilerin isyanları ve Emevilerle Abbasiler arasındaki anlaşmazlıklar Emevi Hanedanının çöküşüne yol açar.

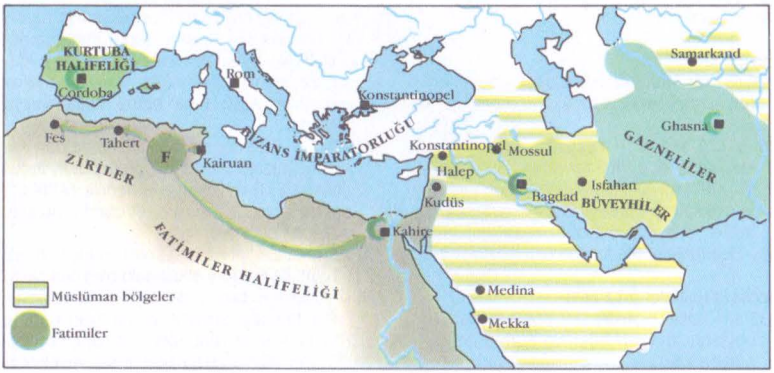
750 II. MERVAN [744-750] Zap Suyu (Dicle'nin kolu) kenarındaki savaşta ağır yenilgiye uğrar. Hayatta kalan Emevilere yapılan katliamdan yalnızca ABDÜLRAHMAN kurtulur ve İspanya'da **Kurtuba Emevi Emirliğini** kurar (756).

Devlet, Toplum

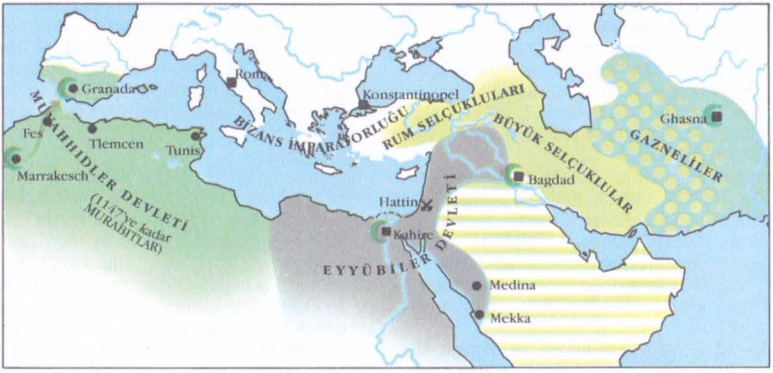
Arap imparatorluğu değişik köken ve dine mensup kavimleri birleştirir. Bu özelliklere rağmen kısa zamanda din (İslam) ve Kur'anın tercümesi yasak olduğu için her yerde hâkim olan dil (Arapça) vasıtasıyla **tek bir Arap kültürü** doğar. Boyun eğdirilen kavimler ne islamlaştırılır ne de İslamı kabul etmeye zorlanır; yalnızca vergilendirmeye tabi tutulurlar. Sonları, Arap savaşçı sınıfıyla (yalnızca savaşta hizmet ederler, vergi ödemezler) tebaa arasında anlaşmazlık çıkar. Nüfusun Arap olmayan kesiminde talep edilen eşit haklar mecburen tanınır.

8., 9 ve 10. yy. da İslamiyet'in Yayılışı

1000 civ. Müslüman Kısmi Devletler

1180 civ. Müslüman Kısmi Devletler

Abbasiler Hanedanı (750-1258)

754'te ölen 1. Halife EBÜL ABBAS'ı

754-775 Abbasiler Hanedanının asıl kurucusu **el-Mansur** (= Muzaffer) izler; Mansur, Pers yardımcı birliklerinin yardımıyla yeni devletin iktidar temelini oluşturur (762'de başkent Bağdat kurulur). Arapların üstünlüğü son bulur ve **liderlik Perslere geçer:** Pers saray merasimleri başlatılır, devlet vezirler tarafından idare edilir, yönetim İran ve Bizans örnek alınarak yeniden teşkilatlandırılır. Etrafı saray halkıyla çevrilen halife halk için ulaşılmaz duruma gelir. Halifelik

786-809 Harun el-Reşid ('Binbir Gece Masalları'ndan tanınır) döneminde en parlak devrini yaşar. Bizans'a karşı kazanılan zaferlere rağmen imparatorluk siyasi yönden dağılmaya başlar: Fas'ta İdrisiler Hanedanı (788), Kairuan'da (Kayruvan) Aglebiler Hanedanı (801) bağımsız olurlar. Reşid'in ölümünden sonra oğulları arasındaki çatışmalar nedeniyle imparatorluk dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

9. yy.da içteki anlaşmazlıklar, Şiilerin isyanları ve bağımsız hanedanların (Horasan'da Tahiriler) yükselişi, **halifenin siyasi gücünün elinden alınmasına** yol açar; halife bütün müminlerin ruhani lideri payesiyle yetinir; buna karşılık devlet yönetimi (936'dan itib.) **Emir-ül ümeranın (baş emir)** elindedir. Bağımsız hanedanların prensleri kısa zamanda bu unvanı gasp ederler.

940-1256 arasında Abbasi Halifeliğinin siyasi bir önemi yoktur.

1256 Moğollar İran'a akın ederler.

1258 Moğollar Bağdat'ı fethederek yıkarlar (S. 179).

İçteki Gelişmeler

Dış politikadaki büyük başarılara (11. yy.a kadar Akdeniz hâkimiyeti, 11. yy.da Hindistan'ın fethi) rağmen, 9. yy.dan itib. dini (tarikatlar), siyasi ve milli alanda (kendi hanedanları tarafından despotlukla yönetilen devletler) **özel gelişme** başlar. 8. yy.dan itibaren bütün devletler yönünden önem taşıyan husus, **Türki kavimlerin sızmasıdır;** bunlar 9. yy.da bütün İslam saraylarında **saray muhafızlarını** oluştururlar. Liderleri genel vali olurlar ve hükmederler. Afganistan'daki Gazneliler ilk Türk hanedanını (962-1186) kurarlar. İspanya'daki (S.187) ve Sicilya'daki toprakların geri alınmasıyla İslamiyet kayıplara uğrar.

Kültür: İslam kültür merkezlerinde (Bağdat, Şam, Kahire, Mekke, Semerkant), doğunun ve Helenlerin bilgileri Araplar tarafından kaynaştırılarak, 9. ve 10. yy.da doruk noktasına erişen ve -özellikle İspanya üzerinden- Hıristiyan batı dünyasını etkileyen bir İslam biliminin temelini oluşturur.

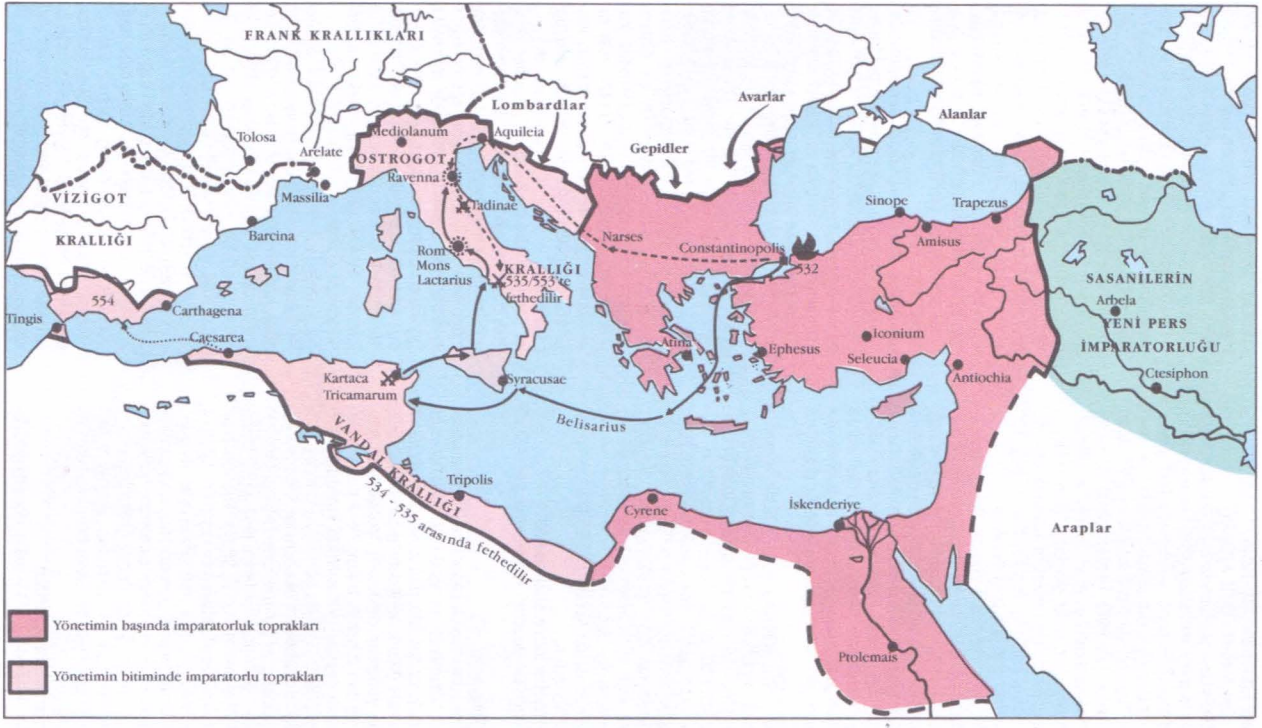
Müslüman Kısmi Devletleri

Emeviler Hanedanı (755-1031) döneminde **İspanya** parlak bir devir yaşar. En önemli hükümran, soylularla mücadelede emirliğin merkezi otoritesini yeniden sağlayan ve halifelik üzerinde hak iddia eden (929) III. ABDURRAHMAN'dır [912-961]. EL-MANSUR'un [977-1002] tüm İspanya üzerinde Arap egemenliğini yeniden tesis etmesinden kısa bir süre sonra taht kargaşalıkları (1008-31) başlar; bu nedenle Endülüs kısmi devletlere ayrılır (Reyes de Teijas dönemi 1031-86). Hıristiyan taarruzunu yeniden başlatan KASTİLYA'lı VII. ALFONS'a (S.187) karşı, Berberi Almoravidler (Murabıtlar) ülkeye çağrılır (1086-1147), onların yerini Almohadlar (Muvahhidler) (1150-1250) alır. Mağrip krallığından geriye kalan Granada Emirliği (1246-1492) Granada'nın Kastilya tarafından fethedilmesiyle (S.187) sona erer.

Kuzey Afrika: 800 civ. üç küçük hanedan ortaya çıkar: Tahert'te Rüstemiler, Fas'ta İdrisiler (808-930) ve Kairuan'da Aglebiler (801-909). Bunların hepsi, Peygamberin kızı FATIMA ile eşi ALİ'nin füru sıfatıyla müminler üzerinde otorite talebinde bulunan ve kısa sürede Mısır'ı fetheden (969) **Fatımilere** (909-972) yenik düşerler. İfrikiye'de önceleri Fatımilerin genel valileri olarak hüküm süren Ziriler (972-1167) kısa sürede bağımsız olurlar (1041). 11. yy.da Kuzey Afrika ile İspanya Murabıtların egemenliği altına girer (1061-1163), ancak Kuzey Afrika'nın en önemli Müslüman hükümranı ABDÜLMÜMİN kumandasındaki Muvahhidler (1147-1269) tarafından onların iktidarına son verilir. Muvahhidler Devleti Hıristiyan ve Arap saldırılarıyla yıkılır.

Mısır: Tolunoğulları (868-905) ile İhşidiler (935-969) hanedanlarını, Abbasi halifelerinin otoritesini artık tanımayan (karşıt halifeler) **Fatımiler** (969-1171) izler. Onların egemenliğine Eyyübiler Hanedanı (1171-1250) son verir; Eyyübilerin kurucusu Kürt SALÂHADDİN Kudüs kralını Hattin yak. yener (1187). İzleyen dönemde Türk Memlük Muhafız Alayı nüfuz kazanır, Moğolların Mısır'a saldırısını geri püskürtür (1260).

Doğu: Kuzey Mezopotamya'ya Musul ve Halep'li Hamdâniler (890-1003) egemen olurlar; buna karşılık Samanoğulları (819-999) önceleri genel vali sıfatıyla Maveraünnehir'de Tahirilere bağımlı, 875'ten itibaren ise bağımsız olarak hüküm sürerler (Pers milli edebiyatı doğar). En büyük devlet Büveyhoğulları (Büveyhiler) (932-1055) tarafından kurulur. Bu devletle İranlılar siyasi açıdan özgüvenlerini kazanırlar. 945'ten itib. Büveyhiler Bağdat'ta ismen en üst düzey memur (Emir-ül ümera) sıfatıyla ikamet etmekle birlikte, gerçekte hükmederler. İzleyen dönemde İslam dünyasının siyasi liderliğini Türkler üstlenirler; kurulan en önemli devlet Büyük Selçuklu İmparatorluğudur.

Justinianus'un İmparatorluğu

Bizans'ın erken dönemi

Bizans İmparatorluğunun temellerini, Roma hukuku ve yönetimi, Yunan dili ve kültürü, Hıristiyan inancı ve adetleri oluşturur. Önemli iktidar unsuru, (479'dan itibaren) imparatora tacını giydiren kilisedir. Dogmatik konularda (İsa ilahiyatçılığı = İsa'nın insanlıkla ilişkisi) kiliseye hâkim olan anlaşmazlık imparatorluğu zayıf düşürür. Tartışmaya

431 Kiliselerarası 2. Efes Konsili son verir: NESTORIUS'un öğretisi (İsa'nın insani mahiyetini vurgular) reddedilerek, İSKENDERİYE'li KYRILLOS'un öğretisi (İsa'nın tanrısal mahiyetini vurgular) kabul edilir.

451 Kiliselerarası 4. Chalkedon (Kadıköy) Konsili: Monofizizm öğretisi sapkınlık olarak kınanır; Papa I. LEO tarafından AUGUSTINUS'un görüşleri doğrultusunda ifade edilen çifte mahiyet (Duae naturae, una persona) öğretisinin bağlayıcı olduğu ilan edilir.

5. yy.ın ilk yarısında Germenlerin saraydaki nüfuzu, imparator I. BÜYÜK LEON [457-474] tarafından Küçük Asya'lı Isaurialılann yardımıyla ortadan kaldırır.

476 ODOAKER Roma patrisyeni olarak İtalya'da tanınır.

527-565 THEODORA'yla (öl. 548) evli **Justinianus** Perslerle savaşlara "devamlı barış" (532) yaparak son verir; amacı, imparatorluğun batı yarısını geri alabilmektir: Kuzey Afrika 535, İtalya 553, güney İspanya 554'te BELISARIOS ve NARSES tarafından alınır. Ekonomiye ve maliyeye fazla yüklenilmesinden ötürü devlet borçlanır. Maviler partisiyle Yeşiller partisinin Nika Ayaklanmasının (532) bastırılmasıyla, imparatorun otokratik konumu pekişir (**Sezaropapizm:** Dünyevi hükümranın aynı zamanda ruhani lider olduğu devlet biçimi).

528-535 Roma hukuku yazıya dökülür (Corpus iuris civilis): Kurumlar (ders kitabı), Digesta ya da Pandekta (klasik hukuk bilimcilerinin yazıları), Codex Justinianus (imparatorluk kararnameleri külliyatı), Novellae (JUSTINIANUS tarafından 534'ten sonra çıkarılan kararnameler).

568 İtalya Lombardların eline geçer.

582-602 Mauricius, Avarların ve Slavların Balkanları istilâsından sonra imparatorluğun tahkim edilmesi amacıyla eksarklıklar (valilikler) kurar: Ravenna, Kartaca. Eksarkın askeri ve sivil erke sahip olması nedeniyle otoritesi artar. 591'de MAURICIUS Ermenistan'ı alır.

Orta Bizans İmparatorluğunun Doğuşu

610-641 Herakleios (Unvan: Imperator yerine Basileus). Yunanca resmi dil olur. HERAKLEIOS, **Thema teşkilatıyla** MAURICIUS'un eserini tamamlar: Küçük Asya, gerek askeri gerek sivil erke sahip bir strategos başkanlığında askeri idare bölgelerine (Themalar) ayrılır. Askerlerin iskân edilmesiyle köylülerden oluşan bir milis (Stratiotes) doğar. Her bir stratiot askerlik yapmakla yükümlüdür; kendisine babadan oğula geçen bir toprak verilir, donanım ve geçim için gerekli olan parayı bu toprağı işleyerek sağlar.

628 Avarlarla Slavların çifte saldırısından ve Perslerin Constantinopolis'e saldırılarından (626) sonra Persler yenilgiye uğratılır ve Sasani İmparatorluğu çöker. - Persleri izleyen Arapların sürekli saldırılarından ötürü Balkan Yarımadası'nın Slavlara bırakılması zorunlu olur; ancak Slavlar II. KONSTANTINOS POGONATOS [641-668] döneminde Bizans'ın egemenliğini tanırlar. Arapların Constantinopolis'e saldırıları (674-678, 717-718) geri püskürtülür.

717-802 Suriye (Isauros) Hanedanı. Resim düşmanı doğu tarikatlarının, Yahudiliğin ve İslâmın etkisiyle ortaya çıkan, **dini resim (ikona) tartışması** devleti zayıf düşürür. Resmi bir simge ve araç olarak gören, (Papa III. GREGORIUS'un desteklediği) resim taraftarları şiddetle direnirler.

740 Akroinon yak. Araplar yenilgiye uğratılır. Bunu takiben V. KONSTANTINOS'un [741-775] yaptığı seferler, Bizans devletinin hayatta kalma savaşını yavaş yavaş bir sınır savaşına çevirir. Araplar Kuzey Afrika ve İspanya yönünde yayılırlar.

751 Ravenna'nın düşmesi (İtalya'daki Bizans egemenliği çöker) ile

800 BÜYÜK KARL'ın imparatorluk tacını giymesi (imparatoriçe IRENE'nin bunu önleme girişimi boşa çıkar), **Papalıkla Frank Krallığı arasında bağ kurulmasını sağlar.**

812 I. MIKHAEL KARL'a Basileus unvanının verilmesini onaylar.

820-867 Armor (Frigya) Hanedanı. Araplar Girit'i işgal ederler. İkona tartışmasının sona ermesinden (843) sonra,

842-867 III. MIKHAEL döneminde yeni bir parlak devir başlar. Slav kavimleri hıristiyanlaştırılır: KONSTANTIN'le METODIY Moravya'ya giderler. BULGAR Hanı BORIS [852-889] vaftiz edilir (865): Bizans patriğinin egemenlik hakları tanınır (870).

863 Melitene Emiri yenilgiye uğratılır (Bizans'ın Asya'da taarruz politikası başlar).

867 Patrik PHOTIOS ortodoks kilisesini Roma'dan ayırır.

Ordu, Anayasa, Ekonomi: Thema düzeni askeri vuruş gücünü artırır. Ordu, Themaların sağladığı askerlerden ve Constantinopolis'te konuşlanmış muhafız alaylarından (Tagmata), donanma ise Thema filolarından ve başkentin imparatorluk donanmasından oluşur. Merkezi yönetim, Logothetesler (en önemli logothetes: devlet politikasının yöneticisi Dromos) başkanlığındaki Logothetesliklere ayrılır. Thema soylu sınıfının oluşması ve manastır mülklerinin artışı ile gerçekleşen **feodalleşme süreci,** özgür köylülerle Stratiotesleri, büyük toprak sahipliğinin kölesi durumuna getirir; merkezi otorite artık bunlar üzerinde hiçbir tasarrufta bulunamaz. Bizans yeniden paralı askerler bulmak zorunda kalır. - Devlet site ekonomisini lonca teşkilatı aracılığıyla denetlemeye devam eder. Memur kesim soylularıyla askeri kesim soyluları arasında mücadele olur. Sarayda entrikalar döner.

Papalığın Yükselişi

Kilise babaları IRENAEUS ile TERTULLIANUS'un, Roma'nın apostolik kent olarak otoritesinin tanınmasından yana görüş belirtmelerinden sonra, I. CALIXTUS [217-222], TERTULLIANUS'un ve ORIGENES'in itirazına karşın **Roma piskoposunun istisnai konumunu** (Matta, 16,18) başarıyla savunur ve böylece **papa fikrinin yaratıcısı** olur. Kilise babası CYPRIANUS, PETRUS'un öncelikli konumunu savunmakla birlikte, **bütün piskoposların hukuken eşit olduğu** inancındadır.

325 Nicaea (İznik) konsilinde, **4 patriklik**, yani Kudüs, Antiochia (Antakya), İskenderiye ve (batıdaki tek patriklik olan) Roma patrikliklerı **ruhani açıdan eşit kılınırlar.**

375 civ. I. DAMASUS [366-384], **Roma piskoposunun** Petrus geleneğine istinaden **öğretme otoritesine** sahip olduğunu ("papalık" kavramını kullanır) savunduktan ve böylece Roma piskoposunun papa olması yolundaki gelişmeyi başlattıktan sonra, BÜYÜK THEODOSIUS Roma piskoposunu doğru inancın koruyucusu ve en yüksek otorite olarak tanır. SIRICIUS [384-399], papalık yazılarını (Decretalia constituta) şeklen **papanın ve Petrus'un kimliğini** belgeleyen imparatorluk kararnamelerini örnek alarak yazar.

440-461 "Batı Roma'nın gizli imparatoru" **I. LEO** ilk asıl papa ve **Roma'nın dini üstünlüğünün kurucusudur.**

445 III. VALENTINIANUS'un fermanı: Roma piskoposunun Batı dünyasındaki üstünlüğü onaylanır. İsa tarafından özel yetkiler verilen havari PETRUS'un ardılları, "Vicarii Christi" sıfatıyla Roma piskoposlarıdır; en üst düzey yargıçlık makamı (Matta 16,18), en üst düzey kilise yönetimi (Yuhanna 21, 25-27) ile en üst düzey öğretmenlik görevi (Luka 22,32) onlara verilmiştir.

451 I. LEO, Chalkedon (Kadıköy) konsilinin Roma ve Bizans piskoposlarının eş düzeyde oldukları yolundaki açıklamasını protesto eder (Kanon. 28). LEO'nun ardılları daha fazla otorite taleplerini sürdürürler.

492-496 I. Gelasius, imparator I. ANASTASIOS'a gönderdiği bir mektupta **"iki erk öğretisi"**ni savunur: Piskoposlar Tanrı nezdinde dünyevi hükümranlardan sorumludurlar; rahipler takdis etme yetkileri nedeniyle bu hükümranlardan üstündür (hükümranlar kilisenin bir parçası olarak kilise disiplinine tabi kılınırlar).

498-514 SYMMACHUS. Pontifik görevi sırasında, papanın hiçbir insan tarafından yargılanamayacağı hükme bağlanır (Constitutum Silvestri).- İzleyen dönemde papalar siyasi açıdan önce Ostrogotlara, sonraları Lombardlara bağımlı olurlar.

590-604 keşişlikten gelme ilk papa olan **I. Büyük Gregorius,** kendisini "Servus servorum Dei" (-sonraları resmi unvan olan- Tanrı kullarının kulu) olarak adlandırır. AUGUSTIN'in öğretisini yüzeyselleştirerek "basit Katolikliğe" dönüştürür, papalık topraklarını merkezileştirmek (Patrimoniler = Roma kilisesinin latifundiaları) suretiyle **İtalya'da papalığın dünyevi iktidarının kurucusu** ve buna bağlı olarak da yavaş yavaş Roma sitesinin dünyevi hükümranı olur (siyasi ve idari görevler üstlenir). Bizans kültür çevresini terk ederek, önemini kavradığı Germen kavimlerine yönelir: Vizigotlar, Süevler ve Lombardlar Katolikliği kabul ederler. **Anglosaksonlar,** 596'da kral KENT'li ETHELBERT'e gönderilen keşiş AUGUSTIN tarafından **hıristiyanlaştırılır** (Canterbury Başpiskoposluğu kurulur). Anglosaksonlar papalığın yasama, kaza ve yönetim yetkisine tabi olurlar.

664 Whitby sinodu papaya İngiltere'de piskoposluklar kurmak ve piskoposları atamak hakkını tanır. İrlanda-İskoçya nüfuzu giderek kısıtlanır. - Roma doğuya nazaran öncelikli konumuna ilişkin hak talebini yineler.

680/81 Kiliselerarası 6. Constantinopolis konsili, imparator I. HERAKLEIOS'un ilan ettiği ve Papa I. HONORIUS'un [625-638] onayladığı monotelist öğretiyi (İSA'nın iki mahiyeti, ancak yalnızca tek bir irade vardır) kınar; Honorius din sapkınlığını teşvik ettiği iddiasıyla lanetlenir: **Roma üstünlüğünü kaybeder.**

722 BONIFATIUS piskopos olarak takdis edildikten sonra Papa II. GREGORIUS'a [715-731] itaat yemini eder ve Almanya'da misyonerlik yapar. 747'de bir Frank genel sinodunun papaya tabi olmasını sağlar.

752-757 II. STEPHAN Doğu Roma'dan yüz çevirir ve **Frank Krallığıyla bağ kurar** (S.123): Kilise devleti kurulur ("Pepin'in bağışı" S.123). Papa bağımsız bir hükümranlık üzerinde hak iddia eder, gerekçe olarak sahte bir belgeyi, **Constantinus'un bağışını** ('Donatio Constantini') gösterir; bu belgeye göre Roma, sözde Roma'yı imparatorluğun batı yarısıyla birlikte papaya devreden BÜYÜK CONSTANTINUS zamanında doğuya kıyasla bağımsız olmuştur.

800 III. LEO [795-816] BÜYÜK KARL'a imparatorluk tacını giydirir (S.123).

847-852 Kiliseye bağlı Reims vilayetinde hazırlanan sahte papalık kanonlarının amacı, piskoposların metropolitlere, sinodlara ve dünyevi otoritelere karşı konumlarını pekiştirmek ve kilisenin özgürlüğünün garantörü sıfatıyla papa vasıtasıyla kilisenin bağımsızlığını sağlamaktır. Bu nedenle papanın dünyevi otoritesi ilan edilir (Papa caput totius orbis).

858-867 I. NIKOLAUS. Karolenjlerin imparatorluk gücü azaldığı için, papa kilisenin otorite taleplerinin savunucusu olarak ve sahte belgelere dayanarak taşra kiliseleri sisteminin yerine Roma merkezi idaresini getirmek ister.

867 Constantinopolis Patriği PHOTIOS hakkında yürütülen dava nedeniyle doğu kilisesiyle yeni bir bölünme yaşanır.

Keşişliğin Yayılışı

Keşişlik doğuda, Mısır'la Suriye'de ortaya çıkar. Anlamı: Çileciliğe ve münzeviliğe yönelik ülkülerin yardımıyla Hıristiyanlığın katı bir biçimini korumak. 300 civ. ANTONIUS çölde inzivaya çekilir (Anakoret ya da münzevi yaşamı). PACHOMIUS (292-346) ilk manastırı kurar (Koinobitentum ya da manastır yaşamı). Keşiş yaşamının ereği: En katı biçimde çilecilik yoluyla mükemmelliğe ulaşmak. 4. yy.da keşişlik Mısır'dan bütün doğuya yayılır. 370'den itib. Kapadokya'da Caesarea metropoliti olan BÜYÜK BASILEIOS Yunan keşişleri için bağlayıcı bir kural getirir.

451 Khalkedon (Kadıköy) konsilinden itibaren piskoposlar, ruhani dairelerine bağlı manastırları denetlerler; manastıra girişte edilen yemin ömür boyu bağlayıcı niteliktedir.

370'den itib., 'Vita Antonii'nin (ANTAKYA'lı EUAGRIOS'un Latince çevirisi) etkisiyle **batıda keşişlik gelişir.**

480-543 Nursia'lı Benedictus (Spoleto'nun doğusunda Norcia), yakl. 529'da Kampania'da Monte Cassino manastırını kurar ve 'Regula Benedicti' (Benedictus Kuralları) ile keşişliğin batılı Avrupai biçimini yaratır. Benedictus kurallarında, Roma disiplini ile eski keşiş gelenekleri birleşir: Amaçsızca dolaşan çilecilere bilinçli karşıtlık olarak Stabilitas loci (manastırdan ayrılmamak); Conversio morum (yoksulluk ve cinsel perhiz), Oboedientia (başrahibe itaat). El işlerine önem verilir (Ora et labora = dua et ve çalış) ve abartılı çilecilik reddedilir. Manastırın görevleri: Misafirperverlik, fakirlere yardım ve manastır okulu kurulması. **Manastırlar kültür merkezleri haline gelirler** (Antik Çağ edebiyatının toplanması ve korunması, tarih yazımı; bunun yanı sıra hayvancılık, tarım ve bağcılık). BÜYÜK GREGORIUS ile BÜYÜK KARL'ın kayırmalarıyla BENEDICTUS'un kuralları Avrupa'ya hâkim olur ve

743'ten itib. Fransa'da genel olarak bağlayıcı nitelik kazanır.

816/817 ANIANE'lı BENEDICTUS liderliğinde 1. manastır reformu yapılır: Benedictus Kurallarına sıkı sıkıya uyulur.

10./11. yy. 2. reform hareketi: Ruhani prenslik erkinin ortaya çıkması nedeniyle manastır yaşamının dünyevileşmesine ve kendileri için özel kilise talep eden dünyevi hükümranların müdahalelerine karşı, (910'da kurulan) Cluny ile Gorze manastırlarından hareketle **Cluny Reform Hareketi** doğar. Talepler: Manastır ekonomisinde reform, manastırların (piskoposluğun egemenliğine değil) papanın himayesine tabi olması, katı keşiş disiplini ve başrahibe itaat. Yakl. 200 manastır birleşerek Cluny başrahipliğine bağlı bir dini birlik (topluluk) oluştururlar. - Diğer reform hareketleri, 1012'de RAVENNA'lı ROMUALDOS'un kurduğu **Camaldule,** 1084'te KÖLN'lü BRUNO'nun kurduğu **Karthaus** ve **Hirsau** (1069'da reform yapılan Hirsau manastırı) manastırları mensupları tarafından gerçekleştirilir; bunlar kendilerini yaşamla ilgili önemli konularda dini danışmanlığa adarlar.

1098 Baş rahip MOLESME'li ROBERT (öl. 1100) tarafından kurulan **Zisterzien** (Citeaux Manastırı) tarikatı kurulur. 1112'de Citeaux manastırına giren ve 1115'te ilk Clairvaux (Clara vallis) başrahibi olan BERNARD'ın nüfuzu güçlüdür.

1119 **"Charta caritatis":** 3. Clairvaux başrahibi STEFAN HARDING Benedictus kurallarına ilaveler yapar. Zisterzien tarikatı, kendisine bağlı manastırlar kurulmasıyla yeni bir yapılanmaya kavuşur. En yüksek otorite, her yıl toplanan başrahipler genel kuruludur. Manastırlar ana manastır, ana manastır ise kendisine bağlı en eski dört manastır (La Ferté, Pontigny, Clairvaux, Morimond) tarafından denetlenir. Citeaux rahiplerinin belirgin özelliği: Katı çilecilik, sadelik (manastır kilisesinin kulesi yoktur), mistik dindarlık, ekonomik faaliyet. Almanya'nın doğu kesimi kolonileştirilir.

1120 1126'dan itib. Magdeburg başpiskoposu olan KSANTEN'li NORBERT **Prémontré** tarikatını kurar. Üyeleri, keşişler değil, rahiplik görevi ön planda olan manastır kurulu üyesi rahiplerdir. Faaliyet alanları: Özellikle Elbe'nin doğusunda dini danışmanlık ve misyonerlik.

Dilenci tarikatları: İdealleri, "İmitatio Christi", yani İsa'nın yaşadığı gibi yaşamaktır. Eski kırsal-aristokrat tarikatların aksine olarak bunlar kentlerde, papalığın bir merkezden yönetilen, disiplinli yardım organları haline gelirler. Kalıcı bir yer olmaktan öteye gitmeyen manastıra değil, tarikata üye olunur.

Assisi'li Francesco'nun (1182-1226) reformasyon girişimi -bütün Hıristiyanlığın, asıl Hıristiyan ruhuyla dolması-, papalık makamlarının müdahalesinden sonra **Fransiskenler** ya da **Minoritler** (Ordo fratrum minorum = OFM) tarikatının kurulmasıyla sona erer.

1223 tarikat III. HONORIUS tarafından onaylanır. Görevleri: Halkın dini duygularının uyandırılması ve bilimsel çalışma, mutlak yoksulluk talep edilmesi.

1216 CALERUEGA'lı DOMINICUS (1170-1221) **Dominikenler** (Ordo fratrum praedicatorum = OP) tarikatını kurar. Ruhbandan olanların yer aldığı bu tarikatın, din sapkınlarının (öncelikle Albililerin) üzerine gitmesi, bunlar arasında misyonerlik yapması ve onları tekrar hiyerarşiye tabi kılması öngörülür. Ana görevleri: Gezici vaizlik, 1231'den itibaren **tarikat** olarak **engizisyonla** görevlendirilir.

1227'den itibaren **Clarissalar,** dilenci tarikatlarının kadınlar kolunu oluştururlar (ikinci tarikat). "Üçüncü tarikat"ta ruhbandan olmayanlar (Tertiariler) birleşirler; bunlar ilk tarikatlar tarafından denetlenirler. Münzevi topluluklarından, 1156'da Filistin'deki Karmel dağında **Karmelit tarikatı** doğar. 1256'da İtalya'da **Augustinus Keşişleri Tarikatı** kurulur.

Saksonyalı İmparatorlar Döneminde Orta Avrupa

Doğu Frank Karolenjlerinin soyunun tükenmesinden sonra imparatorluğun büyükleri

911-918 Frankonyalı I. Konrad'ı kral seçerler. Konrad'ın krallığı düklere kabul ettirme çabaları boşa çıkar. Lothringen batı krallığına katılır.

Sakson İmparatorlar (919-1024)

919-936 I. Heinrich Franklar ve Saksonlar tarafından kral seçilir. **Düklerle mücadelede**

921 karşı kral yapılan BAVYERA'lı ARNULF'a boyun eğdirilir.

925 Lothringen yeniden doğu krallığının egemenliği altına girer. DÜK GISELBERT daha sonra HEINRICH'in kızı GERBERGA'yla evlenir.

926 SÜEBYA'lı II. BURKHARD'ın ölümünden sonra Frankonyalı Kont HERMANN Süebya Dükü olur.

928/29 **Slavlarla mücadelede** Hevelliler (Havel kıy. Brennaburg) ile Dalimillere egemen olunur. Wilzlerle Abodritlerin isyanı Lenzen yak. bastırılır. - **Macarlara karşı savunma** amacıyla HEINRICH haraç ödeyerek bir ateşkes antlaşması (9 yıllık) yapar, bu dönemde savunmaya yönelik şatolar ve zırhlı süvarilerden oluşan bir ordu kurar. Bu orduyla

933 Riade yak. Macarları yener.

936-973 HEINRICH'in oğlu ve onun tarafından ardıl olarak atanan **I. Büyük Otto** Aachen'da dünyevi büyükler tarafından tahta çıkarılır ve halkın onayını aldıktan sonra başpiskoposlar tarafından meshedilir ve tacı giydirilir. Dükler -FRANKONYA'lı EBERHARD idare amiri, LOTHRINGEN'li GISELBERT hazinedar, SÜEBYA'lı HERMANN saki, BAVYERA'lı ARNULF nazır olarak- taç giyme şöleni sırasında görevlerini yerine getirirler.

936-937 HERMANN BILLUNG ve Sınır Kontu GERO yönetiminde **sınır kontlukları** kurulur (doğu sınırı emniyete alınır).

938 OTTO'nun kardeşliği THANKMAR ölür.

939 Dükler FRANKONYA'lı EBERHARD ile LOTHRINGEN'li GISELBERT ve OTTO'nun kardeşi HEINRICH'in **isyanı,** Andernach savaşında SÜEBYA'lı HERMANN tarafından bastırılır. EBERHARD ölür, GISELBERT Ren'de boğulur. Affedilen HEINRICH, başarısız bir komplo girişiminden (941) sonra nihai olarak boyun eğer. Dukalıklar OTTO'nun akrabalarına verilir: Frankonya'ya el konulur, KIZIL KONRAD Lothringen'i (944), HEINRICH Bavyera'yı (947), LIUDOLF Süebya'yı (950) alır.

950 Dük BOHEMYA'lı BOLESLAV'a boyun eğdirilir.

951-952 BURGONYA'lı ADELHEID'ın yardım çağrısı üzerine OTTO Pavia'ya gider (1. İtalya seferi); seçilmeden ve taç giymeden kendisini Franklarla Lombardların kralı olarak adlandırır. ADELHEID'la evlenir. BERENGARIO tımar olarak İtalya'yı alır, ancak İstria, Friaul ile Verona'yı Bavyera'ya vermek zorunda kalır.

953-954 Liudolf'la Kızıl Konrad'ın isyanı, Macar akınından sonra bastırılır: Süebya III. BURKHARD'a düşer, Lothringen'i OTTO'nun kardeşi Köln Başpiskoposu BRUN alır.

10. 8. 955 Otto Lechfeld'de Macarları yener. Ekim 955'te Recknitz kıyısında Slavlara karşı zafer elde edilir.

Slavların hıristiyanlaştırılması amacıyla Schleswig, Oldenburg, Havelberg, Brandenburg (948), MeiBen, Merseburg ile Zeitz (sonraları Naumburg) piskoposlukları kurulur ve Magdeburg Başpiskoposluğuna bağlanır (968); Prag (973) ile Olmütz (975) Mainz tarafından yönetilir.

961-965 OTTO İtalya'ya 2. seferini yapar.

2. 2. 962 Otto Roma'da imparatorluk tacını giyer.

966-972 **3. İtalya seferi:** Aşağı İtalya'daki Lombard prensleri OTTO'ya biat ederler. Bizans'a bağlı Kalabriya ile başa baş giden savaşlar yapılır; Bizans, Bizans topraklarının tahliyesi karşılığında OTTO'nun imparatorluğunu tanır.

973-983 Doğu Roma imparatorunun yeğeni THEOPHANU'yla evli **II. Otto,** DANİMARKA'lı HARALD MAVİ DİŞ'e (974) ve Bohemya'ya karşı seferler yapar.

976 (Bavyeralı) KAVGACI HEINRICH tahttan indirilir: Kaernten bağımsız dukalık olur, Nordgau kontluğu (S.144) ile Ostmark kontluğunu Babenberg sülalesinden BERCHTOLD ile LUITPOLD (Leopold) alırlar.

980-983 Fatımi Arapların Lombard prensliklerine saldırıları ve Bizans'la olan gerginlikler İtalya seferine yol açar.

982 Kalabria'da **Cotrone** yak. Araplara **yenik düşülür.**

983 Büyük Slav ayaklanması: Elbe'nin doğusundaki bölge kaybedilir.

983-1002 995'e kadar annesi THEOPHANU ile büyükannesi ADELHEID'ın vesayeti altında bulunan **III. Otto,** 996'da İtalya'ya sefer yapar, kuzeni BRUN'u Papa V. GREGORIUS [996-999] olarak görevlendirir ve imparatorluk tacını giyer.

999 AURILLAC'lı GERBERT Papa II. SILVESTER olur.

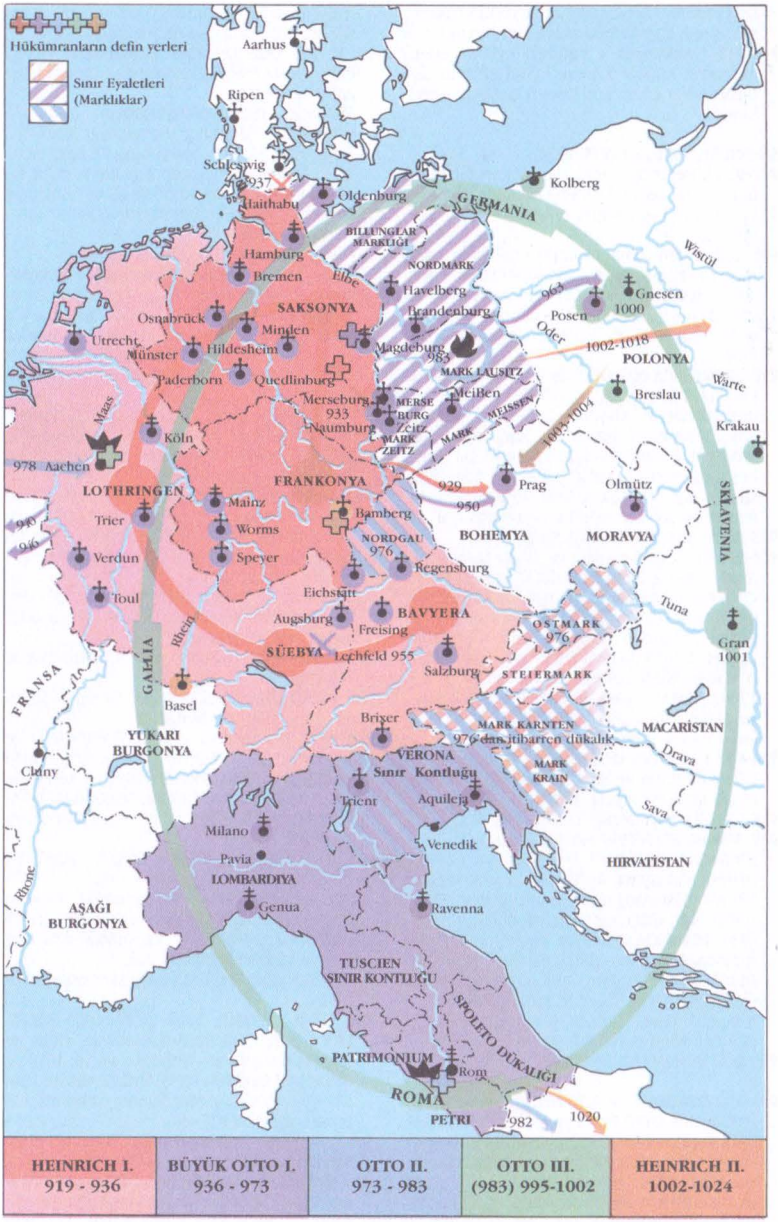
1000 Bağımsız kilise vilayeti olarak Gnesen başpiskoposluğu kurulur ve Kral POLONYA'lı BOLESLAV CHROBRY'yi "imparatorlukta kardeş ve yardımcı" olarak atar.

1001 Macaristan için Gran başpiskoposluğu kurulur.

1002-24 II. Heinrich, 1003-18 arasında BOLESLAV CHROBRY ile başarısız savaşlar yapar ve 1004'te Bohemya'yı fetheder, ancak 1018'de BOLESLAV **Bautzen Barış Antlaşması** ile Lausitz'i ve Milziener topraklarını imparatorluk tımarı olarak alır (S.167).

1007 Bamberg piskoposluğu kurulur: Main Slavları arasında misyonerlik yapılır.

Üç İtalya seferi: HEINRICH Pavia'da krallık (1004), Roma'da imparatorluk (1014) tacını giyer. Bizans'a karşı verdiği mücadeleyle, Bizans'ın Aşağı İtalya'da daha fazla yayılma çabasını (1021-22) boşa çıkarır.

919 - 1024 arasında Alman İmparatorluğu

Devlet ve Politika

Taksim edilmesi mümkün olmayan **imparatorluğun** (Regnum Francorum, II. yy.ın sonundan itib. Regnum Teutonicum da denir) başında, Frank hukukuna göre yaşayan **kral** (Rex, Rex Francorum) bulunur. Roma'da imparatorluk tacını giydikten sonra kendisini "Imperator Augustus" (982'den itib. "Imperator Romanorum Augustus") olarak adlandırır; seçilen kral, imparatorluk tacını giyinceye kadar olan süre içinde (III. HEINRICH'le başlayarak) "Rex Romanorum" unvanını kullanır. Tahta çıkmak için, "büyükler" tarafından **seçilmek** (adayın seçilmesi ve resmen kral unvanı verilmesi; sonraları seçim ve paye verme olarak ayrılır), **tayin edilmek** (büyüklerin mutabakatıyla öncelin seçim önerisi) için ise **soy hakkı** (kral soyu içinden seçme) ve büyüklerin "itaat yükümlülüğü" belirleyici unsurlardır. Aachen'da yapılan **taç giyme** töreninde, dünyevi büyükler, 1. tahta çıkarışı belirterek, elleri avuca koyarak ve sadakat yemini ederek, seçerler ve **biat ederler;** sonra nişanların (kutsal asa, taç, imparatorluk kılıcı) verilmesi, meshetme, taç giydirme ve 2. tahta çıkarmayla (BÜYÜK KARL'ın tahtına çıkılır) **kilise takdis töreni** yapılır. Tören, kralın verdiği şölenle tamamlanır; şölende dükler baş makamları (nazır, hazinedar, idare amiri, saki) icra ederler. Ordu başkomutanı olan ve iç barışı koruyan kralın **iktidarının** temelini, hanedanın mülküyle imparatorluk mülkü, imparatorluk kilisesi üzerindeki egemenliği (kullanım haklarıyla, ruhanilerin mirasları üzerindeki haklar), tasarruf hakları (krala mahsus kullanım hakları): Avlanma, madencilik, tuzla, pazar, koruyucu refakat ve Yahudilerden özel harç alma hakları ile para basma ve gümrük hukuku, ancak özellikle de kutsal payesi ve maiyetinin sadakati oluşturur. 9. yy.da Karolenjlerin iktidarı dağılırken savunma savaşları çerçevesinde yeni **boy dukalıkları** (Saksonya, Bavyera, Süebya, Lothringen) oluşur. Ren Franklarının oturduğu Lothringen LOTHAR krallığından kalan kısımdır (Regnum Lothari). Thüringialılar gibi Franklar ("imparatorluk halkı") da kapalı bir boy dukalığı oluşturmazlar. I.KONRAD'ın boylarla mücadelede piskoposlara dayanmasına karşılık, I. HEINRICH seçilmesinden sonra meshedilmeyi ve taç giymeyi reddeder ve halkın lideri olarak düklerle işbirliği yapmak ister. Önceleri yalnızca Franklar ve Saksonlar tarafından tanınır ve yavaş yavaş yukarı Alman boylarının muhalefetini de ortadan kaldırır. Ölümü, Roma'ya yapılacak bir seferi ve imparatorluk tacının elde edilmesini engeller.

I. Otto: Ataerkil bir monarşi kurma girişimi boşa çıkınca, boylardan üstün tek makam olan kiliseye başvurur.

Otto'nun imparatorluk kilisesi politikası: İmparatorluk mülkünün bir parçası olan kilise mülkü artırılır, en üst düzey imparatorluk makamlarının taşıyıcıları olarak kral otoritesinin destekleri haline gelen imparatorluk piskoposlarının ve baş rahiplerinin otoritesi tesis edilir. Cömert ödenekler ve tanınan tam dokunulmazlık (yüksek yargı asillerden olmayan bir kilise yargıcı tarafından uygulanır) karşılığında piskoposlar askeri ve mali yardımda bulunmakla yükümlüdürler (Servitium regis: İmparatorluk ordusunun ve imparatorluk mükellefiyetlerinin üçte ikisi). **Kilise imparatorluk bütünlüğünün savunucusu olur.** Üst düzey ruhanilerin evlenmemeleri, makamın ve tımarın veraset yoluyla geçmesini ve bu suretle de hanedanlık kurulmasına yönelik amaçlara hizmet eden bir politika izlenmesini önler.

Batı politikası: Fransa ile olan çatışmalar, yerleşimin yoğun olduğu zengin ve kültür seviyesi yüksek **Lothringen**'le ilgilidir.

942 FRANSA Kralı IV. LOUIS, I. OTTO'nun seferinden (940) sonra Lothringen'den feragat etmek zorunda kalır.

946 Fransa'ya yaptığı 2. sefer I. OTTO'ya aracılık konumu sağlar.

978 FRANSA Kralı LOTHAR, Aachen'da II. OTTO'ya saldırarak Lothringen'i elde etmeye çalışır.

980 II. OTTO misilleme seferinde Paris önlerine kadar gelir, Margut am Chiers'de barış yapılır: Lothringen'i elde etme savaşlarına son verilir, ancak Batı Franklarla Fransızlar Fransa'nın Lothringen'e ve buna bağlı olarak Almanya'ya nazaran daha üstün olması gerektiği görüşünden yine de vazgeçmezler.

Burgonya: I. HEINRICH'in BURGONYA'lı II. RUDOLF'la yaptığı dostluk ittifakından (935) sonra I. OTTO, 937'de ölen II. RUDOLF'un Saksonya sarayında yetişen oğlu III. KONRAD'ı PROVENCE ve İTALYA Kralı HUGO'nun saldırısına (946) karşı korur.

1006 Çocuğu olmayan ve II. HEINRICH'i varis tayin eden BURGONYA'lı III. RUDOLF'la olan miras sözleşmesi, Burgonya'nın İmparator II. KONRAD yönetimindeki imparatorluğa ilhakını hazırlar (S.147).

İmparatorluk ve İtalya politikası, Karolenj geleneğinden gelişir. I. OTTO, halef olarak Frank imparatorluğunun başına geçer, ancak eski haline getirmeyi başaramaz. İmparator payesiyle birlikte Patrimonium Petri üzerinde otoriteyi ve kilisenin hamiliğini de alır. Yukarı Alman düklerinin izledikleri keyfi İtalya politikası son bulur. Özellikle, zengin bir ekonomisi olan Yukarı İtalya'ya sahip olunması gücün artması anlamına gelir. (Babasının aksine olarak) Aachen'da taç giymesini, Fransa ile Burgonya'ya karşı izlenen politikayı ve Karolenj geleneğinden gelen İtalya politikasını anlamak mümkündür: I. OTTO kendisini Frank imparatorlarının yasal halefi olarak görür. (Yaşamının son döneminde İtalya'da $9\frac{3}{4}$ yıl geçirir.)

III. Otto, "Renovatio Imperii Romanorum" (= Roma İmparatorluğunun Yeniden Canlanması)nı sağlamaya çalışır: Roma'nın imparatorluk merkezi olması, imparatorluğun (= Imperium: Germanya, Roma, Galya, Sklavenia) buradan yönetilmesi öngörülür (997).

1001 Papalığa devredilen Polonya ile Macaristan üzerinde nüfuz kazanabilmek amacıyla "Servus apostolorum" (= Havarilerin hizmetkârı) unvanı alınır.

Doğu politikası, Hıristiyan imparatorluğun görevinden gelişir: İnancın yayılması ve paganlara (barbarlar) boyun eğdirilmesi. 9. ve 10. yy.da henüz koloniler kurulmaz.

Frank(Sal) imparatorlar idaresinde Alman İmparatorluğu [1024-1125]

Frank ya da Sal İmparatorları (1024-1125)

1024-39 Lothringen Dükü KIZIL KONRAD'ın torununun oğlu **II. Konrad,** Oppenheim karşısında Kamba'da Frank toprakları üzerinde seçilir (soy hakkı) ve Mainz'da taç giyer. Vasallara verilen tımarların veraset yoluyla geçmesini ve el konulamamasını sağlar (1037). Schleswig sınır eyaletini BÜYÜK KNUT'a (1025), Fischa ile Leitha arasındaki toprakları Macarlara devreder; buna karşılık II. MIESZKO (S.167) Lausitz ile Milzen topraklarından feragat etmek zorunda kalır (1031).

1033 Burgonya Krallığı Alman İmparatorluğuyla birleşir. Alplerin batısındaki önemli geçitler üzerinde hâkimiyet kurulması, imparatorluk İtalyasıyla bağlantıyı emniyete alır. "İmparatorluk", "Trias"'dan (üçlü) oluşur: Almanya-İtalya-Burgonya.

1026/27 KONRAD 1. İtalya seferini yapar. Milano'da "demir taç" giydirilir.

1027 Roma'da imparatorluk tacını giyer.

1037-38 2. İtalya seferi: Yükselen burjuvaziye dayanan MİLANO'lu ARIBERT'le savaşta bir Alman imparatoru ilk kez Lombard kentlerine yenik düşer. ARIBERT Milano milis güçlerine, kentlerin özgürlüğünün simgesi olan bayraklı arabayı (Carroccio) verir.

1039-56 POITOU'lu AGNES'le evli **III. HEINRICH,** kilisede reform yapmaya çalışır. BOHEMYA'lı BRETISLAV'ı (1041) ve Macarları (1044) yendikten sonra Bohemya ve Macaristan Alman tımarları olur.

1046 Sutri ve Roma sinodları: III. HEINRICH 3 papayı görevden alır ve papalık seçiminde Roma'lı soylu partilerinin nüfuzunu ortadan kaldırır.

1047 III. Heinrich imparatorluk tacını giyer.

Lothringen'in bölünmesinden (1044) sonra, imparator ile, tımar olarak yalnızca Yukarı Lothringen'e sahip olan dük SAKALLI GOTTFRIED arasında sürekli çatışmalar olur; Gottfried gizlice TUSCIE'li BEATRIX'le evlenir (1054) ve güçlü bir prenslik kurar. III. HEINRICH, kentlere ayrıcalıklar tanımak suretiyle sınır kontluklarının otoritesini kısıtlar. BEATRIX'le kızı MATHILDE tutuklanarak Almanya'ya götürülürler. 1045 ADALBERT Bremen başpiskoposu olarak atanır. Kuzeyde misyonerlik yapar. Bremen'e kuzey patrikliği payesini verme girişimi boşa çıkar.

1056-1106 IV. Heinrich. Annesi POITOU'lu AGNES'in (1062'ye kadar), Başpiskopos KÖLN'lü ANNO'nun (1063'e kadar) ve BREMEN'li ADALBERT'in (1065'e kadar) yönetimi sırasında prenslerin gücü artar. ADALBERT, HEINRICH'in iktidara gelmesinden sonra 1066'da prensler tarafından devrilir. - HEINRICH prenslerle mücadelesinde alt düzey soylulara, üst düzey memurlara ve yükselen bağımsız kentlerdeki burjuvalara dayanır. Harz bölgesindeki mülklerini mücavir toprakları katarak genişletme sırasındaki acımasız tutumuna tepki olarak, Saksonlar isyan eder, Harzburg'da HEINRICH'e saldırı düzenlenir ve şatolar yıkılır (1073); müteakiben Gerstungen barışı yapılır.

1075 **Heinrich'in Unstrut kıy. Homburg yak. kazandığı zaferden** sonra Saksonlar nihai olarak boyun eğerler.

Yenilikçi Papalık (1046-1075)

Cluny manastırının yalnızca dine yönelik reformundan (S.141), 11. yy.da **kilisenin tamamında reform** yapılması talebi gelişir. Reformcuların mücadelesi simoniye (para karşılığında ruhani paye ve makamların verilmesi) ile rahiplerin evlenmesine (evlenme yasağı getirilmesi talep edilir) karşıdır. Reform partisi Fransa'da "Tanrı barışı hareketi" ile güçlenir.

1040 Rahipler **Tanrı Barışını** (Pax Dei) **ilan** ederler: Ruhaniler, çiftçiler, yolcular ve kadınlar korunur. Treuga Dei (trêve = Ateşkes): Çarşamba akşamından pazartesi sabahına kadar ve bütün bayram günlerinde ateşkes (çatışma yılda yalnızca 90 gün).

1046 Sutri Sinodu: Papa II. CLEMENS [1046-47] imparator tarafından kiliseyi simoni ve rahip evliliğinden temizlemekle görevlendirilir. - İmparator tarafından atanan piskopos TOUL'lu BRUNO

1049-54 Papa IX. Leo sıfatıyla kilisede reform yapılması için çalışır. Reform partisi yandaşları Roma'ya atanır: SILVA-CANDIDA'lı HUMBERT, PETRUS DAMIANI, LOTHRINGEN'li FRIEDRICH, HUGO CANDIDUS, HILDEBRAND kilise içerisinde "Primatus Petri"yi yürürlüğe koymak isterler (Roma kilisesinin konumuna dair hukuki normlar külliyatı [Libertas ecclesiae Romanae]).

1054 Doğu ve batı kiliselerinin ilişkisi kesilir (S. 175).

1057 Kardinal HUMBERT, 'Libri tres adversus simoniacos'u yazar; eserin 3. kitabında ruhbandan olmayanların kilisedeki hakları yadsınır.

1059 II. Nicolas'ın [1058-1061] papa seçim yönetmeliği: Kardinal piskoposlar papayı aday gösterirler. Ruhbandan olmayanların ruhani bir göreve atanmaları yasaktır. Güney İtalya'daki Normanlarla (Apulia, Kalabria, Capua ROBERT GUISKARD'a tımar olarak verilir), sınır kontesi TUSCIE'li MATHILDE'yle ve Milano'da sosyal ve dini ayaklanma hareketi Patarinolar ile yapılan ittifakla papalık güçlenir.

1073-85 VII. Gregorius (Hildebrand). Monarşik, merkezi teşkilatlanmayla papalığın kilise üzerinde tam otoritesi olduğu görüşünün galip gelmesi, **'Dictatus Papae'** kararnamelerinde ifadesini bulur. Evrensel kilisenin en yüksek ve kayıtsız şartsız yöneticisi olarak papa yalnızca piskoposları değil, tanrının görevlileri olarak aynı zamanda kilisenin de görevlileri olan kralları da görevden alma yetkisine sahiptir. Mücadele, "dünyada doğru düzenin" sağlanması ve kilisenin özgürlüğüyle ilgilidir. Krallığın kutsal niteliği (kral = Vicarius Dei) artık kabul edilmez (Krallık makamı ruhani özelliğini kaybeder).

Görevler Kavgası

1074 Roma sinodu: Rahiplerin evlenmesi yasaklanır (Evlenme yasağı hükümleri).

1075 Roma sinodu: **Ruhbandan olmayanlara görev verilmesi yasağı** Alman krallığıyla mücadeleyi başlatır. **Görev kavgası başlar.** VII. GREGORIUS, IV HEINRICH'i aforozla tehdit eder.

Ocak 1076 Worms sinodu: IV. HEINRICH'le Alman piskoposlar papanın görevden alındığını ilan ederler.

1076 Roma sinodu: VII. GREGORIUS **Alman kralını tahttan indirir ve aforoz eder** (papa tarafından çıkarılan ceza emri), tebaanın sadakat yeminine bağlılığı iptal edilir.

Ekim 1076 Tribur'da (Trebur) prensler toplantısı: Alman prensleri, papanın delegeleri huzurunda, aforoz bir yıllık bir süre içinde iptal edilmediği takdirde kralı tahttan indirme kararı alırlar.

25 - 28. 1. 1077 Canossa. HEINRICH pişmanlık göstererek papayı aforoz cezasını kaldırmaya zorlar ve prenslerle olan anlaşmazlıkta papayı hakem olarak tanımak zorunda kalır. Prensler papanın kararını beklemezler ve SÜEBYA'lı RUDOLF'u karşı kral olarak seçerler: Soy hakkına riayet edilmeden serbest seçim yapılır. Çıkan iç savaş (1077-1080) karşı kralın ölümüyle sona erer (Hohenmölsen savaşı, 1080).

1080 GREGORIUS HEINRICH'i 2. kez aforoz eder. Başpiskopos RAVENNA'lı WIBERT karşı papa seçilir. Lombardlar MATHILDE'nin ordusunu yenerler. 1. İtalya seferinde Roma'nın fethinden (1083) sonra

1084 IV. Heinrich karşı papa III. KLEMENS'in elinden **imparatorluk tacını giyer.**

Kuşatma altındaki Sant'Angelo şatosunda direnen VII. GREGORIUS, ROBERT GUISKARD liderliğindeki Normanlar tarafından kurtarılır. IV. HEINRICH Roma'yı tahliye etmek zorunda kalır. Normanların yağmalamalarından sonra VII. GREGORIUS da kenti terk etmek zorunda kalır.

25. 5. 1085'te VII. GREGORIUS Salerno'da ölür. VII. GREGORIUS'un, kilisenin ve dünyanın papa yönetiminde birliğini sağlama girişimi boşa çıkar, kralın doğrudan Tanrıya tabi olduğu öğretisi henüz sarsılmamıştır.

1085 IV. HEINRICH Mainz'da Tanrı barışını ilan eder.

1088-99 II. URBANUS uzlaşıcı tutumuyla VII. GREGORIUS'un eserini kurtarır. Clermont sinodunda (1095) ruhbandan olmayanlara görev verme yasağı yinelenir ve ruhanilerin dünyevilere tımar andı içmeleri yasaklanır.

1090-97 IV. HEINRICH'in 2. İtalya seferi. II. URBANUS'un izlediği politikayla, bir Lombard birliği kurulması, imparatorun oğlu KONRAD'ın ayrılması ve Welflerle Toskana arasında ittifak sağlanır. I. WELF, Bavyera'daki mülkünün imparator tarafından onaylanmasından sonra Alp geçitlerinde koyduğu geçiş yasağını kaldırır. Genel asayiş ilan edilmesinden sonra

1104 HEINRICH (V.) ayrılır, prenslerin hazırladığı bir komplonun başına geçer ve papa tarafından tanınır. Nedeni: İmparatorun kiliseyle olan anlaşmazlıklarından ve alt seviyedeki soylularla üst düzey memurları kayırmasından ötürü ardıllığı kaybetme korkusu.

1106 IV. HEINRICH tahttan inmeye zorlanır ve nihai karar alınmadan önce Lüttich'de ölür.

1106-25 V. HEINRICH, Saksonya'yı SUPPLINBURG'lu LOTHAR'a devreder. Bohemya'da egemenlik yeniden tesis edilir (1110).

1110-11 1. İtalya seferi.

1111 II. PASCHALIS [1099-1118] ile V. HEINRICH arasında **Sutri Antlaşması:**

Kral görev vermekten, kilise BÜYÜK KARL döneminden beri verilen imparatorluk mülkünden vazgeçer. Piskoposların ve papa tarafından paye verilenlerin (Praelatlar) direnişi yüzünden antlaşma gerçekleşmez. Esir alınan papa, Ponte Mammolo barış antlaşmasında kralın görev verme hakkını onaylar. - HEINRICH'in başta SUPPLINBURG'lu LOTHAR olmak üzere prenslerle çatışmalarından ve Kontes MATHILDE'nin mülküne el konulduğu 2. İtalya seferinden sonra

23. 9. 1122'de Worms'ta, Fransız ilahiyatçıları ve hukukçularının (CHARTRES'lı IVO) Temporalia (verilen dünyevi mülkler) ile Spiritualia (ruhani payeler) arasında ayırım yapmaları nedeniyle V. HEINRICH'le II. CALIXTUS [1119-24] arasında antlaşma (konkordatum) yapılır. Kral yüzük ve asayla görev vermekten vazgeçer. Almanya'da kilise normlarına uygun seçim kralın veya elçisinin huzurunda yapılır, sonra takdisten önce asayla görev verilir; İtalya ve Burgonya'da takdisten 6 ay sonra verilir.

Sonuçları: İmparatora bağımlılığın gevşemesiyle Otto'nun kurduğu imparatorluk kilisesi sistemi ortadan kalkar. Piskoposlar imparatorluk memurundan imparatorluk vasalına dönüşürler. Almanya'da prensler, Yukarı İtalya'da kentler güçlenir.

Fransa: Fransa'da krala tabi piskoposlukların sayısı az olduğu için, görev verme Fransız kralı açısından hayati önem taşıyan bir konu değildir. I. PHILIPP ile II. PASCHALIS arasındaki anlaşmaya göre kral görevi yüzük ve asayla birlikte, dünyevi mülkü piskoposun sadakat yemini etmesi karşılığında verir.

İngiltere: I. HEINRICH [1100-35] başpiskopos CANTERBURY'li ANSELMUS'tan sadakat yemini etmesini istediğinde, ANSELMUS'nun bundan imtina etmesi, kendisinin sürülmesine ve İngiltere'deki görev kavgasına yol açar. 1107 piskoposlar kralın sarayında ve kralın mutabakatıyla "serbest seçim"le göreve gelirler; seçilen piskoposa kral dünyevi mülkleri takdisten önce belgeyle verir; belge alınırken krala biat edilmesi gerekir. Kral temyiz için Roma'ya başvurma hakkını tanır.

Polonya: Başpiskopos GNESEN'li HEINRICH KIETLICZ [1199-1219], dukalıkların çoğunda kilise normlarına uygun piskopos seçimiyle kilisenin özgürlüğünü sağlar.

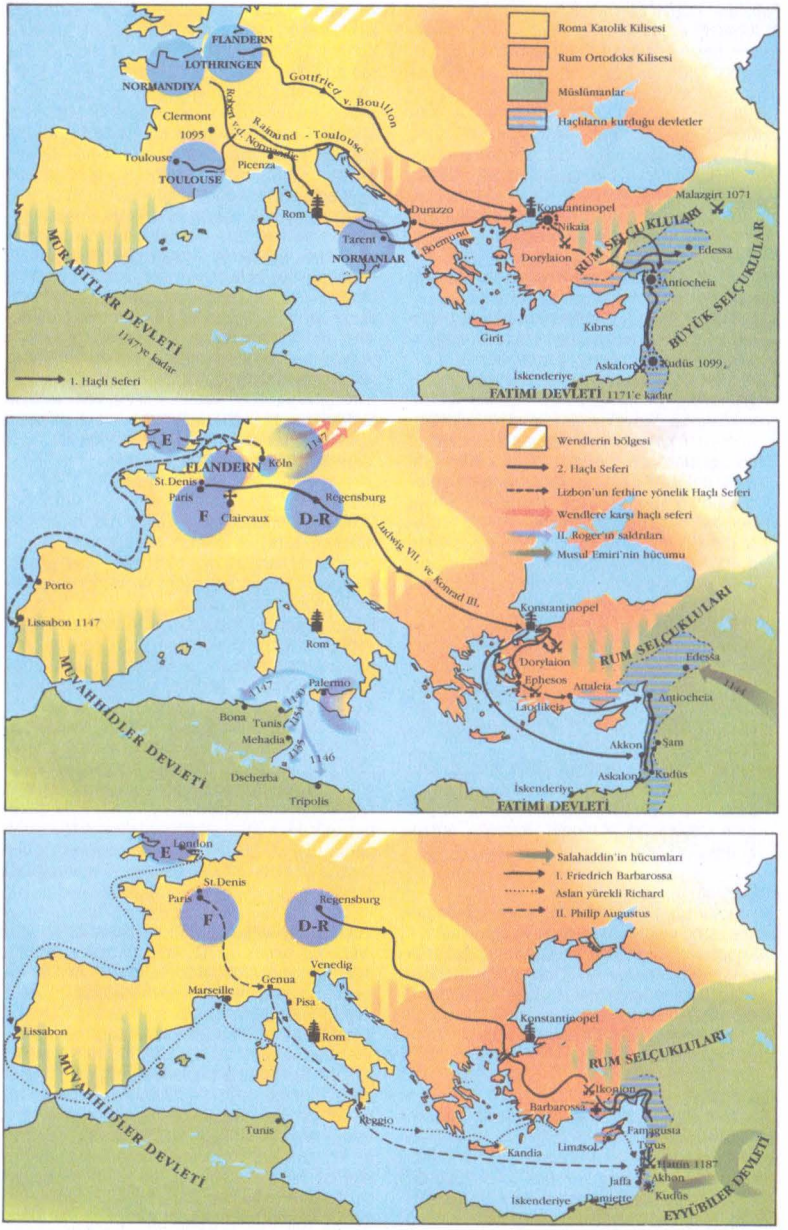
Papaların Dünya Egemenliği (12./13. yy)
II. ANAKLET'in [1130-1138] papaya tabi olmayı reddetmesine ve BRESCIA'lı ARNOLD'un dünyevileşmiş kilisenin havarilere özgü yoksulluğa dönmesini talep etmesiyle ortaya çıkan huzursuzluklara rağmen, papalık CLAIRVAUX'lu BERNHARD'ın (dindarlık pekiştirilir) etkisiyle 12./13. yy.da gücünün doruk noktasına ulaşır (Alman kiliselerinin hâkimiyeti kırılır). Papalık Fransa'dan destek görür. Avrupa Hıristiyanlarının liderliği (emperyal ya da papalık makamlarının dünya hâkimiyeti) konusunda çıkan anlaşmazlıkta I. FRIEDRICH (S.165)
1159-81 III. Alexander'ın hâkimiyet talepleriyle karşılaşır ve tanımak zorunda kalır.
1179 **Kiliselerarası 3. Laterano Konsilinde**, papanın seçimi için kardinallerin üçte iki çoğunluğunun gerekli olduğu kararı alınır.
1198-1216 III. Innocentius, yalnızca Petri'nin değil, İsa'nın ya da Tanrının (Vicarius Christi) vekilidir ve dünyevi hükümranlar krallıklarını İsa'dan veya Tanrıdan tımar olarak alırlar. Piskoposların otoritesini ortadan kaldırır, papalık delegeleri vasıtasıyla otoriteyi merkezileştirir. Sicilya, İngiltere ve Portekiz tımara bağımlı olurlar. Almanya'nın (S.173), Fransa'nın (S.159) ve Norveç'in (S.163) içişlerine müdahale eder. Sırbistan'a ve Bulgaristan'a delegeler gönderir. Latin İmparatorluğunda bir Latin kilisesi kurar (1204).
1215 Kiliselerarası 4. Laterano Konsili: Piskoposların engizisyonu yürütmesine ilişkin kararlar alınır, yeni tarikatların kurulması yasaklanır. Dünya egemenliğini elde etme mücadelesini IX. GREGORIUS [1227-41] ile IV. INNOCENTIUS [1243-1257] sürdürürler (S.173). Papalığın evrensel kilisesi
1140 civ. Decretum Gratiani (kilise hukuku külliyatı) ile tamamlanır: Kilise hukuku bağımsızlaşır ve sonraları yapılan ilavelerle **'Corpus iuris canonici'yi** (Kanonik -katolik- hukuk kodeksi) oluşturur.

Engizisyon
Din sapkınlığı 12. yy.a kadar kilise tarafından aforoz etme ve manastır hapsi ile cezalandırılır. Piskoposların yürüttüğü engizisyon uygulamasının getirilmesinden (1215) sonra, IX. GREGORIUS papalıkça engizisyon uygulamasını getirir (1231). Aynı zamanda, Fransa ve Almanya'da din sapkınlarına yönelik ölüm cezası uygulaması başlatılır.

Tarikatlar
Kilisenin, dünya bağlarından kurtulmasından (Libertas ecclesiae) sonra dünya ile yakın ilişki içine girmesi, kilisenin otorite ve mülkiyet hakkını yadsıyan ve havarilere has yoksulluğu talep eden **tarikatların kurulmasına** yol açar. **Katharlar tarikatı**, Bulgaristan'daki Bogomillerin öğretisinden (radikal ikici öğreti, en katı biçimiyle çilecilik, havarilerinkine benzer yaşam) ve din sapkınlarının (Haeresie = Ayrı görüş) gezici hareketinden doğar. Piskoposluk kiliseleri kurulur. **Din sapkınlarına ilişkin St. Felix-de-Caraman Konsilinden** (1167) sonra, BİZANS'lı NIKETAS'ın radikal ikici öğretisi galip gelir. En önemli grup, Güney Fransa'daki **Albililerdir** (Albi kentinden). - Lyon'lu tacir **Petrus Valdo** tarafından kurulan **Valdocular** tarikatı (Yoksulluk ülküsü: İncil'de öngörülen mükemmelliğe ulaşma) hızla yayılır. Fransa'daki Valdocuların (Pauperes spiritu) yanı sıra, Yukarı İtalya'daki Humiliatlarla (Mütevazılar) olan ilişkilerden ikinci bir grup (Pauperes Lombardi) ortaya çıkar ve 1210'da bağımsız olur. Milli dilde mesaj verilir (Kutsal Kitap Provence diline çevrilir). İsa'nın dağdaki vaazına harfiyen uyulması, yeminin reddedilmesine, ölüm cezasının kınanmasına, hiyerarşik yapılanmış bir kilisenin reddedilmesine, Arafın, günah çıkarmanın ve azizlere saygının reddedilmesine yol açar. Katolik kilisesi, yeni kurulan tarikatlar (S.141), "Haçlı Seferleri" ve engizisyon vasıtasıyla tarikatlarla mücadele eder.
1209-29 Albililerle savaşlar (S.159).

Felsefe
Skolastik (Scholasticus = Okula ait), ortaçağda bilim ve ilahiyatı belirler; kendisinden önceki geleneksel ilahiyatı mantık süzgecinden geçirir, diyalektik yöntemi geliştirir ve inancı daha derinden kavramaya çalışır.
Erken Skolastik: Canterbury'li Anselmus (1033-1109), inançtan hareketle, inancın içeriğini tanımaya çalışır ("Credo ut intelligam": Anlamak için inanıyorum), tarziye kuramını yorumlar (Cur Deus homo) ve Tanrının varlığına ilişkin **varlıkbilimsel delili getirir. Petrus Abaelardus** (1079-1142) diyalektik yöntemi yaratır (Sie et non: Evet ve hayır). **Tümeller tartışması,** zamanın ana felsefi sorunudur: Gerçekçilik genel kavramların (Universalia) varlık niteliğini savunur, Adcılık bunları aklın genellemeleri olarak görür. PETRUS LOMBARDUS (öl. 1160) ortaçağın dogmatik ders kitabını yazar: 'Sententiarum libri IV'.

Yüksek Skolastik: Yahudi ve başta İBNİ RÜŞD (1126-98) olmak üzere Arap filozoflar tarafından aktarılan ARISTOTELES öğretisi, her iki dilenci tarikatına mensup skolastiklerin düşünce sistemlerine (Summa) zemin hazırlar:
HALES'li ALEXANDER (öl. 1245): 'Summa universae theologiae', ALBERTUS MAGNUS (1193?-1280): ARISTOTELES hakkında yorumlar; **Aquino'lu Thomas** (1225-74): 'Summa contra gentiles' (Paganlara karşı), 'Summa theologica' (ana eseri), 'De regimine principum' (devlet felsefesine ilişkin eser). Doğa ile doğaüstü (akıl ile vahiy) birleştirilerek büyük bir uyumlu sistem oluşturulur. Aquinocuların belli ölçüde hedef gütme içeren anlıkçılığının aksine olarak **Duns Scotus** (öl. 1308) AUGUSTINUS'un düşüncelerini savunur.

1.,2. ve 3. Haçlı Seferi

Nedenler. 1.-3. Haçlı Seferleri

Kilisenin yükselmesinin ve dini duygulann derinleşmesinin sonucu olan haçlı seferlerine, Türk Selçuklular boyunun hücumu vesile olur; Bağdat'ta halifeliğe getirilen TUĞRUL BEY'in (1055) ardılı ALPARSLAN kumandasındaki Selçuklular Kudüs'ü ve Suriye'yi Mısır'lı Fatımi halifelerden alırlar ve Bizans ordusunu Malazgirt savaşında (1071) ağır yenilgiye uğratırlar (S.175).

1074 VII. Gregorius, (lider ve papa olarak) Avrupalı bir şövalye ordusunun başında şark Hıristiyanlarına yardım etmeyi planlar. Kutsal mezarın ve Selçuklular tarafından fethedilen bölgelerin kurtarılmasının yanı sıra, Rum ve Roma kiliselerinin birleştirilmesi de hedefleri arasındadır. Küçük Asya'da Rum (ya da Ikonion-Konya-) Sultanlığının kurulmasından sonra

1095 I. ALEXIOS KOMNENOS, Piacenza sinoduna, Papa II. URBANUS'a elçiler göndererek yardım talebinde bulunur.

26. 11. 1095 Clermont sinodu: II. URBANUS, coşkuyla karşılanan ünlü konuşmasıyla ("Deus lo volt" = Tanrı istiyor) Avrupalı şövalyelerin ve prenslerin haçlı seferine katılmasını sağlar. Parola "Kudüs", simge beyaz haçtır.

İki fikri akımın buluşması haçlı seferlerine hız ve vuruş gücü kazandırır:

1. Kutsal topraklara hac ziyareti düşüncesi: Kilisenin ilk dönemlerinden beri hayırlı seyahatler olarak silahsız yapılan hac seyahatleri, 11. yy.da Hıristiyan dindarlığının derinleşmesi sonucu artmakla birlikte, Selçuklular bunlara giderek artan bir direniş ve düşmanlık gösterirler.

2. Paganlara karşı gerekli ve haklı olduğu düşünülen kutsal savaş düşüncesi çok güçlenir, çünkü İslamiyet'e ve Wendlere karşı da savaşan Avrupalı şövalyelerin tek hedefi Kudüs değildir.

1096 Haçlı seferlerine ilişkin vaazlarıyla kitleleri heveslendiren münzevi AMIENS'li PIERRE'in önderliğinde maceraperestlerden oluşan düzensiz bir ilk kafile Bulgarlarla Selçuklular tarafından yok edilir.

1096-99 (aforoz edilen hükümranlar IV. HEINRICH ile FRANSA Kralı I. PHILIPP'in katılmadığı) **I. Haçlı seferini,** NORMANDIYA'lı ROBERT (Kuzeyli Fransızlar), BOUILLON'lu GODEFROI, FLANDER'li I. BAUDOUIN, FLANDER'li II. ROBERT (Lothringenlilerle Flamanlar), TOULOUSE'lu RAIMOND (Güneyli Fransızlar), TARANTO'lu BOHEMOND ile yeğeni TANCRÈDE (Normanlar) yönetir. Puy piskoposu ADHEMAR, papanın haçlı seferi delegesidir. İznik'in başarıyla kuşatılmasını ve Ikonion Sultanının Dorylaion yak. yenilmesini müteakip, Antakya yedi aylık kuşatmadan sonra ihanet sonucu düşer. Musul Atabeki KETBOGA kumandasındaki bir kurtarma ordusu, haçlıların başarılı çıkış yapmaları üzerine kaçar (Kutsal mızrak bulunur).

15. 7. 1099 Beş haftalık bir kuşatmadan sonra **Kudüs'e hücum** edilerek ele geçirilir. Fransız örneğine uygun, tımar olarak verilen ve vasalların bağımsız olduğu fazlasıyla feodal yapıya sahip Hıristiyan devletler kurulur.

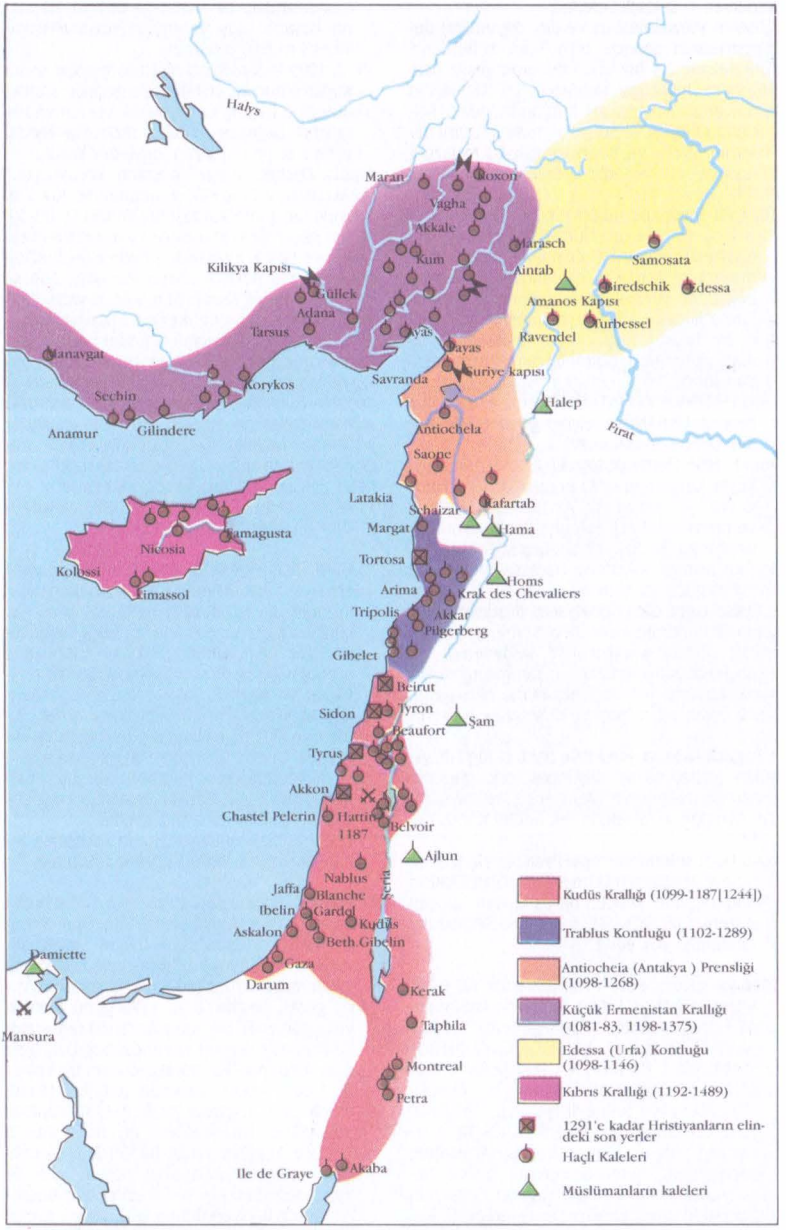
Kudüs Krallığı, "kutsal mezarın koruyucusu" BOUILLON'lu GODEFROI yönetiminde kurulur. Ölümünden sonra kardeşi BAUDOUIN [1100-18] yerine geçer ve kral unvanını alır. Krallık içteki acizlik ve taht kargaşalıkları nedeniyle 1187'de çöker. (Antiocheia) Antakya Prensliği, Edessa (Urfa) ve Trablus Kontlukları, **küçük vasal devletlerdir.** Patriklerin merkezleri Antakya ve Kudüs olur. Gerek Antakyalı Norman prenslerinin Bizanslılarla, gerek Hıristiyan devletlerin birbirleriyle sürekli çatışmaları hükümranlıkları zayıf düşürür. Bunlara çeşitli halk grupları arasındaki anlaşmazlıklar da eklenir. Hıristiyan devletler açısından, rakipler (Selçuklular-Fatımiler) arasındaki anlaşmazlık büyük avantaj teşkil eder. Kalıcı anıtlar, haçlıların yaptığı şatolardır.

1144 MUSUL'lu ATABEK İMADEDDİN ZENGİ'nin Urfa'yı fethetmesi,

1147-49 CLAIRVAUX'lu BERNHARD'ın manevi etkisiyle haçlı seferine katılan Staufen sülalesinden III. KONRAD'la FRANSA Kralı VII. LOUIS'nin kumandasında **2. Haçlı Seferi'ne** yol açar. VII. LOUIS'nin SİCİLYA'lı II. ROGER'le kurduğu ittifak (Bizans aleyhtarı iktidar politikası) ile MANUEL KOMNENOS'la kayınbiraderi III. KONRAD'ın kurduğu karşı ittifak, Alman ve Fransız ordusunun işbirliğini vahim şekilde bozar. Dorylaion ile Laodikeia'daki yenilgilerden sonra, Kudüs'te buluşan (1148) KONRAD'la LOUIS Şam'la Aşkalon'a karşı başarısız iki sefer daha düzenlerler.

1187 Sultan SALAHADDİN, **Hattin savaşında** Hıristiyanları yendikten sonra **Kudüs'ü alır.**

1189-92 3. Haçlı Seferi. İmparator I. FRIEDRICH BARBAROSSA, imparatorun evrensel konumu olduğu düşüncesine uygun olarak, samimiyetle duyduğu haçlı seferi coşkusu içinde tüm Avrupa'nın katıldığı seferin başına geçer, ancak 10. 6. 1190 günü Ikonion yak. görkemli bir zafer kazandıktan sonra Kalykadnus (Silifke) suyunda boğulur. Oğlu dük SUEBYA'lı FRIEDRICH ordunun bir kısmını Akkon (Akkâ) önlerine getirir, 1191'de orada ölür. İngiltere Kralı ASLAN YÜREKLİ RICHARD ile Fransa Kralı II. PHILIPP AUGUSTE 1191'de Akkon'u alırlar. RICHARD SALAHADDIN'le ateşkes antlaşması yapar: Tyrus ile Yafa arasındaki kıyı şeridi elde edilir, hacıların Kudüs'ü ziyaretlerine izin verilir. ASLAN YÜREKLİ RICHARD, 1191'de fethettiği Kıbrıs'ı LUSIGNAN'lı GUIDO'ya tımar olarak verir.

Haçlıların Kurdukları Devletler

4.-7. Haçlı Seferleri

1197 İmparator VI. HEINRICH'in iyi hazırlanmış haçlı seferinin hedefi Kutsal toprakların elde edilmesi olmakla birlikte, diğer bir amaç da Normanların doğu politikasının eski hedefine ulaşılmasıdır: Bizans imparatorluğunun fethedilmesi. İmparatorun ani ölümü nedeniyle yalnızca Antakya yakınında bir kıyı şeridi elde edilir.

1202-04 4. Haçlı Seferi. Papa III. INNOCENTIUS [1198-1216] Avrupa soylularına yeni bir haçlı seferi çağrısında bulunur; hedef Mısır'dır. Fransız soylularının büyük kısmı (Sınır kontu MONTFERRATO'lu BONİFACIO, FLANDER'li IX. BAUDOUIN v.d.) çağrıya uyar. Venedik'in nakliyeyi üstlenebilmesini sağlamak için haçlılar Dalmaçya'da Zara'yı fethetmek zorunda kalırlar. Venedig dukası ENRICO DANDOLO, Bizans prensi ALEXIOS'un ricası üzerine ve Venedik'in Levant ticaretindeki çıkarını dikkate alarak, haçlı ordusunu Constantinopolis'e yönlendirir; kent fethedilir (S.175). Rum kilisesinin Roma kilisesiyle birleşmesi gerçekleşmez. Kısa bir süre için kovulan haçlılar (Latinler) kenti 2. kez fethederler: Acımasızca yapılan yağmalardan sonra **Latin İmparatorluğu** kurulur (Harita S.206); imparatorluk, 1261'de Bizans imparatorluğunun başı MICHAEL PALAIOLOGOS tarafından Cenova'nın yardımıyla İznik'ten hareketle ortadan kaldırılır (S.207).

1212 Çocukların haçlı seferi. Binlerce erkek ve kız çocuk sahtekâr denizciler tarafından Marsilya'dan gemiyle İskenderiye'ye götürülerek köle olarak satılır.

1228-29 5. Haçlı Seferi. Aforoz edilen imparator II. FRIEDRICH Akkâ'ya gider ve MISIR sultanı MELİKÜLKÂMİL'le yapılan bir antlaşmayla Kudüs, Beytüllahim ve Nasıra'yı alır.

1244 Müslümanlar Kudüs'ü fethederler. Hıristiyanlar kenti ebediyen kaybederler.

1248-54 6. Haçlı Seferi. Fransa Kralı AZİZ IX. LOUIS, Müslümanların esas gücü olan Mısır'ı yıkmak ister. Damiette'yi (Dimyat) alır (1249), ancak Mansura yakınında yenilir ve bütün ordusuyla birlikte esir düşer. Yüksek bir fidye ödenmesi karşılığında serbest bırakıldıktan sonra Akkâ'yı tahkim eder ve Fransa'ya döner (1254).

1270 7. Haçlı Seferi. IX. LOUIS Tunus'a gider ve orada ordusunun büyük kısmıyla birlikte ölür.

1291 Hıristiyanların son kalesi Akkâ Memlüklar tarafından fethedilir. Hıristiyanlar Tyrus, Beyrut ve Sidon'u tahliye ederler. Kıbrıs Lusignan hanedanı idaresinde 1489'a kadar, Aziz Yahya Şövalyeleri'nin Rodos'taki hâkimiyeti 1523'e kadar varlığını sürdürür.

Haçlı Seferlerinin Etkileri

Haçlı seferlerinin başarıya ulaşmamasının nedeni, seferlere katılan milletlerin milli çıkarlarının evrensel ideyle uyuşmamasıdır. Bizans, tehdit altındaki sınırları için Avrupa'dan yardım ister. Buna karşılık, Venedik ekonomik, Norman Krallığı ise iktidar politikasına ilişkin nedenlerle her zaman Bizans İmparatorluğu'na karşı olurlar, oysa onun yardımı olmadan askeri operasyonların yapılması mümkün değildir.

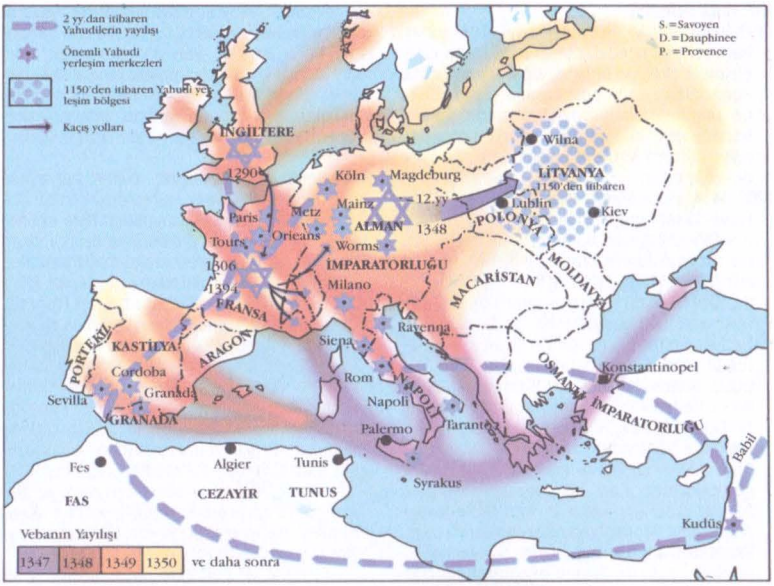
Haçlı Seferlerinin Sonuçları: Yukarı İtalya'daki deniz kentleri ile Güney Fransa'daki kentler doğu ile yapılan ticaretle canlanırlar. Para ekonomisi gelişir ve zengin bir burjuva ortaya çıkar, yaşam standardı yükselir (doğu mallarına talep yoğundur). - Siyasi bakımdan parçalanan Fransa'nın milli bilinci gelişir (Gesta Dei per Francos). Üstün Bizans ve Arap dünyasıyla temas ve yüzleşme nedeniyle Avrupa'da kültür bilinci gelişir, kültür düzeyi artar. Papalık, gücünün doruk noktasına ulaşmakla birlikte, tam da bu iktidar gelişmesi geniş halk kesimlerinde papalığa gösterilen dini saygının sarsılmasına katkıda bulunur. 2. Haçlı seferinde yaşanan korkunç felaket papalığın itibarını zedeler, çoğu kişi CLAIRVAUX'lu BERNHARD'ı sahte peygamber olarak görür ve kilise aleyhtarı dünyevi fikri akımlar yayılır. Haçlı seferleri yalnızca, her yerde İslam'a (Pirene Yarımadası: Lizbon'un fethi 1147; Kuzey Afrika) ve doğunun Hıristiyan olmayan kavimlerine (Venetlere karşı CLAIRVAUX'lu BERNHARD tarafından açılan başarısız haçlı seferi) karşı yapılan saldırılar bağlamında görülebilir ve anlaşılabilir.

Çilecilik ülküsünü şövalyelik ülküsüyle (Keşişin yemini: Yoksulluk, cinsel perhiz, itaat; şövalyenin görevi: Sıkıntı içinde olanları korumak) birleştiren **şövalye tarikatları** kurulur.

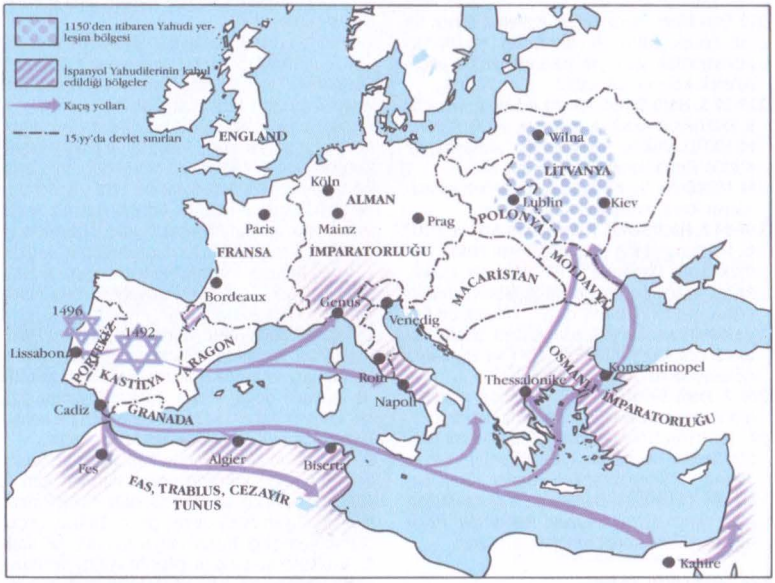
1. Kudüs'teki Aziz Yahya hastanesinde çalışan keşişlerin oluşturduğu **Aziz Yahya Şövalye tarikatı,** 1113'te II. PASCHALIS tarafından onaylanır ve 1120'den itib. RAIMOND DU PUY yönetiminde tarikat haline getirilir. Görevi: Hasta bakımı ve askerlik hizmeti. Tarikat kıyafeti: Beyaz haçlı siyah palto, savaşta kırmızı üniforma. Tarikat 1291'de Kıbrıs'a, 1309'da Rodos'a, 1530'da Malta'ya (1798'e kadar; Malta Şövalyeleri adı buradan gelir) nakledilir.

2. **Tapınak Şövalyeleri ya da Templer,** PAYENS'li HUGO'nun, Kutsal toprakların ve hacıların silahlı korunması amacıyla Fransız şövalyelerle kurduğu ilişkiden doğar (1120). Tarikat kıyafeti: Kızıl haçlı beyaz palto. 1312'de tarikat Vienne konsilinde Papa V. CLEMENS tarafından kaldırılır.

3. 1190'da Akkâ önlerinde hastaların bakımını üstlenen kilise kurumu olarak kurulan **Alman Tarikatı,** 1198'de şövalye tarikatı olur. Tarikat kıyafeti: Siyah haçlı beyaz palto. Tarikat geçici olarak yerleştiği Transilvanya'dan MACAR Kralı II. ANDREAS tarafından çıkarılır (1225) ve Prusya'ya yerleşir (SALZA'lı HERMANN). Tarikat başkanının merkezleri: Akkâ, 1291'den itib. Venedik ve 1309'dan itib. Marienburg (S. 199).

Vebanın yayılması ve bu gerekçeyle Yahudilerin Orta Avrupa'dan sürülmesi

Yahudilerin İspanya'dan sürülmeleri

Yahudi Milli Devletinin Sonu
Bar Kokheba'nın akamete uğrayan isyanından (S.99) sonra Yahudilerin Kudüs'e (Roma kolonisi Aelia Capitolina) girmeleri yasaklanır; ihlaller ölüm cezasıyla cezalandırılır. Yahudi milli devleti (**"Kült millet"**), siyasi ve kültürel odak noktasını kaybedince son bulur. Yahudi cemaatinin **diaspora yaşamı** başlar; diasporanın manevi merkezini **sinagog** (cemaatin toplanma yeri) oluşturur.
Mezopotamya: Sürülen birçok Yahudi Babil'e gider ve orada Partlar arasında ekonomik refaha kavuşurlar. Sasaniler döneminde büyücü rahip sınıfının takibatına maruz kalsalar da, Yahudilerin durumu Arap egemenliği altında (S.135) düzelir. İslamiyet gibi Yahudi dini ("kitabi din") de katı bir tektanrıcılığı temsil eder:
500 civ. Mişna (öğreti) ve Gemaradan (Mişnaya dair konuşmalar) oluşan Babil Talmudu tamamlanır. -Yahudiler Babil'den Afganistan'a, İran'a, Hindistan'a, Ermenistan'a ve Kafkaslara giderler.

Roma İmparatorluğunda Yahudiler
CARACALLA döneminde Yahudiler Roma İmparatorluğunun diğer bütün yurttaşları gibi yurttaşlık hakkını alırlar (212). İmparatorluğun bütün bölgelerine (özellikle Küçük Asya, Balkanlar, Kuzey Afrika ile İspanya) yerleşirler. Romalı yazarlar Yahudilere karşı ortaya çıkan **kini**, dini bakımdan içe kapanmaya, YAHVE'nin kayıtsız şartsız tek tanrı olmasına, Tanrıya tapınmada resim olmayışına ve ritüel içeren arılık kurallarına bağlarlar. Hıristiyan imparatorlar CONSTANTINUS, THEODOSIUS (417, 423) ile JUSTINIANUS'un (534) **Yahudi yasaları**, Yahudileri daha az haklara sahip yurttaşlara indirger. Hıristiyan resmi kilisesinin hedefleri de aynıdır (4.-7. yy konsilleri).

Ortaçağda Yahudiler
Ortaçağda papalığın Yahudilere ilişkin politikasının yönlendiricisi olan **Büyük Gregorius** [590-604] zorunlu vaftizi reddeder ve Yahudileri imtiyazlar tanımak suretiyle kazanmak ister. Yahudiler korunmasız yabancılar olarak görülür ler ve kralın kişisel himayesi altına girmek zorundadırlar ("Kralın hukuki himayesi: Münferit kişiler için özel himaye); bu ilk kez DİNDAR LUDWIG [814-840] döneminde uygulanır. İzleyen dönemdeki Alman kralları da ayrıcalıklar tanırlar. Kilisenin çıkardığı faiz yasağı nedeniyle Yahudiler para ticaretine (Yahudi alacaklı, Hıristiyan borçludur) yönelmek zorunda kalırlar. Bunlar ve 1. Haçlı seferleri (S. 151) sırasındaki pogromlar, (tacir ve kent halkı olarak değil) Hıristiyan olmayan kişiler olarak Yahudiler için koruyucu yasalar çıkarılmasını gerekli kılar.
1103 IV. HEINRICH'in Mainz'da çıkardığı imparatorluk asayiş yasaları: "huzura kavuşturulan" kişiler arasında, kilise adamlarının, kadınların ve tacirlerin yanı sıra Yahudiler de yer alır. Silah yasağından ötürü Yahudiler himayeye muhtaç olmakla birlikte, askerlik yapmalarına da izin verilmediği için özgür değillerdir.
1096-1215 Haçlı seferleri (S.150) döneminde Yahudilere yönelik ilk büyük zulümler yapılır. **Temel suçlamalar** kutsal ekmekle ilgili günah işlemek ve kan dökmedir (dini nedenlerle cinayet).
1236 II. FRIEDRICH döneminde Yahudiler oda uşakları **(Servi camerae nostrae)** olarak tanımlanır. Kilise tarafından manevi anlamda kavranan "Yahudilerin uşaklığı", Roma hukukunun etkisiyle hukuki ifadesini bulur: Servitus camerae (Kişisel ve ekonomik olarak imparatora bağımlı olmak).
1215 4. Laterano konsili: Yahudilerin resmi görevlere atanmaları yasaklanır ve kıyafet tüzüğü çıkarılır.
Yahudilerin sürülmesi: Yahudiler Fransa'dan önce 1306'da, nihai olarak da 1394'de (İstisna: Provence, Dauphiné, Avignon), İngiltere'den 1290'da sürülürler. Vebanın ("kara ölüm", 1347-54) yayılması sırasında Almanya'da 350 Yahudi cemaati pogromlarla yok edilir. Yahudilerin, Haçlı Seferleri sırasında başlayan doğuya göçü devam eder. Yahudi yerleşim yerlerinde dil Yiddiş (Yahudi Almancası), kıyafet ortaçağ Yahudi milli kıyafetidir. 1391'den itib. Katolik kilisesi tarafından İspanya'da Yahudilere karşı yürütülen mücadele, baş engizisyoncu TORQUEMADA'nın gayretleri üzerine Yahudilerin sınır dışı edilmeleriyle sona erer (1492). 1496'da Portekiz'den sürülürler.

16., 17. ve 18. yy.da Yahudiler
Hümanizm ve Reformasyon: REUCHLIN, İbranice bildiği için Yahudilerin savunucusu olur (Dominikenlerle ve Talmudun yakılmasını talep eden vaftiz edilmiş Yahudi PFEFFERKORN'la mücadele eder). REUCHLIN için "sinagog" artık, "Hıristiyan kilisesinin" yenilgiye uğratılmış kölesi değil, kardeşidir. 'Göz Aynası' adlı inceleme yazısında (1511) Roma hukukunun (Yahudiler imparatorluğun tebaasıdır) ve kilise hukukunun (Yahudiler komşudur) asıl anlamını yeniden tesis etmeye çalışır. Reformasyonla Yahudilerin durumu düzelmez. LUTHER'in Yahudileri savunmasını ('İsa doğuştan Yahudidir', 1523), Yahudileri Hıristiyanlaştırma ümidi gerçekleşmeyince, 'Yahudilere ve Yalanlarına Dair' adlı polemik türündeki yazısı izler (1542).
Saltçı devlet (17./18. yy), Yahudilere ilişkin politikasında merkantilizm ilkesini esas alır: Aktif ticaret bilançosu yaratmak. 1648'den sonra Alman prenslerinin daimi ordu ile dış politika için paraya gereksinim duymaları, yeni para kaynakları yaratılmasını (tekeller, imalâthaneler, vergi tahsili, piyango v.d.) gerekli kılar. Prens saraydaki Yahudi unsurlara dayanır. Saraydaki Yahudiler küçük bir aristokrat grup teşkil ederler; "genel ayrıcalıkları", zenginlikleri ve nüfuzları onları, geçimlerini eskicilik, seyyar satıcılık, sarraflık ve rehin eşyaların satışı ile sağlayan diğer Yahudilerden ayırır.

Sanat: Karolenj sanatı, Bizans örnek alınarak ortaya çıkar (Antik çağın doğululaşmış geç dönemi etraflı biçimde ele alınır): **Aachen'daki imparator ikametgahı kilisesi** (merkezsel yapı); giriş salonu çeşitli etkiler doğuracak şekilde tanzim edilmiş olup, orta mekân daha yüksektir ve iki yanında kuleler vardır. Roman bazilika tipi, manastırlar ve piskopos kiliseleri için örnek teşkil etmekle birlikte, daha da geliştirilerek **kuleler** ve (kötü ruhları kovmak amacıyla) batı tarafına koroya ayrılmış balkonu içeren yan kısım eklenmiştir. - **Minyatür sanatının** ve küçük heykellerin (fildişi kabartmalar) yanı sıra, saray ve duvar resimlerinden geriye kalanlar azdır. **Anıtsal heykeller yoktur.**

Roman stili ("Roman dilleri" terimine benzer şekilde, bu isim Fransız romantik de Gerville tarafından verilmiştir, 1818), Hıristiyan Avrupa'nın ilk anıtsal yapı tarzıdır ve Karolenj imparatorluğunun sanatını izler (950 civ.). Kilise yapı sanatının en büyük başarısı, daha Karolenjler devrinde vurgulanan doğu tarafının (çapraz sahın, apsid) yanı sıra batı tarafının daha da genişletildiği (cepheler, çifte korolar) **bazilikadır.** Yatay tanzim, uzun sahınla çapraz sahının kesiştiği noktaya, batı tarafındaki yan kısma ve koroların yan taraflarına kuleler yerleştirmek suretiyle (çok kuleli yapı) ikiye ayrılır. Yuvarlak (silindirik) ve birbirine dik yüzeylerden oluşan (kübik) biçimlerin tipik şekilde birbirini izlediği Roman tarzı **kitlesel yapı,** yükseklige yönelmeyle bir bütün içinde toplanır. 1100'de uygulanmaya başlanan **kubbe,** mekânı birleştirir ve duvarla tavana nüfuz eder. Heykelcilik sanatında yüzey işlenerek plastik cisimler oluşturulur ve serbest figürler yaratılır. Arkaik ciddiyet taşıyan bu büyük heykeller, binayla bağlantılı olarak ortaya çıkar **(mimari heykelciliği).** Bu sanat, alınlıkların üçgen yüzeylerindeki kabartmalarda (kıyamet günü betimlemesi) ve ana giriş kapısı kemerinin iç kısmındaki figürlerde doruk noktasına ulaşır. **Duvar ressamlığı** (mekânsal ve cismi yanıltmaca yoktur), Eski ile Yeni Ahit'ten ve azizlerin yaşamlarından sahneler gösterir. **Almanya'da,** erken Roman döneminin katı stilini (Otto dönemi sanatı: Magdeburg Katedrali, Gemrode'de St. Cyriacus), anıtsal kubbeli yapının olgunluğu izler (Speyer, Mainz, Worms katedralleri). **Fransa'da** ekoller oluşur: Normandiya (iki kuleli batı cephesi: Caen'de St. Etienne), Burgonya (aydınlık şapel saçaklı ve kenarlıklı koro), Provence (Antik çağ biçimlerinin taklidi: Arles'da St. Trophime).

Teknik yenilikler (Sivri tonoz, kemerli ve sütunlu payanda, çapraz kaburgalar) içeren **gotik stili,** Fransız kraliyet merkezi Isle de France, Champagne ve Picardie'de ortaya çıkarak bütün Avrupa'ya yayılır. Kilisenin bu evrensel stilinin yarattığı en büyük yapı gotik katedrallerdir: Uzunlamasına, çok sahınlı bu yapı, çapraz sahın ile alçak duvarla ve şapel saçağıyla çevrili koroyu (kült merkezi) içerir. **Cephenin geometrik görünümü** önemlidir: Kubbe ağırlığının tonoz kaburgaları vasıtasıyla destek ayaklarına ve mekânın dışında bulunan kemerli ve sütunlu bir payandaya kaydırılması, yüksekteki sahın duvarının, taşıyıcı kaburgalara ve rahatlatılmış dolgulara (cam duvarlar) dağılmasını sağlar. Düşey biçimcilik, üç sahınlı bazilikalarda arkadlarla pencereler arasında kalan yatay duvarın ortadan kaldırılmasına yol açar (koroya ayrılan balkon kalkar).

Fransa'da ilk gotik dönemini (St. Denis, koronun açılış töreni 1144; Sens, başl. 1142), yüksek gotik (Chartres, başl. 1194; Reims, başl. 1211; Amiens, başl. 1220; Beauvais, başl. 1272, koro yüksekliği 48 m) izler. Geç gotik (düz hatlı gotik) hafif değişikliklerle yetinir.

İngiltere'de, katedrallerde (papazlık bölgesi kiliseleri, Fransa'da piskoposluk kiliseleri), uzunlamasına eksen vurgulanır; bunun yanı sıra mekân bölümlerinin yan yana olması (koro, çapraz sahınlar, Meryem şapeli: Lady Chapel) dikkati çeker. "Early English" stilini (York, Salisbury, Lincoln), "Decorated Style" izler; bunun tipik özelliği keşişler için uzunlamasına korolar içermesi ve Fransa'ya özgü geometrik biçimli pencere kemer süslemelerinin benimsenmesidir (Exeter, Wells). 15. yy.da, "Perpendicular Style"a özgü kutsal mekân olan "İngiliz standart mekânı" ortaya çıkar (King's College Chapel, Cambridge). **Norveç'teki** Drontheim katedrali Anglo-Norman gotiğine has özellikler gösterir.

Almanya'da gotik stilini Trier'deki Liebfrauen kilisesi (merkezsel yapı) ile Marburg'daki Elisabeth kilisesi (eşit yükseklikte sahınları olan tek çatılı mekân) başlatırlar. Strassbourg ve Köln katedralleri yüksek gotik stiline yol açarlar. Kuzeyde tuğla kullanılan gotik ortaya çıkar (Chorin, Doberan'da Zisterzienlerin yapı tarzıdır). Sahınları eşit yükseklikte, tek çatılı kilise tipinin (Soest'teki Wiesen kilisesi, Danzig'deki Maria kilisesi) mekân biçimi, Almanya'nın kuzeyinde ve İskandinavya'da önem kazanır. Geç gotik stilinde, ışığın ve gölgenin birbirini izlemesiyle pitoresk bir etki uyandırılmaya çalışılır (Nürnberg'deki Lorenz kilisesi). Gotik Hollanda'ya (ahşaptan beşik tonozlar), İber Yarımadası'na ve İtalya'ya yayılır.

İnşaat dernekleri, bir yapıda çalışan taşçıları bir iş topluluğu içinde bir araya getirir (dernek düzeni), meslek sırrı olarak teknik deneyimleri, orantılara ilişkin ilkeleri, yöntemleri aktarır ve "dernek heykel sanatını" (katedrallerde heykeltraşlık işleri) yaratırlar.

Ruh kazandırma ve insanileştirme çabası içinde olan **heykelcilik,** mimariyle sıkı sıkıya bağlantılıdır (Senlis, Chartres). Belirgin özellikleri, idealizm (Fransa'daki Antik Çağ örneklerini izleyerek güzel insanlar şekillendirmek) ile ruhanileştirme yönünde hissedilir bir istek görülen natüralizmdir (acı çeken İsa ile anne olarak Meryem: Madonna betimlemeleri). Duvar ressamlığı geri plana itilir (yalnızca dünyevi yapılarda vardır). İç mekânı renkli ışıkla dolduran **vitray** sanatı önem kazanır (Chartres: 1359 resim içeren 146 pencere). Sehpa ressamlığı başlar.

Yüksek ortaçağda devlet: Fransa'da (S.159) ve İngiltere'de (S.161), derebeyine sadakat, tebaalık yemini ve boşalan tımarların krallığa geri dönmesi nedenleriyle kralın otoritesinin güçlenmesine karşılık, Almanya'da, vasallara tımarlarının veraset yoluyla intikalini sağlayan ve bunlara el konulamayacağını hükme bağlayan tımar yasalarına (II. KONRAD, 1037; III. LOTHAR, 1136), **tımar olarak verme zorunluluğuna** (dünyevi bir prensin boşalan tımarı bir yıl sonra tekrar tımar olarak verilir, bu nedenle kraliyet mülkünü genişletme olanağı yoktur) ve özgür yurttaşların özel mülklerini artırmalarına (kraliyet tımarları bir tımar sicilinin olmaması nedeniyle çoğunlukla serbest mülk haline gelir) bağlı olarak kralın gücü zayıflar. İngiltere ve Fransa'da merkeziyetçiliğin giderek artmasına karşılık, Almanya'da feodal parçalanma vardır; (tımar hiyerarşisinde bir rütbe sırası belirleyen) **ordu rütbe işareti tüzüğünün** çıkarılması da bu parçalanmayı durduramaz. Bu tüzüğe göre kral 1., ruhani prensler 2., dünyevi prensler 3., özgür derebeyleri 4., fahri yargıçlarla ministerialler 5., onların adamları 6. ve şövalye vasıflarına sahip diğerleri 7. rütbe işaretine sahiptirler (Saksonya ve Süebya hukuk kitabına göre).

Soylular: Eski Germen soylu sülalelerinden, Frank krallarının memurlarından ve kraliyet vasallarından doğan, miras hakkına sahip büyük derebeylerinin **("üst düzey soylular")** gücü, kontlukla mülkün birleştirilmesine dayanır. Miras yoluyla geçen tımarlar haline gelen ve sınırları miras, bölünme ve fetih nedenleriyle artık idari bölge sınırlarıyla örtüşmeyen (idari bölgeler dağılır) eski kontlukların yanı sıra, özel mülk sahiplerinin ve soylularla kiliselerin hâkim oldukları yeni kontluklar ortaya çıkar (şatolar odak noktasıdır); bunların gücü dokunulmazlıklarından ve yargı hakkından kaynaklanmakta olup, -piskoposluklar ve manastırlar gibi- bunlar da güçlerini arttırmaya çalışırlar. Bu üst düzey soyluların yanında **alt düzey soylular** yer alır: İngiltere ve Fransa'da **Ligesler** (Homines ligii), Almanya'da **Ministeriailer**. Ministeriailer (Kralın küçük memurları, derebeylerin vasalları ile kraliyet vasalları), kendi haklarını geliştirmek, özgürlerin ministeriailiğe girmeleri, görevlerini titizlikle icra edip yönetmeleri, saray hizmetine ve derebeylerin savaş seferlerine (el işi yapmazlar) katılmaları suretiyle kulluktan özgürlüğe geçerler. Tımarların miras yoluyla geçmesi ve şövalyelik niteliklerine sahip olma, profesyonel savaşçı sınıfından (atlı silah zanaatkârları), (Staufenler döneminde) ortak bir yaşam biçimi geliştiren yeni bir sınıfın doğmasına yol açar: **Şövalyeler.** Avrupa soylu sınıfı üst düzey ve alt düzey soylulara ayrılır: Derebeyleri [Herren] ve şövalyeler [Ritter] (Almanya), Lordlar ve Gentry (İngiltere), Baronlar ve Chevaliers (Fransa), Grandlar ve Hidalgolar (İspanya).

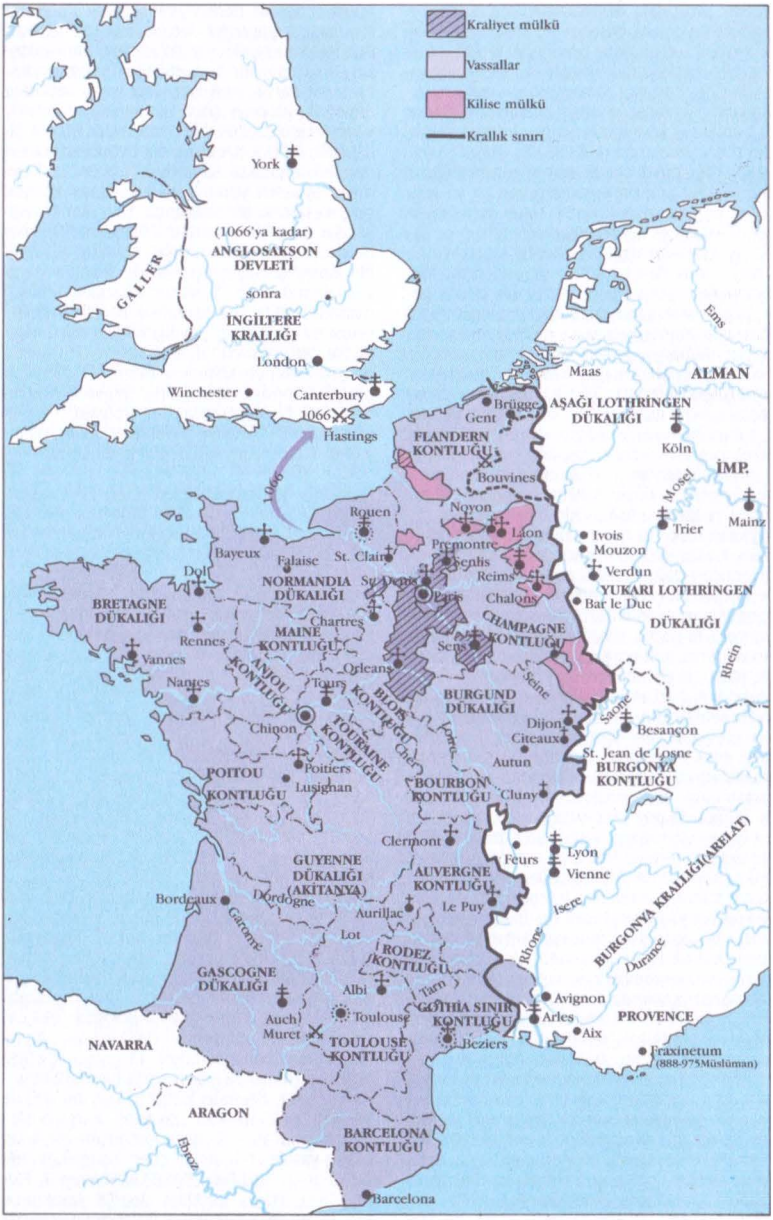
Şövalye sınıfı: SUTRI'li BONIZO, 'Liber de vita christiana' adlı eserinde (1090 civ.) Hıristiyan şövalyenin (Miles christianus) uyması gereken kuralları belirtir: Derebeyine sadakat, ganimetten feragat, yaşamını derebeyine adama, "Res publica"nın esenliği için mücadele, din sapkınlarıyla savaş, yoksulları, dulları ve yetimleri koruma ve derebeyine karşı and içilen sadakate riayet. Bu görevler, şövalyenin, cesaret, adalet, bilgelik ve ölçülülük (örnek alınanlar: BÜYÜK İSKENDER, BÜYÜK KARL) olarak belirtilen ana erdemleriyle birlikte, sanatta toplumun üst kesiminin aynasını yaratan şövalye-saray kültürü çerçevesindeki **şiir sanatında** sık sık methedilir. Şiir sanatının temelini kadınlara hizmet oluşturur. Epik şiirde erkeğin hizmeti, şövalyenin (saray şenliği çerçevesinde şövalye karşılaşmalarındaki ve "liyakatini ispatladığı") başarılarında, lirikte (Minne: ruhsal bağlılık, manevi sevgi) ise şövalyenin sevdiği kadına hayranlığını dile getirmesi olarak ifadesini bulur. Davetle gerçek arasında silinmesi mümkün olmayan bir çelişki ortaya çıkar. Şairler (Provence'ın trubadurları, Kuzey Fransa'daki Trouvères ile Alman Minne şarkıcıları) şövalye erkekler, dinleyiciler ise derebeyleri ve evli kadınlardır.

Fransa'da **Troyes'li Chrétien** 1160-1190 arasında büyük saray romanlarını (Romans courtois) yazar: 'Erec', 'Cligés', 'Lancelot', 'Yvain', 'Perceval', ilk trubadur POITIERS'li IX. WILHELM'dir (1071-1127).

Trubadur şarkıları Almanya'da, REINMAR VON HAGENAU, HEINRICH VON MORUNGEN (1190-1200) ve **Walther von der Vogelweide** (1190-1230 civ.) ile parlak devrini yaşar. Saraylı epik şiirin ana temsilcileri, HEINRICH VON VELDEKE ('Servatius', 1170 civ.; 'Eneit', 1190 civ.), **Hartmann von Aue** ('Gregorius', 'Armer Heinrich' (Zavallı Heinrich), 1190-1200); 'Iwein', 1205 civ.), **Wolfram von Eschenbach** ('Parzifal', 1210 civ.), **Gottfried von Strassbourg** ('Tristan', 1210 civ.). 1200 civ. 'Nibelungenlied' destanı, 1220'de 'Ağıt' ve 1240 civ. 'Kudrun' ortaya çıkar. 13. yy.ın 2. yarısında kahramanlık destanları yer alır: 'Hugdietrich', 'Wolfdietrich', 'Ravenna Muharebesi', 'Rosengarten', 'Laurin' v.d.

Hukuk: Teamül hukuku Almanya'da EIKE VON REPKOW tarafından, genel hukuk ve tımar hukukuyla beraber **'Sakson hukuk kitabı'**nda (1220-1230) kayda geçirilir. Yarım kalan 'Alman hukuk kitabı'nın ('Sakson hukuk kitabı'nın yukarı Alman çevirisidir) devamını 1275 civ. **'Süebya hukuk kitabı'** teşkil eder. - **Bologna** 1088 civ. Roma hukuku öğretiminin merkezi olur. Roma hukukunun benimsenmesi, 13. yy.da özellikle İngiltere, Fransa ve Almanya'da başlar (S.185).

Almanya'da, özellikle hiçbir zaman bütünüyle yasaklanamayan kan davasına karşı önlem olarak çıkarılan, kökeni Tanrı barışına dayanan **asayiş yasaları** hükümleri önem kazanır (IV. HEINRICH'in, I. FRIEDRICH BARBAROSSA'nın, II. FRIEDRICH'in asayiş yasaları). Asayiş yasalarının hükümleri ceza hukukunu ilgilendiren amaçlara da hizmet eder (eksikleri olan ilk ceza yasalarıdırlar).

Capetler idaresinde Fransa

Capetlerin Yükselişi

987-996 BÜYÜK HUGO'nun oğlu **Hugo Capet** (Cappa: kap kelimesinden), Alman sempatizanı partinin lideri başpiskopos REIMS'li ADALBERT'in etkisi ve imparatoriçe THEOPHANU'nun desteği ile kral seçilir ve taç giyer. Ardılları DİNDAR ROBERT [996-1031], I. HENRI [1031-1060] ile I. PHILIPP [1060-1108], "Rex Francorum" (Frankların kralı) unvanını taşımakla birlikte, yalnızca, nüfuzu olmayan gölge krallardır. Capetlerin yükselişi

1108-37 ŞİŞMAN VI. LOUIS'le başlar; VI. Louis, kraliyet mülkünün asi ruhlu vasallarına boyun eğdirir ve I. PHILIPP'in ortak hükümranı sıfatıyla ruhanilerin göreve atanmalarını düzenleyerek Fransa krallığının papalıkla ilişki (Almanya'ya karşı korunma) kurmasını sağlar. Danışmanı başpapaz ST. DENIS'li SUGER [1122-51], merkezi bir yönetim kurar ve arkadaşı CLAIRVAUX'lu BERNHARD vasıtasıyla kralla yeni keşiş tarikatları arasında ilişkiler kurulmasını sağlar. Fransızların kendilerini "Tanrının seçilmiş maşaları" (Gesta Dei per Francos) olarak gördükleri Haçlı seferleri ile,

1124 kayınpederi İNGİLTERE Kralı I. HENRY'nin müttefiki imparator V. HEINRICH'in (S.148) saldırısı, **Fransız milliyetçilik duygularının** oluşmasına yol açar. Altın direkli kırmızı kraliyet sancağı (Auri flamma) tesis edilir.

1137-80 (Aquitania varisi POITOU'lu ELEONORE'yle evli) VII. LOUIS 2. Haçlı Seferine (S.151) katılır. Onun yokluğu sırasında başpapaz SUGER kralı temsil eder ve Haçlı Seferinin yol açtığı masrafların karşılanması için genel bir doğrudan vergi koyar.- ELEONORE VII. LOUİS'den ayrıldıktan (1152) sonra, Normandiya Dükü ve Anjou, Maine ve Touraine Kontu HEINRICH'le evlenir; Heinrich böylece Aquitania'yı (Poitou, Guyenne, Gascogne) da elde eder. 1154'te HEINRICH İngiltere kralı olur.

1180-1223 II. Philipp Auguste, I. JOHN yönetimindeki Angevin krallığıyla olan anlaşmazlıklara son verir (S.161).

1202 II. PHILIPP tarafından I. YURTSUZ JOHN aleyhine açılan davada John'un tımarlarını kaybettiği ilan edilir. II. PHILIPP Loire'ın kuzeyindeki bölgeleri fetheder. Rouen teslim olur (1204).

1212 I. JOHN'a, Welf İmaratoru IV. OTTO'ya ve Flanderli büyüklere karşı Staufen sülalesinden II. FRIEDRICH ile ittifak yapılır (S.173).

1214 Bouvines meydan savaşı: II. PHILIPP rakiplerini yener. I. JOHN'la Chinon'da 5 yıllık barış yapılır: Loire'ın kuzeyindeki İngiliz mülkleri II. PHILIPP'te kalır (Fransa'nın üçte biri kraliyet mülkü olur).

1209-29 Güney Fransa'da Albililerle savaşlar (S. 149): Papanın delegesi CASTELNAU'lu PETER'in kont TOULOUSE'lu VI. RAIMOND'un içoğlanı tarafından öldürülmesinden sonra Papa III. INNOCENTIUS haçlı seferi çağrısında bulunur. Leicester Kontu MONTFORT'lu SIMON kumandasındaki Haçlı ordusu Provence'ı fetheder (1209-18). Bézier alınır ve yakılır (1209). MONTFORT'lu SIMON, VI. RAIMOND'u ve onun kayınbiraderi ARAGON'lu II PEDRO'yu Muret yak. yener (1213). SIMON 1218'de ölür, VI. RAIMOND ülkesini geri alır.

1223-26 VIII. LOUIS. Fransa veraset yoluyla geçen ülke olur (taç giyme töreni yeri Reims'dir). VIII. Louis İngilizlerden Poitou ile Saintonge'yi alır (1224), Avignon'u (1226) ve Languedoc'u fetheder.

1226-70 IX. Aziz Louis.

1229 Paris Antlaşması Albililerle savaşlara son verir.

TOULOUSE'lu VII. RAIMOND, Albigeois'ın Tarn ile Agout arasındaki kısmını, Quierzy'nin kuzeyini ve Narbonne dukalığını krallığa devreder. Geriye kalan mülkleri ölümünden (1249) sonra kızı JOHANNA'ya geçer; Johanna VIII. LOUIS'nin 3. oğlu POITIERS'li ALFONS'la evlenir; mülkü 1271'de krallığın olur: 1202 yılına kadar yalnızca iç kesimden oluşan kraliyet mülkü Akdeniz'e kadar yayılır.- IX. LOUIS Haçlı seferinden döndükten (S.153) sonra baronların İngiltere tarafından desteklenen isyanını bastırır ve III. HENRY'yi yener (S.161).

1259 Paris Barış Antlaşması: III. HENRY Normandiya, Maine, Anjou ile Poitou'dan feragat etmek ve Guyenne (Aquitania) dukalığı için de Fransa kralını tımar beyi olarak tanımak zorunda kalır. İmparator II. FRIEDRICH'in ölümünden (1250) sonra IX. LOUIS Avrupa'nın en güçlü hükümranı olur ("Hakem").

Devlet ve Anayasa

Fransa kralının otoritesinin temelini kraliyet mülkü oluşturur. Feodal çözülme döneminden sonra 11. yy.da, gelişmiş resmi daireleri ve mükemmel işleyen bir yönetimi olan büyük egemenlik toprakları oluşur. Bu konsantrasyon, yavaş yavaş güçlü bir merkezi otorite kuran ("konsantre, konsantrasyon") krallığın lehinedir. Tımar hukuku geliştirilir ve kral tımar piramidinin en başında yer alır. Bunu sağlayan, ülkenin feodalleştirilmesi, boşalan tımarların krallığa geri dönmesi ve vasalların yalnızca derebeylerine karşı sadakatle (Homines ligii, Ligesse) yükümlü olmalarıdır; ancak bu yükümlülük, krala sadakat yükümlülüğünü zedelemeyecek ölçüdedir (Rex: Dominus ligius ante omnes). Merkezi idare, **parlamento** (en üst mahkeme) ve memur teşkilatı kurularak pekiştirilir.

Doğrudan vergilendirmeye yönelik ilk adım **Taille**'dir (genel olarak mevcut hizmet yükümlülüğü için para yerine geçer). Devlet bütçesi hazırlanır. Mali ve askeri nedenlerle, kentler belediyelere ayrıcalıklar tanımak suretiyle güçlendirilir.

11. - 13 yy. da İngiltere ve Fransa

1066-87 Fatih William Hastings yak. meydan savaşından sonra Westminster'de krallık tacını giyer (1066) ve bütün İngiltere'yi fetheder (1071'e kadar). İsyanlardan sonra Anglosakson soylularının mülkleri ellerinden alınır.

1086 Bütün mülkleri yıllık verimlerine göre kaydeden bir arazi kadastrosu olan **Domesday Book** (Domesday: Kıyamet günü) hazırlanır.

1086 Salisbury tebaalık yemini: Vasalların vasallarının sadakat yükümlülüğü, krala sadakat mahfuz tutularak geçerlidir (karşl. S.159). Feodal tımar piramidinin başında kral yer alır; kendisine Curia regis (Büyükler Kurulu) danışmanlık eder.

1087-1100 II. KIZIL WILLIAM. En büyük ağabeyi ROBERT CURTHOSE Normandiya dukalığını alır. WILLIAM'ın ölümünden sonra kardeşi

1100-35 I. HENRY krallık tacını giyer. Tinchebrai yak. ROBERT CURTHOSE'u yener (1106) ve Normandiya'yı tekrar İngiltere'ye bağlar.

1107 Westminster antlaşması (konkordatum) görev kavgasına son verir (S.148). - Kral soyluları,

1127 kızı (İmparator V. HEINRICH'in dul eşi [S.148]) MATHILDE'yi veliaht olarak tanımaya zorlar. MATHILDE Kont ANJOU'lu GEOFFROI ile evlenir (1128); miğferindeki katırtırnağı dalı süslemesinden ötürü Geoffrei'nın lakabı "Plantagenet"tir (S.159).

I.HENRY döneminde bir **hesap odası** (Scaccarium, Exchequer) kurulur; Shire şerifleri (S.129), elde ettikleri gelirleri (icar bedelleri ile feodal gelirler) Paskalya'da ve Mikâil Günü'nde listeler (Pipe rolls: boru şeklinde yıllık rulolar, 1130/31'den itib.) halinde bu odaya sunarak hesap verirler. Vikinglere ödenen haraçlardan (danegeld), genel bir resmi vergi geliştirilir.

1135-54 BLOİS'li STEPHEN. MATHILDE'nin İngiltere'ye çıkmasından (1139) sonra, soyluları ve kiliseyi güçlendiren bir anarşi dönemi (iç savaşlar) başlar.

1154-1399 Anjou-Plantagenet Hanedanı

1154-89 STEPHEN tarafından saltanat varisi olarak tanınan (1153) **II. Henry** kral olur. Fransa'daki kraliyet tımarları (Normandiya ile Bretagne anneden; Anjou, Maine, Touraine babadan; Aquitania ELEONORE'den [S.159]) İngiltere'yle birlikte Angevin Krallığını oluşturur.

1164 Clarendon Anayasalarıyla kraliyet hakları yeniden tesis edilir: Suç işleyen ruhaniler bir ruhani mahkeme tarafından yargılanır, dünyevi bir mahkeme tarafından cezalandırılır. Ruhanilerin temyiz için Roma'ya başvurma hakları kısıtlanır. II. HENRY'nin kançıları (1155) ve Canterbury Başbiskoposu (1162) THOMAS BECKET karşı koyar ve öldürülür (1170). II. HENRY Becket'in mezarı başında pişmanlık getirir (1174).

1171 İrlanda'nın fethine başlanır.

1173-74 II. HENRY'nin oğulları isyan ederler. HENRY'nin başarısı: **Kraliyet mahkemesinin** (Curia regis: III. HENRY'den itib. Bancum regis [King's bench]) genişletilmesi ve Westminster'de düzenli soruşturma ve delil tespit davalarının görüldüğü 5 üyeli bir daimi **mahkeme** kurulması. Jüri üyeleri halk tarafından seçilir. Yavaş yavaş genel bir İngiliz hukuku (common law) gelişir. **Hesap odası** maliye mahkemesi olur. **Şerif** kraliyet memuru olarak kalır.

1189-99 ASLAN YÜREKLİ I. RICHARD Haçlı Seferinden (S151) döndükten sonra isyankâr kardeşi I. YURTSUZ JOHN'a boyun eğdirir. Chalus şatosu önünde öldükten sonra

1199-1216 I. YURTSUZ JOHN tahta çıkar; Guyenne dışında Fransa'daki mülkleri kaybeder (S.159) ve III. INNOCENTIUS'la (S.149) olan anlaşmazlık çerçevesinde aforoz edilir (1209). II. PHILIPP AUGUSTE'nin İngiltere'yi işgale yönelmesi karşısında JOHN tavır değiştirir (STEPHEN LANGTON'u Canterbury başpiskoposu olarak tanır) ve papadan İngiltere'yi tımar olarak alır (1213). Lusignanlara (Poitou'da sülale) boyun eğdirilmesinden sonra

1214 Bouvines yak. meydan savaşında (S.159) JOHN'un müttefikleri yenilgiye uğratılır. Chinon Barış Antlaşmasından (Loire'ın kuzeyindeki bütün bölgeler kaybedilir) sonra soylular ayaklanırlar. JOHN, Windsor yak. Runnymede'de

15. 6. 1215 Magna Charta libertatum'u kabul etmek zorunda kalır: Kral "eski hukuka" bağlı kılınır ve baronların haklarını (feodal itiraz hakkı) yazılı olarak garantilemek zorundadır. Temel düşüncelerin (kilisenin haklarının korunması v.d.) yanında, münferit talepler ile yürürlükteki tımar hukukunun özel hükümleri yer alır. Magna Charta "Anayasanın İncil'i" haline gelir.

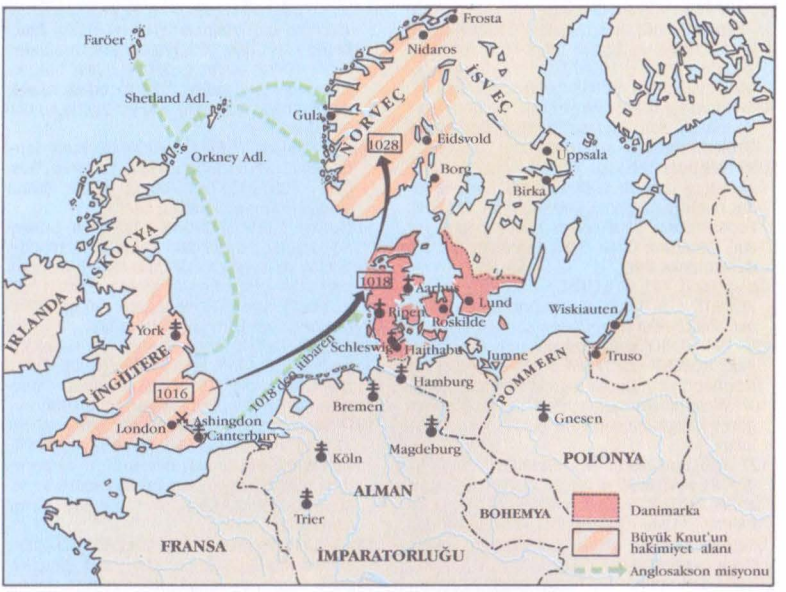
1216-72 III. HENRY. Kilisenin güçlenmesi, papalık makamları (kurie) tarafından uygulanan acımasız vergilendirme, Güney Fransa'da kayırılan kişilerin ("Poitevins") en üst düzey resmi görevlere atanmaları ve Sicilya ile Alman hanedanlarının elde edilmesi amacıyla talep edilen vergiler,

1258-65 baronların isyanına yol açar. III. HENRY, Albililerin 3. oğlu (S.159) MONTFORT'lu SIMON'un liderliğindeki muhalefetin baskısıyla,

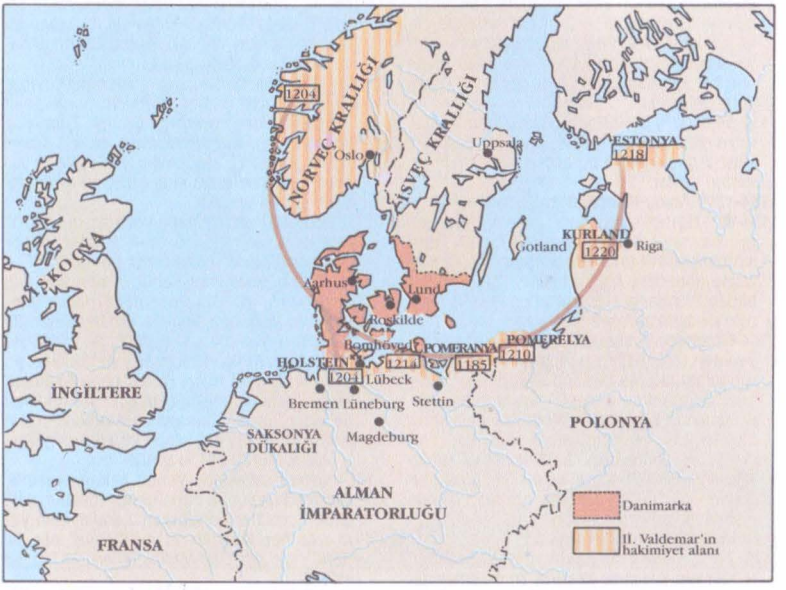
1259 Oxford tekliflerini kabul etmek zorunda kalır: Kralın yanında, ona danışmanlık yapmak ve yönetimi kontrol etmek amacıyla 15 baron yer alır. III. HENRY, IX. LOUIS'yle (1259 Paris Antlaşması S.159) ve teklifler için içtiği andı iptal eden (1261) papayla ittifak kurar. IX. LOUIS'nin hakem sıfatıyla teklifleri geçersiz kılmasından (Mise d'Amiens, 1264) sonra, alt düzey soyluların ve kentlerin lideri olarak MONTFORT'lu SIMON kralı

1264 Lewes savaşında yener: Saltanat naiplik meclisi kurulur ve parlamento toplanır; parlamentoda her kontluktan 2 şövalyenin yanı sıra her kentten 2 yurttaş yer alır. III. HENRY'nin oğlu EDWARD, MONTFORT'lu SIMON'u

1265 Evesham meydan savaşında yener (SIMON ölür).

11. yy'da Büyük Knut'un Kuzey Denizi Krallığı

Muzaffer II. Valdemar'ın Krallığı

900 civ. İskandinavya'da, hâkimiyetlerini genişletmek ve pekiştirmek amacıyla Hıristiyanlığa geçen büyük krallar yönetiminde ilk krallıklar kurulur.

Danimarka (935-1286)

935-945 civ. Kral BÜYÜK GORM. Jütland'dan hareketle İsveçli Vikinglerin Haithabu (Schleswig) krallığını fetheder. Oğlu HARALD MAVİ DİŞ (960 civ. vaftiz edilir) döneminde Ripen, Aarhus ve Schleswig piskoposlukları kurulur (948). HARALD, II. OTTO'ya yenildikten (974) sonra oğlu

985-1014 SVEN ÇATALSAKAL tarafından sürülür; Sven Danimarka'yı hıristiyanlaştırır ve Anglosaksonlara karşı bir Danimarka ordusuna kumandanlık eder (994). Oğlu

1016-35 Büyük Knut, Londra'da EDMUND'u yendikten sonra kral olarak tanınır (S.129). Kardeşi HAROLD'un ölümünden sonra Danimarka kralı olur (1019). Norveç'e egemen olunur (1028). Anglosakson rahipler misyonerlik yaparlar ve kilise kurarlar.

1104 Lund başpiskoposluğu kurulur. Danimarka 11. ve 12. yy.da sık sık Alman imparatorluğuna tımar yoluyla bağlanır ve taht kargaşalıkları nedeniyle zayıf düşer.

1157-82 I. BÜYÜK VALDEMAR. Danimarka'nın büyük güç olma yolunda yükselişi başlar. Valdemar, Roskilde piskoposu ABSOLON'la birlikte taşraya egemen olur (şatolar kurulur) ve ASLAN HEINRICH'le birlikte

1160-64 Venetlere karşı seferler yapar. Rügen'i fetheder (1168). Kilise ve soylular köylülerin zarar görmesi pahasına yükselir.

1182-1202 IV. KNUT, ASLAN HEINRICH'in kızı GERTRUD'la evlenir, tımar için imparatora biat etmeyi reddeder, Pomeranya'yı fetheder (1184). POMERANYA'lı BOGUSLAV biat eder (1185).

Kardeşi Schleswig dükü VALDEMAR Lübeck ve Hamburg'la birlikte Holstein'ı fetheder (1201).

1202-41 Muzaffer II. Valdemar. Lauenburg'la Norveç'i, Pomerelya'yı, Estonya'yı ve Kurland'ı fetheder. II. FRIEDRICH'ten Elbe'nin diğer tarafındaki topraklar üzerinde egemenliği alır. Esareti (1223-25 kont SCHWERIN'li HEINRICH'in yanında) sırasında Danimarka'nın fethettiği yerler kaybedilir.

1227 Bornhöved savaşı: II. VALDEMAR, kuzey Almanya'daki prensler ve Lübeck tarafından yenilgiye uğratılır. Sonuç: Almanya'nın Baltık Denizi'ndeki ticareti canlanır, Danimarka üstünlüğünü kaybeder.

VALDEMAR fetih planlarından vazgeçer. Torunu

1259-86 V. ERIK GLIPPING, Danimarka Magna Charta'sı (1282) ile, üst düzey ruhani reislerin, baronların ve saray memurlarının meclisi olan danehofu her yıl yasama amacıyla toplamakla yükümlü kılınır: Kral otoritesi ve özerk taşra meclisleri kısıtlanır.

Norveç (900-1280 civ.)

900 civ. GÜZEL SAÇLI HARALD, Ynglingar hanedanından büyük bir krallık kurar. OLAF TRYGGVASON [995-1000] ile AZİZ OLAF [1016-28] dönemlerinde Hıristiyanlık -kısmen zor kullanılarak- kabul ettirilir.

1035-47 İYİ MAGNUS, BÜYÜK KNUT'un oğlu SVEN'in sürülmesinden sonra kral olur. Amcası

1047-66 HARALD HARDRAADE, İngiltere'yi fethetme (S.129) girişimi sırasında ölür. Ardılları döneminde piskoposluklar kurulur. Kentlerin gelişimi teşvik edilir.

1130-1240 Taht kargaşalıkları nedeniyle iç savaşlar.

1152 Nidaros (Drontheim) başpiskoposluğu kurulur.

1164 Bergen diyeti: Piskoposlar kralı seçme hakkını talep ederler.

1184-1202 Sverre liderliğindeki "Birkebeins -kayın ağacı dizliği-" partisi rahipler sınıfına karşı ayaklanır. Sverre, rakip Bagller (piskopos asası) partisine üstün gelir ve piskoposları kendisine taç giydirmeye zorlar. SVERRE, III. INNOCENTIUS'un yasağına karşı koyar. Veraset yoluyla geçen güçlü bir krallık kurar. Torunu,

1217-63 HAAKON HAAKONSSON Hebrid Adalarını ele geçirme savaşı sırasında Man Adası'nda ölür.

1261'de Grönland, 1262/64'te İzlanda Norveç'in olur.

1263-1280 MAGNUS LAGABÖTE (Kanuni) Hebrid Adalarını İskoçya'ya satar (1266) ve kiliseyle anlaşmazlığa son verir (1277); kilise kendisine ait yargı hakkı ile kilise makamlarına serbestçe atama yapma hakkını alır.

İsveç (995-1290)

995-1022 Uppsala hanedanından **Olof Skötkonung** 1008'de vaftiz edilir. Oğullarının ölümünden sonra Stenkil kraliyet hanedanı izler; Stenkiller döneminde Hıristiyan Gautlar ile Uppland'ın pagan Svearları arasında sürekli çatışmalar olur ve ancak 1125 civ. (Stenkillerin soyu tükenince) sona erer.

1130-56 BÜYÜK SVERKER ile, SVERKİRLER kral hanedanı tahta çıkar. Zisterzienler ülkeye çağrılırlar. Upsvearlar KÜÇÜK SVERKER'i tahttan indirirler ve ERIK KNUTSSON'u kral olarak atarlar (1208).

1164 Uppsala başpiskoposluğu kurulur.

SVERKER ile ERIK hanedanlarının, yarım yy.dan uzun süren taht kavgaları, hanedanların soylarının tükenmesiyle (1222, 1250) son bulur.

1250-66 Folkunglar sülalesinden **Jarl Birger** iktidarı ele geçirir. Norveç ve Danimarka ile dostluk ilişkileri kurulur. Finlandiya'nın güneyi elde edilir. Alman Hansa birliğine ticari ayrıcalıklar tanınır. Kentler kurulur. Kapsamlı yasalar çıkarılır.

1275-90 MAGNUS LADULAS (= Samanlık kilidi: Köylülerin soylulara karşı korunması). Büyük köylü sülalelerinden bir soylular sınıfı doğar.

1279 Alsnö Nizamnamesi ile veraset yoluyla geçen soylu bir şövalye sınıfı oluşur: At üstünde savaşanlar vergilerden muaf tutulurlar.

Hohenstaufenlerin İmparatorluğu 1125 - 1254

1125-37 SUPPLINBURG'lu LOTHAR, Staufen sülalesinden SÜEBYA'lı II. FRIEDRICH'e karşı kral seçilir. Almanya'nın doğu sınırındaki prens hanedanlarına ayrıcalıklar tanınır (S.171). KİBİRLİ HEINRICH'in LOTHAR'ın kızı GERTRUD'la evlenmesi, Saksonya'da Welfleri güçlendirir. Roma'da II. INNOCENTIUS tarafından imparatorluk tacı giydirilir (1133). LOTHAR'ın ölümünden sonra özel mülkleriyle Saksonya dukalığı KİBİRLİ HEINRICH'e düşer.

Hohenstaufen İmparatorluğu

1137-52 III. KONRAD. Saksonya AYI ALBRECHT'e, Bavyera Babenberg soyundan Avusturya sınır kontu IV. LEOPOLD'e verilir. ASLAN HEINRICH,

1142 Frankfurt Barış Antlaşmasında Saksonya Dukalığını, AYI ALBRECHT tazminat olarak kuzey sınır eyaletini, Avusturya sınır kontu II. HEINRICH JASOMIRGOTT Bavyera'yı alır. 2. Haçlı seferi ters gider (S.151); ASLAN HEINRICH'le uzlaşma sağlanır; Heinrich "Venetlere karşı haçlı seferi"nde (S. 171) Abodritleri haraç ödemeye zorlar (1147).

1152-90 I. Friedrich "Barbarossa", Staufenlerle Welfler arasında uzlaşma sağlar. Tuscie sınır kontluğu ile Spoleto dukalığını dayısı VI. WELF'e, Bavyera dukalığını kuzeni ASLAN HEINRICH'e verir. II. HEINRICH JASOMIRGOTT'u tazmin amacıyla Avusturya dukalık olur.

I. Friedrich'in İtalya Politikası

1153 Konstanz Antlaşması: I. FRIEDRICH, Romalılara (Roma komünü ve BRESCIA'lı ARNOLDA) ve Normanlara karşı Papa III. EUGENIUS'a destek vaadinde bulunur; Papa imparatorluk tacını giydirmeye söz verir.

1154/55 I. İtalya seferi. I. FRIEDRICH BRESCIA'lı ARNOLDA'yı iade eder ve Papa IV. HADRIANUS'un [1154-59] elinden imparatorluk tacını giyer (1155). Normanlara karşı saldırının yapılmaması nedeniyle papa, Benevento Barış Antlaşmasında (1156) SİCİLYA'lı I. WILHELM'le [1154-66] anlaşır: Sicilya, Apulia ve Capua WILHELM'e tımar olarak verilir.

Ekim 1157 Besançon diyeti: Papanın delegesi Kardinal ROLANDO BANDINELLI ile kançılar DASSEL'li RAINALD [1156-67, 1159 Köln Başpiskoposu] arasında, imparatorluk tacı için "Beneficium" (Feudum: tımar ya da Bonum factum: İhsan) kelimesinin kullanılmasından ötürü şiddetli anlaşmazlık çıkar.

1158-62 2. İtalya seferi: I. FRIEDRICH,

Kasım 1158 Roncaglia diyetinde, özerkliğe kavuşan siteler tarafından el konulan imparatorluk mülklerinin ve imparatorluk haklarının (Regaller) imparatorluğa iadesini ve imparatorluk haklarının imparatorluk memurları tarafından ifa edilmesini talep eder.

1159 Papa seçimi: III. ALEXANDER [1159-1181] ile IV. VICTORIUS [1159-64]. Victorius imparator tarafından Pavia sinodunda (1160) tanınır. Avrupa iki kampa bölünür (1177'ye kadar). FRANSA Kralı VII. LOUIS ile I. FRIEDRICH'in St. Jean de Losne yak. yaptıkları toplantı bölünmeyi ortadan kaldırmaz.

1163/64 3. İtalya seferi: Verona Birliği kurulur. DASSEL'li RAINALD,

1165 Würzburg diyetinde III. ALEXANDER'in tanınmadığının ant içilerek ilan edilmesini talep eder.

1166-68 4. İtalya seferi: DASSEL'li RAINALD Tusculum yak. galip gelir. Bir salgın hastalığın çıkması (RAINALD ölür) orduyu geri çekilmeye zorlar. **Lombardiya Birliği** kurulur ve Verona Birliği ile birleşir (Alessandria birlik festivalleri).

1174-78 5. İtalya seferi: Alessandria'nın kuşatılması sonuç vermez, ASLAN HEINRICH ordusuyla katılmayı reddeder (Chiavenna görüşmesi yapılır). Lombardlarla özel barış antlaşması yapma girişiminin akamete uğramasından ve

1176 Legnano yak. yenilgiden sonra FRIEDRICH Papa III. ALEXANDER'la Anagni ön barış antlaşmasını, bundan hemen sonra

1177 Venedik Barış Antlaşmasını yapar: Lombardiya ve Sicilya ile ateşkes yapılır. Nihai düzenleme yapılıncaya kadar Mathilde'ye ait mülkler üzerinde kullanım hakkı verilir. Papa ile uzlaşılır.

1183 Lombardlarla Konstanz Barış Antlaşması: Lombardiya Birliği tanınır. Seçilen memurlar imparator tarafından göreve atanır. Surlar içerisinde imparatorluk hakları kente devredilir.

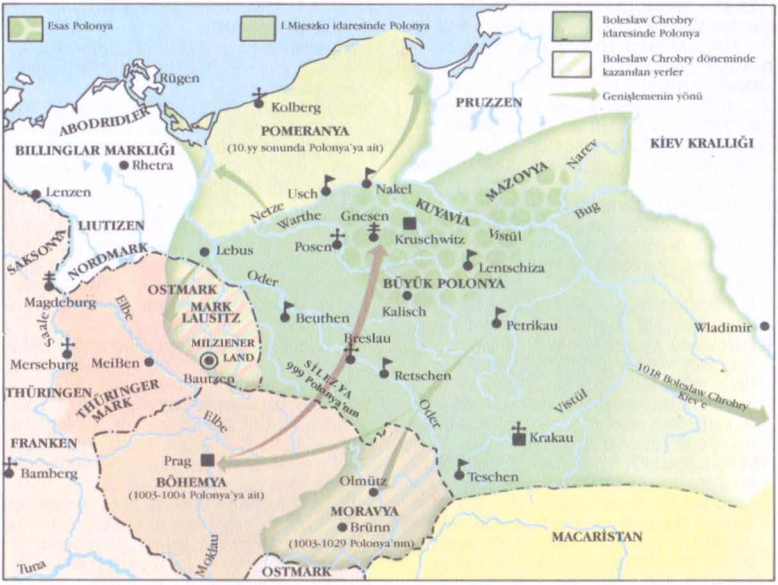
1178-80 "Aslan Heinrich'e karşı dava": Saksonyalı soylular, genel asayişi bozduğu gerekçesiyle düke karşı imparatorluk mahkemesinde dava açarlar. Duruşmaya gelmediği için kanun dışı kılınır ve tımar hukukuna ilişkin 2. duruşmada imparatorluk tımarlarını (Bavyera ve Saksonya dukalıkları) kaybeder. Saksonya Anhalt Kontu BERNHARD'a, Bavyera WITTELSBACH'lı OTTO'ya verilir. Steiermark özerk dukalık olur. Köln başpiskoposu Westfalya ve Engern'in bir bölümü için dük payesini alır (Gelnhausen diyeti). Bir imparatorluk savaşından (1180-81) sonra HEINRICH boyun eğer (1181), miras mülkleri Braunschweig ile Lüneburg'u alır (İngiltere'ye sürülür). Vasalları Mecklenburg ile Pommern (Pomeranya) doğrudan imparatorluğa tabi olurlar, Lübeck bağımsız kent olur.

1184-86 6. İtalya seferi: I. FRIEDRICH Milano ile ittifak kurar. VI. HEINRICH Milano'da taç giyerek İtalya kralı olur ve SİCİLYA'lı KONSTANZE ile evlenir. Bunun üzerine Papa III. URBANUS [1185-87] Kuzey Almanya'daki muhalif prensierle ittifak kurar.

1187 I. FRIEDRICH ile FRANSA Kralı II. PHILIPP AUGUSTE (S.159) Toul'da ittifak kurarlar: Welflere ve Anjoulara karşı Staufenlerin ve Capetlerin ittifakı başlar.

1188 Worms diyeti: I. FRIEDRICH Haçlı Seferine katılır (S.151).

Friedrich'in iktidarının temelleri: Staufen sülalesinin özel mülkleri, imparatorluk mülkü, varisi BEATRIX'le evlendiği (1156) için Yukarı Burgonya (Arelat), Arles'da taç giyerek Burgonya kralı olması (1178).

10. ve 11. yy. da Polonya

Polonya kısmi prenslikleri ve Almanya'nın 12. ve 13.yy. da doğudaki kolonileri

1320'ye Kadar Polonya

Polonya boyları bağımsız bir Polonya devleti (Poleni = Tarla sakinleri) kurmayı kısa sürede başarırlar; bu devlet, Almanya'nın, etkilerini yakından hissettiği doğu politikasıyla anlaşmazlığa düşer.

960-992 Piastlar hanedanından **I. Mieszko.** Çek prensesi DUBRAWKA'yla evlendikten sonra Hıristiyanlığa geçer (966). Polonya böylece kendi piskoposluğu (Posen-Poznan-) olan Hıristiyan bir devlet olur. I. OTTO'nun ayrılıkçı Sakson bir vasalı olan WICHMANN'ın saldırılarından (963 ve 967) sonra bir uzlaşma barışı yapılır. MIESZKO "imparatorun dostu" olur (kişisel sadakat ilişkisi vardır, tımar ilişkisi yoktur). 985'te III. OTTO'ya biat etmekle birlikte, ülkesini papanın himayesine verir. Oğlu

992-1025 I. Boleslaw Chrobry (= Cesur) döneminde imparatorlukla dostluk ilişkisi doğar (III. OTTO'nun evrensel bir Hıristiyan imparatorluk anlayışı vardır). Kızı REGINLINDIS, sınır kontu MEISSEN'li I. HERMANN'la evlenir. Batı Slavları döneminde Polonya'nın üstünlüğü, Krakov'un fethi ve Wisla (Vistül) boylarına egemen olunmasıyla pekişir.

1000 Breslau, Krakov ve Kolberg (Kolobrzeg) piskoposluk bölgeleriyle birlikte bağımsız Polonya kilise vilayeti olarak **Gnesen (Gniezno) Başpiskoposluğu kurulur.** III. OTTO, piskopos PRAG'lı ADALBERT'in mezarına hac ziyareti yapar ve azizlik mertebesine çıkarma törenine katılır.

1002 I. BOLESLAW CHROBRY Hıristiyan bir imparatorlukla ilgili evrensel ideden yüz çevirerek, Bohemya'ya ve imparatorluğa karşı Polonya'nın çıkarlarını gözeten bir politika izler.

1003-18 İmparatorlukla anlaşmazlıklar. Polonya'nın liderliğinde üniter bir batı Slav devleti planı Almanya'nın doğu politikasına aykırıdır. Liutizlere (Lusiciler) ait Lausitz'i, Meissen sınır kontluğunu ve Bohemya'yı ele geçirmek için mücadele edilir.

1013 BOLESLAW CHROBRY Alman kralının tımar egemenliğini tanır.

1018 **Bautzen barış antlaşması:** Lausitz ile Milzen (Milceniler) toprakları BOLESLAW'a imparatorluk tımarları olarak verilir (S.143).

1024 Rusya'daki taht kargaşalıkları sırasında Kiev'in işgal edilmesinden sonra BOLESLAW kral tacını giyer.

1025-34 1018'den beri II. OTTO'nun bir torunu ile evli olan **II. Mieszko**, II. KONRAD'a karşı muhalefetinden dolayı krallık tacından feragat etmek ve Alman kralına tımarla bağlanmayı kabul etmek zorunda kalır (1033). Pomeranya, Lausitz ve Vistül ile Bug arasındaki geniş bölgeler kaybedilir.

1037-58 I. Kazimierz. Paganlar isyan eder; Bohemyalılar akın ederek (S.169) AZİZ ADALBERT'in iskeletini Prag'a naklederler ve Silezya'yı ilhak ederler (1038). KAZIMIERZ, sürüldükten sonra Almanya'nın yardımıyla ülkesine geri döner. Yeni başkent Krakov, kiliseyi (Alman ruhaniler görevlidir) ve devleti (iktidar Büyük Polonya'dan Küçük Polonya'ya kaydırılır) yeniden yapılandırır. III. HEINRICH Silezya'yı geri verir (1054).

1138'e kadar Polonya dukalığı, dükün görevlendirdiği kişiler tarafından (Kastellane) bütünüyle merkeziyetçi sistemle yönetilir. Alman hukukunun etkisiyle kiliseye, sonraları soylulara, yani dukalığın eski memurlarına ve maiyetine de dokunulmazlıklar tanınır. Soylu sınıfı **magnatlardan** ve şövalye küçük soylular olan **szlachtalardan** oluşur.

1058-79 II. Boleslav, kendisine karşı kurulan koalisyondan (IV. HEINRICH, Bohemya, Rusya) ötürü imparatorlukla papalık arasındaki mücadelede VII. GREGORIUS'un safında yer alır. 1076'da krallık tacını giymekle birlikte, kısa süre sonra ruhani ve dünyevi soylular tarafından tahttan indirilir.

1079-1102 WLADISLAW HERMANN.

1102-06 ZBIGNIEW.

1106-38 III. Boleslaw. Pomeranya'ya (1121) ve Oder ile Elbe arasındaki bölgelere (Piskopos BAMBERG'li OTTO 1124/25 ve 1128'de misyonerlik yapar) egemen olunmasıyla yeni bir iktidar yayılması olur. 1135'te Alman kralının tımar egemenliği tanınır ve Batı Pomeranya tımar olarak alınır.

1138 Yaşça büyüğün seçilmesi ilkesi: Piastlar hanedanının en büyük üyesinin baş hükümran olarak, taç giydirme kenti ve başkent Krakov ile birlikte Küçük Polonya'yı, diğer üyelerinin ise dük olarak Silezya, Mazovya, Kujawy, Büyük Polonya, Sandomir'le birlikte Küçük Polonya'nın doğusunu almaları öngörülür. Ümitlerin aksine devlet birliği güçlenmez. Polonya'nın birliği düşüncesi, bütünlük gösteren kilise teşkilatında ve büyük soylu sülalelerin geleneğinde yaşamaya devam eder.

1146 III. BOLESLAW'ın en büyük oğlu WLADISLAW soyluların yardımıyla kardeşleri tarafından sürülür. Kayınbiraderi III. KONRAD'ın yanına gider.

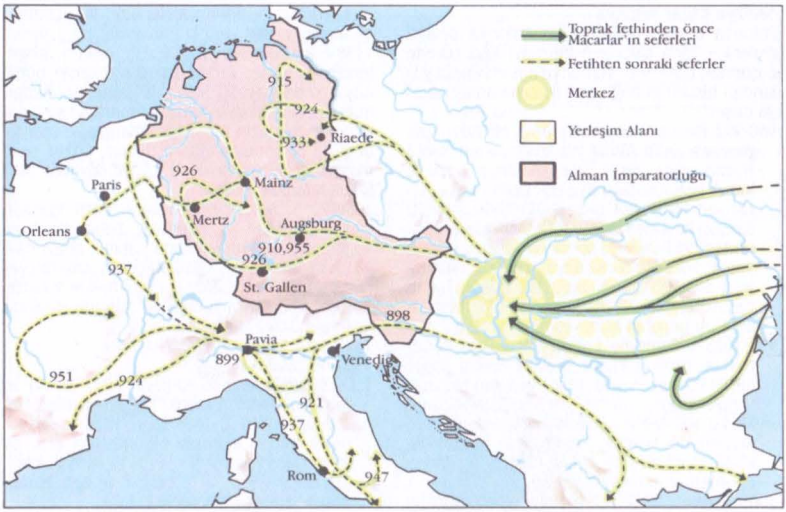
1180 Lenczyca'da (Lentschiza) yapılan Polonyalı dükler ve piskoposlar toplantısında, yaşça büyüğün seçilmesi ilkesi kaldırılır ve ruhanilerin ayrıcalıkları garanti edilir. Polonya'nın birliği sağlanmaz; Piastların prensliklerı birlik oluşturmadan varlıklarını sürdürürler. Ancak, Krakov'a sahip olunması, Polonya krallık birliğinin yeniden tesisinin ön koşulu olarak kalır.

1241 Moğollar akın ederler ve zafer kazanmalarına rağmen **Legnica (Liegnitz) meydan savaşından** sonra geri çekilirler.

1295 Büyük Polonya Dükü **II. Przemysl,** Gnesen'de krallık tacı giyerek krallığın birliğini sağlamaya çalışır, ancak 1296'da öldürülür.

1300-05 BOHEMYA'lı II. VENCESLAV (WENZEL) kilisenin ve Alman burjuvaların yardımıyla kral olur. Przemysl soyunun tükenmesinden (1306) ve kısmi prensliklere karşı zafer kazanılmasından sonra

1320 WLADISLAW LOKIETEK Krakov'da krallık tacını giyer. Polonya krallığının birliği sağlanmakla birlikte, Bohemya'ya düşen Silezya dukalıkları hariçtir (S. 201).

10. yy'da Macarların yağma seferleri

13. yy'da Macaristan ve Bohemya

Moravya (830-906)

Slavların göçünden (600 civ.) sonra, Frank tacir **Samo** Batı Slav boylarını Avarların egemenliğinden (626'dan sonra) ve Doğu Frank Krallığı'nın nüfuzundan (631 "Wogastis Kalesi" savaşı) kurtarır. Ölümünden sonra krallık dağılır ve BÜYÜK KARL tarafından haraca bağlanır (805).

MOJMIR [830-846] tarafından **Moravya Krallığı'nın** kurulmasından sonra, yeğeni **Rostislav (Rastislaw)** [846-870] Bizans'a dayanarak krallığı Doğu Frank Krallığı'na bağımlılıktan kurtarır. Roma'nın rızasıyla, Slav havariler KONSTANTIN ile METODIY, kendi kilise ve edebiyat dili olan bağımsız bir kilise teşkilatı kurarlar; ancak kilise, Roma tarafından başpiskoposluğa atanan METODIY'in ölümünden sonra bağımsızlığını yitirir (885). GERMEN LUDWIG'in akamete uğrayan savaş seferlerinden sonra, ROSTISLAV'ın organize ettiği büyük isyan, yeğeni

870-94 Svatopluk (amcasını esir alarak Doğu Frank kralına teslim eder) tarafından, dört yıl daha süren bir savaştan sonra

874 Forchheim barış antlaşmasıyla sona erdirilir: SVATOPLUK Aşağı Pannonia'yı kaybetmekle birlikte yayılma politikasını sürdürmeyi başarır ve Südet topraklarını, Slovakya'yı, Bohemya'yı, Batı Macaristan'ı ve Silezya'yı elde eder.

880 Büyük Moravya AZİZ PETRUS'a ve Roma'daki vekiline devredilir.

906 Macarlar Moravya'yı yıkarlar.

Arpadlar (896-1301) Döneminde Macarlar

Yedi Macar boyu (bozkır göçebeleri), ARPAD [896-907] liderliğinde Theiss (Tisa) ovasını ve Tuna'nın orta kesimini ele geçirir. Avrupa'ya (Doğu Frank Krallığı, İtalya, Fransa, Lothringen, Burgonya, İspanya ve Bizans'a) karşı seferler (899-955) yaparlar. Augusburg yak. yenilgilerinden (955) sonra ARPAD'ın torunu GEZA [972-997] prenslik otoritesini pekiştirir ve Macarların hıristiyanlaştırılmalarını ve yerleşik düzene geçmelerini teşvik eder.

997-1038 I. Aziz Stefan Hıristiyan krallık otoritesini kurar. Alman şövalyelerin sarayda kalmaları ve Benediktinlere tımar olarak toprak verilmesiyle Macaristan Hıristiyan bir devlet olur.

1001 Gran (Estergon) Başpiskoposluğu kurulur ve STEFAN II. SILVESTER tarafından gönderilen tacı giyerek kral olur. Kralın yanında, ruhanilerden ve "komitate" kontlarından oluşan bir kurul bulunur (kontluk teşkilatı). İzleyen dönemde hanedanların veraset silsilesi mücadeleleri, pagan tepkiler ve dıştan gelen saldırılar ülkeyi zayıf düşürür.

1077-95 I. LASZIO (LADISLAUS) Hırvatistan'ı şahsi birlik çerçevesinde Macaristan'la birleştirir. Ardılı I. KOLOMAN (KALMAN) Hırvatistan kralı olur.

1173-96 III. Bela, Bizans'la anlaşmazlıklardan sonra Dalmaçya'nın, Hırvatistan'ın ve Bosna'nın ilhakını sağlar (S.175). Zisterzien ve Prémontré tarikatları mensuplarının atanmaları, Fransa ile kültürel ilişkiler kurulmasını sağlar. **Transilvanya** ülkeye çağrılan "Saksonlar"la iskân edilir, özerk yönetimleri güvence altına alınır (1224).

1205-35 II. Andras (Andreas)

1222 ANDRAS **"Altın Mühürlü Ferman"**ı çıkarır: Yüksek soylulara ve ruhban sınıfına, mallarına el konulmasına, vergilendirmeye, tutuklanmaya karşı garantiler ve artık krallık için bir destek teşkil etmeyen küçük soyluların malları üzerinde serbestçe tasarruf hakkı tanınır. Orduya ücretsiz katılma yükümlülüğü yalnızca taşra için geçerlidir. Taşra meclisine, krala karşı şikayet ve itiraz hakkı (direnme hakkı maddesi) tanınır.

1241 Macaristan, Moğolların akını sırasında Sajo Nehri kıyısındaki yenilgiyle **dağılır.** Bunu BOHEMYA'lı II. OTTOKAR'la olan anlaşmazlıklar izler. Arpadlar Hanedanı, III. ANDRAS [1290-1301] ile son bulur.

Bohemya

9. yy.da, Prag yakınlarında yerleşik Przemysler sülalesi boy partikülarizminin üstesinden gelir. Masrafları hükümran tarafından karşılanan seçkin profesyonel savaşçılardan oluşan bir süvari sınıfı kurularak ve sığınma kaleleri daimi üslere dönüştürülerek bağımsız ve güçlü bir devlet kurulur. Sonraları milli aziz ilan edilen VENCESLAV'ın (WENZEL) öldürülmesinden sonra Bohemya 10. yy.da kendi hanedanının yönetiminde imparatorluğa ilhak edilir.

973 Mainz'a bağlı Prag Piskoposluğu kurulur. Polonya'yla yapılan savaşlarda,

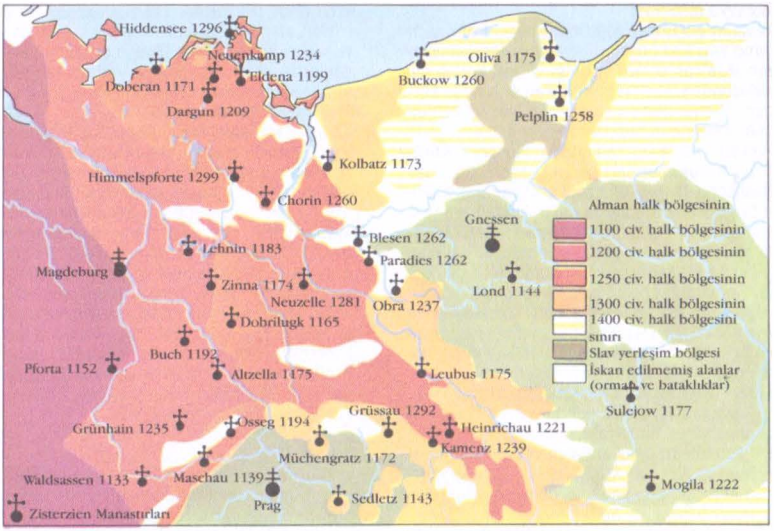
1054 Silezya Polonya'ya verilir. Moravya Bohemya'da kalır.

1061-92 VRATISLAV, IV. HEINRICH tarafından kral ilan edilir (1086). 12. yy.ın ilk yarısındaki taht kargaşalıklarından, yaşça büyüklük ilkesi nedeniyle soylu sınıfının güçlenmesinden ve veliahtlıkta ilk doğanın önceliği (primogenitur) ilkesinin uygulanmasından (1158) sonra,

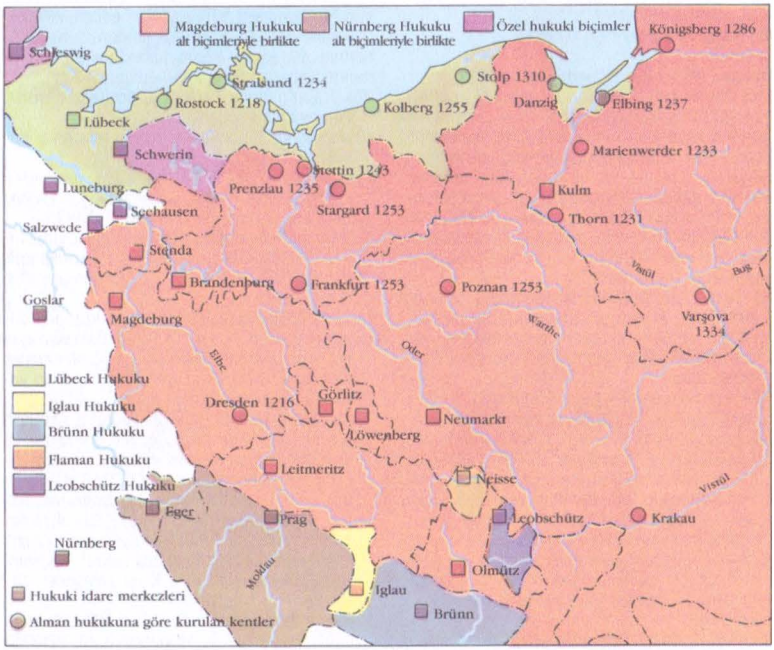
1140-73 II. Vladislav soydan geçen kral olur. Almanya'nın doğu hareketinin başlamasıyla (1170'de Alman tüccarlara ayrıcalık tanınır) kentler ve yerli soylu ve ruhban sınıfının yanı sıra bir burjuva sınıfı oluşur.

1198-1230 Przemysl Hanedanı'ndan II. Ottokar. Alman tarikatını destekler (Pregel kıyısında kurulan Alman Tarikatı kalesine onun onuruna Königsberg adı verilir [1255]), Avusturya'yı, Kroissenbrunn yak. Macarları yendikten sonra Steiermark'ı (1261), Slovakya'nın bazı kısımlarını (1260) ve Kaernten'le Krain'i elde eder. 1273'te yapılan kral seçimini HABSBURG'lu RUDOLF'a karşı kaybeder. Ottokar,

1278 Marchfeld savaşında ölür. II. VENCESLAV'ın aldığı Bohemya ile Moravya'ya, III. VENCESLAV'ın ölümünden (1306) sonra krallık mülkü olarak el konulur (S.195).

12. ve 13. yy. da Almanya'nın doğu hareketi

Orta Avrupa'nın doğusundaki kent hukukları

Almanya'nın Doğu Hareketi

1125-1137 İmparator (Supplinburg'lu) LOTHAR, doğu hareketine yeni bir ivme kazandırır. Misyonerlik isteği ile iktidar politikasına ilişkin etkenler imparatoru, toprak sahiplerini doğu politikasının taşıyıcıları olarak kullanmaya sevk eder:

1110 Holstein kontluğunda Schauenburglar (SCHAUENBURG'lu ADOLF),

1123 Meissen sınır kontluğunda, 1136 Lausitz sınır kontluğunda Wettinler (WETTIN'li KONRAD),

1134 Kuzey sınır kontluğunda (Altmark) Askanyalılar (Ballenstedt kontu, 1150'den itib. Brandenburg sınır kontu AYI ALBRECHT),

1139-95 ASLAN HEINRICH, Abodritler Prensi PRIBISLAW'a boyun eğdirir (1167), Pomeranya düklerini tımarla bağlar, ancak doğu bölgelerini,

1178-80 genel hukuk ve tımar hukukuna ilişkin davada (S.165) kaybeder.

11. yy.da başlayan **kolonileştirme dalgası**yla Fransa'da savaşlar nedeniyle boşalan bölgeler yeniden iskân edilir, Almanya'da ise ağaçlar kesilerek ve drenaj yapılarak yeni araziler kazanılır; kolonileştirmeyi sağlayan şey, kuzey Fransa'da geliştirilen, **tarlada üç ekim değiştirme** (kış tahılı, yaz tahılı, nadas) sistemidir. Ağırlıklı olarak hububat ekilen (zahire ambarları inşa edilir) bu sistem, iki ekim değiştirme usulüne kıyasla verimin artması demektir. **Tarım tekniği geliştirilir:** Sabanla tırmık (artık demirdendir) mükemmel hale getirilir, günümüzdeki biçimiyle tırpan yapılır, döven kullanımı yaygınlaşır, tahıl su değirmeninde, 12. yy.dan itibaren rüzgâr değirmeninde işlenir. Koşum hayvanı olarak at öküzün yerini alır.

Yoğun tanımla, daha fazla gıda maddesi arz edilir; doğumlar artar. Doğu Frank krallığında daha 9. yy.da bariz biçimde daha az olan nüfus, 12. yy.da Fransa'nın ve Almanya'nın nüfusu aynı olacak şekilde artar. Eskinin küçük köylerinin yerini dağınık çiftliklerin oluşturduğu daha büyük köyler alır; kent sayısının ve büyüklüğünün artması tarım ürünleri fiyatlarında artışa yol açar. Alman toprak sahipleri ile Pomeranya, Polonya, Silezya, Bohemya, Moravya, Mecklenburg'daki Slav prensleri ile yerli soylu ve ruhban sınıfı Alman köylülerini ve yurttaşlarını ülkeye çağırırlar. İmparatorluğun doğu sınırının (Elbe-Saale-Böhmerwald) ötesine geçilir.

Keşişler ve rahibeler doğuya göç ederler: Augustinus tarikatı özel grubu, Prémontré keşişleri, Zisterzien keşişleri, Alman Şövalye tarikatı, Aziz Yahya tarikatı ve İspanyol Calatrava Şövalye tarikatı mensupları.

İskân dört şekilde yapılır:

1. Ada veya dilim (ölçü birimi olarak Frank Hufesi=24 ha veya Flaman Hufesi=16,8 ha) şeklinde bütün göçmenler için aynı büyüklükte mülk verilen, tek tip planlanmış **büyük köylere** (yol, mera, orman Hufe köyleri) bir müteşebbis (Lokator) tarafından yerleştirme; müteşebbis yaptığı iş karşılığında veraset yoluyla geçen muhtarlık alır. (1-4 Hufe büyüklüğünde) toprağı "Widmut"u olan köy kilisesi kurulur. Vatanlarından ayrıldıkları ve iskân sırasında mahrumiyet yaşadıkları için göçmenlere daha iyi bir sosyal konum sağlanır: Mülkler özel mülkiyet olarak, fakat genelde veraset harcı karşılığında miras bırakılabilir; bu harç -muafiyet tanınan ilk yıllardan sonra- para veya tahıl olarak ödenir; mülkün tamamı mirasçılardan yalnız birine bırakılır. Sathi yabani tarla-saman-usulünün (dönüşümlü tarım ve nadas veya mera nedeniyle ağırlıklı olarak hayvancılık yapılır) yerini, tarlada üç ekim değiştirme sistemi alır, bu da ekili arazilerin genişlemesine ve hasat veriminin önemli ölçüde artmasına yol açar;

2. Slav hükümranlar tarafından bilinçli olarak planlanmış **kentlere** (yargı, tahkimat hakkı ve özerk yönetim) yerleştirme; kentler, Slav idari bölgelerinin ortasında, merkezde pazar meydanının bulunduğu muntazam satranç tahtası sistemine göre kurulur ("Merkezi Pazar şeması"). Kentler memurların yönetiminde ekonomik, kültürel ve dini merkezler ve uzak ticaretin üsleri olurlar. "Alman hukuku"na imtiyaz tanınır (Magdeburg hukuku ve ona bağlı hukuklar, Lübeck hukuku ve Güney Alman hukukları);

3. Mevcut kırsal ve kentsel Slav yerleşim yerlerine yerleştirme; buralarda göçmenler kendi hukuklarına göre yaşarlar ya da Alman hukuku Alman olmayan göçmenlere de uygulanır;

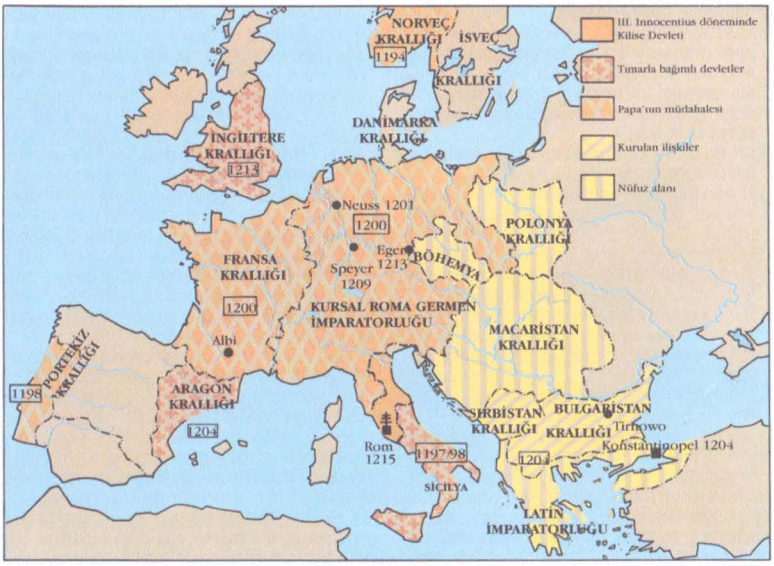
4. Alman hukukuna göre fakat Slav göçmenlerle iskân, örneğin Polonya'nın doğu bölgelerinde, Litvanya'da, Ukrayna'da ve Beyaz Rusya'da olduğu gibi; buralarda yalnızca Alman hukuk normları benimsenir ve çoğu kez hafif değişiklikler yapılır (Lemberg, Kiev v.d.).

1250'den itibaren doğuda yan kolonileştirme başlar.

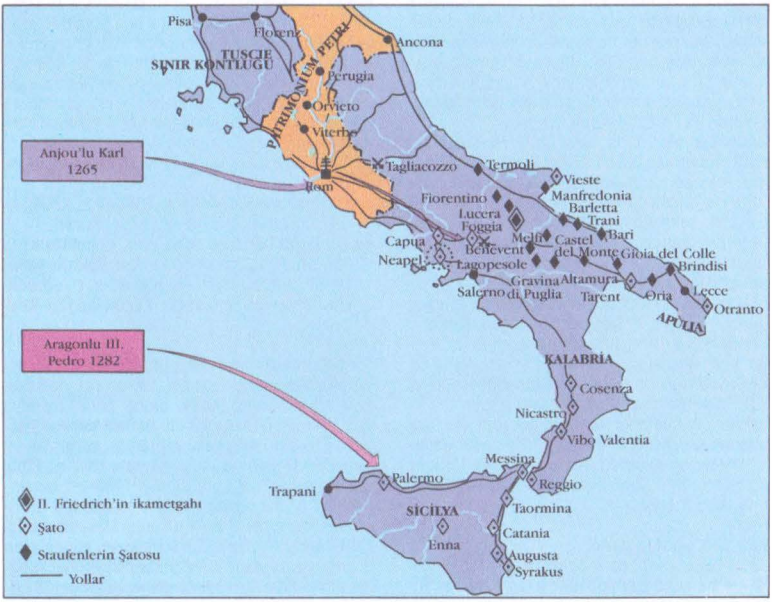
1253-78 Kral BOHEMYA'lı II. OTTOKAR, krallığında altmıştan fazla Alman kenti kurar.

14. yy Doğu hareketi sona erer. Kolonileştirme için artık yeterli sayıda insan yoktur; kırsal kesim nüfusu kentlere göç eder. ("Terkedilmiş yerleşimler süreci": Küçük köyler kaybolur).

Sonuçlar: Doğu hareketi, kültürün ülkeye barışçıl biçimde nüfuz etmesi sonucunu doğurur: Slav nüfus boyunduruk altına alınmaz veya yok edilmez (CLAIRVAUX'lu BERNHARD'ın tavsiyesi üzerine). Slavlarla Almanlar yerleşim ve ekonomi topluluğu oluşturmakla birlikte, Elbe, Saale ve Oder arasında geniş bölgeler almanlaştırılır. Nüfus çoğalır ve gıda maddeleri üretimi beş kat artar. 12. yy.a kadar Slavların ve İskandinavların (Haithabu/Schleswig) elinde olan ticaret, geniş gövdeli ve yelkenli gemiler (Kogge) sayesinde Almanların eline geçer (1158 Lübeck 2. kez kurulur). Batıya özgü teşkilat, ekonomi ve hukuk biçimleri (Kent hukuku ve kale bağımsızlığı) uygulanmaya başlanır.

III. Innocentius'un dünya egemenliği

13. yy. da Orta ve Yukarı İtalya

Hohenstaufenler İmparatorluğu

1190-97 VI. Heinrich'in iki rakibi vardır: ASLAN HEINRICH ile bir Norman partisinin kral olarak seçtiği SİCİLYA'lı II. WILHELM'in kardeşliği LECCE'li TANKRED (TANCREDI).

1191 1. İtalya seferi: Papa COELESTINUS [1191-98] tarafından imparatorluk tacı giydirilir. Napoli'nin kuşatılmasına salgın nedeniyle son verilir, ordu Almanya'ya döner. Papa Sicilya'yı TANKRED'e tımar olarak verir.

1192-94 Almanya'da prenslerin muhalefeti, ASLAN YÜREKLİ RICHARD'ın Haçlı Seferinden dönüşü sırasında esir alınmasından sonra dağılır. RICHARD sadakat yemini eder ve muazzam miktarda bir fidye öder. ASLAN HEINRICH imparatorla uzlaşır (1194).

1194-95 2. İtalya seferi: VI. HEINRICH Palermo'da Sicilya Kralı olarak taç giyer (1194); **"Unio regni ad imperium"** (Sicilya ile Alman İmparatorluğu arasında şahsi birlik). VI. HEINRICH, veraset yoluyla geçen bir imparatorluk yaratma planını gerçekleştiremeden (32 yaşında) ölür. Dul eşi KONSTANZE, II. FRIEDRICH yerine hükümranlığı üstlenir. Ölümünden (1198) sonra, imparatorluk mülkleri (Spoleto Dukalığı, Ancona, Tuscie sınır kontlukları) üzerinde **"Rekuperationlar"** (işgal) uygulayan Papa III. INNOCENTIUS (S.149) II. FRIEDRICH'in vasisi olur. SÜEBYA'lı PHILIPP [1198-1208] ile IV. OTTO [1198-1218] arasındaki taht kavgaları krallığı zayıf düşürür. Prensler krallık mi-nisterialleri ile burjuvaların nüfuzunu giderek kısıtlarlar. IV. OTTO,

1201 Neuss Antlaşmasında, işgal edilen bölgeler üzerindeki haklardan feragat eder ve

1209 Speyer Antlaşmasında Worms antlaşmasından (Konkordatum) vazgeçer. İtalya'da imparatorluk haklarının yeniden tesisinden sonra IV. OTTO imparatorluk tacını giymekle birlikte, Aşağı İtalya'ya sefer yapması nedeniyle aforoz edilir.

1210-50 II. Friedrich, papaya, Sicilya'yı imparatorlukla birleştirmeyeceğine dair söz verir.

1213 Eger Altın Mühürlü Fermanı: IV. OTTO'nun verdiği ödünler (1201, 1209) teyit edilir.

1214 **Bouvines meydan savaşı:** II. PHILIPP AUGUSTE (S.159) IV. OTTO liderliğindeki Welf-İngiliz muhalefetini dağıtır. - II. FRIEDRICH, oğlu HEINRICH'in (VII.) kral seçilmesini sağlamak amacıyla ruhani prensleri

1220 Confoederatio cum principibus ecclesiasticis ile kazanır: Önemli haklar (Pazar, sikke basma ve gümrük hukuku, tahkimat egemenliği, yargı) ruhani prenslere devredilir.

Kuzey ve Doğu

1214 II. FRIEDRICH, Metz Antlaşmasıyla Danimarka Kralı II. VALDEMAR'a (S.163) Welflere karşı yaptığı yardımlara karşılık olarak Elbe'nin ötesindeki Alman bölgelerini devreder.

1226 Rimini Altın Mühürlü Fermanı: Alman Tarikatı'na Pagan Prusya'yı fethetme görevi verilir (S.199).

1227 Bornhöved meydan savaşı (S.163).

İmparator ile Papa

II. FRIEDRICH Roma'da imparatorluk tacını giydikten (1220) sonra, papa ile San Germano Antlaşmasında (1226) Haçlı Seferi yapılmasını kararlaştırır; FRIEDRICH Haçlı Seferine çıkar (1227), ancak bir salgın hastalık yüzünden geri dönmek zorunda kalır ve bu nedenle Papa IX. GREGORIUS [1227-41] tarafından aforoz edilir.

1228-29 II. FRIEDRICH aforoz edilmesine rağmen Haçlı Seferini gerçekleştirir. Döndükten sonra

1230 Ceprano Antlaşmasını yapar: İmparator hakkındaki aforoz kararı bozulur, papa Sicilya'da kiliseye ait özel haklar elde eder. 1239'da imparator yeniden aforoz edilir; 1. Lyon konsilinde (1245) tahttan indirildiği ilan edilir ve din sapığı olarak nitelendirilir.

Sicilya'nın Yeniden Teşkilatlanması (1221-1231)

Feodal ve kentsel anarşi ortadan kaldırılır. Makamlar (ücretli memurlar), yasama, devlet tekelleri ve maliye sistemiyle (dolaylı ve dolaysız vergiler) modern bir devlet oluşturulur. Sicilya'ya ilişkin yasalar

1231 Melfi kararnamelerinde toplanır.

Almanya

VII. HEINRICH Alman kralı sıfatıyla yönetimi üstlendikten (1228) sonra, ministerialler ve kentlerle ilişki kurmak suretiyle imparatorluk haklarını güçlendirmeye çalışır; ancak, Worms saray meclisi toplantısında kararlaştırılan

1231 Statutum in favorem principum tüzüğü ile, dünyevi prenslere ruhani prenslerle aynı egemenlik toprakları hükümranlık haklarını tanımak zorunda kalır. II. FRIEDRICH tüzüğü onaylar (1232), bunun üzerine VII. HEINRICH imparatora karşı ayaklanır ve Lombard kentleriyle ittifak kurar. II. FRIEDRICH Almanya'ya gelir ve VII. HEINRICH'i esir olarak Apulia'ya gönderir (öl. 1242).

1235 Mainz Büyük Asayiş Yasası. Welflerle uzlaşılır (ASLAN HEINRICH'in torunu ÇOCUK OTTO Braunschweig-Lüneburg dükü olur). Lombard kentlerine karşı savaş kararı alınır; kentler

1237 Cortenuova meydan savaşında yenilgiye uğratılırlar. - Thüringia kontu HEINRICH RASPE ile Kont HOLLANDA'lı WILHELM karşı kral seçilirler.

1250 II. FRIEDRICH Apulia'da ölür.

1250-54 IV. Konrad. Napoli'nin alınmasından (1253) kısa süre sonra ölür.

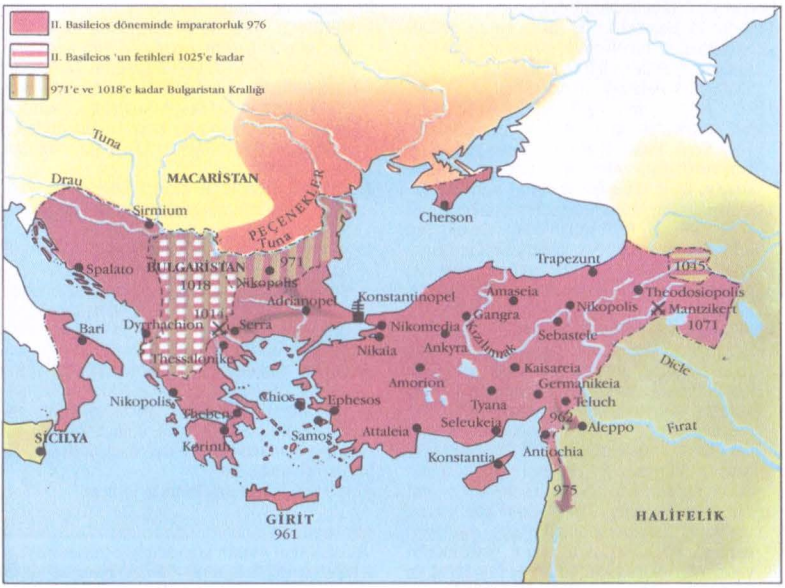
Hohenstaufen Sülalesinin Çöküşü (1254-1268)

Papalık makamları (Kurie), Sicilya'yı, FRANSA Kralı IX. LOUIS'nin KARDEŞİ ANJOU'lu CHARLES'a devreder. Charles,

1266 Benevento meydan savaşında Sicilya hükümranı MANFREDI'yi (ölür) ve

1268 Tagliacozzo meydan savaşında (Napoli'de idam edilen) IV. KONRAD'ın oğlu KONRADIN'i yener.

1282 Paskalya'da Sicilya Fransızlardan kurtulur: Bütün Fransızlar Sicilya'dan sürülür (S.187).

10. ve 11. yy'da Bizans

12 yy.da Bizans

Orta Bizans İmparatorluğu'nun Gücünün Yayılması (867-1025)

867-1056 Makedonya Hanedanı. İmparatorlar I. BASILEIOS [867-886] ile IV. LEON [886-912] döneminde Roma hukuku yeniden canlandırılır (Hukuk kitapları: 3 'Basilik').

İmparator otoritesinin zirvesi: İmparator Tanrının seçilmiş kuludur. Devlet bütünüyle bürokratik yapılanır. Benevento (873) ile Bari'nin (876) kazanılmasıyla İtalya'da Bizans egemenliği yeniden tesis edilir. Bu dönemde Araplar zafer kazanırlar: Sicilya fethedilir (902) ve Thessalonike (Selanik) alınır (904).

907 Ruslar Bizans'a saldırır: Bizans'ı fethetme girişiminde bulunan Bulgar Çarı SYMEON'un [893-927] saldırıları I. ROMANOS LAKAPENOS [920-944] döneminde akamete uğrar; Lakapenos Rusları (941) ve Arapları (943) da yener.

963-969 Nikephoros Phokas başkomutan sıfatıyla Girit (961) ile Halep'i (962), imparator sıfatıyla Araplara karşı düzenlediği seferlerde Kıbrıs'la (Kypros) Kilikya'yı geri alır.

969-976 I. Johannes Tzimiskes, "iki cephede" yürüttüğü bir savaşta Rusları yener (971) ve Bulgaristan'ın doğusunu Bizans vilayeti yapar (971). Suriye ve Filistin fethedilir. Bizans'ın gücü

976-1025 "Bulgar Kasabı" **II. Basileios** döneminde doruk noktasına ulaşır. Kızkardeşinin - vaftiz edilen- Rus Grandükü VLADIMIR'le evlenmesiyle (989) ortodoks inancı Rusya'da yayılır. Rus kilisesi Constantinopolis patriğine tabi kılınır. Basileios, öncellerinin Suriye'deki fetihlerini Fatımilere karşı emniyete aldıktan sonra SAMUIL'in Batı Bulgar Krallığını onyıllar (991-1014) süren savaşlardan sonra ele geçirir.

1014 Bulgarlar Struma bölgesinde **yenilgiye uğrarlar:** 14 000 esir kör edilir. Batı Bulgaristan Bizans vilayeti olur (1018).

Orta Bizans İmparatorluğunun Çöküşü (1025-1204)

Önüne geçilemeyen feodalleştirme süreci, imparatorluğun mali ve askeri temelini çökertir (Thema düzeni dağıtılır): Büyük toprak sahiplerine **mali dokunulmazlık** (tam vergi muafiyeti) tanınır, vergiler iltizama verilir. **Pronoia sistemi** (yapılan hizmetler için ödül olarak belli bir süreyle araziler bütün gelirleri işleyenlere bırakılmak suretiyle verilir) ile **Charistikar sistemi** (Manastırların ve manastır mallarının imparator tarafından da dünyevi idarecilere [Charistikare] fief olarak devredilmesi) uygulanmaya başlanır. Başkentte muazzam bir **memur bürokrasisi** ortaya çıkar.

1045 Ermenistan'ın elde edilmesinden (Bizans'ın doğuda kazandığı son yer) sonra

1054 Doğu ile Batı kilisesi, her iki kilisenin de evrensellik talebinde bulunması nedeniyle birbiriyle ilişkilerini keser (büyük bölünme).

1059-78 Dukas Hanedanı: Normanlar, Peçenekler (S.113) ve Macarlar, özellikle de Selçuklu Türkleri hücum ederler. Selçuklular,

1071 İmparator IV. ROMANOS DIOGENES'e karşı kazandıkları **Malazgirt zaferinden** sonra Konya (Rum) Sultanlığını kurarlar (1080).

1081-1185 Komnenoslar Hanedanı

1081-1118 I. ALEKSIOS. ROBERT GUISKARD yönetimindeki Normanlara, 1090'da Constantinopolis önlerine kadar gelen Peçeneklere ve Selçuklulara karşı savunma savaşları yapılır. 1092'de taarruz politikası başlar.

1082 Venedikliler Normanlara karşı sağladıkları yardıma karşılık Bizans İmparatorluğu'nun her yerinde gümrüksüz ticaret yapma hakkını alırlar (Venedik'in Levant ticaretindeki nüfuzu başlar). Bunu 1111'de Pisa ile bir antlaşma izler.

1096 Haçlı ordularının geçişi başlar ve haçlı devletleri kurulur. I. ALEKSIOS Bizans'ın Antiochia (Antakya) üzerindeki egemenliğinin tanınmasını sağlar (1108) ve Küçük Asya'nın batısını fetheder.

1118-43 II. Johannes Peçenekleri yok eder (Berrhoia 1122), Sırbistan, Dalmaçya ve Hırvatistan üzerinde (Venedik'e karşı) denetimi elde tutabilmek için Macarlara karşı savaşır (1124-28) ve Küçük Ermenistan'a egemen olur (Antakya 1138).

1143-80 **I. MANUEL İtalya'da, eski koşulları sağlama (restorasyon) politikası** uygulamaya çalışır; bu politika Bizans'ın ekonomik yönden çöküşüne yol açar. SİCİLYA'lı ROGER kumandasındaki Normanların, ayrıca Sırpların ve Macarların saldırıları geri püskürtülür.

1158 Suriye'deki haçlı devletleri üzerinde tımar otoritesi.

1159 Macaristan'da müdahale politikasına yeniden başlanması nedeniyle Hırvatistan, Bosna ve Dalmaçya Bizans etkisi altına girer.

1175 Venedik Bizans'a karşı Norman kralı **II. WILHELM**'le ittifak kurar.

1176 Mysiokephalon yak. Selçuklular zafer kazanır.

1185 Normanlar Selanik'i fethederler.

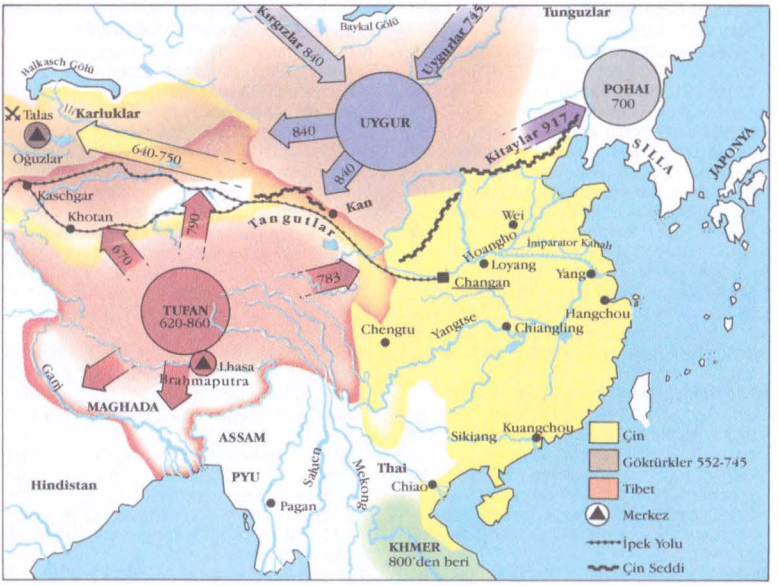
1185-1204 Angelos Hanedanı. Bizans İmparatorluğu çökmeye yüz tutar.

1187 2. Bulgar Krallığı tanınır (S.205). Dalmaçya, Hırvatistan ve Sırbistan kaybedilir.

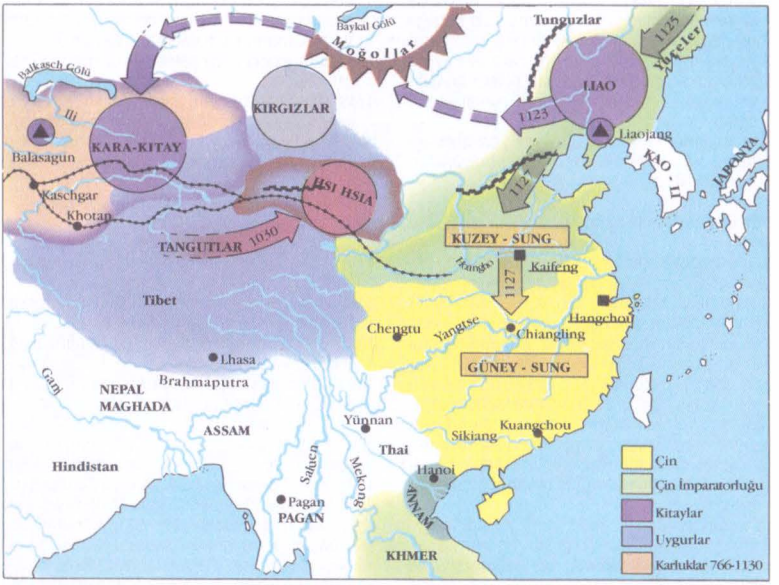
1203 Constantinopolis'in Haçlılar tarafından 1. fethi.

1204 Constantinopolis'in Haçlılar tarafından 2. fethi. Latin İmparatorluğu (S.207).

Batının kalesi **Bizans'ın önemi,** Perslere, Araplara ve Türklere karşı savunmayı sağlamasından kaynaklanır. Batı Avrupa kavimleri bu dönemde kendi milli yaşamlarını geliştirme fırsatı bulurlar. Kültürel yönden elde edilen önemli başarı, başta Ruslar olmak üzere Slavların hıristiyanlaştırılmalarıdır. Yunan ilahiyat bilimi, doğuya özgü mistisizm ve keşişlik batıyı etkiler. Ancak en önemlisi, Bizans'ın Antik Çağ'ın manevi değerlerini aktarmasıdır.

Tang Hanedanı döneminde Çin 618 - 907

Sung Hanedanı döneminde Çin 960 - 1279

Tang ve Sung Hanedanları Döneminde Çin

220-265 "Üç Krallık" (Vey, Vu, Şu) dönemi. Geçici olarak birleştikten sonra

317-589 Kuzey ve Güney Çin ayrılırlar. Kuzeyde yabancı kavimlerin akın etmelerine ve Çin yönetimiyle medeniyetine sahip 16 devlet kurmalarına karşılık,

222-589 güneyde **Altı Hanedan** Çin geleneğini sürdürürler. LIANG VU-TI [502-550] **Mahayana Budizmi'ni** teşvik eder, bu din Çin'e yayılır. Siyasi üstünlük

420-588 Türk To-Pa (Tapgaçlar) devletindedir (Vey Haned.). Bu devletin çöküşüyle General YANG ÇIEN yükselir ve

580-604 İmparator VENG (Suy Haned.) sıfatıyla bütün imparatorluğu yeniden birleştirir. - YANG (618'e kadardır) memurlarını

606 bir edebiyat sınavı sistemiyle (20. yy.a kadar geçerliğini korur) seçer. - "İmparator Kanalı" Yang-Çe ile Hoangho nehirlerini birbirine bağlar. Askeri yenilgiler (Türkler, Kore) ayaklanmalara neden olur; bu ayaklanmalardan **Tang Hanedanı (618-907)** doğar.

627-649 Tay-Dzung döneminde **Çin, tarihinin en parlak dönemini** yaşar: Sınırların güvenliği için özerk askeri bölgeler kurulur; Göktürkler yok edilir; Kore'ye ilerlenir. 88 Asya kavmi Çin'in egemenliğini tanır. - Ekonomi, denizaşırı Arap ticareti ile Çin kara ticareti çok gelişir.

Kültür: Çin liriği VANG VEY (699-759), **Li Tay-po** (699-762), TU FU (712-770), PO Kü-I ve HAN-Yü ile doruk noktasına ulaşır. 'Tang Şiirleri Külliyatı', 2200 şairden 48 900 şiir içerir.

725 En üst düzey memurları seçmek amacıyla **Han lin Akademisi** kurulur. **Budizm'in yayılması** edebiyatı ve sanatı etkiler (resim sanatı, heykelcilik). Hac seyahatleri Hindistan'dan yeni esin kaynakları sağlar.

8. yy.da imparatorluğun çöküşünü başlatan **ilk yenilgiler** yaşanır:

751 Talas kıyısında Araplara karşı yenilgi; Uygurların, Kitayların, Tangutların ve Tay kavimlerinin yardımıyla askeri ayaklanmalar.

790 **Tufan İmparatorluğu** batıyı fetheder; bu devlet 9. yy.da çökmekle birlikte, **Budistlere yapılan zulümler** (844) imparatorluğu zayıf düşürür. İmparatorluk,

907-960 Beş Hanedan döneminde tamamen dağılır.

960-1127 Kuzey Sung Hanedanının Kitan'a (Liao Haned.) **ve Hsi-Hsia Devleti'ne** haraç ödemeleriyle imparatorluk yeniden canlanır. Komutanları denetlemek amacıyla

1068-85 ŞEN-DZUNG sivil yönetimi askeri yönetimden ayırır ve halktan bir milis kuvveti kurar. Milis siyasi felaketi durduramaz: **Yuçeler** kuzey Çin'i fetheder ler ve **Çin devletini** kurarlar (1125).

1127-1279 Güney Sung Hanedanı, Moğolların akınına (S.211) kadar bağımsızlığını haraç ödemek suretiyle zar zor muhafaza eder. Siyasi acizliğe rağmen **Çin kültürel ve ekonomik yönden 2. parlak dönemini** yaşar -Güherçile, barut, fişek, **kitap basımı, porselen**).

Kültür: Nesir çok gelişir (tarihi ve coğrafi eserler, ansiklopediler); deneme yazılarında önemli isimler OU YANG SIU ile SU TUNG PO'dur. Resim akademileri kurulur. **Sung felsefesi** Konfüçyusçuluğu inaksal devlet töresi haline getirir ve **tek Çin kültürünü** tesis eder. - "Skolastik" **Çu-hi** (1131-1200) yeni Çin dilinin yaratıcısı olur.

Japon Ada İmparatorluğu

Kore'den ve güneyden gelen göç dalgalarıyla iskân edildikten sonra, asıl yerlileri (Ainus) kuzeye gitmeye zorlayan aile birlikleri (klanlar) ortaya çıkar. Efsanevi devlet kurucusu ve **Tenno** (tanrısal kral) unvanını taşıyan ilk **Mikoto** ("Yüce Kapı") olarak,

İÖ 660 "Güneş Tanrıçası **Amaterasu**'nun torunu" **Yamato** görülür. Gerçekte ise

İÖ **yakl. 120 Jimmu Tenno,** Yamato Krallığı'nı kurar; krallık kültürel açıdan Çin'e bağımlıdır ve İS 363-662 Kore'ye hükmeder.

İS 5. yy.da Çin yazısına geçilir. **Omi** ile **Muraji** klanları arasında, **Budizm'e** (552'de KIMMEI tarafından Çin'den alınır) **geçilmesi** konusunda çıkan anlaşmazlıkta Japonların milli dini **Şintoizm**'i (Tanrının yolları) savunanlar yenik düşerler.

593-628 İmparatoriçe SUIKO ile Prens **Şotoku Taişi** tapınaklar yaptırarak "Buda'nın Yolu"nu (butsudo) teşvik ederler.

645-1192 Memur devleti devri, Çin örnek alınarak

645 Taika reformu ile başlatılır ('Taiho' kanun kitabıyla yazıya dökülür, 702): (veraset yoluyla geçen toprak mülküne sahip) imparatorluk memurları, sülalelere dayalı eski teşkilatlanmanın yerini alırlar ve mutlak imparatorluğu güçlendirirler.- Buda manastırlarının merkezleri oluşturduğu ilk kültürel büyük gelişme

710-784 Nara döneminde yaşanır. Şintoizm ile Budizmin kaynaşmasıyla Çin'in nüfuzu silinir.

794-1192 Heian döneminde (başkent Kyoto), saray kültürüne sahip memur (kuge) ve savaşçı (buke) soylu sınıfları oluşur. Siyasi hâkimiyeti

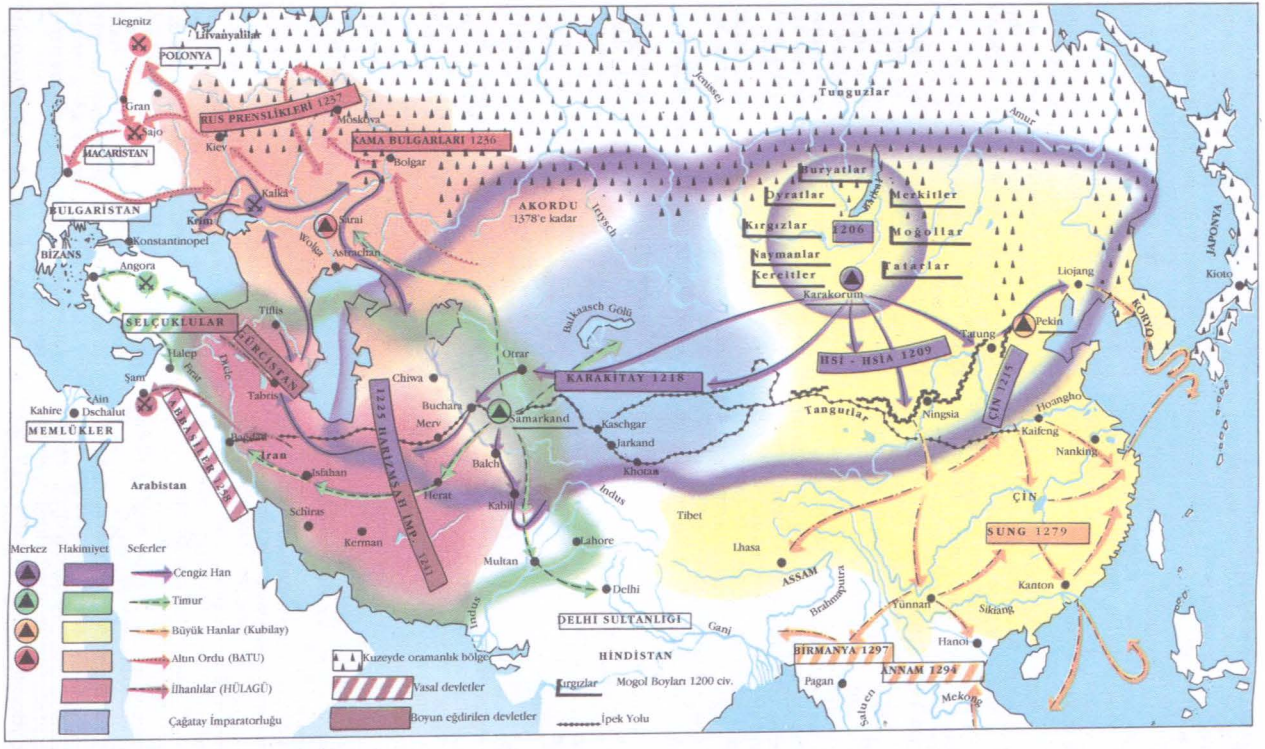
967-1068 Fujiwara ailesi elde eder. Buke sınıfından **Taira** ile **Minamoto** aileleri arasında, askeri başkomutanlık payesini elde etme mücadelesini Tairalar

1185 Dan-no-ura savaşında kaybederler. Minamoto **Yoritomo** (1148-99), Tenno'nun kendisini veraset yoluyla geçen **Şogun** (Barbarları yenen) olarak atamasını sağlar, Kamakura'da bir saraya yerleşir.

1192-1333 Kamakura Şogunluğu. Tenno'nun (genelde bir çocuk veya bir keşiştir) ismen hükümranlığı muhafaza etmesine ve memurları atamasına karşılık, aslında yönetim vasallarıyla birlikte şogunun elindedir (karşl. Hausmeier, S. 121). Yönetimdeki ikilik (dualizm), Kamakura'daki sarayda çıkan benzer bir iktidar mücadelesiyle karmaşık hale gelir;

1219-1333 bu mücadelede **Hojo** ailesi, veraset yoluyla geçen siyasi yönetici **(şikken)** payesini gasp eder.

1274 ve 1281 Moğol akınları süvari orduları (Samuraylar) tarafından geri püskürtülür (S.211).

13 / 14. yy. da Moğol imparatorlukları

13. yy.da Moğol Kavimleri Akını

1196 Boy reisi TİMUÇİN (1155/67-1227) muhaliflerini ortadan kaldırıktan sonra **Cengiz Han** payesini alır ve

1206 bütün Moğol, Türk ve Tatar bozkır kavimlerinin katıldığı bir kurultayda "kağan" ilan edilir (S.113). **Yasa**, ordu mevcutlarından (Ulus) milli birlik oluşturur: Kavimler yaklaşık 130 adet binlik ve veraset yoluyla geçen liderliğin idaresinde bir muhafız alayı içinde yer alırlar; bunlar TİMUÇİN'in "altın soyu"ndan **Büyük Hanı** seçerler. Bilgiler (emirler), **dünyayı fethetmek** amacıyla her an savaşa hazır olmanın yanı sıra içte barışı sağlarlar. Her şeye kadir bir tanrıya inanılır; tapınma biçimi istenildiği şekilde olabilir.

1205-09 Hsi-Hsia Krallığına egemen olunur ve Çin seferi için üs yapılır:

1211-15 Çin Krallığı yerle bir edilir. - Moğollar askeri güçlerini her yıl titizlikle planlanmış iki seferle ortaya koyarlar ve sonraları Çinli mühendislerin tekniğini kullanırlar (sinyal sistemleri, kuşatma sanatı).

1219-25 **Harizmşahlar İmparatorluğu'na** saldırı. "Tanrının gazabı", "eğer üstünde" Kuzey Çin'den Karadeniz'e kadar uzanan bir imparatorluğa boyun eğdirir, ancak Moğol üst sınıfının zayıf olması nedeniyle bu imp. yönetilemez. Orta Asya'nın gelişen kültürleri çökerler; ticaret Asya'daki kervan yollarından Arabistan deniz yoluna kayar. - Başkumandan Subutay Hazar Denizi'ni dolaşarak Kalka kıyısında bir Rus ordusunu yener.

1227 **Cengiz Han ölür ve imparatorluk** dört oğlu CUCI, ÇAĞATAY, TULI, ÜGEDEY arasında **bölüştürülür.** Her biri, ulus, yurt (mera) ve ingus (haraç payları) alır. **Karakurum** daimi başkent olur.

1229-41 Büyük Han **Ügedey** Kuzey Çin'e (Çin Krallığı 1234'e kadar) ve İran'a boyun eğdirme hareketini tamamlar. Kurultay tarafından görevlendirilen,

1236-55 (CENGİZ HAN'ın torunu) **Batu Han Subutay**'la birlikte batıyı fetheder: **Karna Bulgarları** yok edilir (1236); Kiev düşer (1240); Eflâk'a ve Polonya'ya akın edilir.

1241 Liegnitz savaşı (S.167): Alman-Polonya şövalye ordusu, IV. BELA kumandasındaki Macar ordusu gibi

1241 Sajo Nehri kıyısındaki savaşta (S.169) yenilir. - **Avrupa,** büyük hanın ölümü nedeniyle Moğolların birdenbire geri çekilmesiyle **kurtulur.** BATU

1251 Altınordu egemenliğini kurar (Kıpçak Devleti). Rusya kendini Avrupa'dan dışlar (Novgorod hariç).

1251-59 MÖRGKE büyük han sıfatıyla, kardeşlerinin kumandasında 500'er bin savaşçıdan oluşan iki ordu gönderir:

1258 Büyük Han **Kubilay** -1260-94- Güney Çin'e toplu (konsantre) saldırı yapar (S.211).

1251-65 HULAGÜ İran'ı fetheder ve **İlhanlılar İmparatorluğu'nu** kurar.

1258 Milyonluk kent Bağdat tahrip edilir; Halep ve Şam alınır. - **Memlûkların** (Karadeniz bölgesinden kölemenler) üstün cesareti Moğol hücumunu akamete uğratır; Memlûklar (1517'ye kadar) Mısır'da askeri otoriteyi ellerinde bulundururlar ve Moğolları

1260 Ayn Câlût'ta (Golyat hikâyesinin kaynağı) **yenilgiye uğratırlar.** İlhanlılar İmparatorluğu Fırat Nehri'ne kadar yayılır. 1300 civ. İslamiyet'i kabul eder, kültürel yönden daha üstün olan halkla kaynaşır.

1336 İlhanlılar, Celayirliler (Bağdat), Musaffariler -Müsafiriler- (Şiraz, Isfahan), Serbedariler, Güriler (Herat, Balch) kısmi hanedanlarına ayrılır.

İkinci Moğol İmparatorluğu (Timurlenk)

1360 civ. CENGİZ HAN'ın füru olduğu ileri sürülen **Timurlenk** (aksak) ya da **Tamerlan** (1336-1405) Kurana dayanarak Moğol İmparatorluğu'nu yeniden canlandıracağını açıklar; yine de Yasa kanunları yürürlükte kalır. Çağatay ve Kıpçak Hanlıkları tarafından Büyük Han olarak tanınan TİMUR, **Semerkant**'tan hareketle acımasızca yürütülen 35 sefer düzenleyerek İli bölgesine,

1370-80 Harizm'e, 1380'den itibaren İran'a ve Saray dahil Altınordu İmparatorluğu'na egemen olur.

1398/99 Hindistan'a hücum (Delhi, S.211). Osmanlılar

1402 Angora savaşından sonra boyun eğerler (S.209).

1405 TİMUR Çin'e karşı planladığı "kutsal savaş"tan önce ölür. Aile kavgaları imparatorluğun hızla çöküşünü başlatır. Büyük hanın yerlerinden sürdüğü beyler geri dönerler.

İran: İmparatorluğa ait kısımlar son kez

1452-69 EBU SAİD döneminde birleşirler; ancak Moğol sultanı Türkmen "Akkoyunlular"a yenik düşer. Yerli Safeviler Hanedanı yabancıların hâkimiyetine son verir. Şii mezhebine bağlı Yeni İran İmparatorluğu'nun (1722'ye kadar sürer) ilk şahı

1500-24 I. İSMAİL 1502'de Tebriz'de taç giyer.

Altınordu (Kıpçak Hanlığı): Tatarlar Rus-Bizans kültürünü özümsemezler; İslamiyet'i ise yüzeysel olarak kabul ederler.

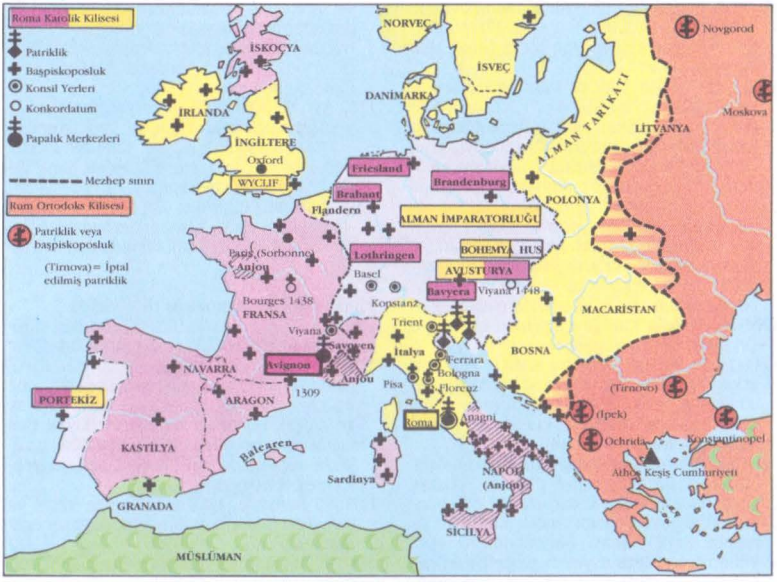
1258-67 Berke Han 1265'te Bulgarları Bizans'a karşı destekler ve İlhanlılara karşı Memlûklarla ittifak kurar.

1267-80 Mengü Timur döneminde imparatorluk bağımsız olur (kendi parasını basar). İçte çözülmeye başlayan ve tehdit altında olan (S.203) devlet,

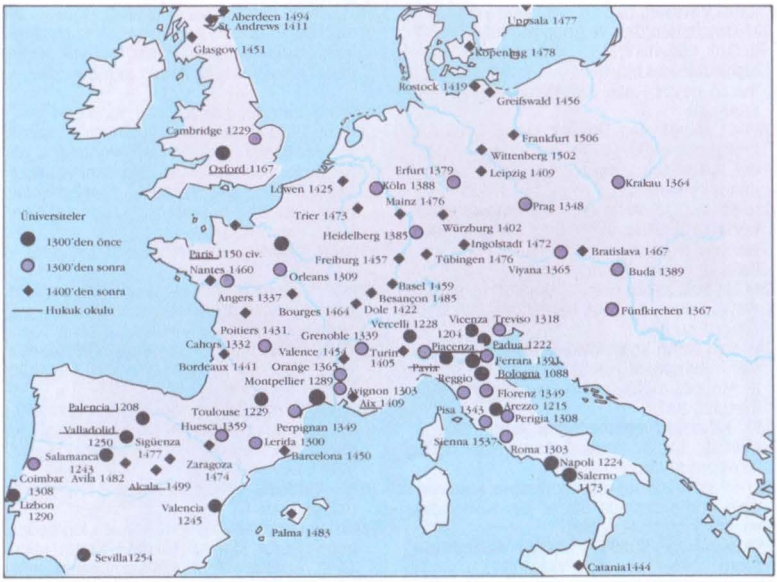
1378 **Akorduyla** birleşerek gücünü arttırmakla birlikte bunu

Timur'un saldırıları (1390-95) sonucu kaybeder. İmparatorluk **Kırım** 1430-1783; **Kazan** 1445-1552; **Astrahan** 1466-1556 kısmi hanlıklarına bölünür. III. IVAN Moskova'yı

1480 Tatarların egemenliğinden kurtarır; Kırım Tatarları 1502'de Saray'ı tahrip ederler.

Kilisenin Bölünmesi [Skhisma](Roma - Avignon) 1378 - 1417

15. yy. a kadar Üniversiteler

Üniversitelerin İlk Dönemleri

12. yy.da, manastır ve katedral okullarında eğitmen ve öğrenci birlikleri oluşur (Universitas magistrorum et scholarium). (Gezici öğrencilerin ait olduğu) Milletlere göre tanzim ve akademik derecelere (bakalorya, lisans, magister - sonraları doktor-) göre kademelere ayrılmış olan bu birlikler özerk yönetime ve kendi yargı haklarına sahiptirler. Eğitim, Latince ders verme ve tartışma şeklindedir. Eski üniversiteler **Salerno** (tıp) ile **Montpellier**'dir (hukuk). **Paris** üniversitesi (öğrenciler ruhani öğretim kadrosunun denetimindedirler) ile **Bologna** Hukuk Okulu (dünyevi öğretim kadrosu öğrencilerin denetimindedir) örnek teşkil ederler. Yeni üniversiteler, 1. göç (örneğin Oxford, Paris'teki Palenzia; Padua, Bologna'daki Siena üniv.) yoluyla, 2. imparatorluk veya papalık (sonraları ayrıca prenslikler) tarafından kurulurlar.

Papalığın Dünya Egemenliğinin Sonu

Staufen hanedanı Fransızların yardımıyla yenilgiye uğratılmıştır (S.173). Buna rağmen,

1294-1303 VIII. BONIFATIUS kilise için vergi muafiyeti ve dünya egemenliğini talep eder. Buna karşılık Fransız hukukçuları (Legistler) "en Hıristiyan krala" uygulanacak her türlü kısıtlamayı reddederler. BONIFATIUS cevaben çıkardığı

1302 'Unam sanctam' fermanında papalığın dünya egemenliği üzerindeki hak iddiasını en kaba biçimde ifade eder. - IV. PHILIPP (S. 191) "Simonicilere ve din sapkınları"na karşı genel konsil planlar; kançıları NOGARET Anagni'de BONIFATIUS'a saldırır.

1303 Papa esir alınır ve serbest bırakılmasından kısa bir süre sonra ölür.

1305-14 Fransız papaların ilki (daha önce Bordeaux Başpiskoposu olan) V. KLEMENS, papalık makamlarının Fransa'ya bağımlılığını kesinleştirir.

1309 Avignon'a taşınma. Templer tarikatı üyeleri hakkındaki dava (S.191) yetkisi

1311/12 Vienne konsilinin elinden alınır. Avignon'daki zorunlu ikamet - Babil tutsaklığı- sırasında kilisenin otoritesi çok zayıflar.

1316-34 XXII. JOHANNES yoksulluk konusunda Fransiskenlerle 1323'te çıkan anlaşmazlıkta İsa ile havarilerinin yoksulluğuna ilişkin öğretiyi lanetler. - Papalık Alman taht kavgalarına son kez müdahale eder (S.195):

1324 BAVYERA'lı LUDWIG aforoz edilir. - İSVEÇ'li Azize BIRGITTA'nın (1303-73) ısrarı üzerine V. URBANUS 1367'de Roma'ya gider, bununla birlikte ancak Azize SIENA'lı KATHARINA (S.184) XI. GREGORIUS'u 1377'de nihai olarak dönmeye ikna etmeyi başarır. Vatikan yeni başkent olur.

Kilisenin Laikleştirilmesi ve Çöküşü

Avignon'da sürgünde iken papalar müsrif bir saray ve yönetim idaresi geliştirirler. Kilisenin mali sistemi Hıristiyanlara yük olur; papalık makamları, ruhanilerin kişisel terekesi (Spolie), **annato** (bir makamın "yıllık vergi geliri"), din cemaatine kabul töreni paraları ile görev verilmesinde alınan Pallie paraları üzerinde hak iddia ederler; ayrıcalıklar ve af mektupları, provizyonlar (görev yetkisi verilmesi) ve rezervasyonlar (görev verilmesi için önceden not düşülmesi) için harç tahsil ederler. **Cezalarda indirim** yüklü gelir getirir (Kefaret cezalarında [günahlar hariç] hac seferleriyle indirim yapılır, sonraları para ödeyerek kurtulunur). "İsa'nın hırkası", çifte papa -VI. URBANUS (Roma) ile VII. KLEMENS (Avignon)- seçilmesiyle yırtılır.

1378-1417 Kilisede büyük bölünme. Avrupa iki kampa bölünür. Din sapkınlıkları ile batıl inanç (cadı paranoyası) artar (S.230).

Kilisenin Reform Hareketi

Paris'li profesörler D'ALLY ile GERSON, "kilisede esaslı bir reform yapılması" amacıyla, papanın değil inananların "hepsi"nin Tanrının iradesini temsil ettiğini ileri sürerek genel bir konsil toplanmasını talep ederler. **"Konsilin papanın üstünde yer alması gerektiği kuramı"** taraftar bulur.

1409 Pisa konsili; her iki kiliseden kardinaller üçüncü bir papa seçerler.

1414-18 Konstanz Konsili (33 kardinal, 900 piskopos, 2000 doktor). İmparatorun başkanlığında toplanan konsil dört "millete" (Fransız, İngiliz, İtalyan, Alman) göre oylama yapar ve aşağıdaki konularda yetkili olduğunu ilan eder:

1. Kilisenin birliği (Causa unionis): O ana kadarki papalar görevden alınırlar ve yeni papa olarak V. MARTINUS [1417-31] seçilir;
2. Kilisede reform (Causa reformationis); reformun ertelenmesi zorunlu olur.
3. Öğretinin saflığı (Causa fidei): İmparatorun himayesine rağmen

1415 JAN HUS (S.184) ile PRAG'lı HIERONYMUS (1416) din sapkınlığı suçlamasıyla yakılırlar (S.197). Sonuç vermeyen

1423 Pavia konsilinden sonra

1431-49 Basel konsili papa tarafından konsilin dağıtılmasına karşı koyar.

1433 Prag Maddeleri: Husçularla uzlaşma sağlanır. Fransa, reform kararlarını

1438 Dini yönetmelik ile kabul eder. Bu yönetmelik Fransız (galliken) milli kilisesine temel teşkil eder. - IV. EUGENIUS [1431-47],

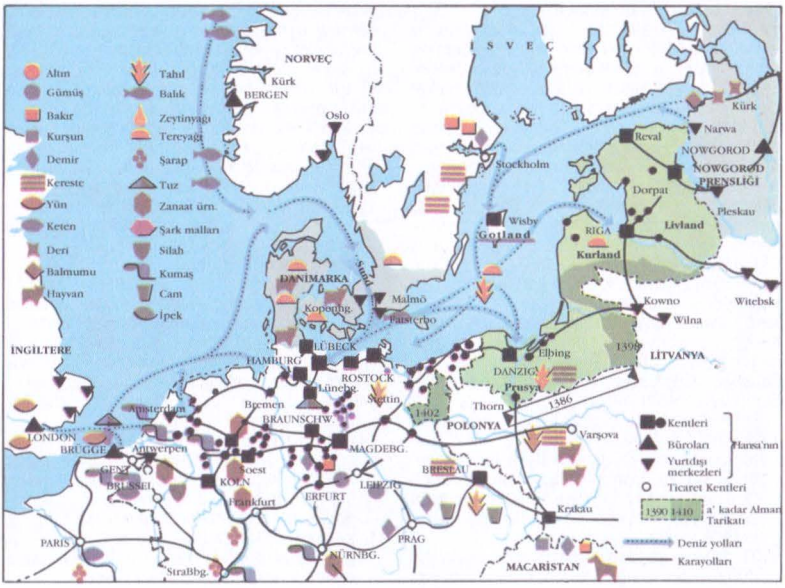
1438 Ferrara karşı konsili (1439'dan itib. Floransa'da) ile, **kilise otoritesinin yalnızca papaya ait olduğu fikrinin** galip gelmesine hazırlık yapar. Aşırı reformcuların V. FELIX'i 1439'da (son) karşı papa [1449'a kadar] seçmelerine karşılık, ılımlılar Cusanus (S.184) liderliğinde EUGENIUS'a katılırlar.

1439 Doğu kilisesiyle birlik kararnamesi (S.207). -Antlaşmalarla (konkordatum) prenslere kilise hakları garanti edilir.

1448 Viyana Antlaşmasında III. FRIEDRICH Almanya'da reformlardan vazgeçer (S.197). II. PIUS (S.217),

1459 Konsilin papanın üstünde yer alması gerektiği kuramını din sapkınlığı olarak niteler.

Reform hareketinin sonuçları: 1. Kilisenin bölünmesi ortadan kalkar; 2. içteki reformlar gerçekleşemez; 3. laikleştirilmiş bir papalık güçlenir (S.217); 4. prenslik kiliseleri veya milli kiliseler ortaya çıkar.

1400 civ. Baltık Ticareti

1400 civ. Levant Ticareti

Hansa Birliği'nin Baltık Denizi Ticareti

11. yy.dan itibaren Alman tüccarlarının (Osterlinge) yurt dışında kooperatif birlikleri vardır. Bunların esas başarısı, bir

1150-1250 Baltık ülkeleri ekonomi alanı kurmalarıdır. Geniş gövdeli gemileri -Kogge- (100 Brüt Register Ton) İskandinavların kürekli teknelerinden üstündür.

1161 **Wisby'de** bir Alman **Hansası** (küme) kurulur. Eski usul gezici ticaretin yerini yazışmanın (muhasebe, kredi ve komisyon işleri) almasından sonra ticaret, (1158'de kurulan) **Lübeck'e** kayar; Lübeck'in önemi artarak doğu-batı aktarma limanı ve Livonya ile Prusya için göçmen limanı haline gelir.

1259 Lübeck, Hamburg, Wismar, Rostock arasında ticari birlik kurulur. -

1281 Londra'da Köln'lü ve Vestfalya'lı tüccarların hansası kurulur. - Ticari avantajları pekiştirmek amacıyla

1358 Bund "van der düdeschen hanse" bünyesinde federasyon oluşturulur: Kendi mallarını satışa sunma hakkı; yabancı tüccarlar için mallarını boşaltma ve satışa sunma.zorunluluğu (mal ibrazı) ve diğer ayrıcalıklar. - En etkili silah, idare merkezleriyle birlikte toprakların **karargâhlara** ayrıldığı **hansa kentlerinin genel kurul toplantılarında** alınan **kararlara** istinaden **bir limanın veya ülkenin mallarının boykot edilmesidir.** Lübeck'in dahil olduğu Venet karargâhı başı çeker. - Ancak, üye mevcudu (200'ün üzerinde kent) değişen, sıkı örgütlenmemiş birliğin teşkilat tüzüğü yoktur. Yurtdışı merkezleri: Nowgorod (Peterhof); Londra (Stalhof); Bergen (Deutsche Brücke) v.d.; Schonen'de (Falsterbo) her yıl ringa balığı pazarları kurulur. - Ana hasım Danimarka'dır:

1361-62 IV. VALDEMAR (S.199) Hansa'yı yener. Mecklenburg, Holstein, Jütland ve **Köln'le** ittifak halinde

1367-70 başarılı bir karşı saldırı yapılır.

1370 Stralsund Barış Antlaşması: Danimarka kralı yalnızca Hansa'nın onayı ile seçilir.**Gıda Maddeleri Kardeşleri [Vitalienbrüder]** (ayrıca Likendeeler: Eşitlik yaratmayı amaçlarlar) deniz korsanları birliğiyle mücadele; korsan birliği,

1389-95 kuşatma altındaki Stockholm'e gıda maddeleri (Vitalien) sağlar ve 1392'de Wisby'yi yağmalar.

1402 Hamburg Helgoland önlerinde galip gelir ve elebaşı KLAUS STÖRTEBECKER idam edilir. Danimarka ile yeni bir savaştan (1420-35) sonra

1435 Vordingborg Barış Antlaşması: Venet kentleri Danimarka'nın **boğazdan geçiş vergisinden** muaf tutulurlar.

1468-74 ticari ayrıcalıklar tanınacağının teyit edilmesi karşılığında İngiliz taht adayı IV. EDWARD'a (S.189) destek verilir. Danimarka 1470'te Hollanda ve İngiltere'ye boğazdan geçiş yasağı çıkartılmasını sağlar.

15./16. yy Hansa'nın çöküş nedenleri: 1397'de Kalmar Birliği'nin kurulmasından itibaren kuzeydeki milli devletlerin güçlenmesi (İsveç S.199; Rusya S.203); Kuzey Denizi'nden ringa balığı akınlarının kesilmesi; ticaretin Atlantik'e kayması (S.225).

1494 Novgorod'daki Peterhof merkezi,

1598 Londra'daki Stalhof merkezi kapatılır.

Venedik'le Cenova'nın Levant Ticareti

Arapların Akdeniz'deki hâkimiyeti 11. yy.dan itibaren, fethedilen toprakların geri alınması (S.187) ve Haçlı Seferleri (S.153) nedeniyle biter. Batıyla ticaret Cenova, Pisa, Napoli'ye, doğudaki Levant ticareti ise Sicilya ile Venedik'e düşer. Talebin yoğun olduğu doğu malları: İpek, lame kumaş, damasko ve gaz bezi, pamuk, deve tüyü, fildişi, porselen, boya maddeleri, baharat, parfüm, ilaç, inci, değerli taşlar. Bu mallar Arapların denetimindeki Asya kervan yollarından (İpek Yolu) veya Hint Okyanusu ticaret yoluyla Levant'a getirilerek, kumaş ve Avrupa endüstri bölgelerinin (Milano, Floransa, Yukarı Almanya, Flander, Brabant) diğer ürünlerine karşılık işlem görürler.

Venedik ve Cenova kent cumhuriyetleri, 1. Haçlı Seferleri sırasındaki nakil işleri; 2. artan para ihtiyacı (banka ve kredi işleri); 3. Bizans ve Araplarla olan ticari deneyimler (yazıya dayalı ve rasyonel ticaret yöntemleri); 4. Sicilya'nın (S.173) ve Bizans'ın (S.207) çökmesi nedenleriyle zenginliklerini ve güçlerini arttırırlar.

Her iki ticari güç, Osmanlıların ilerlemesiyle kayıplara uğrarlar, ayrıcalıklar elde etmek için önceleri savaşlardan kaçınırlar. Ticaretin Atlantik'e kaymasıyla (S.225) önemleri azalır.

Venedik: Soylular cumhuriyeti, batı (Alplerdeki geçitlerin denetimi) ile doğu (Bizans'la bağlantı S.175) arasındaki kilit konumu sayesinde **ilk deniz ve ticaret gücü** haline gelir. 12. yy.ın sonunda basılan gümüş paralar (Denarius grossus= kuruş) ve altın sikkeler (Ducatus Venetiae), 1280 civ. uluslararası düzeyde kabul edilir. - Duka

1192-1205 Enrico Dandolo, 4. Haçlı Seferinin nakil işlerini üstlenir ve Latin İmparatorluğu'nun kurulmasıyla (S.207) Adriya ile Karadeniz arasında limanlar ve üsler elde eder; bunlar kısmen kentsoyluların prenslikleri olur. - Cenova'nın rekabeti

1376-81 Chioggia Savaşında ortadan kaldırılır; İtalya anakarasında Milano'ya karşı temel gıda ihtiyacının karşılanması

1406-28 **Terra Ferma** eyaletlerinin genişletilmesiyle garantiye alınır.

Cenova: Pisa ile birlikte Akdeniz'in batısını Müslümanların ablukasından kurtarır.

1261 Nikaia (İznik) İmparatorluğu ile ittifak kurarak Levant'a açılır (Kaffa, Tana); o zamandan itibaren Venedik'in ticari rakibi olur.

1284 Pisa'ya karşı galibiyet: Korsika, Elba ve (1326'ya kadar) Sardinya Cenova'ya düşer. Soylu sülaleler Doria, Fieschi, Grimaldi, Spinola arasındaki mücadele, bu ailelerin

1339 dukalık görevinden dışlanmasına yol açar.

1381 Venedik'e karşı "Yüzyıl Savaşları"nda yenilgiye uğrar. Siyasi yönden Milano'ya ya da Fransa'ya bağımlı olur.

1407 Avrupa'nın ilk kamu bankası Casa di San Giorgio kurulur. Ekonomik yönden zayıf düşmemek için Cenovalı denizciler Hindistan'a deniz yolunun keşfine katılırlar.

Geç Skolastik Dönem

Skolastik, şiirsel simgesini, Floransa'lı **Dante Alighieri'nin** (1265-1321) dini destanında bulur. İtalyan yazı dilinin yaratıcısı, 'Divina Commedia'da (İlahi Komedya; 1311-21), evrensel bir kıyamet gününün görümü olarak cehennemden (İnferno) cennete geçişi anlatır.

Skolastik içerisinde, **Tomacılar** (Via antiqua: Dominikenler) ile **Skotçular** (Via moderna: Fransiskenler) birbirleriyle mücadele ederler. Dini danışmanların (aşırı Minoritler), papalık makamlarıyla olan **yoksulluk tartışması** yıkıcı etkiler doğurur. XXII. JOHANNES 1323'te, İsa'nın yeryüzünde hiçbir serveti olmadığı görüşünü (AZİZ ASSİSİ'li FRANCESCO'nun ülküsü, S.141) din sapkınlığı olarak ilan eder. Tarikat generali CESENA'lı MICHAEL, OCKHAM'lı WILHELM v.d. papalıkta esaretten BAVYERA'lı LUDWIG'e sığınırlar (S.195). Danışmanı **Padua'lı Marsilius** (1290-1343) 'Defensor pacis' (Barış savunucusu; 1324) adlı yazısında (JANDUN'lu JOHANN'la birlikte) katıksız dünyevi bir devlet öğretisini savunur: Halkın egemenliği, devletle kilisenin ayrılması, papanın üstünde bir konsilin yer alması (S.181). **Roger Bacon** (1214-94) skolastik öğreti otoritelerinin (ARISTOTELES) eleştirel gözle incelenmesi, deney ve tecrübe yoluyla doğanın daha özgürce gözlemlenmesi çağrısında bulunur. "Modernistler"in en önemli temsilcisi **Ockham'lı Wilhelm**'dir (1285-1349). DUN SCOTUS'un öğrencisi olarak, genel kavramların (Universalia) gerçekliği olmayan "adlar"dan (Nomina) başka bir şey olmadığı görüşündedir. **Adcılık**, tanrısal irade eylemleri olan ve bir temele dayandırılamayan inanç kaynaklı gerçeklerle bilgi arasında kesin bir ayırım yapar. Occamcıların Paris ekolüne dahil olanlar arasında JEAN BURIDAN (öl. 1358) ile, dünyanın ekseni etrafında döndüğünü varsayan ve hareket hesapları yapan doğa filozofu ORESME'li NIKOLAUS (öl. 1382) yer alır.- Via moderna ile adcılık, felsefi ve teolojik yeni düşünceleri teşvik etmekle birlikte, gereksiz detaylara ilişkin tartışmalar yüzünden öze inemezler.

Kues'li Nikolaus (CUSANUS, aslı KREBS; 1401-64), döneminin bütün düşünsel hareketlerini özetler. Başlıca eseri 'De docta ignorantia' (Bilinçli Cahillik Üzerine; 1440) skolastikle bağını koparır. Sonsuz evrenin ne bir merkezi (yeryüzü) vardır, ne de akılla kavranabilir; her din ilahi gerçeğin bir parçasını yansıtır. Din Tanrıyı yalnızca göreceli olarak kavrayabilir, çünkü Tanrıda bütün karşıtlıklar birleşmiştir (Coincidentia oppositorum). - Takvimde reform yapılmasına ilişkin önerileri, astronomideki yeni araştırmalara dayanır; öğrencisi KOPERNİKUS (S.221) bu araştırmaları sürdürür.

Gizemcilik

Akılcı skolastiğe ve kilisenin laikleştirilmesine (S.181) tepki olarak gizemcilik (Yun. mystein = gözleri kapatmak), Tanrıyı içe bakışla (görüm, tefekkür) yaşamaya ve onunla birleşmeye (Unio mystica) yönelir. (Arap filozofları İbni Sina ve İbni Rüşd'le tanınan S.149) yeni platonculuk ile DIONYSİUS AREOPAGITA (500 civ.) ve AUGUSTİNUS'un (S.107) yazıları yeni düşünceleri teşvik eder. İlk gizemciler CLAIRVAUX'lu BERNARD (1090-1153), ST. VICTOR'lu HUGO (öl. 1141); BİNGEN'li HILDEGARD (öl. 1179); MAGDEBURG'lu MECHTHILD'dir (öl. 1280). **Azize Siena'lı Katharina** (1347-80), Papa IX. GREGORIUS'un Avignon'dan Roma'ya dönmesini sağlar (S.181). Dominikenlerin, kadın konventleri ve manastırlarının desteklediği gizemcilik özellikle Almanya'da derinlik kazanır. **Üstad Eckart** (öl. 1327) (Almanca) yazılarında ve vaazlarında, münzevilikte "ruhunun kıvılcımı"nın Tanrıya içkin olduğu kanısına kapılan insanın "oluştan kurtulmasını" öğretir. Eseri Hollandalı RUYSBROEK'i (1293-1381), JOHANNES TAULER'i (1300-61) ve Alman gizemciliği şairi HEINRICH SEUSE'yi (1295-1366) etkiler.

Yeni Dindarlık (Devotio moderna)

Gizemciliğin etkisiyle yaşamı derunileştirmeye yönelik hareketler ortaya çıkar: **"Tanrı Dostları"** (Yukarı Ren bölgesindeki keşişler, burjuvalar, soylular) TAULER'in ve tüccar RULMAN MERSWIN'in yönetiminde "sükunet ve sessizlik" içinde dünyadan "kopmak" isterler. En önemli yazı: 'Teologia deutsch' (1400 civ.). -GEERT GROOTE'nin (1340-84) teşviki üzerine, ruhbandan olanlarla olmayanlar, **Ortak Yaşam Kardeşleri** (Aşağı Ren bölgesi, Deventer) adıyla, yemin etmeksizin kutsal kitabı incelemek, halk arasında misyonerlik yapmak ve eğitim çalışmalarında bulunmak üzere birleşirler. Grubun, KEMPEN'li THOMAS'a (aslı HAMERKEN; 1380-1471) atfedilen başyapıtı 'De Imitatione Christi' (İsa'nın izinde) yaygın ilgi görür.

Ruhbandan olmayanların hareketinin öncülerinden biri Hollanda'daki **Beginen hareketidir:** Çileci-dindar bir yaşam sürerek insanlara hizmet etmeyi amaçlayan, kadınlar (veya erkekler, Begharden = Holland. Dilenci) için tarikat benzeri bir topluluktur. - Geniş halk kitlelerinde aşırıya kaçan dini çilecilik biçimleri 1350 civ. veba salgını (S.154) sonucu ortaya çıkar: **"Flagellanti"** (Kamçılayıcılar) Macaristan, Orta Avrupa, İngiltere ve İsveç'i, 1400 civ. Roman ülkelerini dolaşırlar.

Kilise Dışındaki Reform Hareketleri

Papalığa ve rahipler sınıfının isteklerini destekleyen papalık kilisesine karşı milli ve dini itiraz nedeniyle, İngiltere'de, Oxford'lu profesör **John Wiclif**'in (öl. 1384) yandaşları **Lollardlar** (S.189) yayılır; Wiclif, Hıristiyan öğretisi ve kültü için yalnızca kutsal kitabı kabul eder, bu nedenle İncil'i (Vulgata) tercüme eder, hiyerarşiyi, evlenme yasağını, günah çıkarmayı, kudas öğretisini reddeder ve "Hıristiyanlığa özgü yoksul" milli bir kilise kurulmasını talep eder. İngiltere'de baskı gören öğreti Bohemya'da rahip **Jan Hus** (S.181) tarafından öğretilir ve yeni yandaşlar bulur. Hus'un din kurbanı olarak ölmesi ve **Husçuların** (S.197) aforoz edilmeleri, Çek halkında milli, dini ve sosyal krizlere neden olur

Ortaçağda Kent Yapısı

(Kraliyet himayesindeki esnaf dernekleri (Gild) tarafından yürütülen) lüks malların uzak ticareti için Frank döneminden itibaren tahkim edilmiş gümrük ve aktarma yerleri (**Wik**) vardır. 11. yy.dan itibaren Avrupa'nın ekonomik kalkınması (nüfus, ticaret, endüstriyel iş bölümü artar) ile birlikte, **şato, yurttaşları** (burjuva) olan **kent** haline gelir. Gelişmiş kentlerin (Roma yerleşimleri, eski hükümdar sarayları, şatolar veya piskoposluklar) yanı sıra, krallar, piskoposlar, prensler tarafından veya "denetimsiz" olarak **yeni kentler** kurulur. Kent, kırsal kesimden esnaf ve tarımcıların göçüne rağmen, en başta ihtiyaç malları mübadelesine yönelik, **daimi pazara sahip tüccar yerleşimi** (kent ekonomisi) olduğu için, kentin kalkınmasını belirleyen unsur, ekonomi ve ulaşım yönünden kara, deniz ve nehir yollarının kesişme noktasında iyi bir konumu olmasıdır. **Gildler** (Hansa S.183) tarafından yürütülen uzak ticaretinde toptancı halleri (genellikle dini törenler de yapıldığı için **Messe** denir) önem kazanırlar.

Kurucuları, kentlerin gelişmesini **ayrıcalıklar** tanıyarak (Muafiyetler: "Kent havası özgürlük verir") teşvik ederler. Yüklü gelir sağlayacaklarını ümit ettikleri için egemenlik haklarından (Pazar, tahkimat, para basımı, gümrük hakları) feragat ederler. Kent, idareci (komutan, muhtar) tarafından temsil edilen beyin ana para kaynağıdır. **Kent hakları** (Pazar, ticaret, sonraları ayrıca kira, kolluk, savunma, maliye hakları ile diğer haklar), üst düzey memurların (belediye başkanı) başkanlığında meclis komisyonlarına sahip **kent idaresinin** (kent mahkemesi ve yönetimi) oluşmasını sağlar. Soylular veya varsıl sülaleler **(Patrisyen sınıfı)** önde gelir. Lübeck ve Magdeburg hukuku, Elbe'nin doğusundaki ülkeler için örnek teşkil eder; Fransa için Sorris kent muafiyetleri (VI. LOUIS), İngiltere için Newcastle'a tanınan ayrıcalıklar (I. HENRY).

12. yy.dan itibaren, endüstriyel üretimin denetimi, planlanması ve yönlendirilmesi (kalite, fiyat, satış, kazanç) ile esnafın eğitimi, istihdamı ve alacağı sosyal yardım için **loncalar** oluşur. Patrisyen sınıfıyla olan **lonca mücadelelerinde** (14./15. yy) çoğunlukla kent idaresine katılım hakkı elde ederler. Kentler daha fazla bağımsızlık elde etme ve egemenlik alanlarını genişletme (özel hükümlere tabi kent çevresi, kent sınırı dışında oturan yurttaşlar) çabasındadırlar. Kentler bağımsızlık derecelerine göre iki sınıfa ayrılırlar: 1. siyasi bakımdan özerk kentler: İtalya'da **Komünler** (egemen kent cumhuriyetleri S.183) ve **Signorya** (S.217); Provence'da konsüler kentler; Almanya'da **bağımsız kent cumhuriyetleri** ve Flander, Artois ile Picardie'de endüstri merkezleri;

2. sınırlı özerk yönetime sahip kentler: Batı ve Doğu Avrupa'da krallık kentleri; Almanya'da bölgesel kentler.

Önemi: Kentlerin hukuk, ekonomi, kültür ve teşkilatı, yeni dönemdeki milli veya prenslik devleti için yol gösterici olur; bu devlet, hükümet ve kültür merkezi olarak **başkent** tipini geliştirir.

Alman Prenslikleri

"Devlet içinde devlet"lerin oluşumunu başlatan unsurlar, dokunulmazlık, timar sistemi ve imparatorluk politikasıdır. Prensin **toprak egemenliğine** götüren gelişme aşamaları şunlardır: Timarların verilme zorunluluğu ile veraset yoluyla geçmeleri; imparatorluk haklarının (Regaller) özellikle **1220 ve 1223 tarihli prens yasalarıyla** (S.173) devredilmeleri; interregnum (fetret) döneminde prenslik mahkemelerinin imparatorluktan bağımsız olmaları; **1356 tarihli Altın Mühürlü Ferman'da** (S.195) seçici prenslere tam yargı hakkı ve majeste haklarının tanınması. **Vestfalya Barış Antlaşmasında** (S.255) imparatorluk zümrelerine devlet egemenliği tanınır. **Önemi:** Prensin bölgesel devletini oluşturan **toprak egemenliği,** kişisel boy devletini geri plana iter, Alman imparatorluğunu dağıtır, Almanya'nın günümüze kadar gelen federal yapısını belirler ve modern bir devlet yaratır.

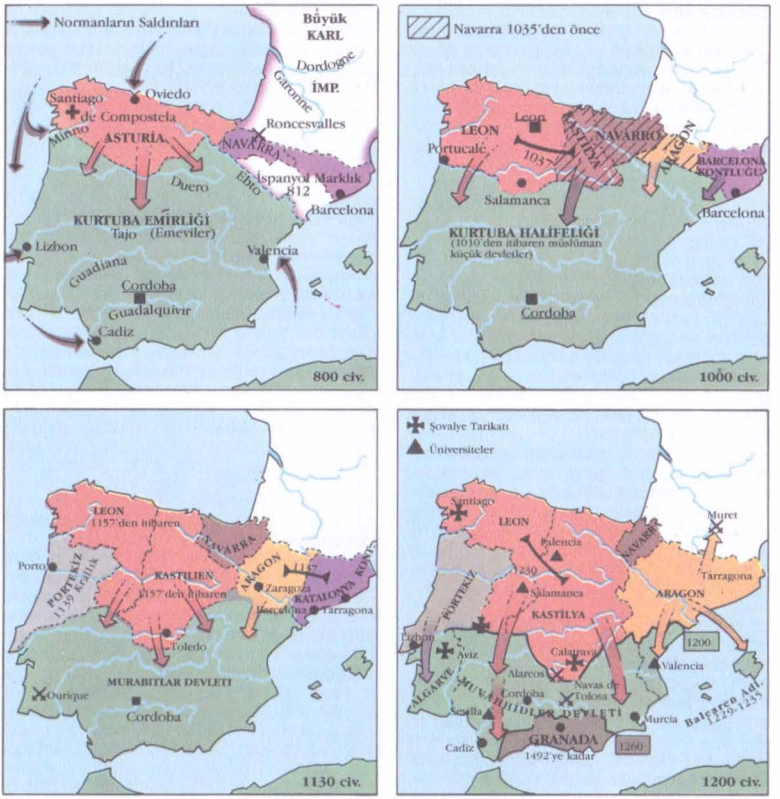
Yönetim: (Prenslere yükselme yolunu açan) feodal makamların yerini, görevden alınmaları mümkün olan ministerialler, sonraları **memurlar** (idareci, üst düzey yönetici, kayyum) tarafından yönetilen tek tip görev bölgeleri alır. Bunlar, kançılara bağlı saray makamlarına sahip merkezi yönetim tarafından denetlenirler. 13. yy.dan itibaren prens, hukukçular **(saray danışmanları-Hofraete)** bulundurur.

Bölge sınırları içerisinde, doğrudan imparatora bağlı alanlar veya dokunulmazlıklar (manastırlar, kentler, şövalyeler) vardır. Bu nedenle prensin politikası, miras ve evlilik sözleşmeleri yöntemleri de dahil olmak üzere bölgesini sürekli olarak genişletmeye yöneliktir.

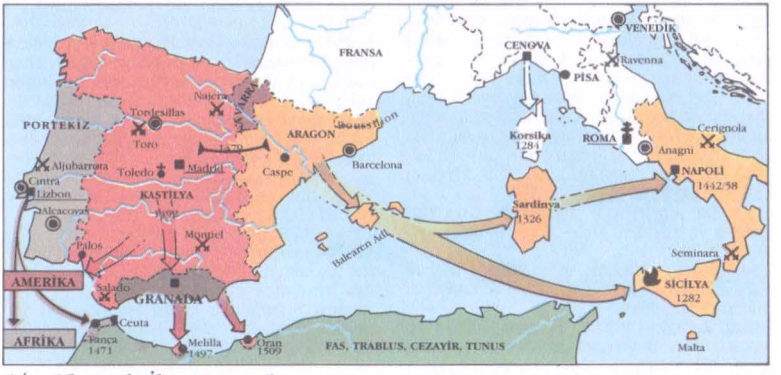
Adliye: Saray mahkemesi (temyiz kurumu), üst mahkemesi (daimi soylular mahkemesi) ve alt mahkemesi olan kapalı bir yapılanma yavaş yavaş ortaya çıkar. Bunun yanı sıra özel pazar, köy, dağ ve yerel (muhtarlık) mahkemeleri vardır. - Hukukun parçalanması sorununu aşmak ve içtihadın nesnelleştirilmesini sağlamak amacıyla ve (örneğin para trafiğinin yol açtığı) yeni hukuki koşullardan ötürü **Roma hukuku benimsenir**, üniversitelerde öğretilir. Halk kendisine yabancı olan bu hukuku reddeder (S.233).

Maliye: Kiliselerin veya kentlerin teşkil ettiği örnek izlenerek muntazaman **vergiler** (stiura=yardım) alınır, maliye görevlileri tarafından vergi listelerine (bu nedenle soyadı kullanılır) göre tahsil edilir ve saray, memur, yargıç, paralı asker ve toprak genişletme giderleri için kullanılır. - Bazı gelir kaynakları: Kullanım haklarının (gümrük, para basımı, madencilik) kentlere veya şirketlere (S.215) **verilmesi; Bede** (rica) ve **Ungeld** (dolaylı ve dolaysız vergi).

Zümreler: Soylu toprak sahipleri (şövalyeler), yüksek ruhban sınıfı ve kentler, **vergi onaylama hakkı** sayesinde **meclislerde** siyasi söz hakkını ve ayrıcalıkları (özel mahkemeler, vergi muafiyeti) garantiye alırlar. 14./15. yy.da, genellikle **Einunglar** (derebeyine karşı kısmen özel birlikleri, makamları, kasaları olan ittifaklar) vasıtasıyla iktidarlarını güçlendirirler, böylece **dualist zümre devleti** 17. yy.a kadar tipik devlet biçimi olur.

İspanya'nın fethedilen topraklarını geri alması

14. - 15. yy. da İber Yarımadası

Hıristiyan Komşu Devletler

Navarra Krallığı: III. SANCHO [1000-35],
1029 Kastilya Kontluğunu miras alır ve krallığı **Aragon, Kastilya ve Navarra** (1234'ten itibaren Fransız nüfuzu altındadır) olarak üçe ayırır;
Barcelona Kontluğu, BÜYÜK KARL'ın İspanya sınır kontluğundan doğar (S.123);
Asturia (Leon da denir) **Krallığı.** - Halife III. ABDURRAHMAN'ın [912-961] savaşlarından sonra Vezir El-Mansur (Muzaffer) 978'de anlaşmazlıklar yüzünden zayıf düşen devletlere hücum ederek işgal eder.

Fethedilen Toprakların Geri Alınması (Reconquista) 1031-1260

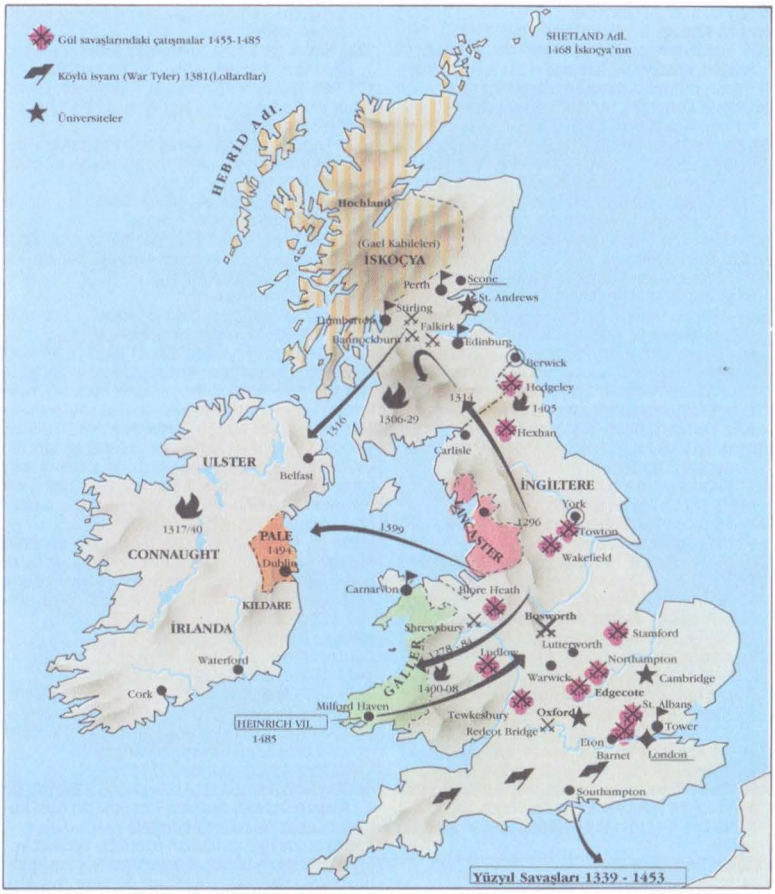
1008-28 Araplarda büyük iç savaş (Emevi Halifeliği dağılır); Hıristiyanların saldırıları başlar.
Cluny tarikatı üyeleri milli şövalye tarikatlarını güçlendirirler ve kilisenin Roma ile sıkı ilişki kurmasını sağlarlar. Papalar (VII. GREGORIUS, III. INNOCENTIUS), propaganda yaparak ve para tahsis ederek Haçlı Seferlerini teşvik ederler; Şövalye tarikatları (Templer tarikatı, Aziz Yahya Tarikatı, S.153) yardım ederler.
Aragon: SAVAŞÇI I. ALFONSO [1104-34] 1118'de Zaragoza'yı fetheder.
1137 Katalonya ile birleşme. - Reconquista, I. JAIME [1213-76] tarafından
1229-35 Balear Adaları'nın ve 1238'de Valencia'nın fethi ile tamamlanır.
1276-85 III. PEDRO ile Aragon İtalya'ya açılır; Pedro
1282 Sicilya'nın Fransızlardan arındırılmasından (S.173) sonra **Sicilya'yı** ele geçirir. II. JAIME [1286-1327] döneminde,
1295 Anagni Barış Antlaşmasıyla papalığa bağlı derebeyiyle uzlaşma sağlanır. - Sicilya uğruna Fransa'ya karşı yürütülen yeni bir savaş, durum siyasi açıklık kazanamadan sona erer. Pisa ve Cenova ile birlikte
1323-25 **Sardinya** ile Korsika'yı ele geçirmek amacıyla savaşlar yapılır. Soylular "birliği",
1412 Caspe hakem kararında veraset silsilesini KASTİLYA'lı FERNANDO'ya devreder. Oğlu ALFONSO'ya [1416-1458] **Napoli** tımar olarak verilir.
Portekiz: Porto Kontluğu
1094 bağımsız olur. I. ALFONSO
1139 Ourique yak. kazandığı zaferden sonra kendini kral ilan eder. Topraklarını hızla güneye doğru genişletir.
1279-1325 ÇİFTÇİ I. DIONYSIUS ülkenin yapılanmasını teşvik eder. - Kastilya ile veraset silsilesi mücadeleleri,
1385 Aljubarrota yak. zafer kazanılıncaya kadar sürer. I. JOAO'dan [1385-1433] itibaren Afrika'ya yayılma başlar:
1415 Ceuta fethedilir (S.243).
Kastilya: I. BÜYÜK FERNANDO [1035-65] 1037'de **Leon'u** elde eder.
1085 Toledo fethedilir. Savaşların kahramanı, **Cid** (Arapça Bey) lakaplı RODRIGO DIAZ'dır. Mağribilerin hizmetine girer ve 1094'te Valencia Beyi olur.
1126- VII. ALFONSO imparator sıfatıyla İber Yarımadası'ndaki bütün Hıristiyan devletler üzerinde otorite kurar, buna rağmen birlik yine bozulur.
1185 Alarcos yenilgisi yeni bir koalisyon kurulmasına neden olur.
1212 Navas de Tolosa zaferinden sonra (1145'ten beri) Almohad (Muvahhid) Devleti dağılır.
1217-52 AZİZ III. FERNANDO Kurtuba (1236) dahil olmak üzere güneyi fetheder ve Reconquistayı sona erdirir.
1340 Salado meydan savaşında Fas sultanı yenilgiye uğratılır. - Yüzyıl Savaşlarında taraf tutulur (S.191). -
1369-79 TRASTAMARA'lı II. ENRIQUE Fransa ile sürekli ittifak yapar.
Granada: Avrupa topraklarındaki son Arap devletidir; 14. yy.da kültürel yönden parlak dönemini yaşar (Elhamra).

Reconquistanın sonucu

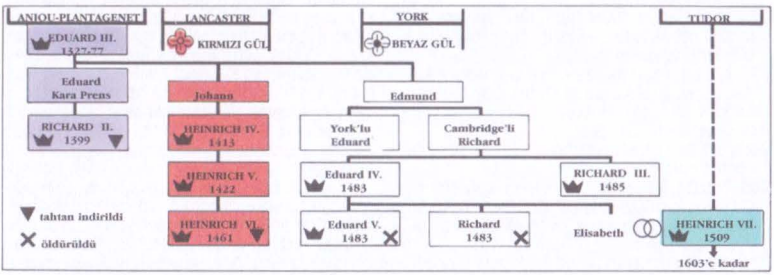
Moriskos (Magribiler) haktan yoksun kılınmamakla birlikte ayrı semtlere yerleştirilirler. Yahudilerin harçlara karşı hukuki himayeleri vardır; kölelik (Magribiler, Kuzey Afrikalılar) artar. - Kraliyet görevlileri Hıristiyanların iskânını yönlendirirler. - Krallığa (Roma hukukunu benimser) karşı, siyasi açıdan **Cortelerde** temsil edilen yüksek soylular (Grandes) muhalefet oluştururlar. Devletin dağılmasına (Kastilya) kadar varan çatışmalar olur. Krallık, kent vilayetler üzerinde egemenlik hakları alan ve birlikler (Hermandades) oluşturan kentlerden destek alır.
Kilise ve kültür: Yüklü irat bağlanan kilisenin nüfuzu güçlüdür (Fransiskenler, Dominikenler); Gotik yapı sanatı (Toledo, Burgos katedralleri); Arap bilimi (matematik, tıp, felsefe) yeni üniversiteleri etkiler.

İspanya Devletinin Oluşumu

"Katolik krallar"ın evliliği (1469),
1474-1504 **Kastilya'lı Isabel** ile
1479-1516 **Aragon'lu II.Fernando'nun** yeni bir devir başlatır.
1474-79 Kastilya'nın Fransa ve Portekiz'e karşı veraset silsilesi savaşı; Portekiz
1476 Toro savaşında yenilir.
1479 Alcacovas Barış Antlaşması: **Kastilya** ile **Aragon birleşir;** önceleri her ikisi de özel kurumlarını muhafaza ederler.
Kastilya: Şövalye tarikatları üzerinde veraset yoluyla geçen büyük üstat payesi krallığı güçlendirir; hukuk reformu, soyluların ve kent milislerinin hizmet yükümlülüğü ile modern bir devlet kurulur; Saray hizmetinde çalışan Grandeslerin iktidarları ellerinden alınır. Kraliyet Kurulu (hukukçular) ile kent komiserleri devleti yönetirler.
Kilise: Kiliselerin ayrıcalıkları tanınmakla birlikte, kralın mutlak üstünlüğü muhafaza edilir. Toledo Başpiskoposu Kardinal XIMÉNEZ DE CISNEROS (1436-1517) ruhban sınıfında reform yapar.
1481 Engizisyon yeniden canlanır. Baş engizisyoncu TORQUEMADA [1483-98] döneminde İspanya, tarım ve endüstride çalışmanın bir Hıristiyana yakışmayan işler olarak hor görüldüğü, fanatik bir dindarlığın hüküm sürdüğü bir ülke olur. Yahudilerle Magribiler
1492 Granada'nın fethinden sonra sürülürler. Kuzey Afrika'ya saldırı: Melilla 1497'de, Oran 1509'da fethedilir. Habsburg sülalesinden
1496 Arşidük GÜZEL PHILIPP, DELI JUANA'yla evlenir. Oğlu KARL 1516'da İspanya'yı miras alır (S.237).

14. - 15. yy. da Britanya Adaları

İngiltere tacını ele geçirme mücadelesi

I. Edward Döneminde İç ve Dış Politika

1272-1307 I. Edward reformlarla krallık otoritesini pekiştirir.

1290 Yahudiler sınırdışı edilir; buna karşılık yabancı tüccarlara ayrıcalıklar tanınır (Hansa).

İki sefer düzenlenerek Kelt

1284 **Galler** (Wales) bölgesi ilhak edilir ve veliaht prensliği (1301'den itib. Prince of Wales) kurulur.

1294-97 Guyenne'i ele geçirmek amacıyla Fransa ile savaş yapılır.

İskoçya: Kraliyet hanedanının soyunun tükenmesinden sonra taht kargaşalıkları başlar. Otorite olarak tanınan I. EDWARD, JOHN BALLIOL'u hükümran [1292-96] olarak atar. Sonraları taht üzerinde hak iddia eder ve ülkeyi işgal eder.

1297 Halk ayaklanması: Milli kahraman WILLIAM WALLACE (1270-1305 civ.) Stirling'de galip gelir ve Falkirk yenilgisinden sonra gerilla savaşını -

1304 ayrılan soyluların yardımı olmaksızın idam edilinceye kadar sürdürür.

1306-29 **Robert Bruce,** milli bağımsızlığı

1314 Bannockburn meydan savaşında halk kazandırır.- II. ROBERT

1371-1714 Stuart Hanedanını kurar.

Yüzyıl Savaşları Sırasında İngiltere

1327-77 III. Edward,

1339 Fransa'ya karşı askeri zaferler kazandığı savaşı başlatır (S.191); bununla beraber para ihtiyacı parlamentoya ödünlerde bulunulmasını zorunlu kılar.

1349/50 Kara ölüm (S.154) nedeniyle ağır ekonomik kriz yaşanır.

1369 KARA PRENS savaşa yeniden başlar.

1377-99 II. RICHARD döneminde sonu gelmeyen taht kavgaları başlar: - Fransa'da yenilgiler, nüfus başına vergi uygulaması ve rüşvetçi hükümete (LANCASTER'li JOHN) duyulan kin,

1381 WAT TYLER ile JOHN BALL önderliğindeki büyük köylü ayaklanmasına yol açar; ayaklanma Londra'ya yapılan bir saldırıdan sonra biter. - Despotlukla yönettiği için II. RICHARD parlamento tarafından tahttan indirilir, taç

1399-1413 **Lancaster** hanedanından IV. HENRY'ye verilir.

1403/05 Soyluların ayaklanmaları (HOTSPUR lakaplı HENRY PERCY). Kral ruhban sınıfından yardım alır (WICLIF'in yandaşları **Lollardlar** takibata uğrarlar). Dikkati başka yöne çekmek amacıyla,

1413-22 V. HENRY 1415'te yeniden Fransa ile savaşır; savaş başarısızlıkla sonuçlanır (S.191). Yine de Yüzyıl Savaşları İngilizlerin milli bilincini güçlendirmiştir: İngiliz kültürü Fransız kültüründen kopar.

1362 İngilizce mahkeme dili olur.

1387 **Chaucer**'in (1340-1400) 'Canterbury Hikâyeleri' ile İngilizlerin kendi edebiyatları başlar.

Kilise: "Fransız papalar" ile papalık bütçesinin halkı zorlaması (S.181) reddedilir.

1351 Statute of Provisors: Papalığın gelir getiren kilise görevleri vermeleri ve papalık makamları nezdinde temyiz davaları açılması yasaklanır (1353 Statute of Praemunire). Oxford'da profesör olan JOHN WICLIF kilisenin laikleştirilmesiyle mücadele eder (S. 184).

1380 İncil WICLIF tarafından **ilk kez İngilizceye çevrilir.**

Hukuk: "İngilizlerin Justinianus"u I. EDWARD döneminden itibaren hukuk davaları

1292 'Yearbooks'ta toplanır; bu yıllıklarla, teamül hukuku olarak İngiliz hukuku (Common Law) gelişir. Sheriff'lerin (krala bağlı kontluk memurları) yanı sıra

1327'den itibaren, Gentry (küçük soylu) sınıfından kolluk ve adliye yetkileriyle (İngiliz özerk yönetiminin temelleridir) donatılmış **sulh hâkimleri** görev yaparlar.

Parlamento: MONTFORT'lu SIMON (S.161), Baronlar Kurulu'nu (Curia regis) her kontluktan (37) 2 şövalye ve her kentten 2 yurttaş dahil etmek suretiyle genişleterek

1265 ilk parlamentoyu oluşturur. I. EDWARD döneminde,

1295 Model Parliament ile, küçük soylularla kentler vergileri tahsil ettikleri ve kral onların onayına muhtaç olduğu için, istisna kaide haline gelir. **Commons** (komün temsilcileri) baronlarla birlikte toplantı yaparlar.

1297 Vergi ve gümrükleri onaylama hakkı teyit edilir. Kral tarafından onaylanan dilekçeler yasa haline gelir (yasa girişimi).- III. EDWARD'dan itibaren parlamento muntazaman toplanır ve yavaş yavaş **House of Lords** (en üst mahkeme) ve **House of Commons** (Avam Kamarası) olarak ikiye ayrılır.

Ordu: Yeni bir silah olan uzun yayı, Yeoman (özgür köylü) kullanır. Savaş halkın milli davası olur (bütün zümrelerden "bölükler" alınır). - 14./15. yy.ın taht kavgalarında, (yün ticaretiyle) zenginleşen baronlar parti taraftarları satın alırlar; bunlara armalı bir giysi (Livery) ile adli yardım (Maintenance) verilir.

1455-85 Lancaster ile York hanedanlarının **gül savaşları.** Bu savaşlar devlet ve hukuk düzenini bütünüyle dağıtırlar. Fransa savaşının "bölükleri" askerleri tahsis ederler, halk hemen hiç rahatsız edilmez. Ticaret ve endüstri gelişmeye devam eder; parlamento rüşvet nedeniyle gözden düşer. - YORK'lu RICHARD hükümran olarak taç üzerinde hak talep eder, akıl hastası

1422-61 **VI.** HENRY'yi tutuklatır, ancak

1460 Wakefield savaşında ölür.

1461 Towton zaferiyle

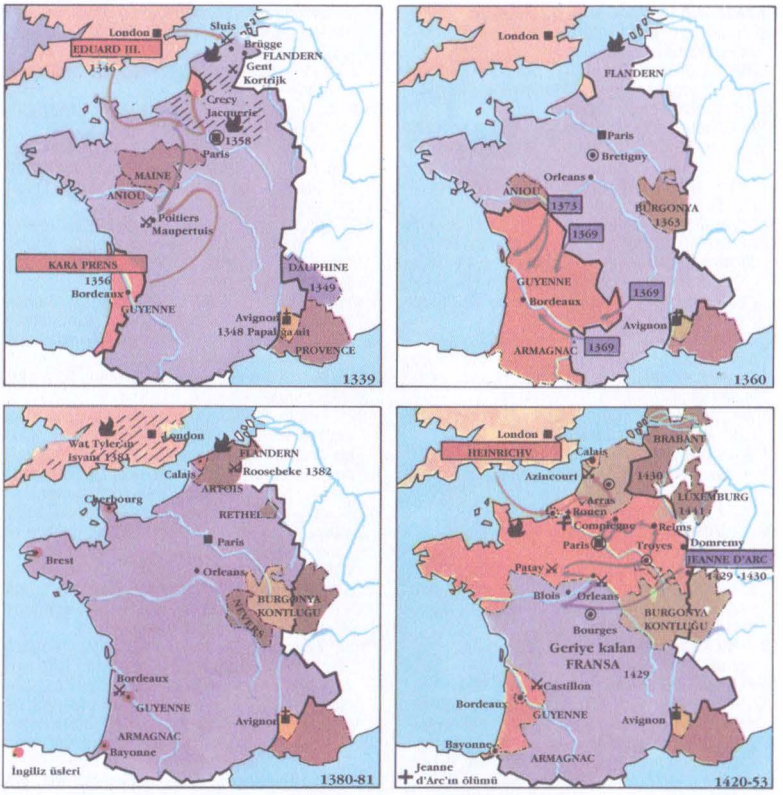
1461-83 **York'lu IV. Edward** tahtı elde eder. Kont WARWICK HENRY'yi yeniden göreve getirir, ancak "kral yaratıcısı"

1471 Barnet savaşında ölür. HENRY ile Lancaster sülalesi yandaşları öldürülürler. EDWARD'ın ölümünden sonra

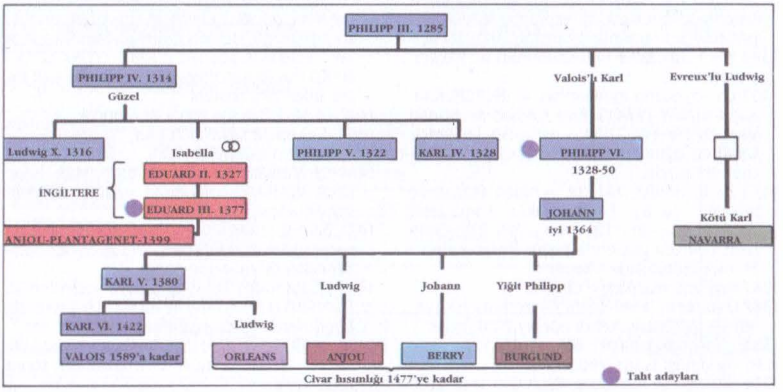
1483 III. RICHARD [1485'e kadar], yeğenleri V. EDWARD (12 yaşında) ile RICHARD'ı Tower'da boğdurarak tahtı gasp eder. -

1485-1509 Lancaster sülalesinin varisi VII. HENRY Wales'e ayak basmasından sonra RICHARD'ı

1485 Bosworth savaşında yener ve **Tudor** hanedanı krallığını (1603'e kadardır) kurar.

Fransa'da Yüzyıl Savaşları

Fransa tahtı adayları

Fransız Milli Devletinin Oluşumu

1285-1314 IV. GÜZEL PHILIPP akıllıca yürüttüğü mali politika ile krallığı güçlendirir: Sayıştay kurulur (Chambre de comptes); tımar yükümlülükleri parayla kaldırılır;

1307 Templer tarikatı, takibat yapılarak dağıtılır, servetine "kalp para kralı" el koyar. Kral,

1309 papaları Avignon'a taşınmaya (S.181) zorlar ve diğer toprakların yanı sıra Champagne bölgesini de katarak kraliyet mülkünü genişletir.

1297 Flander işgal edilir. Yün ithalatından ötürü İngiltere'ye odaklanmış olan, zengin kent kültürüne sahip bu endüstri bölgesi karşı koyar. Yurttaşlar ilk kez bir şövalye ordusunu

1302 Kortrijk (Courtrai) Altın Mahmuzlar Savaşında yenerler. Fransa'daki krallık tımarı Guyenne'in (Aquitania)

1303 Paris Antlaşmasında teyit edilmesinden sonra İNGİLTERE Kralı I. EDWARD desteğini keser. Flander 1305'te boyun eğmek zorunda kalır.

Fransa krallığı ile en güçlü vasalı arasındaki ikilik, IV. KARL ile

1328 Capetler sülalesi son bulunca bir krize dönüşür. Sal hukukuna (erkek veliaht) uygun olarak

1328-1498 Valois sülalesi tahta çıkar.

1328-50 VI. PHILIPP'e karşı III. EDWARD taleplerde bulunur; sadakat yemini etmekle birlikte, Flander'daki Fransız aleyhtarı bir halk hareketinden kendi amaçları için yararlanmaya çalışır. -

1339-1453 Yüzyıl Savaşları İngiliz halk ordusunun Fransız şövalye birliklerini yenmesiyle başlar. Uygun bir ordunun oluşturulması için şunlar eksiktir:

1. sabit vergiler: Bu nedenle madeni paraların kalitesi genellikle düşer ve zümrelerden genel meclis oluşturulur **(États généraux);**
2. yeterli toprak verimi: 1348'den itibaren Kara Ölüm (S.154) nedeniyle ekonomik krizler yaşanır; ilk paralı askerler (Armagnacs) yağma yaparlar ve bela olurlar;
3. devlet duygusu: Kral ve senyörler yalnızca kendi mülklerini savunurlar.

1340 Donanma Sluis'de yok edilir.

1346 Crécy'de yenilgi. Yurttaşların kahramanca savunmasından sonra

1347 Calais düşer; 1559'a kadar İngiliz ordularının operasyon üssü olur. Miras yoluyla Fransız veliahtı

1349 Dauphiné'yi (-Fransız veliaht unvanı- Dauphin buradan gelir) elde eder.

1356 Maupertuis savaşında "Kara Prens"in zaferi ile İYİ JEAN'ın esir alınması Fransa'yı bir anda ağır iç savaşlara sürükler.

1358 Paris'te ayaklanma (ÉTIENNE MARCEL). Zümreler Dauphin'den krallık yönetimini denetlemesini isterler. - Buna

1358 Jacquerielerin (Jacques Bonhomme = saf) köylü ayaklanması eklenir. Soylular her iki ayaklanmayı da bastırırlar.

1360 Brétigny Barış Antlaşması: III. EDWARD Güneybatı Fransa üzerinde egemenliğe karşılık Fransa tacından feragat eder.

1364-80 V. AKILLI CHARLES. Savaş 1369'da yeniden başlar. İngiliz rakip gerilla savaşıyla yıpratılır (BERTRAND DU GUESCLIN) ve birkaç üssü dışında geri püskürtülür. Buna karşılık

1378'den itibaren Flander'in yüksek vergiye tabi kentlerinde huzursuzluklar çıkar (PHILIPP VAN ARTEVELDE). Yurttaşlar

1382 Roosebeke savaşında yenilirler. Galip gelen BURGONYA'lı II. PHILIPP Flander'i alır (S.193).

Akıl hastası VI. CHARLES'a vekaleten görevlendirilen Burgonya ve Orléans düklerinin, partileri Cabochiens (Paris loncaları) ve Armagnacs (paralı askerler) ile birlikte yürüttükleri iktidar kavgaları, İngilizlerin gelişinden sonra yeni bir devlet krizine yol açar.

1415 **Azincourt** savaşı; Normandiya ve Paris işgal edilir; Burgonya İngiltere ile birleşir; V. HENRY Fransa'nın yönetimine iştirak ettirilir. Buna rağmen Armagnacs ile ruhban sınıfı Dauphin'i kral ilan ederler.

1422-61 VII. CHARLES Paris civarındaki kraliyet bölgelerini kaybeder. O sırada **"Orléanslı Bakire"**nin kişiliğinde kurtarıcı vücut bulur. Lothringen/Domremy'li bir köylü kızı olan **Jeanne d'Arc** kendisine gelen vahiyi izler, inancıyla milli direnişi başlatır, İngilizleri

1429 Orléans kuşatmasını kaldırmaya zorlar ve VII. CHARLES'ı meshedilmek üzere Reims'e götürür. Burgonyalılar tarafından Compiégne'de yakalanarak İngilizlere iade edildikten sonra din sapkınlığı suçlamasıyla hüküm giyer ve

30 Mayıs 1431'de Rouen'de yakılır (Fransızların milli bayramıdır). - 1456'da karar gözden geçirilir; 1920'de azize ilan edilir.

1435 Arras Antlaşması: Kral Burgonya ile uzlaşır (S. 193);

1436 Paris fethedilir. - Halkın iradesine dayanan Fransız üniter devleti temellerini atar.

1438 Bourges Dini Yönetmeliği (S.181): **"Gallikan Milli Kilisesi"** ortaya çıkar. - Daimi bir orduya ücret ödenmesi amacıyla kraliyet malları gelirlerinden düzenli devlet gelirleri sağlanır;

1439 dolaysız emlak ve nüfus vergisi (Taille royale) uygulanır; soylular, ruhban sınıfı ve belirli kentlerin yurttaşları bu vergiden muaftırlar. - Ordu, **"ordonat bölükleri"** halinde bütün Fransa'ya dağıtılır.

1449-53 Ordu Normandiya'ya ve Guyenne'e girer; savaş

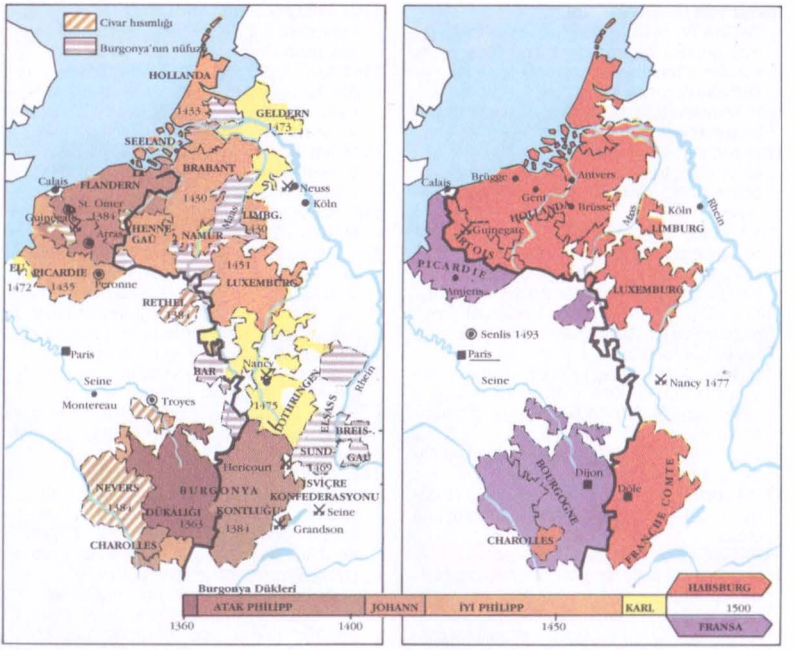
1453 Castillon zaferinden sonra hızını kaybederek biter.

Sonuç: "Soylu prenslerin" (Kraliyet sülalesinin civar hısımlığı) otoritelerinin hâlâ güçlü olmasına rağmen savaşla milli devlet doğar.

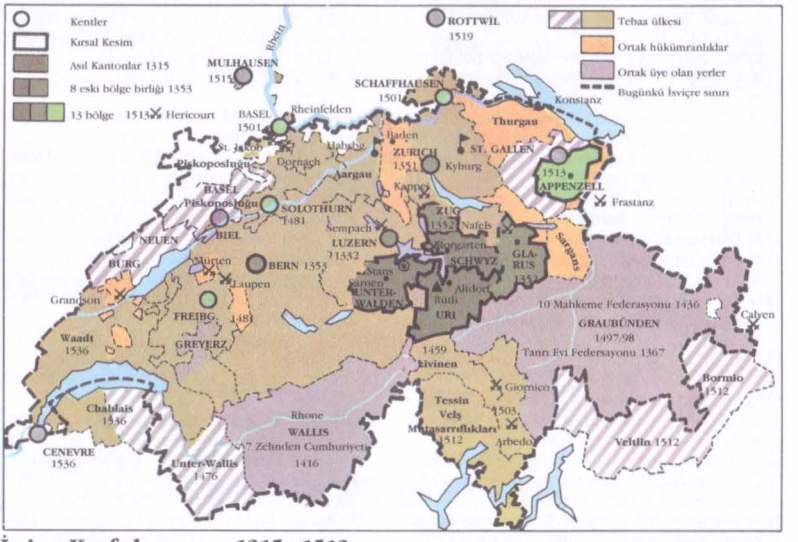
1461-83 XI. LOUIS için 1477'ye kadar BURGONYA'lı YİĞİT CHARLES tehlike arz eder.

1483-98 VIII. CHARLES, Anjou hanedanının Napoli üzerinde hak iddia etmesi üzerine

1494 İtalya savaşlarını başlatır (S. 219).

Burgonya Ara Krallığı 1363 - 1477

İsviçre Konfederasyonu 1315 - 1513

İsviçre Konfederasyonu (1291-1513)

Zaehringen hanedanının tükenmesinden (1218) sonra İsviçre Alpleri bölgesi siyasi yönden bağımsız küçük bölgelere ayrılır. Habsburg hanedanı, toprak egemenliğini (Yukarı Ren'deki mülk Tirol'le bağlanır) genişletirken, 1278'den sonra (S. 195) Uri (1231'den beri doğrudan imparatorluğa tabidir) ve **Schwyz** (1240) köylülerinin direnişiyle karşılaşırlar. Unterwalden'in de katılmasıyla üç **asil kanton,**

1291 özgürlüklerini korumak amacıyla "Devamlı Birlik" içinde birleşir. (Rütli yemini, Gessler şapkası ve TELL'in elmayı vurması efsanede yer almaktadır). **Konfederasyon,** Habsburgların rakipleri tarafından tanınır (NASSAU'lu ADOLF 1297; VII. HEINRICH 1309). AVUSTURYA'lı I. LEOPOLD kumandasında bir şövalye ordusunun saldırısını köylüler

1315 Morgarten savaşında geri püskürtürler.

1332 Luzern ilk kent olarak devlete üye olur, devlet

1353 sekiz eski kenti de içine alan bir birlik olur. "Kentler savaşında", seferber olan Konfederasyona bağlı halk

1386 Sempach savaşında galip gelir ve 1388'de Naefels'te Avusturya'yı yener.

1415 Habsburglara bağlı Aargau fethedilir ve ilk teba ülkesi olur; İtalya'ya giden geçitlere hâkim olunması amacıyla güneye doğru genişleme

1422 Arbedo yenilgisine kadar sürer. - Kırsal kesim (köylüler) ile kentlerin (Patrisyenler, loncalar) işbirliği, Schwyz ile Zürih arasında çıkan anlaşmazlıkla tehlikeye düşer.

1440-46 Eski Zürih Savaşı: Kent denetimsiz Armagnacları (S.191) ülkeye çeken III. FRIEDRICH ile ittifak kurar; ancak, Birlik,

1444 Birs Nehri kıy. St. Jacob yenilgisine rağmen Fransa ile uzlaşır. Zürih yeniden Birliğe üye olur; St. Gallen kenti ve piskoposluğu "ortak üye olan yerler" olarak 1451'de birliğe katılırlar.

İzleyen dönemde Habsburg, Rheinfelden dışında toprağını (Thurgau) kaybeder ve bu nedenle YİĞİT CHARLES'ın yardımını garantiye almaya çalışır (aşağ. Bkz). Ancak, Charles'ın tutumundan huzursuz olan rakipler toprak bütünlüklerinin tanınmasından sonra, Fransa'nın aracılığıyla yardımlaşma amacıyla

1474 "Devamlı Yön"de birleşirler. - YİĞİT CHARLES Bern'e karşı yaptığı seferde

1476 Grandson ve Murten'de yenilgiye uğrar; 1477'de Nancy'de ölür (aşağ. Bkz). - Elde ettikleri zaferlerden ötürü özgüven kazanan konfedereler I. MAXIMILIAN'ın imparatorluk reformuna (S. 219) karşı koyarlar. "Suebya Savaşı",

1499 Basel Barış Antlaşmasıyla sona erer: "İmparatorluğa yakın" İsviçre siyasi bağımsızlığını elde eder, imparatorluktan ayrılır.

1513 Birlik genişleyerek 13 bölgeden oluşur ve güneye doğru genişlemesini (Veltlin, Bormio, Tessin)

1515 Marignano'da uğradığı yenilgiye kadar sürdürür. İsviçreli "zorbalar", (mızraklı) paralı askerlerin kullanıldığı yeni savaş yöntemini başlatırlar. İsviçreli paralı askerler ("Reislaeufer" - savaşmak üzere yabancı bir orduya gidenler) dönemin en çok rağbet gören paralı askerleri olurlar.

Burgonya Ara Krallığı (1363-1477)

Valois hanedanının bir civar hısımlığına bağlı olarak, Almanya-Fransa sınır bölgesinde, Karolenjlerin Lotharingien'ine (S.125) benzeyen bir ülkeler yapısı ortaya çıkar.

1363-1404 ATAK PHILIPP 1363'te Burgonya (Bourgogne) Dukalığını babası İYİ JEAN'dan tımar olarak alır. Philipp ve ardılları miras ve satın alma yoluyla

1384 Burgonya Kontluğunu (Franche Comté), ayrıca Wittelsbachların (Hollanda 1433'e kadar) ve Lüksemburgluların (1451'e kadar) mirasını alırlar.

Hem Alman hem Fransız tımar sahipleri olarak Burgonya dükleri, Flander ve Brabant ile Avrupa'nın en güçlü ekonomi merkezine sahip oldukları için, Avrupa'nın en zengin prensleri arasında yer alırlar (S.245). Saraylarında trubadur kültürü geç bir parlak dönem yaşar; Burgonya saray merasimleri mutlak prens devletine örnek olur (S.243). Elde edilen bölgeler kendi haklarını muhafaza ederler. Hollanda'da, aralarında JAN VAN EYCK (1386-1440), ROGIER VAN DER WEYDEN'in (1400-64) bulunduğu özgüven sahibi bir burjuva sınıfının dehasından, gerçekçi Flaman resim sanatı oluşur.

1419 DÜK JOHANN Dauphin taraftarlarınca Montereau'da öldürülür.

1419-67 İYİ PHILIPP

1420 Troyes Antlaşmasıyla İngiliz tarafına katılır (S.191); VII. CHARLES ile uzlaşma ancak

1435 Arras Barış Antlaşmasıyla, Fransa'ya tımar bağımlılığının sona erdirilmesinden sonra sağlanır. - Oğlu

1467-77 YİĞİT CHARLES da siyasi yönden bağımsız bir konum edinmeye çalışır. Amansız rakibi XI. LOUIS'yi (S.191) çembere almak amacıyla İngiltere, Kastilya ve Aragon'u kazanır. AVUSTURYA'lı SIGMUND, konfederelere karşı Burgonya'dan yardım sağlamak ümidiyle Ren kenarındaki Habsburg topraklarını (Elsass) Charles'a rehin verir. - Kral unvanı için imparator, oğluna Burgonya varisi MARIA'yı ister. Sonuç vermeyen

1474 Neuss kuşatmasından sonra CHARLES kararlaştırılan evliliğe onayını verir.

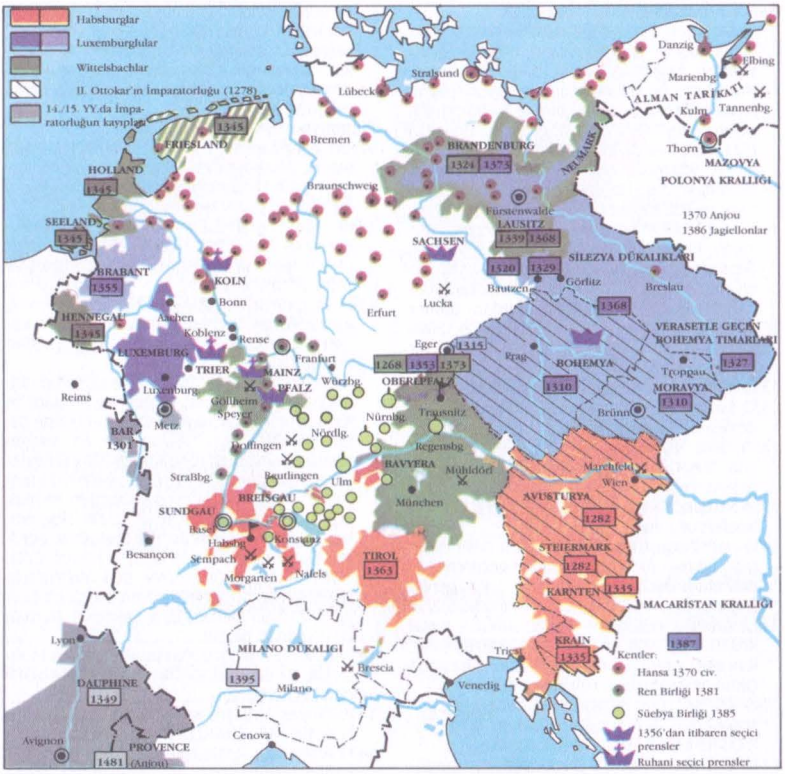
1475 Lothringen'in fethinden sonra Bern (NIKOLAUS VON DIESSBACH) İsviçre'yi savaşa sürükler (yuk. Bkz). CHARLES,

1477 Nancy savaşında ölür. - MARIA , AVUSTURYA'lı (I.) MAXIMILIAN'la evlenir. Burgonya mirasını elde etme mücadelesinde, Maximilian

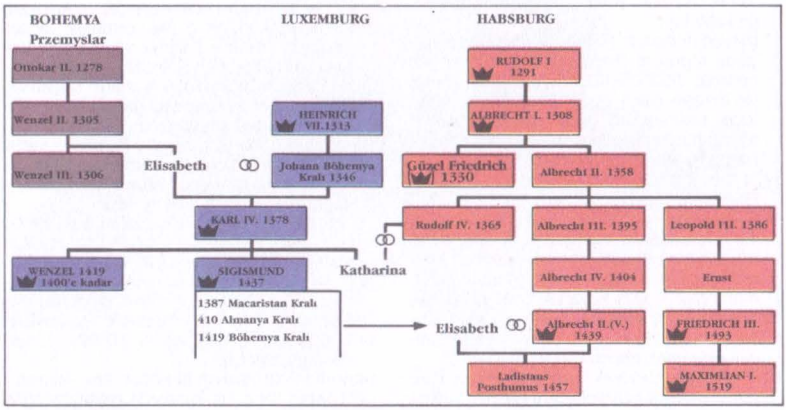
1479 Guinegate savaşında XI. LOUIS'yi yener. Flander da ancak

1489'da MAXIMILIAN'ın haklarını tanır. Mirasın

1493 Senlis Barış Antlaşmasıyla paylaşılmasıyla Fransa-Habsburg arasında yüz yıllık karşıtlık başlar.

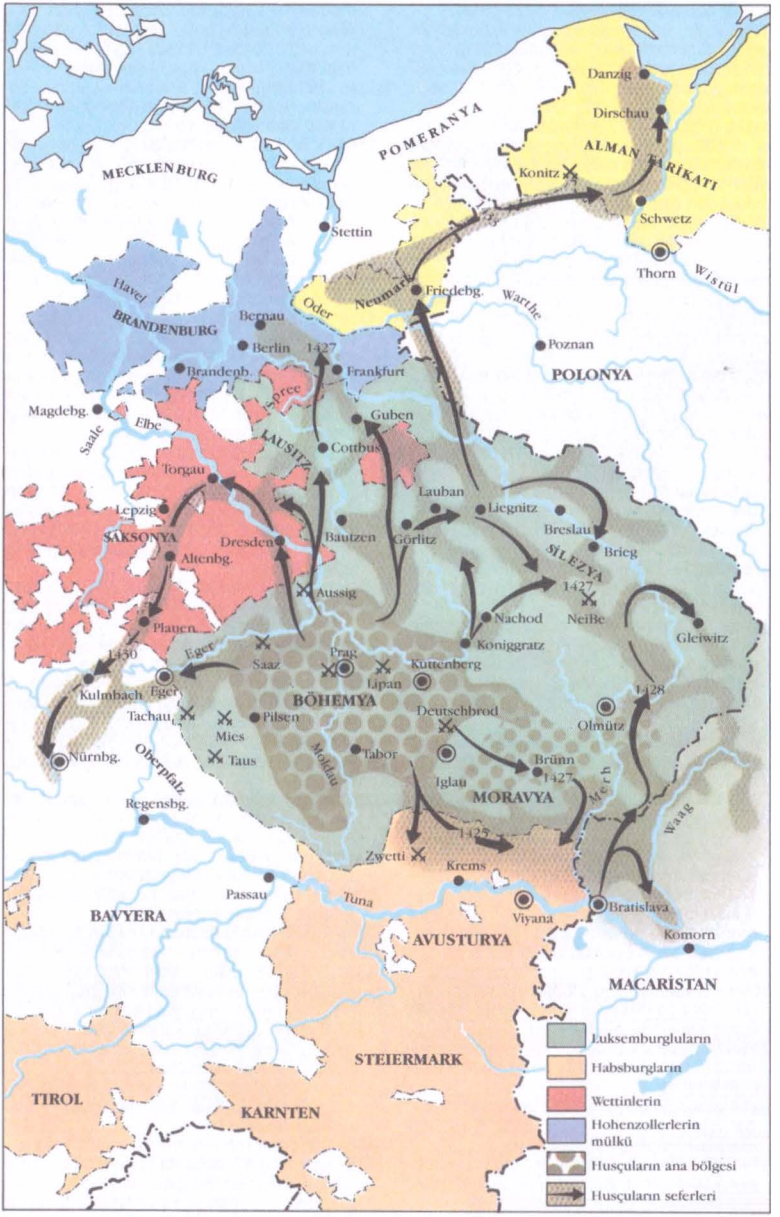

Geç Ortaçağda hanedanların güç politikası ve kent birlikleri

Przemysller, Lüksemburglular ve Habsburglar 13. - 16. yy

Seçimle Gelen Alman Krallan (1273-1356)
İnterregnum dönemindeki huzursuzluklar ile hukuk ihlalleri (zorbalık), imparatorluk otoritesinin **serbest kral seçimiyle** yeniden tesis edilmesini zorunlu kılar; 1257'deki çifte kral seçimiyle (KASTİLYA'lı ALFONS 1284'e kadar; CORNWALL'lı RICHARD 1272'ye kadar) bu yöntem nihai olarak yerleşir. Bunun sonuçları: **Seçici prensler zümresinin oluşması:** Seçme hakkı üç ruhani ve dört dünyevi seçiciyle sınırlıdır; bunlar adaydan özel haklar (kapitulasyonlar) ve siyasi söz hakkı (irade beyanları) talep ederler, zayıf bir krallık arzu ederler ve bu nedenle krallık hanedanını değiştirirler.
Krallann özel mülkiyet politikası: İktidarları özel mülkiyete bağlı olan seçilmiş krallar mülklerini büyültmeye çalışırlar: Genel imparatorluk politikası ile mülkiyet politikası arasında anlaşmazlıklar çıkar.
Papalıktan ayrılma: "Kutsal Roma Germen İmparatorluğu", izlediği İtalya politikasıyla (S.145, 217) evrensel imparatorluk fikrinden vazgeçmekle birlikte, milli bir devlet kurma gücünü bulamaz.
1273-91 -BOHEMYA'lı II. OTTOKAR'A (S.169) karşı seçilen- **Habsburg'lu Rudolf** başka amaçlarla kullanılan imparatorluk mülklerini geri talep eder. OTTOKAR krala biat eder, fakat elindeki imparatorluk tımarlarını iade etmeyi reddeder; kanun dışı kılınır ve
1278 Marchfeld savaşında ölür. Oğlu II. WENZEL yalnızca Bohemya ile Moravya'yı elinde tutar. **Habsburg özel mülkü,**
1282 oğullara tımar verilmek suretiyle kurulur; RUDOLF'a Avusturya ile Steiermark ([rehin olarak] Krain ile Kaernten TİROL'lü MEINHARD'a, 1335'te Habsburg'a) verilir.
1287 Würzburg Diyet Meclisi: Genel asayiş yasası çıkarılır.
1291-98 NASSAU'lu ALFONS'un özel mülkiyet politikası boşa çıkar. Tahttan indirilir ve
1298 Göllheim'da
1298-1308 Habsburg'lu I. Albrecht'e karşı yapılan savaşta ölür. RUDOLF'un oğlu,
1301 Ren seçicilerinin muhalefetini ortadan kaldırır ve Bohemya'ya boşta kalmış imparatorluk tımarı olarak el koyar. Kralın yeğeni JOHANN PARRICIDA tarafından öldürülmesiyle, veraset yoluyla geçen bir Habsburg monarşisi kurma planı akamete uğrar. Fransız vasalı ve Başpiskopos TRİER'li BAUDOUİN'ın [1307-54] kardeşi
1308-13 Lüksemburg'lu VII. Heinrich (S.217) seçilir; oğlu JOHANN [1310-46] evlilik yoluyla Bohemya Krallığını elde eder.
1314-47 Bavyera'lı Ludwig, İsviçrelilerin yardımıyla (S.193) Habsburg'lu rakipleriyle mücadele eder ve
1322 Mühldorf savaşında galip gelir: (1330'a kadar ortak hükümran olan) GÜZEL FRİEDRİCH esir alınır. Papalığın itirazları,
1324 Sachsenhausen temyiz davasında reddedilir; LUDWİG'e uygulanan aforoz artık hiçbir etki doğurmaz (S. 181).
1327/28 İtalya seferi ve imparatorluk tacı giyme. TRİER'li BAUDOUİN'ın çabaları üzerine
1338 Rense seçiciler kurulu, bir Weistum'la (mahkeme kararı), kral seçiminin papalıkça onaylanmasının artık gerekli olmadığına hükmeder. Özel mülkiyeti büyültme yolundaki hırslı çabalar, karşı seçim olarak
1346 Lüksemburglu MORAVYA'lı KARL'ın seçilmesine yol açar; LUDWİG'in ölümünden sonra Karl genel olarak tanınır.
1346-78 IV. Karl, iyi yönetilen Bohemya'yı iktidarının çekirdek ülkesi yapar. Başkent Prag genişletilir (Veitsdom, Hradçany);
1348 İlk Alman üniversitesi kurulur. İmparatorluk kançılaryası yazı dilini teşvik eder (Prag Almanca resmi dili).
KARL akıllıca yürüttüğü görüşmelerle papalık makamlarıyla (1355'te imparatorluk tacını giyer) ve seçicilerle uzlaşma sağlar:
1356 Altın Mühürlü Ferman: Frankfurt'ta çoğunluk sağlanarak seçilen ve Aachen'da taç giyen kral, aynı zamanda "seçilmiş Roma imparatoru"dur (1508'den itibaren bu unvan kullanılır). Bölünmesi mümkün olmayan seçici prensliklerine majeste hukuku, yargı otoritesi ve toprak egemenliği tanınır.
İmparatorluk anayasasının **önemi:** Lüksemburglular (1437'den itibaren Habsburglular) lehine hanedandan varis seçimi ile, iktidarın "imparator ile imparatorluk" arasında paylaşıldığı **dualist zümre devleti** pekiştirilir. Prensler seçicilere tanınan ayrıcalıkları elde etmeye çalışırlar.
Özel mülkiyet politikası: IV. KARL 1353'te Yukan Pfalz'ı, 1368'e kadar Silezya ile Lausitz'i elde eder. Fürstenwalde Sözleşmesiyle 1373'te Wittelsbachlardan **Brandenburg'u** satın alır.
14. yy.da Güney Alman Kent Birlikleri
1254 İnterregnum döneminde asayişi sağlamak amacıyla **Ren Kent Birliği** kurulur. Daha sonraki birlikler kentlerin özgürlüklerinin korunması amacıyla ortaya çıkarlar. Bu birlikler
şövalyelere: çatışmalar ve kent tacirlerinin yağmalanması;
prenslere: egemenlik topraklarının genişlemesine engel olan, kent sınırında oturan yurttaşlar -Pfahlbürger- (surların dışında oturan ve kent himayesinde bulunan yurttaşlar) nedeniyle sürekli anlaşmazlık;
krallara: siyasi veya mali nedenlerle kentler karşıdır. Prenslere rehin verilir.
1356 Altın Mühürlü Ferman kent birliklerini yasaklar. Buna rağmen 14 kent,
1376 (WÜRTTEMBERG'li Kont YAKINAN EBERHARD'a karşı) **Suebya Kent Birliği**'ni kurar.
1377-89 Güney Almanya'daki kentler savaşında
1377 Ulm'da IV. KARL'a karşı ve Reutlingen'de Württemberg'e karşı zaferler elde edilir. - Suebya ile Ren birleşerek
1381 Güney Alman Kent Birliğini kurarlar ve konfederelerle ittifak yaparlar (1385). Prens ordusu, birliği
1388 Döffingen (ve Worms) savaşında yener. -
1389 Eğer Asayiş Yasasında öngörüldüğü üzere özel birliklerden feragatle, bağımsız kentlerin özerk politikası son bulmakla birlikte, bu kentler, 1489'dan itibaren, "Üçüncü Meclis" olarak, Suebya ve Ren sıralarına ayrılmış halde muntazaman diyet meclislerine katılırlar.

Husçularla Savaşlar 1419 - 1436

IV. Karl'ın Oğulları Döneminde Almanya

Büyük Slav İmparatorluğu kurma planını gerçekleştirmek amacıyla **Sigismund** 1378'de Brandenburg'u (1387'de Macar Krallığı), **Wenzel** 1378'de Bohemya, Silezya ve Alman kraliyet topraklarını alır.

1373-1419 Bohemya Kralı Wenzel. Despotluğuna (Prag Başpiskoposu vekili AZİZ NEPOMUK'u boğdurur) karşı kuzen MORAVYA'lı JOBST [1375-1411] liderliğinde derebeyleri birliği kurulur. WENZEL'e karşı kazanılan zaferlerden (1394 ve 1402'de olmak üzere iki kez esir alma) sonra Bohemya'daki devlet düzeni bozulur.

Alman İmparatorluğu: (Tembel) WENZEL [1378-1400] önceleri

1383 Nürnberg asayiş yasasını çıkarmaya çalışır, ancak prenslere, şövalye ve kent birliklerine (S.195) karşı aciz kalır ve atalet nedeniyle tahttan indirilir.- Bununla beraber,

1400-10 PFALZ'lı RUPRECHT de imparatorluğun sönen itibarını kurtaramaz. MORAVYA'lı JOBST'un taht üzerindeki talepleri

1410-37 Sigismund lehine açıklığa kavuşur. Sigismund Konstanz konsilinin toplanmasını sağlar (S.181).- **Yeni bölgesel güçler gelişir:**

1415 Kont Hohenzollemli I. Friedrich Brandenburg seçici prensliğini alır.

1423 Wettin sülalesinden KAVGACI FRIEDRICH **Saksonya** seçici prensliğini alır. **Husçularla savaşlar** (1419-36) imparatorlukta reform yapılmasını önler.

15. yy.da Bohemya'daki Husçular

Jan Hus (1369-1415)

1415 idam edilmesinden (S.181) sonra milli din kurbanı olur. "Katil" SIGISMUND Bohemya tacı üzerinde hak iddia ettiğinde, Husçular Almanlara duydukları kini

1419 bir ayaklanmayla (Prag'da danışmanları pencereden atma) açığa vururlar. Dogmaları

1420 Prag maddelerinde yer alır: Vaaz hürriyeti; "sub ultraque" (her iki biçimde) kudas ayini; ruhban sınıfının havarilere özgü yoksulluğu. - Dini yönden **Kalixtinler** (Kupacılar) ya da **Utraquistler** (üniversite, soylular, burjuva) ile Taborlular'a bölünme; **Taborlular** WICLIF'in (S. 185) yandaşları olarak İncil'de yer almayan bütün kült biçimleriyle dogmaları reddederler (köylüler, küçük ruhban sınıfı, küçük burjuvalar). -**Jan Ziska** (1360-1424) ile **Andreas Prokop** (1380-1434) liderliğindeki Hus halk ordusu imparatorluk ordularının beş saldırısını geri püskürtür ve toplu arabalarıyla savunma hatları oluşturarak komşu ülkeleri yağmalarlar.

1431 BRANDENBURG'lu FRIEDRICH'in Taus yak. ağır yenilgisinden sonra konsil

1433 Prag Maddeleriyle (Compactata) (S.181) Utraquistlerle bir uzlaşma sağlar; Utraquistler

1434 Lipan savaşında radikal Taborluları yenerler ve

1436 Iglau meclisinde SIGISMUND'u tanırlar. - Yeni çatışmalar olur ve

1448 Prag Utraquistlerin lideri **Georg Podiebrad** tarafından fethedilir.

1452'den itibaren imparatorluk naibi, 1458'den itibaren Bohemya Kralı PODIEBRAD, Prag Maddeleri'nin 1466'da papalık tarafından kaldırılmasından sonra aforoz edilir ve **Matthias Corvinus**'a yenilir (S.201)

1468/69 Corvinus Moravya, Silezya ve Lausitz'i işgal eder. - Bohemya zümreleri

1471-1516 POLONYA'lı WLADISLAW'ı ardıl seçerler. Wladislaw

1478 Olmütz Barış Antlaşmasında MATTHIAS'la mutabakata varır ve 1490'da Macar kralı olur.- Taborlularla Waldesliler, 1467'den itibaren **Bohemyalı-Moravyalı Kardeşler Birliği'ni** oluştururlar. - Katoliklerle kendi kilise tüzüğünü muhafaza eden Ultraquistler arasında

1485 Kuttenberg Barış Antlaşmasıyla uzlaşma sağlanır.

Sonuç: Krallık, kilise ve Alman kültürü zayıflar; buna karşılık yüksek soylular kilise mallarından servet kazanırlar, fakat milli bir Çek devleti gerçekleştiremezler.

İlk Habsburglular Döneminde Almanya

Lüksemburglular soyunun tükenmesinden sonra krallık, Macaristan ve Bohemya ile birlikte Habsburg sülalesinden

1438-39 Avusturyalı II. Albrecht'e düşer. Ölümünden sonra doğan oğlu LADISLAUS POSTHUMUS'un (1440-57) vasisi

1440-93 III. Friedrich olur. Müşaviri ENEA SILVIO PICCOLOMINI onun Papa IV. EUGENIUS'u desteklemesini sağlar; konsil hareketi

1448 Viyana Antlaşması (S.181) ile sonuçlanır. - İmparator, prenslerin iktidar kavgalarına seyirci kalır. Özellikle Vestfalya'da genel hukuki güvensizlik ortamına önlem olarak **ceza mahkemesi** kurulur: Ölüm ve yaşam üzerinde hüküm veren krallık (makam) beyi, **Freigraf**'a (mahkeme başkanına) gizli mahkemeyi tımar olarak verir. Mahkeme başkanı ile **Freischöffen** -fahri mahkeme üyeleri- (köylüler de dahil), "bilen kişiler" olarak karar (yalnızca beraat veya ölüm) verirler, ceza hemen infaz edilir. Sanığın mahkemeye gelmemesi, **kanun dışı ilan edilmesine** yol açar. Hakkını bizzat koruma 15. yy.ın sonunda yürürlükten kalkar.

1471 Regensburg Diyet Meclisi: **Kan davası yasaklanır.** Asayişin korunması amacıyla

1488 **Süebya Birliği** (prensler, şövalyeler ve kentler) kurulur.- **İmparatorluğun çöküşü:** LADISLAUS'un ölümünden sonra

1457 Macaristan'daki (MATTHIAS CORVINUS) ve Bohemya'daki (GEORG PODIEBRAD) milli krallar ayaklanırlar; İmparatorluk Polonya'ya (S.201) ve Burgonya'ya (S.193) toprak kaybeder.

1471-80 Türkler Steiermark'ı yağmalarlar; Habsburg mirası bölüştürülür; 1477'den itibaren Macarlar Avusturya'ya saldırırlar

1485 Viyana'yı fethederek Aşağı Avusturya, Kaernten ve Steiermark'ı işgal ederler.

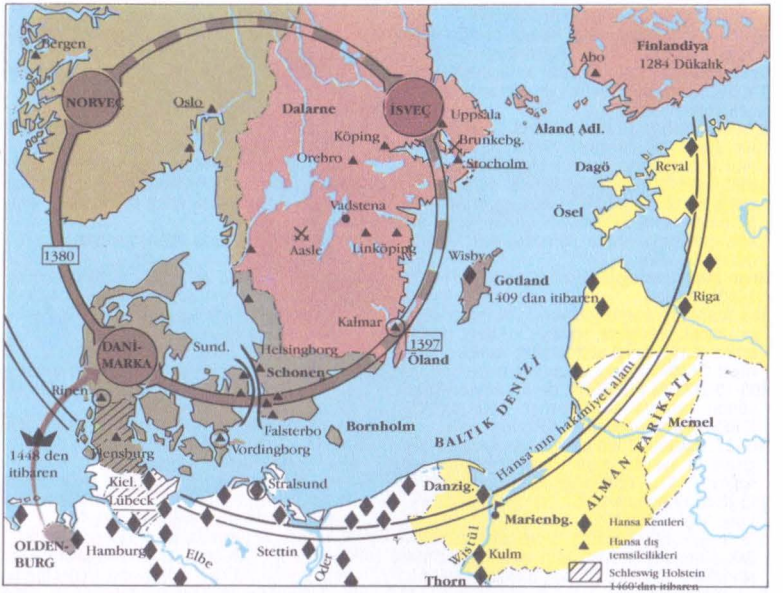
Özel mülkiyet politikası: Bütün başarısızlıklara rağmen imparator Habsburgların gücüne güvenir. Yaptığı miras ve evlilik sözleşmeleri, **Habsburg dünya imparatorluğunun temelini** atarlar.

1463 Macaristan'la miras anlaşması yapılır. - Oğlu MAXIMILLIAN'ın evlilik sözleşmesiyle

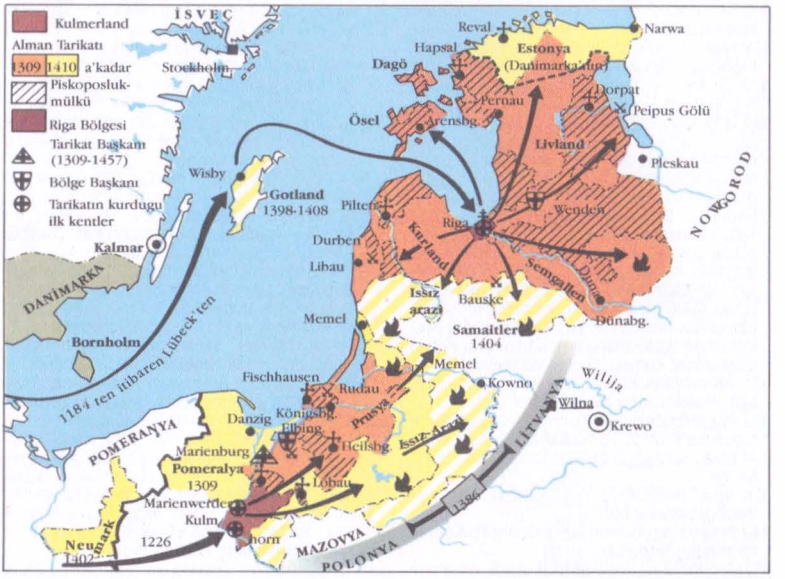
1477 Burgonya elde edilir (S.193);

1490 Viyana kuşatmadan kurtarılır; Tirol miras yoluyla elde edilir,

1491 Bohemya ve Macaristan'la **miras sözleşmesi** yapılır.

1400 Civ. Baltık Ülkeleri

Alman Tarikatının Yükselişi 1226 - 1410

Alman Tarikatı (1226-1410)

Livonya: 1199-1229 arasında Livonya Piskoposu olan Bremenli katedral meclisi üyesi APPELDERN'li ALBERT bir haçlı ordusu toplar, 1201'de Riga'yı kurarak Kılıç Kardeşliği Tarikatı'nı (beyaz palto üzerine kırmızı haç) tesis eder.

1230'a kadar Livonya ile Kurland'a egemen olunur, soylular toprak ele geçirirler, Alman kentleri ve piskoposlukları kurulur, ancak köylü yerleşimi yoktur.

1236 Litvanyalılara ve Semgallere karşı Saule yenilgisinden sonra,

1237 Alman Tarikatı ile birleşilir. Novgorod'a yapılan bir hücum

1242 Peipus Gölü kıyısındaki savaşla sona erer.

1346 Tarikat Danimarka'dan Estonya'yı alır.

Prusya: Dük MAZOVYA'lı KONRAD, pagan Prusyalılara karşı tarikattan yardım ister ve **Kulmerland**'ı tarikata devreder.

1209-39 Tarikat başkanı Salza'lı Hermann, II. FRIEDRICH'ten (S. 173)

1226 Rimini Altın Mühürlü Fermanıyla Prusya'yı tarikat toprağı olarak alır; Prusya 1234'te papaya tabi kılınır. - Bölge Başkanı BALK'lı HERMANN, Thorn (1231) ve Kulm'dan (1233) hareketle Prusyalılara karşı haçlı seferlerini başlatır. Gerilemelerden ve isyanlardan sonra

1283 Prusya fethedilir;

1309 Pomerelya alınır ve Polonya'ya karşı direnir.

1351-82 Kniprode'li Winrich tarikat devletinin en parlak devrini yaşamasını sağlar.

1370 Litvanyalılar Rudau'da yenilgiye uğrarlar; planlı kolonileştirme (1400'den fazla köy kurulur): yeni kentler (Kulm hukuku uyarınca) kendi ticaret yerleriyle Hansa'ya ait olmakla birlikte, tarikat, bağımsız yürüttüğü toptan ticaretle bu kentlere ve siyasi oy hakkı talep eden taşra soylularına rakip olur.

1393-1407 JUNGINGEN'li KONRAD

1398 Vitalien Kardeşlerini (S. 183) Gotland'dan (Wisby) sürer. 1402'de Neumark'ın rehin alınması ve 1404'te Samaitler'in kazanılmasıyla tarikat azami yayılma düzeyine ulaşır.

1386'dan itibaren devlet, Polonya-Litvanya Birliği (S.201) nedeniyle üstün bir rakip tarafından kıskaca alınır ve ayrıca misyonerlik görevini kaybeder.

Teşkilat yapısı: Tarikat (S.153) şövalye ve rahip kardeşlerden oluşur; onlara soylu sınıfından olmayan kardeşlikler hizmet eder. **Tarikat tüzüklerine** (keşiş yemini, kurallar, yasalar), merkezi (1309'dan itibaren) **Marienburg'da** olan, "imparatorluğa bağlı" **tarikat başkanının** yönergeleri ve kilise meclisi kararlarıyla ilaveler yapılır. Genel kurul tarafından seçilen tarikat başkanı, 5 **Gebietiger**, yani Marschall (savaş), Grosskomtur (idare), Spittler (sosyal yardım) Trappier (giyim), Tressler (maliye) ve Prusya ve Livonya **bölge başkanları** ile birlikte yönetir. Komtur bir tarikat bölgesini yönetir. Birkaç komtur, tarikatın bulunduğu ülkenin dışında, **Deutschmeister**'e tabi Ballei'lar oluştururlar.

Geç Ortaçağda İskandinavya

İsveç: Zayıf kralların döneminde, soylu sınıfı (büyük köylü sülalelerinden doğar; özgür köylüler sınıfıyla arasında sosyal anlaşmazlık yoktur) gelişir. Büyükler, ayrıcalıklarının onaylanmasına ve yasama meclisi kurulmasına karşılık tacı

1319 MAGNUS ERIKSSON'a verirler. Norveç-İsveç Birliğinin ilk kralı, Schonen'i, Öland'ı ve Gotland'ı kaybeder; bu yerler Danimarka'ya geçer.

Norveç: MAGNUS ülkeyi

1355-80 VI. HAAKON'a bırakmak zorunda kalır. Haakon 1363'te MARGARETE ile evlenir, Margarete 1387'den itibaren Danimarka ile Norveç kraliçesi olur.

Danimarka: Naip seçilen Kont III. HOLSTEIN'lı GERHARD, krallık, soylular ve ruhban sınıfı arasındaki kargaşalıklara son verir. 1326'da Schleswig Dükü III. WALDEMAR'ı kral seçtirir ve Schleswig'i miras alır. GERHARD 1340'ta öldürülür.

1340-75 IV. Waldemar Atterdag. Öland ile Gotland'a (Wisby) karşı yürüttüğü savaşlar,

1361-70 Hansa savaşının çıkmasına neden olur. Danimarka mali yönden daha güçlü olan rakibine boyun eğmek zorunda kalır.

1370 Stralsund Barış Antlaşması. Hansa'nın Baltık Denizi'ndeki hâkimiyetini pekiştirir. - WALDEMAR'ın kızı, oğlu (5 yaşındaki) OLAF'ın Danimarka ve Norveç'te seçilmesini (1380) sağlar. Olaf'ın ölümünden sonra annesi Danimarka ve Norveç kraliçesi olur.

1387-1412 Margarete.- İsveç'te soyluların muhalefeti, "Kuzeyin Semiramisi"nin ülkeye gelmesine neden olur; İsveç Kralı ALBRECHT

1389'da Aasle'de esir alınır, Stockholm 1395'e kadar "Vitalien Kardeşler"in (S.183) yardımıyla kendini savunur. - Üç ülkenin yasama mecisleri birleşerek

1379 Kalmar Birliği'ni oluştururlar. - İsveç, Danimarka'nın birlik krallığını reddettiği için 2. bir kuzey imparatorluğu doğmaz.

1412-39 POMERANYA'lı ERICH, Hollanda ve İngiliz ticaretine kolaylık sağlar;

1423 Sund gümrük tahsili nedeniyle Hansa ve Holstein'la anlaşmazlığa düşer ve

1435 Vordingborg Barış Antlaşmasıyla Hansa'ya tanınan ayrıcalıkları onaylamak zorunda kalır.- İsveç'te

1434-36 Milli kahraman ENGELBRECHT ENGELBRECHTSSON (1400-36 civ.) liderliğinde halk ayaklanır. Onun öldürülmesinden sonra KARL KNUTSON BONDE 1441'e kadar naip olur (1448-70 VIII. KARL unvanıyla kral).

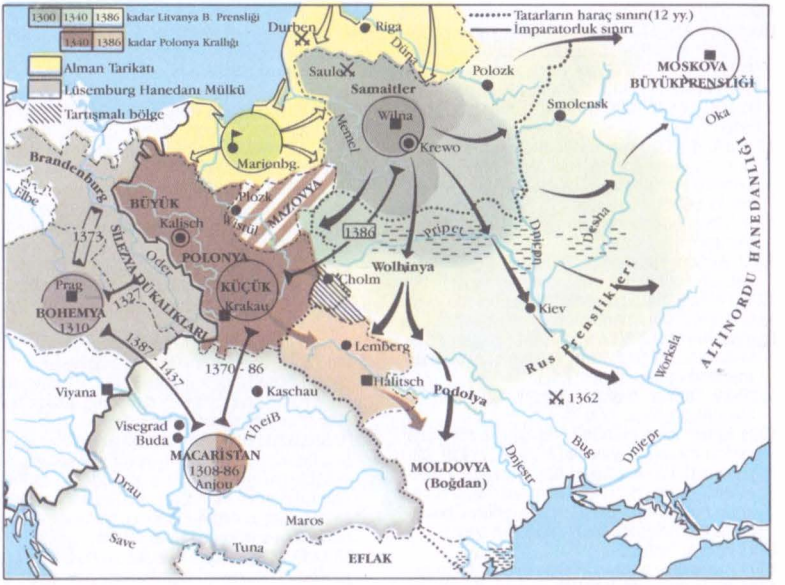
1439-48 BAVYERA'lı III. CHRISTOPH birliği muhafaza etmeyi başarır. Ardılı

1448-81 Oldenburg Sülalesinden I. CHRISTIAN, üst zümreler tarafından

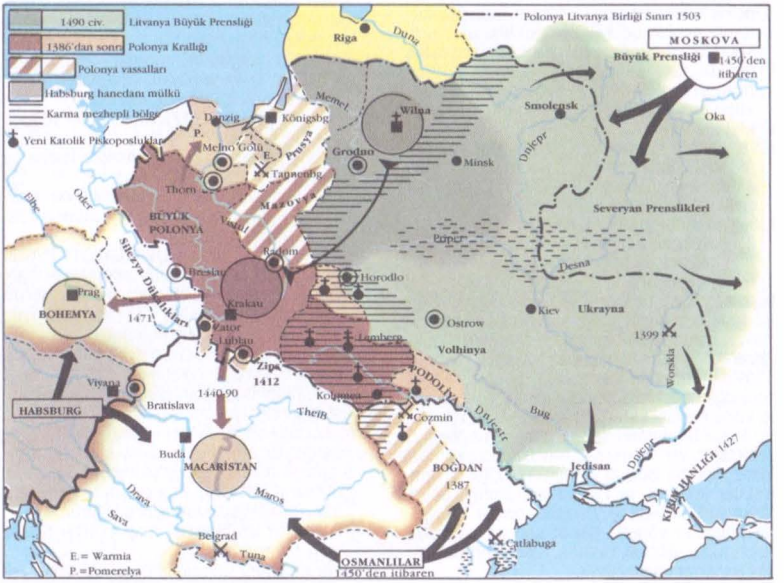
1460 Schleswig ve Holstein Dükü seçilir. O zamandan itibaren her iki dukalık özel kurumlarını muhafaza etmek suretiyle bir birlik kurarlar (Realunion) ("up ewich ungedeelt"); birlik 1863'e kadar varlığını sürdürür.

1464 İsveç'te ayaklanma: Naip I. STEN STURE [1470-1504]

1471 Brunkeberg savaşında Danimarkalıları yener. JOHANN [1481-1513] döneminde de sürekli huzursuzluklar ve İsveçlilerle çatışmalar olur; bu çerçevede birlik dağılır (S.249).

14. yy'da Litvanya'nın Yükselişi

15. yy. da Polonya - Litvanya Büyük Krallığı

Doğunun Lider Gücü Litvanya

Hint-Avrupalıların, dil ve pagan kültürünün birleştirdiği Baltık kolu, Memel ile Düna'nın ormanlık ve bataklık bölgelerinde yaşar. Alman Tarikatı'nın saldırıları, klanları 1250 civ. birleşerek devlet oluşturmaya zorlar.

1316-41 GEDIMIN şatolar ve kentler kurar. Rutenya (Beyaz Rus ve Ukrayna) prenslikleri ilhak edilerek güneydoğuya doğru yayılma başlar; prenslikler sosyal ve siyasi yapılarını muhafaza ederler.

1345-77 OLGERD, Tatarları

1362 Mavi Irmak kıyısında yener ve Galiçya ile Podolya'yı ele geçirmek için Polonya ile savaşır. Büyük Litvanya devletinde, kültürel bakımdan pagan Litvanyalılardan üstün olan Rus (ortodoks) nüfus çoğunluğu teşkil eder. Katolikliğe geçtikten sonra JAGIELLO [1377-1434] Polonya kralı olarak

1386 Polonya ile birlik kurar; buna rağmen Litvanya 1392 tarihli Ostrow, 1413 tarihli Horodlo ve 1432 tarihli Grodno antaşmalarıyla Polonya egemenliğine tabi bağımsız büyük prenslik olarak kalır.

1392-1430 WITOLD, Tatarların

1399 Worskla zaferine rağmen Karadeniz kıyısında Litvanya otoritesini genişletir, kısmi prenslerin yerine genel valiler atar, ancak Litvanya kralı olarak taç giyemeden ölür. (Katolik) Litvanya ile (Ortodoks) Rus soyluları veya halkı arasındaki anlaşmazlıklar Moskova'nın yükselişini kolaylaştırır; Moskova 1450'den itibaren hücuma geçer (S.203).

14. yy.da Polonya'nın Pekişmesi

1306-33 I. WLADISLAW LOKIETEK papanın yardımıyla milli birliği sağlamayı başarır. Macaristan'dan destek alan krallık

1333-70 III. Büyük Kazimierz tarafından pekiştirilir.

1335 Visegrad Antlaşması: Bohemya, Polonya'dan feragat etmesine karşılık Silezya'yı alır.

1343 Alman Tarikatı ile Kalisz Barış Antlaşması yapılır. Buna karşılık kral

1366 Kızıl Rutenya'yı (Halicz Prensliği) kazanır.

1347 Polonya hukuku yazıya dökülür. - Soylu sınıfı, vergi muafiyeti tanınması karşılığında Macaristan ile şahsi birlik kurulmasını onaylar.

1370-82 BÜYÜK LUDWIG (ANJOU) döneminde "Krakovlu Beyler" güçlerini artırırlar.

1374 Kaşav ayrıcalığı: Soylu sınıfına ilk kez siyasi ayrıcalıklar tanınır; soylular buna karşılık dişil veliahtlığı onaylarlar ve kralın kızı

1382-99 JADWIGA'nın Habsburg hanedanıyla nişanı bozmasını ve Litvanya'lı JAGIELLO'nun evlenme teklifini 1385 tarihli Krewo antlaşmasıyla kabul etmesini sağlarlar. Katolik vaftiz ayininden sonra JAGIELLO Krakov'da evlenir ve taç giyer.

1386 Litvanya'nın Polonya ile şahsi birliği kurulur.

15. yy.da Polonya'da Jagiellolar Krallığı

1386-1434 II. WLADISLAW JAGIELLO Litvanya'nın hıristiyanlaştırılmasında direnişle karşılaşır. Katolik ve Ortodoks inanç ayrılığı Polonya-Litvanya büyük krallığına rahatsızlık verir. Ortak rakip **Alman Tarikatıdır**; tarikatın çöküşünü

1410 Tannenberg savaşı başlatır. PLAUEN'li HEINRICH [1410-13] Marienburg'u savunur.

1411 (1.) Thorn Barış Antlaşmasından sonra Heinrich reform yapmaya çalışır ve bu nedenle tahttan indirilir. Macaristan

1412 Lublau Antlaşmasıyla barışı tanır ve 13 Zips (Spis) kentini Polonya'ya rehin verir; Polonya Konstanz konsili tarafından Katolikliği doğuda yaymakla görevlendirilir.

1422 Melno Gölü Barış Antlaşması: Tarikat nihai olarak Samaitler'den vazgeçer.

1454 Prusya üst zümreleri Polonya'nın himayesine girdikleri için yeniden savaş çıkar.

1457 Marienburg alınır.

1466 (2.) Thorn Barış Antlaşması: Ermland, Batı Prusya (Pomerelya, Kulmerland) Polonya'ya düşer; tarikat başkanı sadakat yemini etmekle ve orduya katılmakla yükümlüdür (1525'ten itibaren Polonya'nın tımar egemenliği). Danzig'e özel haklar tanınır.

1434-44 1440'tan beri Macar kralı olan III. WLADISLAW Türklere karşı düzenlenen sefer sırasında, bozguna uğratıldığı ve önemli sonuçlar doğuran

1444 Varna savaşında (S.209) ölür. Ardılı Litvanyalı Büyük Prens

1447-92 IV. KAZIMIERZ olur. Kazimierz 1454'ten itibaren taşra meclislerinde toplanan ve 1468'den itibaren diyet meclisinin (Sejm) 2. kamarasını oluşturan küçük soylulardan (Szlachta) destek alır. - 2. Thorn Barış Antlaşmasından sonra Büyük Polonya Baltık Denizi'nden Karadeniz'e kadar uzanır. KASIMIR'in oğlu WLADISLAW

1471 Bohemya kralı, 1490'da Macaristan kralı olur.

1485 Moldavya Prensliği Polonya'ya biat eder; Polonya bu yüzden Türklerle anlaşmazlığa düşer.

1497 Cozmin yenilgisi.- I. JOHANN ALBRECHT ile ALEXANDER dönemlerinde 1506'ya kadar Habsburglular (S.249), Moskova (S.203) ve Türkler tarafından kuşatılma.

Macar İmparatorluğunun Sonu

Arpadların (S.169) soyunun tükenmesinden sonra, krallık otoritesi **Anjou** Hanedanı (1307-82) tarafından yeniden sağlanıncaya kadar içte karışıklıklar yaşanır.

1342-82 I. Büyük Ludwig Magnatların iktidarlarını elinden alır; burjuva sınıfı ve kentler gelişirler. Güneyde Türk vasal devletlerinden (Boğdan, Eflak) bir kuşak oluşur.

1387-1437 1410'da Alman kralı, 1419'da Bohemya kralı, 1433'te imparator olan **Sigismund**, Lüksemburglular hanedanından büyük bir Slav imparatorluğu yaratmayı planlar.

1396 Nikopolis (Nigbolu) savaşı (S.209) Sigismund'un Türklere karşı seferine son verir. Magnatlar baskı uygulayarak feodal haklar elde ederler.

1446 JANOS HUNYADI imparatorluk naibi seçilir. Habsburgların taleplerine (LADISLAUS POSTHUMUS, S.197) karşı mücadele eder;

1456 Belgrat'ta Türklere karşı zafer kazanılır.

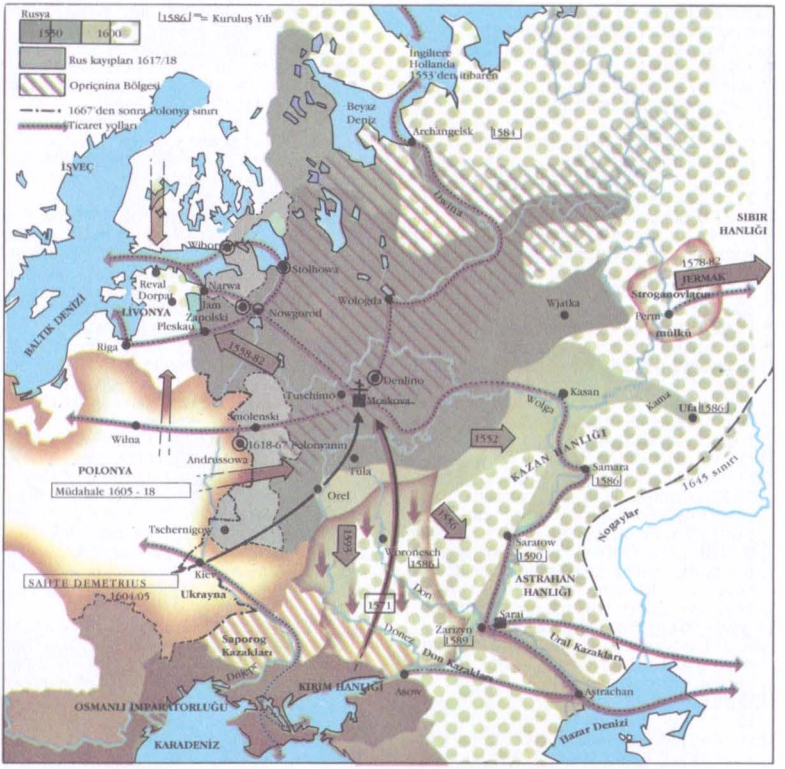
1458-90 I. Matthias Corvinus

1485 başkenti Viyana'ya nakleder (S.197). Tuna imparatorluğu,

1490-1516 BOHEMYA'lı II. WLADISLAW döneminde hızla çöker; Wladislaw,

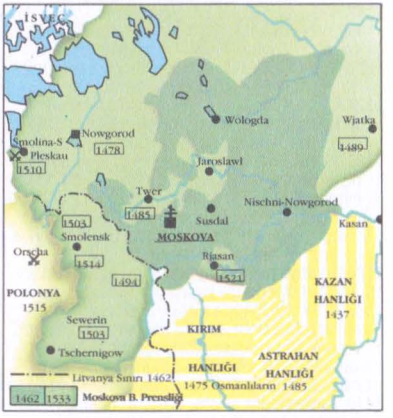
1491 Bratislava Barış Antlaşmasıyla Habsburgların miras taleplerini tanır.

1526 Mohaç savaşı (S. 209).

1600 civ. Rusya

Moskova Büyük Prensliği 1300- 1533

Moskova Büyük Prensliğinin Yükselişi

Farklı siyasi ve kültürel gelişme nedeniyle eski Rus birliği dağılarak, Polonya'ya tabi **Ukraynalılara**, Litvanya'ya tabi **Beyaz Ruslara** ve Tatarlara (Moğollara) tabi **Büyük Ruslara** ayrılmıştır. Rus kısmı prenslikleri siyasi anarşi içindedirler. Yeni bir Rus imparatorluğu, 1147'de adı ilk kez geçen, ormanların siper teşkil ettiği, yerleşimin nispeten yoğun olduğu, uygun konuma sahip **Moskova'dan** gelişir. Prensler hırsla topraklarını genişletirler.

1325-41 I. IVAN KALITA (Para kesesi), "Rus topraklarını toplayan" ilk kişi olarak kabul edilir. Yüklü miktarda haraç ödeyerek Tatarların yakınlığını kazanır ve

1328 Tver Prensliğini yendikten sonra büyük prens olur.- Metropolit THEOGNOST ikametgâhını Vladimir'den Moskova'ya nakleder, ardılı ALEKSEY, Moskova'nın idaresinde milli birliğin sağlanması için otoritesini kullanır.

1359-89 DIMITRIY DONSKOY. Litvanya'dan destek gören Tver ve Ryazan prenslikleriyle yapılan yeni savaşlar, 1375'te Moskova'nın siyasi üstünlüğü elde etmesiyle sona erer. - Ruslar Tatarlara karşı ilk kez

1380 Don kıyısındaki Kulikovo'da zafer elde ederler. Moskova, içteki anlaşmazlıklara ve dıştaki gerilemelere rağmen yabancı hâkimiyetiyle mücadelenin ve gerçek inancın öncüsü olarak görülür.

1439 Floransa Birliği (S.207) reddedilir. Rus kilisesi Rum kilisesinden kopar.

"Rus Ülkelerinin Toplanması"

1462-1505 Bizans prensesi ZOE ile evli **III. Büyük Ivan** kendisini "Bütün Rusya'nın Mutlak Hükümdarı (Çar)" olarak adlandırır; İtalyan mimarlar **Kremlin**'i (şato) genişleterek ikametgâh haline getirirler. IVAN, göç eden Boyarların yardımıyla Moskova Krallığını milli bir üniter devlete dönüştürür. Otokratik devlet idesi ve simgeleri (çift kartal, saray merasimi) Bizans kökenlidir; "Üçüncü Roma" ve doğru inancın kalesi (Keşiş PHILOTHEOS) Moskova miti, Rus halkının ve hükümranının yüce bir tarihi misyon yüklendikleri duygusuna temel oluşturur; çar Ortodoks kilisesi tarafından Tanrının vekili olarak karşılanır (Başpapaz VOLOKOLAMSK'li YOSIF 1480 civ.).- "Özgeciller" hareketi (NIL SORSKI, 1433-1509) bu görüşü reddeder ve kilisenin mistik içselleştirilmesini savunur.

1478 Novgorod Cumhuriyeti yıkılır.

1480 Altınordu egemenliğinden kurtulma (S.179); Altınordu dağılarak kısmi hanlıklara ayrılır ve 1502'de Kırım Tatarları tarafından yıkılır.- "Ata mirası Moskova"ya, Tver, Pleskau, Smolensk, Ryazan toprakları ilhak edilir.

1502 Livonya'ya yapılan saldırı sonuç vermez.

1533-84 (3 yaş.) IV Ivan Grozny ("Korkunç") çocukluğunda hakaretlere, şiddete, birbiriyle mücadele eden soylu grupların entrikalarına maruz kalır.

1547 Çarlık tacını giydikten sonra mutlak otokrasi ile imparatorluğu yeniden teşkilatlandırır.

İç politika: Özel danışmanların (Prens KURBSKIY), makam soylularının (Pomestye) ve ordunun çekirdek birliği olan **Streletslerin** (nişancılar) yardımıyla, merkezi yönetimde (Prikasi), hukukta (Sudjebnik külliyatı 1550) ve orduda reform yapılır. Halk ve kilise IV. IVAN'ı destekler.

1551 Metropolit MAKARIY'in reform sinodu: Azizler takvimi ve kilise hukuku (Stoglav) getirilir.

1553 İngiliz kaptan CHANCELLOR Beyaz Deniz yolunu açar ve İngiltere ile ticarete başlanır.

1584 Arhangelsk (deniz limanı) kurulur.

1565-72 Opriçnina: İmparatorluğun Çar bölgelerine (Opriçnina) ve Boyarlar bölgelerine (Semşçina) ayrılması; bunların gücü, istimlâk, zorunlu göç ve dvoryanlara (yeni savaşçı sınıfı) toprak dağıtımıyla kırılmakla birlikte, devlet korkunç bir teröre maruz kalır: Cinayetler, kentlerin tümüyle yok edilmesi (1570 Novgorod), tarımın çökmesi, köylülerin toplu halde kaçışı (Kazaklar S.273).

Dış politika: Güneye yayılma

1552-56 Kazan ve Astrahan'a egemen olunmasıyla gerçekleşir; Kırım Tatarları karşı hücumda bulunurlar:

1571 Moskova alınır ve yakılır.

1581 Sibirya'nın fethine başlanır (S.273). Ortodoks bir imparatorluğun kurulması,

1558-82 Livonya'yı ele geçirmek amacıyla yapılan savaşla (S.249) kesintiye uğrar. IVAN arkasında paramparça olmuş bir imparatorluk bırakır.

1589 Moskova bağımsız patriklik olur.

Kargaşalıklar Dönemi (Smuta 1605-13)

Ardıllığı elde etme yolundaki iktidar kavgalarında Boyar BORIS GODUNOV

1588 imparatorluk naibi olur,

1591 Çarın oğlu DIMITRIY'in (DEMETRIUS) öldürülmesinden ve Ryurik hanedanının aklen zayıf son üyesinin ölümünden sonra

1598-1605 çar seçilir. "Gaspçı" ve "katil"e karşı,

1601-3 kıtlıklardan ve krizlerden sonra Polonya'nın yardımıyla siyasi bir maceraperest ortaya çıkar: "SAHTE DEMETRIUS" kendini çarın oğlu olarak gösterir; Polonya birlikleri

1605 Moskova'yı işgal ederler. - IVAN BOLOTNIKOV idaresinde

1606/07 ilk sosyal Kazak ve köylü isyanları olur; bu isyanlarda ikinci bir (SAHTE) DEMETRIUS, "Tuşimo Hırsızı", sivrilir. Boyar partisi İsveç'in yardımıyla Livonya'dan feragat etme karşılığında

1609 Viborg Antlaşmasıyla Demetrius'a karşı direnmeyi başarır. Ancak, şimdi de Polonya (S. 249) çarın tahtını ister, 1611'de Smolenski elde eder, fakat Polonya aleyhtarı bir ayaklanma sonucunda

1612 Moskova'dan vazgeçmek zorunda kalır. - Meclis çar olarak Boyar

1613-45 MIHAIL'i seçer; Mihail

1613-1762 **Romanov Hanedanını** kurar, karışıklıkların üstesinden gelir, İsveç ve Polonya ile siyasi denge sağlar (S.249).

1240 civ. İkinciBüyük Bulgaristan Krallığı

1355 civ. Büyük Sırbistan Krallığı

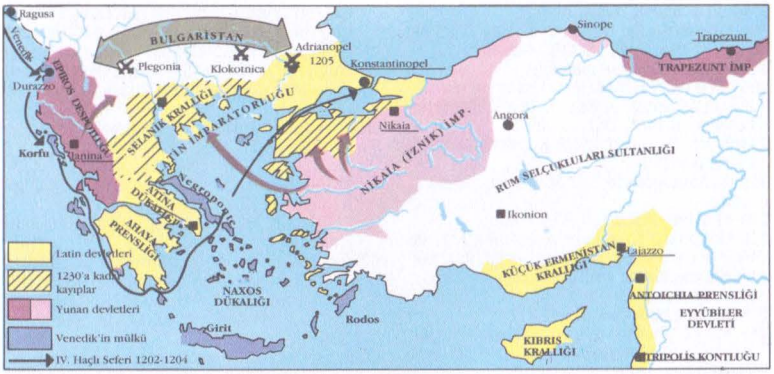
13. yy.da 2. Büyük Bulgar Krallığı
Latin İmparatorluğu döneminde, slavlaştırılmış Bulgarların kısa süreli yükselişi başlar (S.175). 3. Haçlı Seferinden yararlanarak
1186 IVAN ve PETER ASEN, Tırnovo'nun merkezini teşkil ettiği 2. Büyük Bulgar Devletini kurarlar. III. INNOCENTIUS devleti
1203/04 krallık yapar; krallık Kumanlarla ittifak içinde genişler.
1205 Hadrianopolis'te Latinlere karşı zafer kazanılır.
1218-41 II. Ivan Asen Epiros'u
1230 Klokotnica savaşında yener ve Nikaia ile birlikte Latin İmparatorluğuna saldırır, ancak bir Bulgar-Bizans imparatorluğu yaratmayı başaramaz.
1235 Bulgar patrikliği kurulur.
1242 Moğol akınları, Macar hücumları ve Bizans'la olan hanedanlıkla ve dinle ilgili anlaşmazlıklar devleti zayıf düşürür.
1285'ten itibaren Tatar (NOGAY HAN) egemenliği altına giren krallık, feodal kısmi bölgelere ayrılır; bunlar Sırbistan Büyük Krallığı içinde
1330 Küstendil savaşından sonra erirler. Sırbistan'ın çökmesinden sonra küçük devletler Bizans'a karşı Osmanlılara dayanırlar. Çar III. IVAN [1371-93] 1386'da Osmanlı vasalı olur, orduya katılmayı reddeder, Amselfeld'de (Kosova) Türklere karşı savaşır.
1396 Bulgaristan Osmanlı vilayeti olur (1878'e kadar).

14. yy.da Büyük Sırp Krallığı
11. yy.da kurulan ilk devlet (Kral ZETA'lı MIHAIL) yeniden jupanlara (klan birlikleri) ayrılır. Zeta (Karadağ) Roma-Katolik, Raszien (Raşka) Rum-Ortodoks nüfuzu altındadır.- Büyük Jupan
1151-96 Stefan Nemanya boyları birleştirir, Bizans egemenliğini kaldırır ve Sırp Krallığını kurar (Nemanya Hanedanı). Papa tarafından
1217 kral payesi verilen II. STEFAN'ın [1196-1228] batı yanlısı tutumuna karşı kardeşi Aziz **Sava** (1169-1236),
1219 Sırp-Ortodoks milli kilisesini kurar; kilise Türk egemenliği döneminde de bütün Sırpları birleştirici unsur olur. AZİZ SAVA manastırları Sırp eğitim merkezleri haline gelirler.
13. yy.da boy devletinden batı tipi feodal devlete geçilir; bu devletin yeni soylu tabakası vardır, özgür köylüler tarım kölelerine indirgenmişlerdir, kentlere özel haklar (batıda İtalya, güneyde Yunanistan örnek alınarak) tanınmıştır. Bizans rakip olarak ortadan kalktığı (S.207) için krallık güneye doğru (Morava'ya) yayılır.
1330 Küstendil'de Bulgarlara ve Yunanlara karşı zafer elde edilir: Balkanlarda üstün devlet konumuna ulaşılır.
1331-55 Stefan Duşan (IV. UROŞ) güçlü devlet politikası izler, Skopje'de (Üsküp)
1346 "Sırpların ve Yunanların İmparatoru" olarak taç giyer ve Sırp patrikliğini kurar.
1349 Hukuk 'Zakonik'le yazıya dökülür; Büyük Krallık Bizans örnek alınarak Sırp soylularının yönetiminde idare edilir; kilise en zengin derebeyi olur. STEFAN, Constantinopolis'i (Slavca Zarigrad) ve imparatorluk tacını elde edemez. Türklere karşı haçlı seferi planları Macarların direnişi yüzünden gerçekleşemez. V. UROŞ'la [1355-67] hanedanlık yıkılır ve ülke prenslikler (despotluklar) şeklinde feodal parçalara ayrılır. RAŞKA'lı LAZAR'ın Türkleri durdurma çabaları boşa çıkar. Güney Slav kavimleri
1389 Amselfeld (KOSOVA) savaşında yenilgiye uğrarlar; Sırp soylu sınıfı yok edilir.
1396 Sırbistan Türk vasalı olur; GEORGI BRANKOVIÇ [1427-56] başkenti Smederevo'ya (Semendire) nakleder, fakat
1459 Sırbistan'ın Osmanlı İmparatorluğuna ilhakını önleyemez.

Kültür: 13./14. yy.da kilise yapımı gelişir (Beş kubbeli kilise); milli destanlar (STEFAN DUŞAN ve milli kahraman MARKO KRALJEVIÇ'le ilgili Kosova Çevrimi); en büyük şair: IVAN GUNDULIÇ (1588-1638).

Karadağ (Zeta): Geleneksel sosyal biçimlere geri dönülür; Osmanlı vasalı (1528'den itibaren) olarak da eski Sırbistan'a özgü bağımsızlık muhafaza edilir.
1526-1718 Ragusa Osmanlı egemenliğine tabi bağımsız kent cumhuriyeti.
Arnavutluk: 11. yy.da Eflaklar çoban olarak kuzeydoğudan (Niş), Trakya-Illyria'lı kalan Arnavutların bölgesine göç ederler. Boylar arasındaki karşıtlıklar bir devlet kurulmasına engel olur. Osmanlı hücumuna karşı
1443-68 İSKENDER BEY lakaplı GEORGI KASTRIOTIS (Yorgi Kastriota) liderliğinde milli ayaklanma olur. Türklerin döneminde nüfusun % 70'i İslamiyete geçer.

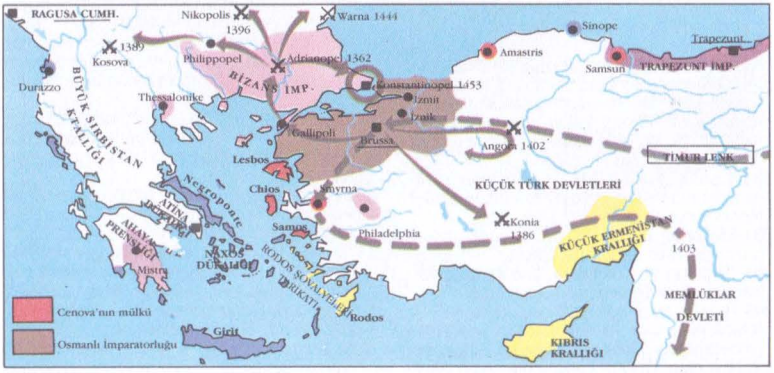
Balkanların Sınır Devletleri
Hırvatistan: 10./11. yy.larda Venedik ve Macaristan'la yapılan savaşlarda, Drava ile Adria arasında bir devlet kurulur (924 Kral TOMISLAV).
1074-89 DEMETRIUS (Dimitar) ZVONIMIR Bizans egemenliğini ortadan kaldırır; 1076'da papanın elinden taç giymesi, Roma-Katolik (batı) yanlısı kültürü güçlendirir.
1102 Macaristan'la şahsi birlik (Pacta conventa); bir Ban (bir Macar sınır eyaletinin başkomutanı) yönetiminde özerk idare.
Bosna: 13. yy.da, Manici bir tarikat olan **Bogomillere** (Slavca=Tanrı dostları) (S.149) karşı Haçlı seferleri yapılır; buna rağmen Macarlara, Sırplara, Hırvatlara, Venetyalılara karşı savaşta bir Bogomil devleti kurulur. - "Sırpların ve Bosna'nın Kralı"
1353-91 STEFAN TVRTKO döneminde kısa süre (1463'te Türkler tarafından fethedilinceye kadar) üstünlük elde edilir. Halk kısmen İslamiyete geçer.
Hersek (1448'den itibaren): 1483'e kadar Türklere karşı direnmeyi başarır.
Moldavya (Boğdan)/Eflak: 11. yy.da Moğol vasalları olan Eflaklar göç ederler; daha sonra Macar banlıkları (sınır eyaletleri) ve 1365'te bağımsız prenslikler kurarlar. **Eflak** 1394'ten sonra Osmanlılara bağımlı olur. -Moldavya'da
1457-1504 III. Büyük Stefan çıkar sağlamak amacıyla komşuları birbirine karşı kullanır. "İsa'nın pehlivanı" Türklere ve Polonyalılara karşı çetin bir savaş verir.
1512 Osmanlıların egemenliği tanınır.

Latin İmparatorluğu 1204 - 1261

1261'den sonra Bizans

14.ve 15. yy. da Osmanlıların ilerleyişi

Latin İmparatorluğu (1204-61)

III. INNOCENTIUS'un seferber ettiği 34 000 Flaman ve Fransız haçlılarına **Venedik** bir nakliye donanması tahsis eder (S.153) ve buna karşılık papanın yasağına rağmen

1202 Zara'nın fethini talep eder. - Kilisenin birliği ve para yardımı vaadinde bulunan, taht üzerinde hak iddia eden IV. ALEXIOS'un yardım talebi üzerine, Mısır'a yapılması planlanan

1202-04 4. Haçlı Seferi Constantinopolis'e yönlendirilir (S.153). ALEXIOS vaadini yerine getirmez ve devrilir.

1204 Constantinopolis'in (2.) fethi: Latinlerin Yunanlara duydukları kin acımasız zulümle açığa çıkar: Kutsal emanetler, sanat eserleri ve değerli eşyalarda ortaçağın en büyük yağması yapılır. - İmparatorluk feodal **haçlı devletlerine** bölünür:

Latin İmparatorluğu: I. BAUDOUIN (=FLANDER'li IX. B.) [1204-05]; II. BAUDOUIN [1216-61].

Thessalonike (Selanik) **Krallığı** (MONTFERRAT'lı HEINRICH); Achaia prensliği, Atina dukalığı ve diğer oluşumlar. Venedik, sömürgeci bir ticaret krallığı kurmak amacıyla üsler edinir. Rum kilisesinin Roma'ya tabi kılınması Latin egemenliğine duyulan kini arttırır. **Bizans ardıl devletleri kurulur:**

Trabzon İmparatorluğu: Gürcistan'ın yardımıyla Ermenistan'a yayılır; Hıristiyanlığın Küçük Asya'daki bu ileri karakolu 1461'e kadar varlığını sürdürür.

Epiros Despotluğu: I. THEODOROS [1215-30],

1224 Selanik'in fethinden sonra Nikaia (İznik) ile anlaşmazlığa düşer.

İznik İmparatorluğu: I. THEODOROS LASKARIOS [1204-22] Bizans geleneğini sürdürür ve Bulgarlarla birlikte (S.205) Latin egemenliğini devirmeye çalışır. Bizansla Bulgarlar

1205 Hadrianopolis savaşında zafer elde ederler; Latinlerle yapılan 1214 barış antlaşmasıyla karşılıklı sınırlar belirlenir.

1222-54 III. JOHANNES VATATZES sınır eyaletlerini Latin İmparatorluğundan alır, 1246'da Selanik'i işgal eder ve bütün rakipleri (Epiros, Bulgaristan) yener. - **Cenova** (S.183) ile ittifak kuran

1258-82 VIII. Mikhail Palaiologos, II. BAUDOUIN'ın Latin egemenliğine son verir.

1259 Pelagonia'da Epiros'la Sicilya koalisyonu yenilgiye uğratılır; Frank şövalyeleri yok olur; Mora'da yeni Bizans gücünün çekirdeği olarak **Mistra** doğar.

1261 Latin İmparatorluğu dağılır. Cenova Levant'ta ikinci ticari güç olur.

Palaiologoslar Hanedanı Döneminde Bizans

İslamiyete karşı Hıristiyanlığın son kalesinin yıkılmasından sonra yeni Bizans artık kendini toparlayamaz. Venedik adaları savunur, Yunanistan'da Latinler direnir. MIKHAIL bu nedenle Fransa, Altınordu ve özellikle de papayla diplomatik ilişkiler kurmaya çalışır.

1274 Lyon konsilinde kararlaştırılan kilisenin birliği vasıtasıyla kiliselerin yeniden birleşmesi ümitleri boşa çıkar. İmparator,

1281 Latin egemenliğinin yeniden tesisini sağlamak amacıyla Venedik ile ANJOU'lu KARL arasındaki Orvieto ittifakına karşı önlem olarak ARAGON'lu III. PETER ve Sicilyalı soylularla ittifak kurar (S.187). - Sağladığı restorasyon

1282-1328 II. ANDRONIKOS döneminde çöker. Ortodoks kilisesiyle manastırlarının (Athos keşişler cemaati) devlet üzerindeki nüfuzu giderek artar; devlet

1321-54 iç savaşlar döneminde tamamen çöker. Taht kavgalarından sonra siyaseti

1328 JOHANNES KANTAKUZENOS yönetir. Mistik Hesukhiacılar (Yun.=Kıpırdamadan duran) keşiş hareketinden destek alarak kendini karşı kral seçtirir. Sosyal devrimci Zelotlar partisiyle yapılan iç savaşa Sırplar, Bulgarlar, Selçuklular sürüklenirler. Osmanlı sultanı ORHAN'ın [1326-59] yardımıyla JOHANNES 1347'de tahtı yeniden kazanır.

1349 Epiros işgal edilir; ancak Osmanlılar neredeyse Küçük Asya'nın tamamını ve

1354 Avrupa'daki ilk mülkleri olan **Gallipoli'yi** (Gelibolu) işgal ederler. JOHANNES devrildikten sonra keşiş olur; oğlu MATTHAIOS 1382'ye kadar Mistra'da egemenliği elinde tutar: Bizans kültürü son bir gelişme gösterir.

1354-91 V. JOHANNES,

1362 Hadrianopolis'in düşmesinden sonra Osmanlılara bağımlı olur. MACARİSTAN Kralı LUDWIG'e ve Roma'ya yönelttiği yardım çağrıları sonuç vermez. Türklere karşı haçlı seferinin 1396'da Nikopolis (Niğbolu) önlerinde akamete uğramasından sonra

1399-1402 II. MANUEL [1391-1425] Avrupa'ya (Roma, Paris, Londra) yaptığı yolculuklardan eli boş döner. Devletin imhasını geciktiren tek şey, 1402 Moğol akınıdır (S.179).

1422 Constantinopolis ilk kez Osmanlılar tarafından kuşatılır.

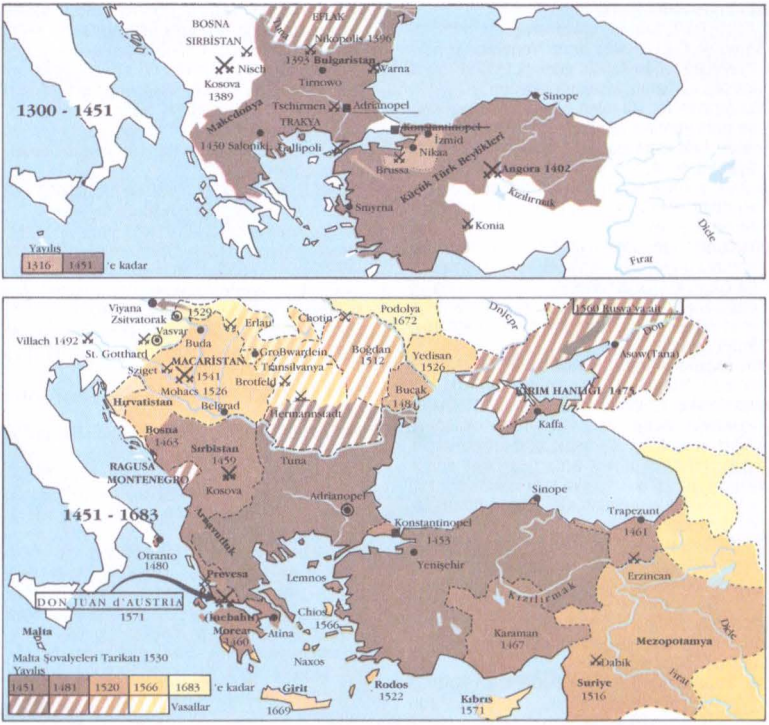
1425-48 VIII. JOHANNES kilise görüşmelerinden destek elde etmeyi umut eder, Katolikliğe geçer ve Ferrara konsilinden (S.181) sonra

1439 Papa IV. EUGENIUS ile Floransa Birliğini kurar (S.181). Birlik Türklere karşı yardım sağlamaz ve Rum kilisesi tarafından reddedilir. Birliğin Kiev Metropoliti ISIDOR tarafından tanınmasından sonra Rus kilisesi bağımsız olur. Kurtarılmaya ilişkin son ümitler

1444 Varna yenilgisiyle (S.209) yitirilir. Bizanslıların, Cenevizlilerin ve Venediklilerin savunduğu

29.5.1453 Constantinopolis kuşatılır ve **düşer.** Doğu Roma İmparatorluğu son bulur.

Önemi: Hıristiyan Avrupa'yı doğrudan tehdit eden bir Asya-Avrupa Türk İmparatorluğu ortaya çıkar. - Antik Çağ mirası Yunan bilgileri tarafından İtalya'ya taşınır (Avrupa'da **hümanizm** başlar, S.212). - Bizans'ın hukuki ardıllığı ve Ortodoks kilisesinin yönetimi **çarlığa ve "Üçüncü Roma" Moskova'ya** devredilir (S.203); Avrupa Karadeniz'e çıkışla (Asow) birlikte Hindistan'a karayolunu kaybeder; deniz yolu araştırılırken **"yeni dünya"** keşfedilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselişi [1300 - 1683]

1683'te Osmanlı İmparatorluğu

Osmanlı İmparatorluğu'nun İlk Dönemleri (1300-1402)

Moğolların hücumuyla (S.179) birlikte Türkistanlı göçebeler batıya göç ederler. Aralarında bulunan Müslüman Türkler, Moğol akınından sonra

1243'ten itibaren Küçük Asya'da yerleşirler. - Rum Selçuklularının (S.137) hizmetinde bir savaşçı topluluğunun (Gazi) emiri (hükümran) olarak

1281-1326 I. OSMAN kendini sultan ilan eder ve

1301 Osmanlı İmparatorluğu'nu kurar.

1326 Brussa (Bursa) fethedilir. OSMAN'ın oğlu ORHAN [1326-59],

1337 Nikomedia'yı (İzmit) alarak Bitinya'ya bütünüyle egemen olur. Yeni bir para birimini ve milli simge olarak fesi (keçeden düz bere) getirir. Ordu hafif birliklere (Akıncılar) ve feodal süvarilere (sultanın paşalardan oluşan muhafız alayı) ayrılır. Avrupa'ya korku salanlar, seçkin birliklerdir: Dönmelerden (İslamiyete geçenlerden) oluşan **Sipahiler** (atlılar) ile **Yeniçeriler** (fanatik Müslüman olarak yetiştirilen köle Hıristiyan çocuklar; katı bir disiplinle savaşırlar. Sayıları 100 000'e ulaşan Yeniçeriler sonraları "devlet içinde devlet" oluştururlar). Bir Bizans partisi tarafından çağrılan (S.207) Osmanlılar Avrupa'ya geçerler:

1354 Gelibolu'da Osmanlı üssü.

1359-89 I. MURAD imparatorluğa hücum eder ve

1361 Edirne'nin fethinden sonra Bizans'ı Constantinopolis kentine indirger. Hıristiyan Balkan kavimlerinin direnişi

1389 Amselfeld (Kosova) savaşıyla kırılır. Osmanlıların iktidar alanı Tuna'ya ve Fırat'a kadar genişler (1393 Bulgaristan, Eflak). - İmparator SİGİSMUND'un (S.201) Bizans'ı kurtarmaya yönelik Haçlı Seferi,

1396 Nikopolis (Niğbolu) savaşıyla sona erer; bununla beraber Constantinopolis'in düşmesi TİMUR'un akını (S.179) nedeniyle gecikir.

1402 Angora (Ankara) savaşı ve Küçük Asya'daki imparatorluğun çöküşü.

İmparatorluğun Yükselişi ve Gelişmesi (1413-1566)

İmparatorluğun batı yakasında tehditten uzak bulunan I. MEHMED [1413-21] ile II. MURAD [1421-51] devlet krizini aşmayı başarırlar. JANOS HUNYADİ (S.201) liderliğindeki bir Haçlı ordusu

1444 Varna savaşında bozguna uğratılır.

1451-81 II. Mehmed (Fatih). Yeni çıkardığı imparatorluk yasasında, her sultanın "dünya düzenini korumak uğruna" erkek kardeşlerini öldürmekle yükümlü olduğu yer alır.

1453 Constantinopolis kuşatılır ve düşer (S.207); o tarihten itibaren İstanbul adıyla başkent olur. Sırbistan'la Bosna Osmanlı vilayetleri olur; Arnavutluk (İSKENDER BEY) 1468'e kadar direnir. MEHMED 12 krallığa ve 200 kente boyun eğdirir. Venedik Mora Yarımadası'ndaki topraklarını kaybeder;

1461 Trapezunt'la (Trabzon) birlikte Hıristiyanlığın son ileri karakolu da düşer.

1512-20 I. SELİM Suriye'yi, Arabistan'ı ve Mısır'ı elde eder.- İmparatorluk

1520-66 II. Büyük Süleyman (Muhteşem) idaresinde en parlak dönemini yaşar. En önemli üç zafer:

1521 Belgrat'ın fethi;

1522 Rodos'taki Aziz Yahya Tarikatı Şövalyelerinin teslimiyeti (Venedig ve Ceneviz ticareti Türkler tarafından denetlenir);

1526 Mohaç Savaşı: Macaristan Kral II. LUDWIG'le bağımsızlığını 1918'e kadar kaybeder (S.237). Batıyı savunma görevi Avusturya'ya düşer; müttefikleri Polonya ile Venedik'tir; buna karşılık Fransa Osmanlı İmparatorluğu ile pakt kurar.

1529 Birinci Viyana kuşatması; 1533 ateşkes ve Macaristan'ın bölünmesi: Osmanlı vasalı olan Erdel Prensi JOHANN ZAPOLYA doğuyu alır.

1541 Türklerin elindeki Macaristan Osmanlı vilayeti olur. Son Abbasi halifesinin feragat etmesinden sonra (S.137) SÜLEYMAN

1534 İran'ı alır; Bağdat taşra kentine indirgenir. İranlı Şiiler (S.135) Osmanlıların amansız muhalifi olurlar.

Devlet: Başarıların temeli, sultanların müstebitliği ve ordunun vuruş gücüdür. Bu nedenle her yıl 20 000 Rus ve Afrikalı köle getirtilir; buna ilaveten devşirme (Yeniçerilerin sayısını tamamlamak üzere her 5. Hıristiyan erkek çocuğunun verilmesi) sistemi. - (Genellikle Slav veya Yunan kökenli) sadrazamlar tarafından yönetilen fethedilen ülke askeri tımarlara bölünür ve yararlanılmak üzere paşalara devredilir. İtaat ettikleri ve vergilerini ödedikleri sürece yerli halk (reaya) kendi halinde bırakılır ve din değiştirmeye zorlanmaz.- Ticaret veya endüstrisi becerisi olmayan Türkler, Ermenilere ve Rumlara tacir, denizci, idari yardımcı (fenerliler), tercüman (dragoman) olarak göz yumarlar. Bazı reformlara rağmen iç düzen pekişmez; rüşvetçi paşalar vardır.

İmparatorluğun Çökmeye Başlaması (1567-1661)

1566 Macar milli kahramanı ZRINY'nin savunduğu Sziget (Zigetvar) kalesi alınır;

1568 Habsburgların yıllık haraç ödemelerine karşılık Edirne barış antlaşması yapılır.-

1571 Lepanto (İnebahtı) deniz savaşı (S.243) Türk donanmasının hâkimiyetini yıkar.

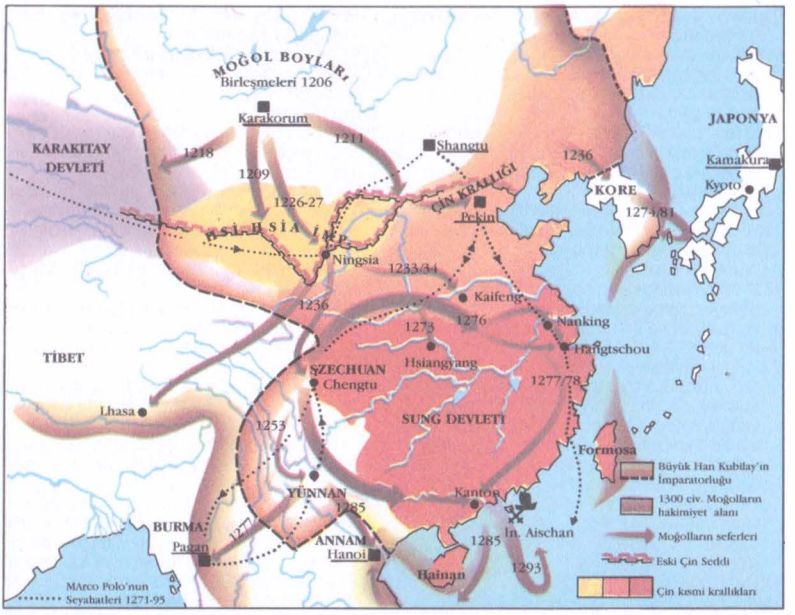
1593-1606 Avusturya ile yeni bir savaş yapılmakla birlikte, sultan

1606 Zsitvatorok antlaşmasıyla ilk kez rakibiyle görüşmeler yapmak zorunda kalır. Bağdat ve Musul imparatorluktan kopar; saray entrikalarıyla yolsuzluk imparatorluğun parçalanmasına yol açar. IV. MURAD [1623-40] inanılmaz bir enerjiyle Yeniçeri isyanlarını bastırır ve doğuda imparatorluktan ayrılmanın intikamını kanlı biçimde alır.

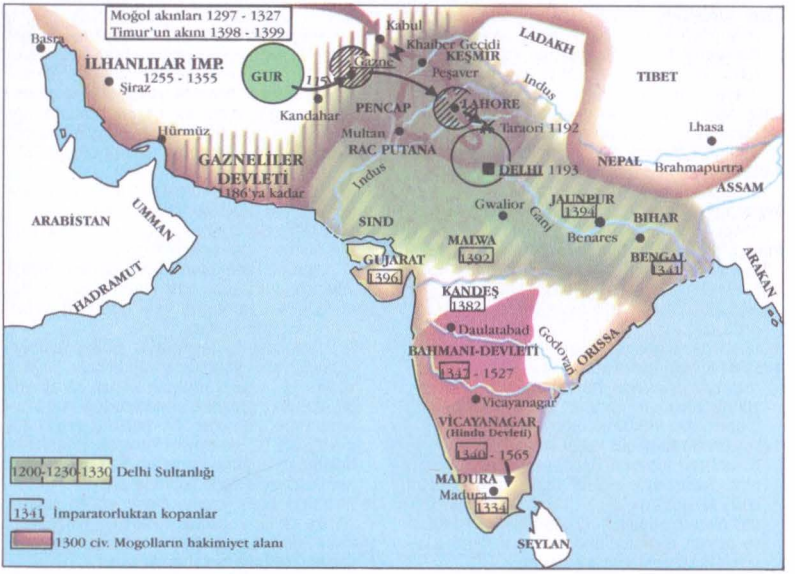
1639 İran'la barış yapılır; tespit edilen sınırlar 1918'e kadar yürürlükte kalır. -

1645-69 Girit Savaşı imparatorluğu yeniden sarsar; bununla beraber Arnavut

1656-61 Sadrazam KÖPRÜLÜ MEHMED imparatorluğun içte dağılmasını bir kez daha önler.

Moğollar Döeminde Çin [Yüan Hanedanı]1205 - 1368

Delhi Sultanlığı 1206 - 1526

Çin'de Moğol Egemenliği (1264-1368)

1211-15 CENGİZ HAN Çin'e akın ederek planlı biçimde yakıp yıkar.

1215 Pekin fethedilir. Büyük Han,

1227 Hsi-Hsia Devletinin yerle bir edilmesinden sonra ölür.- Moğollarla Sung Hanedanı,

1233/34 Çin'e egemen olmak ve aralarında paylaşmak amacıyla ittifak kurarlar. Szechuan ile Yünnan'ın fethinden sonra CENGİZ HAN'ın torunu **Kubilay** (1214-94) ikametgâhını 1257'de Changtu'ya, 1264'te Pekin'e (Hanbalık -Han Şehri-) nakleder.

1258 Kuşatma altındaki Sung Krallığı'na saldırı. KUBİLAY, Moğol İmparatorluğu'nun yeniden paylaştırılmasından sonra, Büyük Han olarak

1268-79 Sung Krallığı'nın fethini tamamlar (toplar ve tüfekler kullanılır). **Yüan Hanedanını** (1280-1368) kurar ve İmparator SHIH-TSU adıyla hüküm sürer. - Birmanya ile Cava'ya yapılan hücumlar (1293) akamete uğrar.

1281 Donanmayla Japonya'ya saldırılır; fakat bir tayfun (Kamikadse=Tanrıların gönderdiği rüzgâr) adalan kurtarır (karşıl. Armada, S.243).

Hâkimiyet düzeni: Çin 12 vilayete, halk 4 sınıfa ayrılır: Moğollar (paye sahipleri, vergiden muaf toprak sahipleri), iç Asyalılar (Türk kavimleri, ayrıca yönetimde çalışan, ticaretle uğraşan Avrupalılar), Kuzey Çinliler, Koreliler (küçük orta sınıf), Sung Çinlileri (ticaret yapma izni olmayan, yasal haklardan yoksun "barbarlar").- Dini hoşgörüye sahip Moğollar İslamiyetin batıya sızmasına göz yumarlar.

1307 Pekin'de ilk Katolik başpiskoposluk açılır.

Ekonomi/Ticaret: Teknik icatlar (uçan makineler, denizaltılar, torpido, dürbün) değerlendirilir; Çin kültürü sonraları bunları çok ilkel oldukları gerekçesiyle tasfiye eder. İhracata yönelik devasa porselen imalathaneleri kurulur. Pekin Avrasya'nın ticaret metropolü olur; Avrupa ile ticaret canlıdır.

Venedikli **Marco Polo** (1254-1324) **dünya seyahati** sırasında 1275'te imparatorluk sarayına gelir ve Çin'i gezer. Polo'nun raporları, 14./15. yy.da Avrupa'nın Asya'ya ilişkin düşüncelerini biçimlendirir.

1325 Kıtlık: 45 milyon Çinlinin 8 milyonu açlıktan ölür. Kültürel gerilik ile milli Çin direnişi Yüan Krallığı'nın çöküşünü hızlandırır (S.227).

Edebiyat: Devlet hizmetinden dışlanan Çinli memurlar, halk edebiyatına (romanlar) ve tiyatroya yönelirler.

Hindistan'a İlk İslam Akınları

Araplar "Kutsal Savaş" çerçevesinde

712-45 Multan dahil olmak üzere İndus bölgesini (Sind) fethederler; daha fazla ilerlemeleri engellenir.

999-1030 ilk Türk sultanı **Gazneli Büyük Mahmud** (Batı Türkistan). Sarayında en büyük İranlı şair Firdevsi (939-1020; 'Şehname') ve matematikçi EL BİRUNİ (973-1048: Hindistan tasvirleri) çalışır.

1001-26 Sultan Hindistan'a yağma seferleri (17) düzenler (süvariler, filli Hint piyade ordusundan üstündür). Gazneliler Pencap'a (Lahore) yerleşirler; Gur sultanı tarafından 1160'da Gazne'den çıkarılırlar.

1162-1206 Gurlu Muhammed

1186 Gazneliler devletini yerle bir eder ve

1192 Taraori savaşında Racputlan (Küçük Hindu prensleri) yener.

Delhi Sultanlığı (1206-1526)

Kölelikten generalliğe terfi ettirilen AYBEK İslam egemenliğini genişletir, MUHAMMED'i öldürür ve kendini

1206 Delhi Sultanı ilan eder (köleler hanedanı).

1221 CENGİZ HAN İndus'a hücum eder.

1296-1316 ALAEDDİN HALACİ Racputların gücünü kırar ve sultanlığın kuzeybatısında Moğolların akınlarını geri püskürtür.

Hâkimiyet düzeni: Sultan askeri-teokratik despotlukla yönetir, fakat veraset silsilesi belli bir kurala bağlanmamıştır (bu nedenle hanedanlar arasında cinayetlerin yer aldığı taht kavgaları olur); veraset yoluyla geçen feodal soylular yoktur; devlet **Jagir** sistemiyle yönetilir: üst düzey memurlara (Türkler, Araplar, Hintliler, Moğollar v.d.) yararlanmaları için belirli süreyle timar verilir. Vergi sistemi katı olmakla birlikte büyük bir zenginlik vardır: Tekstil (Bengal), şallar (Keşmir), halı (Lahor), şeker. İslam dünyasıyla (Mısır) ticaret canlıdır. Müslüman (ve Hintli) beyler, Arap-Hintli tacirler (göreceli refah) ve Hintli köylüler veya zanaatkârlar (ürünün yarısına varan vergiler nedeniyle fakirdirler) arasında keskin sosyal tezatlar vardır.

Hindistan'da Budizm'in yok edilmesi: Manastırlar, tapınaklar, yazmalar tahrip edilir. Sayıları çok fazla olan Hindular, "kitap insanları" (pagan olmayanlar) olarak özel bir vergi (cizye) ödemek zorundadırlar. Müslümanlarla Hindular arasındaki ilişki iktidardaki sultanın tutumuna bağlıdır.

1330 civ. sultanlık en fazla, "İkinci İskender" MUHAMMED İBNİ TUĞLAK [1325-1351] döneminde genişler; Güney Hindistan (Dekhan) fethedilir; aynı zamanda sultanlığın dağılması başlar.

1340 civ. Hindu Devleti **Vicayanagar** (Zafer Kenti), İslamiyet'e karşı bağımsız direnişin merkezi haline gelir;

1347 Müslüman isyancı ZAFAR HAN'ın Bahmani (Behmeni) Devletine karşı sürekli savaşlar yapılır. Devlet 1490'da parçalanarak "Beş Dekhan Sultanlığı"na ayrılır (1527'ye kadar).

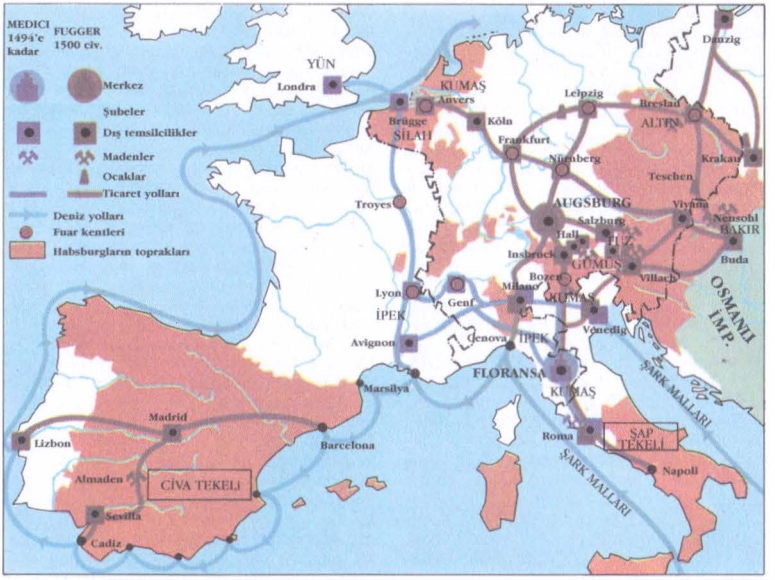
1351-88 III. FİRUZ, devlet olarak Delhi'nin çöküşünü tarımı teşvik etmek (sulama tesisleri) suretiyle durdurmaya çalışır. Firuz'dan sonra sultanların gücü giderek azalır.

1398/99 Timur akın eder (S.179), Delhi yerle bir edilir, Pencap yağmalanır ve ilhak edilir. - 15. yy.da sultanların hâkimiyeti Delhi ile sınırlıdır (S.229). - Portekiz'in

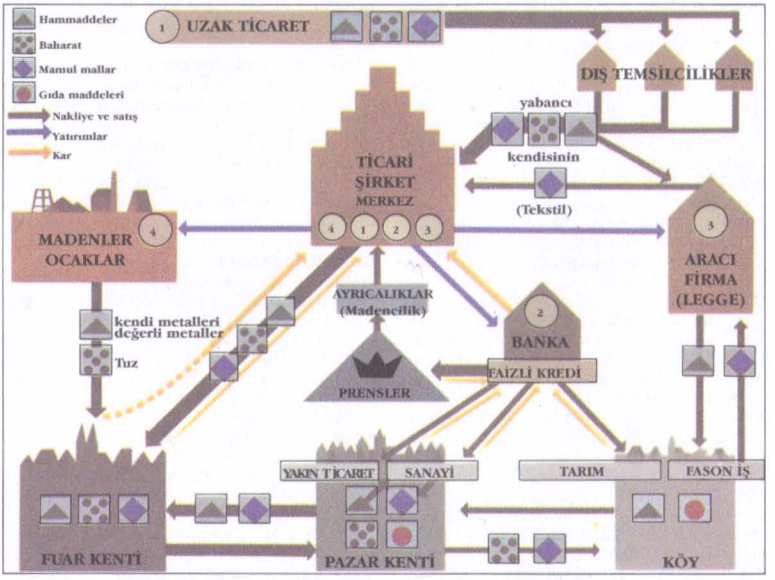
1498 deniz yolunu keşfetmesiyle (S.221) Hindistan Avrupa'nın ilgi alanına girer.

Hümanizm
(Lat. humanitas = İnsancılık; "studia humanitatis"ten gelir)
İtalya: "Studia humanista" (gramer, retorik, şiir sanatı) okullarda ve üniversitelerde geleneksel olarak "oratores", "poetae" ya da "humanistae" tarafından öğretilir. Üslubu taklit etmek amacıyla Antik Çağ edebiyatının incelenmesi bir yeniliktir. Dilin üstünlüğü, skolastiğe yöneltilen eleştiride açığa çıkar (Latin yazarlar ya da Latince üslup oluşturma bilinmez). **Platon Rönesansı** harekete ivme kazandırır: Bizans'tan göç eden bilim adamları (MANUEL CHRYSOLORAS, BESSARION), 1400'den itibaren Yunanca öğretirler ve 1440 civ. Floransa'da **Platon Akademisi'ni** kurarlar. Kendi gücüyle Antik Çağ klasik edebiyatını incelemek suretiyle mükemmelliğe ulaşması mümkün olan insanın düşünsel yeteneklerini özgürce geliştirmesi istenir.
Petrarca'nın (1304-74) etkisi büyüktür. AUGUSTINUS'u, SENECA'yı ve CICERO'yu iyi bilen Petrarca, düşünsel-ruhsal gelişimini sağlamak ve Roma-İtalya'nın tarihi misyonunu yeniden canlandırmak amacıyla kırsal kesimde inzivaya çekilerek "aydınlanmış paganların bilgeliği"ni arar. - Dostu **Boccacio** (1313-75) '**Decameron**'la yeni çağın hikâyelerden oluşan ilk eserini yazar.
Floransa'da LEONARDO BRUNI 1415'te 'Cicero novus' eserinde, kültürlü ve aynı zamanda siyasi faaliyet gösteren kişilik idealini geliştirir. Doktor **Ficino** (1433-99) Platon'un eserlerinin çevirmeni olarak estetik bir dini (Güzel olarak Tanrı) savunur. **Pico della Mirandola** (1463-94), Hıristiyan, Antik Çağ ve Yahudi kültür değerlerinden bir dünya görüşü oluşturur.
Roma'da ilk hümanist papa olarak **V. Nicolaus** [1447-55] **Vatikan Kütüphanesini** kurar. Sekreteri **Lorenzo Valla** (1405-57), metin ve İncil eleştirileri içeren **filoloji temelli hümanizmi** başlatır: 'Vulgata'yı Yunanca orijinal metinle karşılaştırır; Constantinus bağışı belgesinin sahte olduğunu ispatlar.
PETRARCA'nın getirdiği yeni üslubu LUIGI PULCI, ARIOSTO, **Torquato Tasso** (1544-95) eserlerinde kullanırlar. 15. yy.da hümanizm, öğrenciler, kitap basımcıları (BADIUS: Paris; FROBEN: Basel v.d.), İtalyan ruhban sınıfı ve konsillere katılan diplomatlar vasıtasıyla **Avrupa'ya** yayılır.
Almanya: IV. KARL'ın Prag'daki sarayında kançılar JOHANN VON NEUMARKT'ın PETRARCA ile tanışıklığından ötürü kısa bir başlangıç yapılır (JOHANN VON SAAZ: 'Bohemyalı Çiftçi', 1400).
1348 Prag Üniversitesi Kurulur
Mistisizm ve "Devotio moderna"nın (S.184) hazırlıklı kıldığı Alman hümanizminde özel bir dini vakar ağır basar. **Filolojik akım:** Daha derin bir yaşam anlayışına ulaşmak amacıyla Antik Çağ ile Hıristiyanlığın ilk dönemlerine ait eserler değerlendirilir; skolastiği öğretenlerle anlaşmazlığa düşülür. - **Rudolf Agricola,** Latince okullarında reform yapılmasını sağlamaya çalışır (Schlettstadt, Deventer). Yeni eğitim tipi 1500 yılına kadar neredeyse bütün üniversiteleri fetheder. - I. MAXIMILIAN, "Poeta laureatus" seçilen **Conrad Celtis**'i (1459-1508) ilk hitabet ve şiir sanatı öğretmeni olarak Viyana'ya atar. - **Johann Reuchlin** (1455-1522) Yunanca ve İbranice öğrenimini teşvik eder. Bu nedenle Köln'lü Dominikenlerin saldırılarına maruz kaldığı Reuchlin Tartışmasında (1515-17), MUTIANUS RUFUS'un etrafında toplanan **Erfurt Grubu**, skolastik kültürsüzlüğe karşı **'Meçhul Adamların Mektupları'** (CROTUS RUBEANUS, HUTTEN) taşlamasıyla Reuchlin'i desteklerler. - **Philipp Melanchthon** (1497-1560) "Praeceptor Germaniae" (Almanya'nın öğretmeni) olarak klasik diller eğitimi veren ortaokul ve lisenin yaratıcısı olur, ayrıca reformasyonla hümanizm arasında bir sentez oluşturmaya çalışır (S.231). **Milli akım:** Alman edebi anıtlarının keşfedilmesi ve koleksiyonunun yapılması, tarihi deliller göstererek Germenlerin barbar olduğu iddiasına karşı çıkan **milli bilinci** uyandırır. CELTIS ilk **Tacitus baskısını** çıkarır ('Germania'); **Jakob Wimpfeling** (1450-1528), 1505'te ilk Alman tarihini yazar; **Ulrich von Hutten** (1488-1523) yeni bir Alman İmparatorluğu için Roma kilisesindeki düzensizliklerle ve papalık makamlarıyla mücadele eder (S.231).
Kozmopolit akım: Uluslararası üne kavuşmuş bilgin **Rotterdam'lı Erasmus** (1467-1536) hümanist düşünce ile Hıristiyan dindarlığı arasında bir uzlaşma sağlamaya çalışır. Bilimsel çalışmalarının doruk noktasını **Yeni Ahit**'in 1516 tarihli Yunanca **baskısı** teşkil eder.
Yeni Latince şairler ve çevirmenler arasında WILLIBALD PIRCKHEIMER, EOBANUS HESSUS yer alır; tarihçiler BEATUS RHENANUS, AVENTINUS lakaplı JOHANNES TURMAIR ile PEUTINGER'dir.
İngiltere: "New learning" Oxford'dan yayılır. FICINO'nun öğrencisi **John Colet** (1519'a kadar) Londra'da St.-Pauls Okulu'nu kurar; VIII. HENRY'nin kançıları **Thomas Morus** (1478-1535) gibi ERASMUS'la dosttur. **'Utopia'** (1516) eserinde, PLATON'un 'Politeia' eserindeki örneğe uygun ideal bir devlet tasarlar (bkz. S.238). WYATT ile HOWARD, PETRARCA'nın şiir biçimlerini İngilizceye aktarırlar. LYLY, SIDNEY ve EDMUND SPENSER, ayrıca **dram yazarları** CHRISTOPHER MARLOWE (1564-93), BEN JONSON, JOHN WEBSTER ile **şiir sanatı ilk parlak dönemini** yaşar. - Stratford-on-Avon'lu **William Shakespeare**'in (1564-1616) eserleri hepsini gölgede bırakır (karakter trajedileri, komediler, anlatılar, soneler).
Fransa: 15. yy.ın sonunda "Studia humanitatis" yerleşik gelenek olur. ROBERT GAGUIN PLATON'u tanıtır. Yeni tarih yazımı Galya-Roma mirasına değer verir. **Jacques Lefèvre** (FABER STAPULENSIS) 1523'te Yunanca Ahit'i çevirir; Eski Yunan filoloğu **Guillaume Budé** Collège de France'ı ve Bibliothèk Nationale'i kurar. - François Villon (1431?-89?) hâlâ ortaçağ gezginci edebiyatı türünde yazar; Hicivci **Rabelais** (1495-1553) yeni stilde yazar ('Gargantua ile Pantagruel'); bu üslupla Pléiade şairler topluluğunu izler: **Ronsard**, PELLETIERS, BELLAY gibi topluluk üyeleri Roma geleneklerini vurgulayarak bir dil sanatı kuramı geliştirirler. Milli dilin arınmasına MALHERBE etkide bulunur; ahlakçı **Michel de Montaigne** (1533-92) deneme türünün temelini atar.

İtalya'da Rönesans (15./16. yy)
Fransızca kavram (İtal. Rinascita, rinascimento = Yeniden doğuş), sanat tarihi ile ilgili bir tanımlama olarak ressam VASARI tarafından 1550 civ. ilk kez kullanılmış olup, MICHELET ve J. BURCKHARDT'tan itibaren (1860'tan sonra) genel olarak yayılmıştır.
Dünyaya yönelme (S.215) ile hümanizm, yaşam duygusunu köklü biçimde "Viator mundi"den (Gökyüzündeki vatana hac) "Faber mundi"ye (dünyanın yaratıcısı ve hâkimi) dönüştürür. Yazar CASTIGLIONE (1478-1529), doğayla (güzel) uyum içinde olduğunu bilen ve "istediği takdirde her şeyi yapabilen", geniş kültürlü büyük kişiliği tanımlayan **"Uomo universale"** imajını belirler. Bu ideal kişilik Fransız **"Gentilhomme"**a, İngiliz **"Gentleman"**e, İspanyol **"Caballero"**ya, Alman **"Kavalier"**e nüfuz eder.
Dünyanın ve insanın keşfine yönelik en büyük atılımı **sanat** gösterir. Antik Çağ **doğanın gerçeğini** kavramaya teşvik etmelidir; en büyük hedef bunu aşmaktır. 14. yy.da (Trecento) CIMABUE, GIOTTO, GIOVANNI PISANO Rönesans'ı hazırlarlar. **Erken Rönesans**, Venedik ve Floransa kent cumhuriyetlerinin, Medici (S.215), Sforza (Milano), Este (Ferrara) ailelerinin ve papaların (S.217) teşvikiyle 15. yy.da **(Quattrocento)** gelişir. 16. yy.da **(Cinquecento)** ulaşılan **Yüksek Rönesans**, 1530'dan itibaren **Geç Rönesans**'ın **maniyerizm** stilinde son bulur.
Mimari sanatı: Antik Çağ biçimleri (beşik tonozlar, yuvarlak kemerler, kubbeli merkezsel yapı) yeniden kullanılır; net, durağan orantılarla dikey biçim vurgulanarak yeni bir mekân duygusu oluşturulur; bölümlere ayrılmış ön cephesi, iç avluları ve kemerli koridorlarıyla üç katlı İtalyan kent sarayı gelişir. II. JULIUS tarafından 1506'da yeniden yapımı kararlaştırılan Roma'daki **San Pietro Kilisesi'nde Bramante** (1444-1514), **Raffael**, PERUZZI ile **Michelangelo** (katedral kubbesi) çalışırlar.
Heykelcilik: Antik Çağa duyulan ilgiyle "insan bedeni yeniden keşfedilir"; açıkta duran figürler (büstler, atlı heykelleri, mezar anıtları). Önde gelen sanatçılar, **Ghiberti**, öğrencisi **Donatello** (1386-1466) ve **Michelangelo**'dur (1475-1564): Davud, Musa heykelleri.
Resim sanatı: İdeal doğal güzelliğe ulaşma çabası içinde, **perspektif**, anatomik **orantılar**, sehpa resmi (yağlı boya) ve **fresk** tekniği **olgunlaşır.** MASACCIO, FRA ANGELICO, DOMENICO VENEZIANO v.d. dini konulardaki ilk eserlerini yaratırlar; **Sandro Botticelli** (1444-1510); **Raffael Santi** (1483-1520): Meryem resimleri; **Michelangelo:** Kıyamet; **Leonardo da Vinci** (1452-1519): Son Akşam Yemeği, Mona Lisa (ayrıca sanat kuramlarına ilişkin yazılar); **Tizian** (1477?-1576).
Müzik: Çok sesli vokal müziğin (ayin ezgileri, motet) enstrümanlara (lavta, çembalo) uyarlanmasıyla saf **enstrümantal müzik** gelişir. Taklitçi müziğin ustaları **Orlando di Lasso** (1532-94) ile litürjik müziği yenileyen **Palestrina**'dır (1525-94).
Avrupa'da Geç Gotik Dönemi
Rönesans ancak 16. yy.da, prenslerin (FRANSA Kralı I. FRANZ) İtalyan sanatçılara (LEONARDO DA VINCI) iş yaptırmalarıyla veya Avrupalı sanatçıların (DÜRER) İtalya'da incelemelerde bulunmalarıyla yayılır; geç dönem gotik stili önemini kaybetmez. Şatonun yerini prens **sarayı** ve ikametgâhı alır; sanatçı, sanatını icra ederken kendisini resim, katedral yapımı ve taş ustaları okullarına bağımlılıktan kurtarır.
Almanya: Dönemin burjuva özelliği, kentlerdeki, cumba, merdiven ve saat kuleleri içeren kısmen yarım kâgir stilinde yapılmış varlıklı kişilerin evlerinde ve belediye binalarında yansır (Nürnberg, Rothenburg). İtalyan örneğine uygun belediye binalarıyla saraylar özellikle güneyde (Heidelberg Sarayı) ve 1600 civ. "Weser Rönesansı"nda görülür. - Eski Alman grafik (gravür) ve resim sanatı, örneğin STEPHAN LOCHNER (Köln ekolü), KONRAD WITZ, MARTIN SCHONGAUER (1491'e kadar), BABA HANS HOLBEIN'ın sunak resimlerinde de gerçeklik kazanır ve "son gotik sanatçısı" Würzburg'lu **Matthias Grünewald** (1528'e kadar) ile mükemmelliğe ulaşır (Isenheim Sunağı).
Albrecht Dürer (1471-1528) geç dönem gotik geleneğini ve Alman hissiyatını İtalyan bakış açısıyla birleştirir. Perspektif ve orantı öğretisi, kendi portreleri, dini içerikli sehpa resimleri, suluboya peyzajlar, tahta gravürler (Apokalypse, Meryem'in Hayatı dizisi, İsa'nın çilesi), bakır gravürler (Meryem resimleri) ve iğne kazısıyla yaptığı eserlerle, yeni ressam neslinin öğretmeni olur.
Oğul **Hans Holbein**'ın (1497-1553) portrelerinde, ALBRECHT ALTDORFER'in resimlerinde ve BABA LUKAS CRANACH'ın grafiklerinde de İtalyan etkisi görülür.
Tilman Riemenschneider'in (1531'e kadar) Frankonya'daki oyma sunakları ve Nürnberg'li sanatçılar **Veit Stoss, Adam Kraft ve Peter Vischer** ile heykelcilik parlak bir dönem yaşar.
Hollanda: Gerçekçi durum ressamlığının (ilk dönem portreleri, peyzajlar) "yumuşak stili", diğer sanatçıların yanı sıra **van Eyck** kardeşler (Gent sunağı 1432) ve **Rogier van der Weyden** (S.193) ile muazzam bir gelişme kaydeder. **Hieronymus Bosch**'un (1516'ya kadar) tuhaf resimleri **Baba Pieter Breughel**'i (1569'a kadar) etkiler.
Fransa: Geç gotik döneminin alevli stilini içeren **("Stil-Flamboyant")** mimari biçimi, zengin geometrik süslemeler, pencereleri bölümleyen sütunlar ve oymalarla kendini gösterir. Rönesans mimarisi, I. FRANZ'ın Loire Sarayları, Paris'te LESCOT (Louvre'un yan binasının yapımı 1556-1564) ve DELORME (Tuilleries şatosu ön cephesi, 1564'ten itibaren) ile kısa bir parlak dönem yaşar. **Resim sanatında, Jean Fouquet** (1481'e kadar) ve "Loire okulu" ile minyatürden sehpa ressamlığına geçilir. Rönesans 1540 civarında, "Fontainebleau Okulu" ve **Jean** ile **François Clouet**'nin çalışmalarıyla olgunlaşır.
İngiltere: Adada gotik mimarisi 1350-1530 civarında **"Perpendicular Style"** (yarım daire kavisli tonoz, yassı kemer, dikey pencere sütunları ve geometrik bezekler) ile özellik kazanır. Rönesans etkileri bu stille birleşerek **"Tudor stili"**ni (1600'e kadar) oluşturur: Hampton Court sarayı.

Kapitalizmin ilk dönemlerinde ticari şirketler

15. / 16. yy. da ticari şirketin gelişimi

Kapitalizmin İlk Dönemleri

Haçlı Seferlerinden (S.153) itibaren **para ekonomisi** yavaş yavaş takas ekonomisinin yerini alarak, Orta ve Yukarı İtalya'dan (S.183) başlayarak Güney Almanya, Fransa ve Hollanda üzerinden bütün Avrupa'ya yayılır. Değişen zihniyetin ifadesi olarak, yeni **kazanç ekonomisi**, kalkülasyona dayalı kâr düşüncesini açığa çıkarır. Para aristokrasisi için köken ve sınıf değil, yetenek ve beceri önem taşır.

Ticaret ve endüstri: Uzak ticareti genişletmek amacıyla toptancı tüccar, mal naklini (gemi inşaatı) ve dış merkezleri (sömürgelerdeki şubeler) finanse etmeye yönelik sermaye iştirakiyle özel **ticari şirketler** kurar (örneğin Ravensburg Şirketi 1380-1530). Şirketi yeni bilanço ve mahsup yöntemleriyle yönetir ve krediler verir. Kilise, kendisinin koyduğu faiz yasaklarını (tefeciler), yine kendisinin getirdiği **rant sistemi** ile dolaylı olarak ihlal eder. Avrupa'nın ilk mali gücü haline gelen (S.181) kilise, kilise harçlarını garantiye almak amacıyla toptancıları (ve Templer tarikatını da, S.153) işe katar; bunlar avansları karşılığında istifade edebilecekleri **rantlar** (ayrıcalıklar) alırlar. Dünyevi prensler de bu sistemi taklit ederek, gümrükleri, para basma, pazar, madencilik veya emlâk haklarını iltizama verirler.

Cenova, Floransa (Bardi, Strozzi aileleri v.d.), Augsburg (Welser), Anvers'te (S.245) **bankalar** ortaya çıkar. **Tüccar banker** kendi **ihraç endüstrisini** (tekstil, metal işleme) kurar; bunlar **fason sistemine** göre üretim yaparlar. Fason işi veren, ev işçilerine ham madde ve aletleri tahsis eder, ancak mamul malları bizzat dağıtır.

Büyük kapitalist (tüccar, banker ve üretici) tekel kurmaya (mal stoklama) ve bir ekonomi dalını (madencilik), ihracat veya kredi ticaretini idare etmek suretiyle siyasi nüfuz kazanmaya çalışır. Rakibi genellikle, kendi yönünden egemenlik hakkı olarak tekeller üzerinde hak iddia eden devlettir (İspanya. S.243). 16. yy.dan itibaren İngiltere, Hollanda ve Fransa'da, devletin sömürge politikasını yürüten ayrıcalıklı **ticaret şirketleri** ortaya çıkar (S.275).

Floransa'da Medici Ailesi: Doğu ticareti ve papalık makamlarından elde edilen **şap tekeli** ile zengin olan GIOVANNI MEDICI, yalnızca kumaş endüstrisinde 10 000 işçinin çalıştığı yaklaşık 300 işletme istihdam eden Avrupa'nın en büyük banka ve ticaret firmasını kurar.

1434-64 YAŞLI COSIMO "vatanın babası" olarak, cumhuriyetçi biçimlerde monarşik bir kent idaresi uygular. PETRARCA ile BOCCACCIO'yu (S. 212) teşvik eder ve

1440 Platon Akademisi'ni kurar. - Şair ve devlet adamı olarak önem taşıyan

1469-92 Lorenzo il Magnifico (Muhteşem) uzlaşıcı bir İtalya barış politikası izler ve Floransa'nın en parlak dönemini yaşamasını sağlar. Sarayında Rönesans sanatçıları çalışır: BOTTICELLI, MICHELANGELO (S.213); Michelangelo LORENZO'nun oğlu

1513-21 Papa X. Leo döneminde de Roma'da çalışır (Medicilerin Floransa'daki mezarı; Sistina Şapelindeki freskler; San Pietro kilisesinin kubbesi). - Sanatı teşvik harcamaları ile mali spekülasyonlar sonunda ailenin mali gücünü aşar.

Augsburg'da Fugger Ailesi: Küçük köylü dokumacı ailesi 15. yy.da ticaret ve para işleriyle zenginleşir. Habsburgların ve papaların bankeri olarak

1511-25 ZENGİN JAKOB FUGGER, V. KARL'ın imparator olarak seçilmesini ve savaşlarını finanse eder, Avrupa'daki kurşun, gümüş ve bakır üretimini kontrol eder ve **cıva tekelini** elde eder.

1525-60 ANTON FUGGER, Şili, Peru, Moskova'da ticari imtiyazlara sahiptir. Firma 16. yy.ın sonunda İspanya'da devletin iflas etmesi, aile içi kavgalar ve varislerin ilgisizliği nedenleriyle çöker.

Tarım: Kentlerin artan gıda ve ham madde gereksinimleri, yapısal değişikliklere yol açar:

1. Özel üretime geçilir (uygun topraklarda çavdar, buğday yetiştirme, mandıracılık);
2. Köylü hizmetlerinin kira bedeline (haraç ödeyen köylüler) bağlı kılınmasıyla geleneksel angarya birliği (S.126) dağılır;
3. Yeni toprak mülkiyeti biçimleri oluşur: Köylülerin verasetle geçen toprak işleme hakkı (Fransa); ücret karşılığı serbest çalışma (İngiltere); angarya hizmet alan çiftliğin "Meier"e (idareciye) kiralanması; bağımlılar köle haline gelir; soylulara ait mülk doğrudan yönetilir;
4. Doğuda **büyük özel çiftlikler** ortaya çıkar (Çiftlik sahibi angarya hizmeti ve uşaklarla üretimi kendisi yapar).

Sosyal Krizler ve Sarsıntılar: Kazanç ekonomisi para dolaşımını artırır; gümüşteki üretim fazlası nedeniyle para sürekli değer kaybeder ve pahalılık ortaya çıkar. Kentlerde ilk işçi sınıfı (ücretli çalışan zanaatkârlar) oluşur ve loncaları kent hâkimiyetini ele geçirmek amacıyla varlıklılar sınıfıyla mücadeleye zorlar. Fakirle yoksul arasındaki farkın giderek artması, bulaşıcı hastalıklar ile salgınlar (S.155) sosyal ve dini krizlere neden olur:

1302'den itibaren Flander'da zanaatkârlar arasında sürekli huzursuzluklar olur (S.191); Fransa'da

1357/58 Paris loncaları ile "Jacquerie"ler ayaklanırlar (S.191);

14./15. yy. İtalya'da kentlerde parti çatışmaları;

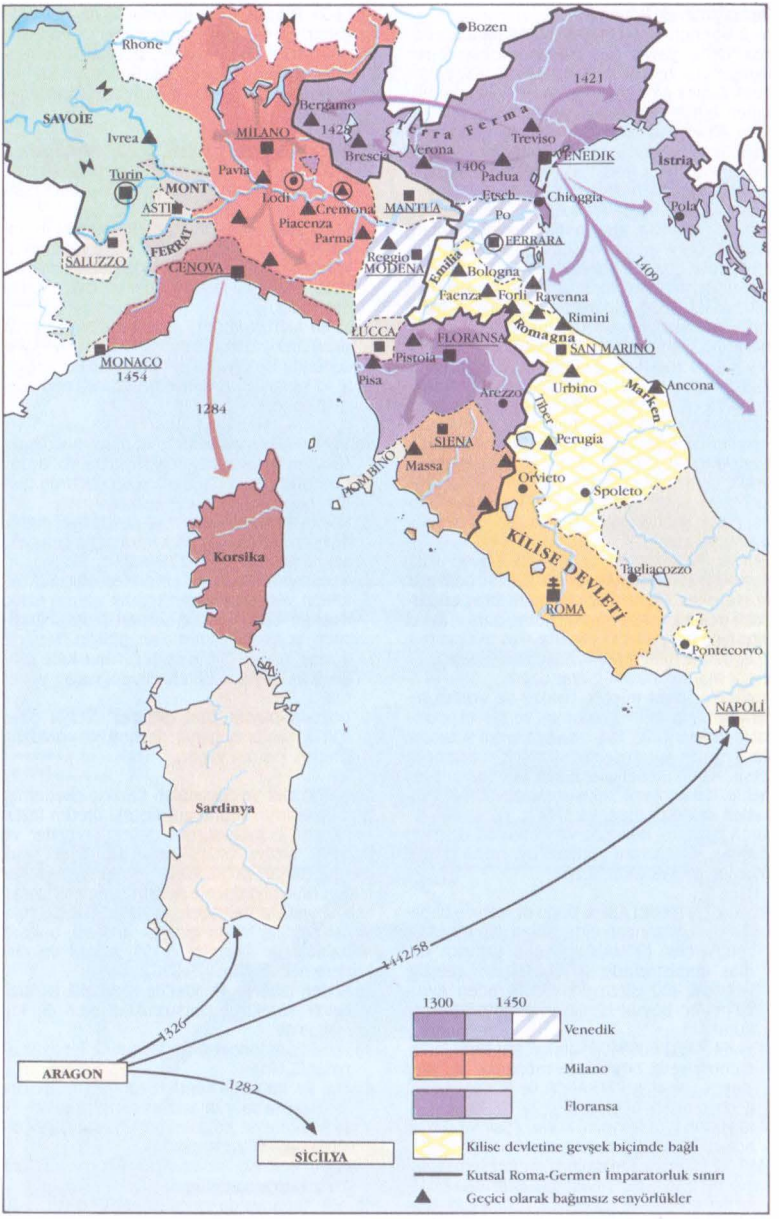
1378 Floransa'da yün atıcıları ayaklanır;

1381 İngiltere'de köylüler (WAT TYLER) ve Lollardlar ayaklanırlar (S.189).

1419-36 Çek işçi sınıfının Alman burjuvalara karşı Husçu savaşları;

15. yy. Almanya'da lonca çatışmaları ve köylü huzursuzlukları (S.233);

16./17. yy. Polonya (S.249) ve Rusya'da köylülerin ve kazakların ayaklanmaları.

1450 civ. İtalya

Staufen hanedanının çökmesinden (S.173) sonra, **Kutsal Roma İmparatorluğu**'nun, İtalya'nın siyasi denetimini yapacak gücü yoktur. Papalık makamları Avignon'da ikamet eder (S.181); Fransa İngiltere ile savaş halindedir (S.191).

Alman İmparatorluk Politikasının Sonu

1310-13 VII. HEINRICH İtalya'da. DANTE tarafından (S.184) "Kurtarıcı" olarak karşılanan Heinrich VISCONTI (Milano) ile SCALIGER'i (Verona) vekil tayin eder. HEINRICH,

1312 imparator tacı giydikten sonra, Napoli'ye karşı planladığı bir sefer öncesinde Siena'da ölür. Bir vekilin gönderilmesinden ötürü

1324 imparator (IV. LUDWIG) ile papa (XXII. JOHANNES) arasında son bir tartışma olur (S.181).

1327-30 LUDWIG'in Roma seferi: Napoli'ye karşı Sicilya ile ittifak yapılır; Roma halkı tarafından taç giydirilir (COLONNA); bununla beraber dünyevi bir imparatorluk fikri (S.184) kabul ettirilemez. - **IV. Karl** aktif bir imparatorluk politikasından vazgeçer ve artık yalnızca

1355 taç giyme ve 1368/69 papanın geri getirilmesi amacıyla Roma'ya gider.

14./15. yy.da İtalyan Devletleri

Feodal devletlerin yanı sıra **senyörlükler** (kent hükümranlıkları) yer alırlar: Bir taraftan imparator yanlısı Ghibelliniler ile papa yanlısı Guelfiler arasındaki, diğer taraftan zanaatkârlar, varlıklılar ve soylu aileleri arasındaki parti çatışmaları genel olarak siyasi liderlerin seçimini teşvik eder. **Podestà** çoğunlukla hile ya da zor kullanmak suretiyle yükselerek veraset yoluyla geçen **senyör** makamını elde eder, senyörlüğü diğer kentlere de yayar, halkın ihtiyaçlarını karşılar ve mesen olarak sanat ve bilimi teşvik eder. Sürekli huzursuzluklara rağmen İtalya ekonomik ve kültürel açıdan parlak bir dönem yaşar (S.213).

Yeni Devlet Kavramı: Çıkarcılık (S.215) politikayı ve yönetimi belirler. **Otonom devlet,** ücretli memurlarla "Ragione di stato" **(hikmeti hükümet)** ilkesi esas alınarak yönetilir. Bir meydan savaşının gerektirdiği "sermaye yatırımı"ndan manevralarla kaçınan, "bir borsacı sezgisi" ile sık sık taraf değiştiren veya siyasete atılan **Condottiere** (paralı asker müteahhidi) savaş "teslimatı yapar". Floransa'lı **Niccolò Machiavelli** (1469-1527), katıksız **laik güç devleti kuramını** geliştirir; Başyapıtı: 'Il Principe' [Prens] (1513).

15. yy.ın ortalarından (1451 Lodi Barış Antlaşması) itibaren İtalyan aracı devletleri arasında belli bir denge vardır:

Venedik: Aristokratik cumhuriyetin yapılanması

1297 Büyük Meclisin kapatılması ve

1310 (komploları önlemek amacıyla kurulan) Onlar Meclisi ile tamamlanır.

1381 **Cenova** galibiyetinden (S.183) sonra, Milano ile rekabet çerçevesinde **"Terra Ferma"** genişletilir.

Floransa: Cumhuriyet,

1282'de demokratik bir yapılanmaya kavuşur. Loncalar senyörlükleri yönetirler; varsıl kesim,

1293 "adalet nizamnamesi" ile her türlü siyasi faaliyetten men edilir. Parti kavgaları "Siyahlar"ın (Guelfiler) zaferiyle sonuçlanır; "Beyazlar" sürgüne gönderilir (DANTE).

1409 Pisa'ya egemen olunur. - Milano ile başarısız bir savaşta iktidar ALBIZZI Ailesinden **Medicilere** geçer (S.215).

Milano: Soyluların iktidar kavgalarına, VII. HEINRICH **Viscontiler** lehine son verir.

1385-1402 GIANGALEAZZO, İtalya kralı olmak amacıyla devleti genişletir. Venedik, Floransa ve Napoli ile savaşlar sırasında Condottiere **Francesco Sforza**

1450 civ. hâkimiyeti ele geçirir.

Kilise devleti: Papanın Avignon'da sürgünde olduğu sırada bağımsız senyörlükler ortaya çıkar. ORSINI ile COLONNA sülalelerinin mücadelelerinden ve

1347 "halk temsilcisi" COLA DI RIENZI'nin (1313-54) darbe girişiminden sonra

1353-67 Kardinal ALBORNOZ papalık makamlarını Roma'sını yeniden kazanır; çıkardığı yasa kitabı (Aegidianae yasaları) 1816'ya kadar yürürlükte kalır. Devletin çöküşünün üstesinden

Rönesans papaları gelir; bu papalar kendilerini prens, sanatçı veya bilgin olarak görürler ve bu suretle kilisenin içten çöküşünü hızlandırırlar.

1447-55 V. NICOLAUS **Vatikan Kütüphanesini** kurar.- Diplomat ve hümanist

1458-64 II. PIUS (ENEA SILVIO PICCOLOMINI)

1459 Mantua kongresinde Türklere karşı Haçlı Seferi düzenlenmesini ister, ancak sonuç alamaz. IV. SIXTUS [1471-84] ile papalık yozlaşır (yakınları kayırma, simoni). VIII. INNOCENTIUS [1484-92] ve

1492-1503 VI. ALEXANDER BORGIA dönemlerinde ahlaki çöküş doruk noktasına ulaşır; Borgia'nın oğlu CESARE (1475-1507) devletin siyasi özel yapısını yok eder.

1503-13 II. JULIUS başkomutan ve devlet adamı olarak kendini gösterir.

1513-21 X. LEO MEDICI San Pietro kilisesinin yapımını cezaları bağışlama sistemiyle teşvik eder; bu sistem Medici'nin mahiyetini kavrayamadığı reformasyona yol açar (S.231). - VII. CLEMENS'in

1527 Sacco di Roma [Roma'nın yağmalanması] (S.237) çerçevesinde esir alınmasıyla Rönesans papalığı son bulur.

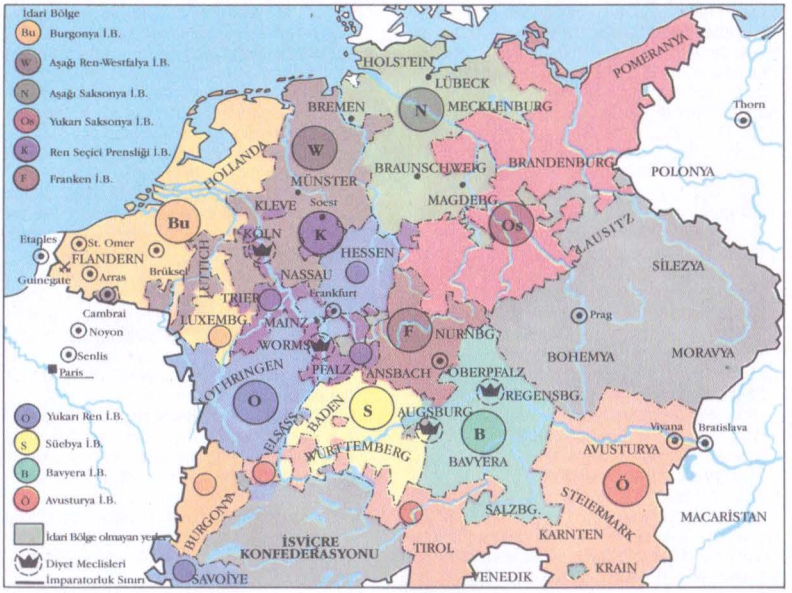
Napoli: Papalık makamlarıyla ittifak içinde

1309-43 **Bilge Robert** İtalya üzerinde hegemonya kurar. MACAR Kralı I. LUDWIG (S.201) 1347/48 krallığı işgal eder, ancak Anjou hanedanının çöküşünü durduramaz. ARAGON'lu V. ALFONS 1442'de Napoli'yi fetheder.

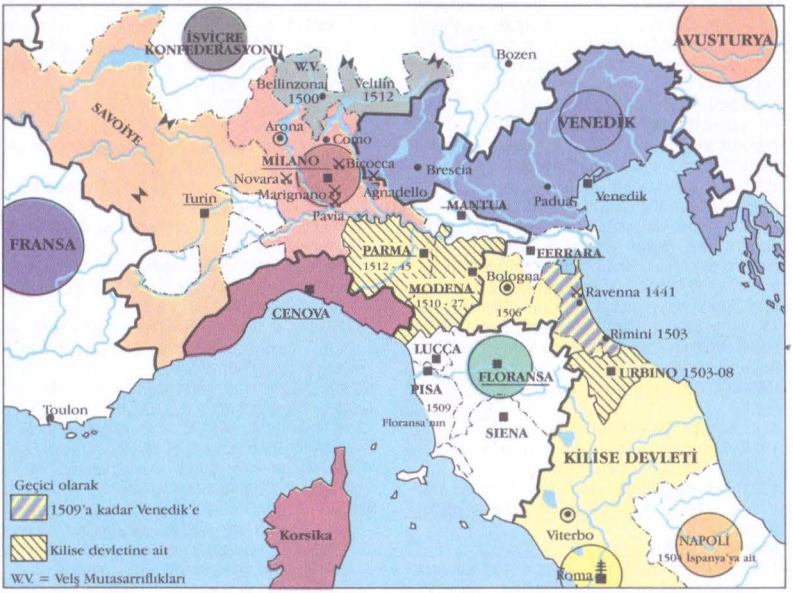
Sicilya: III. FRIEDRICH'ten [1296-1337] itibaren Aragon'lu bir yan hısımlık tarafından yönetilen Sicilya, Napoli ile savaşlardan ve baronların parti kavgalarından ötürü dağılır.

1442-58 Napoli ile birleşir;

1479 Sicilya İspanya'ya geçer (S.187).

Alman İmparatorluğu'nun ayrıldığı idari bölgeler 1512

İtalya'yı elde etme mücadelesi 1494-1519

İmparatorluk Reformu (1500 civ.)

1493-1519 I. Maximilian'ın (1486'dan itibaren kraldır), Habsburglara ait bütün toprakların hâkimi olarak Avrupa'da sahip olduğu kilit konumu, **Burgonya'da** (S.193) ve **Yukarı İtalya'da** Fransa'nın düşmanlığına yol açar. - Gerek paralı askerlerin lideri ve topçu kumandanı, gerek "son şövalye" ve hümanistlerin meseni olarak sevilen bu sabırsız-maymun iştahlı politikacı kısmen gerçeklerle bağdaşmayan hedefler gütmekle birlikte, **Habsburg hanedan politikasının** başarılı bir temsilcisidir: Oğlu GÜZEL PHILIPP İspanya tahtının varisi ile evlenir (S.187).

1515 Bohemya ve Macaristan'la yapılan evlilik ve miras sözleşmeleri (S.201) **Habsburg dünya imparatorluğunun ön koşullarını** yaratır. İmparatorluk reformları, imparatora karşı zümrelerin sürekli muhalefetinin eseridir; muhalefet lideri

1484-1504 Mainz Başpiskoposu **Berthold von Henneberg**'dir. Basel konsilinde (S.181) Kardinal **Nikolaus von Kues** (CUSANUS, 1401-64),

1433 'De Concordantia Catholica'da (Kilisenin birliği üstüne), tabii hukuka dayanarak, yasama ve hükümet etmede imparatorluk üst zümrelerinin imparatorla siyasi işbirliği yapmaları gerektiği görüşünü savunur. 15. yy.ın ortalarından itibaren **'Alman milletinin Gravaminası** (şikayetleri)' ile Diyet Meclislerinde, ayrıca yaygın isimsiz bir bildiri olan 'Reformatio Sigismundi' ile reformlar talep edilir. Reformlar,

1495 Worms Diyet Meclisi ile başlar: **Devamlı Barış** ilan edilir. Kan davasını ortadan kaldırmak amacıyla Frankfurt'ta (1527'den itibaren Speyer'de), en üst hukuki merci olarak sürekli toplanan **imparatorluk mahkemesi** kurulur ve "genel dolaysız vergi" (ilk imparatorluk vergisi olup sonradan kaldırılır) alınır. İsviçre Konfederasyonu kararları reddeder ve

1499 Sübeya savaşında bağımsızlığını elde eder.

1500 Augsburg Diyet Meclisi: Daimi bir imparatorluk alayı kurulur (1502'de dağıtılır, 1521'de yeniden kurulur).

1512 Köln Diyet Meclisi: En üst imparatorluk erki **Diyet Meclisindedir**; meclis imparatorluk hükümetinin önerilerini üç **Kollegium** (seçiciler kurulu, prensler kurulu, bağımsız kentler kurulu) içinde ele alır. Meclis kararları **Reichsabschiede** [imparatorluk tutanakları] (1663'ten itibaren Reichsschlüsse) olarak ilan edilir. Asayişin korunması, imparatorluk vergisinin tahsili ve **imparatorluk ordusuna** asker toplanması amacıyla her biri 2 prensin yönetiminde olan 10 **imparatorluk idari bölgesi** oluşturulur.

1521 Worms Diyet Meclisi: Reichsmatrikelordnung (Egemenlik topraklarının askeri birliklere ve vergilere temel oluşturan gelirlerine ilişkin liste).

Sonuç: Diyet meclisleri gayri muntazam toplandığı için, bir imparatorluk anayasasının hazırlanmasına ve boya bağlı eski dukalıklara dayalı toprak parçalanmalarının aşılmasına yönelik ilk girişimler daha ileri gitmez.

İtalya'yı Elde Etme Mücadelesi (1494-1516)

1483-98 Fransa Kralı VIII. Charles, Anjouların varisi olarak, Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma hedefiyle Napoli Krallığı üzerinde hak iddia eder. İngiltere ile Etaples Antlaşması (1492) ve

1493 Habsburgla Senlis (Burgonya mirası onaylanır), İspanya (Roussillon) ile Barcelona Antlaşmaları fetih hareketine hazırlık teşkil ederler. Dük MILANO'lu LUDOVICO SFORZA IL MORO [1480-1508] ile ittifak içinde

1494 Napoli'nin fethi gerçekleşir. İtalyan devlet sistemi çöker.

Floransa: Mediciler sürülürler; Tövbe ve ceza vaazları veren **Savonarola** (1452-98) demokratik bir teokrasi kurar, VI. ALEXANDER tarafından aforoz edilir ve din sapkını olarak yakılır. İspanya ile Habsburg,

1495 İngiltere ile İtalyan devletlerinin de katıldığı bir ittifak kurarak CHARLES'ı geri çekilmeye zorlarlar.

1498-1515 Fransa Kralı XII. Louis, Viscontilerin varisi olarak yeniden saldırır.

1500 Milano işgal edilir. İsviçre, yaptığı yardımlar (Novara zaferi) karşılığında

1503 Arona Antlaşmasıyla Ticino'yu (Bellinzona) alır. - **Napoli** bağımsızlığını kaybederek İspanya'ya geçer, LOUIS tarafından

1504 Blois Antlaşmasıyla tanınır: İtalya üzerinde **İspanyol-Habsburg egemenliği** başlar. MAXIMILIAN ile LOUIS

1508 **Venedik**'e karşı Cambrai ittifakını kurarlar; Venedik Agnadello yenilgisiyle Terra Ferma'yı kaybeder. Papa II. JULIUS, Romagna'nın fethinden sonra ittifaktan ayrılarak, İspanya, Venedik ve İsviçre Konfederasyonu ile birlikte

1511 "İtalya'nın Kurtuluşu için Kutsal İttifak"ı kurar. MAXIMILIAN ile İNGİLTERE Kralı VIII. HENRY ittifaka katılırlar ve LOUIS'yi çembere alırlar; Louis İskoçya'nın İngiltere'ye saldırmasını sağlar (1513 Flodden Savaşı, S.247), ancak

1513 Fransa'nın Guinegate ve Novara yenilgisinden sonra Milano'yu boşaltmak zorunda kalır. Bununla beraber,

1515-47 I. Franz,

1515 İsviçre Konfederasyonu'na karşı kazandığı Marignano zaferiyle dukalığı geri alır. - İsviçre Konfederasyonu güçlü devlet olma emellerinden vazgeçer ve o tarihten itibaren **katı bir tarafsızlık politikası** izler.

1516 Bologna konkordatumu: Papa X. LEO Gallikan milli kilisesini onaylar. - İspanya

1516 Noyon antlaşmasıyla Milano'nun Fransa'nın mülkü olduğunu garanti eder. Ancak I. KARL (V.) anlaşmayı tanımaz. Rekabet, her ikisinin de imparatorluk tacına talip olmasıyla kızışır ve KARL'ın 1519'da seçilmesiyle yeni bir gelişme aşamasına girer (S.237).

Önemi: Habsburg-Fransız anlaşmazlığı, 18. yy.a kadar Batı Avrupa devletler camiasının ana sorunu olur; camia İtalya'yı ele geçirme savaşında değişik koalisyonlar kurarak siyasi açıdan **denge temel ilkesini** oluşturur.

Afrika 15. - 17. yy

Fen Bilimlerindeki Keşifler

Hümanist incelemeler, doğa gözlemleri ve yeni araştırmacı ruhu, Aristotelesçi geleneksel dünya görüşünden (S.58) uzaklaştırır. Yunan yazılarından (SAMOS'lu ARISTARKHOS, S.71) **Dünyanın küresel biçimi** yeniden keşfedilir. Nürnberg'li astronom ve kitap basımcısı REGIOMONTANUS (JOH. MÜLLER), **'Ephemeriden'**de (1475'ten itibaren yıllıklar) yıldızların günlük konumunu hesaplar. MARTIN BEHAIM 1492'de ilk **yerküre taslağını** hazırlar. CUSANUS'tan (S.184) ve Pythagoras öğretilerinden etkilenen doktor ve katedral kurulu üyesi Thorn'lu **Nikolaus Kopernikus** (1473-1543), matematiksel olarak henüz ispatlanmamış **günmerkezli güneş sistemini** bulur (1543'te 'De revolutionibus orbium coelestium'da yayımlanır). - **Giordano Bruno** (1548-1600; din sapkını olarak yakılır), merkezi olmayan sonsuz evrene ilişkin panteist görüşlerle sistemi genişletir. Danimarkalı TYCHO DE BRAHE (1546-1601) ilk gözlemevini (Kassel) kurar ve KEPLER'in (S.256) öğretmeni olarak modern astronomiyi geliştirir.

Georg Agricola (1494-1555) mineraloji ve metalürji dallarını kurar; **Paracelsus** lakaplı HOHENHEIM'lı THEOPHRASTUS BOMBASTUS (1493-1541) doktor, botanikçi ve kimyager olarak tıpta reform yapar. Yaşamın kimyasal ve fiziki temellerini kavrar ve kendisinden hareketle açıklamaya çalışır. - İspanyol doktor MICHAEL SERVET (1511-53); Cenevre'de hür fikirli olarak yakılır) kan dolaşımını keşfeder.

Teknik Buluşlar

14. yy.dan itibaren **barut** ateşli silah üretiminde kullanılır (S.191); **pusula** ve seyrüsefer aletleri (denizde yer tayinine yarayan Jacob çubuğu) geliştirilir. Kıyı seyirleri, **deniz seyirlerine** dönüşür. PETER HENLEIN 1500'de cep saatini bulur (yumurta biçimindedir "Nürnberg Yumurtası"); LEONARDO DA VINCI'nin (S.213) buluşları arasında pompa, torna, hidrolik pres, uçma makineleri vardır. En önemli icadı asıl adı GENSFLEISCH olan Mainz'lı **Johann Gutenberg** (1400-1467) yapar: **1445** civ., hareketli metal harfler, baskı presi kullanılarak, **keten bezi kağıdına** (13. yy.dan itibaren Avrupa'da tahta kaplama baskıda kullanılır) çift taraflı olarak basılmış **kitap basılır.** GUTENBERG'in ilk büyük baskısı: '42 Satırlı İncil' (1455 civ.). - Kitap basımı hızla Avrupa'ya yayılır ve beklenmedik şekilde yeni öğretim, kültür ve bilgilendirme olanakları sağlar (Karşl. Hümanizm S.212).

Coğrafi Keşifler

Bu keşifler o ana kadar ayrı olan Avrupa ve Asya kültür bölgelerini birleştirir ve böylece denizci Avrupa milletlerinin liderliğinde **dünya tarihi devrini** başlatırlar.

Osmanlıların Levant'a sızmalarından (S.209) itibaren Türk gümrükleri Arabistan ara ticaretini pahalılandırır. Portekizli piyade **Gemici Henrique** (1394-1460) dünyanın ilk denizcilik okulunu kurar ve bir yelkenliyle Afrika'nın batı kıyısını aşağıdaki amaçlarla dolaşmayı planlar:

1. İslamiyetle mücadele (Reconquistanın tamamlanması S.187);
2. Habeşistan'da olduğu tahmin edilen "Rahip Kral Johannes" in Hıristiyan krallığının yardımıyla kutsal ülkenin fethedilmesi;
3. Doğu Avrupa'nın altın ve köle pazarlarıyla doğrudan ticari ilişki kurulması. Portekizli kâşifler,

1419 Madeira Adalarına; 1431 Asor Adalarına; 1445 Yeşilburun'a; 1482 Kongo mansabına ulaşırlar.

1487 Bartolomeo Diaz Afrika'nın güney ucunu (**Ümit Burnu**) dolaşır. 3 gemi ve 130 tayfa ile

1498 Vasco da Gama Hindistan'a deniz yolunu bulur.

Afrika: Kuzeyden ve doğudan hareketle 7. yy.dan itibaren Sudan (Arapça: Siyahlar Ülkesi) ve doğu sahili islamlaştırılır ve Arap tacirler tarafından dışa açılır.

11.-15. yy. müslüman Afrikalı halklar **krallıklar kurarlar:** Örneğin **Kanem** (Arap ticaretinin ve İslamiyetin merkezi), Bornu, Vaday, Aşanti, Darfur. - O dönemlere ait tarihi tespit edilebilen kalıntılar ve Arap seyahatnameleri (İBNİ HALDUN: 1332-1406) çok az sayıda olduğu için ayrıntılar pek bilinmemektedir.

Mali (Nijer nehrinin orta kesiminde kent): SUNDJATA KEITA 1235 civ. bir imparatorluk kurar; en güçlü devrini imparator

1312-37 KANGO MUSSA idaresinde yaşar, fakat 15. yy.da Timbuktu'nun **Songaylar** devleti tarafından yıkılmasından sonra dağılır.

1493-1528 ASKIA MUHAMMED yeni krallığı (başkent **Gao**) yüksek bir gelişmişlik düzeyine çıkarır. Krallık 1590'da Fas'ın egemenliği altına girer.

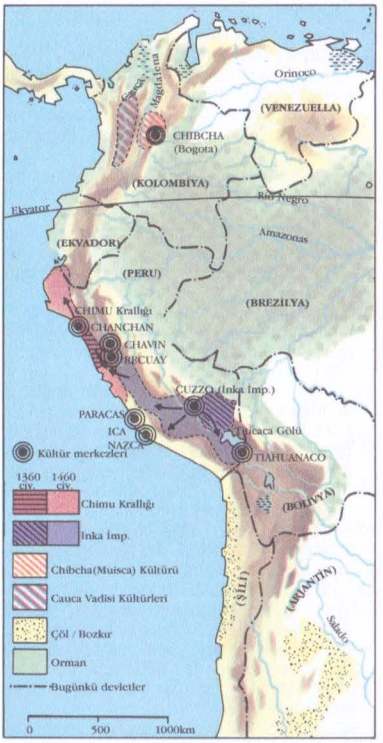
Kongo Krallığı (Avrupalıların gelmesinden önce ortaya çıkar):

1490 Kral NZINGA NKUWU Hıristiyanlığı kabul eder. Kral NZINGA MPANGU'dan (1541'e kadar I. ALFONSO) sonra çöker; oğlu HENRIQUE'nin ilk Afrikalı piskopos olarak kendi kilisesini kurma çabaları boşa çıkar.

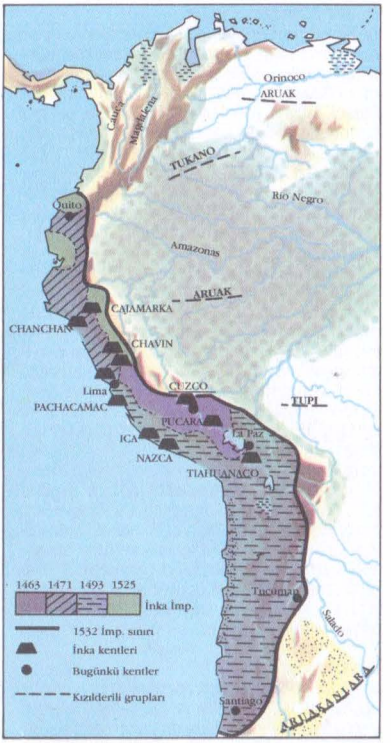
Monomotapa Krallığı: Rodezya'nın altın ülkesinin görünüşe göre uzun bir kültürel geleneği vardır (Sofala'nın batısında 5./6. yy.dan kalma **Zimbabwe** harabeleri). -16. yy.ın sonunda Portekizliler himaye kurar ve altın madenlerini işletirler.

Portekiz sahil kaleleri 15./16. yy.da Hindistan'a giden deniz yolunu Arapların saldırılarına karşı korurlar. Bunlar aynı zamanda antrepo ve ticaret yerleri, her şeyden önce de **köle pazarlandır.** Afrika 19. yy.ın başına kadar yaklaşık 11 milyon köle "teslim eder". Yaklaşık aynı sayıda köle de nakil sırasında ölmüş olabilir.

Hindistan: Kral yardımcıları ALMEIDA ile ALBUQUERQUE 1505-15 yılları arasında Goa, Seylan, Malakka, Ada Hindistanı'nda **Portekiz ticaret krallığını** yaratırlar; ticaret muazzam kâr (yaklaşık % 400) getirir, ancak yaklaşık yüz yıl sonra büyük kısmı İngiliz ve Hollandalıların saldırılarıyla kaybedilir.

Güney Amerika'daki Eski Uygarlıklar

İnka İmparatorluğu 1460 - 1532

1520'ye kadar Orta Amerika'daki Kızılderili Kültürü

İÖ 15 000'den (?) itibaren Amerika Asya'dan (Bering Boğazı) gelen göç dalgalarıyla iskân edilir: Kuzeyde (Atlantik) balıkçı kavimler; kuzeydeki orman ve bozkır alanlarında avcılar ve avcı-toplayıcılar; güneyde daha gelişmiş kültür emareleri gösteren (Ohio kenarında ve Mississippi'nin aşağı kesimlerinde höyük mezar ve tapınak kültürleri) ekim yapanlar.

İS 200-500 civ. tarımcı kavimler Meksika'ya (Olmekler - kauçuk adamlar) sızarlar. Bunların temel kültürlerinden (mısır yetiştirme, çömlekçilik, dokumacılık), (erken Oltek?) **Teotihuacan kültürü** ortaya çıkar.

Orta Amerika'da Yüksek Kızılderili Uygarlıkları

Amerika'daki eski uygarlıklar teknik açıdan neolitik çağ düzeyindedir; metal işleme daha başlangıç aşamasındadır. Çok sayıda kurama rağmen, Avrupa'nın (Vikingler) etkisi ispatlanabilmektedir, doğu Asya etkisi ise mümkündür. HEYERDAHL'ın 1947'deki **Kon-Tiki yolculuğu,** Polinezya ile kültürel bağlantı konusunda yeniden tereddüt uyandırmıştır.

Toltekler

Meksika'ya (800 civ.) göç ederler ve başkent **Tollan'ı** (Tula) kurarlar. Zanaat, sanat, takvim hesabı ortaya çıkar. Ana tanrıya (kuş tüylü yılan) kan dökmeden kurbanlar sunularak tapınılır.

Aztekler

Tolteklerin, Mixteklerin, Zapoteklerin v.d. daha gelişmiş uygarlık biçimleri benimsenir.

1200 civ. siyasi küçük oluşumlar ortaya çıkar.

1325(?) Meksika gölünde **Tenochtitlan** kurulur. Kent, ana kabilenin merkezidir; kabile

1430 civ. **Itzcoatl** yönetiminde diğer kabileleri haraca bağlar ve Tenochtitlan-Tetzcoco-Tlacopan üç kent birliğini kurar.

1502-20 II. Montezuma imparatorluğu genişletir; imparatorluk prensin öldürülmesinden sonra

1519-21 Hernán Cortes tarafından yerle bir edilir.

Din: Quetzalcoatl ilk kaostan insanları ve yeryüzünü (9-13 gökyüzü ve yer altı dünyası içeren bir disk) yaratır, kendini yakar, fakat kurtuluşu sağlamak için "beyaz bulut" olarak geri gelecektir. - Güneş tanrıları insan kalbinin kanıyla yaşarlar, bu nedenle, toplanan halk önünde zalim kurban ayinleri yapılır (kalp çıkarılır ve kurbanlar yenir).

Kültür: Taş, geyik veya boynuz derisi üzerine yazılmış bulmacaya benzer resim yazısı; dini ve sihirli yazılar, kent planları ve hesaplar. - Yıl (her biri 20 günlük) 18 aydan ve 5 "isimsiz günden" oluşur. 52 yıl bir "devir" oluşturur.

Mimari: Masif piramitler üzerinde kabartmalar ve heykellerle bezenmiş tapınaklar.

Sosyal düzen: Her biri, 4 seçilmiş lideri bulunan 20 klandan oluşan boylar, krallığı oluştururlar; krallık rahipler, soylular, özgürler, bağımlılar, köleler sınıflarına ayrılır. Tek eşlilik vardır, kadın eşit haklara sahiptir; eğitime özen gösterilir.

Ekonomi: Klanın mülkü ortaktır; geniş yollar ve köprüler vardır. Diplomat olarak saygı gösterilen tacirler takas ticareti yaparlar.

Maya Uygarlıkları

Güneyden gelen kabileler yerleşik kavimlere hâkim olurlar ve zengin bir **taş devri kültürü** geliştirirler. (Tanınmış 120) tapınak kenti (bezeli ve seramik heykeller, freskler). Mayaların bir resim yazısı (ancak kısmen deşifre edilmiştir) vardır ve astronomi ile aritmetikte (sıfır değerleri olan sayı düzeni) başı çekerler.

4.-7. yy Eski İmparatorluk: Klan hanedanı olan siteler. İmparatorluğun

9./10. yy.da (Toltekler tarafından?) yıkılmasından sonra halkı Yukatan'a göç eder: **Yeni imparatorluk** parlak bir dönem yaşar.

15. yy Maya kentlerini boyunduruk altına almak amacıyla Mayapan (Toltekler) ittifakı.

1436 Toltekleri ülkeden sürmeye yönelik isyan; Mayalar Guatemala'ya geri dönerler.

Güney Amerika'daki Eski Peru Uygarlıkları

Şimdiye kadar bilinen en eski buluntu (taş heykeller, seramik) yerleri **Chavin** (İS 100 civ.), **Tiahuanaco ve Recuay** kültürlerinin taşıyıcıları dağlı Kızılderililerdir. Sahil kavimleri İS 500 civ. **Nazca** etrafında kendi merkezlerini ve 12. yy.da yayılan Chimú kültürünü oluştururlar.

Dağlı Quechua Kızılderililerinin Inka İmparatorluğu

13. yy 1. Inka MANCO CAPAC başkent Cuzco'yu kurar.

1438-1531 fetihçi devlet oluşumu 9. Inka PACHACUTEC'le başlar.

1470 Chimú Krallığı yerle bir edilir.

1471-93 TUPAC YUPANQUI güneye ilerler. HUAYNA CAPAC

1513 Quito ülkesine (Ekvador) egemen olur.

1527-32 Oğulları HUASCAR (Cuzco) ile **Atahualpa**'nın (Quito) taht kavgaları; Atahualpa,

1532 Cajamarca'da **Francisco Pizarro** tarafından hile ile esir alınır ve öldürülür.

1533 İspanyollar **Cuzco'yu fethederler.**

Din: Inkada vücut bulan güneş tanrısına bütün tapınaklar adanır ve kurbanlar sunulur. Bunun yanı sıra huacas (taş yığınları) üzerinde yerel tanrılara tapınılır.

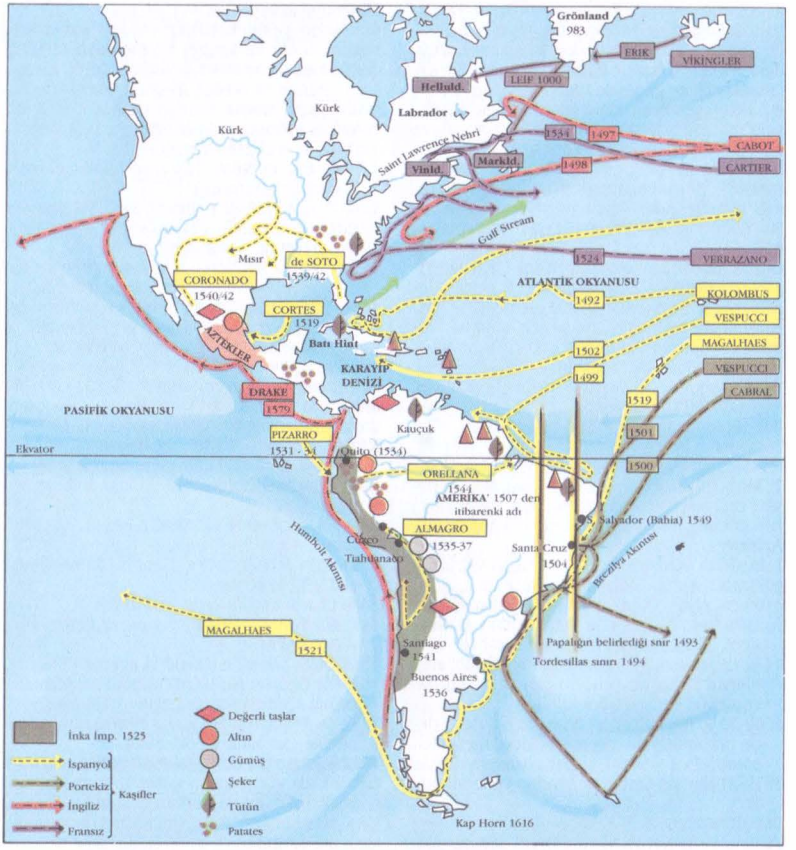
Sanat: Tapınaklar, kaleler, taş bloklardan (harç kullanılmadan) yapılmış yollar; kurban sunusu olarak heykelcikler, sade seramik. - Yazı yoktur; istatistikler ve mesajlar için **Quippus** (düğümlü renkli sicimler) kullanılır.

Devlet düzeni: Mutlak teokrasi. Inka (kardeşlerarası evlilik), devlet gelirlerinin üçte ikisine sahiptir, klanı başkomutanları tahsis eder. Toprak, Inka, tapınak ve bucak toprakları olarak ayrılır. Sulama ve yol sistemlerinin bakımı, memurların denetlediği ve çalışma yükümlülüğü olan halk tarafından yapılır. Toprak kolektif işlenir, özel mülk yoktur. - Asma köprüleri olan **Inka yollarının** uzunluğu 10 000 km den fazladır. Postacı ve yük taşıyıcı konakları.

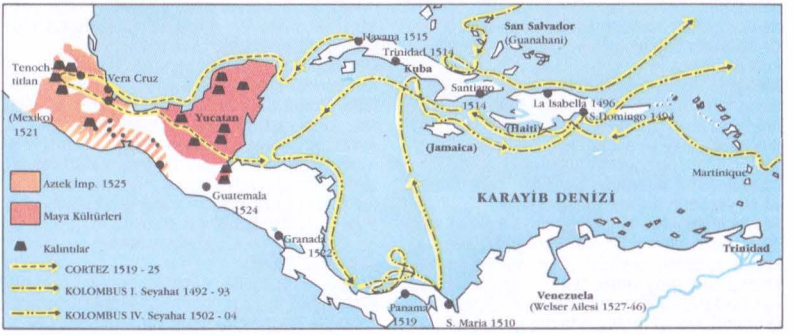
Chibcha Kültürü

Bogotá platosunda yaşayan boylar bir rahip krala tabidirler. Tuz, meyve ve özelliklé altın ticaretiyle Magdalena nehri vadisini etkilerler.

1536-41 İspanyol QUESADA (S.225) tarafından yok edilir.

Amerika'nın Keşfi

Keşifler Döneminde Orta Amerika

Amerika'nın Vikingler Tarafından Keşfi

984 İzlandalı KIZIL ERIK **Grönland'a** ulaşır ve koloniler kurar. Oğlu LEIF ERIKSSON

1000 civ. Kuzey Amerika (Vinland) sahiline çıkar. 1400'den sonra Grönland ile bağlantı koptuğu (iklim değişikliği) için bu keşif unutulur.

Amerika'nın Keşfi ve Açılması

Floransalı TOSCANELLI'nin (1397-1482) haritası, Cenovalı **Christoph Kolumbus**'u (1451-1506), KASTILYA'lı ISABELLA'nın (S.187) hizmetindeki Cenovalı Chr. Kolumbus'u batıdan Hindistan'a giden denizyolunu aramaya sevk eder.

1492 61 gün süren yolculuktan sonra, Guanahani (San Salvador), Küba ve Haiti'ye çıkılarak Amerika keşfedilir. KOLUMBUS, kral vekili olarak

1504'e kadar Batı Hint adalarına dört sefer yapar ve bu çerçevede 1498'de anakarayı (Orinoco mansabı; sonraları Panama) keşfeder.

1499-1502 Floransalı **Amerigo Vespucci** (1451-1512) kıyılarda seyreder. Yolculuk raporları yeni kıtanın tanınmasına yol açar ve kıtaya 1507'den itibaren MARTIN WALDSEEMÜLLER'in önerisi üzerine **Amerika** adı verilir. - Portekizli **Pedro Alvares Cabral**'ın (1460-1526) Hindistan yolculuğu sırasında

1500 Brezilya keşfedilir. - İspanyol **Balboa**, ilk Avrupalı olarak

1513 Panama Boğazını geçtikten sonra **Durgun Okyanusa** (Pasifik) ulaşır. **Kuzey** Amerika **Kıtasını**

1497 İngilizlerin Hindistan'a deniz yolunu bulmakla görevlendirdiği Floransalı **Giovanni Caboto** (KOLUMBUS'tan önce) keşfeder. Onu VERRAZANO ile CARTIER izlerler. İspanyol DOMINGO, DE SOTO, ALVARADO, CORONADO

1542'ye kadar Meksika'nın kuzeyini araştırırlar. -Yeryüzünün küre biçiminde olduğunu

1519-21 Femão de Magalhães'in (1480-1521 civ.) **gemiyle dünyanın çevresini ilk kez dolanması** kanıtlar. İspanya'nın hizmetinde çalışan bu Portekizli, Molük (Baharat) Adalarını keşfeder, ancak öldürülür. 5 gemisinden biri 1522'de ELCANO idaresinde Sanlúcar de Barrameda çıkış limanına ulaşır.

1577-80 İngiliz deniz kahramanı **Francis Drake** (1545-1596 civ.) Dünyanın çevresini ikinci kez dolaşır. **Konquistadorlar** -altın, misyonerlik çabası, ün düşkünlüğü ve hırsa kapılan, çoğunlukla birbiriyle savaşan İspanyol soyluları (Hidalgolar) ile maceraperestler - Güney ve Orta Amerika'yı dışa açarlar ve boyunduruk altına alırlar. -**Hernán Cortés** (1485-1547) Vera Cruz'u kurar ve **Meksika**'ya girer;

1519-21 Aztek İmparatorluğu çok kan dökülerek **fethedilir.**

1531-34 Francisco Pizarro İnka İmparatorluğuna egemen olur; 1535'te **Lima**'yı kurar, Bolivya'yı fetheden ALMAGRO'yu 1538'de öldürtür. Kendisi 1541'de öldürülür.

1535-38 QUESADA Kolombiya'yı fetheder.

1544 ORELLANA (Marañón-Amazonlar nehir yolu üzerinden) kıtayı boydan boya geçer.

1540-54 VALDIVIA Şili'yi keşfeder.

İspanyol Sömürge İmparatorluğunun Kuruluşu

İlk keşiflerden kısa süre sonra

1494 Tordesillas Antlaşması: Dünya bir İspanyol ve bir Portekiz sömürge imparatorluğuna bölünür. Papa VI. ALEXANDER sınır olarak bir hudut çizgisi (Azorların yaklaşık 370 mil batısında) çeker. "Ruhlar Tanrıya, toprak krala" ilkesi uyarınca devlet, Konquistadorların keyfi uygulamalarına karşı İspanya'ya bağımlı bir sömürge yönetmeliği çıkartır.

1524 **Sevilla**, ticaretin tekel limanı ve ayrıca yönetim, hukuk ve kilise işlerinin merkezi makamı olan **Hindistan (Indias) Konseyi'nin** merkezi olur. **Vekil krallıklar** Yeni İspanya 1535, Peru 1542 (sonraları Yeni Granada 1718 ve La Plata 1776) kendi yargı sistemine sahip (Audiencias) genel valiliklere bölünürler. **Kentler** sınırlı özerkliğe (Cabildo) sahiptirler. 1553 Meksika'da; 1551 Lima'da; 1592 Bogotá'da; 1642 Caracas'ta yüksek okullar kurulur.

1527 Venezuela Welser ailesine timar olarak verilir (S.215). FEDERMANN'ın 1530-39'da araştırdığı bu ilk Alman sömürgesinden 1546'da vazgeçilir.

Krallık haraçları fatihlere (Konquistatorlar) iltizama verir (Encomiendas); fatihlerin Kızılderilileri takas malları vermeye teşvik izni vardır, ancak onlara Hıristiyanlığı benimsetmekle yükümlüdürler. Kızılderililerin havarisi **Las Casas** (1474-1566) sömürülmeye ve angarya hizmetine karşı mücadele eder. Kızılderililerin yüklerini hafifletmek amacıyla

1510/11'den itibaren siyahi köleler getirilir. İş emniyeti hükümlerinin doruk noktasını

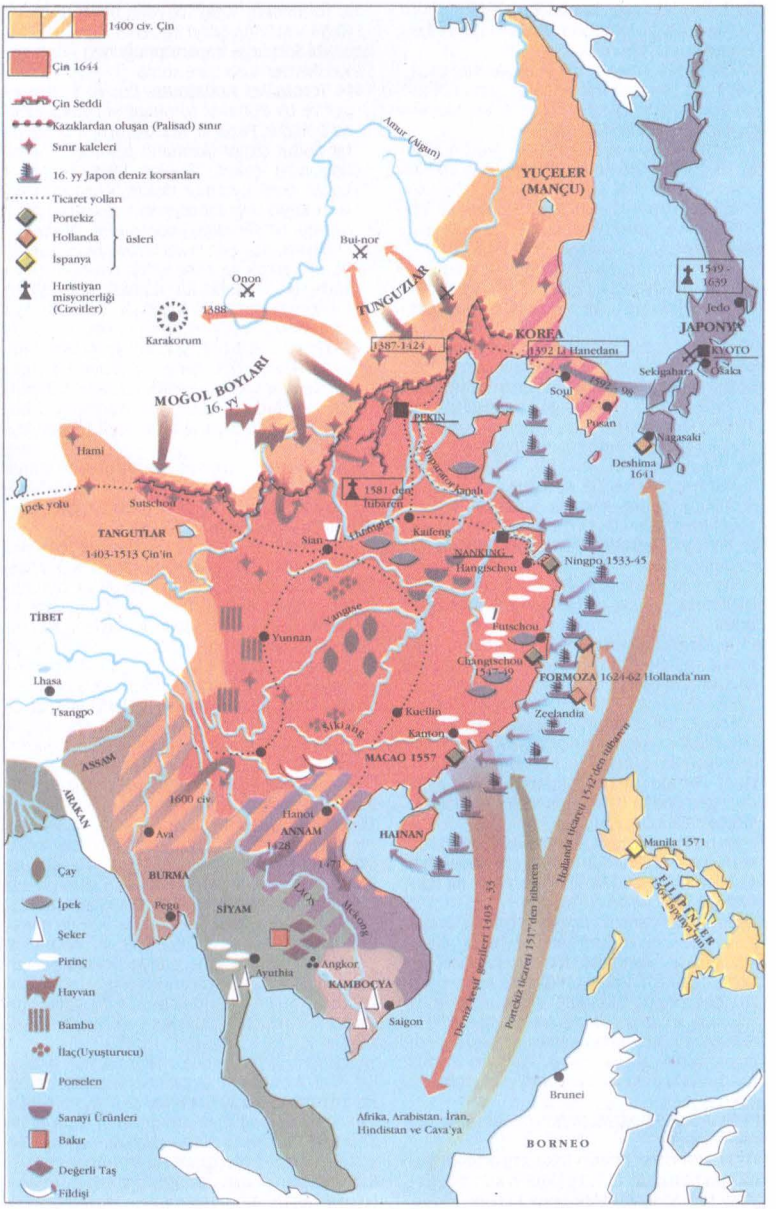
1542-45 Yeni Yasalar teşkil eder; buna göre Kızılderililer özgür krallık vasalları olurlar. Himaye bölgeleri (Reduktionlar) kurulur.

Keşiflerin sonuçları

Ekonomik: Ağırlık, Avrupa iç denizlerinden (Kuzey Denizi, Baltık Denizi; Akdeniz) okyanusa (Atlantik ticareti) kaydırılır. Lizbon, Sevilla ve Rotterdam, o zamana kadar önde gelen deniz kentleri Lübeck, Venedik, Cenova'nın (S.183) yerini alır. Sömürgelerden yeni ürünlerin (patates, mısır, tütün) ithal edilmesiyle ve büyük çiftliklerin işletilmesiyle **dünya ticareti** ve büyük endüstri (alıcılar sömürgelerdir) olağanüstü **gelişir.** Artan para ihtiyacı, büyük kapitalist girişimleri kolaylaştırır, bunlar siyasi önem de kazanırlar (S.215).

Siyasi: Avrupa'nın batıdaki sınır ülkeleri gelişirler; Orta Avrupa'nın siyasi önemi azalır. **Portekiz** ile **İspanya güçlü devletler** olurlar. Hollandalılar, Fransızlar ve İngilizler önceleri satın alma amacıyla ve korsan olarak okyanus seferlerine yönelirler (1555 **Merchant Adventurers** gildi).

Kültürel: Dünya **avrupalılaşmaya** başlar; kavimler yer değiştirirler, ırklar karışır (köle nakilleri, sömürgeleştirme); düşünsel ufuk genişler, bilim gelişir: özellikle coğrafya, antropoloji, astronomi ve filoloji.

Ming Hanedanı Döneminde Çin 1368 - 1644

Çin: Ming Hanedanı (1368-1644)
Kötü mahsul ve seller köylülerin isyanlarına neden olur. Gizli "Beyaz Nilüfer" tarikatının "peygamberleri", "aydınlanmış" bir kişinin ortaya çıkacağını bildirirler.

1368-98 Budist keşiş ÇU YÜN-ÇANG son Moğol imparatorunu Pekin'den sürer ve Nankin'de yeni bir milli hanedan kurar; hanedan 1644'e kadar varlığını sürdürür. İmparatorluk 13 vilayete bölünür ve merkezi yönetilir (Alanlara göre bakanlıklar, sansür ve adliye makamları, resmi eğitimin genişletilmesi - imparatorluk akademisi-, memurlar için edebiyat sınavı). Ticaret ve sanayi, Konfüçyus öğretisine göre ahlaki açıdan şüpheli oldukları için denetlenirler. - Bürokrasi mandarinlerin (en üst memur sınıfı) gücünü pekiştirir: Bu nedenle saraydaki harem ağalarına da siyasi görevler verilir. Memurlarla rekabetleri, yolsuzluk ve harem entrikalarında kendini gösterir.
Esas görev imparatorluğun tahkim edilmesidir. Çin, Avrupalıların sızmasına, Moğol kavimlerinin ve Japon deniz korsanlarının sürekli saldırılarına giderek daha fazla içine kapanarak tepki gösterir.

1403-24 YUNG-LO kuzey sınırının savunulması amacıyla başkenti 1421'de **Pekin**'e nakleder. **Çin seddi genişletilerek** 2450 km uzunluğa, 16 m genişliğe ve 8 m yüksekliğe ulaşır.

1405-33 Afrika'ya kadar uzanan deniz keşif gezileri, yeni ticaret yolları açar ve Çinlilerin göçünü güneydoğu Asya'ya yönlendirir.

1500 civ. Kıtlık, veba ve seller imparatorluğu zayıf düşürür.

1516 Kanton'da ilk Portekiz üssü kurulur; Avrupa ticareti haraç ödenmesi karşılığında

1557 **Makao** ile sınırlandırılır. -

1522-66 -Hükümrandan çok şair olan- KIA-TSING döneminde Tunguzların yağma seferleri Pekin önlerine kadar gelir.

1563 Japon deniz korsanları yok edilir. VAN-LI [1573-1619]

1581'den itibaren Cizvitlerin (Peder RICCI) misyonunu teşvik eder. Cizvitler matematiksel ve teknik becerileriyle sarayda nüfuz kazanırlar.

1622'den itibaren "Beyaz Nilüfer" tarikatının isyanları hanedanın sonunu başlatır. Bu dönemin tipik özellikleri, ince bir yaşam kültürü ve mükemmel muaşeret biçimleridir.

Edebiyat: Filozof VANG YANG-MING (1472-1528), Sung skolastiğini eleştirir; 'Yung-lo tatien' edebi külliyatı 23 000 cildi kapsar; İmparatorluğun haritası çıkarılır ve gerçekçi romanlar yazılır.

Sanat: Nankin ve Pekin'de imparator mezarları; İkametgâh genişletilir (cennet sunağı 1420, yazlık saray). Mükemmelliğe erişmiş renkli **Ming porselenleri** ve pagodalar (tapınak), kemerli köprüler, ötücü kuşlar, çay evleri ve ejderhalar içeren Çin bahçecilik sanatı

Tıp: Bilimsel teşhis yöntemi ve akupunktur (çok ince iğnelerle tedavi) geliştirilir.

Japonya: Aşikaga Şogunluğu (1338-1573)
Mikado ikametgâhları Kyoto ve Yoşino'da bulunur.

1392 Şogun YOŞIMITSU bölünmeyi ortadan kaldırır, bununla beraber yeni iki hükümet makamının (Kwanryo) kurulması soylu aileleri 150 yıllık bir iç savaşa sürükler.

1478-1573 "Savaşan Ülkeler" Devri
(Sengoko "Şövalyeler ve Kahramanlar" dönemi). Devlet neredeyse dağılır; örgütlenmiş deniz korsanları (Wako) ülkeyi yağmalarlar. Eski sülalelerin çöküşü ve yenilerinin yükselişi nedeniyle toplumun sosyal yapısı değişir. Yaklaşık 1500 Daimyo (= büyük isim) veraset yoluyla geçen prensler olurlar; vasalları **Samuray** (taraftar) savaşçı sınıfına katılırlar. Konfüçyus ruhundan hareketle Buşido (yol) içinde Japonya'ya özgü şövalye ülküsü gelişir: Dövüş eğitiminin (ok atma, eskrim, güreş) yanı sıra özel erdemlere ulaşılmaya çalışılır; en yüce idealler Tennoya (Şu) ve aileye (Ko) sadakattir. Onuru zedeleyen çatışmalar duello ile değil, belirli merasim kurallarına göre yapılan intiharla **(Harakiri)** halledilir. Japonların kültürel katkılarının (porselen, yemek pişirme sanatı, eskrim) korunmasına yönelik hareketler ve Şintoizmi (S.177) dini açıdan güçlendirmeye yönelik gizli ritler ortaya çıkar. Çay hazırlama merasimi önem kazanır.

1542 Avrupa'dan ateşli silahlar ilk kez ithal edilir; bunlar yay, mızrak ve kılıcın yerini alırlar.

1549 Cizvit misyonları (FRANZ XAVER) kurulur, güneyde başarılı olur.

Şogunsuz Dönem (1573-1603)
Bu dönemde yeni Japon imparatorluğunun üç büyük yaratıcısı etkili olur:

Oda Nabunaga (1534-82). - "Japonya'nın Attilası" Tennonun muhalifleriyle mücadele eder, Kyoto'ya yerleşir ve 1573'te son Aşikaga şogununu ortadan kaldırır. Budist keşiş askerleri (Sotei) zayıf düşürmek amacıyla Hıristiyan misyonunu destekler.

Hideyoshi Toyotomi (1535-98). Japonya'nın en dahi başkomutanı ve devlet adamı Daimyo hâkimiyetinin gücünü kırar. 1582'den itibaren kançılar olur ve 5 Tairos (Şogun temsilcileri) ile 5 Bagyos (imparatorluk idarecileri) içeren yeni bir merkezi güç oluşturur.

1592-98 Kore'ye egemen olma seferi.

Ieyasu Tokugava (1542-1616), ardılı HIDEYORI TOYOTOMI'yi

1600 Sekigahara savaşında yener, bütün Toyotomileri yok etmek, tımarları yeniden tevzi etmek ve bir polis devleti kurmak suretiyle iktidarını pekiştirir.

1603-1867 Tokugava Şogunluğu. - Jedo (Tokyo) başkent olarak çok gelişir.

1637/38 Şimabara isyanı Hıristiyanların yok edilmesiyle son bulur.

1639 Bütün limanlar kapatılır (1854'e kadar); ticarete açık tek kapı suni olarak kurulmuş olan Deşima adasıdır.

Hindistan'da Moğol İmparatorluğu

Hindistan'da Moğol İmparatorluğu (1526-1658)
Hindustan'a (Hindistan) son İslami hücumu Timur soyundan
1494-1530 CENGİZ HAN ile TİMUR'un füru, 1504'ten beri Kabil Beyi olan **Babur** gerçekleştirir. Sultan DELHİ'li İBRAHİM LUDİ, topçular kullanılarak
1526 Panipat savaşında ağır yenilgiye uğratılır, Agra fethedilir.
1526 Khanua'da bir Racputlar konfederasyonu yenilgiye uğratılır; Kuzey Hindistan'a egemen olunur.
1530-40 HÜMAYUN babasının krallığını korumaya çalışır;
1535 Gujarat'a karşı başarılı bir sefer yapar, fakat
1539 Chaunsa'da (Çavsa) ve 1540'ta Kanauj'da Afgan
1539-45 gaspçı ŞİR ŞAH'a yenilir; Şir Şah kısa ömürlü bir ara devlet kurar.
Hindistan ikinci kez
1556-1605 en büyük Moğol İmparatoru **Ekber** (13 yaşındadır) tarafından fethedilir. Hükümran BAYRAM HAN, Hindu isyancıları
1556 İkinci Panipat savaşında yener. - 1559'dan itibaren EKBER kendi seferlerini düzenler, profesyonel ordusuyla 1576'ya kadar (Sind hariç) Kuzey Hindistan'ın tamamına hâkim olur ve
1591-1601 Sind, Kandahar, Berar ve Kandeş'e boyun eğdirir.
İç politika: İmparatorluğu milli açıdan pekiştirmek amacıyla Hindu prenseslerle evlilikler; Hindular devlet hizmetine alınırlar.
1563 Hindulardan alınan özel vergiler kaldırılır; Merkezi hükümet (Divan), sahtekârlığa veya memurların ayaklanmasına karşı önlemler alınarak (denetçiler) yeniden yapılandırılır;
1579'dan itibaren sabit vergi sistemi (köylülerin mahsullerinin üçte biri) uygulanır ve düzenli olarak vergi tahsil edilir. -
1582 Panteist özelliği ağır basan yeni bir güneş dini ilgi görmez. Dini yönden açık görüşlü hükümranın Cizvitler ve Parsilerle kişisel temasları vardır.
1583 Bütün dinlere yönelik hoşgörü fermanı çıkarılır. İçkiye düşkün oğlu
1605-27 CİHANGİR döneminde, Cihangir'in gözde karısı NUR CİHAN 1611-22 siyaseti etkiler. Devlet gelirleri lüks yaşam sürmek için savrulur.
1612/13 İngilizlerin sömürge politikası başlar.
Olağan kardeş kavgasından sonra
1628-58 ŞAH CİHAN tahta çıkar ve imparatorluğu Dekkan'da genişletir; Dekkan sultanları
1636 Büyük Moğolun vasalları olurlar. EVRENGZIB (S.275) daha babası hayattayken iktidarı ele geçirir.

Hindistan'da İslam Kültürü (15.-17. yy.)
Hint ile Arap-İran unsurları kaynaşır. İslam aristokratları Hint geleneklerini benimserler; İslamiyetin etkisiyle **Hindu** kadınlar da yoğun biçimde eve kapatılırlar, çocukların evlendirilmeleri ve dulların yakılması artar. Resmi dil, Hindu grameri ve Farsça-Arapça kelime hazinesi olan **Ordu** olur. Yeni Hint lehçeleri oluşur: **Hindu**, Bengali, Pencabi, Mahrati v.d. Delhi sultanları İranlı şairleri, tarihçileri ve bilginleri saraylarına çekerler. Kültürlü **Babur 'Anılar'ı** yazar. **Ekber** eğitim sistemini yeniden teşkilatlandırır, kütüphaneler ve yüksek okullar kurar. Moğol sarayında şairler URFİ (1555-91), ABUL FADL, tarihçi BADAUNİ çalışırlar. Bütün Moğol imparatorları görkemli binalar yaptırırlar. İran örneğine dayanılarak Hint **minyatür ressamlığı** (portreler) ortaya çıkar.

Edebiyat
Upanişadların (S.43) DARA SHOKOH tarafından Farsçaya çevrilmesiyle Avrupa Hint edebiyatı hakkında fikir sahibi olmaya başlar. - **Tulsi Das'ın** (1532-1624) Ramayana'nın (sanatsal destan) Hinduca uyarlaması olan **'Rama'nın Kahramanlıkları', Hindunun aile kitabı** olur.

Mimari
Kült yapılardaki benzer üslup unsurları, İran ve Hindu yapı geleneklerinin (sütunlu koridorları olan iç avlular) kaynaşmasını kolaylaştırır. EKBER'in yeni ikametgâhı, Agra yakınındaki Fatehpur Sikri 1569, saf Moğol sanatının eseri saraylar ve camiler içerir; aynı şekilde EKBER'in Sikandra'daki anıt mezarı ile Udaipur'da Racput üslubunda yapılmış olan Go-Mandal tapınağı da(1600) bu sanatı yansıtır. Mimarinin mükemmelliğe ulaştığı yapı, ŞAH CİHAN'ın (1632-52) gözde eşi için yaptırdığı **Tac Mahal'dir**: Beyaz mermerden dört minareli, değerli taşlarla bezenmiş kubbesi olan yapı, bahçeleri ve havuzuyla gösterdiği uyumla dünyanın en güzel yapılarından biri olarak kabul edilir.

Hindu Tarikatlarının Oluşumu
Paşupata ve Lingayat tarikatları, çilecilikle kurtuluşa ulaşma yolunu temsil eden Şiva grubu içinde yer almaktadır. Vişnu grubu kurtuluşu, tanrılara sevgiyle dolu olarak teslimiyette **(Bhakti)** arar: **Bhagavacılar**, kutsal ibadet kitabı **'Bhagavadgita'ya** ('Yücenin Şarkısı') dayanırlar; kitap RAMANUJA (1055-1137) tarafından ilahi lütuf vurgulanarak yorumlanmıştır. MAHDVA ANANDATIRTHA'ya (1199-1278) bağlı **Mahdvalar,** tanrı ve dünya şeklinde ikilik öğretisini, buna karşılık VALLABHA (1479-1531) ile tarikatı **Maharajalar** tanrı ile ruh arasındaki cinsel aşkı savunurlar. CAITANYA (1485-1534) şarkı, müzik ve dans yoluyla esriyerek tanrı sevgisine ulaşmayı vaaz eder. - Günümüzdeki Hinduizme belirgin özelliğini, kutsal Tantra kitaplarında belirtilen merasimleri, mistik-sihirli kuralları içeren **Tantrizim** verir. **Sinkretist tarikatlar** (Hindu ve İslam görüşlerinin karışımı): RAMANANDA (1400-1470 civ.) Benares'te bir Bhakti tarikatı kurar; tarikata Müslümanlar dahil bütün kastlar girebilir. Öğrencisi KABİR (1440-1518) İslamiyetin tektanrıcılığını ruh göçüyle ilişkilendirir (Karman). NANAK'ın (1469-1538) etrafında, özel kıyafeti, saç stili, sakalı olan dini **Sih** (Hint. = mürit) cemaati oluşur. Kâfir Müslümanlara karşı kutsal savaş fikri benimsenir; askeri teokrasi gelişir. Sihler o zamandan beri Hindistan'ın seçkin askerlerini oluştururlar.

Almanya'da Kilise ve Devlet

Siyasi merkezi erkin zayıflığı (S.197), İngiltere, Fransa, İspanya'daki gibi bir milli kilisenin oluşturulmasını engeller.

1439 Mainz Diyet Meclisinde Basel reform kararları kabul edilmekle birlikte, papalık makamları (V. NICOLAUS) prensleri

1447 münferit antlaşmalar (konkordatum) yaparak kazanırlar; bunlar **taşra prensliklerinin kilise yönetimini** güçlendirirler (kadrolara atamalar, kilise servetinin denetlenmesi). III. FRIEDRICH

1448 Viyana konkordatumuyla (S.181) imparatorluk içinde kilise reformlarından vazgeçer. Papalık makamlarının artan para ihtiyacına karşılık, milli kiliselerin mali katkılarının ortadan kalkması nedeniyle papalık makamlarının getirdikleri vergi yükü artar.

15. yy ortasında Diyet Meclislerinde ve taşra meclislerinde **'Alman Milletinin Gravamina'sı** (şikayetleri)' . Bildirilerde, "güvenilir eski hukuku" ve Alman kilisesini "Latinlerin sömürmesine" karşı koruyacak bir "kıyamet günü imparatoru" istenir; Hümanistler ruhbandan olmayanlar adına teolojik kararlar alınmasına karşı koyarlar, papalığın içtihadını ve kâr sağlama hırsını eleştirirler. Aşağıdaki konularda rahatsızlık ve öfke duyulur:

1. **Kilisenin,** ruhani görevlerin yüzeyselleşmesini, rahip sınıfının ve çok sayıda manastırın ahlaken çökmesini destekleyen **zenginliği.** Kilisenin mülkü, laik yargıdan ve vergilendirmeden muaf olduğu için haksızlık olarak görülür.
2. **Üst düzey ruhban sınıfı;** "Tanrının asilzadeleri", iyi gelir sağladıkları makamlarını, sınıflarına uygun biçimde ihtiyaçlarını karşılayacak "soyluların bakım yurdu" olarak görürler. Kilise kurulu üyeleri ruhani görevlerini yardımcılara devrederler, müsrif bir yaşam sürer veya ilmi incelemeler yaparlar, buna karşılık alt düzey rahip sınıfı teolojik cehalet içindedir.
3. **Kilisenin kurtuluşa erdirme yöntemlerinin** (af, günah çıkartma, kefaret) istismarı; yanıltmacalı karışık ifade biçimleri ve kişiliksiz ayinler.

Alman Halkında Dindarlık

Refah düzeyi artarken, sade halk, o güne kadarki yaşam ve dünya görüşünde meydana gelen kavrayamadığı değişimlerden (Dönüm Noktası S.221) ötürü huzursuz olur ve korkulara kapılır. - **Kitap basımı,** olumlu etki yaratan, yüksek duygular uyandıran çok sayıda eser getirir: Günah çıkarma, ayin, ölüm kitapçıkları; İncil açıklamaları, azizlerin yaşamı, İncil baskıları (1521'e kadar 18 çeviri). - İncil'de belirtildiği şekilde yoksulluk içinde sade bir yaşamı bildiren **halk vaizleri** (genelde dilenci keşişlerdir) ile ortak ibadet ve hayır işleri için bir araya gelen **kardeşlik cemaatleri** çok sayıda taraftar toplarlar.

KAISERSBERG'li JOHANN GEILER (1455-1510) kilise dışı İncil dağıtımına karşı çaba gösterir; SEBASTIAN BRANT (1457-1521) reform çağrısında bulunur; WESSEL GANSFORT ile JOHANN RUCHRAT 1480 civ. af konusunda pazarlık yapılmasına karşı mücadele ederler; ancak, reformcularda gerekli güç ya da teolojik eğitim yoktur.

Hibeler ve Adaklar:

Hastaneler ve yetimhaneler hibe edilir. Sunak resimleri, aziz figürleri ve ayin aletleri içeren şapellerle çevrili kilise ve katedraller zengin donanımlı müzelere benzerler. Köln'de (nüfus 30 000) 19 kilise, 100 şapel, 22 manastır, 12 hastane vardır. Almanya'da yaşayan her 9 kişiden biri rahip sınıfındandır; Yaklaşık 100 Pazar ve tatil gününde kilise, dini alaylar, Paskalya ve ölüm dansı oyunlarıyla görkemini gösterir. - **Kutsal emanet kültü:** Katalogları çıkarılan çok sayıda kutsal emanete saygı gösterilir, koleksiyonu yapılır ve akla gelebilecek her fiyattan alıcı bulur. Ticaret düşüncesine safları kandırmak eklenir. 1520'de BİLGE FRIEDRICH 2 milyon yıllığına izin verilmiş 19013 kutsal emanete sahiptir.- **Azizlere tapınma:** Kiliselerin, kentlerin, meslekların, zümrelerin kendi koruyucu azizleri ve sıkıntılı durumlarda kurtarıcıları vardır; bunlar arasında en çok MERYEM ile annesi Azize ANNA saygı görür. Tövbe seferleri ile **hac yolculuklan** artar. Buna rağmen, kilisenin af yöntemleri, mucizelere inanmayı, batıl inançları, şeytan ve cehennem görümlerini ortadan kaldırmaya yetmez. - **Cadı avı:** VIII. INNOCENTIUS'un cadılara ilişkin kararnamesine (1484) ve Köln'lü Dominikenler INSTITORIS ile SPRENGER'in muhakeme usulü 'Malleus maleficarum"a (1489 'Cadı Tokmağı') dayanılarak yapılan cadı avında 18 yy.a kadar 1 milyondan fazla kadın öldürülür (son cadı yargılamaları: 1728 Berlin, 1775 Kempten).

1517'ye kadar Luther'in Gelişimi

Kurucusunun teolojik gelişimini ve vicdanını dinleyerek verdiği kişisel kararı bilmeden, başlarda yalnızca dini bir hareket olan kapsamlı reformasyonu anlamak mümkün değildir.

1483-1546 Eisleben'de doğan ve Mansfeld'de yetişen **Martin Luther,** Magdeburg, Eisenach ve Erfurt'ta temel eğitimini tamamladıktan sonra babasının isteği üzerine hukuk öğrenimine başlar.

1505 (kötü bir havada) içsel bir değişim yaşar: Erfurt'ta Augustinusçu münzevilerin manastırına girer ve Occamcı-Skolastik (S.184) ilahiyatçı eğitimi alır.

1508 1502'de kurulmuş olan Wittenberg Üniversitesi'ne tayin olur, 1510'da tarikat yardımcısı JOHANN VON STAUPITZ tarafından görevlendirilerek Roma'ya gider.

1512 İlahiyat doktoru ve İncil yorumu magisteri (profesörü) olur.

1513-17 Mezmurlar ve Paulus'un mektupları hakkında ders verir. "Bağışlayıcı Tanrı sorusu" ve ıstırap veren günah bilincinden kurtulma konularındaki çabaları çerçevesinde, kilisenin kurtuluşa kavuşturma yöntemlerinden duyduğu kuşkular, İncil'i, özellikle de Paulus'un mektuplarını yoğun şekilde incelemesine yol açar.

1512/13 en önemli dini kavrayışa (kaldığı manastırın kulesindeki çalışma odasında) ulaşır: İnsan, iradesini zorlayarak veya iyi işler yaparak değil, yalnızca Tanrının lütfu ile aklanabilir (Rom. 1, 17). LUTHER'in çevresinde, İncil'e ve AUGUSTINUS'a odaklanmış bir ilahiyatçılar grubu oluşur: NIKOLAUS VON AMSDORF, KARLSTADT (S. 223).

Reformasyonun İlk Zamanları (1521'e kadar)

1514 X. LEO, San Pietro Kilisesinin yeniden yapımına kaynak sağlamak için dünyada çekilecek cezaları bağışlama sistemini yineler (S. 217). Mainz Başpiskoposunun işgüzar bağışlama komiseri TETZEL'e karşı LUTHER,

31 Ekim 1517 Wittenberg şatosu kilisesinin kapısına (Latince) **95 tezini asar;** bu tezlerle ceza bağışlama işleminin kötüye kullanılması konusunun tartışılması çağrısında bulunur. Tezler hızla yayılır ve tüm Almanya'da büyük ilgi görür. Dominikenlerin suç duyurusu üzerine LUTHER'e din sapkınlığından ötürü yargılanmak üzere Roma'ya gitmesi için celp çıkarılır. Bununla beraber Seçici Prens BİLGE FRIEDRICH [1486-1525] Luther'i himaye eder. Siyasi koşullar (imparator seçimi), papalık makamlarının uzlaşıcı bir tavır takınmasına neden olur.

1518 Augsburg Diyet Meclisinde papanın elçisi CAJETANUS tarafından sorgulanma: LUTHER tezlerini geri almaz ve kaçtıktan sonra genel bir konsile başvurur.

1519 KARLSTADT, LUTHER ve başlıca rakibi Ingolstadt'ta profesör olan JOHANN ECK (1486-1543) arasında Leipzig tartışması: LUTHER papanın üstünlüğünü, kilise geleneğini ve bir konsilin hatadan arı olduğunu inkar ettiği için **Roma ile ilişkiler kesilir.**

1520 Reformasyon başarılı olur: LUTHER üç **reform yazısı** hazırlar:

Ağustosta siyasi yazı: 'Alman Milletinin Hıristiyan Soylularına: Hıristiyan Üst Zümrenin Islahı Üstüne' - Luther bu yazıda 'Gravamina' (S. 230) üslubunu kullanarak imparatora ve dolaysız imparatorluk zümrelerine hitap eder. Bütün Hıristiyanların ruhani zümreye ait olduklarını ifadeyle milli bir konsil tarafından reform yapılması çağrısında bulunur (evrensel rahiplik).

Ekimde dogmatik yazı: 'Kilisenin Babil Tutsaklığı Üstüne' (Latince yazılmıştır) başlıklı yazısında yedi takdis merasiminden yalnızca, temelini İncilden (karşı. Evangel) alan ikisini (vaftiz ve kudas) kabul eder **(Kutsal yazı ilkesi);**

Kasımda etik yazı: 'Bir Hıristiyanın Özgürlüğü Üstüne' - bu özgürlük yalnızca iman ederek (sola fide) Tanrının lütfu olarak (sola gratia) öğrenilebilir.

Aralıkta Wittenberg'de papalık fermanı 'Exurge Domine' (aforoz tehdidi) yakılır.

Sonuçlar: LUTHER'in yazıları ve eylemi olağanüstü etki yapar; kitap üretimi hızla artar; bildiriler (tahta estamp) reformcuya gösterilen coşkulu ilgiyi geniş kesimlere yayar. Harekete katılan hümanistler arasında MELANCHTHON, HUTTEN ve **Zwingli** de vardır.

1521 Worms Diyet Meclisi (S.237): Hareket özgürlüğü garantisiyle meclise gelen LUTHER görüşlerine temel olarak kutsal yazıyı gösterir, ancak V. KARL tarafından Worms kararında kanun dışı ilan edilir.

Luther öğretisinin yayılışı (1521-25)

BİLGE FRIEDRICH tarafından "asilzade Jörg" kimliğiyle emin bir yere götürülen LUTHER, Wartburg şatosunda Yeni Ahit'i Yunanca aslından çevirir. 1522 tarihli **'Eylül İncili'** ile, **yeni Almanca yazı dilinin yaratıcısı** olur. (Katolik bölgelerde "Luther Almancası" ancak 18. yy.da yerleşir). - İncilin tamamını 1534'te çevirir.

Wittenberg: 1522'de LUTHER'i müdahale etmeye sevk eden coşkulu huzursuzluklardan (S.233) sonra kent ve üniversite **reformasyonun merkezi** ("Almanya'nın Roması") olur. LUTHER'in yanı sıra burada çalışanlar arasında Evangel kilise ve okul tüzüklerini hazırlayan **Johannes Bugenhagen** (1485-1558), hukukçu **Georg Spalatin** (1484-1545), ressam **Lukas Cranach,** özellikle de **Philipp Melanchthon** (S.212) vardır: 'Loci communes' (1521) ile Luther'in öğretisi ilk teolojik ifadesini bulur.

Reformasyonun ilk dönemlerindeki merkezler:

Strassbourg: Martin Bucer'in (1491-1551) kudas öğretisi **Calvin'i** (S.238) etkiler. 'Wittenberger Konkordie' de (1536) Lutherci ekolle uyum sağlanır.

Nürnberg: Andreas Osiander (1498-1551) yeni öğretiyi bildirir; **Albrecht Dürer** ile **Hans Sachs** etrafındaki sanatçı grubu LUTHER'e katılır. - Manastırlar ve keşiş tarikatları tasfiye edilir; evlenme yasağı reddedilir (LUTHER 1525'te eski rahibe KATHARINA VON BORA ile evlenir); Evangel mezhebine geçen derebeyleri tarafından kilise mülküne el konulur (laikleşme). Dönemin hicivli "kaba üslubu" ile yazılmış dini **polemik yazıları: Thomas Murner** (1469-1537) 'Büyük Luther Çılgını Üstüne' (1522). ERASMUS'un savunduğu irade özgürlüğünü katı biçimde reddetmesinden ('De servo arbitrio', 1525) sonra (aralarında PIRCKHEIMER ile CROTUS RUBEANUS'un da bulunduğu) çok sayıda hümanist LUTHER'e sırt çevirir.

İsviçre'de Reformasyon

Ulrich (Huldreich) Zwingli (1484-1531), hümanist, papaz, askeri vaiz ve

1519'dan itibaren **Zürich'te** din görevlisidir. Hümanist incelemeleri, onu da örnek aldığı ERASMUS ile LUTHER gibi kiliseyi eleştirmeye sevk eder.

1522'den itibaren kilisedeki bozuk düzene açıkça karşı çıkar. Kent meclisi,

1523 Zwingli'nin **'67 Kapanış** Konuşması'nda ifade edilen **reform programını** kabul eder: Bütün Katolik kült biçimleri (dini alaylar, kutsal emanetler, resimler) yasaklanır; kilise ziyaretleri, ahlaki disiplin ve fakirlere bakım denetlenir; alın yazısı vurgulanır. - Hareket diğer kentlerin yanı sıra Basel (ÖKOLAMPADIUS), Bern, St. Gallen'de yerleşir ve Konstanz'la Strassbourg'a (BUCER) yayılır.

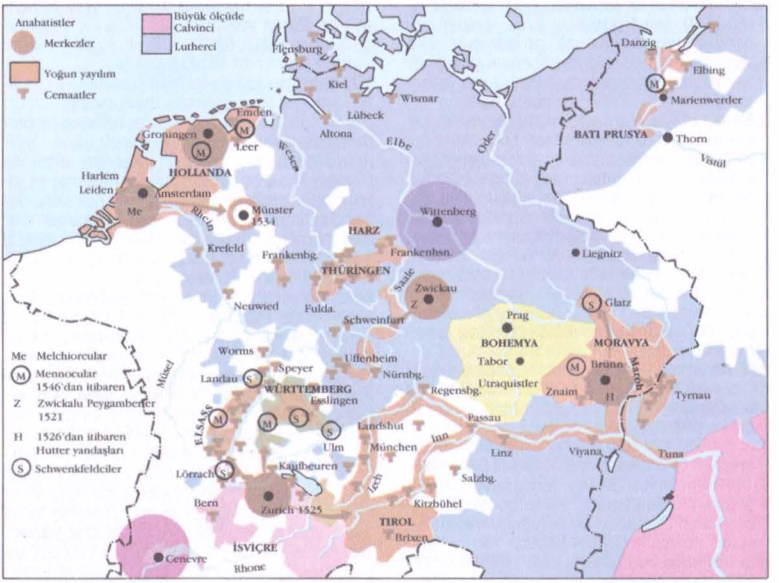
1526 Baden'da ECK'le yapılan tartışma hareketi geriletir.

1529 LUTHER'le **Marburg Din Sohbetleri, kudas tartışması** nedeniyle akamete uğrar. Zürich'in Katolik İsviçre kantonlarına karşı açtığı savaşta ZWINGLI

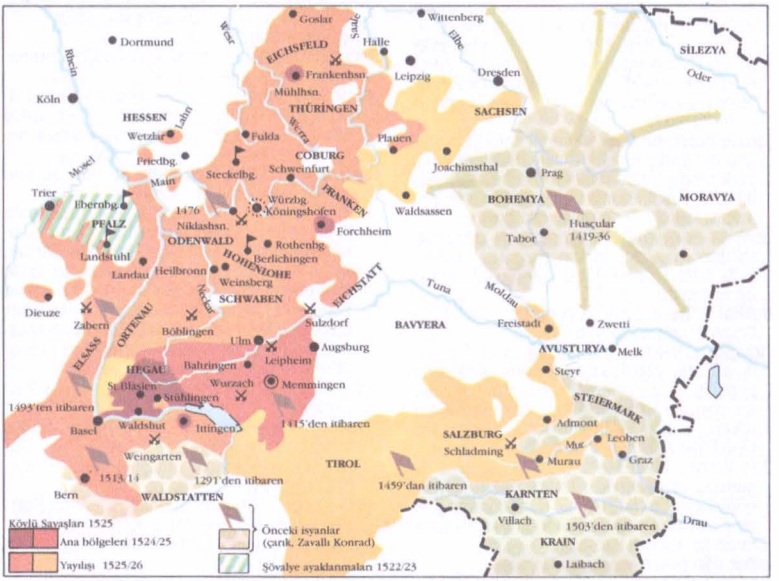
1531 Kappel muharebesinde ölür. - Ardılı **Heinrich Bullinger** (1504-75), BUCER'in gerçekleştirmeye çalıştığı Luthercilerle Zwinglicilerin birleşmesini reddeder.

1539 Helvet mezhebi; buna karşılık,

1549 'Consensus Tigurinus' (Zürih Mutabakatı) ile CALVIN'in Cenevre kilisesiyle birleşilir.

16. yy'da Anabatistler Hareketi

Köylü Savaşları 1525

Reformasyonun yan akımları

LUTHER'in kilisenin otoritesine karşı ve Hıristiyan geleneğine uygun yaşamın yeniden canlandırılması amacına yönelik mücadelesi halkta reformasyon hareketinin özünden sapan duygular ve fikirler uyandırır. "Küçük insanların İncili" köklü patlamalara yol açar ve reformasyonu tehlikeye sokar. Öğretileri açıklık kazanmamış **Anabatistler** ile **Schwärmer** her türlü devlet ve kilise düzenini reddederler; kişisel vahiye, peygamberlik görevine, "içteki ışığa" ve yeniden vaftiz edilmek suretiyle insanın bütünüyle tanrıya teslim olarak mükemmelleşeceğine inanırlar.

Karlstadt lakaplı ANDREAS BODENSTEIN (1480-1541), LUTHER'in yokluğu (Wartburg) sırasında Wittenberg'de köklü reformlar (rahiplerin evlenmesi, tarikatların tasfiyesi) gerçekleştirir. İkonaları kırması Anabatistler açısından reformların işareti olur. Bohemyalı Husçular ile KARLSTADT "Zwickau'lu peygamberler" THOMAS MÜNZER ile NIKLAS STORCH'u etkilerler. Dini görümlerine dayanarak gelecek olan çalkalanmayı bildirirler ve ülkedeki sosyal durumdan hoşnut olmayanları kışkırtırlar. Waldshut'lu BALTHASAR HUBMAIER, JOHANNES DENK (Nürnberg), SEBASTIAN FRANCK (Donauwörth) gibi gezgin havariler, yaşadıkları aydınlanmayı ve kıyamet günü beklentilerini bütün imparatorluğa yayarlar. Süebya ile Silezya'da KASPAR SCHWENKFELD mistik bir tarikat kurar. - Tirol'lü JACOB HUTTER'in yandaşları gördükleri zulümden sonra Moravya'daki cemaatlerini kurarlar. Birçok Anabatistin çektiği acılarda ilahi bir şehitlik görmesine karşılık, Schwäbisch Hall'den MELCHIOR HOFFMANN tanrıtanımazların kılıçla katledilmelerini vaaz eder ve 1534 yılında "1000 yıllık İsa egemenliği"nin başlayacağını ilan eder. Hollanda'da **Melchiorcular**, Harlem'li fırıncı JAN MATTHYS ile Leiden'li terzi JAN BOKELSON'u kendilerine lider seçerler; 1534/35'te **Münster'de Anabatist** hâkimiyetini kurarlar. 1532'de reformasyonu destekleyen kent Melchiorcuların etkisine girer. Kuşatılmaları sırasında dini bağnazlık giderek artarak "Siyon Krallığı"nda ifadesini bulur (mal ortaklığı ve çok eşlilik). Kentin fethedilmesinden sonra bütün "Anabatistler" cezalandırılırlar. Artık "ülkede ses çıkarmadan" çalışmaları, Frizon vaiz **Menno Simons**'un (1492-1559) eseridir. Barışçıl olmakla beraber kurtuluşa erdireceklerinden emin olan Mennocu cemaatleri Rusya'ya ve Kuzey Amerika'ya kadar yayılırlar.

İmparatorluk Şövalyelerinin Ayaklanmaları (1522/23)

"İşsiz savaşçı sınıfı" konumundaki imparatorluk şövalyeleri, durumlarından duydukları acıyla birlikler kurarak sınıflarının sosyal çöküşüne karşı mücadele ederler. Yeni öğretinin ruhani bölgelerin kamulaştırılarak dağıtılmasını içeren bir imparatorluk reformu getireceğini ve kendilerinin prens sınıfına dahil edileceklerini ümit ederler.

ULRICH VON HUTTEN'in (S.212) "Alman Evangel özgürlüğü"nü desteklemeye ikna ettiği paralı askerler lideri FRANZ VON SICKINGEN (1481-1523), Trier Başpiskoposluğuna karşı "papazlar savaşı"nı (şövalyeler savaşı) başlatır. Kanun dışı ilan edilen Sickingen Landstuhl'daki şatosuna açılan ateş sırasında yaralanarak ölür. - İmparatorluk şövalyeleri siyasetten ayrılırlar.

Büyük Köylü Savaşı (1525)

Ürünlerinin satış garantisi nedeniyle refaha kavuşan, paralı asker taktiği sonucu yeniden kendini savunabilecek duruma gelen ve özgüven kazanan köylüler, Güney ve Orta Almanya'nın parçalanmış egemenlik topraklarında, fakirleşmiş toprak sahiplerinin para ve angarya konularındaki baskılarına direnirler. Ayrıca, Roma hukuku (S.185), komüne ait yerler üzerindeki haklarını, kişisel özgürlüklerini ve özerk idarelerini kısıtlamaktadır. 15. yy.dan itibaren gizli ittifaklar ve huzursuzluklar ortaya çıkar:

1476 "NIKLASHAUSEN KAVALCISI"nın (büyük bir isyan başlatan çoban Hans Böhm) ayaklanması (Franken);

1493 Çarık ayaklanması (Yukarı Ren);

1514 Zavallı Konrad'ın ayaklanması (Süebya).

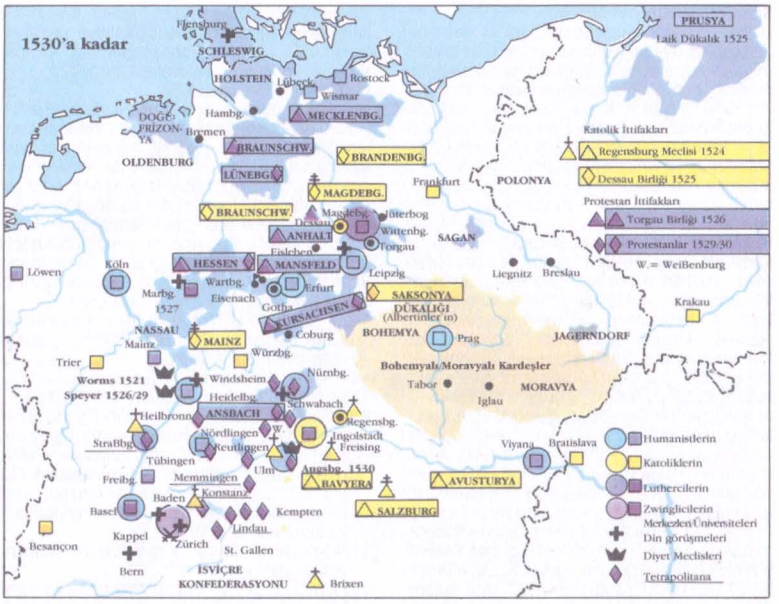
Reformasyon değişik fikirlerle farklı yorumlanır ve en çok kırsal kesimde yankı uyandırır. Köylüler, İncile, ilahi tabii hukuka ve LUTHER'in yanlış anlaşılan 'Bir Hıristiyanın Özgürlüğü Üstüne' yazısına dayanarak sınıf farklarının ve angarya hizmetlerinin kaldırılmasını talep ederler.

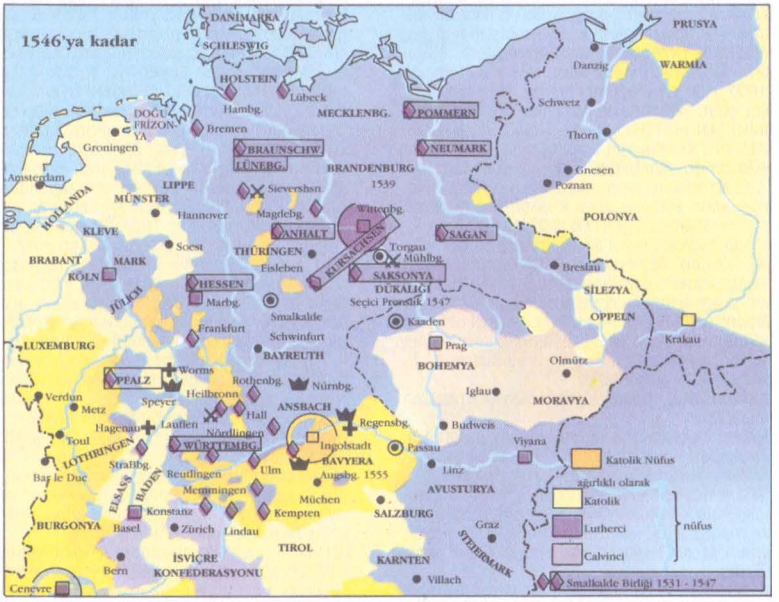
1524 Köylüler savaşı Waldshut ve Stühlingen'de başlar; hızla

1525 Thüringen'e ve Yukarı Avusturya'ya yayılır; ancak, "köylü sürüleri"nde ortak hedefler, planlama ve liderlik yoktur. Münferit bağımsız kentler (Rothenburg) ve imparatorluk şövalyeleri kendi istekleriyle (örn. "hareketin idealisti" **Florian Geyer**) ya da zor kullanılarak (GÖTZ VON BERLICHINGEN) isyana katılırlar. "Köylü kançıları" **Wendelin Hippler**, '12 madde' ile ölçülü bir program hazırlar. LUTHER'in 'Barışa Teşvik'i prenslere ve köylülere yöneliktir. - Ancak, başlarda elde edilen başarılardan sonra ayaklanma çığırından çıkarak yağmalamalara, cinayetlere ve yakıp yıkmalara yol açar. THOMAS MÜNZER bir "Tanrı egemenliği"nin geleceğini ilan eder.

Mayıs 1525'te LUTHER'in, 'Katil ve Yağmacı Köylü Güruhuna Karşı' yazısı çıkar - bu yazı, Tanrı tarafından atanmış olan ve siyasi açıdan itaat etme zorunluluğu bulunan otoritenin sarsılmasından duyulan endişe nedeniyle köylülerin yok edilmesi yolunda prenslere yönelik sert bir çağrıdır. Süebya Birliğinin (TRUCHSESS WALDBURG) askeri bakımdan üstün ordusu Süebya ve Franken köylülerini yener. Yenilgi korkunç cezalar verilerek perçinlenir. **Sonuçları:**

1. 19. yy.ın başına kadar tarım yasası "donduruldu"; köylü toprak sahibinin kölesi olur ve siyasi haklardan yoksundur (İstisnalar: Vestfalya, Frizonya, Mecklenburg, Tirol);
2. LUTHER'in "acı çekerek otoriteye itaat" öğretisinden güç kazanan prenslikler devleti, elde ettiği zaferle yeni dönemin her şeyi belirleyen gücü olur;
3. Dini bir halk hareketi olan reformasyon, prenslerin yürüttüğü siyasi bir harekete dönüşür.

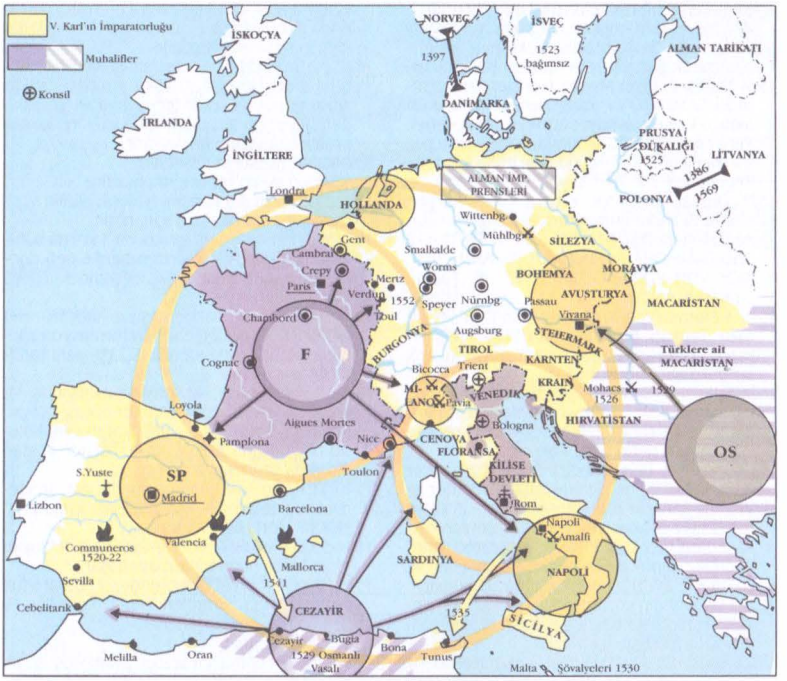

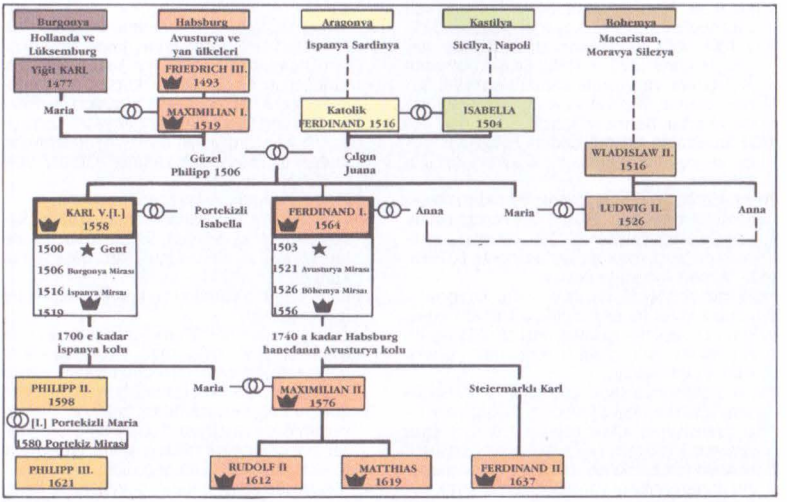
Almanya'da Reformasyon

Siyasi hareket olarak reformasyon (1521-55)
Worms kararnamesine rağmen reformasyon yayılır. "İmparatorluk hükümeti" ve imparatorluk üst zümreleri çözüm bulamazlar.
1524 Nürnberg Diyet Meclisi. Prensler papa temsilcisi CAMPEGIO'ya, kararnameye "mümkün olduğu kadar çok riayet etmeyi" vaat ederler. Yeni öğretinin ortadan kaldırılması amacıyla mezheplerin oluşturduğu özel ittifaklar, 1524 Regensburg meclisinde ve
1525 Dessau birliğinde ortaya çıkar. Karşılık olarak Evangel imparatorluk üst zümrelerinin liderleri PHILIPP VON HESSEN [1518-67], SEBATKÂR JOHANN [1525-32], JOHANN FRIEDRICH VON KUR-SACHSEN [1525-54], Torgau birliğini kurarlar.
1525 Reformasyon Prusya'da kabul edilir: Alman Tarikatı Başkanı ALBRECHT VON HOHENZOLLERN [1513-68] tarikat devletini laik bir dukalığa dönüştürür.
1526 Speyer 1. Diyet Meclisi, her imparatorluk üst zümresinin, "Tanrıya ve majesteleri imparatora karşı hesabını verebilecek" şekilde davranması gerektiğini kararlaştırır.
1529 Speyer 2. Diyet Meclisi. Evangel zümreler iman konularında vicdanlarına güvenirler ve Worms kararını protesto ederler. - İmparatorun dış politikada elde ettiği başarıları dikkate alan HESSEN'li PHILIPP "**Protestocuların**" (Protestanların) birleşmesinde ısrar eder ve LUTHER'le ZWINGLI arasında aracılık yapar.
1529 Marburg din görüşmeleri. - Yukarı Almanya'daki Protestanlar Schwabach toplantısında görüş birliğine varırlar.
1530 Augsburg Diyet Meclisi. İmparator inanç birliğini kurtarmak ister. Protestanlar, **Confessio Augustana** (CA: MELANCHTHON tarafından yazılmıştır), Tetrapolitana (BUCER, CAPITO) ve 'Fidei ratio' (ZWINGLI) belgelerinde mezheplerini ortaya koyarlar. Katolik ilahiyatçıları (ECK, FABER) bunları **Confutatio** belgesiyle çürütürler; V. KARL CA savunmasını geri çevirir ve Worms kararını onaylar. Bunun üzerine, imparatorluk üst zümreleri, ordu ve ortak hazineye sahip
1531 Smalkalde (Schmalkalden) Birliği'ni kurarlar ve yurtdışı (Fransa) ile ilişkiler kurmaya çalışırlar.
Prensliklerde Protestan kiliselerinin kurulması
Köylüler savaşında LUTHER, laik otorite olarak prensleri tercih eder (S.233); kilisenin kurulması da "geçici piskoposlar"a bırakılır. LUTHER,
1526 **'Alman Ayini'**nde ve
1529 katejizmlerde, nikah ve vaftiz kitapçıklarında Protestan ibadetinin ve Luther öğretisinin temellerini tasarlar. MELANCHTHON ile BUGENHAGEN cemaat papazlarına yönelik esasları hazırlarlar.
1526-29 Saksonya seçici prensliğinde (Kursachsen) kilise ve okul ziyaretleri; Saksonya seçici prensliğinin kilise teşkilatı prensliklerde Lutherci kiliseye örnek teşkil eder: Konsistoriumun (en üst kilise makamı) ve başpapazın danışmanlığını yaptıkları prens, (artık evli olan) rahipleri atar ve kilisenin servetini, öğretiyi, litürjiyi ve eğitimi denetler. Latince eğitim veren okullarda veya prenslik okullarında (Schulpforta, Meissen, Grimma v.d.) ilahiyatçı nesiller yetiştirilir.
1527 Marburg'da ilk Protestan üniversitesi kurulur (Königsberg'deki 1544, Jena'daki 1558). Kilise yönetimi, yeni görevler alan ve eskiden kiliseye ait olan mülklere el koyan prenslik devletini güçlendirir.
Smalkalde Birliği'nin Başarıları
Türklerden gelen tehlike imparatoru
1532 Nürnberg din barışını (yakışık alırlık) yapmak zorunda bırakтığı için, birlik,
1534 Kaaden barış antlaşmasıyla 1519'da sürülen Dük ULRICH'in Württemberg'e geri dönmesini kabul ettirir. Birlik içerisindeki öğreti farklılıkları
1539 Wittenberg sözleşmesiyle (BUCER, MELANCHTHON) dengelenir. - reformasyon sapkınlarıyla mücadele edilir (S.233), yeni taraftarlar kazanılır.
1539 Reformasyon Saksonya Dukalığında ve Kurbrandenburg'da (Brandenburg seçici prensliği) başlatılır. Dış politikanın elini kolunu bağladığı (S.237) V. KARL barışçıl yoldan uzlaşma sağlamaya çalışır.
1540/41 Worms ve Regensburg din görüşmeleri sonuç vermez. - Buna karşılık imparator, PHILIPP VON HESSEN'i ve
1541-53 Dük MORITZ VON SACHSEN'ı elde etmeyi ve birliği felce uğratmayı başarır.
1545 Worms Diyet Meclisinde, imparatorluk Protestan üst zümreleri Trento konsiline (S. 239) katılmayı reddederler.
Protestanlıkta Kriz
Papa, Bavyera ve Protestan prenslerle ittifak içinde olan imparator
1546/47 Smalkalde savaşında (S.237) galip gelir. Din sorununu artık zor kullanarak çözmek ister.
1548 Augsburg geçici yönetimi: İmparatorluk Protestan üst zümrelerine, konu bir konsil tarafından aydınlatılıncaya kadar yalnızca, ruhbandan olmayanların kutsanmış şaraptan içmesi ve rahip evliliği izinleri verilir. - Magdeburg ("Tanrının kançılaryası") karşı çıkar ve kanun dışı ilan edilir. - Protestanlığın kurtarıcısı, "Meissen'li Yahuda" MORITZ VON SACHSEN olur (S.237).
1552 Passau Antlaşması: Statüko tanınır.
1555 Augsburg Din Barışı. Bunun açıklığa kavuşturulmamış yönleri, ileride çıkacak anlaşmazlıkların tohumunu eker. Başlıca hükümleri şunlardır:

1. Barış yalnızca Lutherci ve Katolik mezhepler için geçerlidir;
2. Tebaa prensin mezhebine uymak zorundadır (Ius reformandi: cuius regio, eius religio -kim hükmediyorsa onun dini); dini tolerans yalnızca imparatorluk kent cumhuriyetlerine tanınır;
3. Ruhani bölgeler açısından "çekince" (Reservatum ecclesiasticum: Ruhani bir prens kişisel inancını değiştirdikten sonra görevlerini bırakmak zorundadır) geçerlidir;
4. "Declaratio Ferdinandea" soylulara ve kentlere ruhani topraklarda inanç özgürlüğünü garanti eder.

V. Karl'ın İmparatorluğu

İspanya ve Avusturya'daki Habsburglar

1519-56 V. Karl. - Gent'te doğan, sarayda eğitilen (öğretmeni sonradan papa olan VI. HADRIANUS'tur) ve
1515'ten itibaren Burgonya Dükü olan KARL (I.),
1516 İspanya ile birlikte "güneşin batmadığı" bir imparatorluğu miras alır. İspanyol hükümetinde yapılan bir reform,
1520-22 Communerosun (kent belediyeleri) başarısız bir ayaklanmasına yol açar. İspanya imparatorluğun çekirdek ülkesi olur. Ordu başkomutanları (DÜK ALBA) ile paralı askerleri imparatora hizmet ederler; imparatorun savaşları İspanya ve İtalya'dan (Napoli) alınan vergilerle finanse edilir.

Avrupa'da üstünlüğü ele geçirme mücadelesi

Fuggerlerin ve Welserlerin (S.215) yardımıyla KARL, **Fransa Kralı I. François'ya** [1515-47] karşı
1519 Alman imparatoru seçilir, ancak "Almanya'nın özgürlüğünü"n korunmasını taahhüt etmek zorunda kalır. **Seçim kapitülasyonu** hükümleri: Prenslere tanınan imtiyazlara riayet edilmesi, seçici prenslerin yasaları, antlaşmaları, vergileri ve imparatorluk politikasını onaylamaları; yabancı paralı askerleri ve diğerlerini görevlendirme yasağı. Başkançılar GATTINARA'nın danışmanlık ettiği KARL, imparator sıfatıyla görevini, **ortaçağ evrensel imparatorluğunun** modern vasıtalarla (paralı askerler, memurlar) yeniden tesisi olarak görür. Bu nedenle muhalifleri, başta **Fransa** olmak üzere Avrupa milli devletleri, Alman, özellikle de Protestan **imparatorluk prensleri, Türkler** ve papadır. - Fransa'ya karşı,
1521 Worms Diyet Meclisinde, yokluğu sırasında kardeşi **Ferdinand**'ın (1503-64) yönettiği daimi bir "imparatorluk yönetimi" kurduktan sonra imparatorluktan yardım alır. KARL kardeşine Habsburgların imparatorluktaki miras topraklarını devreder.
1521-26 I. FRANÇOIS'ya karşı 1. savaş. - Sonucu,
1525 İspanyol ve Alman paralı askerlerinin (PESCARA, FRUNDSBERG) galip geldikleri **Pavia savaşı** belirler. Esir alınan kral
1526 Madrid Barış Antlaşmasıyla Milano'yu, Cenova'yı, Burgonya Dukalığını ve Napoli'yi kaybeder. Serbest bırakıldıktan sonra koşulları iptal ederek, Papa VII. CLEMENS, Milano, Floransa ve Cenova ile
1526 Cognac "Kutsal İttifakı"nı kurar; ittifak
1526-29 Fransa ile 2. savaşa yol açar.
1527 Sacco di Roma: İmparatorluk ordusu Roma'yı yağmalar. Türk hücumlarının etkisiyle yapılan
1529 Cambrai "Bayanlar barışı" (Avusturyalı Margarete ile Savoie'li Louise arasındadır) bir ateşkese benzer.
1529 Viyana'nın Türkler tarafından **1. kuşatılması** (S.209). -
1530 Bologna'da (son) imparatorluk tacını giydikten sonra KARL Almanya'daki din tartışmasına müdahale eder:
1530 Augsburg Diyet Meclisi (S.235); ordusu ve parası olmadığı için
1532 Türklere karşı yardım alabilmek amacıyla Nürnberg Din Barışını sağlamak zorunda kalır. - I. FRANÇOIS'yla anlaşan korsan ve Türk vasalı BARBAROS HAYRETTİN (1475-1546 civ.) İspanya ve İtalya kıyılarına saldırır.
1535 BARBAROS'a karşı Kuzey Afrika'ya sefer yapılır. Tunus fethedilir.
1536 Fransızlarla Türkler ittifak kurarlar, I. FRANÇOIS'ya karşı 3. savaş yapılır; Papa III. PAULUS
1538 Nizza (Nice) ateşkes anlaşmasının sağlanmasında aracılık eder.
1541 Cezayir'e yapılan bir cezalandırma seferi akamete uğrar; Macaristan Ofen (Buda) ile birlikte Türklerin eline geçer. I. FRANÇOIS (yeni bir koalisyon ile)
1542-44 imparatora karşı 4. savaşa başlar. İmparator, "aldatıcı"
1544 Speyer Diyet Meclisinde milli konsil kurmayı vaat eder ve Protestan imparatorluk prenslerinin desteğiyle Paris'e ilerler.

İktidarının zirvesinde V. Karl

1544 Crépy Barış Antlaşması: I. FRANÇOIS imparatorluk üst zümrelerine karşı yardım vaadinde bulunur ve Napoli'den feragat eder; V. KARL Burgonya'yı geri verir. İmparatorun ısrarı üzerine III. PAULUS din konusunun açıklığa kavuşturulması amacıyla
1545 Trento konsilini (S.239) toplar. İmparatorluk Protestan üst zümreleri katılmayı reddederler.
1546/47 Güney ve Orta Almanya'da Smalkalde savaşı.
1547 Mühlberg savaşından sonra, kanun dışı ilan edilen Protestan liderler HESSEN'li PHILIPP ile SAKSONYALI JOH. FRIEDRICH (Wettinler hanedanının Ernst kolu) tutuklanırlar; Saksonya'lı Friedrich seçici payesi
1547 Wittenberg kapitülasyonunda
1541-53 SAKSONYALI MORITZ'e (Wettinler Hanedanının Albertinler kolu) geçer. KARL,
1547/48 "sert" Augsburg Diyet Meclisinde **ara hükümeti** (S.235) dikte eder.

V. Karl'ın imparatorluk politikasının akamete uğraması

"Özgürlükleri"ni kaybetme endişesi içindeki prenslerin direnişi, imparatorluk reformları ve İspanya veliahtlığı konularında alevlenir: FERDINAND'ın 1531'de Roma kralı seçilmiş olmasına rağmen imparatorluk payesi PHILIPP'e geçer. İmparatorun
1551 Magdeburg'a ilişkin kanun dışı ilan etme kararını yerine getirmekle görevlendirilen MORITZ VON SACHSEN, prenslerin gizli isyanının başına geçer ve
1552 Chambord Antlaşmasıyla FRANSA Kralı II. HENRI'nin desteğini kazanır; Henri'ye Metz, Toul ve Verdun papaz vekillikleri vaat edilir. MORITZ aldatılan imparatoru kaçışa zorlar. Trento konsili dağılır. FERDINAND prenslerle
1552 Passau Antlaşmasını ve
1555 Augsburg din barışını (S.235) kararlaştırırken, KARL
1552-56 Fransa ile Metz, Toul ve Verdun'u ele geçirmek için boş yere savaşır. - Acı içinde
1556'da tahtı bırakır ve 1558'de San Yuste'de ölür. Kardeşi FERDINAND imparator olur; oğlu PHILIPP (II.) İspanya'yı miras alır.

Sonuç: Milli devlet, evrensel imparatorluk ülküsüne galip gelir; imparatorluktaki ikicilik prensler lehine sona erer; mezhep ayrılıkları olur.

Cenevre'de Reformasyon (Calvincilik)

1509-64 Johann Calvin (JEAN CAUVIN), Noyon'da (Kuzey Fransa) doğmuştur; Paris, Orléans, Bourges'de hümanist eğitim ve hukuk tahsili. Evangelizme meyledince

1534 Paris vaizi **Basel**'a kaçar. Orada başyapıtı

1536 'Institutio religionis christianae' (Hıristiyan Dini Öğretimi) ortaya çıkar; eser ana hatlarıyla Protestanlık öğretisini içerir.

Öğreti: Tanrının sınırsız gücü ve **onuru** mutlak itaati gerektirir. İnsanın kurtuluşa ermesi veya lanetlenmesi önceden belirlenmiştir **(alın yazısı).** Yeryüzündeki yükümlülüklerini (Eski Ahit dahil) Kutsal Kitapta belirtilen kurallara uygun biçimde yerine getirerek yaşamlarını mükemmel kılanlar seçilmeyi ümit edebilirler. Kudas töreni ne simgesel anma merasimi (ZWINGLI) ne de İsa'nın cismani olarak hatırlanmasıdır (LUTHER), yalnızca İsa ile manevi bir bağ kurulmasını sağlar. - Yolculuk sırasında reformcu WILHELM FAREL (1489-1565) tarafından ikna edilen Calvin

1536'dan itibaren **Cenevre'de** ilk etkinliğini gösterir; Cenevre, siyasi (Savoie Dukalığının egemenlik talebi) nedenlerle İsviçre Konfederasyonu'na ve Reformasyona katılmıştır.

1538 Çok katı taleplerde bulundukları için FAREL'le CALVIN sınırdışı edilirler. Calvin BUCER'in (S.231) daveti üzerine Strassbourg'daki Fransız cemaatini yönetir.

1541 Cenevre'ye geri çağrılır ve **Cenevre kilise teşkilatını** kurar: İbadeti ve üyelerinin kurtuluşa ermesini görev addeden cemaat, aşağıdaki makamlara temsilciler seçmek suretiyle kendi kendini yönetir:

1. dört **ruhani makam:** Papazlar (vaaz, sorunlarda dini danışmanlık), doktorlar (öğreti), yaşlılar (kilise disiplini), diyakozlar (fakirlere yardım);
2. **Konsistorium (sinod)** vasıtasıyla cemaat yönetimini yürüten ve ruhanileri seçen iki **komisyon.** Konsistorium yaşam biçimini denetler, dini suçları cezalandırır veya cemaate yardım etmekle yükümlü olan devletten laik ceza verilmesini talep eder (teokratik yönetim). Kilise disiplini, katı ahlaki disiplin: oyun ve dans yasaktır; cemaatin **vaaza, duaya,** mezmur ilahilerine yoğunlaşmasını sağlamak amacıyla resimler, sunaklar, mumlar kiliselerden kaldırılır ("ibadet kulübeleri").- Seçilmişliğinin işareti olarak kâr ve başarı elde eden, çalışkan ve tutumlu ideal işçiden hareketle yeni bir (kapitalist) **ekonomi ahlakı** gelişir. "Cenevre'deki Tanrı devleti"ne karşı direnişler katı bir tutum izlenerek (yalnızca 1564'e kadar 58 ölüm cezası) kırılır.

1553 Özgür düşünceci MICHAEL SERVET'in (S.221) idam edilmesinden sonra **Cenevre Protestan dünyasının önde gelen merkezi olur.** - Calvinciliği Avrupa'da yayma amacıyla (S.241)

1559 Cenevre Akademisi kurulur. CALVIN'in ardılı THEODOR BEZA (1519-1605) akademide etkilidir. - **Calvincilik ve Cizvit Tarikatı,** siyasi-dini mücadelelerin taşıyıcıları olur.

İngiltere'de Anglikan Kilisesi

Katolik kilisesinin nüfuzuna karşı gelişen devrimi anlaşılabilir kılan hususlar şunlardır:

1. **İngiliz kilisesinin özel bir konumu** olması; avam kamarasında temsil edilmediği için milletle teması çok azdır. Kral tarafından atanan ve genellikle onun siyasi danışmanı olan üst düzey ruhban sınıfında papa aleyhtarı eğilimler vardır;
2. Ruhbandan olmayan burjuvaların **mülkiyeti kıskanması;** Oxford ve Cambridge'da hümanist eğitim gören bu kişiler ruhani liderliği üstlenirler. WICLIF'ten beri (S.189) kilisenin zenginliği eleştirilir; parlamento, krallığın ve parlamentonun lehine olarak laikleştirme önergeleri sunar;
3. **Krallığın mali ve ahlaki yönden iflas etmesi.** - Hümanizm ve teoloji eğitimi almakla birlikte vicdansız bir tiran olan

1509-47 VIII. Henry, 1521'de LUTHER aleyhine bir yazıyla papalıkça verilen "Defensor fidei" (inancın savunucusu) unvanını alır. Hırslı danışmanı **Kardinal Wolsey,** papanın özel elçisi sıfatıyla kilise üzerinde kayıtsız şartsız tasarruf eder ve kralı masraflı başarısız girişimlere sevk eder. Kralın başlıca endişesi veliahtlıktır, oysa papalık makamları boşanma (ARAGON'lu KATHARINA) talebini geri çevirir.

1529 Wolsey devrilir; ruhban sınıfı

1531 **kralı kilisenin başı olarak tanımaya** zorlanır; 1533 kraliçeden ayrılır, nedime **Anne Boleyn'le** (1536'da idam edilir) evlenir. Kral toplam altı evlilik yapar.

1534 Üstünlük yasası: Parlamento Anglikan resmi kilisesini onaylar. - THOMAS CROMWELL'in danışmanlığını yaptığı kral her türlü muhalefeti acımasızca bastırır. THOMAS MORUS'u (S.212) istifaya zorlar ve 1535'de idam ettirir.

1534-39 Manastırlar tasfiye edilir. Manastırların muazzam büyüklükteki mülkü Gentry'ye ve burjuvalara satılır: İngiltere mülkiyette yeniçağın en büyük el değiştirme olayını yaşar. - Kilisenin Katolik teşkilatı ve dogması

1539 "altı madde" (kanlı tüzük) ile muhafaza edilir. Buna rağmen Protestan etkiler İngiltere'ye sızar ve

1547 VI. EDWARD (9 yaşındadır) döneminde, ilk Anglikan Priması ve Canterbury Başpiskoposu THOMAS CRANMER'in (1489-1556) teşvikiyle güçlenir.

1549 Common Prayer Book ile Anglikan litürjisi ve

1552 "42 madde" ile Lutherci-Calvinci karma mezhep getirilir (kült biçimleri Katoliktir). **Katolik Mary** ("Kanlı", II. PHILIPP'le evlidir, S.243) döneminde sert tepkiler. Protestanlar zulüm görürler, yaklaşık 300 kişi ve 1556'da CRANMER idam edilir. - İspanya'ya siyasi muhalefetten ötürü reformasyon milli dava haline gelir.

1558-1603 I. Elizabeth, kutsal yazılar, vaftiz ve kudas idaresi hariç krallığın kilise üzerindeki hâkimiyetini

1559 üstünlük yemini ve **birlik yasası** ile yeniler: Litürji yeniden tesis edilir.

1563 "39 madde": Calvincilikten arındırılmış yeni mezhep belirlenir, resmi kilisenin temelini oluşturur.

Katolik Kilisesinde Yenilik

Eski kilise aşağıdaki yöntemlerle yeniden pekişir:

1. **Kendi içinde reform: - İspanya ve İtalya'da** aksaklık olmaz- **Trento konsilindeki** dini bölünmeye tepkidir;
2. Protestanlığa karşı kendini **savunma** ve **Protestanlığa** saldırma: **Karşı reformasyon. - Reformcu papalık**, 16. yy.ın ortasından itibaren her iki hareketi birleştirir.

İspanya: Dini milliyetçilik, engizisyon ve kendi içinde reform (S.243), Protestan öğretilerin sızmasını önler. Hıristiyan hümanizm, kendine özgü bir İspanyol kültürü (S.243) ve **Francisco de Vitoria** (1546'ya kadar), **Soto** ve **Cano** ile skolastik geliştirir. Cizvitler VASQUEZ, **Molina** ve **Suárez**'in (S.243) tamamladığı **Yeni Tomacılık**, kilise öğretisinin, tabii hukukun ve devletler hukukunun yeniden düzenlenmesinde önem taşır. - İspanyol **mistisizmi Avila'lı Azize Therese** (1515-82) ile kendine özgü biçim kazanır. Öğrencisi AZİZ JUAN DE LA CRUZ'dur (1542-91).

İtalya: Ruhbandan olmayanların dindarlığının ifadesi olarak, hayır işleriyle uğraşan **Oratoryanlar Hareketi** 1494'te Vicenza'dan yayılır; eski ve yeni öğreti arasında aracı olan Kardinal **Contarini** (1483-1542) harekete dahildir. **Yeni tarikatlar** ortaya çıkar: **Teateliler** (rahipler) 1524; **Kapuçinler** (dini danışmanlık) 1525; **Paulusçular** (hayır işleri) 1530; **Ursulacılar** (okul) 1535 v.d.; bunların yanı sıra İsviçre hamisi Kardinal Başpiskopos **Borromäus** (1538-84) ile piskopos FRANZ VON SALES de okul ve tarikatlar kurarlar. **Neri** (1515-95) kendini hayır ülküsüne adar; Neri'nin "Oratoryum Ruhani Meclisi" (1576) evrensel rahipler için hazırlık okulu olur ve kilise müziğine yeni ivme kazandırır.

Cizvit Tarikatı

1491-1556 Navarra kral naibinin hizmetinde bulunan Baskl soylu **Ignacio de Loyola** (INIGO LÓPEZ DE L.).

1521 Pamplona'nın savunulması sırasında aldığı ağır bir yara onu "İsa'ya hizmet eden şövalye"ye dönüştürür. '**Exercitia spiritualia**'da (manevi alıştırmalar) belirtilen mistik görümler ve çilecilikle benliğini araştırma, iradesine hakim olmasını ve dini teslimiyet göstermesini sağlar.

1523 Kudüs'e hacca gider; 1526'da ilahiyat incelemelerine başlar (Alcalá, Salamanca); engizisyonla olan anlaşmazlıklardan sonra 1528'den itibaren Paris'te Sorbonne'da çalışır.

1534 **"Societas Jesu" (SJ)** (İsa Cemiyeti) tarikatını **kurar:** LOYOLA ve (7) yoldaşı misyonerlik yapmak veya kayıtsız şartsız papanın emrine girmek isterler.

1540 III. PAULUS tarikatı onaylar.

Teşkilat: Seçilmiş general ("Siyah Papa") taşrayı ve tarikat evlerini askeri disiplinle ve despotlukla yönetir. Yanında, sürekli eleştirmekle yükümlü bir admonitor (uyarıcı) vardır. - (evrensel rahip kıyafeti giyen) tarikat üyeleri keşişlik yemini ederler; seçkinler, dini alıştırma ve karşılıklı gözetim ile seçilir. Tarikat yeminini ederek üye olanları güvenilir yardımcılar tamamlar; özellikle 4. yemin (Tanrıya ve amirlere "ceset gibi itaat etmek") önem taşır. Tek hedef: Din sapkınlarını ve paganları hıristiyanlaştırmak, bu amaçla prens **saraylarında** prenslerin eğitmeni ve **günah çıkarıcı** olarak, okullarda ve üniversitelerde (Cizvit yüksek okulları, Cizvit liseleri) öğretmen, vaiz, misyoner olarak çalışırlar.

Önemi: Papalık kilisesinin (BELLARMINO) yenilenmesinde, **din sapkınlarıyla** mücadelede (FABER, CANISIUS, S.251) ve **dünya çapında**, özellikle Amerika (S.277), Hindistan, Japonya, Çin'de **misyonerlikte** (XAVER, RICCI) en önemli tarikattır; genellikle düşmanlık ve uyguladığı yöntemler nedeniyle kuşku uyandırır.

1541-56 ilk tarikat generali olarak LOYOLA "Compania Jesu"yu biçimlendirir;

1549 tarikat doğrudan papaya tabi olur; ilahiyat eğitimi seminerleri kurulur:

1551 Collegium Romanum; 1552 Collegium Germanicum. - Önemli ardıllar:

Lainez [1558-65] ve **Aquaviva** [1581-1615]. Tarikat hızla yayılır.

Yenilikçi Papalık

III. PAULUS [1534-49]

1536 reform delegasyonu atar (CARAFA, CONTARINI); delegasyon bir eğitim programı taslağı hazırlar ve papalık makamlarına eski ruhaniliğe dönmelerini telkin eder.

1542 Engizisyon yeniden başlatılır. **IV. Paulus Carafa** [1555-59] ilk aktif reformcu papa olur.

1566-72 V. PIUS simoniye karşı katı önlemler alır. - Roma kateşizmi, 1568 dua kitabı; 1570 ayin yeni şeklini alır.

1582 XIII. GREGORIUS döneminde **takvim reformu** yapılır. **V. Sixtus**'tan [1585-90] itibaren cemaat ziyaretleri hakkında muntazaman rapor verilir ve kardinallik reformu yapılır.

1590 'Vulgata'nın yeni baskısı çıkar.

Trento Konsili (1545-63)

III. PAULUS tarafından inanç ve kilise birliğinin sağlanması için toplanır ve papalık elçileri tarafından yönetilir:

1545-47 Birinci dönem: İmparator (reform) ve papa (dogma) arasında görüş ayrılıkları.

1547-49 Konsil Bologna'ya nakledilir.

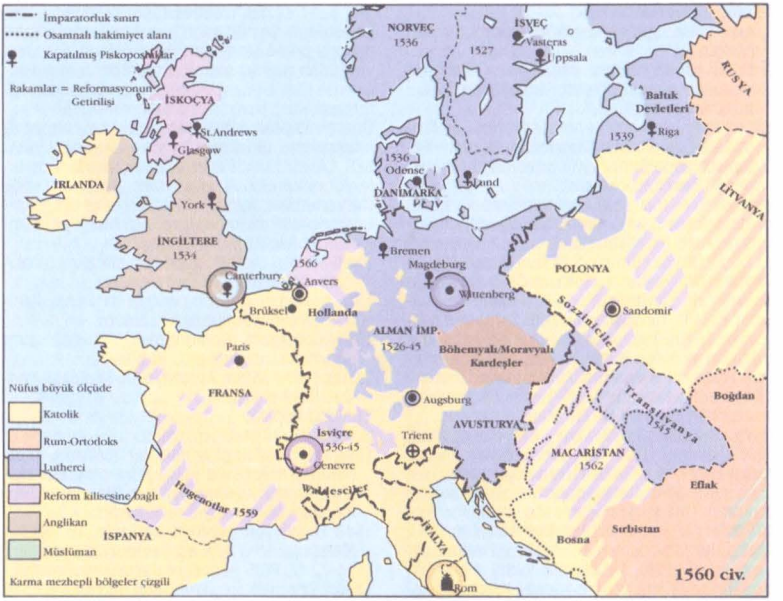
1551-52 V. KARL'ın emri üzerine Protestan temsilcilerle ikinci dönem; Karl'ın yenilgisinden sonra lağvedilir (S.237).

1562-63 Üçüncü dönem: "Konsili kurtaran" MORONE tarafından büyük bir ustalıkla yönetilir; Cizvitler LAINEZ ile SALMERON papalığın merkeziyetçiliğinin galip gelmesini sağlarlar.

Hükümler: Kilise törenleri (Sakramente), gelenek, ayin sunusu, rahiplik, günahkar doğma, günah çıkarma konularında Protestan öğretilerden sarih biçimde farklı olan **inanç kararnameleri**; eğitim, kıyafet, yükümlülükler, rahip sınıfının evlenme yasağı konularında **reform kararnameleri;** irat getiren makamların ve ceza aflarının kötüye kullanılmasına son verilir.

1564 Rahip sınıfı **Trento Konsili** üzerine yemin ettirilerek taahhütte bulunur; **Index librorum prohibitorum** (kilisenin yasakladığı kitapların listesi; listeyi en üst papalık makamı (Offizium) meclisi tutar) başlatılır.

Önemi: Katoliklik, ilahiyat ve kilise açılarından kökten yeniden teşkilatlanır.

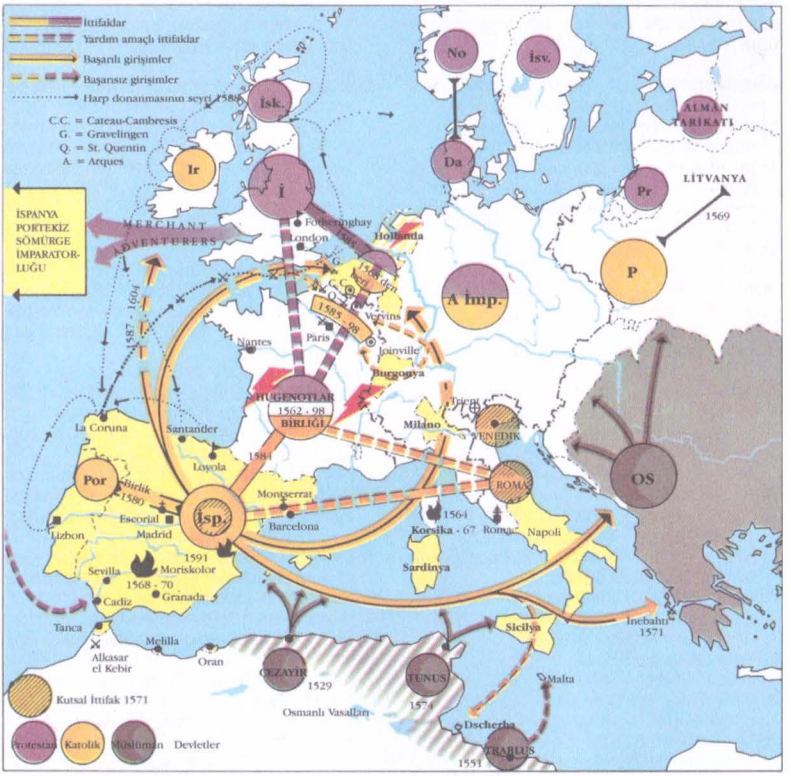

16. / 17. yy. da Avrupa'da inanç ayrılığı

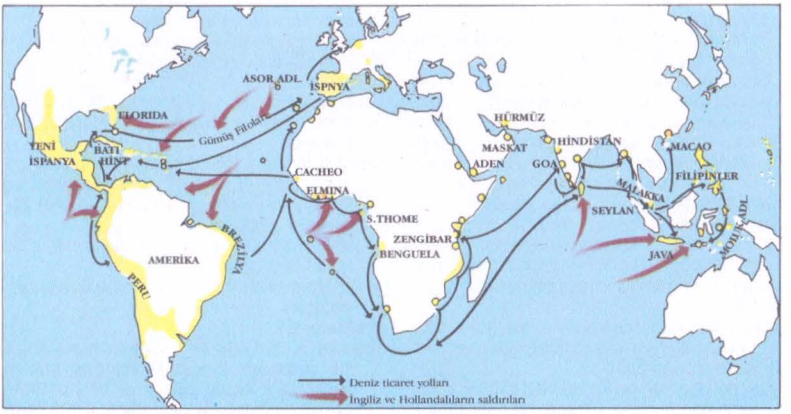
Reformasyon Almanya ve İsviçre'den yayılarak, İspanya, İtalya ve Rum Ortodoks bölgeler dışında bütün Avrupa'yı kapsar.

Danimarka/Norveç: I. FRIEDRICH [1523-1533] Schleswig'de Protestan vaazına izin verir.
1527 Odense Diyet Meclisi: Luthercilere göz yumulur. III. CHRISTIAN döneminde
1536 Reformasyon başlatılır. BUGENHAGEN, Norveç için de geçerli olan kilise nizamnamesini hazırlar. Kilise mülkü krallığa geçer. İzlanda'da
1539'dan itibaren Luther'in öğretisi yavaş yavaş kabul edilir.
İsveç: GUSTAV WASA reformasyonun krallığı güçlendireceğini ümit eder ve
1527 Västerås diyet meclisinde halka rağmen kabul ettirir. Katolik merasimleri muhafaza edilir, resmi kilise krala tabidir. SIGISMUND WASA Katolik olarak
1594 Uppsala kilise meclisinde, Lutherci mezhebe dokunmamaya ant içmek zorunda kalır. Karşı reformasyon hareketi, tahtını kaybetmesiyle akamete uğrar (S.249).
Baltık devletleri: Riga'dan çıkışla yeni inanç
1539'a kadar tarikat devletine yayılır; tarikatın 1561'de lağvedilmesinden sonra Polonya ve İsveç'e (sonraları Rusya'ya) ait bölgeler Lutherciliği muhafaza ederler.
Polonya/Litvanya: Karma mezhepli (Katolikler, Ortodokslar, Yahudiler) devlete Protestan mezheplerinin hepsi sızar.
JOHANN LASKI (1499-1560)
1540'dan itibaren Calvinciliği yayar, kovulan Bohemyalı/Moravyalı Kardeşler yeni cemaatler kurarlar. Protestan akımları
1570 Sandomir Birliğini (Consensus) kurarlar; bütün dini partilere
1573 Pax Dissidendum ile göz yumulur. Unitarian (Teslisi inkar eden) FAUSTUS SOZZINI (1539-1604),
1579 Sozziniciler kilisesini kurar. - Ermland (Warmia) piskoposu Kardinal **Stanislaus Hosius** (1504-79) tarafından harekete geçirilen karşı reformasyon, SIGISMUND WASA idaresinde, özellikle Sozzinicilere yönelik takibatlarla başlar. Cizvitler 17. yy.ın ortasına kadar Protestanlığa baskın gelirler. Kürsü hatibi PIOTR SKARGA'nın (1536-1612) çabaları üzerine Ortodoks kilisenin bir kısmıyla
1596 Brest Birliği ile uzlaşma sağlanır.
Transilvanya: Reformasyoncu ve Saksonların milli Lutherci kiliselerinin kurucusu JOHANN HONTER'dir (1498-1549); Eflaklar dışında diğer bütün uluslar Protestan olur.

Macaristan: MATTHIAS BIRÓ vasıtasıyla Protestan öğretiler soylularda (magnatlar) ve kentlerde taraftar bulur.
1562'den itibaren belirleyici olan Confessio Helvetica'dır; bununla beraber bu mezhep kilise kuramaz. Türklerin elindeki Macaristan'ın Protestan kalmasına karşılık, 17. yy.da Avusturya egemenliğindeki Macaristan magnatların direnmesine rağmen yeniden Katolikliğe geçer.
Avusturya miras toprakları: Lutherci öğreti, soyluları, burjuvaları ve (Tirol'dekilerin dışında) köylüleri çok etkiler. **Krain'da** (Karniyol)
1561-99 bir Protestan kilisesi vardır; kilisenin yazıları Slovenya edebiyatının temelini oluşturur.
1572 Cizvit Tarikatı ve
1579 reformasyon komisyonları Kardinal MELCHIOR KHLESL (1552-1630) döneminde başlatılır. Steiermark, Kärnten ve Krain'da II. FERDINAND karşı reformasyonu gerçekleştirir. Protestan tebaa (Exulanten) en son Başpiskopos FIRMIAN tarafından Salzburg'dan (1732) çıkarılır.
Fransa: I. FRANÇOIS, dini bakımdan ilgisiz olmakla birlikte, Katolik kilisesinin gelirlerine ihtiyaç duyduğu için din sapkınlarına göz yummaz. II. HENRI döneminde artan baskı ve zulme rağmen Calvincilik yayılır.
1559 Paris'te ilk milli sinod. Bourbon ve Châtillon sülalelerinin din değiştirmesinden sonra Calvinci Protestan Hugenotlar (Konfedereler) siyasi partiye dönüşürler.
1562-98 Hugenot savaşları. Hugenotlara
1598 Nantes kararnamesi (S.247) ile göz yumulur. Kardinal RICHELIEU onların emniyette oldukları yerleri dağıtır (La Rochelle 1628).
1685 XIV. LOUIS kararnameyi iptal eder (S.261).
Hollanda: Luthercilerle Anabatistler (S.233) V. KARL tarafından ağır baskı ve zulüme uğratılırlar.
1523 Reformasyon döneminde ilk kez olarak Brüksel'de din sapkınları yakılır. Sonraları Calvincilik İspanya'ya karşı direnişi güçlendirir.
1566 Anvers sinodu: Calvinci kilise kurulur; kilise Hollanda cumhuriyetinde resmi kilise olur, ancak farklı inançlara da göz yumar. - Yeniden Katolikliğe geçen İspanyol egemenliği altındaki Hollanda'dan (S.245) toplu göçler olur.
İskoçya: Reformcu ve CALVIN'in öğrencisi **John Knox** (1505-72) Protestanları birleştirir. Protestanlar
1547 St. Andrews'de etkisiz hale getirilirler; bununla beraber soylular din değiştirirler, ve Kutsal Kelamı himaye amacıyla 1557'de Covenant'ı (birlik) ve
1560 İskoçya milli kilisesini kurarlar. Kilise VI. JAMES tarafından
1567 resmi kilise yapılır. Kilise mülkü soylulara geçer.
İngiltere: (S.238)
İrlanda: VI. EDWARD ile ELIZABETH halka Anglikan ruhanileri zorla kabul ettirmek isterler; ancak halk baskı, zulüm ve had bildirme operasyonlarına rağmen (Ulster hariç) Katolikliği muhafaza eder.

1580 civ. İspanya (II.Felipe)

1580 civ. İspanya - Portekiz İmparatorluğu

16. yy.da Portekiz İmparatorluğu

1495-1521 I. BÜYÜK EMANUEL, Hindistan, Doğu Asya (baharat tekeli), Afrika, Brezilya'da temsilcilikleri ve Avrupa'nın en büyük liman kenti olarak Lizbon'u kapsayan Portekiz ticari gücünü kurar. Kısa süren parlak devir, en büyük Portekizli şair CAMÕES'in (1524-80) 'Lusiadas' (VASCO DE GAMA'nın Hindistan yolculuğu, S.221) destanında övdüğü milli güçleri zorlar. Sömürgecilikten gelen zenginlik halkın ve devletin ahlakını bozar.

1557-78 SEBASTIAN Fas'a karşı dramatik bir Haçlı seferi yapar. SEBASTIAN ile Portekiz soylularının büyük kısmı

1578 Alkasar savaşında öldürülür. - Sömürge imparatorluğu

1580-1640 İspanya ile şahsi birlik sırasında neredeyse tamamen kaybedilerek Hollanda ve İngiltere'ye geçer.

1640 Yeni kraliyet hanedanı **Bragança** (IV. JOAO) döneminde İspanya'dan kurtuluş gerçekleşir.

İspanya Kralı II. Felipe Dönemi

Ciddi ve özgüven sahibi, aynı zamanda da şüpheci, titiz ve karar vermekte ağır davranan

1556-98 II. Felipe aldığı mirası yazılı emirlerle yönetir.

1548 Burgonya saray merasiminin başlatılmasından sonra bütün tebaadan kopan Felipe kendini, bir **İspanyol, Habsburglu** ve **Katolik** olarak, İspanya'nın liderliğinde Hıristiyanlığı Katolik inancında birleştirmekle yükümlü hisseder. - İktidar isteğinin simgesi, İspanyol krallarının ikametgahı, manastırı ve mezarlığı olan **Escorial**'dır (1557'de başlanmıştır).

İç politika: Bütün miras topraklarının dini ve siyasi birliği aşağıdaki yöntemlerle sağlanır:

1. Autodafé (din sapkınlarının yakılması) içeren acımasız engizisyon ile, ticaretle endüstrinin taşıyıcıları olan Moriskolara (Magrıbiler) ve Maranoslara (domuzlar, Yahudiler için aşağılama olarak kullanılır) baskı ve zulüm yapılması (1568-70 Granada'da Morisko ayaklanması);
2. Milli kilise üzerinde, bütün papalık kararnameleri için krallığın placetini (iznini) gerektiren mutlak hâkimiyet; üst zümrelerin hakları kısıtlanır;
3. Ekonominin ve sömürgelerin denetlenmesi.

Hedefe,

1581 Hollanda'nın ayrılması (S.245) pahasına ulaşılır; Grandeslerin iktidarları ellerinden alınır ve Hidalgolar (küçük soylu) sömürgelere göç ederler; devletin iflası, gümüş ithali (S. 277), ticari yasaklar, enflasyon, tarımın ve endüstrinin çökmesi ekonomiyi bozar. - Sermaye Fugger ailesinin (S.215) elinde toplanır. Ordu (Terzios) ile komutanları: DÜK ALBA (1507-82); ALEXANDER FARNESE (1545-92); JUAN D'AUSTRIA (1547-78, kralın üvey kardeşi); SPINOLA (1569-1630) ünlüdür.

Dış politika: Hegemonya kurma çabasının muhalifleri Fransa ile İngiltere'dir.

1556-59 **Fransa'yla savaş;** St. Quentin ve Gravelingen'de zafer.

1559 Cateau-Cambrésis barış antlaşması: Burgonya Dukalığı ve Napoli elde edilir. -

İngiltere'de PHILIPP'in 2. eşi (ve teyzesi) MARY'nin ölümünden sonra,

1558-1603 Elizabeth döneminde Katoliklik karşıtı sert bir tepki olur; Elizabeth FELIPE'nin evlenme teklifini sürüncemede bırakır, fakat gizliden gizliye Merchant Adventurers'ın İspanyol gemilerini ele geçirme savaşını destekler (S.247). "Kutsal İttifak", görkemli

1571 Lepanto (İnebahtı) deniz zaferiyle Türklerin Akdeniz'deki egemenliğine son verir. FELIPE'nin başarılarının zirvesini

1580 Portekiz'in fethi ve İspanya ile birleştirilmesi teşkil eder.

1584 Fransa Katolik partisi (ittifak) ile birlik kurulur (S.247).

Hollandalı isyancıları açıkça destekleyen İngiltere'nin fethi amacıyla, Amiral MEDINA SIDONIA kumandasında 27 000 kişilik 130 gemiden oluşan bir donanma kurulur.

1588 Armada kısmen Manş'ta top atışlarıyla (Francis DRAKE) kısmen de fırtınayla yok olur. Büyük manevra kabiliyeti olan İngiliz yelkenli gemilerinin (kemane) topları Avrupa'nın Protestan üstünlüğünü kurtarır; İspanya'nın iktidar politikasında ve deniz savaşında dönüm noktası.

İspanyol egemenliğinin çöküşü

1590 İspanya'nın Hugenotlar savaşına müdahalesi Fransa'nın direnişini artırır. Fransa İngiltere ve Hollanda'ya katılır.

1595 Fransa İspanya'yla savaşır.

1598 Vervins barış antlaşması: İspanya Fransa'ya her türlü müdahaleden vazgeçer.

1598-1621 III. FELIPE tükenmiş devleti, kayırdığı "İspanya'nın en büyük hırsızı" Kont LERMA'ya devreder.

1610 Moriskoların acımasızca kovulmaları ülkenin refahını bütünüyle yıkar.

IV. FELIPE [1621-65] döneminde

1621-45 DÜK OLIVÁRES yönetir. 30 yıl savaşlarına müdahale ve

1621-48 Hollanda savaşının yeniden başlaması iktidarın çöküşünü hızlandırır. 1640'da Portekiz ile Katalonya (1652'ye kadar) ayrılır.

1648 Hollanda tanınır; güçlü büyük devlet konumu

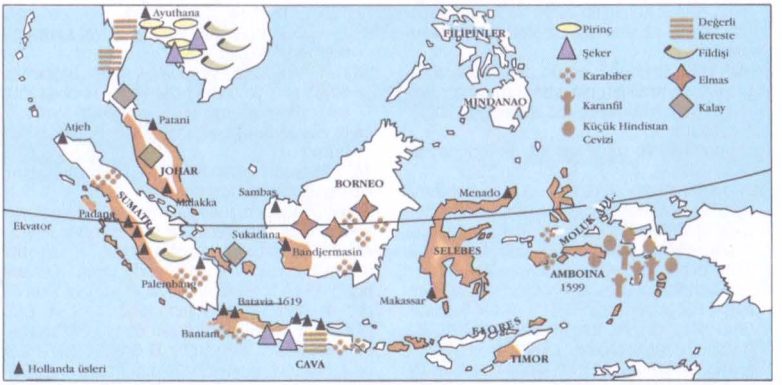
1659 Pireneler barışı ile (S.259) Fransa'ya geçer.

İspanyol döneminde kültür

İspanyol adetleri, modası, merasimleri ve şövalyenin kahramanlıklarını ve maceralarını anlatan **Amadis romanları** Avrupa'ya yayılır. Şiir ve resim sanatları en fazla bu dönemde gelişir. **Cervantes**'in (1547-1616) hicivli şövalye romanı 'Don Kişot' ile LOPE DE VEGA'nın (1562-1635) ve CALDERÓN'un (1600-81) dramları dünya edebiyatında yer alırlar. - Ressamlar **El Greco** (1541-1613) ile MURILLO'nun (1617-82) dini konuları ele almalarına karşılık, VELÁZQUEZ (1599-1660) saray yaşamını betimler. - Cizvit SUÁREZ (1548-1617) devletler hukukuna ilişkin bir kuram geliştirir.

Hollanda'nın Özgürlük Savaşı 1568 - 1648

17. yy. da Hollanda - Hindistanı

Habsburg döneminde Hollanda (1477-1568)

1477 **Burgonya mirasıyla** (S.193) Hollanda dahil güney vilayetleri I. MAXIMILIAN'a düşer; kuzey vilayetleri 1543'e kadar miras yoluyla Habsburg'a geçer.

1512 Burgonya imparatorluk bölgesi oluşturulur ve 1551'de V. KARL tarafından hanedanın İspanyol koluna devredilir.

17 vilayetin **özelliği**: 1. Roman güney (Valonlar) ile Germen kuzey (Flamanlar) arasında ırkçı ve milli uyuşmazlıklar; 2. fakirleşmiş taşra soyluları ile zengin kent burjuvaları arasında ekonomik uyuşmazlıklar; 3. Katolik güney ile erkenden Lutherci öğretiye, Anabatistliğe (S.233) ve 1563'ten itibaren Calvinciliğe açılan kuzey arasında dini uyuşmazlıklar; 4. tarihi haklardan ötürü siyasi uyuşmazlıklar. Her kent ve her vilayet **Hollanda'daki özgürlüklerini** inatla savunur.

Teşkilat: Her vilayet kraliyet temsilcisi ve üst zümre temsilciliğiyle özerk yönetilir; genel vali, devlet şûrası ve birleşik vilayet meclisi (Generalstaaten) tarafından yönetim gevşek biçimde denetlenir.

Önemi: Avrupa'nın, 200'den fazla kentiyle en fazla gelişme gösteren endüstri bölgesi olarak kraliyet ülkesi, Amerika'nın gümüşünden 7 kat fazla vergi elde eder. "Ticaret merkezleri" Rotterdam'la Anvers'te dünya ticaret mallarının yaklaşık % 50'si aktarılır. Avrupa para piyasasının merkezi Anvers borsasıdır. - Tahakküm politikası açısından da "Avrupa'nın iç kalesi" başı çeker (Fransa'yı kıskaca alır). İleri gelen politikacılar Genel Vali [1559-67] PARMA'lı MARGARETE ile danışmanı Kardinal GRANVELLA'dır. Granvella'nın izlediği İspanya politikası, valiler EGMONT, HOORN ve **Nassau-Oranien'li Wilhelm (1533-84)** liderliğindeki halkı incitir.

II. PHILIPP ne dini ne de siyasi özgürlüklere göz yumar; Hollanda'yı "ispanyollaştırmak" amacıyla

1565 engizisyonu daha da katı uygular ve piskoposluk idari bölgelerini küçültür. - Protestolar (dilekçeler) reddedilir, soylu sözcülerle **Geusen** (dilenci) denilerek alay edilir. EGMONT'la ORANIEN

1566 huzursuzluklara ve ikonaları tahrip eylemlerine karşı çıkarlar. Buna rağmen kral "asayişi sağlama" görevini "sert dük" ALBA'ya verir.

1567 Özel mahkemeleri (Brüksel "kanlı konseyi") olan bir askeri dikta kurulur.

1568 EGMONT'la HOORN idam edilirler.

Hollanda'nın bağımsızlık savaşı (1568-1648)

ORANIEN'li WILHELM Nassau'da paralı askerleri toplamakla birlikte, meydan savaşında ALBA ile baş edebilecek durumda değildir. Buna karşılık **Wassergeusenler** (kıyılardaki özgürlük savaşçıları) İspanyol deniz nakliyatlarına ve üslerine başarılı saldırılar yaparlar.

1572 Briel ile Vlissingen alınır.

1573 ALBA görevden alınır. - İspanyol askerlerinin yağma ve terör eylemlerine karşı bütün vilayetler

1576 Gent asayişinde birleşirler. Usta bir siyasetçi olan yeni genel vali

1578-92 Alexander Farnese Katolik güney vilayetlerinin özgürlüklerini onaylar ve bunları

1579 Arras Birliği içinde yeniden İspanya'ya kazandırır. -

1579 Kuzey vilayetlerinin **Utrecht** (karşı) **Birliği** Hollanda'yı böler. II. PHILIPP, ORANIEN'i kanun dışı ilan eder ve ortadan kaldırılmasını talep eder. Birlik cevaben,

1581 İspanyol "tiranı ve kanun ihlalcisi"nden **bağımsızlığını ilan eder.**

1584 ORANIEN Delft'te öldürülür.

"Generalstaaten" teşkilat yapısı: 7 cumhuriyetin milletvekilleri Lahey'de **Hollanda'nın** (tüm ülke için de bu isim kullanılır) başkanlığında toplanır; Hollanda beşer yıllığına Ratspensionäri (ya da Landadvokatı) atar. İlk siyasi lider: OLDENBARNEVELDT (1547-1619). FARNESE yeniden saldırır: Flander ile Brabant geri alınır.

1585 Anvers'in düşmesinden sonra İngiltere (LEICESTER) Generalstaaten'i açıkça destekler (S.247). İspanyol-Portekiz sömürgelerine yapılan saldırılardan, Güney Afrika, Hindistan, Güneydoğu Asya'da (Molük -Baharat- Adaları; Hollanda Hindistanı) **Hollanda sömürge imparatorluğu** doğar. İspanya bile "düşmanla ticarete" muhtaçtır; bu suretle kendine yönelik savaşı finanse eder. Karada da Hollanda'yı yenmek mümkün değildir. İspanya ordusunun dikkati İngiltere ve Fransa tarafından başka yöne çekilir (S.243); ayrıca ülkenin

1585-1625 Moritz von Oranien gibi bir organizasyon ve taktik dehası vardır.

1591-98 Karşı saldırılar İspanyolları doğuda ve güneyde geri püskürtür.

1609 12 yıllık bir ateşkes yapılır. ORANIEN ile Ratspensionär arasındaki parti kavgaları

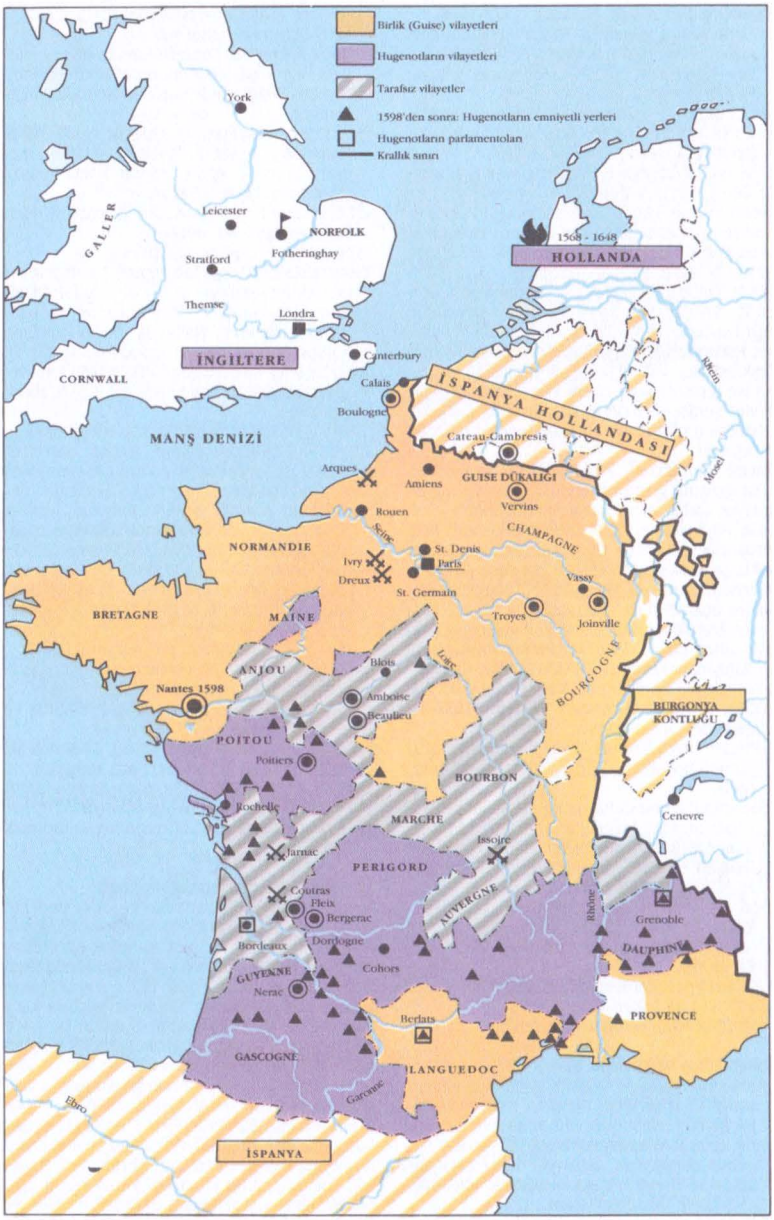
1619 OLDENBARNEVELDT'in idamıyla son bulur.

1621 İspanya ile nihai savaş; İspanya

1648 Lahey barışı ile yeni cumhuriyeti tanımak zorunda kalır.

17. yy.da Hollanda'nın parlak devri

Savaşla geçen 80 yıl zarfında ticaret ve endüstri kuzeye (Amsterdam) kayar. Hollanda dünyanın en büyük ticari gücü olur. Kendine ait ordusu ve siyasi imtiyazları bulunan **Doğu Hint Şirketi** (1602) ile Batı Hint Şirketi (1621), sömürgelerin işletilmesini üstlenirler. Bu deniz gücüne karşı İngiltere'de 17. yy.ın ortasında üstün bir rakip doğar (S.267). **Resim sanatının getirdiği kültürel gelişme: Peter Paul Rubens** (1577-1640) ve VAN DYCK (1599-1641) ile Flaman okulu: Barok alegoriler, portreler. - FRANS HALS (1580-1666), JAN STEEN, RUYSDAEL, VERMEER v.d. Hollanda ekolünün daha gerçekçi türlerini, deniz manzaralarını, peyzajlarını resmederler; **Rembrandt** (1606-69): Portreler, grup resimleri; kendi resim türü olarak iğne kazısı. **Bilim**: SPINOZA (S.256) ve "devletler hukukunun babası" **Hugo Grotius** (1583-1645), filolog LIPSIUS ile doğa araştırmacısı LEEUWENHOEK'ten daha fazla ün kazanırlar.

Hugenot Savaşları döneminde Fransa 1562 -1598

Fransa'da iç savaşlar

1547-59 II. Henri Habsburg'la mücadelede (S.243) imparatorluğun Protestan prensleriyle birleşir (S.237) fakat Fransız Hugenotlara baskı ve zulüm uygular (S.241); turnuvada ölmesi bir krize yol açar.

1559-60 MARIA STUART ile evli olan II. FRANÇOIS (15 yaşındadır), Stuart'ın akrabaları Katolik Guiselere bağımlıdır.

1560-74 IX. CHARLES (10 yaşındadır) annesi Katharina Medici'nin hükümranlığı altındadır; Katharina çıkar sağlamak için Bourbonlarla (NAVARRA'lı ANTON) Guiseleri birbirine karşı kullanır. St. Germain kararnamesinde koşullu olarak tanınan Hugenotlara Guiseler

1562 Vassy katliamında saldırırlar; bu saldırı toplam sekiz

1562-98 Hugenot savaşını başlatır. İspanya Guiseleri, İngiltere Hugenotları destekler (Pfalz seçici prensliği ve Hessen de askeri yardımda bulunur). Her iki soylu partisinin liderleri **Franz Gui e** ile **Loui Condé** öldürülürler; bu, **monarkomaklann** tiranların öldürülmesinin caiz olduğu şeklindeki kuramının sonucudur (BEZA [S.238] ve Cizvit MARIANA da bu görüşü savunur). **Heinrich Gui e** ile **Amiral Coligny** savaşı sürdürürler. Üçüncü bir "politikacı partisi"ne, 1576'da 'De la République'i yazan **Jean Bodin** (1530-96) dahildir. **Devletin egemenliği** öğretisiyle saltçılığı (S. 259) hazırlar.

1570 St. Germain barışı: Hugenotlara emniyette oldukları dört yer verilir. COLIGNY kralı İspanya aleyhtarı bir politika izlemeye ikna eder. KATHARINA, kızının **Navarra'lı Heinrich'le** evlenmesini, COLIGNY ile Hugenotları ortadan kaldırmak için vesile olarak görür.

1572 Bartholomäu gecesi (Paris'te kanlı düğün): Yaklaşık 20 000 Hugenot (3000'i Paris'te) öldürülür. Ancak Hugenotlar **La Rochelle'de** direnirler ve güneyde kendi askeri örgütlerini kurarlar. III. HENRI [1574-89] onların baskısına 1576 tarihli Beaulieu kararnamesiyle boyun eğer. Hugenot NAVARRA'lı HEINRICH tahtın meşru varisi olunca, Katolik **birlik** (HEINRICH GUISE) 1584'te İspanya ile ittifak kurar.

1585-89 Paris'i ele geçirmek amacıyla yapılan "üç Heinrich savaşı". Kral HEINRICH GUISE'i öldürtür, kendi de öldürülür.

1589-1610 Bourbon'lu IV. Henri ittifaka ve İspanyol ordularına karşı savaşır,

1593 Katolikliğe geçer ("Paris bir ayine değer!") ve savaşlara son verir.

1598 Nante kararname i: Hugenotlara vicdan hürriyeti, kültlerini sınırlı biçimde yerine getirme hakkı, siyasi eşitlik ve güvende olacakları yerler tanınır.

Sonuç: Fransa Katolikliği muhafaza etmekle birlikte, siyasi ve kültürel açıdan Protestan azınlığı entegre eder. Krallık soylulara galip gelir; IV. HENRI milli üniter devleti gerçekleştirir. Bakan **Sully** tarım ve maliyeyi düzenler; ticaret ve endüstri kalkınır; Kanada'da ilk Fransız kolonisi kurulur (S.277).

Tudor Hanedanı döneminde İngiltere

1485-1509 VII. Henry, yıldız kamara ının (kraliyet özel mahkemesi) yardımıyla adaleti ve düzeni yeniden tesis eder, yerel yönetimi sulh hakimlerine devreder ve kızının İSKOÇYA'lı IV. JAMES'le [1488-1513] evlenmesiyle adanın birliğine giden yolu açar (S.267).

1509-47 VIII. Henry, Kardinal WOLSEY'in (1530'a kadar) teşviklerine uyarak Fransa ve İskoçya ile savaşlar yapar.

1513 Flodden savaşı: İskoç ordusu ağır biçimde bozguna uğratılır. - Kral kilisenin zararına olarak otoritesini güçlendirir (S.238) ve

1542'den itibaren kendisini İrlanda kralı olarak adlandırır. - VI. EDWARD (9 yaşındadır) adına hami olarak Somerset dükü (SEYMOUR), onun devrilmesinden sonra Northumberland dükü (DUDLEY) hükümet eder; Dudley veliahtlık sırasını değiştirmek ister ve idam edilir.

1553-58 Katolik Mary (S.238) siyasi yönden V. KARL'a açılır, İngiltere'yi İspanya'nın Fransa ile savaşına karıştırır ve 1558'de Calais'yi kaybeder.

1558-1603 I. Elizabeth (Katoliklerin görüşüne göre ANNE BOLEYN'in evlilik dışı kızı), Lord **Burghley'in** (WILLIAM CECIL, 1520-98) yardımıyla otoritesini kabul ettirir (S.238).

1559/60 Calvinci soyluların muhalefeti lehine İskoçya'ya müdahale (S.241). Fransız sarayında Katolik olarak yetiştirilmiş olan

1542-67 MARIA STUART geri döner, eşinin (DARNLEY) katiliyle (BOTHWELL) evlenir, bu yüzden tahttan inmek zorunda kalır, 1568'de İngiltere'ye kaçar ve bir Katolik partisinden (NORFOLK) güç alarak taht üzerinde hak iddia eder. MARIA hapsedilir;

1587'de idam edilmesi İspanya ile açık bir anlaşmazlığa (1604'e kadar) yol açar. Bundan önce İngiltere Hollanda'yı desteklemiş (S.245) ve İngiliz deniz kahramanları **John Hawkin , Franci Drake,** FROBISHER v.d. gemileri ele geçirmek için özel olarak savaşmışlardır.

1588 İspanyol donanma ı bozguna uğratılır (S. 238); İspanya'nın 1596/97 ve 1599'da yaptığı yeni saldırılar artık adayı tehdit etmez.

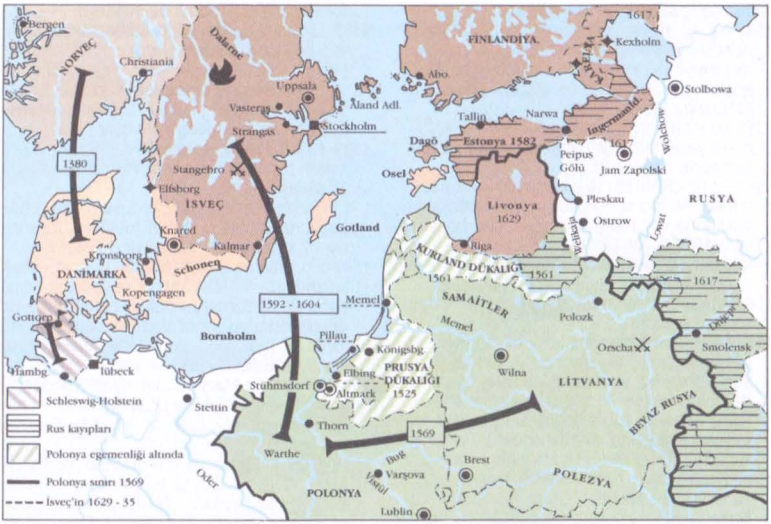
Ticaret ve ekonomi: O güne kadarki ihraç limanlarının İspanya (Anvers, Brügge), Fransa (Calais) ve Hansa birliği (Hamburg) tarafından bloke edilmesi yeni pazar arayışını teşvik eder. **Merchant Adventurers** (üyeleri kendi başlarına ticaret yaparlar, gemi ele geçirirler) hisseye dayalı ticaret şirketleri oluştururlar: 1554 Moskovy Comp., 1581 Levante Comp.;

1600 East India Com any (S.275). - İngiliz sermaye ekonomisi

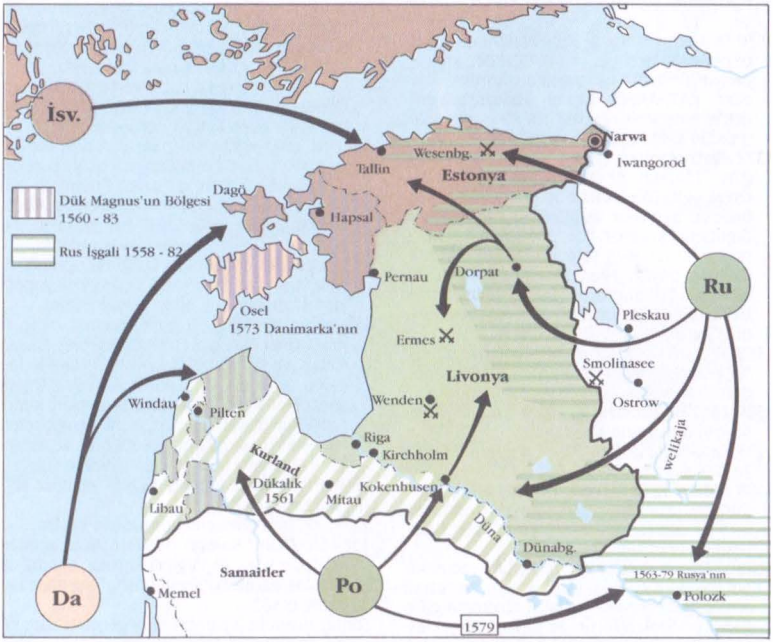
1571 Londra borsasının açılmasıyla başlar.

1584 **Sir Walter Raleigh** (1552-1618) tarafından ilk İngiliz kolonisi **Virginia** kurulur. Londra'da 1598'de Hansa birliğinin Stalhof acentası kapatılır (S.183).

Sonuç: İngiltere İspanya'nın hegemonyasını kırar, önde gelen Protestan güçlü devlet olur, kültürel bir gelişme (S.212) yaşar ve sömürgeci olarak yükselişinin temellerini atar.

16.yy'da Baltık Ülkeleri

Livonya'yı elde etme mücadelesi 1558 - 1582

Polonya soylu cumhuriyetinin oluşumu

1506-48 I. SIGISMUND

1515 Pressburg (Bratislava) ve Viyana kongresinde Bohemya ve Macaristan'dan feragat eder; I. MAXIMILIAN (S.219) buna karşılık Polonya'nın Prusya üzerindeki tımar egemenliğini onaylar; Prusya

1525 laik bir dukalığa dönüştürülür (S.235) Rusya'nın, Osmanlıların ve İsveç'in tehdidi altındaki Litvanya

1569 Lublin Birliğine dahil olarak bağımsızlığından vazgeçer; ortak bir diyet meclisi kurulur; Litvanya ve Polonya soyluları arasında uzlaşma sağlanır.

Teşkilat: Küçük soylu (szlachta) magnatların imtiyazlarını elde eder. Derebeylik (özgür köylüler para ve ürün verirler) **büyük özel çiftlik** sahipliğine dönüştürülür (S.215); Kral, magnatlar (senatoda) ve szlachtadan oluşan Sejm'de (meclis) temsil edilmeyen özerk kentler vardır.

1505'ten itibaren her bir yasa için hepsinin onayı (Liberum Veto) gereklidir. Siyasi otorite, genellikle dış etkiler altında bulunan magnat partilerinin (konfederasyonlar) elindedir.

1572 Articuli Henriciani (1572-74 Polonya Kralı VALOIS'lı HEINRICH'ten): Soyluların itiraz hakkı, seçme ve din özgürlüğü.

Kültür: Son Jagiellolar döneminde "Polonya'nın altın çağı" başlar: Dini hoşgörü (S.241); "Weichsel -Vistül- gotiği" gelişir; İtalyan Rönesansı "Krakov Resim Akademisi"ne nüfuz eder; Alman ve Flaman sanatçılar (VEIT STOSS) etkilidir. Hümanizmin merkezi Krakovi üniversitesinde CONRAD CELTIS ile COPERNICUS (S.221), hukukçular PAUL WLODKOWIC, JAN OSTOROK etkindirler; şair JAN KOCHANOWSKI (1530-84).

Jagiello hanedanının son bulmasından (1572) sonra

1574 çifte seçim yapılır. Habsburg tarafının adayı II. MAXIMILIAN (S.251) politikacı ZAMOYSKI (1542-1605) tarafından

1575-86 Istvan Bathory lehine dışlanır. Bathory Kazakları da askere almak suretiyle orduyu güçlendirir ve IV. IVAN'a karşı üç başarılı sefer yapar.

1587-1632 III. SIGISMUND Wasa (1592-1604 İsveç'in de kralı), karşı reformasyonu teşvik eder (S.241).

1607-09 Wasa'nın "absolutum Dominium"una karşı soylular ayaklanır; Moldavya prensliğinde Türklerle savaşlar; BOGDAN HMELNITSKI (1593-1657) liderliğindeki Ortodoks Kazakların ilk ayaklanmaları.- Moskova'daki kargaşalıklara müdahale (S.203).

1610 Başkomutan (hetman) ZOLKIEWSKI Kluszyn'de galip gelir ve Moskova işgal edilir; ancak Polonya'nın çarlık tahtı üzerinde hak iddia etmesine karşı milli Rus ve İsveç direnişi oluşur ve

1618 Deulino ateşkes antlaşmasına kadar sürer.

1621 Türklerle Chotin barışı yapılır, ancak Livonya İsveç'e geçer.

16. yy.da Wasalar döneminde İsveç

1513-23 II. CHRISTIAN (1481-1559) imparatorluk naip II. STEN STURE'yi yener ve taç giydikten sonra

1520 Stockholm katliamında muhaliflerinden intikam alır. Dalarne'de halk ayaklanır.

1523-60 I. Gustav Wasa Lübeck'in mali yardımıyla Danimarkalı son birlik kralını 1523'te yerinden eder. Strängnäs diyet meclisinde kral seçilen WASA, içteki itirazlara rağmen İsveç milli devletini kurar. Yönetimi yeniden teşkilatlandırır: Vergiler diyet meclisince onaylanır (mecliste 4 grup vardır: Soylular, rahipler, burjuvalar, köylüler). - Lübeck'e olan mali bağımlılıktan kurtulmak amacıyla kilise mallarına

1527 reformasyonun başlatılmasından (S.241) sonra el konur. Danimarka Lübeck'e karşı desteklenir. 1533 devrimiyle belediye başkanı olan JÜRGEN WULLENWEWER (1492-1537) Hansa birliğinin gücünü yeniden canlandırmak amacıyla

1534-36 kontlar savaşını başlatır, görevden alınır ve idam edilir. -

1568-92 III. JOHANN'ın evliliği Polonya'daki Wasa hanedanının Katolik dalını kurar. Oğlu

1592-1604 SIGISMUND Polonya ve İsveç krallıklarını birleştirir, ancak izlediği Katolik siyaset nedeniyle

1598 Stangebro savaşında yenilir ve diyet meclisi tarafından görevden alınır. -IX. Karl'ı [1604-11] İsveç'in en büyük kralı izler:

1611-32 II. Gustav Adolf (17 yaşındadır).

1621 Savaş malzemeleri Avrupa'nın en modern ordusunu yaratır; köylüler askerlikle yükümlüdür.

16. yy.da Baltık Denizi'nde egemenlik mücadelesi

Rusların Baltık Denizi'ne ilk hücumlarını, Livonya bölge başkanı

1494-1535 WOLTER VON PLETTENBERG

1502 Smolinasee savaşında geri püskürtür, ancak parçalanan tarikat devletini yeniden toparlayamaz. - IV. IWAN döneminde (S.203)

1558 Livonya'yı ele geçirme savaşı verilir; Livonya Polonya himayesine girer. - DANİMARKA Kralı II. FRIEDRICH [1559-88] kardeşi HOLSTEIN'lı MAGNUS için Ösel ve Kurland piskoposluk idari bölgelerini satın aldığında, İsveç müdahale eder. Reval (Tallinn) ve Estonya ona biat ederler. Çöken tarikattan bölge başkanı GOTTHART KETTELER Kurland'ı Polonya egemenliğine bağlı laik dukalık olarak kurtarır. Bu nedenle Polonya Rusya ile anlaşmazlığa düşer: Danimarka ile ittifak içinde

1563-70 İsveç'e karşı üç krallık savaşı yapılır.

1582 Jam Zapolski ateşkes antlaşması: Rusya Livonya ve Polozk'tan feragat eder. **"Dominium maris Baltici"** mücadelesinde **II. Gustav Adolf** galip gelir;

1611-13 Norveç'e ait Lappmarken'ı ele geçirmeye yönelik Kalmar savaşına, DANİMARKA Kralı IV. CHRISTIAN'la (S.253) yaptığı Knäred barış antlaşmasıyla son verir; Christian'ın birlik politikası akamete uğrar. Rusya,

1617 Stolbowa barış antlaşmasıyla Baltık Denizi'ne çıkış yolunu kaybeder.

1621 GUSTAV II. ADOLF **Livonya'yı fetheder.**

Almanya'da karşı reformasyon 1555 - 1648

İmparatorun merkezi otoritesi (1555-1619)
Orta Avrupa'daki en uzun barış dönemi, bitkin düşüp soluklanmaya benzer. Almanya dünya ticaretinin dışındadır; kentler fakirleşir, endüstri çöker; imparatorluk otoritesi kaybolur; büyük şahsiyetler yoktur.

1556-64 I. Ferdinand [1558'den itibaren seçilmiş imparatordur] din barışını pekiştirmeyi amaçlar. Son uzlaştırma girişimi

1557 Worms din görüşmelerinde yapılır: Protestan prensler "ruhani çekince"yi, Katolik prensler "gizli açıklama"yı (S.235) tanımazlar. Lutherci öğretiye meyleden

1564-76 II. MAXIMILIAN Trento konsili (S.239) kararlarının ilan edilmesini reddeder ve dini konularda tarafsız olduğunu belirtir. Protestanlık en çok bu dönemde yayılır (Kuzey Almanya'daki piskoposluk idari bölgeleri Protestanlığa geçer).

1576-1612 İspanya'da Cizvitler tarafından eğitilen II. RUDOLF Habsburglara ait miras topraklarında karşı reformasyonu başlatır. Çekingen ve eksantrik Rudolf, Prag'da Hradçani şatosunda etrafına simyacıları, seyisleri ve astronomları (KEPLER, S.256) toplar, yönetimi saray memurlarına bırakır. İlk olarak kardeşi

1612-19 MATTHIAS Habsburg üstünlüğüyle imparatorluk otoritesini yeniden tesis etmeye çalışır.

Prensliklerin yayılması
İmparatorluk yönünden bir engelle karşılaşmayan prensler kolluk nizamnameleri ve yeni yönetim makamlarıyla otoritelerini pekiştirirler. Dış politikaları topraklarını genişletmeyi (evlilik, miras sözleşmeleri, davalar ve ruhaniler tarafından verilen mülklerin alınması) hedef alır. Prenslik kiliseleriyle (S.235) devlet görevlerine, eğitim ve yardım yükümlülükleri eklenir; prensin Tanrının memuru olduğu şeklindeki geleneksel görüş yerleşir. Mezheple ilgili konular "Hıristiyan refah devleti"nin politikasını belirler.

Protestanlıkta Bölünme
Saray ilahiyatçıları inanç öğretilerini ne kadar gözden geçirir ve tartışırlarsa, bir yandan Lutherci öğretiyi parçalayan, diğer yandan imparatorluğun Protestan prenslerinin birliğini bozan akımlar da o kadar dogmatik biçimde yerleşir. Dini gücün yerini, teolojik yönden inatla kendi görüşünün doğruluğunu savunma alır; bu tutum özellikle Philippçiler (MELANCHTHON tarafından 1540'da tasarlanan 'Variata' yandaşları) ile FLACIUS ILLIYRICUS etrafında toplanan Ortodokslar arasında belirgindir.
Kelime-i şahadet ifadesi tartışmalarına ilişkin 1577 tarihli Lutherci uzlaşma ifadesini (Tübingen Üniversitesi kançıları J. ANDREAE'ye göredir) Lutherci prenslerin çoğu kabul eder. Calvinci devletlere muhalefetleri bu nedenle çok daha katıdır; bu devletlerin ana desteği **Pfalz seçici prensliğidir** ve mezheplerini **Heidelberg kateşizminde** (1563) bulurlar. Pfalz Alman, Fransız, Hollanda ve Bohemya Protestanlığının birleştirici halkası olur.

Lutherci Ortodoksluğun yuvası **Saksonya seçici prensliğidir.** Tutucu ve siyasi bakımdan güçsüz bu prenslik, Protestan Pfalz'dan çok Katolik imparatorla birleşmeye meyillidir. Luthercilik, hükümete itaatle hizmet eden halkın aile dini haline gelir (Lutherci sekincilik).

Katoliklerin karşı reformasyonu
Protestanlıktaki bölünme, en başta Cizvitlerin (S.239) eseri olan Katolik restorasyonunu teşvik eder. Cizvitler Katolik prensler, üniversiteler, okullar ve ayrıca kilise yapımı, ayin alayları, ruhani oyunlar vasıtasıyla halk üzerinde nüfuz kazanırlar. 1552'de Roma'da kurulan Collegium Germanicum rahip yetiştirir. - "Almanya'nın ikinci havarisi", popüler kateşizmler yazan **Petrus Canisius**'tur (1511-97).

1573 Congregatio Germanica (Almanya'yı ilgilendiren konulara ilişkin kardinal komisyonu) vasıtasıyla papalık makamları doğrudan müdahale eder; daimi papa temsilcilikleri (Viyana, Köln) kurar.

1563 Almanya'nın Katolik kalesi **Bavyera**'da karşı reformasyon başlar.

1579 **Avusturya**'da Katoliklerin tepkisi daha katı biçimler alır (Kardinal KHLESL).

1583 Köln'de piskoposluk idari bölgesi kavgasında Katolik taraf galip gelir. Protestanlığa geçen başpiskopos sürülür. Bu başarı diğer piskoposluk idari bölgelerini (Paderborn, Münster, Würzburg) ve

1584-1602 Strassbourg ruhani meclis tartışmasını da etkiler.

1596 Steiermark, Kärnten ve Krain'de din sapkınları Arşidük FERDINAND (S.241) tarafından acımasızca yok edilir. Buna karşılık II. RUDOLF 1606'da Macar üst zümrelerine, Bohemya zümrelerine ise

1609 majeste mektubuyla din özgürlüğünü tanahhüt etmek zorunda kalır (S.253).

IV. PFALZ'lı IV. FRIEDRICH'in [1583-1610] gerçekleştirmeye çalıştığı, imparatorluğun Protestan üst zümrelerinin ittifakı

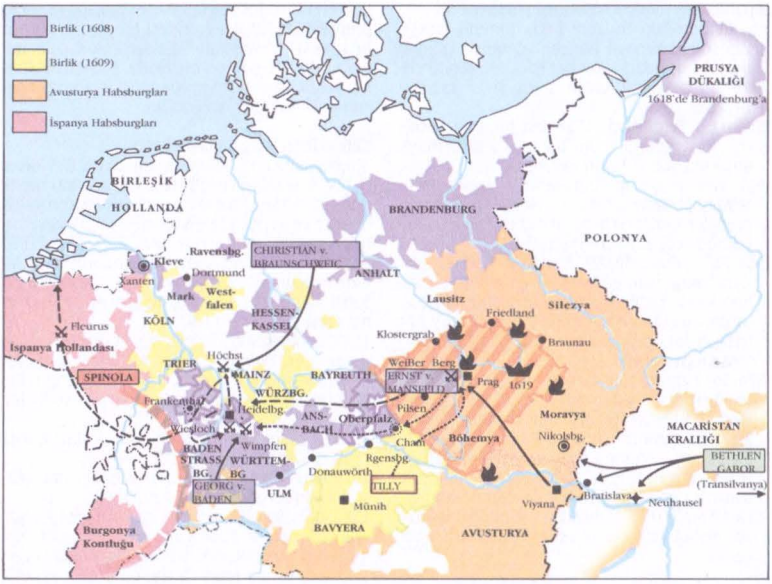
1607 ancak Donauwörth'ün BAVYERALI I. MAXIMILIAN [1597-1651] tarafından işgal edilmesinden sonra sağlanır. Dükü imparatorluk adına yürütmeyle görevli olan Bavyera'nın, Katolik alaylarını bozması nedeniyle kanun dışı ilan edilen Protestan Donauwörth kent cumhuriyetine el konur ve yeniden katolikleştirilir. Din barışının bu ihlali

1608 Regensburg diyet meclisinin bombalanmasına ve **Protestan Birliğinin** (ANHALT'lı CHRISTIAN) kurulmasına yol açar; birliğin Fransa, İngiltere ve Hollanda ile bağları vardır.

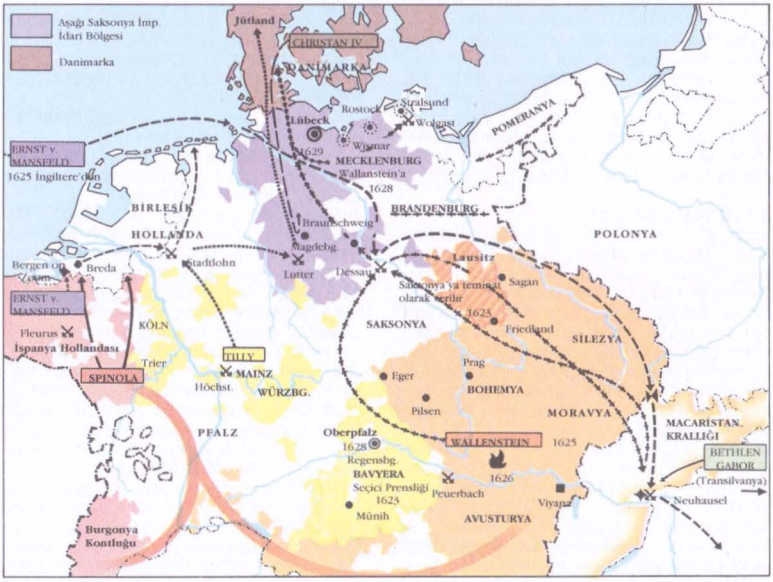
1609 I. MAXIMILIAN VON BAYERN İspanya'yı örnek alarak **Katolik Birliğini** kurar.

1609-14 Jülich-Kleve veraset kavgası; anlaşmazlığa Fransa ve İspanya karışır. Çatışma bir kez daha

1614 Xanten bölünme antlaşmasıyla önlenir: Adayların mezhep değiştirmesinden sonra Brandenburg (artık Calvincidir): Kleve, Mark ve Ravensberg'i; Pfalz-Neuburg (artık Katoliktir): Jülich ve Berg'i alır.

Bohemya - Pfalz Savaşı 1618 - 23

Danimarka - Aşağı Saksonya Savaşı 1625 - 29

1618-48 Otuzyıl Savaşları. Din kavgası olarak başlar ve Avrupa'da iktidar kavgası olarak biter. Bu savaşlarda, Katolik ve Protestan devletler, taşra zümreleri ile prensler, kent cumhuriyetleri ile imparator, Habsburg ile Fransa arasındaki gerginlikler dışa vurulur.

Savaşa yol açan neden: Habsburg hanedanındaki kargaşalıklar

RUDOLF (S.251) ile MATTHIAS arasındaki kardeş kavgasında, her ikisi de üst zümreleri kendi tarafına çekmeye çalışır. 1608'de Avusturya, Macar ve Moravya zümreleri MATTHIAS'ı kral seçerler. Bohemya zümrelerine RUDOLF

1609 Majeste mektubuyla din özgürlüğü, MATTHIAS ise kralı serbestçe seçme hakkı tanır.-

1617 Prag Antlaşmasıyla İSPANYA Kralı III. FELIPE, Bohemya'daki miras hakkından Arşidük FERDINAND (S.251) lehine vazgeçmesine karşılık Habsburglara ait Elsass üzerinde hak kazanır; Ferdinand zümrelerin onayı olmaksızın Bohemya kralı olur. - Protestan kiliselerinin tahrip edilmesinden ve imtiyazların ihlalinden kaynaklanan huzursuzluklar, imparator danışmanlarının (ikinci kez)

1618 Prag'da pencereden atılmalarına neden olur. Genel ayaklanma (Kont THURN) olur ve Savoie dükünün paralı asker lideri Kont VON MANSFELD'in askeri desteğiyle bir zümre hükümeti kurulur.

Bohemya-Pfalz savaşı (1618-23)

THURN Viyana'ya karşı sefere çıkar; Avusturya, Silezya, Moravya ve Macar zümreleri ile Transilvanya (BETHLEN GABOR) katılırlar.

1619-37 İmparator seçilen II. FERDINAND Bohemya tarafından tanınmaz; Bohemya PFALZ'lı V. FRIEDRICH'i (23 yaşındadır) kral yapar. - Papalığın parasal yardımları ile İspanya'nın, birliğin (BAVYERA'lı I. MAXIMILIAN) ve Lutherci

Saksonya seçici prensliğinin yardımları imparatorun karşı saldırıda bulunmasını sağlar. Saksonya Lausitz'i fetheder ve İspanyol birlikleri (SPINOLA) Pfalz'a girerken, birliğin ordusu (TILLY) Bohemya'yı

1620 Beyaz Dağ savaşında yener. "Kış kralı" PFALZ'lı FRIEDRICH Hollanda'ya kaçar; birlik dağılır; BETHLEN GABOR'la

1622 Nikolsburg özel barış antlaşması yapılır. TILLY Heidelberg'e saldırır (kütüphane [palatina] Roma'ya nakledilir) ve Wimpfen'de (BADEN'lı GEORG FRIEDRICH'e karşı), Höchst'te ve

1623 Stadtlohn savaşında (BRAUNSCHWEIG'lı CHRISTIAN'a karşı) galip gelir; Vestfalya ve Aşağı Saksonya işgal edilir.

1623 Bavyera Pfalz seçicilik payesini ve yukarı Pfalz'ı alır; Lausitz Saksonya'ya rehin verilir. - **Bohemya** idamlar ve soyluların mülklerinin yarısına el konulmasıyla korkunç biçimde cezalandırılır. Zor kullanarak yeniden katolikleştirme (150 000 göçmen) ve yeniden Almanlaştırma, Almanlara duyulan kinin temelini atar.

1627 "gözden geçirilerek yenilenen ülke düzeni" ile, bundan böyle Habsburg mirasına dahil ülke olan Bohemya'ya saltçı bir yönetim gelir.

Danimarka-Aşağı Saksonya savaşı (1625-29)

İngiltere, Hollanda ve Fransa'nın parasal yardımlarıyla takviye edilen Holstein Dükü ve "Aşağı Saksonya imparatorluk idari bölgesinin başı" DANİMARKA Kralı IV. CHRISTIAN savaşa müdahale eder.

Albrecht von Wallenstein (1583-1634) imparatora bir ordu tahsis eder. Bohemyalı soylu bir ailedendir, Katolikliğe geçer, imparatorun hizmetine girer, zengin biriyle evlilik ve satın alma yoluyla mülk sahibi olur;

1624'ten beri Friedland düküdür. WALLENSTEIN MANSFELD'i

1626 Dessau köprüsü savaşında yener ve Macaristan'a kadar (Neuhäusel) takip eder.

1626 TILLY Lutter am Barenberg'de IV. CHRISTIAN'ı yener.- WALLENSTEIN'la birlikte kralı Jütland'a çekilmeye zorlar. WALLENSTEIN Stralsund hariç Kuzey Almanya'ya boyun eğdirir, "Baltık Denizi'nin ve okyanusun Generalissimus"u olur ve (Sagan'ın yanı sıra) Mecklenburg'u dukalık olarak alır (1628).

1629 Lübeck barış antlaşması: IV. CHRISTIAN her türlü müdahaleden vazgeçer ve buna karşılık mülkünü muhafaza eder. - II. FERDINAND için ise siyasi açıdan üç olanak vardır: 1. Habsburg evrensel otoritesini kurmak (V. KARL'ın planıdır; muhalifler: Fransa, İsveç); 2. İmparatorlukta saltçı reform yapmak (WALLENSTEIN'ın planıdır; muhalifler: bütün imparatorluk prensleri); 3. Almanya'nın yeniden katolikleştirilmesi (muhalifler: Protestan prensler).

1629 İade fermanı: 1552'den sonra (S.235) Protestanların mülkiyetine geçen bütün kilise bölgelerinin iadesi.

1630 Regensburg seçici prensler toplantısı. Zümrelerinin "bağımsızlığı"nın kaybolacağından endişe duyan prensler WALLENSTEIN'ı görevden aldırırlar.

Savaşın niteliği

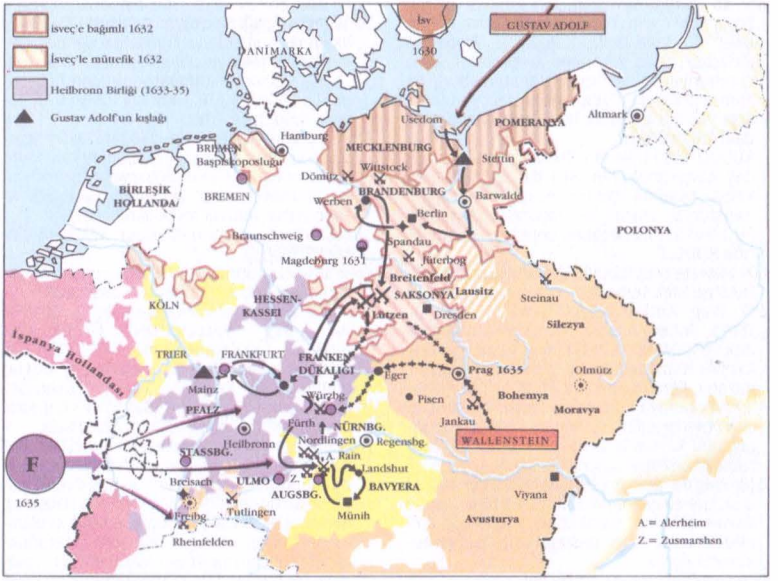
Bakımı çok masraflı olduğu için ordular çoğunlukla küçük tutulur ve bir muharebede istemeyerek riske atılır (yorma taktiğine dayalı savaş). Sefer süresi savaş bütçesine bağlıdır. Ödemelerde gecikmeler paralı askerlerin yükümlülüklerini kaldırır; yağma yaparlar ve halka eziyet ederler. Savaşanlar:

1. Paralı asker liderlerinin (MANSFELD) kumandasında çeşitli silahlar (mızrak, arkebüz, kargı) kullanan paralı birlikler. Özel birlik: İttifakın Katolik ordusu (TILLY);

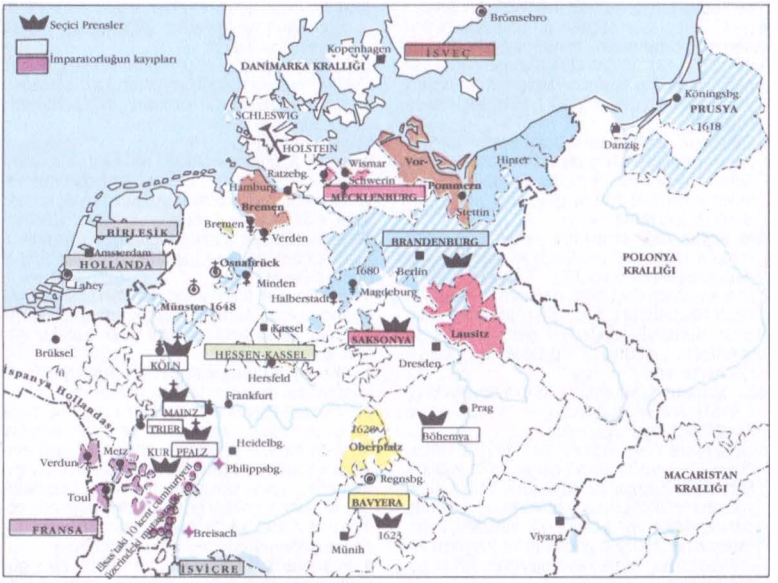
2. "İspanyol dörtgeni"nde disiplinli savaşma yöntemiyle İspanyol ordusu (S.243);

3. WALLENSTEIN'ın herhangi bir mezhebe bağlı olmayan ordusu: Katı kamp ve savaş disiplini olmakla birlikte yağmaya izin vardır. İşgal edilen ülke savaşın bütün yükünü karşılamak zorundadır. "Savaş savaşı besler" ilkesi ödemelerin vaktinde yapıldığı büyük orduları garanti etmekle birlikte, savaş bölgelerinin korkunç biçimde yerle bir edilmesine neden olur;

4. Müteharrik savaş tertibi ve büyük ateş gücüyle İsveç milli ordusu. Başlarda kralı ve Lutherci inanç için savaşır, ancak sonraları yozlaşarak savaşın kabusu haline gelir.

İsveç ve Fransa - İsveç Savaşı 1630 - 48

Westfalya Barışı 1648

İsveç savaşı (1630-35)
RICHELIEU aracılığıyla Polonya ile yapılan barıştan (S.249,259) sonra
1630 İsveç Kralı II. Gustav Adolf, Protestanların davasını korumak, ayrıca İsveç'in otoritesini pekiştirmek ve Baltık'taki mülkiyetini genişletmek amacıyla Usedom'a çıkar.
1631 Habsburg'a karşı savaşın itici gücü Fransa ile Bärwalde parasal yardım antlaşması. - Kral Protestan nüfus tarafından olumlu karşılanır, Protestan üst zümreleri (Brandenburg, Saksonya) "kuzeyli aslan"a ancak
1631 Magdeburg'un TILLY ve PAPPENHEIM tarafından tahrip edilmesinden ve yağmalanmasından sonra katılırlar. - Viyana'da "karlar kralı" olarak alay edilen GUSTAV ADOLF, Kuzey Almanya'daki Protestanlığı, TILLY kumandasındaki imparatorluk ordusunu
1631 Breitenfeld savaşında bozguna uğratarak kurtarır, Thüringen'le Franken'den geçer, Pfalz'ı kurtarır ve Mainz'da kışı geçirir.
1632 Lech kıyısında Rain'da galibiyet, TILLY savaşta ölür; Münih ve Nürnberg kapılarını açarlar. "In absolutissima forma" (özel yetkilerle donatılmış) olarak yeniden başkomutanlığa atanan WALLENSTEIN Saksonları Bohemya'dan sürer, GUSTAV ADOLF'u Viyana'ya planladığı hücumdan ve Nürnberg yakınındaki daimi kampından vazgeçmeye zorlar.
1632 Lützen savaşı: İsveç galip gelmekle birlikte GUSTAV ADOLF ölür. Askeri ardılları BERNHARD VON WEIMAR ile İsveçli generaller HORN, BANÉR, sonraları da TORSTENSON ile WRANGEL'dir. Başvekil OXENSTIERNA siyasi yönetimi üstlenir (S.271).
1633 "Almanya'nın bağımsızlığı ve İsveç'e tarziye" amacıyla Heilbronn birliği. - BERNHARD VON WEIMAR Franken dukalığını alır, Yukarı Pfalz'ı ve Tuna'ya kadar Bavyera'yı fetheder. WALLENSTEIN Silezya'yı almakla birlikte, I. MAXIMILIAN VON BAYERN'i zor durumda bırakır.
1633 Pilsen taahhütnamesiyle subaylarının sadakatini garantiler, kendi otoritesine dayanarak İsveç ve Saksonya ile barış görüşmeleri yapar. Görevden alınarak kanun dışı ilan edilmesinden sonra
1634 Eger'de İrlandalı albay BUTLER tarafından öldürülür.
1634 Nördlingen savaşında İsveç Güney Almanya'yı kaybeder. II. FERDINAND iadeden vazgeçerek Saksonya ile
1635 Prag barışını imzalar; bu barış antlaşmasına Protestan üst zümrelerin neredeyse hepsi katılır. Bir imparatorluk ordusunun yabancıları sürmesi öngörülür.

Fransa-İsveç savaşı (1635-48)
Fransa BERNHARD VON WEIMAR'la ittifak içinde, iki ayrı yerde çığrından çıkmış olarak süren savaşa aktif olarak katılır. -
1637-57 III. FERDINAND'la barış yapılmasına olan genel meyil artar. Ancak yeni kurulan
1638 Fransa-İsveç ittifakı savaşı ve halkın savaştan duyduğu acıları uzatır.

Saksonya/Bohemya: İsveçlilerin yükü
1636 BANÉR'in Wittstock zaferinden sonra hafifler ve yeniden ilerlenir. Viyana'ya yapılması planlanan bir hücumdan vazgeçilir (TORSTENSON).
1643 Danimarka savaş ilan eder (S.271).
1644 Münster ve Osnabrück'de uzun süren barış görüşmeleri başlar; İsveç'le Brandenburg arasında ateşkes yapılır; Saksonya buna katılır.
Yukarı Almanya: BERHARD VON WEIMAR
1638 Breisach'la Elsass dukalığını fetheder. Ölümünden sonra Fransızların ilerlemesi
1643 Tuttlingen'de Bavyeralı General MERCY tarafından durdurulur. Fransızlarla İsveçliler
1645 Alerheim'da (TURENNE) ve Jankau'da (TORSTENSON) zafer elde ederler. Bavyera'yı kısakaca alarak yapılan saldırı savaşı sona erdirir.
1648 Münster'de Fransa, Osnabrück'de İsveçle yapılan **Vestfalya barışı;** bu iki ülke barışın hamileridir.

Vestfalya barışının sonuçları
1. Dini hükümler: Calvinciler dahil edilerek Augsburg Din Barışı (1555) onaylanır. 1624, kilisenin mülkleri ve mezhebi yönünden "normal yıl" olarak kabul edilir. Mezhep değişikliğine otorite tarafından göz yumulması öngörülür (istisna: Yalnızca Katolikliğin geçerli olduğu imparatorluk miras topraklarıyla Yukarı Pfalz).
2. Anayasayla ilgili hükümler: İmparatorluk hakları (yasama, antlaşmalar), diyet meclisinin (1663'ten itibaren daimi elçiler kongresidir, S.263) onayına bağlı kılınır; "Ius foederationis" (imparatora ve imparatorluğa karşı olmadığı sürece ittifak kurma hakkı) ile **imparatorluk üst zümrelerine tam egemenlik** tanınır. Bavyera seçici prenslik olarak kalır, Pfalz seçicilik payesini yeniden alır.
3. Siyasi hükümler:
Fransa: Sundgau'yu, Metz, Toul, Verdun piskoposluk idari bölgeleri üzerinde vekilliği; Elsass'taki 10 kent cumhuriyeti üzerinde mutasarrıflığı (Vogtei) ve böylece köprü başları Breisach ve Philippsburg'la tahkim edilmiş Ren sınırını elde eder.
İsveç: Stettin ve Rügen dahil Vorpommern'i, Wismar'ı; Bremen, Verden'i alır; böylece Weser, Elbe ve Oder mansaplarının denetimini ve diyet meclisinde sandalye ve oy hakkı elde eder;
Bavyera: Yukarı Pfalz; **Saksonya:** Lausitz;
Brandenburg: Hinterpommern ile Halberstadt, Kammin, Minden piskoposluk idari bölgelerini alır, Magdeburg Başpiskoposluğuna adaylığı elde eder.
İsviçre ile **Hollanda** imparatorluk birliğinden ayrılırlar.
Önemi: Dini hoşgörüye sahip laik devlet devri başlar.
Avrupa'da Habsburg hegemonyası tehlikesi ortadan kalkmıştır. Yeni büyük devletler (Fransa, İsveç, Hollanda) yükselirler.
Almanya'da prenslerin "bağımsızlığı" imparatorun merkezi otoritesine galip gelir; imparatorluk dağılarak devletler birliğinden oluşur.

Barok (1600-1750)
Saray stili dönemi olarak barok (Portekizce barocco = gayri muntazam inci), karşı reformasyonun ve saltçılığın getirdiği yaşam duygusunu temsil eder, organik olarak Rönesansı bitirir, onun gibi İtalya'dan (MICHELANGELO) çıkar, önceleri Katolik güneyde ve Hollanda'da (resim sanatı S.245) yayılır ve gelişerek ilk uluslararası stil haline gelir. Sanat, tipik ifadesini kilise ve prenslik yapılarında bulur.

Mimari: Heykelcilik ve resim sanatıyla bağlantılı olarak, pitoresk biçimler, kıvrak kütleler ve aşırıya kaçan dekoratif bezeklerle "büyük stil"i (H. WÖLFFLIN'e göre) yaratmaya çalışır. **Kiliselerde** (örnek Roma'daki Il Gesu 1585), oval vurgulu yatay kesit üzerinde merkezsel ve kubbeli yapı, parlak renklerde (beyaz, altın sarısı) dalgalı ana mekanla birleşir: Tavan resimleri, heykeller, bezekler, kıvrımlı sütun grupları. - Geometrik düzenli parklarla çevrili **saray** (örnek Versailles S.261) da benzer unsurlar gösterir: Merdiven sahanlığıyla beraber bezekli orta bina, yan kanatlar ve galeriler, yüksek küçük köşe köşkleri. **Başkent** saraya odaklanır (örneğin Karlsruhe). İtalya'da mimarlarda **Borromini** (1599-1667) ile **Bernini** (1598-1680); **Franken'da Dientzenhofer** ailesi ile **Schönbom** prens piskoposlarının mimarı **Balthasar Neumann** (1687-1753) önde gelirler. Bavyera'da **Asam** kardeşler, Vestfalya'da **Schlaun,** Saksonya'da **Bähr** (Avusturya S265; Dresden, Berlin S.263) etkilidirler. JONES (1573-1652) ile WREN (1632-1723) İngiltere'de daha katı olan **Palladio stilinin** temsilcileridir.

Müzik: İtalya'da müzik stili eski biçimlerin toplanmasıyla veya yenilerinin (füg, süit, kantat, konçerto grosso, sonat) bulunmasıyla değişim gösterir. **Monodi** çok sesli kompozisyona (kontrpuan) karşı yerleşir, kilise sesleri melodi ve harmoniyi vurgulayarak majör ve minör ses türlerine indirgenir (rakamlı baso). FRESCOBALDI (öl. 1643), **Corelli** (1653-1713), **Vivaldi** (1680-1743) "Ars nuova"yı geliştirirler (Org, vokal ve enstrumental müzik), bu tür İngiltere'ye PURCELL tarafından sokulur. - Dini içerikli **oratoryo,** lirik-epik ses yaratıcılığı olarak ortaya çıkar; **Monteverdi** (1567-1643), CAVALLI ve SCARLATTI, dramatik resitatiften ve lirik aryadan **operayı** geliştirirler. İtalyan orkestra şefleri operayı Avrupa'daki prens saraylarına getirirler. **Lully** (1632-1787) kahramanlıkları konu alan operanın, **Rameau** (1683-1764) milli Fransız operasının temelini atar. - SCHÜTZ (1585-1672) ile BUXTEHUDE'nin (1636-1707) ön hazırlığını yaptığı **Alman müziği,** Leipzig Thomas kilisesi kantoru **Johann Sebastian Bach** (1685-1750) ile ilk doruk noktasına ulaşır. **Georg Friedrich Händel** (1685-1759) 1712'den itibaren İngiltere'de faaliyet gösterir. - 1750'den itibaren Viyana, GLUCK (1714-87), **Joseph Haydn** (1732-1809) ve **Mozart** (1756-91) ile **klasik dönemin** (sonat, senfoni, şarkı, opera) merkezi olur.

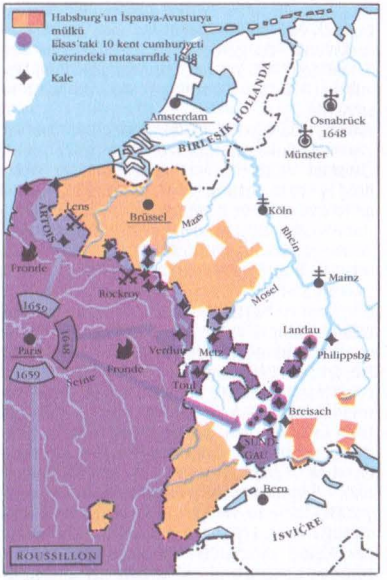
Edebiyat: (İspanya S.243, Fransa S.261). Almanya'da kurulan **dil kurumları** yoğun Fransızcayla yabancılaştırılmış dili arıtmaya çalışırlar; **Martin Opitz** (1597-1639) şiirle ilgili kurallar getirir. **Grimmelshausen** (öl. 1676) ile **Andreas Gryphius**'un eserlerinde Otuzyıl Savaşlarının etkisi ağır basar.

Felsefe: Dinden veya kiliseden kaynaklanan dogmalardan bağımsız olarak dünyayı "doğru" açıklamaya yönelik mantıklı bir bilgi yöntemi arayışı çerçevesinde **Francis Bacon** (1561-1626) İngiliz **görgücülüğünün** (ampirizm) temelini atar: Bir olayın gözlemlenmesinden genel yasalara götüren deneyimler (tümevarım yöntemi), güç ifade eden bir bilgi sağlarlar. **John Locke** (1632-1704) "doğuştan gelen ideleri" reddeder; bilgileri yalnızca iç ve dış duyumlar sağlar. Buna karşılık **René Descartes** (CARTESIUS, 1596-1650) **usçuluğu** (rasyonalizm) savunur: Gerçek yalnızca düşünmek ve genel-mantıklı sonuçlar (prensipler) çıkarmakla bulunabilir (tümdengelim yöntemi). Doğa ve ruh kesinlikle farklı şeylerdir (ikicilik). - **Baruch Spinoza** (1632-1677), akılcı yoldan vardığı düşünmenin ve varolmanın özdeşliğinden (uyuşma), Tanrı ile doğanın bir olduğu sonucunu çıkarır (bircilik). Spinoza'nın kamutanrıcılığı, Aydınlanmayı etkiler; **Gottfried Wilhelm Leibniz**'in (1646-1716) aktarıcı sistemi de etkiler: Dünya, Tanrı tarafından "önceden belirlenmiş uyum" içinde birbiriyle koordine edilmiş sayısız **monatlardan** (dinamik güç birimleri) oluşur ve nitelik olarak maddeden ana monat olan Tanrı'ya kadar kademeler içerir. Ahlaki açıdan özgür insanın, "olabilecek bütün dünyaların en iyisi olan" bu dünyanın mantıklı düzenini kavramaya çalışması gerekir.

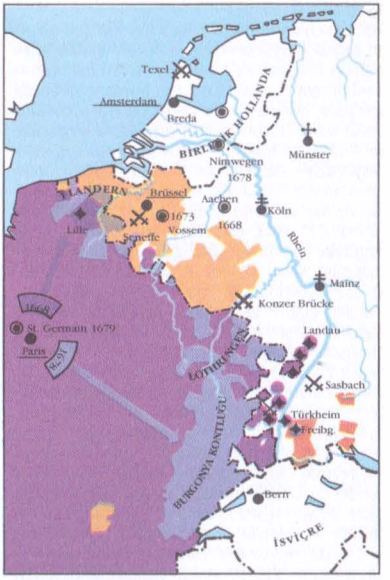
Devlet öğretisi: BACON 'Nova Atlantis' (Yeni Atlantis) adlı ütopyasında bütünüyle örgütlenmiş bir devlet örneği tasarlar; buna karşılık **Campanella** (1568-1639), kendi ideali olan, totaliter-komünist 'Güneş Ülkesi'ni (1602) betimler. - Akıl yoluyla kavranan **tabii hukuktan** hareketle, **Hugo Grotius**'a (1583-1645) göre devlet, insanların kendi emniyetleri için özgür iradeleriyle yaptıkları bir sözleşmeye dayanır. 'De iure belli ac pacis' [Savaş ve Barış Hukuku] (1625) adlı eserinde genel barışı düzenleyecek bir **devletler hukuku** talep eder. Yalnızca savunma amaçlı savaş ahlaki yönden haklı görülebilir; deniz bütün milletlere açık olmalıdır. - HOBBES (S.259) ile PUFENDORF (S.263) da **sözleşme kuramı** ile prenslik devletinin mutlak egemenliğe sahip olma hakkına temel oluştururlar. Onlara göre otorite sözleşmesinin feshinin mümkün olmamasına karşılık, **Locke'a** (S.269) göre hükümran tabii hukuku hiçe saydığı zaman halk tarafından feshedilebilir.

Fen bilimleri: "Doğa kitabının matematik yardımıyla okunmasını" talep etmekle **Galileo Galilei** (1564-1642) klasik **fizik** bilimini başlatır. Cisimlerin düşme yasalarını bulur, **Joh. Kepler** (1571-1630) bunlara gezegenlerin hareket yasalarını ekler, **Isaac Newton** (1643-1727) da yerçekimi yasalarıyla matematiksel açıklama getirir. Fen bilimlerinde yeni bir dünya görüşü oluştuğunu çok sayıdaki keşifler ve icatlar gösterir (S.279).

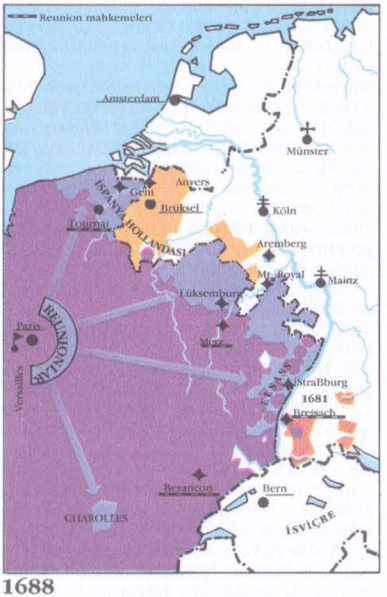
Aydınlanma (18. yy)
Reformasyondan sonra Batı Avrupa'dan çıkan en büyük düşünsel hareketin temelini, hümanizm (S.212), felsefe ve 17. yy.da fen bilimlerindeki dünya görüşü oluşturur; bunların getirdiği sonuçlar, genişletilerek genel dünya görüşünü teşkil eder, bütün yaşam alanlarına uygulanır ve refah ve liyakatle özgüven kazanmış olan **burjuvaziye** aktarılır. KANT'a göre aydınlanma, "insanın kendisinin neden olduğu bağımsız karar verme ve değerlendirme acizliğinden kurtulmasıdır". **Akıl, eleştirme** cesareti, düşünsel **özgürlük** ve dini **hoşgörü**, gelenekleri, dini dogmatikliği, kilise ve devlet otoritesini (saltçılık), ahlaki ve sınıfsal önyargıları aşmalıdır. Doğal (=akılcı) eğitim ile **insanlık terbiyesi, ilerleme** kaydedilmesini garanti eder, "insanlığın kardeş olmasını" (**dünya vatandaşlığı**: Kozmopolitlik), "sonsuz barış"ı (KANT) ve aynı zamanda da kişisel mutluluğu (mutçuluk) ve herkesin esenliğe kavuşmasını teşvik eder.
Aydınlanmanın merkezi kentler ve üniversitelerdir. Aydınlanma ideallerini yayma amacıyla İngiltere'de uluslararası gizli **mason** birliği (1717 Londra'da büyük mason locası kurulur) ortaya çıkar; birliğin siyasi nüfuzu çok abartılmıştır.
Felsefe: İngiltere'de **nedentanrıcılık** tipiktir: Tanrı, mucize veya vahiy yoluyla müdahalede bulunmaksızın, yarattıklarının gelişmelerini kendi yasalarına bırakır. Makul ibadet ahlaki olarak iyi davranışlarda bulunmaktır. Bu "doğal din" (İsa tarafından yeniden canlandırılmıştır) bütün dinlerin özüdür. Nedentanrıcılığı savunan **özgür düşünceciler**, CHERBURY, COLLINS ile, güzeli iyi ile birleştirerek gerçek anlamda erdeme ulaşmak isteyen **Shaftesbury**'dir (1671-1713).
Aydınlanmacı düşüncenin sınırları, kesin her bilgiden kuşku duyan (şüphecilik) **David Hume**'da (1711-76) görülür. "Çağrışım aracı olan ruh", yalnızca algıları psikolojik yasalara göre bitiştirir. İnsan doğduğunda bir "Tabula rasa"dır (boş kâğıt), deneyim bu kâğıda "işaretlerini" yazar (toplumsal çevre kuramı).
Fransa'da aydınlanmanın yolunu, bilim ve inancın özgürlüğünü kayıtsız şartsız savunan **Pierre Bayle** (1647-1706) açar. - Hicivci ve göz kamaştıran bir üslupçu olarak ün kazanmış olan **Voltaire** (F.M. AROUET, 1694-1778) inanca ve kiliseye saldırır. İngiltere'ye hayrandır (Anglomani) ve PRUSYA Kralı II. FRIEDRICH'in dostudur. D'ALEMBERT ve DIDEROT tarafından çıkarılan ve zamanın bütün bilgilerini aydınlanmacı ruhuyla anlatması ve yayması öngörülen **Ansiklopedi** (1751-77) üzerinde çalışanlar arasında **materyalistler ile ateistler** CONDILLAC, doktor LAMETTRIE ("insan, bir makine") ve HOLBACH (korkunun ürünü ve rahiplerin saçmalığı olarak din) yer alır. - Bir diğer çalışan **Jean Jacques Rousseau**'dur (1712-78), kültür eleştirmeni olarak aydınlanmayı aşmıştır: Doğuştan iyi olan insan, **duygularıyla** hareket etmediği zaman kötü olur. Düşünmek medeniyetin getirdiği yozlaşmaları (kıskançlık, yalan, ikiyüzlülük) yaratır. "Doğaya" ve sade "yürek kültürüne" dönüşü bulmak elzemdir. Doğanın kurtuluş getireceğini savunan bu görüşe uygun eğitim önerileri 'Emile"de (1762) yer alır, buna karşılık 'Yeni Heloise' (1761) "büyük tutkuyu yaşama hakkı"nı savunur.
Almanya'da ağırlıklı olarak pedagojik tasarılar içeren **aydınlanmayı,** LEIBNIZ'in fikirlerini yayan **Christian Wolff** (1679-1754) temsil eder. **Gotthold Ephraim Lessing** (1729-81) hoşgörüyü ('Bilge Nathan', 1779), düşünce ve davranışlar üzerinde doğal düşünmeyi ve insanlığı savunur ('İnsan Neslinin Eğitimi', 1780). Arkadaşı MOSES MENDELSSOHN (1729-86) Yahudilere eşit haklar tanınmasını ister.
Dönemin en büyük düşünürü, Königsberg'li **Immanuel Kant**'tır (1724-1804). **Eleştiricilik** öğretisi aydınlanmayı tamamlar ve aşar. **'Salt Usun Eleştirisi'** (1781): Görgül sezi ve usçu düşünme, önceden şekillenmiş (a priori) kategorilere (temel biçimleri: Zaman, mekân, mantık yasaları) bağlı oldukları için, dünya ancak "olduğu gibi" değil, "bize göründüğü gibi" idrak edilebilir (sanmak ile bilmek kesin olarak birbirinden ayrılır). - **'Uygulayıcı Usun Eleştirisi'** (1788): Erdem yasası, Tanrının varlığını, özgürlüğü ve ölümsüzlüğü ister. Erdemsel emirler ancak ve ancak, kişisel yararlardan (başarı, eğilim) arınmış biçimde kategorik ahlaki emirler (uyulması zorunlu yasalar) olarak insanın kendisi tarafından konuldukları ve yerine getirildikleri takdirde ahlaka uygundurlar (kişiliğin ahlaki özerkliği). - KANT'la birlikte **Alman düşüncecilik felsefesi** başlar; öğretisi Alman klasiğini etkiler (SCHILLER).
Din ve kilise: Katolik kilisesinde (piskopos vekili J.N. VON HONTHEIM'ın) aydınlanmacı **Febronisyenliği** ortaya çıkar; Hontheim hiyerarşiyi ve piskoposların Roma'ya bağımlılıklarını eleştirir. Papalık makamları 1773'te Cizvit Tarikatını lağveder (Rusya ve Prusya tarikata göz yummaya devam ederler).
Protestanlıkta Lutherci Ortodoksluğun (S.251) yanı sıra, aydınlanmaya karşı usa dayanmayan bir hareket olan **piyetizm** oluşur. "Ülkedeki sessizler" (Mennoculer), İncilde yer aldığı şekilde uygulamaya ve faaliyete dayalı bir Hıristiyanlık gerçekleştirirler. **August Hermann Francke** (1663-1727) Halle yetimhanesini ve paganlara yönelik Lutherci misyonu kurar. - Kont **Zinzendorf** (1700-60) yerlerinden sürülen Bohemyalı Moravyalı Kardeşleri (S.197) iskân eder (Herrnhut Kardeşlik Cemaati), yüksek duygular ilham eden yazılar yazar, misyonlar ve okullar kurar. G. ARNOLD, 'Kilisenin ve Din Sapkınlarının Tarafsız Tarihi' (1699) adlı eserinde Hıristiyan birliği düşüncesini temsil eder. Cadı avı sorunu aşılır. - Piyetizmin etkisiyle 1770 civarında İngiltere'de WHITEFIELD ile **John Wesley** (1703-91) bağımsız **Metodist Kilisesini** kurarlar. Kuzey Amerika'da olağanüstü başarılar: SHARP ile WILBERFORCE köleliği alenen kınarlar; kölelik 1807'de İngiltere'de kaldırılır.

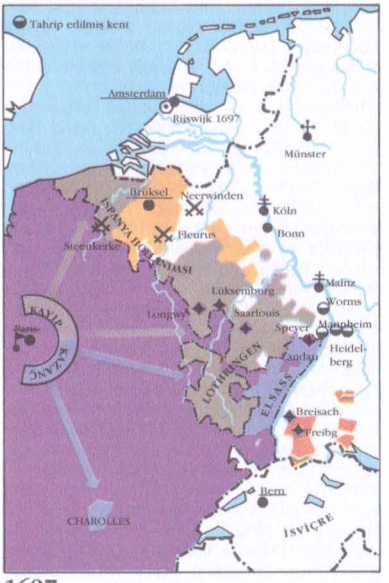
1648/59

1668/78

1688

1697

17.yy. da Fransa'nın doğuya ilerlemesi

Fransa'da saltçılığın oluşumu

XIII. LOUIS [1610-43] döneminde mutlak devlet genişletilir; kuramsal temellerini atanlar **Jean Bodin** (S.247) ile **Thomas Hobbes**'dur (1588-1679): **'Leviathan'** (1651). - Doğal durumda "herkes herkese karşı bencilce savaştığı" için, insanlar varlıklarını sürdürmek güdüsüyle bir **sözleşme** yapmak zorunluluğunu hissederler; bu sözleşmede tabii haklarını geri alınamayacak şekilde devlete devrederler. Bu suretle devletin bütün tebaa üzerindeki hâkimiyeti mutlak (bölünemez, feshedilemez) olur; devleti en mükemmel biçimde bir kişi, yani kral temsil eder **(mutlak monarşi)**. - XIV. LOUIS'nin kürsü hatibi **Jacques Boussuet** (1627-1704) saltçılığı "un roi, une foi, une loi" (tek kral, tek inanç, tek yasa) şeklinde özetler. Prensin **tanrının lütfuna** mazhar olduğunu, Tanrının vekili olarak ne kiliseye ne de halka hesap vermek zorunda olduğunu vurgular.

1614 Genel meclis (État généraux) son kez toplanır. Saltçılık siyasi yönden **Kardinal**

1624-42 Richelieu (39 yaşındadır) tarafından kabul ettirilir. Yönetici bakan olarak yüksek soyluların muhalefetiyle ve Hugenotların (S. 247) (dini değil) siyasi özel haklarıyla mücadele eder; Hugenotların emniyette oldukları son yer (La Rochelle) 1628'de alınır. Daimi ordu ve vilayetlerin kraliyet idaresi genişletilir: Soyluların **Gouverneurlerinin** yerini **Intendantlar** (kraliyet memurları) alır. - Görev satın alımları ve zümre mahkemeleri (parlamentolar) ortadan kaldırılamaz.

1635 Sanat ve bilimi teşvik amacıyla **Académie Française** kurulur.

Dış politika: Hedef, devletin Habsburg kıskacından kurtarılması ve "Galya'nın doğal sınırlarının", yani Pireneler ile Ren'in, yeniden tesis edilmesidir. - Polonya ile İsveç arasında Baltık Denizi konusunda çıkan anlaşmazlıkta aracılık yapılır (1629 Altmark ateşkes antlaşması); İsveç'e mali yardım (GUSTAV ADOLF).

1635 30 yıl savaşlarına müdahale (S.255).

1643-61 Kardinal Mazarin (41 yaşındadır) devleti RICHELIEU'nün görüşleri doğrultusunda yönetir.

1648 "Vestfalya barışı" (S.255) kazanç getirir. İspanya ile

1659 Pireneler Barışı yapılıncaya kadar savaşılır - Barışın önemi: İspanya üstünlüğünü kaybeder, Fransa Avrupa'nın güçlü devleti konumuna gelir. "Fransız devri" başlar.

1648-53 Soyluların son "Fronde" (sapan) ayaklanması; ayaklanmaya Paris parlamentosu (kral fermanları üzerinde denetim yetkisi olan en yüksek Fransız mahkemesi) katılır. - Yüksek soylular siyasetten dışlanırlar.

XIV. Louis'nin dış politikası

1661 XIV. LOUIS (22 yaşındadır) yönetimi üstlenir. Hedefi: Avrupa üzerinde hegemonya kurmak ve devleti batıya ve kuzeye doğru genişletmek (Ren sınırı). - 1. Habsburg'a karşı kurulan Ren İttifakının (S.263) desteğini alır; 2. imparatorluğu kuşatmak amacıyla "komşunun komşuları"nı elde etmeye çalışır: İsveç, Polonya, Macaristan, hatta "Avrupa'nın jandarması" Türkiye.

Subsidium (siyasi amaçlı yardım paraları) diplomaside tercih edilen araçtır.

1667/68 Brabant'a yönelik şüpheli hak talepleri nedeniyle İspanya'ya karşı (intikal) savaşı. İngiltere ile Hollanda Breda barış antlaşmasıyla (S.267) uzlaşırlar, İsveç ile üçlü ittifak kurarlar ve XIV. LOUIS'yi Aachen barışını (1668) yapmaya zorlarlar. - "Hollanda'dan intikam" (ekonomik rekabet) hazırlığı, II. CHARLES VON ENGLAND (1670), İsveç (1672) ve bazı imparatorluk piskoposlarıyla (Köln, Münster) kurulan ittifaklarla yapılır.

1670 Fransa Lothringen'i işgal eder.

1672-78 Hollanda'ya karşı savaş: "kraliyet partisi"nin lideri JAN DE WITT devrilir, **III. Oranien'li Wilhelm** (22 yaşındadır) ömür boyu genel vali olarak atanır. Ülke su setleri açılarak savunulur.

1672/73 Avusturya'nın liderliğinde (LISOLA) Fransa'ya karşı ittifak; XIV. LOUIS buna karşı önlem olarak Polonya'daki Fransız seçim adayını (JOH. SOBIESKI) ve Macar soylu isyanlarını (S.265) teşvik eder; Brandenburg İsveç'in saldırısıyla bağlanır (S.271).

1678 Nimwegen barış antlaşması: Hollanda topraklarını muhafaza eder; İspanya Burgonya hür kontluğu ile bedel öder; Brandenburg, kazandığı askeri başarılara rağmen

1679 St. Germain barış antlaşmasında İsveç egemenliğindeki Vorpommern'den Stettin'le birlikte feragat etmek zorunda kalır; imparatorluk politikasından rahatsızlık duyan büyük seçici prens, XIV. LOUIS ile mali yardım ittifakı kurar ve Louis'nin

"Ren sınırının barışçıl yoldan fethi" amacına yönelik **yeniden birleşme (reunion) politikasına** göz yumar. Fransız reunion kamaraları (mahkemeler) nezdinde Fransa'nın imparatorluk toprakları üzerindeki hak talepleri ileri sürülür (LOUVOIS: haftada en fazla 6 köy). Bu politika

1681 Strassbourg'un ilhakıyla zirveye ulaşır.

1684 Lüksemburg işgal edilir. Sınırlar emniyete alınır (tahkimat sistemleri). Türklerin hücumu (S.265) nedeniyle çaresiz kalan imparator ile imparatorluk

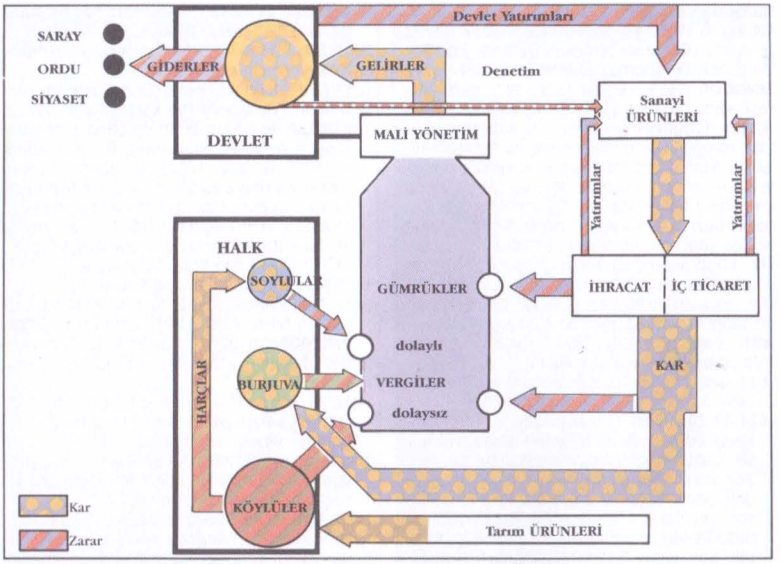
1684 Regensburg mütarekesinde reunionları tanırlar. Ancak, Augsburg ittifakı içinde Fransa'ya karşı direniş başlar (1686); buna rağmen XIV. LOUIS yengesi (ELISABETH CHARLOTTE - "LISELOTTE") için Pfalz üzerinde miras taleplerinde bulunur.

1688-97 Pfalz savaşı. Fransa'nın Güney Almanya'ya saldırmasından sonra

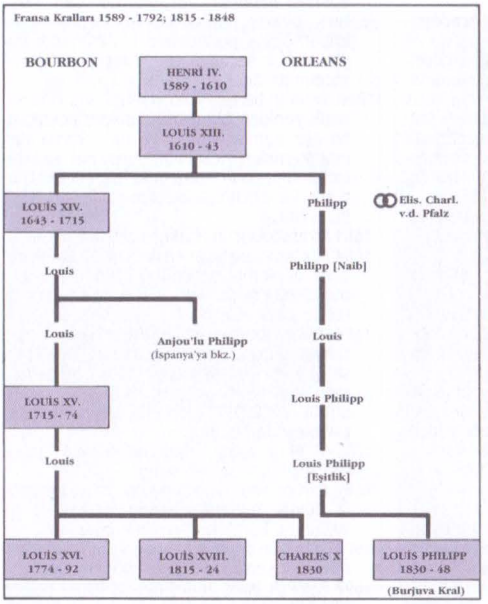
1689 Avrupa'da dengelerin korunması amacıyla **Büyük Savunma İttifakı** (ORANIEN'li III. WILHELM) kurulur. Pfalz yerle bir edilir.

1692 La Hogue deniz savaşı: Yeni Fransız donanması ağır yenilgiye uğrar. Savunma ittifakı

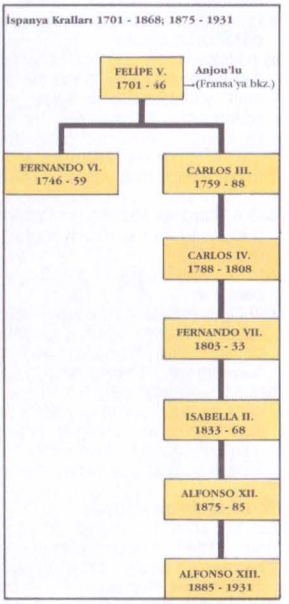
1697 Rijswijk barış antlaşmasına kadar dağılır: XIV. LOUIS'nin kayıplara uğradığı ilk barıştır; bununla beraber Strassbourg'u ve Elsass'taki reunionları muhafaza eder.

Merkantilizm Sistemi

Bourbon - Orleans Hanedanı

Boubon Hanedanı

Fransa'da saltçılığın tamamlanması

[1643] 1661-1715 "Güneş Kralı" XIV. Louis. İnce yapılı, nazik ve mesafeli, fakat tavırlarında haşmetli, makamının taşıdığı vakarın içine işlediği ("L'état c'est moi!") Louis, kendisini ününü artırmak ve devleti temsil etmekle yükümlü hisseder.

Hükümet: Yönetim, "gizli" bir devlet şûrasına ve bakanlara, yani kabineye (küçük, özel oda) danışan kral tarafından kararnamelerle tek başına yürütülür. Kraliyet tutuklama emirleriyle (Lettres de cachet), gizli polisle ve siyasi ihtiyati tevkifle (Bastille) adalete müdahalede bulunulur.

Ordu: 1668'den itibaren harp nazırı olan **Louvois** (1641-91) daimi ordu asker sayısını 170 000'e çıkarır (nüfus 18 milyondur); üniforma, daha iyi teçhizat (süngü), bölümlere ayrılmış birlikler (piyade, süvari, topçu) ve sabit rütbe gibi yenilikler getirir. Kral (soylu) subayları atar ve maaşlarını öder. - Kumandanlar TURENNE, CONDÉ, LUXEMBOURG komutasındaki Fransız ordusu dünyanın en büyük ve en iyi ordusu olur. - **Vauban** (1633-1707) ölü açısı bulunmayan yıldız biçiminde burçlarla kale inşasında devrim yapar; bu yenilik kuşatma tekniğini ve bütünüyle savaş idaresini değiştirir.

İdare: Vilayetlerde kraliyet memurlukları ile kentlerde kraliyet belediye meclisleri genişletilir; taşrada soylu toprak sahiplerine (senyörler) idare ve kolluk hakları kalır.

Ekonomi ve maliye: Maliye bakanı olarak **Colbert** (1619-83), istatistiki bütçe planlaması ve muntazam tutulan muhasebe ile yeni çağın devlet tarafından yönlendirilen ilk mili ekonomisini geliştirir. **Merkantilizm** (Colbertçilik de denir), ordunun, idarenin ve sarayın giderlerini karşılamak üzere gümrükler, dolaysız (Taille) ve dolaylı (tüketim) vergilerle elde edilen kârları devlet aldığı için saltçılığı geliştiren mali koşulları yaratır. Çağın anlayışına göre zenginlik parayla ölçüldüğü için, merkantilizmin hedefi, değerli malları (lüks mallar, moda eşyaları, cam ürünler, parfüm, porselen v.s.) ihraç etmek suretiyle aktif ticaret bilançosu sağlamaktır. Bu nedenle: İç gümrükler kaldırılır, kara ve su yolları genişletilir, devlet tekelleri kurulur, endüstri **imalathaneleri** (iş bölümüne dayalı büyük zanaat işletmeleri) sübvanse edilir; denizcilik ve ticari şirketler (sömürge politikası S.277) teşvik edilir; himayeli gümrük resmi, tarım ürünlerinde sabit fiyatlar vardır; evlilikler kolaylaştırılır, yurtdışına göç yasaklanır. - Merkantilizmin ticaret ve endüstriyi teşvik ederek burjuvazinin refah seviyesini yükseltmesine karşılık, köylülere üretimlerini artırmaya yönelik teşvik verilmez.

Sosyal düzen: Üst zümre kategorileri muhafaza edilmekle birlikte siyasi imtiyazları yoktur. Rahip sınıfıyla soyluların, toprak mülkiyeti, vergi muafiyeti, özel yargı nedeniyle ayrıcalıkları vardır. Yüksek burjuvazi ekonomik kalkınmaya katılır ve makam satın almak suretiyle (hizmete bağlı) soyluluğa (Noblesse de robe) yükselebilir. Küçük burjuvalarla köylüler devletin yükünü taşırlar.

Kilise politikası: Kralın talimat hakkına (kadro atamaları) sahip olduğu Katolik bir resmi kilise pekişir; papalık kararları "Gallikan maddeleri" ile (BOSSUET) sansürden geçirilir; anılan maddeler **Paris milli konsili** (1682) tarafından onaylanır. İnanç birliğini sağlamak amacıyla protestanlara dragonadlarla (evlere asker yerleştirme) eziyet edilir.

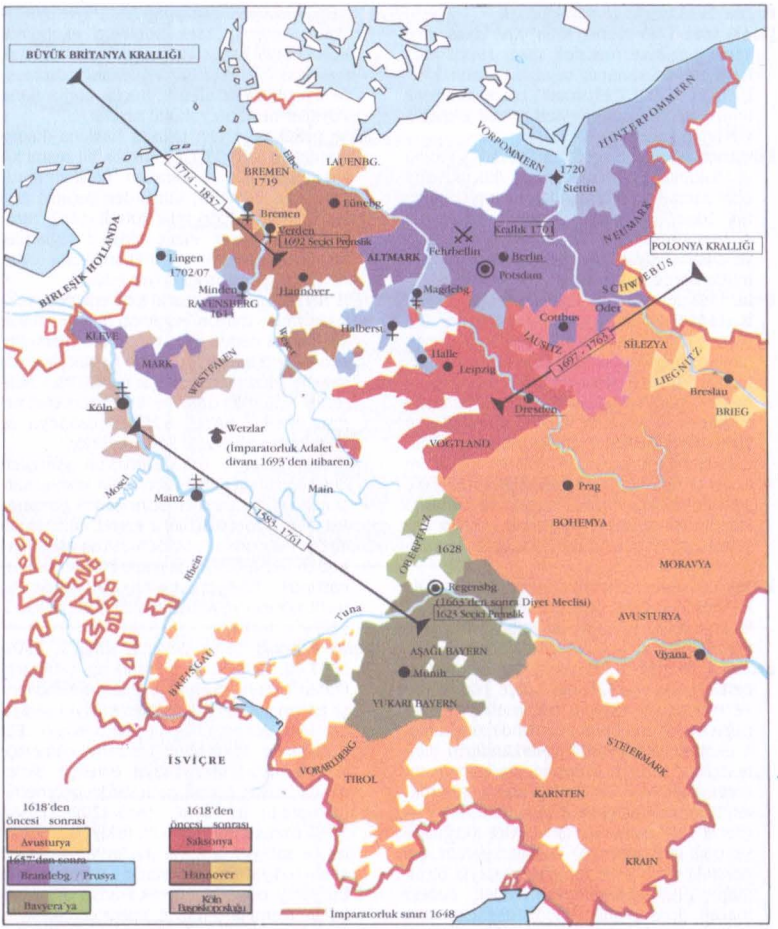
1685 Nantes kararnamesinin iptal edilmesi, yaklaşık yarım milyon Hugenotun toplu halde kaçmasına neden olur; bu durum merkantil ekonomiye büyük zarar verir ve saltçılığa yönelik ilk eleştirilere yol açar (FÉNELON). - Mülteciler (Réfugiés) özellikle "aydınlanmanın varoşu" (PIERRE BAYLE, S.257) Hollanda'ya ve Brandenburg'a (S.263) kabul edilirler.

1710'dan itibaren AUGUSTINUS'un görüşleri doğrultusunda Katolikliğin rahip sınıfına karşı içte yenilenmesi amacını güden bir hareket olan **Janseniusçular'a** eziyet edilir (adını Ypern Piskoposu C. JANSENIUS'tan alır). Merkezleri Versailles yakınındaki Port Royal manastırıdır. - Faaliyetlerini İtalya, Hollanda (Utrecht kilisesi) ve Avusturya'da (Josephçilik, S. 287) yürütürler.

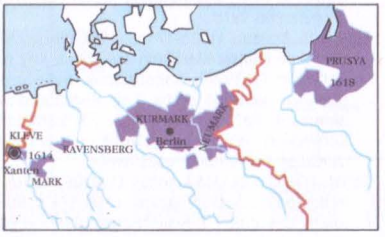
Saray saltçılığı: Saltçı devletin simgesi, MANSART (öl. 1708; karşı. Mansart tipi çatı) tarafından çizilen, 1624-1708 yılları arasında inşa edilen görkemli **Versailles** kraliyet sarayıdır; lüks donanımlıdır (iç dekorasyon LEBRUN'dandır, 1646-1708), malzeme cömertçe kullanılmıştır; oturulmaya elverişli olmamakla birlikte temsil gücü vardır; geometrik parklardan (LENÔTRE, 1613-1700) oluşan "yeşil mimari" ile çevrilidir; fıskiyeler, şelaleler ve sarayın ortasına (kralın yatak odası) giden radiyal eksenler vardır. - Gerek Fransız tipi saray ve parklar gerek Fransız dili, adetleri ve resmi geçitleriyle, opera ve balesiyle, alonj perukları ve dizliğiyle Fransız kültürü Avrupa'da moda olur. Dönemin kültür ideali "nazik kavalye"dir. - Fransız devri İspanyol devrine son verir.

Edebiyat: Boileau (1636-1711), 'L'art poétique' (1674) ile **Fransız klasiğinin** kurallarını koyar; **Racine**'in (1639-99) kahramanlık trajedileri (konuları genelde Antik Çağ Roma'sından alınmıştır) ile **Molière**'in (1622-73) karakter komedileri veya LA FONTAINE'in (1621-95) masalları bu kuralları esas alırlar.

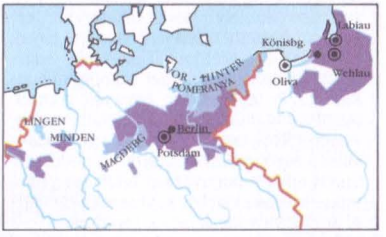
Sanat: POUSSIN'in (1594-1665), CLAUDE LORRAIN'in (1600-82), RIGAUD'nun (1659-1743) tabloları, dekoratif "hayali manzaraları" veya antik-mitolojik giysiler içinde asilzadeleri gösterir. - Saray sanatının teşvikçisi ve en büyük iş vereni kraldır.

1648'den sonra Alman prenslerinin toprakları

1620'ye kadar Brandenburg

1740'a kadar Prusya

1648'den sonra Alman imparatorluğu
Savaşın yol açtığı ağır hasarlara (tahribat; nüfus 15 milyondan 10 milyona, yer yer % 70 azalır) ve genel yozlaşmaya (soygunculuk, kabalık, sefahat düşkünlüğü, cadı avı) rağmen yeniden yapılanma hızla gerçekleşir: Bu, prens saraylarının başarısıdır. İdarenin, ordunun, vergi sisteminin bir elde toplanmasıyla prenslikler siyasi ve kültürel yaşamın merkezleri haline gelirler (aşırı Fransız etkisi). - Saltçı devletlerin (Brandenburg, Bavyera) yanı sıra temsili anayasası olan devletler (Württemberg, Mecklenburg) ortaya çıkar.

Teşkilat: İmparatorluk, ortak bir imparatorluk duygusunu paylaşmayan yaklaşık 300 egemen kısımdan oluşur; anayasa hukukçusu SAMUEL PUFENDORF'un (1632-1694) -'De statu Imperii Germanici' (1667)- ifadesiyle imparatorluk, "saltçı üyeleri olan barbar (derebeyliğe dayalı) bir canavar"dır.

İmparatorluk organları, imparator ile imparatorluk arasında ikici zümre meclisleri ilkesine uygun olarak Hofkanzlei -saray kançılaryası- (Viyana) ile Reichserzkanzlei -imparatorluk başkançılaryası- (Mainz); Reichshofrat -imparatorluk şûrası- 1664/Viyana) ile Reichskammergericht -imparatorluk adalet divanı- (1693'ten itibaren/Wetzlar) şeklinde tevzi edilmiştir;

1663'ten itibaren Regensburg'da elçilerden oluşan bir kongre olan **Reichstag** daimi olarak toplanır; mecliste seçici prensler (8), prensler (165), kent cumhuriyetleri (61) grupları vardır, bunlar ayrıca kendi içlerinde mezhep partilerine ayrılmışlardır. **İmparatorluk ordusu** ancak bir savaş kararı alındıktan sonra oluşturulur (askeri değeri yoktur).

1658 I. LEOPOLD [1705'e kadar] imparator seçilir; rakip aday: XIV. LOUIS.

1658 Habsburglara karşı partinin Ren Savunma İttifakı (Mainz, Köln v.d. seçici prensliklerı).

Reichstag üyesi Alman prenslerin yükselişi
Bavyera (Wittelsbach Hanedanı)

1597-1651 Katolik ittifakının (1609) lideri olan I. MAXIMILIAN - 1623'te Pfalz seçici prensliği payesini alır (1648'den sonra da muhafaza eder). Kardeşi FERDINAND Wittelsbachların Köln Başpiskoposluğuna (1583-1761 Bavyeralı başpiskoposların idaresindedir) adaylığını koyar.

1651-79 FERDINAND MARIA döneminde Münih başkent yapılır.

1679-1726 II. MAXIMILIAN EMANUEL Türkleri yener ve İspanya veraset savaşında XIV. LOUİS'nin müttefikidir (S.269); Münih Güney Almanya'nın Barok merkezi olur.

Saksonya (Wettin Hanedanı)

1697-1763 II. Güçlü AUGUST [1694-1733] döneminden itibaren Polonya Krallığı ile şahsi birlik. DANIEL PÖPPELMANN (1662-1736) Dresden'i geliştirir (Zwinger Müzesi).

Hannover (Braunschweig-Lüneburg Hanedanı)

1697 Dük ERNST AUGUST [1679-98] 9. seçici prenslik payesini alır; 1701'den itibaren İngiliz tahtına aday olur (Act of Settlement, S.269).

1714-1837 Büyük Britanya Krallığı ile şahsi birlik.

Brandenburg-Prusya (Hohenzollern Hanedanı)

1608-19 JOHANN SIGISMUND Kleve, Mark ve Ravensberg'i (1614 Xanten antlaşması), ayrıca miras (1618) yoluyla Polonya tımarı olarak Doğu Prusya'yı alır.

1640-88 Büyük Seçici Prens I. Friedrich Wilhelm. Üst zümrelerin nüfuzunu yıkarak (vergi bağlanması), buna karşılık soylulara ayrıcalıklar (vergi muafiyeti, büyük çiftlik sahipliği) tanıyarak Brandenburg-Prusya milletini yaratır. En büyük direnişi Doğu Prusya'da üst zümreler gösterirler; Polonya'dan aldıkları siyasi destek, İsveç-Polonya savaşıyla (1655-60, S.271) kaybolur. Doğu Prusya üzerindeki egemenlik İsveç tarafından (1656 Labiau Antlaşması), parti değişiminden sonra ayrıca Polonya tarafından (1657 Wehlau Antlaşması) tanınır ve

1660 Oliva barış antlaşmasında onaylanır.

1661-63 Königsberg'de daimi meclis. Zümrelerin liderleri idam edilir veya kale hapsine mahkum edilirler.

İdare: Kontribusyonların (doğrudan emlak vergisi veya nüfus başına alınan vergi) ve akzislerin (dolaylı belediye tüketim vergisi) tespitiyle görevli memurlar; ülke için (Kriegskammer) ve kişisel mülk için (Domänenkammer) maliye daireleri kurulur, idareyi Geheimrat yönetir.

Refah düzeyinin ve vergi gücünün artırılması amacıyla **merkantil ekonomi** uygulanır: Yollar, su setleri, kanallar yapılır; örnek tarım işletmeleri kurulur; sömürgecilik politikası Hollanda örneğine göre yürütülür:

1683 Gross-Friedrichsburg/Batı Afrika sömürgesi kurulur (1720'ye kadar Prusya'nındır).

1685 Potsdam kararnamesi: 20 000 mültecinin (S.261) kabul edilmesi (tekstil) imalathanelerini (Berlin) canlandırır.

Ordu: Daimi ordu asker sayısı 8000'den 23 000'e çıkarılır. Buna bağlı olarak Fransa ve İsveç'e karşı savaşta (1672-78, S.271) başarılar elde edilir;

1675 **Fehrbellin** savaşı; İsveç ordusu Riga önlerine kadar takip edilir. - Avrupa'nın önde gelen askeri milletine karşı kazanılan zaferle Prusya askeri geleneği başlar.

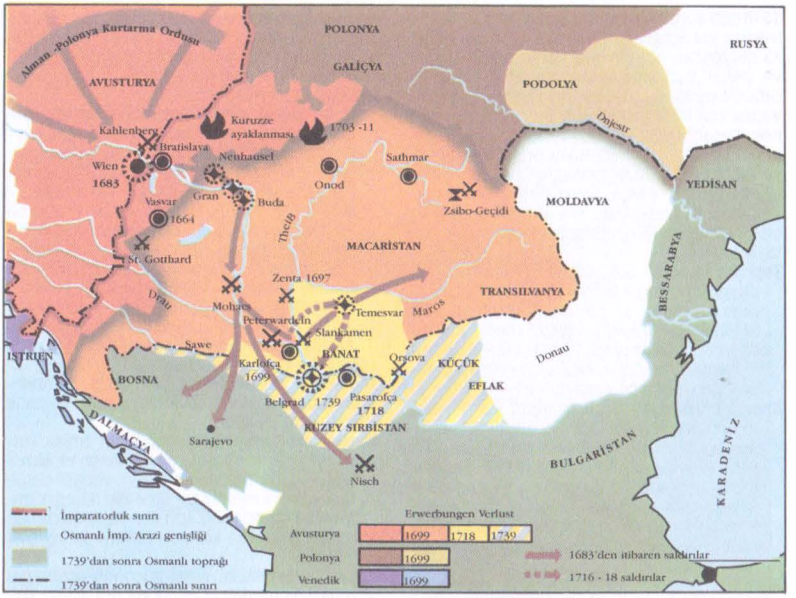
Dış politika: Büyük güçler arasında sürekli usta manevralarla durum idare edilir; Vestfalya barışında (S.255) toprak kazanılmakla birlikte, Stettin'le Vorpommern İsveç'te kalır; yine de Brandenburg Avusturya'dan sonra en güçlü Alman devleti olarak Avrupa'da yeni bir güç unsurudur.

1688-1713 Prusya'nın saraylı barok kralı I. (III.) FRIEDRICH; Königsberg'de

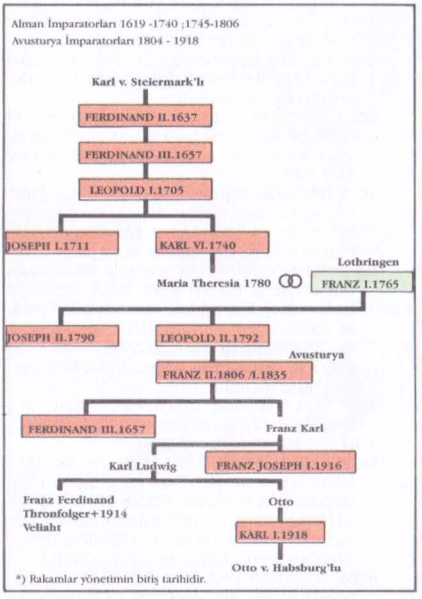
1701 "Prusya kralı" tacını giyer.

Berlin: EOSANDER'in (1670-1729) ve ANDREAS SCHLÜTER'in (1664-1714) inşa ettikleri yapılarla sarayın başkenti. Kraliçe SOPHIE CHARLOTTE'nin (karşl. Charlottenburg) hamiliğinde Sanat Akademisi (1696) ve -LEIBNİZ'in teşviki üzerine- Bilim Akademisi (1701) kurulur.

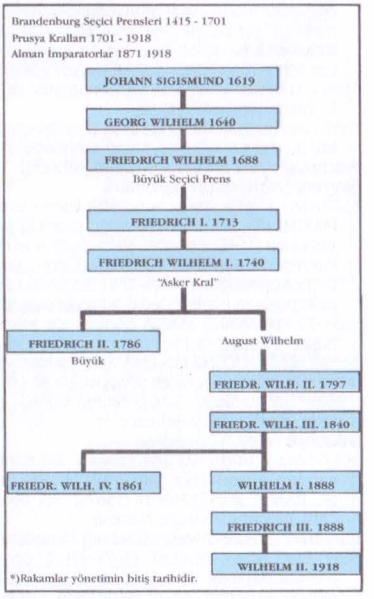
Halle, CHRISTIAN WOLFF ve A.H. FRANCKE vasıtasıyla Kuzey Almanya'daki aydınlanmanın ve piyetizmin merkezi olur.

Avusturya'nın Türklerle Savaşları [1663 - 1739]

1637'den itibaren Habsburg Hanedanı

1619'dan itibaren Hohenzollern Hanedanı

Avusturya'nın güçlü devlet konumuna yükselişi Osmanlı İmparatorluğu'nun Sadrazam KÖPRÜLÜ MEHMED PAŞA [1656-61] döneminde içte pekişmesinden sonra,

1663-99 **Türkler Orta Avrupa'ya** ikinci kez **saldırır** (IV. MEHMED [1648-87]).

1663/64 Türklerle 1. savaş; nedeni, Avusturya'nın ve Türklerin Transilvanya'daki (Siebenbürgen) siyasi kargaşalıklara müdahaleleridir.

1664 St. Gotthard/Raab savaşı (MONTECUCCOLI, SPORCK) ve Macaristan'ın bölünmesini, Avusturya'nın haraç ödemesini içeren Vasvar (utanç) barışı.

1669-71 Protestan öğretinin dragonad (evlere asker yerleştirme), idamlar ve kürek cezaları uygulanarak acımasızca baskı görmesi nedeniyle Macaristan yüksek soylularının magnatlar komplosu; Kont IMRE TÖKÖLY (1656-1705) liderliğindeki **Kuruzze** (haç taşıyanlar) **ayaklanması** da aynı nedene dayanır; Tököly Türkleri yardıma çağırır.

1683-99 Türklerle 2. (büyük) savaş. Hücum edilir (Sadrazam KARA MUSTAFA PAŞA) ve

1683 Viyana kuşatılır. Savunma: Kont RÜDIGER VON STARHEMBERG (Türk vaizi: ABRAHAM A SANTA CLARA). - Polonya Kralı JAN SOBIESKI kumandasındaki bir Avrupa (başta Alman-Polonya) kurtarma ordusu, LOTHRINGEN'li V. KARL idaresinde **Kahlenberg'de** galip gelir: Türklerin Avrupa üzerindeki baskısı son bulur.

1684 Hami Papa XI. INNOCENTIUS başkanlığında Türklere karşı Kutsal İttifak (Avusturya, Polonya, Venedik, 1686'dan itibaren Rusya) kurulur. - XIV. LOUIS'nin batıdaki saldırılarına rağmen (Alman tarihinin ilk iki cephede savaş sorunudur, S.259) imparatorluk taarruza geçer. Türkleri yenenler, BAVYERA'lı II. MAXIMILIAN EMANUEL (S.263) ile BADEN'li LUDWIG'dir ("Türk Louis").

1686-97 Macaristan kurtarılır; Belgrad fethedilir (1688).

1687 Pressburg Diyet Meclisi: Meclis zümreleri Macar tacını Habsburg Hanedanına (eril dalına) devrederler. Avusturya-Macaristan çifte monarşisi doğar.

1691 Niş ve Slankamen zaferleri; Transilvanya kurtarılır; Hıristiyan Balkan kavimleri ayaklanırlar.

1696 ÇAR I. PETRO Asow'u fetheder.

1697 **Prens Savoie'li Eugen** (1663-1736) imparatorluk ordusunun başkomutanı olur; MAZARIN'in yeğeninin oğlu, ufak yapılı olması nedeniyle XIV. LOUIS tarafından reddedildikten sonra 1683'ten beri Avusturya'nın hizmetindedir.

1697 Zenta savaşı; Sarajevo (Saraybosna) fethedilir.

1699 Karlowitz (Karlofça) barış antlaşması: Avusturya güçlü devlet konumuna yükselir. - Venedik Mora Yarımadası'nı alır; ancak Mora 1715'de geri alınır; bu nedenle

1716-18 Türklerle 3. savaş. PRENS EUGEN galip gelir (Petervaradin, Tamışvar) ve

1717 Belgrad fethedilir.

1718 Passarowitz (Pasarofça) barış antlaşması: Habsburg İmparatorluğu en geniş sınırlarına ulaşır.

Avusturya (- Macaristan) 1700-40: Yeni güçlü devletin ordu kumandanı ve önde gelen devlet adamı **Prens Eugen**'dir ("Avusturya her şeyden üstündür!"). Çekirdeğini oluşturan 11 ulusuyla **çok uluslu devleti** bir arada tutan unsurlar şunlardır: 1. Tuna bölgesindeki Türk tehlikesi; 2. Habsburg Hanedanı (Domus Austria); 3. Katolik mezhebi; 4. bütün miras topraklarından gelen Habsburglu saray soyluları; 5. saltçı merkezi makamlar (resmi dil Latince, sonraları Almancadır).

Viyana imparatorluğun siyasi, ekonomik ve kültürel merkezi olur. JOH. FISCHER VON ERLACH (1656-1723: Karl Kilisesi); LUKAS VON HILDEBRAND (1668-1745: Belvedere Sarayı); JAK. PRANDTAUER (1660-1726: Melk Manastırı) önde gelen barok mimarlardır.

Yönetim: En üst makam (1709) olarak Gizli Konferanstan, Hofkanzlei (içişleri), Geheimrat ile Staatskanzlei (dışişleri), Hofkriegsrat (ordu) ve Hofkammer (maliye) yer alırlar. Yine de sıkı bir örgütlenme yoktur. Müsriflik, adam kayırma, devlet bütçesinin kusurlu planlaması, devleti ve orduyu zayıf düşürür (karşıl. 1739 yenilgisi).

Ekonomi: Tuz, tütün, demir ve tekstil (Silezya, Linz, Graz), ipek (St. Pölten) ve cam (Bohemya) imalathaneleri üzerinde kurulan tekeller borçlu devletin mali durumunu düzeltmeye yetmez.

1718 Viyana porselen imalathanesi kurulur. - Önde gelen merkantilist W. VON HÖRNIGK'tir (1640-1712): "Avusturya her şeyi başarır, yeter ki istesin" (1684).

İskân politikası: İskân projesi [Einrichtungswerk] (1689), Türk hâkimiyeti nedeniyle boşalan Tuna bölgelerinin kolonileştirilmesinin ön koşullarını hazırlar (Banatlı Süebyalıların ve Transilvanyalı Saksonların göçleri).

1711-40 VI. Karl. - Soyluların isyanlarından sonra

1711 Sathmar barışı: Macaristan, kendi meclisi tarafından kararlaştırılan yasalarla yönetilir.

Dış politika: İspanya veraset savaşına katılmak suretiyle İtalya üzerinde hegemonya kurulur, ancak pekiştirilemez (S.269). İmparatorun politikasını

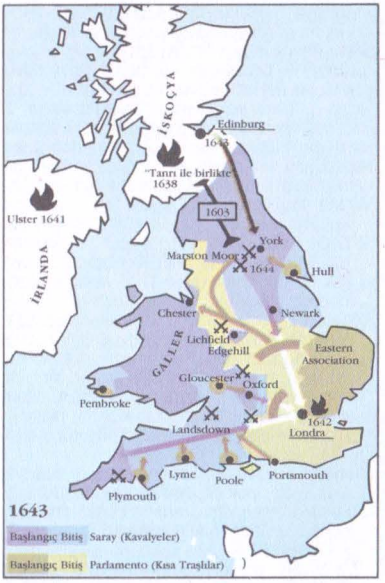
1713 Habsburg Hanedanı Yönetmeliği (Pragmatische Sanktion) belirler: Dişil veliahtlık (MARIA THERESIA, doğ. 1717) garantilenir; bu nedenle İspanya (1725), Prusya (1728), Büyük Britanya (1731) ve Fransa (1738) ile sözleşmeler yapılır. - 1719 Şark Kumpanyası (Trieste) ve

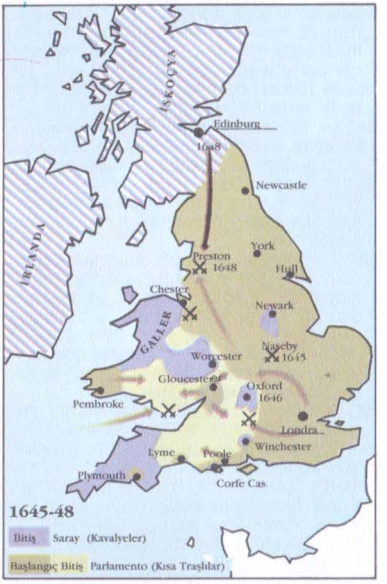
1722 Doğu Hint Kumpanyası (Ostende) kurmak suretiyle kendi sömürge politikasını gütme girişimleri Büyük Britanya'nın direnmesi nedeniyle akamete uğrar. 1724 Cambrai ve 1728 Soisson kongrelerinden sonra ticaret kumpanyaları

1731 Viyana antlaşmasıyla lağvedilir; İngiltere Habsburg Hanedanlığı yönetmeliğini tanır.

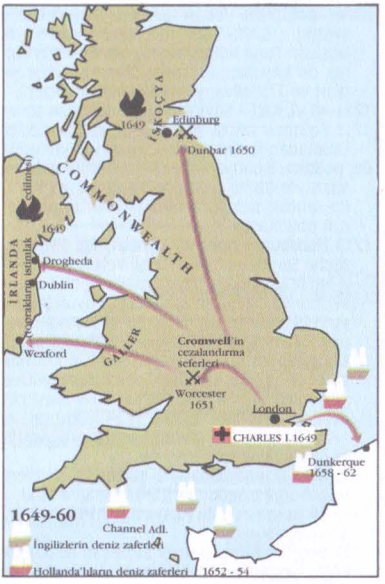
1737-39 Avusturya ile Rusya'nın Türklere karşı 4. savaşı;

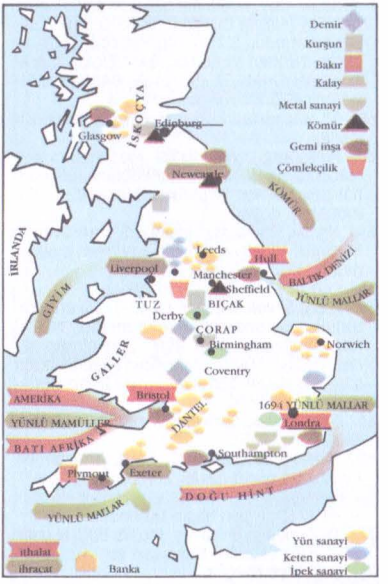
1739 Belgrad barışı (Kuzey Sırbistan ile Küçük Eflak kaybedilir), Balkanlarda Avusturya ile Rusya arasında rekabeti başlatır. - MARIA THERESIA 1740'da içte gücü, dışa karşı itibarı olmayan bir devleti devralır.

Sarayla parlamento arasındaki mücadele 1642 - 1648

Cromwell'in diktatörlüğü **1700 civ. ekonomi**

Stuartlar döneminde İngiltere (1603-48)

1603-25 I. JAMES (37 yaşındadır) İskoçya kralı ve Tudorların varisi sıfatıyla kendisini "Büyük Britanya Kralı" (1604) olarak adlandırır; Anglikan resmi kilisesinden destek alır. Hampton Court Piskoposlar Konferansı Püritanlığı ve Katolikliği lanetler (1604); bu nedenle

1605 Katolikler barut komplosunu düzenlerler. - "Britanyalı Süleyman"ın saltçılık eğilimlerine (vergi tarhı, satılık unvan ve makamlar) karşı, eski hakların korunması amacıyla taşra soyluları (Gentry) ile burjuvazi (City) parlamento muhalefeti oluştururlar.

1625-49 I. CHARLES (25 yaşındadır). Kraliyet özel mahkemesi (Yıldız Kamarası) ve vergi talepleri (1635 donanma kurulması için gemi vergisi) nedeniyle uyuşmazlık artar. Defalarca dağılmasına rağmen parlamento

1628 Petition of Rights ile keyfi tutuklama ve vergilendirmeye karşı güvenceler talep eder.

1629-40 Cemaat ilkesi (S.238) ve çileci yaşam içeren bağımsız bir İncil Hıristiyanlığını temel alarak kiliseyi Katolik kültten arındırmak isteyen Calvinci bir hareket olan **Püritenler** ("Saflar") başta olmak üzere bütün siyasi ve dini muhaliflere (Dissenterler, Non-Conformistler) baskı ve zulüm uygulandığı parlamentosuz bir yönetim vardır. Muhaliflerden radikal **İndependentler** kayıtsız şartsız cemaat özgürlüğü talep ederler.

1638 Canterbury Başpiskoposu WILLIAM LAUD tarafından Anglikan Kilisesinin getirilmesine karşı "Covenant" (Presbiteryenlerin "Tanrı ile Birliği", S.247) içinde birleşerek direnen İskoçlar ayaklanırlar. İskoç isyancılara karşı "Piskopos Savaşları"nın masraflarının onaylanması amacıyla

1640 "Kısa", daha sonra da "Uzun Parlamento" toplanır. Püritenlerin (JOHN PYM) hâkim olduğu parlamento, hükümetin denetlenmesini kabul ettirir (1641 şikayetleri içeren "Büyük Remonstrance" belgesi); Kral danışmanları STRAFFORD (1641) ile LAUD (1645) yargılanarak idam edilirler.

1642-48 Saray (süvariler) ile parlamento (Roundheads: kısa traşlılar, karşıl. Bavyera'daki "gschert") arasında, İrlanda'da bir Katolik ayaklanması (1641 Ulster katliamı) ve JOHN PYM'in tutuklanması vesilesiyle **iç savaş** çıkar. İskoçya'nın müdahalesi (1643) ve İndependent **Oliver Cromwell**'in (1599-1658) kurduğu yeni parlamento ordusu sonucu belirler; tarihi bir misyon taşıdığından emin olan Cromwell, "Tanrının bahşettiği demir yönlerini" (Ironsides) kullanarak fanatik Püritenlerden oluşan seçkin askeri birliği kurar.

1648 CROMWELL Preston'da I. KARL'ın kendi yanına çekmeyi başardığı İskoçları yener. Ordu tarafından bir "temizlik" yapıldıktan sonra "güdük parlamento" kralı yargılar. Yargılama sonucunda

1649 I. Charles idam edilir ve monarşi ortadan kaldırılır.

Cumhuriyet olarak İngiltere (1649-60)

"Commonwealth", Lordlar Kamarası ve devlet şûrası olmadan güdük parlamento tarafından yönetilir. - Dini tarikatlar (Levellers: tesviyeciler) güç kazanırlar. - CROMWELL topraklara tümüyle el koyarak (İrlandalıların kininin başlangıcıdır) Katolik İrlanda'yı (1649) ve İskoçya'yı (1650/51) Püriten temizlikten geçirir; güdük parlamentonun dağılmasından sonra

1653 Lordprotector olur (Püritenlerin askeri diktası kurulur). - Dış politikada Hollanda ve İspanya'ya karşı görkemli başarılar elde eder.

1651 Seyrüsefer Yasası: İngiltere'ye mal giriş çıkışlarının yalnızca İngiliz gemileriyle yapılmasına izin verilir; yasa Hollanda'nın ara ticaretini hedef alır, bu nedenle

1652-54 1. İngiltere-Hollanda deniz savaşı (kumandan Amiral ROBERT BLAKE'dir).

1654-59 İspanya ile savaş: Jamaika (1655) ve Dunkerque (1658) fethedilir. Püritenler, yaşam biçimini de (pazar günleri kutsaldır) kontrol etmek suretiyle İngiltere'de katı bir hâkimiyet kurarlar. - CROMWELL'in sekreteri **John Milton** (1608-74), 'Paradise Lost' -Kayıp Cennet- (1667) destanında, Tanrının seçilmiş halkı olma ("Gods own people") şeklindeki İngiliz-Püriten tarihi görev bilincini şekillendirir.

1658 CROMWELL ölür. Beceriksiz oğlu RICHARD görevden çekilir. General MONK monarşiyi yeniden tesis eder.

Stuartlann yeniden iktidara gelmesi (1660-88)

1660-85 XIV. LOUIS'nin sarayında eğitilen II. CHARLES (30 yaşındadır). Fransız saltçılığını taklit etmesi, Püritenlere baskı ve zulüm uygulanması ile resmi Anglikan kilisesinin yeniden tesisi (1662 Act of Uniformity), saray ile parlamento arasında yeni gerilimlere yol açar.

1665/66 veba ve yangın Londra'yı tahrip eder.

1665-67 İngiltere-Hollanda 2. deniz savaşı (Hollandalı Amiral DE RUYTER zaferler kazanır). 1667 Breda Antlaşmasıyla Yeni Amsterdam (New York) Surinam'la takas edilir. - Gizli danışmanlarından oluşan 'Dışişleri Komitesi'nin [Cabal] (1667-73) desteğiyle kral

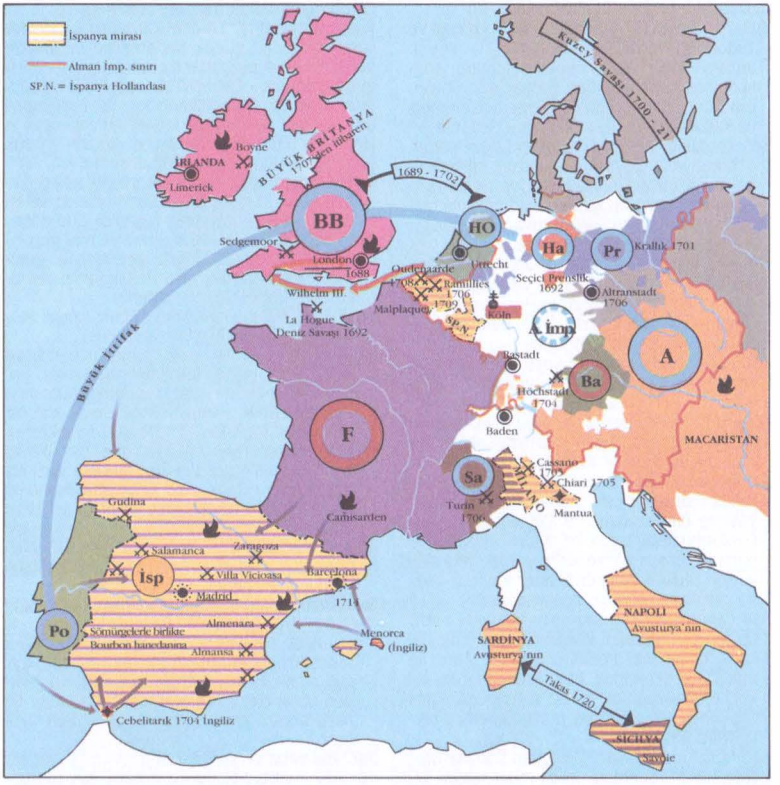
1670 XIV. LOUIS ile gizli Dover antlaşmasını yapar ve

1672-74 Hollanda'ya karşı halkın hoş karşılamadığı 3. savaşa başlar (S.259). Kralın, Katoliklerin ve Dissenterlerin lehine yaptığı hoşgörü açıklamasına (1672) cevaben parlamento

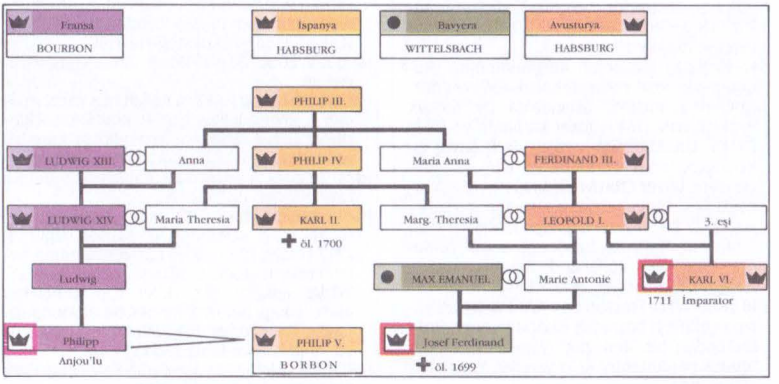
1673 Test Act'ı -Anglikan olmayanlar devlet hizmetinden dışlanır- ve

1679 Habeas Corpus Act'ı çıkarır: Keyfi tutuklamaya karşı korunma ve kişisel özgürlük ("My home, my castle!") güvence altına alınır. Parlamentoda aşağıdaki partiler oluşur: **Whigs** (İskoçyalı köylüler için kullanılan alaycı lakap: burjuva; Katolik Stuartların muhalifleri) ve **Tories** (İrlandalı haydutlar: tutucu, Anglikan ve krala sadık).

1685-88 II. JAMES (52 yaşındadır) Katolikliğin yeniden tesisini gerçekleştirmeye çalışır; Anglikan kilisesi ile Whigler (W. RUSSEL; SHAFTERBURY) karşı çıkarlar.

İspanya Veraset Savaşında güçlerin gruplaşması

Hanedanların İspanya mirasına yönelik hak iddiaları (Tahta talip olanlar: Philipp, Josef Ferdinand, Karl VI.)

"Glorious Revolution" (1688)

Veliaht (III.) JAMES'in beklenmedik doğumuyla İngiltere kalıcı bir Katolik hanedanlık tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Whigler ile Toryler, ("Protestan dini ve özgür bir parlamento için") III. WILHELM VON ORANIEN'i çağırırlar.

1688 kan dökülmeden seyreden **Şanlı Devrim;** II. JAMES Fransa'ya kaçar; III. WILHELM İrlanda'daki Katolik "James yandaşları"na karşı sefer yapar: 1690 Boyne Nehri savaşı ve Limerick kapitülasyonu (1692).

İngiltere açısından önemi: 1. Gentry ve City,

1689 Declaration of Rights (vergilerin onaylanması, konuşma özgürlüğü, daimi ordu kurulmaması) bildirisi ile oy kullanma hakkı elde ederler. JOHN LOCKE (S.257), kişisel özgürlüğün ve vatandaşların mülklerinin güvence altına alınması amacıyla, devlet erklerinin yasama ve yürütme olmak üzere ikiye ayrılmasının kuramsal temelini atar: 'Two treatises of government' (1689). - 2. İngiltere dünyanın ilk ticari ve sermaye gücü konumuna yükselir.

1694 Bank of England kurulur.

Avrupa açısından önemi: 1. Saltçılığın yerini **meşruti monarşi** alır. - 2. Fransa'nın hegemonya politikasına, kuvvet dengesi (balance of power) ilkesiyle galip gelinir, bu nedenle Fransa'yla savaş 1689-97 (S.259).

Dünya açısından önemi: 1. Denizlerde rekabet İngiltere lehine sonuçlanır (1702'ye kadar Hollanda ile şahsi birlik içinde). - 2. Fransız-İngiliz sömürge ikiciliği ortaya çıkar (S.277).

1742'ye kadar Büyük Britanya

1701 Veliahtlığı (Hannover Hanedanı) düzenleyen Act of Settlement.

1702 Kraliçe ANNA (II. JAKOB'un kızı). Başkomutan JOHN CHURCHILL DUKE OF MARLBOROUGH (1650-1722) kumandasında İspanya Veraset Savaşı'na katılım.

1707 İskoçya ile İngiltere **Büyük Britanya** adı altında birleşir.

1714-1901 **Hannover Hanedanı** (I. Georg [1714-1727]; II. Georg [1727-60]). - Partilerin hâkimiyeti oluşur: Parlamento çoğunluğu bakanlığı teşkil eder, başkanlığı **Prime Minister** yürütür.

1721-42 "milletin hâkimi" ROBERT WALPOLE başkanlığındaki Whig hükümeti barış dönemi; makamlarda kayırıcılık, seçimlerde yolsuzluk ve basına sansür uygulaması (edebi eleştirmen: JONATHAN SWIFT, 1667-1745, 'Gulliver'in Seyahatleri' 1726); merkantil sömürge politikası nedeniyle refah düzeyi yükselir.

İspanya Veraset Savaşı (1701-13/14)

Avrupa 1665'ten beri İspanya'daki son Habsburglu olan, sakat ve çocuksu II. KARL'ın ölümünü beklemektedir. İspanya'da veraset durumunun ortaya çıkmasıyla güçlü bir imparatorluğun (Fransa veya Avusturya) doğması mümkündür; bunu önlemek amacıyla III. WILHELM bölünme sağlamaya çalışır. - 1. plan (1698): Taht üzerinde hak sahibi (ardıl) olarak Bavyera seçici prensi; prens 1699'da ölür; - 2. plan (1700): İspanya ve sömürgelerinin muhafazası amacıyla Habsburg Hanedanı Sekundogenitur (hanedanda 2. doğanın ve dalının varisliği) hak sahibi olarak Arşidük KARL. - II. KARL'ın vasiyetnamesinde, XIV. LOUIS'nin, İspanya devlet şûrasının ve papalık makamlarının girişimleri üzerine ANJOU'lu PHILIPP külli mirasçı olarak tayin edilir. Bu çözüm Avrupa'daki dengeleri tehlikeye sokar, bu nedenle

1701 Büyük Britanya, Hollanda, Avusturya, Prusya, Hannover, Portekiz (Methuen Antlaşması), imparatorluk (1702) ve Savoie (1703) arasında Büyük İttifak kurulur. XIV. LOUIS'nin müttefiki Wittelsbach Hanedanı'dır (Bavyera, Köln Seçici Prensliği).

1701-13/14 İspanya Veraset Savaşı; yeni çağın, savaş alanları olarak İspanya'yı (iç savaş), İtalya'yı (PRENS EUGEN), Güney Almanya'yı (BADEN'lı LUDWIG), Hollanda'yı (MARLBOROUGH), Okyanusları ve Kuzey Denizi'ni kapsayan ilk dünya savaşıdır.

1703 Arşidük (III.) KARL İspanya kralı yapılır.

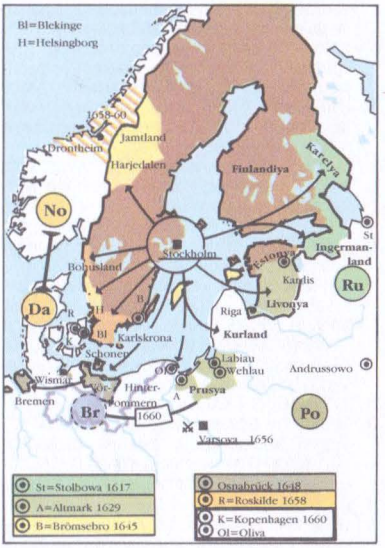
1704 Britanya **Gibraltar**'ı (Cebelitarık) fetheder. - Müttefikler görkemli zaferler kazanırlar: Höchstädt (1704), Ramillies, Torino (1706), Oudenaarde (1708), Malplaquet (1709). Savaşla geçen yedi yıldan sonra Fransa, merkantil sisteme binen aşırı yük, vergi baskısı, içteki isyanlar (Hugenotların Cévennes'de Camisardlar ayaklanması) nedeniyle bitkin düşmüştür; buna karşılık Avusturya Macaristan'daki isyanları yatıştırmayı başarır (S.265). XIV. LOUIS'nin, İspanya'dan feragat etmek ve Elsass'ı boşaltmak suretiyle barış sağlama teklifleri, galiplerin aşırı talepleri nedeniyle boşa çıkar.

1711 İki rastlantı nedeniyle savaşın siyasi yönü değişir: 1. Büyük Britanya'da Whig hükümetinin devrilmesi ve MARLBOROUGH'nun geri çağrılmasıyla BOLINGBROKE (Tory) döneminin başlaması; 2. İmparator I. JOSEPH'in ölümü. Ardılı (VI.; S.265) KARL olur. İspanya-Avusturya bağlantısı nedeniyle şimdi, yeni bir Habsburg imparatorluğu tehlikesi ortaya çıkar; bu nedenle Fransa ile güçlü denizci devletler uzlaşırlar.

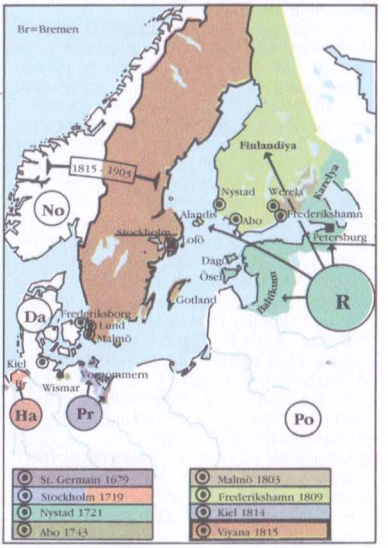
1713 Utrecht Barış Antlaşması (yeni çağın ikinci barış kongresidir); İspanya bölünür: Ana ülke ve sömürgeler ANJOU'lu PHILIPP'e, tali topraklar Avusturya'ya; Sicilya Savoie'ye verilir. - Set Antlaşmasıyla Hollanda Belçika'daki abluka tahkimatlarını garantiye alır. - Büyük Britanya, Gibraltar (Cebelitarık), Menorca, Newfoundland, Nova Scotia, Hudson Körfezi ülkelerini ve İspanyol Amerikası ile olan köle ticareti üzerinde tekeli (Asiento Antlaşması) elde eder. - İmparator ile imparatorluk, sonradan ortaya çıkan askeri bazı sorunlardan sonra

1714 Rastatt ve Baden barış antlaşmasıyla yeni düzeni tanırlar.

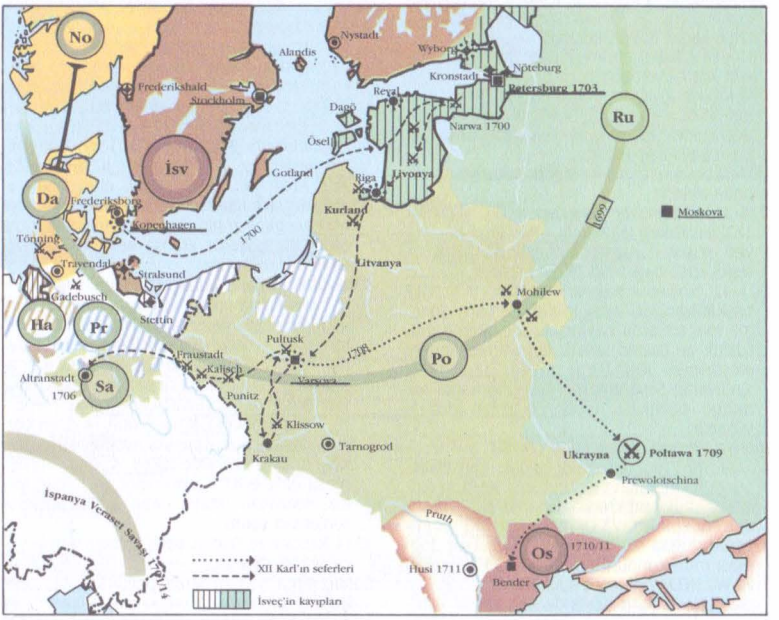
Sonuç: (Britanya'nın) denge politikası galip gelir. Büyük Britanya "Avrupa'nın hakemi" ve "most businesslike of all our wars" (SEELEY) vasıtasıyla mali desteklere dayalı en güçlü devlet olur.

1660'a kadar İsveç'in yayılması

1815'e kadar İsveç'in kayıpları

Kuzey Savaşı 1700 - 1721

Güçlü devlet olarak İsveç

1632-54 CHRISTINE (6 yaşındadır). Sonraları Katolikliğe geçer ve tahttan iner. İsveç'in en büyük devlet adamı olan başvekil **Axel Oxenstierna** (1583-1654) idaresinde İsveç

1643-45 Danimarka ile savaşta ve kazanç sağlayan

1648 Vestfalya Barışı'ndan (S.255) sonra Baltık Denizi'nde üstünlüğü elde etmekle birlikte, bağımsız bir güçlü devlet politikası izlemesini sağlayacak ekonomik ve mali olanaklardan yoksundur. Doğal rakipleri Danimarka, Polonya (Wasaların taht üzerinde hanedanlık talepleri), Brandenburg'dur, sonraları Rusya da rakip olur.

1654-1720 Pfalz-Zweibrücken Hanedanı.

1654-60 X. KARL GUSTAV; "Kuzeyin İskenderi", Zaporag Kazaklarının isyanı (1654) ve Rusya'nın saldırısıyla zayıf düşen (II. JOHANN KASIMIR [1648-1668] idaresindeki) Polonya'ya saldırır.

1654-60 İsveç-Polonya savaşı. Krakau ile Dünaburg'un işgal edilmesinden sonra

1656 Brandenburg'un yardımıyla Varşova yakınında galibiyet elde edilir (Labiau Antlaşması, S.263). Danimarka Güney İsveç'i

1658 Roskilde Barış Antlaşmasıyla kaybeder. Denizci devletlerin zorlaması üzerine

1660 kuzeyde dengelerin korunması amacıyla **Oliva Barış Antlaşması** yapılır. Rusya Smolensk ile Ukrayna'nın doğusunu

1661 Kardis Barış Antlaşmasıyla elde eder (Polonya bu barışı 1667 Andrussowo Antlaşmasıyla tanır). İsveç, soylulara vergi imtiyazları ve kraliyet topraklarını vermek suretiyle savaşı finanse eder; toprakların % 72'si artık soyluların elindedir. Devlet,

1660-97 XI. KARL (4 yaşındadır) döneminde Fransa'nın mali yardımlarına (S.259) bağımlıdır. Bu nedenle

1675 Brandenburg'a saldırı. Fehrbellin'de yenilgi ve Doğu Prusya'ya geri çekilme (1678); aynı zamanda

1675-79 Danimarka saldırır (1677 Kjöge Körfezi zaferi), buna rağmen İsveç, XIV. LOUIS'nin müdahalesiyle, Lund (Danimarka) ile St. Germain (S.259) barış antlaşmalarında kayıplara uğramaz. Devletin İsveç'te de Danimarka'daki gibi (Lex regia 1665) yeniden teşkilatlanması amacıyla

1682 saltçılık getirilir ve önceden verilmiş olan kraliyet topraklarına el konur. Toprak mülkiyeti yönünden saray, soylular ve özgür köylüler arasında denge sağlanır; ordu ve donanma yeniden örgütlenir. - Zümrelerin özerk yönetimlerinin lağvedilmesine karşı

1694 Livonya'da soylular REINHOLD VON PATKUL liderliğinde muhalefet oluştururlar.

Kuzey savaşı (1700-21)

1697-1718 "son Viking" **XII. Karl** (15 yaşındadır); koyu Lutherci, dahi komutan, fakat inatçı bir politikacıdır. - Çar I. PETRO (S.273) ona karşı

1699 Saksonya/Polonya (II. AUGUST, S.263) ve Danimarka (IV. FRIEDRICH) ile ittifak kurar. PATKUL Livonya'yı Polonya'nın himayesine tabi kılar; Danimarka ve Rusya İsveç'in üzerine yürür.

1700 İngiliz-Hollanda donanması yardımıyla XI. KARL Seeland'a çıkar ve Danimarka'yı yener (Travendal Barışı).

1700 **Narwa'da** I. PETRO'ya karşı (ordusu 5 kat daha güçlü olmasına rağmen) zafer elde edilir; Rus ordusunu yok etmek yerine, (muhtemelen kişisel kininden ötürü) kral mezhep değiştirmiş olan II. AUGUST'a cephe alır; August Polonya'dan sürülür. - 1704 STANISLAUS LESZCZINSKI Polonya kralı seçilir. Saksonya'ya egemen olunur ve

1706 Altranstädt barış antlaşması dikte ettirilir: II. AUGUST Polonya tacından feragat etmek ve PATKUL'u iade etmek zorunda kalır. - MARLBOROUGH (S.269), (İsveç'in "Protestanlığı kurtaracağına" işaretle) kralı Fransa lehine İspanya Veraset Savaşına müdahalede etmekten bizzat vazgeçirtir.

Bu arada I. PETRO ordusunu yenilemiş ve Schlüsselburg (= Nöteborg), Iwangorod ve Narwa'yı (1704) geri almıştır.

1703 Newa mansabında **Petersburg kurulur.**

1708/09 XII. KARL'ın Rusya seferi. - Ukrayna'nın kurtarılması ve Moskova'ya hücum amacıyla Kazak kumandan (Hetman) MAZEPPA ile ittifak. - Kışın bastırması, salgın hastalıklar ve Rus saldırıları güçten düşmüş orduda kayıplara yol açar, buna rağmen XII. KARL

1709 **Poltawa savaşına** cesaret eder; Perewoloçina kapitülasyonuyla savaş İsveç'in topyekûn yenilgisiyle sona erer: Yeni çağda yaşanan ilk Rusya faciasıdır (Karşıl. Napolyon 1812, Cilt II; Hitler 1942/43, Cilt II). Yaralanan kral Türkiye'ye kaçar ve sultanı savaşa (1711) sürükler; Rus ordusu Pruth kenarında kuşatılır, bununla birlikte I. PETRO rüşvet vererek Husi barış antlaşmasıyla Asow'dan vazgeçmesine karşılık sorunla karşılaşmadan çekilmeyi başarır.

1713-20 İsveç'in Kuzey Denizi ile Baltık Denizi'ndeki mülklerine ortak merkezli saldırılar;

Danimarka: Bremen ve Verden'e hücum; Tönning'in fethi (1713);

Rusya: Åland Adalarının ve Finlandiya'nın işgali (1714); İsveç'in işgali (1719/20);

Prusya ile Hannover -1713'den (Utrecht) sonra koalisyona katılmışlardır-, Almanya'daki İsveç mülklerini fetheder ler. XII. KARL gözaltında bulunduğu Türkiye'den atla uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Stralsund'da ortaya çıkar (1718); Frederikshald kalesi önünde ölür. - İngiltere'nin ve Fransa'nın kuzeydeki kuvvetler dengesinin korunmasındaki çıkarları İsveç mülklerinin dağılmasını önler.

1719-21 Barış Antlaşmaları: Hannover (Bremen, Verden) ve Prusya (Vorpommern) ile Stockholm; Danimarka (Sund gümrüğü) ile Frederiksborg; Rusya (Baltık: Lutherci kilise, Alman dili ve yönetimiyle özel statü) ile Nystad antlaşmaları yapılır.

Galip: **Büyük Petro.** 1721'den itibaren kendisini "bütün Rusların Çarı" olarak adlandırır. - Rusya (Baltık Denizi'nde) güçlü devlet olarak İsveç'in yerini alır.

17.yy'da Sibirya'nın açılması

17. yy.da Sibirya'nın açılması

1558 IV. "Korkunç" IWAN, tüccar STROGANOW ailesine, Sibirya'ya ilişkin bir "mülkiyet belgesi" tanzim eder ve kıtayı kolonileştirmeye açmakla yükümlü tutar.

Avrupa farkına varmadan insanlığın en büyük fetih eylemlerinden biri başlar. Fatihler, firar etmiş Rus veya Ukraynalı serfler olan **Kazaklardır;** "açık (bozkırlık) arazi"de, seçilmiş liderleri (Hetman, Ataman) olan özerk askeri komünler (Sotnia) kurarlar. 15. yy.dan itibaren çarlar tarafından tanınan Kazaklar, Türklere, Tatarlara, Polonyalılara karşı sınırları korumada görevlendirilirler. "Samur avında" Kazakları tacirler ve köylü göçmenler (Sibiryaklar) izler.

1581-84 STROGANOW tarafından görevlendirilen Hetman **Yermak** (atsız 800 askerle) Batı Sibirya'yı geçerek Irtiş'e ulaşır; Sibir Hanlığı fethedilir.

Sibirya kentleri, (ulaşım yollarının emniyete alınması amacıyla yapılmış basit kaleler olan) ostroglardan gelişerek kurulur.

1610 Kazaklar Yenisey (1619)'dan itibaren Rusya'nın doğudaki sınır nehridir) mansabına ulaşırlar. - Tomsk (1604), Yenisseysk (1619), Krasnoyarsk (1628), Irkutsk (1652) kurulur.

1640 Orta Sibirya'ya Lena, Yana ve Indigirka'ya kadar nüfuz edilmiştir. Yakutsk (1632) ve Verhoyansk'tan (1638) hareketle, POJARKOW ve Bering Boğazı'nı keşfeden (1648) **Simon Deşnew** liderliğinde Kuzeydoğu Sibirya'ya; Ohotsk Denizi'ne (1645); **Chabarow** liderliğinde Amur Havzasına (1653); Kamçatka Yarımadası'na (1679) ilerlenir. Rusya ile Çin arasında çıkan bir sınır anlaşmazlığı, Avrupalılarla Çin arasındaki ilk antlaşma olan

1689 Nerçinsk Antlaşmasıyla çözümlenir (Amur sınırdır); Pekin'de bir Rus ticaret istasyonu kurulması

1727 Kiachta Antlaşmasıyla sağlanır. - Sibirya suçlular ve siyasi tutukluların gönderildiği bir koloni olur.

Çar tarafından görevlendirilen Danimarkalı **Vitus Bering** (1680-1741), Sibirya'nın bilimsel yönden araştırılması amacıyla 1728'den itibaren keşif gezileri yapar.

1742 ÇELIYUSKIN, Çeliyuskin Bumu'nu (Nordkap) keşfeder; Alaska araştırılır (1791'den itibaren Rusya'nındır).

1613-1762 Romanov Hanedanı. Hanedan "karışıklıklar dönemi"ne (S.203) son verir. Çar ALEXEY [1645-76] döneminde Ortodoks kilisesi, Moskova Patriği NIKON'un (1653), Yunan dini usul ve kaidelerine yeniden dönülmesine yönelik reformuyla bölünür. Sonraları "Raskolnikiler"e baskı ve zulüm yapılır (1682 Başpapaz AVVAKUM yakılır). - Çarın kızı SOPHIA Streletslerin (S.203) yardımıyla hükümranlığını pekiştirmeye çalışır, 1689'da üvey kardeşi PETRO tarafından devrilir. Petro ile Rusya'da yeni çağ başlar.

Rusya'nın yükselişi

1689-1725 "Tahttaki zanaat ustası" **I. Büyük Petro** (17 yaşındadır) despotça bir enerjiyle ülkeyi avrupalılaştırmak ister ("Rusları zorlamak gerekir!"). Yurtdışı seyahatleri (1697/98; 1716/17), "Almanlara" (kelime bütün yabancıları kapsar) duyulan hayranlığın ifadesidir. Çar bizzat çalışarak topçu ustası (Königsberg), gemi mühendisliği (Amsterdam) ve seyrüsefer (Londra) eğitimi alır. - Reformlara karşı direnişler acımasızca kırılır: 1698 Streletsler yok edilirler; kendi oğlu hapiste işkence gördükten sonra ölür (1718).

Reformlar - Yabancılarla (GORDON/İskoç; LEFORT/İsviçreli) birlikte gerçekleştirilir; hedefi devletin mali gücünün artırılması ve yeni donanma ile ordunun, Avrupai eğitim, düzenli asker toplanması (20 çiftliğe 1 asker) ve soyluların hizmet yükümlülüğü ile güçlendirilmesidir.

Yönetim: En üst hukuki makam olarak senatonun (1711) emrinde bakanlıklar (11 kurul, 1718) vardır; imparatorluk 11 idari bölgeye (Gouvernement), 50 vilayete (ve ilçeye) ayrılır; bürokrasi prokuratorlarla denetlenir (1722). Dolaysız bir (kişi başına) vergi uygulaması başlatılır.

Kilise politikası: Patrikliğin yerini Kutsal Sinod alır (1721); başkanı çardır (Sezaropapizm - Dünyevi ve ruhani otoritenin tek elde birleştiği Tanrısal imparatorluk).

Sosyal düzen: (sakal ve giysiye varıncaya kadar) eski Rus gelenekleri yasaklanır; doğuştan soylular ile (üst düzey devlet hizmetiyle elde edilen) makamdan soylular "hiyerarşi yasası" (14 kademelidir, 1722) ile dengelenir.

1714/22 saray devrimlerini önlemek amacıyla veraset nizamnameleri çıkarılır.

Ekonomi: Goblen ve bez imalathaneleri, ormancılık ve madencilik üzerinde devlet tekeli kurulur; kanallar ve limanlar yapılır; yabancı uzmanlar (zanaatkârlar, tacirler, subaylar, sanatçılar) görevlendirilir. - Yüksek meslek okulları ve (1725) Petersburg'daki Bilim Akademisi kurulur.

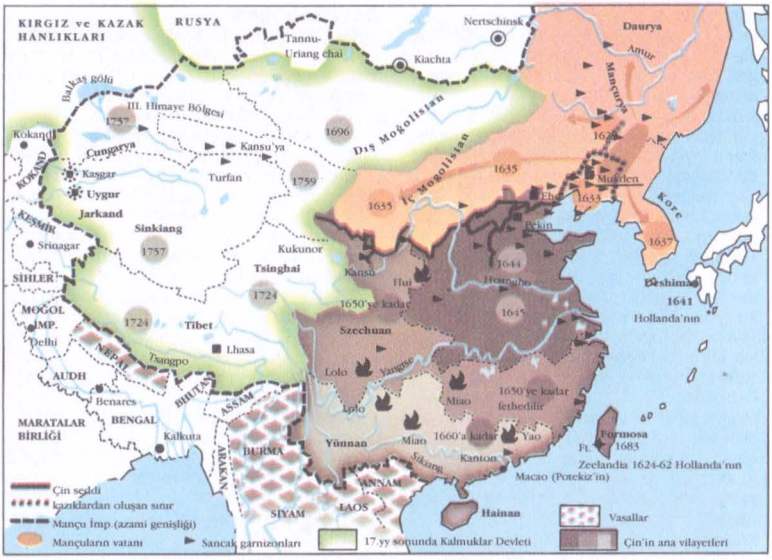
Dış politika: Açık denize çıkış (Avrupa'ya açılan pencere) Kuzey Savaşında (S.271) elde edilir.

1722-23 İran'a sefer (Derbent, Bakü).

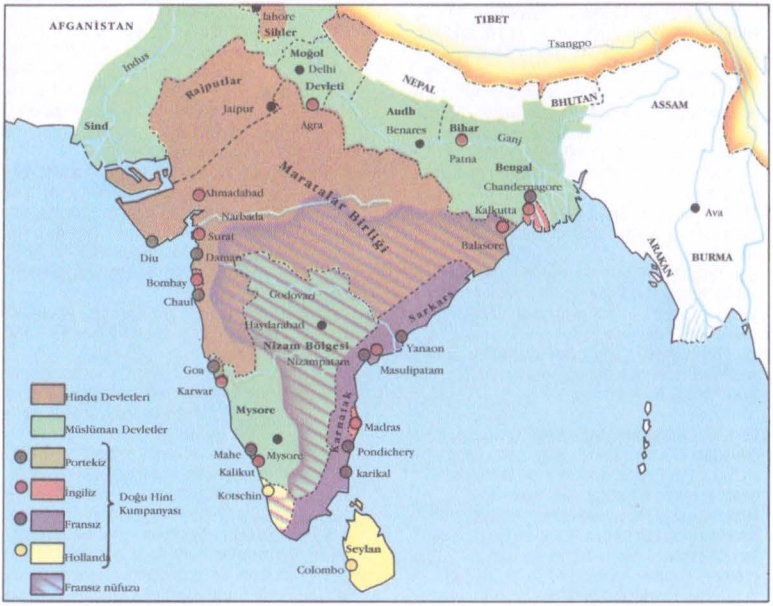
BÜYÜK PETRO'nun eseri Rusya'da tartışmalıdır. Tepeden inme yapılan devrim halkı yalnızca dış görünüşüyle avrupalılaştırır, Rusya tarihinde ise köklü etkiler yaratır.

1725-40 I. KATHARINA ile ANNA yönetimi sırasında, favoriler (kayırılanlar) MENSCHIKOW, BÜHREN, MÜNNICH, OSTERMANN'ın yer aldığı "Alman devri"; saray devlet gelirlerinin yaklaşık % 50'sini tüketir; köylülerin durumu soyluların keyfi tutumları nedeniyle kötüleşir.

1735-39 Türklerle savaşta, Kırım'da ve Oçakow ile Hotin önlerinde zaferler kazanılır. Belgrad Barış Antlaşması (1739, S.265) çerçevesinde Asow'un elde edilmesiyle Karadeniz'e çıkış da elde edilir.

16./17. yy'da Mançu Hanedanı döneminde Çin

1700 civ. Hindistan

Mançu Hanedanı döneminde Çin

1600 civarında NURHAÇ [1583-1628] Mançurya'nın güneyinde Tunguz boylarını birleştirerek Mançu milletini oluşturur ve "sekiz sancak" (1615) içinde sıkı bir askeri örgütlenme sağlar.

1620 Mukden fethedilir (1625'ten itibaren başkenttir); 1637 zaferle sonuçlanan Kore seferi. Ming Hanedanından son imparator ÇUNG-ÇENG [1628-44] döneminde imparatorluk isyanlar nedeniyle dağılır. Ming birliklerinin yardım çağrısı üzerine

1644 Mançular Pekin'e girerler ve yönetimi üstlenirler.

1644-1911 Mançu Hanedanı. İmparatorluğun kurucusu, vekaleten hükümet eden Prens DORGON'dur; Dorgon Güney Çin'e egemen olur.

1662-1722 başkomutan, devlet adamı ve âlim olarak Çin'in en önemli hükümranı **imparator Kang-Hsi;** Cizvitlere (dini nedenlerle değil) bilimsel ve teknik yeteneklerinden ötürü göz yumar; öğretmeni Cizvit FERDINAND VERBIEST'tir.

1673-81 Ming partisi batıda ve güneyde ayaklanır; Formoza fethedilir (1683).

"Gökyüzü Krallığı"nı tampon bölgelerden oluşan bir çemberle korumak amacıyla Batı Moğollara ve Kuku Nor (Çing-Hay) bölgesindeki Tangutlara karşı seferler yapılır; Moğolistan (1696) ve Tibet (1724) himaye rejimleri kurulur. Küçük Mançu halkının dev bir imparatorluk üzerindeki hâkimiyetinin pekişmesi, polis devletine özgü yöntemlerle şu şekilde sağlanır: 1. Bütün makamlara çifte (Çinli ve Mançu) atama sistemine uygun bir memur hiyerarşisi (sınav yönetmeliği net biçimde belirlenmiştir) kurulur; 2. Eski ordu teşkilat biçimi muhafaza edilir; 3. Avrupa ile ticaret Çinli firmalar (Hong tacirleri) üzerinden yapılır; 4. Geniş halk kesimleri kendi başına kararlar alabilecek durumda değildir (bu nedenle Mançulara has saç örgüsü zorla uygulanır); 5. Konfüçyusçuluk, **Kutsal Fermanın** (1671, Cizvit örneğine dayanır) 16 kuralıyla dogmalaştırılarak devlet öğretisi haline getirilir. İçte sürekli bir barış dönemi sağlanır; nüfus 100 milyondan (1680) 276 milyona (1780) çıkar ve Çin'in kenar memleketlerine yayılır.

Kültür: Çin filolojisi parlak bir dönem yaşar (başlıca temsilcisi: KU YEN-VU). İmparatorluk coğrafyaları, yerel kronikler, edebi külliyatlar ('Şarkılar Kitabı') ve Konfüçyusçuluğun klasik yazılarına ilişkin 'Günlük Beyanlar' (sloganlar) ortaya çıkar. - Çince temel sözlük olan

1716 İmparatorluk Akademisi Sözlüğü LEIBNIZ ile Fransız ansiklopedicilerini de etkiler.

1736-96 İmparator Kien-lung; Ortodoks Konfüçyusçudur; Hıristiyan misyonerliğini yasaklar. - Mançu sistemi katılaşmaya başlar: Edebi alanda soruşturmalar ve kitap yakma eylemleri; gizli cemiyetlerin kurulması; "yabancılara" ve Avrupa (afyon) ticaretinin nüfuz etmesine karşı artan kuşkular.

Halkı had safhada zorlayarak ([Güney Çin'in asıl yerli halkı] Miaolar ve Kansu'daki Müslümanlar ayaklanırlar) Çin, İli bölgesinde (Cungarya) (1729-1734; 1754-61), Burma'da (1767-69) ve Tibet'te (1791/92) yürüttüğü sömürge savaşlarıyla tarihinin en geniş sınırlarına ulaşır.

Çin 18. yy.da Avrupa'yı çok etkiler: Bu etki Rokoko'nun idealize edilmiş Çin modasında (Chinoiserie) kendini gösterir (lake işler, porselen; Çin tipi çiçek bahçeleri).

Hindistan'da Moğol hâkimiyetinin sonu

1658-1707 son önemli büyük Moğol ve fanatik Müslüman **Aurangzeb.** - Kandahar'ın, Kabil'in ve Dekhan'ın fethinden sonra

1691 Moğol İmparatorluğu en geniş topraklarına ulaşmakla birlikte, Kuzey Hindistan'daki Hindular'a uygulanan siyasi açıdan akılcı olmayan baskı ve zulümler, cizyenin (1679 Hindulardan özel vergi) yeniden alınması ve Hindu vasallara (Jaipur) saldırılar nedeniyle içte dağılmaya başlar. Hindular isyanlarla, **Sihlerin** (Pencap'daki savaşçı-dini tarikat) ve **Racput** devletlerinin (Hindu vasalları) ayrılmalarıyla tepki gösterirler. Hinduizmin öncüleri **Maratalar** olurlar; muhtemelen Dekhan'ın asıl yerlileridirler; askeri açıdan **Şivaji** (Sıvacı) [1646-80] tarafından birleştirilirler. Ordunun muhafazası sürekli yağma seferleri düzenlenerek sağlanır.

1664/70 Moğol İmparatorluğunun en zengin ticaret kenti Surat yağmalanır.

1681'den itibaren AURANGZEB her yıl Maratalar'a karşı seferler düzenler; Maratalar Pişvayan (reisler) liderliğinde Hindistan'da büyük güç olurlar.

Hindistan'daki Avrupalı sömürgeciler

Moğol İmparatorluğu'nun dağılması ve Müslümanlarla Hindular arasındaki uyuşmazlık yeni Avrupa ticaret yerlerinin kurulmasını kolaylaştırır.

Hollanda Portekizlileri **Seylan'dan** çıkarır (1609), fakat İngilizlerle şiddetli çatışmalara girer.

1615 Surat deniz savaşı.

İngiltere: Sömürge politikasının taşıyıcısı **Doğu Hint Kumpanyası'dır** (1600-1858); ilerde kurulacak Britanya Hint imparatorluğunun merkezleri Madras (1639), Bombay (1661) ve Kalküta (1696) defalarca Marataların saldırılarına maruz kalır.

Fransa, Hindistan ticaretini geliştirmek amacıyla sömürge imparatorluğunu merkantilizm ilkelerine göre kurar.

1664 Colbert Doğu Hint Kumpanyası'nı kurar ve resmi sömürge keşif gezilerini teşvik eder. Hindistan'a giden deniz yolunun güvenliğini Madagaskar'daki Dauphin kalesi (1643-72) ve Bourbon (Réunion, 1654) Adası sağlar. - Vali **Dupleix** (1697-1763) İngiliz Doğu Hint Kumpanyası ile başa çıkmayı başarır.

1746'dan itibaren Britanya-Fransa sömürge kavgası; DUPLEIX Güney Hindistan'daki Hintli prenslerle olan iyi ilişkileri sayesinde bu kavgayı diplomatik ustalıkla yürütür.

17./18.yy'da Amerika

17. yy'da Batı Hint Adaları

Güney Amerika'da Cizvit misyonerliği

İspanya, Paraná, Marañón, Yukarı Orinoco kenarındaki "bakir orman sınırı"nı misyon tarikatlarına devreder. Cizvitler ekonomi alanı da dahil görkemli başarılar elde ederler - özellikle de **Cizvit devleti Paraguay'da** ("bakir ormandaki görüm").

1607'den itibaren Kızılderililerin yerleştirildiği Reducciones (özel mülkiyetin bulunmadığı kolektif yerleşkeler) kurulur. Brezilyalı köle avcılarının sürekli saldırılarına (Entradas) rağmen bu yerleşimler büyür.

1767 Cizvitler sınırdışı edilirler (S.287); tarikat mallarının savrulması ağır bir sosyal ve ekonomik krize yol açar;

1780-83 "son Inka" TUPAC AMARU'nun isyanı bu krizi yansıtır.

Güney ve Orta Amerika'nın sömürülmesi

İspanyol sömürgeleri: Avrupai evcilleştirilmiş bitkiler (tahıl) ve evcil hayvanlar (sığır, at, koyun) hızla yayılmakla birlikte, ekonomik çıkarların hedefi **gümüş filolanyla** nakliyeleri (1561'den itibaren İngiliz, Hollanda ve Fransız saldırılarını savmak amacıyla konvoy sistemi başlatılır) çok pahalı olmasına rağmen değerli metallerin sömürülmesidir.

1546 Gümüş kenti **Potosi** (4000 m yüksekliktedir) kurulur, 1600 civarında Londra'dan sonra dünyanın en büyük kentidir.

İspanya'nın Avrupa'ya gümüş ithal etmesinin sonuçları: Gizli enflasyon, pahalılık, mal sürümünde krizler, devletlerin iflas etmesi (FUGGER ailesi çöker, S.215). - 1713 tarihli Asiento Antlaşması devletin ticaret üzerindeki denetimini gevşetir; Amerika ile ticaret ancak 1797'de serbest bırakılır. - 1782'de Fransa örnek alınarak başlatılan İntendantur bürokrasisi vergi gelirlerinin % 80'ini yutar.

Portekiz: Sömürge çıkarları Batı Hint'e yöneliktir; deniz korsanlarına karşı savunma amacıyla Olinda (1537) ve Doğu Hint ticaretinde aktarma yeri olarak Bahia (1549) kurulur. Krallık, Brezilya'nın verimli kıyı şeridini mirasla geçen 12 kapitaniye (yarı feodal, siyasi yönden neredeyse özerk topraklar) ayırır. - São Paulo'nun iç kesimlerinde, macerapeverestlerin (Paulistas, Mamelucos) nesilleri silahlı çeteler oluştururlar. Hayvan hırsızlığında ve köle avında "Bandeirantes" kıtanın iç kısımlarına sızarlar.

1680 İspanyol egemenlik bölgesinde Sacramento kolonisi kurulur. - Minas Gerais (1693) ile Matto Grosso'da (1720) bulunan altınlar, iç kesimlerin açılmasına vesile olur; buna bağlı olarak sömürge sınırı batıya doğru kayar. Sınır İspanya tarafından

1777 Ildefonso Antlaşmasıyla tanınır.

Avrupa'daki siyasi rekabet denizaşırı yerlerde de devam eder.

Hollanda: Hollanda'nın Batı Hint Kumpanyası (1609) vasıtasıyla 1580-1640 arasında birleşmiş olan İspanya-Portekiz krallığına saldırılar yapılır; İspanyol gümüş filoları ele geçirilir.

1624 Bahia fethedilir ve 6 kapitani, ürünlerinden (şeker kamışı, kahve) ve köle ticaretinden yararlanmak üzere işgal edilir. Recife (1630) kuzeydoğu kıyısını korumayı üstlenmekle birlikte, 1654'te geri alınır. - Curaçao (1634) ile Guayana (1636) Hollanda'da kalır.

Batı Hint Adaları: İspanya'ya karşı savaşta, "Amerika Adaları Kumpanyası"nın (1639) idaresinde **Flibustier** (deniz korsanları) topluluklarından gelişerek **Fransa'nın Antiller'deki mülkü** oluşur: San Christoph (1625); San Domingo, Guadalupe, Martinik (1635) (1635); Haiti (1655; sömürgelerden ithalatın % 25'ini karşılar) bu mülkler arasındadır.- İngiliz Batı Hint Kumpanyasının, Barbados (1605) ve Bahama Adalarında (1646/70); Bermuda Adalarında (1612) da temsilcilikleri vardır.

1655 Jamaika İngiltere'nin olur (S.267). - Danimarka ile Kurland bile geçici bir süre Batı Hint Adalarındaki kuruluşlara iştirak ederler.

Kuzey Amerika'nın Fransa ve İngiltere tarafından kolonileştirilmesi

Fransa: Kanada'nın ilk valisi SAMUEL DE CHAMPLAIN (1567-1635) 1603'ten itibaren Newfoundland, Nova Scotia ve Yeni Fransa'yı ele geçirir.

1608 Quebec (1643 Montreal) kurulur; 1625'ten itibaren Fransız Cizvitler misyonerlik yaparlar; Fransız Batı Hint Kumpanyası (1664) Kızılderililerle kürk ve içki ticareti yapar.

1674'ten itibaren COLBERT (S.261) ilk Fransız sömürge imparatorluğuna devlet tarafından merkantilist teşvik sağlar; 1690'larda Kanada'da 10 000'den fazla yeni göçmen vardır.

1682 LA SALLE Mississippi bölgesi **Louisiana'yı** araştırır, New Orleans'a (1718) kadar kurulan kaleler (Forts) yeni sömürgenin güvenliğini sağlarlar.

İngiltere: WALTER RALEIGH 1584'te **Virginia'yı** kurar; Amerika'daki ilk İngiliz yerleşimi burada ortaya çıkar (1607 Jamestown). 17. yy.da, dini baskı ve zulüm görenlerin göç etmesiyle İngiliz kraliyet kolonileri (kendi halk temsilciliği ve krallığa bağlı valileri vardır) veya özel koloniler (krallıkla yapılan bağımsız özel sözleşmelere dayanırlar) olarak **New England Eyaletleri** ortaya çıkar.

1620 "Hacı babalar" (Püritenler) 'Mayflower' gemisiyle **Massachusetts**'e giderler;

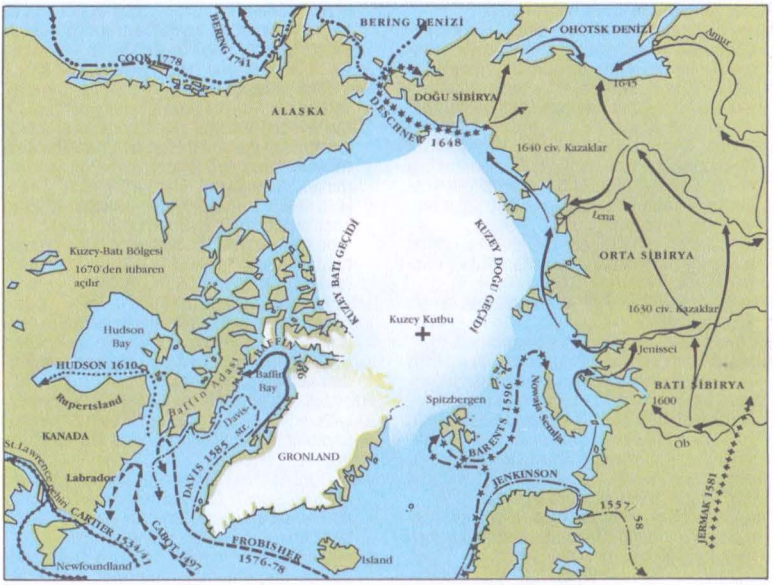
1632 Katolikler Maryland'ı kurarlar.

Devlet, sömürgeleri (1640'da 25 000'den fazla göçmen yaşar) "şartlar" (lesepase) ve ticari imtiyazlarla (seyrüsefer yasası S.267) destekler; bu kolaylıklar en başta denizde ve ticarette Hollandalı rakipleri hedef alır.

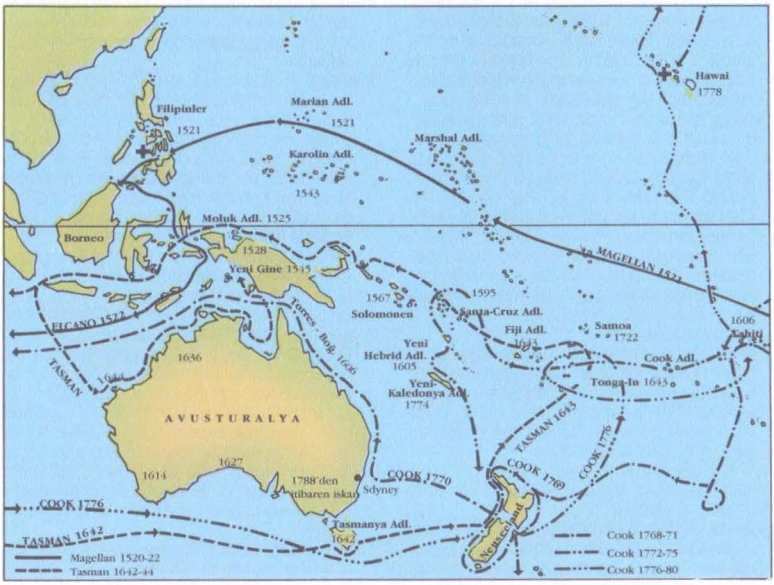
1664 (1616'dan beri Hollanda'nın mülkiyetinde olan) Yeni Hollanda'ya saldırı; burası Breda Barış Antlaşmasıyla (1667) İngiltere'ye geçer (eyaletler: New York, New Jersey, Delaware). - South Carolina ile Rupertsland (Hudson's Bay Kumpanyası) 1670'den itibaren işgal edilirler.

1683 WILLIAM PENN Philadelphia ile Kuaker kolonisi Pennsylvania'yı kurar.

1713 Büyük Britanya Newfoundland ile Nova Scotia'yı alır; sömürgelerde İngiliz-Fransız ikiciliği kızışır (S.283).

16.17.yy'da Kuzey Kutbu'nun araştırılması

18.yy. a kadar Pasifik'teki keşifler

17./18. yy.da coğrafi keşifler

1500'lerdeki büyük keşiflerden sonra yeryüzünün (özellikle Hollandalılar ve İngilizler tarafından) araştırılmasında ağırlık şu noktalara verilir:

1. Kuzeyde Atlantik'ten Pasifik'e geçiş yolu arayışı; bu arayış **Arktik bölgenin ve kuzeydoğu geçidinin** (DEŞNEW ile BERING S.273) keşfine yol açar; kuzeybatı geçidi henüz bulunamaz: Davis/Davis Boğazı 1585; HUDSON/Hudson Körfezi 1610 (İngiltere'nin ilk ticari yerleşimi olarak Fort Rupert 1674); BAFFIN/Baffin Körfezi 1616.
2. Olduğu varsayılan "Terra Australis"e keşif gezileri. **Büyük Okyanus'ta** seferlerde Pasifik'teki önemli adalar ve gemi seyir yolları bulunur. Önemli kâşifler: DE QUIROS ile DE TORRES/Paumotuin., Yeni Hebrid Adaları, Torres Boğazı, Tahiti.

1642-59 Hollandalı ABEL TASMAN'ın seferleri; Mauritius Adalarını, Vandiemensland (Tasmanya), Yeni Zelanda ve Kuzeybatı-Yeni Gine'yi keşfeder. - ROGGEVEEN/Oster Adaları, Samoa, Salomon Adaları 1721/22; gemiyle Dünyanın çevresini dolaşan BOUGAINVILLE/ Polinezya Adaları, Melanezya Adaları 1766-68.

1768-79 İngiliz JAMES COOK Avustralya'nın doğu sahilini, Yeni Kaledonya, Tonga, Sandwich ve diğer adaları araştırır;

Gerek kıtalar, gerek yeryüzündeki kara ve su dağılımı hakkında daha fazla bilgi edinilmesini sağlayan unsurlar şunlardır:

1. Cizvitlerin dünya çapında misyonerliği (S.239);
2. İspanya'ya karşı yürütülen gayri meşru savaşta (S.277, ayrıca FRANCIS DRAKE S.225) kısmen devlet tarafından teşvik edilen "ganimet toplayıcıları" (korsanlar, Flibustier, Bukanyeler);
3. Toprakların sömürgeciliğe veya ticarete açılması yolunda devlet tarafından görevlendirilme: DE VRIES/Japonya 1643; Kuzey Amerika'da CHAMPLAIN ve LA SALLE (S.277); Sibirya'da YERMAK (S.273);
4. 18. yy.da özel seyahatler veya bilimsel araştırmalar: ENGELBERT KÄMPFER/ Japonya 1690-92; TOURNEFORT/Ermenistan ve İran 1700-1702; KOLBE/Güney Afrika 1710; GMELIN/Sibirya 1733-1734; C. NIEBUHR/Arabistan'ın iç kesimleri 1765; THUNBERG/Güney Afrika 1772 v.d.

1600'lerde yeryüzünün yaklaşık % 49'u (yüzölçümünün % 32'si) bilinmektedir.

1800'lerde yeryüzünün yaklaşık % 83'ü (yüzölçümünün % 60'ı) bilinmektedir.

Bilimsel keşifler

Görgücülük ve uşçuluk fen bilimlerini teşvik eder (S.256).

Matematik:

1614	Logaritma cetveli	NAPIER
1637	Analitik geometri	DESCARTES
1665	Sonsuzluk hesabı ayrıca LEIBNIZ(1672)	NEWTON
1700'lerde	Olasılık hesabı	BERNOULLI
1788	Tasarı geometri	MONGE

Fizik:

1609	Düşme ve sarkaç yasaları	GALILEI
1609-19	Kepler Kanunları	KEPLER
1618	Işığın kırılması	SNELLIUS
1662	Gaz kanunu	BOYLE
1665	Işığın bükülmesi	GRIMALDI
1666	Yerçekimi yasaları	NEWTON
1675	Işık hızı	RÖMER
1690	Işığın dalga kuramı	HUYGENS
1728	Işığın sapması	BRADLEY
1738	Kinetik gaz kuramı	BERNOULLI
1790	Dokunum elektriği	GALVANI

Biyoloji ve kimya:

1618	Kan dolaşımı	HARVEY
1677	Spermatozon	LEUWENHOEK
1727	Gümüş tuzları	SCHULZE
1735	Canlıların doğal sistemi	LINNÉ
1747	Pancardaki şeker miktarı	MARGGRAF
1766	Hidrojen	CAVENDISH
1771	Oksijen	SCHEELE
1772	Azot	RUTHERFORD
1780	Yanma kuramı	LAVOISIER
1783	Havagazı (taş kömürü)	MINCKELAERS
1791	Yapay soda	LEBLANC
1799	Çimento	PARKER

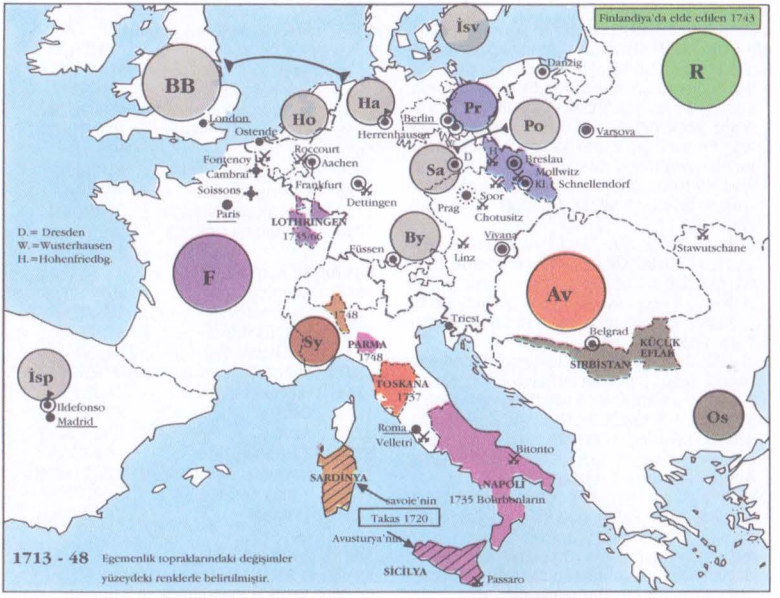
17./18. yy.da buluşlar

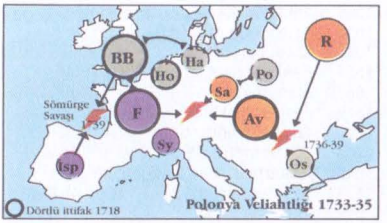
Keşiflerin yapılması kısmen, yeni **Gözlem ve ölçü aygıtlarıyla** sağlanmıştır:

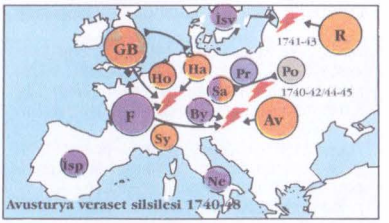
1590	Mikroskop	ZACHARIAS
1610	Astronomi dürbünü	KEPLER
1643	Cıvalı barometre	TORRICELLI
1657	Rakkaslı saat	HUYGENS
1663	Manometre	v. GUERICKE
1669	Aynalı teleskop	NEWTON
1718	Cıvalı termometre	FAHRENHEIT
1742	Termometre derecelend.	CELSIUS

Teknik yöntemler, araç ve gereçler:

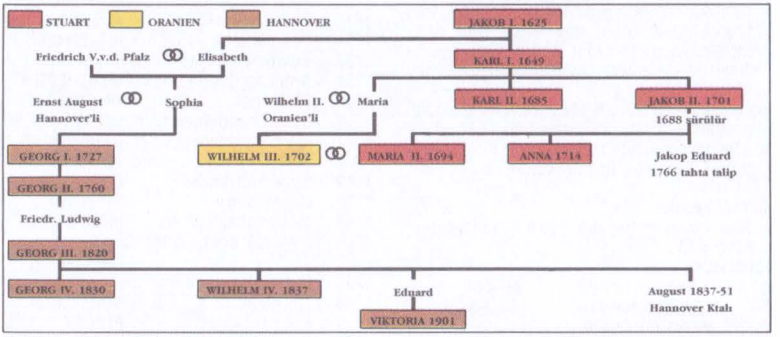
1623	Hesap makinesi	SCHICKHARDT
1642	Toplama makinesi	ZACHARIAS
1673	Çarpma makinesi	LEIBNIZ
1681	Düdüklü tencere	PAPIN
1709	Porselen (Avrupa'da)	BÖTTGER
1711	Üç renkli baskı	LE BLOND
1735	Dökme çelik	HUNTSMAN
1738	Bükme makinesi	WYATT
1751	Arkadan dolma tüfek	CHAUMETTE
1752	Paratoner	FRANKLIN
1754	Demir haddehanesi	CORT
1767	Bükme makinesi	HARGREAVES
1769	Buharlı makine	WATT
1769	Buharlı otomobil	CUGNOT
1778	Dalgıç çanı	SMEATON
1783	Sıcak havalı balon	MONTGOLFIER
1785	Mekanik dokuma tezgahı	CARTWRIGHT
1795	Hidrolik basınçlı makine	BRAMAH
1796	Taş basması	SENEFELDER
1799	Kâğıt makinesi	ROBERT
1800	Tornacı tezgâhı	MAUDSLEY
1804	Örgü makinesi	JACQUARD
1807	Buharlı gemi	FULTON

Avrupa'da ittifaklar, savaşlar ve egemenlik topraklarındaki değişimler 1713 - 1740

İngiltere'de Stuart (Oranien) ve Hannover Hanedanları

Avrupa'da uzlaşma politikası (1713-48)
İspanya veraset savaşından (S.269) sonra siyasi huzura yoğun gereksinim duyulur. **Konvenienz** (kabinelerin mutabakatı) vasıtasıyla Fransız-İngiliz veya Fransız-Avusturya uyuşmazlıkları giderilir ve Avrupa'da kuvvetler dengesi muhafaza edilir. **Devletin yüksek menfaati** -hikmeti hükümet- gözetilerek halk dikkate alınmaksızın kongreler, ittifaklar kurulur, topraklar bölünür veya takas edilir. - Anlaşmazlıkların ortaya çıkış nedenleri:

İspanya: Bakan Kardinal ALBERONI İtalya üzerindeki hegemonyayı yeniden elde etmek ister. Kuzey Savaşını ve Türklere karşı savaşı (S.265) kullanarak
1717 Sardinya ile Sicilya işgal edilir.
1718 Passero Burnu'nda dörtlü ittifak deniz zaferi kazanır; ALBERONI görevden alınıncaya kadar İspanya'ya baskı yapılır. Savoie
1720 Sicilya'yı Avusturya'nın elindeki **Sardinya** ile takas eder.

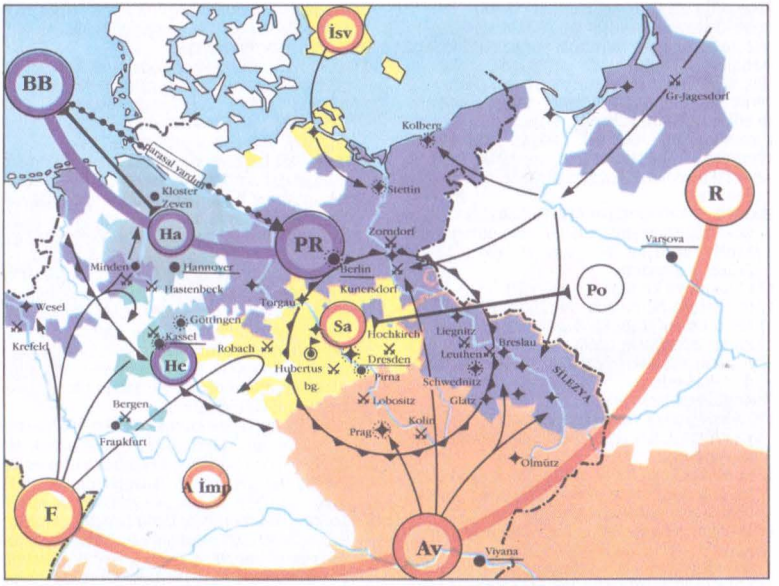
Polonya: Rus birlikleri,
1733-35 Polonya veraset savaşında Fransız adaya (STANISLAUS LESZCZINSKI) karşı Avusturya-Rusya adayı
1733-63 SAKSONYA'lı III. AUGUST'u zorla seçtirirler. Batı kesiminde (İtalya) yürütülen savaşta Fransa üstün durumdadır. 1735 ön barış,
1738 Viyana Barış Antlaşması: Lothringen STANISLAUS LESZCZINSKI'ye (S.271), onun ölümünden sonra 1766'da Fransa'ya; **Toskana** LOTRINGEN'li FRANZ'a düşer; Franz 1736'da MARIA THERESIA ile evlenir; Napoli ile **Sicilya** bir İspanyol-Bourbon, Parma ile Piacenza ise bir Avusturya Sekundogenituruna geçer.

Avusturya: Habsburg Hanedanı yönetmeliğine - Pragmatische Sanktion- (S.265) rağmen:
1740-48, PRUSYA'lı II. FRIEDRICH'in (S.287) **Silezya'ya** girmesiyle **Avusturya veraset savaşı** başlar. Saksonya ve Bavyera taht üzerinde hak iddia ederler. -Prusya ile Fransa ittifak kurarlar ve
1740-42 Birinci Silezya Savaşı yapılır; Prusya Mollwitz ve Chotusitz'de zaferler kazanır; Bavyera ile Fransa Prag ve Linz üzerine yürürler.
1741 Pressburg diyet meclisinde **Maria Theresia** (S.287) Macarlardan yardım sağlar. - BAVYERA'lı KARL ALBERT, VII. KARL (1742-45) olarak imparator seçilir.
1742 Özel Breslau Barış Antlaşması: Avusturya Silezya'dan feragat eder, Bavyera'ya cephe alır ve Savoie, Saksonya ve **Büyük Britanya** ile ittifak kurar. "Pragmatik ordu"
1743 Dettingen'de Fransa'yı yener. Prusya ile Fransa ikinci kez ittifak kurarlar ve
1744/45 İkinci Silezya Savaşı yapılır. Soor ve Hohenfriedberg'de Prusya'nın kazandığı zaferlerden sonra,
1745 Dresden Barış Antlaşması imzalanır: Avusturya Silezya'dan feragat ettiğini onaylar. Füssen barışında Bavyera
1745-65 İmparator I. FRANZ'ı (Lothringen'li) tanır. İspanya ve Fransa'ya karşı İngiliz-Fransız savaşı devam eder.
1748 Aachen Barış Antlaşması: Fransa Avusturya'ya ait Hollanda'yı ve İngiliz sömürge bölgelerini geri verir. Parma (Piacenza) bir İspanyol-Bourbon Sekundogenituruna düşer, Savoie Milano'nun bazı kesimlerini alır.

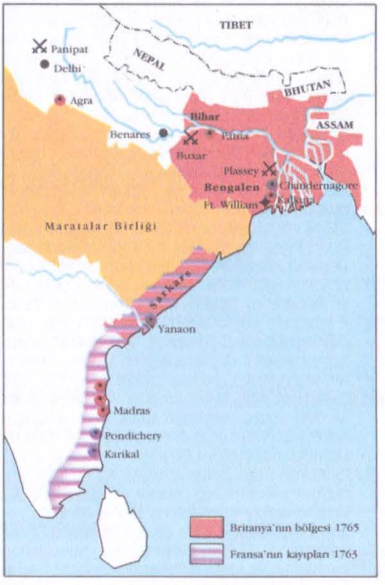
Fransa'da "Ancien régime"
1715-74 XV. Louis (5 yaşındadır). - XIV. LOUIS'nin (S.269) savaşlarından ötürü devletin borçlanmasına rağmen, hükümran ORLÉANS'lı PHILIPP'in (1715-23) sarayında müsriflik hâkimdir. İskoç JOHN LAW mali gücü,
1715 ilk milli bankayı ve 1718/19 kolonilerin sömürülmesi amacıyla anonim şirketler **kurarak** artırmak ister. Law sistemi spekülasyon coşkusuyla son bulur.
1720 **Kâğıt para enflasyonu** ve devletin iflas etmesi.
1726-43 Kardinal **Fleury** son siyasi başarılarını elde eder. Ondan sonra metreslerin nüfuzu artar (Marquise DE POMPADOUR, Kontes DU BARRY). Ayrıcalıklı zümreler (rahipler, soylular) bakan MACHAULT'un mali reformlar yapmasını önlerler. Saltçı sistemin zayıflığı 1750'den itibaren giderek daha açık ve daha keskin bir dille eleştirilir.

Kültür: Saraya has ve kıvrak **Rokoko** stili, pastoral şiir ve zarif şarkılı komedilerle parlak bir dönem yaşar; bayanlarda kasnaklı etekler ve kabartılmış saç stilleri; kavalyelerde örgülü peruk, kurdele, küçük süs kılıcı ve üç köşeli şapka.- İç dekorasyonlarda bezekli çerçeveler, porselen süs eşyaları v.b. - Fransız **Rokoko resim sanatı** büyük gelişme gösterir: WATTEAU (1684-1721); BOUCHER (1703-1770); FRAGONARD (1732-1806).

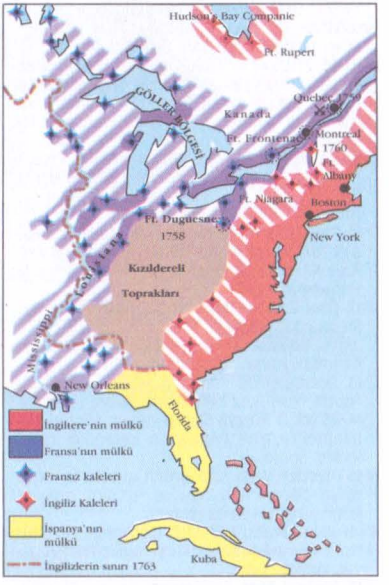
Asker ve memur devleti Prusya
1713-40 Prusya'nın en büyük "iç kralı" **I. Friedrich Wilhelm,** "ülkelerini iyi idare etmeye" kararlıdır. Çok dindar olmakla birlikte, kaba ve ince saray kültüründen hoşlanmayan "Prusya milletinin öğretmeni" mutlak itaat talep eder ("Ruh Tanrınındır, fakat geri kalan her şey benim olmak zorundadır"). Tasarruflu, örnek yönetim: Kraliyet bölgelerinde ve genel muhasebe kamarasında (mali denetim amacıyla) reform yapılır. -
1722 En yüksek merkezi makam olan genel müdürlüğe bizzat talimatlar verir. Merkantilizme dayalı ekonomi ile tarım teşvik edilir. Doğu Prusya'nın salgın hastalıklar nedeniyle boşalan bölgeleri yeniden iskân edilir.
1732 Salzburglu 15 000 göçmen (S.241) iskân edilir. İlk öğretim daha iyi hale getirilir (1717 tarihli ferman). -Soylulardan oluşan subaylar sınıfı devletteki birinci zümredir. **"Asker Kral",** Avrupa'nın, sürekli üniforma giyen ilk hükümranıdır. Profesyonel ordunun asker sayısı 83 000'e çıkarılır (nüfus 2,5 milyondur). Piyadenin disiplin (sıkı talim, demirden tüfek harbisi, uygun adım yürüme) hocası Prens ANHALT-DESSAU'lu LEOPOLD'dur (1683-1747).
1733 Askeri idari bölge tüzüğü: Köylü nüfusun hizmet yükümlülüğü vardır.
Kral ile veliaht **Friedrich** (1712-86) arasında yoğun gerginlikler ortaya çıkar; Friedrich 1730'da arkadaşı KATTE'nin başarısızlıkla sonuçlanan kaçışından ve idam edilmesinden sonra boyun eğer; devlet hizmetinde eğitim görür; 1736'dan itibaren kendi sarayında yaşar (Rheinsberg sarayı); edebi ve felsefi incelemelerde bulunur.

Avrupa'da Yediyıl Savaşları

Hindistan'da İngiltere-Fransa Savaşı

Kuzey Amerika'da İngiltere-Fransa Savaşı

Yediyıl Savaşları 1756-63

1748 Aachen barışı gerilimleri ortadan kaldırmaz: Dünya politikasına ilişkin çatışmaların halledilmesi yönündeki ilk adım, sömürgeci devletler ve Avusturya tarafından atılır. Britanya'nın çıkarları uyarınca savaş Avrupa'da ve denizaşırı bölgelerde aynı zamanda yürütülür.

Britanya-Fransa sömürge savaşı (1754/55-63)

Kuzey Amerika: Artan göç, 400 000 göçmenin yerleşimin az olduğu, fakat kalelerle (Forts) iyi tahkim edilmiş Fransız sömürge bölgelerine yaptığı baskıyı artırır. Sürekli sınır çatışmaları giderek artarak 1754'te Ohio Vadisinde savaşlara dönüşür. - Fransızların başlangıçta elde ettiği başarılar Whig Hükümetinin devrilmesine yol açar.

1757-61 WILLIAM PITT (Birinci, Earl of Chatham, CROMWELL ile III. WILLIAM'dan sonra "Britanya İmparatorluğu'nun üçüncü mimarı"), siyasi yönetimi üstlenir; denizaşırı bölgelerdeki donanmayı ve birlikleri takviye eder; Prusya'ya mali yardım yapılır.

1758 Ohio Vadisine hücum; Fort Louisbourg ile Fort Duquesne (Pittsburg) fethedilir.

1759 St. Lawrance -Laurent- Nehrine saldırı; "düşmanın kalbi" **Quebec** alınır (General WOLFE MONTCALM'ı yener, ikisi de ölür); **Montreal'in** alınmasıyla (1760) Göller Bölgesine geçiş sağlanır.

Batı Hint Adaları: Fransız Antillerinden fethedilenler arasında, Guadelupe 1759, Martinique 1762, İspanya'nın savaşa girmesinden sonra 1761 ayrıca Küba (ve Filipinler) vardır.

Batı Afrika ile Atlantik Kıyıları: 1760'a kadar Senegambiya'daki bütün Fransız üsleri işgal edilir; deniz zaferleri (Lagos, Quiberon) ve Fransız limanlarına saldırılar ("breaking windows with guineas").

Hindistan: Burada da Fransızlar başlangıçta başarılı olurlar; Kalküta ile birlikte Madras dışında Güney Hindistan'ın neredeyse tamamı kaybedilir.

Doğu Hint Kumpanyası'nda görevli ROBERT CLIVE (32 yaşındadır) Britanya direnişini kurar, Hintli prenslerin rekabetinden yararlanır ve Kalküta'yı (Fort William) yeniden alır. Rakip tarafın 20 kat daha güçlü olmasına karşılık yalnızca 10(!) kayıp vererek ihanet yoluyla elde ettiği

1757 **Plassey zaferi,** Britanya'nın Hindistan'daki hâkimiyetinin temelini oluşturur. Fransa'nın Hindistan'la ilgili planları suya düşer.

1763 Paris Barış Antlaşması: Büyük Britanya Fransa'dan Kanada, Louisiana, Breton Burnu ve Senegambiya'yı, İspanya'dan Florida'yı alır; Yeni Çağda Britanya'nın elde ettiği en görkemli zafer: Kuzey Amerika Anglosakson olur.

Silezya'yı ele geçirme savaşı (1756-63)

1753'ten beri Avusturya başvekili olan Kont KAUNITZ-RIETBERG, Prusya'ya karşı bir koalisyon kurma amacıyla MARIA THERESIA'yı Fransa (MARQUISE POMPADOUR) ile siyasi bir uzlaşma yapmaya ikna eder. II. FRIEDRICH kendini dışlanmış hisseder, bu nedenle,

Ocak 1756 Hannover'i korumak amacıyla Britanya ile Prusya arasında **Westminster Konvansiyonu** imzalanır. Bu savunma sözleşmesi, KAUNITZ'in hedeflediği "bütün ittifakları devirme" sürecini başlatır.

Mayıs 1756 Versailles Antlaşması; Fransa-Avusturya taarruz ittifakına katılanlar: Çariçe ELISABETH (kişisel nedenlerle), Saksonya, İsveç ve imparatorluk (Hannover, Hessen-Kassel, Braunschweig hariç). II. FRIEDRICH saldırı planlarını öğrendikten sonra, 1757 yılı için öngörülen ortak eylemden önce harekete geçer.

Ağustos 1756 Saksonya'ya saldırı (önleyici savaş); Saksonya Pirna kapitülasyonundan sonra Prusya'nın operasyon üssü olur.

Savaşın seyri: Prusya, harp tarihinin "klasik savaşlarında" mutat olduğu üzere talihi zaman zaman değişerek, (nüfus itibariyle) 20 kat daha üstün rakip güce karşı varolma savaşı verir. - II. FRIEDRICH, taarruzi öldürücü darbelerle "iç cephe" avantajından yararlanmaya çalışır, ancak koalisyon ortaklarının birleşmesini önleyemez.

1757-58 II. FRIEDRICH saldırıya geçer, Prag, **Rossbach** (SEYDLITZ), Zorndorf, **Leuthen'de** zaferler kazanır, Gross-Jägersdorf (Doğu Prusya'daki Rus işgali), **Kolin** (Maria Theresia Tarikatı manastırı) ve Hochkirch'te (DAUN) yenilgiye uğrar.

Pitt ("Kanada Silezya'da elde edilecek") **Britanya'nın Prusya'ya desteğini** sağlar: BRAUNSCHWEIG'li FERDINAND hizmetinde 1758 Krefeld ve 1759 Minden zaferleriyle Fransa'nın batıdaki saldırısını geri püskürtür. - PITT'in 1761'de devrilmesiyle Prusya'ya yapılan mali destek kesilir.

1759-61 II. FRIEDRICH savunmadadır. Birleşen Avusturya ve Rus orduları Prusya ordusunu

1759 Kunersdorf savaşında neredeyse yok ederler. Prusya'yı, galipler arasındaki görüş ayrılıkları kurtarır ("le miracle de la maison de Brandenbourg"); Berlin yağmalanır; mali sıkıntıyı gidermek amacıyla kalitesiz madeni para ("Ephraim paraları") basılır. 1760 Liegnitz ve Torgau zaferlerinden sonra genel bitkinlik emareleri görülür (Avusturya'nın devlet borçları 49'dan 136 milyon Livreye çıkmıştır). Bir rastlantı, gidişatı değiştirir.

1762 Rusya çariçenin ölümünden sonra koalisyondan ayrılır; FRIEDRICH'in hayranı III. PETRO öldürülür. II. KATHARINA (S.287) savaşı durdurur. - Savaşacak gücün olmayışı Fransa ile İsveç'i savaştan vazgeçmeye zorlar; Avusturya görüşmeleri başlatmak zorunda kalır.

1763 Hubertusburg Barış Antlaşması - egemenlik topraklarında değişiklik olmaz. Barışın önemi: Avrupa'da kuvvetler dengesi 5. **güçlü devlet Prusya** nedeniyle karmaşık hale gelir: Rusya'nın nüfuzu artar. Prusya Avusturya güç karşıtlığı (Alman ikiciliği), BISMARCK'ın 1866'da sağladığı "küçük Almanya" çözümüne kadar Almanya'nın politikasını belirler. - BÜYÜK FRIEDRICH'in kişiliği ve başarısı, Almanlarda ilk kez siyasi özgüvenin ve milliyet duygusunun uyanmasını sağlar.

17.yy. da Polonya

Rusya'nın, Prusyanın ve Avusturya'nın elde ettiği yerler

Prusya'nın ve Rusya'nın yayılışı

Polonya'nın parçalanması

Varşova Grandüklüğü

Kongre Polonyası

1763'ten sonra Rusya'nın siyasi başarıları

1764-80 Kont PANIN, II. KATHARINA'nın dışişleri bakanı sıfatıyla Rus dış politikasını yönetir.

1764 Prusya ile ittifak kurulur; Prusya Rus aday PONIATOWSKI'nin Polonya kralı seçilmesini destekler.

Polonya: Taht kargaşalıklarına karşılıklı olarak müdahalede bulunma,

1768-74 (1.) Rus-Türk savaşına yol açar. Moldavya (Boğdan) ile Eflak'ın Ruslar tarafından işgal edilmesine karşı Avusturya Türkiye ile ittifak kurar. **Balkanlardaki** bu ilk **anlaşmazlıkta** aracı olarak Prusya dikkati Polonya'ya çeker.

1772 Polonya ilk kez bölünür. - Ruslar Tuna Prensliği'nden feragat ederler; barış sağlanmıştır.

Karadeniz: Britanyalı denizcilerin yardımıyla

1770 Rusya'nın Baltık donanması Çeşme'de galip gelir; bu galibiyet ("Boğazdaki hasta adam") Türkiye'nın çöküşünü kaçınılmaz hale getirir.

1774 Küçük Kaynarca Barış Antlaşmasıyla Rusya Balkanlardaki Ortodoks Hıristiyanların hamisi olur ve Asow'u elde eder.

1783 Kırım ilhak edilir. - Çariçenin gözdesi **Potemkin** (1736-91) **"yeni Rusya"yı** açar: Bir Karadeniz donanması oluşturulur, yeni köyler ve kentler kurulur. - Avusturya ile birlikte

1787-92 Feldmareşal Prens **Suvorov** (1730-1800) kumandasında (2.) Rus-Türk savaşı. Suvorov'un 'Zafer Öğretisi' kitabı (1795) Rusya'nın savaş taktiğinde rehber kitap olur.

1792 Jaşi Barış Antlaşması: Dinyestr ile Bug arasındaki kıyı Rusya'ya geçer.

1763'ten sonra Alman ikiciliği

Rusya'nın gücünün artması Prusya ile Avusturya'yı etkiler; bu ülkeler karşılıklı olarak Rusya'yı örnek alırlar.

1765-90 II. JOSEPH, 1777'de Wittelsbach soyunun tükenmesinden sonra Avusturya'nın imparatorluk içindeki konumunu güçlendirmek ister. Varis PFALZ'lı KARL THEODOR ile yapılan takas planı (Ön Avusturya'ya karşı Aşağı Bavyera ile Yukarı Pfalz) nedeniyle

1778/79 Bavyera veraset savaşı başlar, Prusya Bohemya'ya girer. MARIA THERESIA JOSEPH'i ılımlı tavır almaya zorlar. -

1779 -Rusya'nın garanti ettiği- Teşen Barış Antlaşmasında Avusturya Inn bölgesiyle yetinir. - II. JOSEPH artık hedefine

1781 Rusya ile ittifak kurarak ulaşmaya çalışır. Bavyera'yı Belçika ile takas etme girişimine tepki olarak II. FRIEDRICH

1785 Vestfalya Barışını (S.255) korumaya yönelik Alman Prensler Birliğini kurar. Avusturya imparatorluk içinde Prusya'ya karşı daha fazla direnemez. -

1790 Reichenbach Sözleşmesiyle Prusya'nın taleplerini kabul etmek ve

1787-91 Türklere karşı savaşı kesmek zorunda kalır.

1791 Sistowa Barışı, Focşani zaferine ve Belgrad'ın fethine rağmen fazla kazanç getirmez.

Polonya'nın taksimi (1772-95)

1764-95 II. STANISLAUS PONIATOWSKI. Rusya'nın baskısıyla seçilen ve II. KATHARINA'nın (S.287) kayırdığı Poniatowski kral sıfatıyla, "iç savaş nedeniyle hızı kesilen anarşi"de reform yapmaya çalışır. Rusya,

1767 Sluzk ve Radom konfederasyonlarında temsil edilen muhalif soyluları ve kiliseden çıkanları (Katolik olmayanları) himayesi altına alır ve "Liberum Veto"nun (S.249) kısıtlanmasını önler. Osmanlı İmparatorluğuna dayanan

1768 Bar karşı konfederasyonu, Rusya'nın yardımıyla iç savaşta dağıtılır.

1769 Avusturya, 1412'den beri rehin altındaki Zips'i (S.201) işgal eder. Rus-Avusturya savaşını önlemek amacıyla

1772 Polonya (MARIA THERESIA'nın itirazına rağmen: "Sadakat ve inanç ebediyen kayboldu!") **ilk kez bölünür.** - Bölünmeyi gerçekleştiren devletler kralın seçimle gelmesinin, Polonyalı soyluların haklarının ve "Liberum Veto"nun muhafaza edilmesini isterler. Rusya'nın Türkiye ve İsveç'le (1788-90) savaşı sırasında

1788-91 "Dört Yıllık Diyet Meclisi", Polonya'nın veraset yoluyla geçen parlamenter bir monarşiye dönüştürülmesini kararlaştırır, bu karar

1891 Mayıs Anayasası'nda ilan edilir. - Bunun üzerine muhalefet, Rusya'nın etkisiyle

1792 Targowize konfederasyonunu oluşturur; kral konfederasyona girmeye zorlanır. "Asayişi yeniden tesis etmek" amacıyla

1793 Polonya ikinci kez bölünür, bölünme Grodno "suskun diyet meclisi" tarafından tanınır. - Wilna ve Varşova'daki isyanlar, milli kahraman THADDÄUS KOSCIUSZKO (1746-1817) liderliğinde genel bir

1794 halk ayaklanmasına yol açar; ayaklanma Prusya ve Rus (SUVOROV) birlikleri tarafından bastırılır.

1795 Polonya üçüncü kez bölünür: İmparatorluk dağılır. - General DABROWSKI (1755-1818) liderliğindeki Polonyalı lejyonlar NAPOLYON'a bağlı olarak savaşırlar; Napolyon

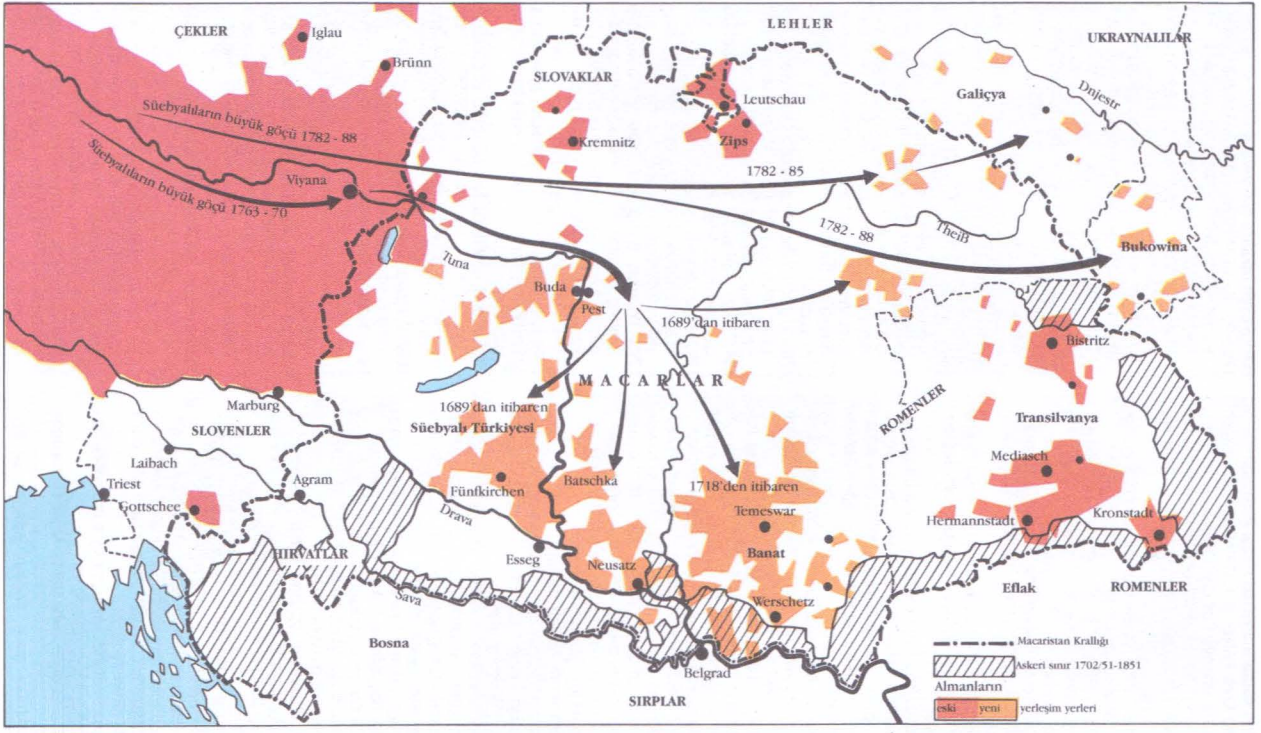
1807 Varşova Grandukalığını kurar; dukalık Viyana Barışında şahsi birlik vasıtasıyla

1815 **"Kongre Polonyası"** olarak Rusya ile birleşir ve sonuç vermeyen

1830/31 Polonya devriminden sonra Rus vilayeti olur.

Polonya'dan göç edenlerin merkezi Paris'te şairler **Adam Mickiewicz** (1798-1855); SLOWACKI (1809-49); KRASINSKI (1812-59) ile besteci **Frédéric Chopin** (1810-49) Polonya'nın kurtuluşu yönünde faaliyet gösterirler.

Bölünmelerin getirdiği sonuçlar: Polonya milli hareketi bastırılamaz. Polonya 19. yy.da Avrupa'da bir kriz yuvasıdır (Milli marş: "Polonya henüz elden gitmedi"). - **Prusya,** bir milli azınlığı kendine yük eder ve gergin Alman-Polonya ilişkilerinin temelini atar (bunun 20. yy.da doğurduğu olumsuz gelişmeler: Almanya'nın yok etme politikası, Polonyalıların Almanlara duyduğu kin). - **Rusya** batıya doğru kayar ve 1795'ten itibaren Prusya ve Avusturya ile doğrudan sınırdaş olur.

18.yy'da Türklerle savaşlardan sonra Tuna bölgesindeki yeni yerleşimler

18. yy.da aydınlanmış saltçılık

Çağın insanı ülküleri devlet ve toplum öğretilerini de etkiler. Aydınlanmış hükümran, tebaasını, "devletin baş hizmetkârı" sıfatıyla makul ilkelere ("Halk tarafından değil, her şey halk için!") göre yönetir. "Tepeden inme devrim"le, modern bir bürokrasisi ve düzenli hukuk sistemi olan saltçı devlet ortaya çıkar.

Prusya: II. Büyük Friedrich [1740-86]

Babasının gerçekleştirdiği reformları (S.281) sürdürür: Sabit bütçe planları; kahve, tuz ve tütün üzerinde devlet tekeli.

İçte kolonileştirme: Oder, Warthe, Netze bataklıkları kurutulur; yollar ve kanallar yapılır; 300 000'den fazla yeni göçmenin iskân edildiği 900 köy kurulur.

Tanrı teşvik: Ekin değiştirme usulü, patates ekimi, hayvancılığın, ağaç ve orman bakımının daha iyi hale getirilmesi.

Sosyal düzen: Bütün zümreler devlete hizmet etmekle yükümlüdür: **Kral** (müşavirler ve sekreterlerle bizzat yönetir) aktif yardım ve himaye, teftiş ve denetim yaparak hizmet eder; **soylular** (büyük toprak sahipleri ile büyük çiftlik sahipleri) subayları ve üst düzey memurları tahsis ederler; **burjuvalar** (ticaret ve endüstri) vergi yükünü taşımakla birlikte destek alırlar (ipek, cam, porselen endüstrisinin genişletilmesi); **köylülerin** (tarım) **toprak sahibine verasetle geçen bağımlılıkları** (serfliğin özel bir türüdür) muhafaza edilir. - Bütün tebaanın fikir ve **din özgürlüğü** vardır.

Samuel von Cocceji (1679-1755) tarafından başlatılan **hukuk reformu:** İşkence, kralın davalara müdahalesi, parayla makam satın alma kaldırılır. **Hukuki eşitlik** ve mahkemeler içtihadının bağımsızlığı (kuvvetlerin ayrılığı) getirilir. Hukukçular devlet sınavından geçirilir ve maaşa bağlanırlar. Standart mahkeme dereceleri, muhakeme, ceza ve hapishane nizamnameleri. Prusya polis devletinden **hukuk devletine** dönüşür. - SVAREZ (1746-98) tarafından hazırlanan **Allgemeines Landrecht** (Prusya yasa kitabı) **1794'te** yürürlüğe girer.

Avusturya: Maria Theresia (1740-80)

İmparatoriçe Prusyalı rakibini taklit eder. Devlet içindeki halklar arasındaki sosyal, siyasi ve ekonomik farklar "içte doğrulma"yı zorlaştırılır. Yine de imparatorluğun Avusturyalı ve Bohemyalı yarısı Gubernien (vilayetler) ve ilçelere bölünerek modern bir memur devletine dönüştürülür; nüfus sayımları ve (toprak değerlendirmesi amacıyla) Theresia kadastrosu esas alınarak vergi yükümlülüğü getirilir.

Hukuk: Protestanlar ile Yahudiler kısıtlamalara tabidirler; devlet kiliseyi denetler, papalık fermanlarıyla ilgili "Placet regium" (izin) uygular; standart ceza yasası (Nemesis Theresiana 1768) vardır.

Eğitim: İlkokullar ve meslek okulları; halkın eğitim düzeyini pratikte yükseltmek amacıyla askeri akademiler, mühendislik ve ticaret akademileri. Cizvitlerin eğitim üzerindeki tekeli tarikatın lağvedilmesiyle (1773) kaldırılır.

İçte kolonileştirme: 1748'den itibaren imparatorluğun güneydoğu bölgelerine daha fazla "Süebyalı göçmen" gider (Grafik S.286, ayrıca S. 265).

Üniter bir devlet yaratmak amacıyla

1765-90 II. Joseph (Avusturya'da 1780'e kadar annesiyle ortak hükümran) döneminde alelacele radikal reformlar yapılır. - İmparatorluğun tamamında resmi dilin Almanca olduğu merkezi yönetim kurulur.

1781 Serflik ve lonca yükümlülüğü kaldırılır; hoşgörü fermanı çıkarılmakla birlikte, mezhepler arasında eşitlik sağlanmaz.

Kilise reformu: "Atıl" tarikatlar (1300 manastır) lağvedilir; rahipler devlet tarafından eğitilir ve maaşa bağlanırlar; okullar ve sosyal yardım kurumları kurulur; medeni nikâh. **"Josephçilik"** (Hıristiyan liberal devlet kilisesi) akamete uğramakla birlikte 19. yy.a kadar etkisini sürdürür.

Reformların sonuçları: İmparatorluk içindeki uluslar milli geleneklerine ve özel haklarına saygı gösterilmemesine karşı direnirler.

1787 Avusturya egemenliğindeki Hollanda'da çıkan bir isyan genel kargaşalıklarla (Macaristan) ve

1790 "Birleşik Belçika Vilayetleri Cumhuriyeti"nin kopmasıyla son bulur. JOSEPH reformların çoğunu iptal eder. Kardeşi

1790-92 II. LEOPOLD, monarşiyi kurtarmak amacıyla ihtiyatla ılımlı bir tavır alır.

Rusya: II. Büyük Katharina [1762-96]

Anhalt-Zerbst Hanedanı'ndan gelen kültürlü çariçe aydınlanmayı Rusya'da yayar.

1764 Alman köylüler Volga kenarında, 1783 ayrıca Kırım'da iskân edilirler.

1767/68 reform komisyonu muvaffak olamaz;

1775'ten itibaren müstebit yönetim: Ülke, soylu birliklerinin belli ölçüde özerklikle yönettiği idari bölgelere **(Gouvernements)** ayrılır. Kimyager LOMONOSSOW'un (1712-65) teşviki üzerine

1755'te kurulan **Moskova Üniversitesinden** sonra ilkokul ve lise planları yapılır. Bu planlar gibi, Rus yaşam biçimini değiştirme girişimleri de kültürlü bir burjuvanın olmaması nedeniyle boşa çıkar. Soylulara yönelik "imtiyaz mektupları" serflerin (Ruhlar) daha fazla sömürülmesine yol açar; bu nedenle köylüler arasında huzursuzluklar ve

1773/74 Kazak isyanı (PUGAÇOW) çıkar.

Avrupa'nın diğer bölgelerindeki reformlar

Portekiz: Bakan POMBAL döneminde eğitim, maliye ve ordu reformları.

1755 Lizbon depremi; şehrin yeniden inşasında yeni endüstriler de kullanılır.

1759 Cizvitler sınırdışı edilirler; **İspanya'da** Cizvitleri Kont ARANDA 1767'de sınırdışı eder.

Danimarka: Alman doktor STRUENSEE tarafından alelacele reformlar yapılır; Struensee 1772'de devrilir ve idam edilir. Kont **Bernstorff** (1735-97)

1988 serfliğin kaldırılmasını kabul ettirir.

Baden: KARL FRIEDRICH [1746-1811] aydınlanmış bir **Alman imparatorluk prensi örneği** olarak kabul edilir; daha

1760'ta bucaklara özerk yönetim hakkı tanır.

1783 serflik kaldırılır.

DİZİN

Kısaltmalar: B = Barış, İmp = İmparator, S = Savaş, Ant = Antlaşma, K = Konsil

-A-
Aachen, Ant. 123, 125; B 143; B 156,163, 195; B 259, 280, 283
Abbasiler Hanedanı 130, 137, 178, 209
Abdurrahman I. 121, 135; - III. 137, 187
Abevilyen 13
Abodritler 110, 143, 165, 171
Abraham a Santa Clara 265
Académie Française 259
Act of Settlement 263, 269
Actium 92
Adadnirani II. 31; - III. 31
Adcılık 149, 184
Adelheid 119, 143
Adlerberg Kültürü 19
Adolf, Nassau'lu 193, 195
Aegates Adı. 80
Aegidianae yasaları 217
Aeneas 73
Aethelred 129
Aethelstan 129
Aetius 115, 117
Afganistan 137, 155, 179
Afrika 13, 15, 51, 81, 105, 134, 186, 221, 227, 236, 243, 245, 263, 283
Afrodit 49, 58
Afyon ticareti 275
Agathokles 61
Ager publicus 83, 89
Agesilaos 63
Agricola, G. 221
Agri decumates 97, 115
Agricola, R. 212
Agrippa 93, 95
Agrippina 97
Ahav 37
Ahaya, Ahayalıları 33, 35, 46, 53, 67, 69, 85, 93, 206
Ahaya Birliği 69, 85
Ahhiyava 18, 34
Ahura Mazda 45
Aigina 59
Aigospotamoi S. 60
Aile (Roma) 86
Aiskhylos 58
Aistulf 119, 123
Akamenişler 45, 65, 69, 101
Akıl Çağı 256 ve devamı
Akkadlar 27
Akkon (Akka) 150
Akordu 179
Alaeddin Halaci 211
Alalia 72
Alamanya 99, 115, 121. 125
Alanlar 111, 115
Alarik 115
Alaska 273
Alba 237, 243, 245
Alba Longa 73
Albertus Magnus 149
Albililer 141, 149, 158
Albrecht, Ayı 165, 171; Hohenzollernli - 235
Albrecht, Habsburg ; - I. (kral) 194; - II. (imp.) 194, 197
Aleksey 203; Çar 273
Aleksios I, Komnenos 113, 151, 174; - IV. 207
Alexander Farnese 243, 245; - Hales'li 149
Alexander, Papalar: - III. 149, 165; - VI. 217, 219, 225
Alfonso, Aragon - I. 187; - V. 217. Kastilya: - VII. 137, 187. Portekiz: - I. 187. İspanya: II. -XII 260; - XIII 260
Alfred, Büyük 129, 131
Ali 135
Alkaios 51
Alkasar 242
Alkibiades 61
Alkman Sardes'li 51, 53
Alkmeonidler 55
Alkuin 127
Allah 135
Allia 77
Alman ikiciliği 283, 285,
Alman (Şövalye Tarikatı) 153, 169, 171, 173, 182, 196, 198, 242, 248
Almanya, Alman İmp. 19, 21, 95, 130, 142, 150, 154, 164, 170, 185, 194, 212, 216, 230, 240, 250, 258, 262, 268, 280
Almohadlar (Muvahhidler) 136, 186
Almoravidler (Murabıtlar) 136, 186
Alparslan 151
Alsnö, Nizamnamesi 163
Altamira 13
Altın mührülü ferman 169, 173, 185, 195
Altınordu 133, 179, 200, 202, 208
Altranstädt B. 270
Alyattes 35, 45, 49, 51
Amalfi 131
Amasis, Mısırlı 25, 51
Amaterasu 177
Amatsya 37
Ambronlar 88, 115
Ambrosius 107
Amenophis I. 25; - III. 25; - IV. 25
Amerika ayrıca bkz. Kuzey, Orta, Güney Amerika 131, 186, 207, 222, 239; Ticaret 277
Ammonlular 37
Amphipolis 60
Amrah 16
Amsterdam 232, 244, 273
Amyklais 53
Amyntas 95
Anabasis 58
Anabatistler Hareketi 232, 245
Anadolu 19, 35
Anadolu kültürü 19
Anaklet II. 149
Anakreon 51, 55
Anaksagoras 59
Anaksimander 51
Anaksimenes 51
Anastasios I 140
Anayasa, Antik Çağ 53, 55, 75, 86; Ortaçağ 122, 127, 157
Ancien régime 281, 283
Andreas II, Macaristan Kralı 153, 169
Andronikos II 207
Andrussowo B. 270
Angelos Hanedanı 175
Angevin Krallığı 159, 161
Anglia 128
Anglikanlık 238
Anglılar 114, 128
Anglosaksonlar 129, 140, 162
Angora (Ankara) S. 178, 209
Angrivari Seddi 96
Anhalt-Zerbst 287
Anjou Hanedanı 159, 161, 165, 172, 201, 207, 217, 219
Anjou-Plantagenet 161, 188
Ankara bkz. Angora
Annam 178, 210
Anno 147
Anonim şirket 281
Anselmus, Canterbury'li 148
Ansiklopedi 257
Ansiklopediciler 257, 275
Antalkidas B. 45, 63
Antigonos 66, 69
Antigonoslar 66
Antiller 276, 283
Antioch(e)ia 107, 140, 151, 175
Antiochos I. 69; - II. 69; - III. 67, 69, 84; - IV. 85
Antipater 65, 67, 69
Antisemitizm ayrıca bkz. Yahudiler 155
Antlaşma kuramı 256, 259
Antoninus Pius 98
Antonius (keşiş) 141
Anvers 214, 244, 247; Sinod 240
Apamea B. 84
Aphrodite 49, 58
Apollon 47
Apuleius 97
Apulia 76, 118, 130, 147, 165, 173
Aquae Sextiae S. 88
Aquaviva 239
Aquileia 85, 103
Aquitania (Akitanya) 95, 117, 120, 158, 191
Arabistan, Araplar 43, 98, 117, 121, 123, 131, 134, 143, 155, 175, 208, 211, 220
Aragon 172, 186, 193, 216, 236
Arahosya 44, 64
Aramiler 29, 31, 36
Ararat (Ağrı) bkz. Urartu
Arausio 88
Arbogast 103
Arcadius 103
Archelaos 39
Archidamo 61

Archidamo Savaşları 61
Archilochos 51
Archimedes 71, 83
Ardaşir I. 69, 101
Areia 44, 64
Arelat 164
Areopag 54, 59
Ares 48
Arginuslar S. 60
Arginuslar duruşması 61
Argolis 46, 52
Argonotlar 21
Argos 49, 52, 55, 59, 67
Arhelas 39
Aribert, Milano'lu 147
Ariler 42, 45
Ariovist 91, 115
Arist(e)ides 57
Aristagoras 57
Aristarch, Samos'lu 71, 221
Aristogeiton 55
Aristophanes 58
Aristoteles 58, 65, 149, 184
Arius 107
Ariusçuluk 103, 107, 115, 117
Arkadia 46, 49, 52, 56, 63
Arkhonluk 54, 57, 59
Arktik Bölge 279
Armada 242, 247
Arminius 95
Armor Hanedanı 139
Arnavutluk 205, 209
Arnold, Brescia'lı 149, 165
Arnulf, Bavyeralı 143; - Kärnten'li 119, 124
Arona, Ant. 219
Arpaçiya 16
Arpad(lar) 169, 201
Arras B 191, 193; Birliği 244
Arsakes 69
Artaban V. 69
Artakserkses II. 63
Artaphernes 57
Artemis 48
Artemision S. 56
Asam 256
Asarhaddon 25, 31
Asayiş 148, 157, 195, 197, 219
Asiento Ant. 269, 277
Askalon S. 150
Askanyalılar 164, 171
Askia Muhammed 221
Asklepeios 48
Asmoniler 39, 88
Asow 207, 265, 271, 273, 285
Aspasia 59
Assurbanipal 25, 30
Assurnasirpal II 31
Assuruballit I 29
Astrahan 179
Asturia 186
Astyages 45
Asur 20, 24, 28, 34, 37, 39, 44, 47, 51, 98
Aşağı Saksonya 19
Aşanti 220
Aşikaga Şogunluğu 227
Aşoka 42
Aşölyen 13
Atahualpa 223
Atalya 37
Ateizm 49, 257
Athanasios 107
Athanasioşçuluk 103
Athena 48, 55, 58
Athos 57, 207
Atina 47, 55, 59, 65, 85, 207
Atlı kavimler 16, 20, 32, 112
Atossa 45
Attalos I. 69, 83; - II. 69; - III. 69, 85
Attika 46, 51, 56, 59, 63
Attika Deniz Birliği 56, 59, 63
Attika Krallığı 59
Attila 112, 115
Augsburg 214; Diyet Meclisi 219, 231, 235, 237
Augsburg ara hükümeti 235, 237
Augsburg Din Barışı 235, 237, 255
Augsburg ittifakı 259
August II. 263, 271; - III. 281
Augustin(us) 107, 117, 139, 149, 184, 230, 261; - Canterbury'li 209
Augustinus Keşişleri 141, 230
Augustus 87, 92, 96, 98, 105, 115
Aunjetitz Kültürü 19
Aurangzeb 229, 275
Aurelianus 101
Ausculum 78
Austrasia 121, 126
Avarlar 111, 113, 119, 123, 139, 169
Avignon 155, 159, 180, 191
Avustralya 278
Avusturya 123, 165, 169, 193, 197, 209, 233, 241, 251, 253, 256, 259, 261, 263, 265, 281, 283, 285 287; - Macaristan 265, 269
Avusturya-Macaristan Monarşisi bkz. Avusturya
Aydınlanma 256, 263, 287
Ayn Câlût 178
Ayniyata dayalı ekonomi 51, 105, 215
Azınlıklar, milli 285
Azilyen 15
Azincourt 190
Aziz Yahya tarikatı 153, 171, 187, 209
Azorlar 221
Aztekler 222

-B-

Baal kültleri 39, 49, 99
Babenberg Sülalesi 143, 164
Babil 24, 27, 28, 35, 37, 39, 44, 64, 155
Babil tutsaklığı, Yahudiler 31, 37, 45; Roma-Katolik Kilisesi 181
Babur 229
Bach 256
Bacon, F. 256
Bacon, R. 184
Badari 16, 23
Baden Kültürü 19
Baffin 278
Bağdat 136, 151, 178, 208
Bahama Adl. 276
Bahia 276
Bahmani (Behmeni) 210
Bähr 256
Bakchylides 55
Baktria 43, 66, 69
Balance of power 269, 281, 283
Balboa 225
Balear Adl. 38, 50, 186
Balkanlar 15, 21, 47, 115, 155, 175, 204, 209, 240, 264, 285
Balsazer 31
Baltık Denizi hâkimiyeti 199, 249, 271
Baltık Denizi ticareti 131, 183
Baltlar 32, 110, 240
Bamberg 143
Bannockburn Ant. 188
Bar Kokheba 99, 155
Barbados 276
Barbaros Hayrettin 237
Barcelona 123, 186, 219
Barents 278
Barok 256
Bartholomäus gecesi 247
Bärwalde, B. 254
Basel, K. 180, 219; B. 192, 231, 238
Basileios, Büyük 141. Bizans: - I. 175; - II. 133, 174
Batavlar 95, 108
Bathory, Stefan 249
Batı Frank Krallığı 125
Batı Germenleri 108
Batı Hint 225, 276, 283
Batı Hint Kumpanyaları 277
Batı Roma İmp. 103, 115, 117, 121
Batı Slavları 111,
Batu 133, 178
Baudouin I (Flander'li) 151; (Latin imp. = Flander'li IX. Baudouin) 153, 207; - II. 207
Bautzen B. 143, 166
Bavyera 19, 21, 115, 121, 125, 142, 164, 194, 235, 250, 262, 268, 280, 285
Bayan 113
Bayle 257, 261
Becket 161
Beda Venerabilis 129
Beginen 184
Behaim 221
Bela II, Macaristan 169
Belçika 285, 287
Belgrad S. 200, 209, 264; B. 265, 273, 285
Belisarios 116, 138
Belsazer 31
Benedictus, Aniane'li 141; - Nursia'lı 141
Benediktinler 141, 169
Benevento 78, 118, B. 165, S. 172, 175
Berberiler 101
Berengario I. 119; - II. 119, 143
Berg 250
Bergama (Pergamon) 67, 69, 71, 83, 85, 89
Bergen, Diyet Mec. 163, 182
Bering 273, 278
Bering Boğazı 273
Berlin 262, 282
Bermuda Adl. 276
Bernhard, Clairvaux'lu 141, 149, 151, 153; - Weimar'lı 255
Bernini 256

Bernoulli 279
Bernstorff 287
Berrhoia 174
Berry Hanedanı 190
Berthold, Henneberg'li 219
Besançon Diyet Mec. 165
Bessos 45, 65
Bethlen, Gabor 252
Beyaz Dağ S. 252
Beyaz Rusya 203
Bhagavacılar 229
Bilim, Antik Çağ 58, 71; Arabistan 137; Çin 227; Avrupa 221, 245, 256, 279
Birleşik vilayet meclisi (Generalstaaten) 244
Birlik, Brest 241; Protestan 251
Birma ayrıca bkz. Birmanya 13
Biró 241
Bismarck 283
Bitinya 69, 83, 209
Bizans 63, 84, 103, 113, 116, 127, 130, 138, 143, 151, 153, 169, 174, 179, 183, 204, 206
Blois Ant. 219
Boccaccio 212, 215
Bodin 247, 259
Boetius 117, 129
Boeotya(lılar) 46, 53, 55, 59, 63
Bogdan Hmelnitski 249
Bogomiller 149, 205
Bogota 222, 225
Boguslav 163
Bohemya 15, 19, 21, 142, 146, 166, 168, 184, 194, 200, 219, 236, 249, 285
Bohemya-Pfalz savaşı 252
Boileau 261
Boleslaw, Bohemya: - I. 143; Polonya: - I. Chrobry 143, 146; - II. 167; - III. 167
Boleyn, Anna 238, 247
Bolingbroke 269
Bolivya 225
Bologna : 157, 180; Konkordatum 219; K. 236, 239
Bombay 274
Bonifatius 123, 126, 140
Bonifatius VIII, Papa 181, 189
Borgia, Cesare 217
Boris Godunow 203
Borneo 244
Bornhöved, S. 162, 173
Bornu 220, 244
Borromäus 239
Borromini 256
Bosna 21, 169, 175, 204, 208
Bossuet 259, 261
Bosworth S. 188
Botticelli 213, 215
Bougainville 279
Bourbon, Hanedanı 241, 247, 260, 268
Bourbon-Orléans, Hanedanı 260
Bouvines S. 158, 173
Boyne S. 268
Bozkır kavimleri 112
Brabant 183, 192, 244, 259
Bragança Hanedanı 243
Brahma(lar) 43
Bramante 213
Brandenburg 111, 143, 170, 194, 235, 251, 254, 259, 261, 262, 270
Brankoviç 205
Brasidas 61
Bratislava (Pressburg) B. 201, 249; Diyet Mec. 265; Diyet Mec. 281
Braunschweig 165, 283
Breda B. 259, 267
Breisach 254
Breitenfeld 254
Bremen 123, 147, 231, 254, 270
Breslau 166, 171, 280
Brest, Birliği 241
Bretagne 125, 129
Brétigny B. 191
Bretislav Bohemyalı 147
Breughel, Baba 213
Brezilya 225, 243, 276
Britanya 73, 91, 97, 99, 105, 128
Bruce 189
Brundisium 90, 92
Bruno, Giordano 221
Brussa (Bursa) S. 208
Brutus 91, 93
Brüksel 240
Bucer 231, 235, 238
Buddha 43
Budè 212
Budizm 41, 43, 177, 211
Bugenhagen 213, 235, 241
Bulgaristan 110, 112, 132, 139, 149, 151, 172, 174, 179, 204, 207
Bullinger 231
Bundschuh (çarık) 232
Buluşlar 221, 279
Burghley 247
Burgonya(lılar) 102, 108, 114, 119, 144, 156, 165, 169, 190, 192, 197, 218, 236, 242, 245, 258
Burke 291
Burma 13, 178, 210, 274
Buzul Çağı bkz. Pleistosen
Büyük Britanya 263, 265, 267, 269, 277, 281, 283
Büyük İskender 25, 31, 39, 43, 45, 65, 67, 71, 157
Büyük Polonya 167, 201
Büyük Ruslar 203
Büyük toprak sahipleri 105, 126, 215, 249

-C-

Cabira S. 88
Cabot(o) 224, 278
Cabral 224
Cadı avı 181, 230, 257, 263
Cajetanus 231
Calais S. 190
Caligula 96
Calixtus, Papalar: - I. 140 ; - II. 148
Calvin 231, 238
Calvincilik 238, 241, 245, 255
Camaldule keşişleri 141
Cambrai B. 237; K. 265; İttifakı 219
Campanella 256
Cannae S. 80
Cano 239
Canossa 146, 148
Canterbury 129, 140, 240
Capetler 158, 165, 191
Capitularia 127
Capua 77, 79, 119, 146, 165
Caracalla 99, 155
Carolina 277
Cartier 278
Cartwright 279
Carus 101
Cassius 91, 93
Cassivelaunus 91
Catalaunum Ovası S. 102, 112
Catilina komplosu 91
Cato, İhtiyar 85, 95
Catullus 95
Caudinum geçitleri S. 78
Cava 12, 211, 244
Cayna 43
Cebelitarık 73, 135, 269
Celebes 244
Celile 39
Celtis 212, 249
Cenevre 231, 237, 238, 240
Cengiz Han 179,
Cenova 83, 153, 183, 187, 207, 215, 225, 237
Censor bkz. Zensor
Centuriae 74
Ceprano B. 173
Cera 42
Ceres 87
Cervantes 243
Ceuta 186
Ceza mahkemesi (Feme) 197
Cezayir 237
Chabarow 273
Chaironeia S. 62
Chalkidike (Halkidike) 55
Chalkis (Halkis) 51, 55
Chambord, Ant. 237
Champagne 125
Champlain 277, 279
Charta caritatis 141
Châtillon, Hanedanı 241
Chaucer 189
Chavin 222
Cheops 23
Chephren 23
Cherusciler 95, 108
Chibcha Kültürü 222
Chimú Krallığı 222
Chinon B. 159, 161
Chioggia Savaşı 183
Chlodwig 117, 120, 126
Chlothar I. 121; - II. 121
Chotusitz 280
Chremonidei Savaşı 69
Chrétien, Troyes'li 157
Christian, Braunschweig'lı 252
Christian, Danimarka: - I. 199; - II. 249; - III. 241; - IV. 249, 252
Cicero 58, 91, 93, 95, 212
Cid 187
Cihangir 229
Cincinnatus 77
Cizvitler 227, 229, 239, 241, 247, 251, 257, 275, 277, 279, 287
Clarendon, Anayasası 161
Clarissalar 141
Clastidium S. 80
Claudius I. 96; - II. 101
Clermont, Sinodu 148, 151
Clive 283

Clodius Albinus 99
Clouet 213
Cluny 129, 141, 147
Clusium S. 76
Cocceji 287
Coelestinus, Papa 173
Cola 42
Colbert 261, 275, 277
Colet 212
Coligny 247
Collina Porta S. 89
Colonna 217
Commodus 99
Common Law 161, 189
Commonwealth 266
Concilia plebis tributa 77
Condé 247
Condottiere 217
Confessio Augustana 235
Confoederatio cum principibus ecclesiasticis 173
Confutatio 235
Constantinopolis 107, 132, 139, 153, 175, 203
Constantinus Havari III., 139, 169
Constantinus bağışı 140, 212
Constantinus Chlorus I. 101, 103; - II. 103
Constantinus, Bizans: - V. 139; Roma: - Büyük 102, 105, 107, 140, 155
Constitutio Antoniana 99
Constitutio Romana 125
Constitutium Silvestri 140
Contarini 239
Cook 278
Coriolan 77
Corpus iuris canonici 149
Cortenuova S. 173
Cortes 223
Corvey 123
Cotrone 118, 142
Cranach 231
Crassus 69, 90, 95
Crécy S. 190
Crépy B. 237
Cromwell 266, 283
Cuci 179
Cumae (Kyme) S. 57, 72, 77
Curaçao 276
Cuzco 222
Cyprianus 107, 140

-Ç-

Çağatay İmp. 179
Çan-kuo Dönemi 40
Çandragupta 43, 66, 69
Çan Kupa kültürü 14, 19
Çekler 110, 122, 197, 253
Çeliyuskin 273
Çeng 41
Çin 12, 16, 40, 105, 113, 176, 210, 226, 239, 272, 274; - ticareti 211, 226, 275
Çin Hanedanı 41
Çin Seddi 227
Çivi yazısı bkz. yazı
Çocukların Haçlı Sef. 153
Çok uluslu devlet 265
Çou Hanedanı 41
Çung-Çeng 275
Çu Yün Çang 227
Çu Hi 177

-D-

D'Alembert 257
Daçya 97, 115
Dagobert I. 121
Daiaukkus 45
Daidalos 51
Dalmaçya 123, 169, 175
Damasus I, Papa 140
Dandolo 153, 183
Danelag 129, 131
Danimarka, Danimarkalılar 15, 128, 142, 162, 182, 198, 240, 248, 252, 270, 277, 287
Danimarka-Aşağı Saksonya Savaşı 252
Dan-no-ura S. 177
Dante Alighieri 184, 217
Danzig 182, 200
Dardanus B. 89
Darfur 220
Darius I. 21, 43, 51; - III. 45, 65
Datis 56
Dauphiné 154
Davut 36
Decius 101, 107
Declaration of Rights 269
Decretum Gratiani 149
Dekapolis 36
Dekeleia 60
Dekeleia Savaşı 61
Dekhan 275
Delaware 277
Delfi 47, 53, 63; Kehanet 55
Delhi Sultanlığı 179, 210
Delion 60
Delos 47, 57, 84
Demagog 59, 61
Demeter 48
Demetrios Poliorketes 67, 69
Demetrius Zvonimir 205
Demir Çağı 21, 73
Demirci krallığı 113
Demokrasi, Yunan 49, 54, 59, 61
Demos 53, 55
Demosthenes 63, 69
Deniz ablukası 269
Denizci devletler 221, 269, 271
Derebeylik biz. 139; Çin 41; Frank 127; Frans. 159; Yüksek uygar. 35, 69; Ortaçağ Devletler hukuku 243, 245, 256
Descartes 256, 279
Desiderius 119
Despotluk, şark 45
Dessau Birliği 234
Deşnew 273, 278
Devletler hukuku 239, 243, 245, 256
Devotio moderna 184, 212
Devrim, İng. 269
Diadokhos 61, 66
Diaz, B. 220
Dictatus Papae 147
Diderot 257
Didius Julianus 99
Dientzenhofer 256
Diessbach 193
Diktatörlük, Roma 89
Dil cemiyetleri 256
Dilenci tarikatı 141, 231
Dimitriy Donskoy 203
Din barışı, Augsburg 235, 237; - Nürnberg 235, 237
Din özgürlüğü 287
Din savaşları 158, 196, 240, 246, 252
Din, Mısır 23, 25; Aztek 223; Babil 29; Tunç Çağı 19; Çin 41; Hıristiyan 103; Hurriler29; Germenler109; Yunanlılar 47; Hititler 35; Hintliler 43; Hint-Avrupa 33; İnka 223; Yahudi 37, 39; Girit 33; İran 45; Frigya 35; Atlı kavimler113; Roma 86; İskit 21; Slav 111; Taş Devri 13, 15
Dini Bölünmeler Çağı 230
Dini yönetmelik, Habsburg tüzüğü (pragmatische Sanktion) 181, 191, 265, 281
Direnme hakkı 161, 169, 247, 249
Diocletianus 100, 105, 107, 117
Dion 61
Dionysios I. 61; - II. 61
Dionysius Areopagita 184
Dionysos 35, 48, 55, 58
Diyalektik, Antik Çağ 58
Doğu Roma İmp. bkz. Bizans
Doğu ticareti 153, 183, 215
Doğu Slavları III
Doğu Hint Kumpanyası 245, 247, 274
Doğu Prusya 131, 262, 271, 281
Dokunulmazlık 123, 126, 145, 175, 185
Dolmen 15
Domesday Book 161
Dominat 101
Dominikenler 141, 184, 187, 212, 230
Domitian 97, 107
Donatello 213
Donauwörth 250
Dorlar 18, 46, 50, 53, 58
Dorylaion S. 150
Döffingen 195
Dörtlü İttifaklar 281
Drake 224, 243, 247, 279
Drakon 55
Drepanum 80
Dresden 262, 280
Droysen 65
Druidler 77
Drusus 95
Dukas Hanedanı 175
Dunkerque 266
Duns Scotus 149, 184
Dupleix 275
Duquesne 282
Dünya ticareti 225
Dürer 213, 231
Düşüncecilik, Alm. 257

-E-

Earldoms 128
Ebro Ant. 81
Ebu Bekir 135
Echnaton bkz. Amenophis IV.
Eck 231, 235
Ecnomus 80
Edebiyat, Antik Çağ 47, 49, 51, 55, 58, 71, 95, 97; Çin 177, 211, 227, 275; Avrupa 157, 189, 212, 230, 243, 256, 261; Erken Tarih 23, 27, 29, 31; Hint 43, 229

Edgar 129
Edom 36
Edward (Kara Prens) 188
Edward I. 189, 191; - II. 190; - III. 188; - IV. 183, 188; - V. 188; - VI. 238, 241, 247
Edward, Aziz 129
Efes (Ephesos) 51, S. 57; Akşam Duası 89, 107; K. 139
Eflak 110, 179, 201, 204, 208, 240, 264, 280, 285
Egbert, Wessex'li 129
Eger B. 194, 254
Egmont 245
Eğitim 127, 180, 212, 235, 239, 250, 281, 287
Einhard 127
Ekbatan 64
Ekber 229
Ekonomi (Ticaret) Antik Çağ 50, 53, 55, 59, 65, 70, 83, 104; Erken tarih 15, 17, 19, 21, 38, 223; Orta Çağ 109, 111, 126, 130, 139, 171; Yeniçağ: Afrika-Asya 211; Avrupa 126, 245, 247, 261, 263, 265, 273, 277
Ekvador 223
El Greco 243
El Obed 16
Elagabalus 99
Elam 7, 26, 31
Elba 183
Elea(lılar) 51
Eleusis 49
Eleştiricilik 257
El Obed 16
Elis 46, 53, 56, 60
Elişa 37
Elizabeth, İngiltere: - I. 238, 241, 247; Rusya: - I. 283
El-Mansur 137, 187
Elsass 253, 269
Elsass-Lothringen 192, 258
Emanuel I, Portekiz'li 243
Emesus 99, 101
Emeviler Hanedanı 135, 137, 187
Endülüs 137
Enea Silvio bkz. Pius II.
Enflasyon, Fransa 281; İspanya 277
Engelbrecht Engelbrechtsson 199
Engizisyon, Çin 275; Avrupa 141, 149, 187, 191, 239, 243, 245
Epameinondas 62
Epeiros 48, 56, 60
Ephialtes 58
Ephorat (Ephorlar) 52, 57
Epikuros 71
Erasmus 212, 231
Eratosthenes 71
Eretria 56, 84
Eribaadad 29
Eridu 16
Eriha kültürü 15
Erik Knutsson 163
Erik, Kızıl 224
Ermanerich 103, 115
Ermenistan 32, 35, 69, 90, 97, 139, 155, 206, 279
Ernst August, dük 263
Ertebölle Kültürü 15
Escorial 243
Eski Taş Çağı II
Essenliler 39
Essex 128
Este 213
Estonya 162, 198, 248
Eşnunna 28
Etaples Ant. 219
État généraux 191, 259
Ethelbert, Kent'li 140
Etiyopya bkz. Habeşistan
Etrüskler 20, 38, 47, 49, 60, 72, 79
Euboia 46, 56, 59, 63
Eugen, Savoie'li 265, 269
Eugenius 103
Eugenius IV, Papa 181, 197, 207
Eukleides 71
Eumenes I. 69; - II. 67, 69, 85
Eunus 85
Euphronios 53
Eupolis 58
Eurich 117
Euripides 58
Eurybiades 57
Eurymedon 57
Evesham S. 161
Evlenme yasağı 147, 231, 239
Extraterramariculi Kültürü 73
Eyck 213
Ezra 39

-F-

Fabius Maximus 81
Fason sistemi 215
Fatımiler Hanedanı 136, 143, 150, 175
Fayum 16
Federeler 103, 115, 117, 120
Fehrbellin S. 263, 271
Felsefe 51, 58, 71, 149, 184, 256, 257
Fen bilimleri 221, 256, 279
Fenike 25, 36, 38, 47, 50
Feodalizm, bkz. Derebeylik
Ferdinand (Fernando), Aragon: - II. 187, 236; Bourbon (İspanya): - VI. 260; - VII. 260; Habsburg: - I. 236; - II. 236, 241, 251, 253, 255, 264; - III. 255, 264, 268; - I. (Avusturya İmp.) 264; Kastilya: - I. 187; - III. 187
Ferrara K. 180
Ficino 212
Filipinler 278, 283
Filistin 13, 15, 19, 23, 29, 31, 36, 45, 85, 91, 97, 135, 151, 175
Filistliler 19, 25, 36
Finlandiya 131, 270
Firavun 17, 23
Firdevsi 211
Firuz III. 211
Flamininus 67, 85
Flaminius 81
Flander 125, 150, 158, 183, 190, 215, 244
Flavien Hanedanı 97
Fleury 281
Flodden S. 219, 247
Floransa, K. 180; S. 183; - Birliği 181, 203, 207, 212, 214, 236
Florida 282
Fontenoy, S. 124; S. 280
Foquet 213
Fokis(liler) 46, 49, 53, 59, 63
Fokis Savaşı 63
Forchheim 169
Formoza 226, 274
Francesco, Assisi'li 141, 184
Francia 125
Francisco de Vitoria 239
Francke 257, 263
Frankfurt B. 165; 195, 219
Franklar 100, 108, 114, 120, 131, 134, 139; Dukalık 142, 254
Franklin 279
Fransa-İsveç Savaşı 254
Fransiskenler 141, 181, 184, 187
Franz Ferdinand Arş. 264
Franz Joseph I 264
Franz, Fransa (François): - I. 213, 219, 237, 241; - II. 247; Habsburg: - II. (I.) 264; Lothringen: - I. 264, 281
Frederiksborg B. 270
Friaul 119
Friedrich Wilhelm, Büyük Seçici Prens 259, 263, 271; - I. 264, 281; - II. 264; - III. 264; - IV. 264
Friedrich, Danimarka: - I. 241; - II. 249; - IV. 271; Habsburg: - Güzel 149; - III. 181, 194, 197, 230, 236; Hohenstaufen: - I. 149, 157, 165; - II. 153, 155, 157, 159, 163, 172, 199; Hohenzollern: - I (Kont) 197; - I. 263; - II. 257, 264, 281, 283, 285, 287; - III. 264; Pfalz: - IV. 251; - V. 253; Saksonya: - Bilge 230; Sicilya: - III. 217
Friedrich, Kavgacı 197
Frigya 18, 20, 32, 34, 38, 50, 56, 60, 65
Frizonlar 95, 108, 121, 126, 131
Frobisher 278
Fronde 258
Fugger 214, 237, 243, 277
Fujiwara Ailesi 177
Fulton 279

-G-

Galatlar, Galatya 66, 69, 76, 90, 95
Galba 97
Galerius 101, 103, 107
Galilei 256, 279
Gallienus 101, 107
Gallipoli (Gelibolu) 206
Galvani 279
Galya 51, 69, 77, 90, 95, 100, 115
Gao 220
Gascogne 125
Gaugamela S. 64
Gaumata 45
Gazneliler 137, 211
Geç Ortaçağ 181, 183, 184, 185, 187, 189, 191, 193, 195, 197, 199, 201, 203, 205, 207, 209, 211

Gedimin, Litvanya'lı 201
Gedrosia 44
Geiserich 115, 117
Gelasius I, Papa 140
Gelon, Siracusa'lı 57
Genel kavram tartışması 149, 184
Genel meclis bkz. État généraux
Generalstaaten 244
Gentry 157, 189, 238, 267, 269
Georg Kastriotis 205, 209; - Podiebrad 197
George, İngiltere: - I. 269, 280; - II. 269, 280; - III. 280; -IV. 280
Germanicus97
Germanya, Germenler 20, 32, 88, 94, 98, 100, 108, 114, 139; - savaşları 95; krallıkları 115, 116
Gero 143
Gerusia 52
Gerzeh 16
Geta 99
Getler 38, 50
Geusen 245
Geyer 233
Ghandara 42
Ghibellinler 119, 217
Gılgamış 27; - Destanı 17
Gia 46
Giangaleazzo 217
Gild 185
Girit 19, 23, 25, 33, 39, 47, 49, 51, 103, 139, 209
Gnesen 111, 143, 166
Gnosis 107
Goa 221
Godwin 128
Gordianus III. 101
Gorgias 58
Gorm, Büyük 163
Gotland 182
Gotlar 101, 108
Gottfried (Godefroi), Anjou'lu 161; - Bouillon'lu 150; - Strasbourg'lu 157
Görev tartışmaası 127, 147, 159, 161
Göç, Yunan 51
Görgücülük (ampirizm) 256, 279
Gracchus, C. 89
Gracchus, T. 89
Gran 111, 142, 147, 169
Granada 136, 186, 242
Granikos S. 64
Granvella 245
Gratianus 103
Gravamina 219, 230
Gravelingen S. 242
Gregorius, Papalar: I. 129, 140, 155; - II. 140; - III. 139; - V. 143; - VII. 147, 151, 167, 187; IX. 149, 173, 184; - X. 181; - XIII. 239
Grimmelshausen 256
Grimwald I. 119
Groningen 232
Grotius 245, 256
Grönland 131, 163, 224
Guadelupe 277, 283
Guatemala 223
Guayana, Hollanda 276
Gudea, Lagaş'lı 27
Guelfiler 119, 217
Guericke 279
Guiseler 247
Gundahar 115
Gundobad 117, 121
Gunduliç 205
Gupta Krallığı 42
Gustav I. Wasa 241, 249; - Adolf 249, 254, 259
Gutenberg 221
Gutiler 26
Guyenne 190
Güney Amerika 222, 276
Güney Slavları III, 123
Gyges 21, 35, 51

-H-

Haakon VI. 199
Habeas Corpus Act 267
Habeşistan 25, 221
Habsburg, Hanedanı 193, 200, 215, 219, 236, 243, 247, 252, 258, 264, 268
Hac 230
Hacı babalar 277
Haçepsut 25
Haçlı devletleri 150, 174, 206
Haçlı seferleri 149, 150, 155, 159, 165, 173, 175, 183, 187, 199, 205, 215
Hadrianus, Papalar: - IV. 165; - VI. 237; İmp.: 39, 98
Hagia Triada 32
Haithabu 131, 162, 171
Haiti 224, 277
Halaf 16
Halberstadt 123, 254
Halep 35, 137, 175
Halife 134
Halk temsilcisi 77, 92
Halkın egemenliği 184
Halle/Saale 262
Halstatt Kültürü 20
Halys 35, 45, 64
Hamburg 125, 162, 182, 247
Hamilkar Barkas 80
Hammurabi 28
Han Hanedanı 40
Händel 256
Hannibal 80, 85
Hannover 262, 268, 280, 282
Hannover, Hanedanı 280
Hansa 163, 182, 189, 194, 198, 247, 249
Harald Mavi Diş 143, 163; - İngiltere'li 129, 163; - Güzel Saçlı 131, 163
Harappa Kültürü 42
Hariciler 135
Harizmşahlar İmp. 179
Harmodios 55
Hartmann v. Aue 157
Harun el-Reşid 137
Hasdrubal 81, 83
Hassuna 16
Hastings S. 128, 160
Hatti ülkeleri 34
Hattin S. 150
Hattuşili I. 35; - III. 25
Havanler Konsili 107
Havelberg 111, 142
Hawaii 278
Hawkins 247
Hazarlar (Hanlığı) 112, 130, 132
Heian dönemi 177
Heidelberg 252, 258
Heidelberg kateşizmi 251
Heilbronn Birliği 254
Heinrich II Jasomirgott 165; - Aslan 163, 165, 171, 173; - Montferrat'lı 207; - Plauen'li 201; - Raspe 173; - Kibirli 165
Heinrich Kietlicz 148
Heinrich, Alman İmp.: - I. 143; - II. 119, 143; - III. 133, 145, 147, 167; - IV. 147, 151, 155, 157, 167, 169; - V. 148, 159, 161; - VI. 131, 153, 165, 173; - VII. 173; - VIII. 193, 217; İngiltere (Henry): - I. 148, 159, 161, 185; - II. 161; -III. 159, 161; - IV. 188; - V. 188; - VI. 188; - VII. 188, 247; - VIII. 219, 238, 247; Fransa (Henri): - I. 159; - II. 237, 241, 247; - III. 247; - IV. 247, 260
Helen Birliği 63
Helenizm 39, 51, 64
Helenleştirme 51
Heligoland 183
Hellespont 65
Helotlar 52, 59, 61
Helvet mezhebi 231
Henlein, P. 221
Henrique, Gemici 221
Hephaistos 49
Hera 48
Heraclea S. 78
Herakleios I. 101, 139
Herakleitos, Efes'li 51
Hermann Billung 143; - Salza'lı 153, 199
Hermes 49, 58
Hermiyonlar 109
Herodes, Büyük 39; -Antipas 39
Herodot 23, 45, 58, 59
Hersek 204
Hesiod 49, 51, 53
Hessen 247, 282
Hestia 49
Hristiyanlara takibat 101, 107, 227
Hıristiyanlaştırma 107; İngiltere 129; Fransa 121; Litvanya 201; Norveç 163; Polonya 167; Saksonya 123; Slavlar 111; Macarlar 169; Vikingler 131
Hırvatlar (Hırvatistan) 21, 110, 168, 175, 204
Hicret 135
Hideyoshi Toyotomi 227
Hieron, Siracusa'lı I. 57, 73; - II. 61, 81, 83
Hieronymus 107
Hildebrand, bkz. Gregorius VII.
Hildebrand, L. v. 265
Hildegard, Bingen'li 184
Hildesheim 123
Himayeci gümrük 261
Himera S. 57, 61
Hindistan 13, 17, 27, 33, 43, 65, 71, 105, 137, 155, 177, 183, 207, 211, 221, 225, 229, 239, 243, 245, 275, 283
Hindu devletleri 274
Hindu(izm) 43, 211, 229, 274
Hint-Avrupa(lılar) 15, 21, 23, 32,

45, 47, 49, 201; Hint-Avrupa dilleri 33, 35, 43, 109
Hipparch 55, 57
Hippeis 55
Hippias 55, 57
Hippodamos 59
Hippolyt 107
Hipponaks 51
Hiram, Tiros'lu 37, 39
Hirsau 141
Hissar 16
Hititler 18, 24, 29, 31, 34
Hitler 271
Hiyeroglifler, bkz. yazı
Hizkiya 37
Hobbes 256, 259
Hochkirch S. 282
Hohenfriedberg S. 280
Hohenmölsen S. 146, 148
Hohenstaufen Hanedanı164, 172, 181, 217
Hohenzollern Hanedanı 196, 263
Hojo 177
Holbein, Oğul 213
Hollanda 193, 214, 220, 225, 232, 240, 244, 251, 259, 261, 266, 274, 280
Hollanda Hindistanı 244
Hollanda, Avusturya'nın 287; İspanya'nın 241, 244
Holstein162, 171, 183, 198, 253
Homburg a. d. Unstrut S. 146
Homer 47, 49, 51
Honorius, Papalar: - I. 140; - III. 141; İmp.: 103, 115
Hoorn 245
Hoplit saflan 53, 55
Horşa 43
Horus 23
Hosius 241
Hoşea 37
House of Commons 189; - of Lords 189
Höchstädt S. 268
Höyük kültürü 19,
Hsia Hanedanı 41
Hsi-Hsia (Krallığı) 41
Hsi-yü boyları 40
Huayna Capac 223
Hubertusburg B. 282
Hudson Bay ülkeleri; 269, 276; Hudson's Bay Company 276
Hugenotlar 240, 246, 259, 261, 268; - Savaşları 241, 243, 246
Hugo Candidus 147
Hugo Capet 159
Hugo, Vienne'li 119; - St. Victor'lu 184
Hukuk Germen 109; Yunan 53; Yüksek Uygar. 23, 29, 35; Ortaçağ 157, 185, 189; Yeniçağ 219, 247, 287; Roma 86
Humbert, Silva-Candida'lı 147
Hume 257
Hum Kültürü 18
Hunlar 40, 69, 101, 111, 112, 177
Hurriler 25, 29, 35
Hus 181, 184, 197
Husçular (savaşları) 184, 196, 215, 233
Husrev I. 101; II. 101
Hutten 212,231, 233
Hutterciler 232
Huygens 279
Hümanizm155, 207, 212, 221, 230, 234, 257
Hydaspes S. 43, 64
Hyksos 23
Hyphasis 64
Hysiai 52

-I-

Iaksartes 44, 64
Ibykos 55
Idistaviso S. 96
Idume (Edom) 36
Ieyasu Tokugawa 227
Ignagio de Loyola 239
Igor, Kiev'li 133
İkona tartışması 139
İkona kırma 233, 245
İkonion (Konya) S. 150
İktinos 58
Ildefonso Ant.277, 280
İlliryalılar 18, 21, 32, 38, 47, 49, 65, 73, 81, 115
İndependentler 267
İndex librorum prohibitorum 239
İndra 29, 43
İndus 44, 64, 211, 264
İndus Kültürü 27, 43
İngveonlar 109
İnka 222, 277
İnnocentius, Papalar: - III. 149, 153, 159, 161, 163, 172, 187, 205, 207; - IV. 149; - VIII. 217, 230; - XI. 265
İnterregnum (fetret) 185, 195
İpsos S. 66
Irak 15, 26, 28, 45
Irenaeus 107, 140
Irene 139
Irkutsk 272
Isabella, Kastilya: 187, 225, 236; İspanya: - II. 260
Isagoras 55
Isis 49
Isokrates 63
Issos S. 64
Istveonlar 109
Itzcoatl 223
Ivan Bolotnikov 203
Ivan, Rusya: - I. 203; - III. 179, 203; - IV. 203, 249, 273; Bulgaristan: - Asen II. 205
Ivo, Chartres'lı 148

-İ-

İanus 87
İbni Rüşd 149, 184
İbni Sina 184
İç savaş Arap 135; Biz. 207; İng. 188, 266; Fran. 246; Jap. 227; Roma 88
İki erk öğretisi 140
İlhanlılar 178
İlyas 37
İmalathaneler 261, 263
İmparator 91
İncil çevirileri 107, 189, 231
İngiltere, ayrıca bkz. B. Britanya 15, 19, 21, 99, 127, 128, 148, 154, 160, 172, 184, 188, 193, 212, 217, 219, 225, 238, 240, 242, 245, 247, 251, 253, 256, 259, 262, 266, 274, 280
İngiltere-Hollanda deniz savaşları 266
İpli seramik kültürü 14, 33, 109
İran 17, 26, 28, 59, 155, 209, 279
İrlanda (Eire) 15, 19, 127, 130, 161, 240, 247, 266
İsa 36, 39, 107, 257
İsa Cemiyeti bkz. Cizvitler
İskandinavya 109, 115, 119, 162, 182, 198, 240, 248
İskenderiye 39, 64, 67, 70, 90, 93, 107, 135, 140, 153
İskitler 20, 31, 35, 38, 44, 50
İslam 134, 150, 187, 205, 211, 221, 229, 240
İsmail I. 179
İspanya 15, 19, 21, 77, 80, 92, 116, 127, 135, 154, 169, 186, 214, 217, 219, 223, 236, 242, 245, 251, 259, 265, 267, 276, 280, 287
İsrail 25, 36, 39, 45
İstanbul 209
İsveç 15, 130, 162, 182, 198, 203, 240, 248, 253, 259, 263, 270, 280, 282
İsveç-Polanya S. 263, 271
İsviçre 15, 21, 192, 195, 219, 231, 234, 238, 240, 254
İsyan, Baronlar 161; köle (Roma) 91; Slavlar III, 142
İştar 29
İtalikler 20, 32, 38, 50, 73, 79
İtalya 15, 19, 21, 51, 61, 72, 115, 118, 124, 130, 138, 142, 154, 164, 168, 172, 182, 207, 212, 216, 236, 239, 256, 261, 265, 268, 280
İttifak Alm. 251, 263; Fran. 242, 246; Kutsal 219, 237, 242; - Mayapan 222
İttifak, Büyük 259, 268; kutsal (1684) 265; Ren 259, 263
İttifak sistemleri 242, 268, 280
İyonya(lılar) 25, 44, 46, 50, 268, 280
İyon ayaklanması 56
İzlanda 131, 163, 241
İznik (Nikaia) 153, 183, 206

-J-

Jadwiga 201
Jagiello 201
Jagiellolar 200, 249
Jagir sistemi 211
Jaime, Aragon: - I. 187; İngiltere (James): - I. 267, 280; - II. 267, 269, 280; İskoçya (James): - IV. 247; - VI. 241
Jamaika 267, 276
Jansenius 261
Janseniusçular 261
Japonya 177, 211, 226, 239, 279
Jarl Birger 163
Jaşi B. 285
Jeanne d'Arc 190
Jena 235
Jenkinson 278
Jimmu Tenno 177
Johann Friedrich von Sachsen 235, 237
Johann Hunyadi 201, 209; -

Laski 241; - Zapolya 209
Johann, Bohemya: 194; Burgonya: 192; İngiltere (John): - I Yurtsuz 159; Fransa (Jean): - II. 190; Polonya: - I. Albrecht 201; - II. Kasimir 271; - III. Sobieski 259, 265; İsveç: - III. Wasa 249
Johannes, Papalar: - XII. 119; - XXII 181, 184, 217; Bizans: - I. 175; - II. 174; - III. 207; - V. 207; - VIII. 207; - Kantakuzenos 207
Jordanes 111
Joseph, Habsburg: - I. 264, 269; - II. 264, 285, 287
Josephçilik 261, 287
Juan d'Austria 208, 243
Jugurtha 89
Jugurtha Savaşı 89
Julianus Apostata 103
Julia-Claudia Hanedanı 96
Julius II, Papa 217, 219
Juno 86
Jupiter 86
Justin, Din Kurbanı 107
Justinianus 117, 138, 155
Jülich 250
Jülich-Kleve veraset kavgası 250
Jütler (Jütland) 114, 128, 183, 252

-K-

Kabe 135
Kabil 275
Kadeş S. 24, 34
Kahire 137
Kahlenberg S. 264
Kalabriya 131, 147
Kalaureia 52
Kalat Carmo 16
Kalinga 42
Kalisz B. 201
Kalixtinler 197
Kalka S. 132, 178
Kallias 61; Kalküta 274, 282; B. 59
Kallikrates 58
Kallisthenes 65
Kalmar 249; - Birliği 183, 199
Kalmuklar 274
Kamakura Şogunluğu 177
Kambyses II. 25, 44
Kammin 255
Kampanya 51, 73, 77, 79, 81
Kanada 247, 276, 282
Kandahar 275
Kandaules 35
Kan davası 157, 197, 219
Kanem 220
Kang-tsi 275
Kango Mussa 221
Kanişka 43
Kaniyakubia 43
Kant 257
Kapadokya 44, 90, 97
Kapitalizm 215
Kappel S. 231
Kapuçinler 239
Kara Kitaylar 176, 178
Kara Mustafa 265
Karakurum 178
Kara ölüm 154, 184, 189, 191, 227, 267
Kariya 38, 50, 56+, 60, 65
Karl Anjou'lu 172, 207; - Burgonyalı (Yiğit) 191, 193, 236
Karl Friedrich von Baden 287
Karl I. Büyük 111, 113, 118, 122, 127, 129, 131, 139, 145, 148, 157, 169, 187; - II. Kel 124; - III. Şişman 119, 124
Karl Martell 121, 126
Karl Theodor 285
Karl, Danimarka: - VIII. 199; Alman imp.: - IV. 194, 197, 212, 217 ; - V. 215, 219, 231, 235, 239, 241, 245, 247, 253; - VI. 264, 268; - VII. 191, 193, 219; İngiltere (Charles): - I. 267, 280; - II. 259, 267, 280; Fransa (Charles): - IV. 190; - V. 190; - VI. 190; - VII. 191; - VIII. 191, 219; - IX. 249; - X. 260; Lothringen: - V. 265; Avusturya: - I. 264; İsveç: - IX. 247; - X. Gustav 271; - XI. 271; - XII. 270; İspanya (Carlos): - I. (V.) 219; - II. 268; - III. 260, 269; - IV. 260, 313
Karlmann 121
Karlofça B. 265
Karlstadt 230, 233
Karmelitler 141, 239
Karnak 23
Kärnten 125, 142, 168, 194, 201, 241, 250
Karolenjler Hanedanı 119, 123, 143
Karşı Reformasyon 239, 241, 249, 250, 253, 256
Karrhe S. 68, 90
Kartaca 38, 50, 57, 59, 65, 67, 73, 77, 79, 85, 99, 117, 135, 139
Karthäuser 141
Kasimir I. 133, 167; - III. Büyük 201; - IV. 201
Kasgalılar 34
Kassander 66
Kassitler 28
Kast düzeni, Yunan 49; Hint 43
Kastilya 137, 186, 193, 236
Kaşav ayrıcalığı 201
Katalonya 125, 186, 243
Katharina I. 273; - II. Büyük 283, 285, 287
Katharina Siena'lı 181, 184
Katharlar 149
Kaunitz 283
Kavimler göçü 20, 23; Germen 102, 114; Yunan 46; Hint-Avrupa 32; Slav 110; Bozkır kavimleri 112
Keldaniler 31
Keltler 21, 32, 38, 49, 66, 69, 73, 76, 79, 85, 88
Kenan 27
Kent 128
Kepler 221, 251, 256, 279
Kerbela S. 134
Keşifler, coğ. 131, 183, 220, 224, 278; bilims. 221, 279
Keşişlik 127, 141
Khlesl 241, 251
Kıbrıs 107, 140
Kırgızlar 176, 178
Kızılderililer 222, 277
Kırım 179, 203, 273, 285, 287
Kiachta Ant. 272
Kia-Tsing 227
Kien-lung 275
Kiev 113, 130, 132, 166, 179
Kilikya 38, 50, 65, 90, 175
Kilise babaları 107
Kilise devleti 118, 122, 140, 144, 172, 216
Kilise, Anglikan 238, 240, 267; Frank 126; Gallikan 181, 191, 219, 261; Rum-Ortodoks 111, 133, 139, 147, 150, 175, 180, 207, 240; Latin 149; Lutherci 232, 234, 240; Reformasyon 232, 234, 238, 240; Roma-Katolik 111, 117, 121, 127, 129, 139, 140, 147, 180, 184, 215, 217, 230, 234, 239, 247, 257, 267; Rus 207, 273
Kimberler 88, 115
Kimmerler 20, 30, 34, 45
Kimon 57, 59
Kiş 26
Kitan 176
Kitay 176
Klaktonyen Kültürü 12
Kleisthenes Atina'lı 54; - Sikyon'lu 53
Kleitos 65
Klemens, Papalar: -II. 147; III. 148; -V. 153, 181; -VII. 181, 217
Klemens İskenderiye'li 107
Kleomenes I. 55; - III. 69
Kleon 61
Kleopatra VII. 91, 93
Kleruchlar 56, 59
Kleve 250, 262
Knidos S. 63
Knossos 32
Knox 241
Knut, Büyük 129, 131, 147, 162; - IV. 163
Kolin S. 282
Koloman I. 169
Kolombiya 225
Kolonileştirme, Çin 274; Almanya'nın doğu kolonileştirmesi 111, 166, 170, 199; İngiliz 276; Fransız 276; Yunan 38, 50, 73; Helen 68; Avusturya 265, 286; Fenike 38; Prusya 287; Roma 76, 94; Rus 272
Kolophon 51
Kolumbus 224
Komedya 58
Komnenoslar Hanedanı 175
Konfederasyon bkz. İsviçre
Konfederasyon, Polonya 249, 285
Konfüçyus bkz. Kung-tse
Konfüçyusçuluk 227, 275
Kongo 220
Kongre Polonyası 284
Konon 63
Konquistadorlar 225
Konrad, Alman imp. veya kral.: - I. 143, 145; - II. 145, 147, 157, 165, 167; - III. 145, 150,

165, 167; - IV. 173
Konrad, Mazovya'lı 199; - Kızıl 143, 147
Konrad, Zavallı 232
Konradin 173
Konsil, Havariler 107; Basel 180, 219; Chalkedon 139; Efes 139; Constantinopolis 107, 140; Konstanz 180, 197, 201; Laterano 149, 155; Nicaea 107; Trento 235, 239, 251
Konsilin papadan üstünlüğü kuramı 181, 184
Konstanze, Sicilya'lı 131, 165, 173
Konsüllük, Roma 74, 92
Konvenienz politikası 280
Kopernikus 184, 221, 249
Kore 177, 226, 274
Kore (Heykel) 53
Korint 21, 47, 51, 53, 59, 69, 84
Korint Birliği 62, 65
Korint Savaşı 63
Korkyra 60
Korsika 182
Kortrijk S. 190
Kosciuszko 285
Kosova (Amselfeld) S. 204, 208
Köln 123, 143, 165, 182, 212, Diyet Mec. 219, 230, 251, 258, 262, 268
Königsberg 169, 235, 262, 273
Köylü isyanları Çin 227; Alm. 215, 232; İng. 188, 215; Fran. 190, 215; Pol. 215; Rus 203, 215; Çek 215
Köylü savaşları 232, 235
Köleler 49, 51, 83, 85, 91, 187, 209, 220, 225, 257, 269, 276; -isyanı 91; -ticareti 220, 225, 269, 276; -savaşı 85
Kraft 213
Krain 19, 142, 168, 194, 241, 250
Krakov 166, 201, 249, 270
Kraliyet sömürgeleri İng. 277
Krasnoyarsk 272
Krateros 64
Kratinos 58
Kroisos 25, 35, 45, 51
Krokos S. 62
Ksanthippos 57, 81
Ksenophanes 51
Ksenophon 58, 63
Kserkses I 45, 56
Kshatrapa 42
Kuadlar 95, 99, 108
Kuba 224, 282, 363
Kubilay Han 178, 210
Ku Yen-vu 275
Kujawy 166
Kulikovo 202
Kulmerland 198, 201
Kumanlar 112, 174, 204
Kumran 39
Kunersdorf S. 282
Kung-tse 41
Kuran 135
Kurganlar 20
Kurland 131, 162, 182, 198, 248, 277
Kurtuba (Córdoba) 130, 135, 186
Kurupedion S. 66
Kuruzze ayaklanması 264
Kutsal emanet kültü 230
Kuşanlar 42
Kuvrat 113
Kuvvetlerin ayrılığı 269, 287
Kuzey Amerika 224, 233, 257, 276, 279, 282
Kuzey Germenler 108, 115
Kuzey Savaşı 268, 270, 273, 281
Küçük Asya 19, 21, 29, 35, 45, 47, 57, 59, 61, 67, 69, 155, 206
Küçük Kaynarca Ant. 285
Küstendil S. 204
Kütüphane İskenderiye 71, 91; Frans. Milli 212, 217; Bergama 69; Vatikan 212
Kyaksares 21, 31, 45
Kybele 35, 49, 87
Kyklades 47
Kyme S. 57, 72
Kynoskephalai S. 67, 84
Kynuria 52
Kypselos 53
Kyrene 50, 60
Kyros II. 21, 31, 39, 44, 58
Kythera 60
Kyzikos 60

-L-

Laikleştirme 231, 235, 238, 241
La Hogue S. 259, 268
La Rochelle 241, 246, 259
La Salle 277, 279
La Tène Kültürü 21, 76
Labarna 35
Labiau Ant. 263, 270
Lade S. 57
Ladislaus I. 169; - Posthumus 194, 197
Lagaş Hanedanı 26
Lahey B. 245
Laibach 19
Lainez 239
Lakedaimonyalılar 53
Lakonia 46, 48, 52, 61, 63
Lancaster, Hanedanı 188
Larsa 26, 29
Las Casas 225
Lascaux 13
Latin İmparatorluğu 133, 149, 153, 172, 175, 183, 204, 206
Latinler, Latium 8, 72, 77, 79
Lauenburg Dükalığı 163
Lausitz 142, 146, 166, 171, 194, 252
Lausitz Kültürü 18
Lavoisier 279
Law 281
Lechfeld S. 142, 169
Lefèvre 212
Legnano 164
Leibniz 256, 263
Leif Eriksson 224
Leipzig 256
Lentschisa 167
Leo, Papalar: - I. 139; - III. 123, 140; - IX. 147; - X. 215, 217, 219, 231; Bizans: - I. 139
Leon bkz. Asturia
Leon I. 139; - IV. 175
Leonardo da Vinci 213, 221
Leonidas 57
Leopold, Alman imp.: - I. 263, 268; - II. 264, 287; Avusturya (Dük): -1. 193; - III. 194
Lepanto 208, 242
Lepidus 92
Lesbos 51, 61
Lesbos'lu Terpander 51, 53
Lessing 257
Leuktra S. 62
Leuthen S. 282
Leuwenhoek 245, 279
Levaluvaziyen 12
Levant (ticareti) 153, 175, 182, 207, 221
Lewes S. 161
Lex Hortensia 77
Li Tay-po 177
Liang Vu-ti 177
Liao 176
Liberum Veto 249, 285
Libya 23, 25, 38, 45, 134
Licinius 103, 107
Licinius-Sextius yasaları 77
Lidya 20, 25, 30, 34, 38, 44, 50, 53, 56, 60
Liegnitz S. 166, 178
Ligurlar 20, 38, 50
Likya 38, 50, 56
Lima 225
Limes 97, 101
Lindisfarne 128, 130
Linné 279
Lipan S. 196
Litvanya 154, 198, 240, 248, 281
Liu Hsiu 41
Liudolf 143
Liutizler (Lusiciler) 166
Livius 97
Livonya 182, 198, 202, 248, 270
Lizbon 150, 153, 225, 242, 287
Locke 256, 269
Lokris 59
Lollardlar 184, 188, 215
Lombardiya Birliği 148, 164, 173
Lombardlar 95, 108, 114, 118, 123, 127, 138, 143
Lomonossow 287
Lonca sistemi 185, 215, 295
Londra 182, 188, 247, 257, 266, 273, 277
Lothar, Alman imp.: - I. 124, 165; - III. 157; Fransa: 145
Lothar, Supplinburg'lu 148, 165, 171
Lothringen 125, 142, 150, 169, 280
Louisiana 276, 282
Louvois 261
Lublin Birliği 248
Lucullus 91
Ludwig (Louis) Philipp I. 260
Ludwig, Bohemya: - II. 236; Alman imp.: - IV. 181, 184, 195, 217; Franken: - I. 123, 131, 155; - II. 124; - Germen 169; - III. 124; Fransa (Louis): - IV. 145; - VI. Şişman 159, 185; - VII. 150, 159, 165; - VIII. 159; - IX. Aziz 153, 159, 161; - X. 190; - XI. 191, 193; - XII. 219; - XIII. 259, 268; - XIV. 241, 258, 263, 265, 267, 271.

281; - XV. 260, 281; - XVI. 260; - XVIII. 260; İtalya: - III. 119; Macaristan-Polonya: - I. Büyük 201, 207, 217
Lugal 27
Lully 256
Lund 162
Luther, M. 155, 230, 233, 235, 238
Luviler 32
Lübeck 162, 171, 182, 185, 248; B. 253
Lüksemburg 258
Lüksemburg, Hanedanı 193, 200
Lüneburg 165
Lützen S. 254
Lygdamis, Naxos'lu 51
Lykurg 53
Lysander 61
Lysimachos 66
Lysippos 58

-M-

Macaristan 19, 110, 112, 119, 125, 130, 142, 146, 168, 172, 175, 178, 197, 200, 204, 208, 219, 236, 240, 249, 251, 259, 264, 268, 281, 286
Macarlar 19
Machiavelli 217
Madagaskar 220, 278
Madras 274, 282
Madrid B. 237
Maecanas 93, 95
Magalhaes (Magellan) 224, 278
Magdeburg 111, 143, 170, 231, 235, 237, 254
Magdelenyen 12
Maghada 42
Magistrat, Roma 74
Maglemose Kültürü 15
Magna Charta, Danimarka 163; İng. 161
Magnatlar 167, 201, 249, 265
Magnesia S. 69, 84
Magnus Eriksson 199
Mağreb 100, 186, 242
Magribiler 243
Maharacalar 229
Mahayana Budizmi 177
Mahdvalar 229
Mahmud Büyük 211
Mainz 99, 123, 143, 147; Asayiş 148, 155, 169, 173; Diyet Mec. 230, 255, 262
Majeste mektubu 251, 253
Maka 44
Makao 226
Makedonya 45, 49, 56, 60, 62, 67, 81, 85, 93, 101
Makedonya Savaşı 1. 67, 81; 2. 67, 84; 3. 67, 85
Malakka 221
Malaya 13
Mali 220
Maliye 79, 185, 214, 260, 281
Mallia 32
Malplaquet S. 268
Malta 153
Manastır reformu 140
Manaşşe 37
Manco Capac 223
Mançu Hanedanı 274
Mançu İmp. 274
Mançurya 274
Mani 101
Mansfeld 252
Mantineia S. 62
Manuel I. 151, 174; - II. 207
Maratalar 274
Marathon S. 45, 56
Marburg 235; - din görüşmeleri 231, 235
Marchfeld S. 168, 194
Marco Polo 211
Marcus Antonius 91, 95
Marcus Aurellius 98
Mardonios 57
Marduk 29
Margarete Danimarka'lı 199; - Parma'lı 245
Mari 26
Maria (Mary) İngiltere: - Katolik 238, 243, 247; İskoçya: - Stuart 241, 247; Avusturya: - Theresia 264, 281, 283, 285, 287
Marienburg 153, 198
Marignano S. 218
Marius 89
Mark, Kontluk 250, 262
Markion 107
Markomanlar 95, 99, 108, 115
Marklık (sınır) 122, 142, 146
Marlborough 269, 271
Mars 86
Marsilius Padua'lı 184, 217
Martinik 276, 283
Martinus V, Papa 181
Maryland 277
Masagetler 44
Masinissa 82, 85
Masonlar 257
Massachusetts 277
Materyalizm 257
Mathilde Tuscie'li 146
Matthias, Alman imp.: 236, 251, 253; Macaristan: - I. 197, 201
Maupertuis S. 190
Mauricius 139
Mauritius Adl. 279
Mauriya Hanedanı 43
Maxentius 103
Maximian 101
Maximilian, Bavyera: - I. 251, 253, 255, 263; - II. Emanuel 263, 265; Alman imp.: - I. 193, 197, 212, 219, 236, 245, 249; - II. 236, 249, 251
Maximinus Daia 103
Maximinus Thrax 101
Maya Kültürleri 222
Mazarin 259, 265
Mazdek 101
Mazeppa 271
Mecklenburg 165, 171, 183, 252, 263
Medici, Hanedanı 214, 217, 219
Medici, Katharina 247
Medine 134
Medler 21, 30, 35, 37, 44
Megakles 57
Megalit Kültürü 14, 109
Megalopolis S. 65
Megara 50, 53, 55, 59, 61
Megaron 15, 47, 51
Meggido S. 24
Mehmed, Köprülü 209, 265
Mehmed, Osmanlı: I. 209; - II. 209; IV. 265
Meissen 146, 171
Meister Eckart 184
Mekke 134
Meksika 223, 225
Melanchton 212, 231, 235, 251
Melanezya 279
Melchiorcular 232
Melfi kararnameleri 173
Memluklar 137, 153, 179, 206
Menander 58
Mendelssohn 257
Menes 23
Menfis 22, 60
Menno Simons 233
Mennocular 232
Merchant Adventurers 242, 247
Mercia 128
Mercurius 87
Merimde 16, 23
Merkantilizm 155, 260, 263, 269, 275, 277, 281
Merovenjler 120, 123
Mersen Ant. 124
Mesenya 46, 48, 52, 57, 59
Mesenya Savaşları 52, 57
Metaurus S. 82
Metodistler 257
Metodiy 111, 169
Metz 236, 254
Mezolitik bkz. Orta Taş Çağı
Mezopotamya 15, 19, 24, 26, 37, 57, 69, 98, 101, 137, 155
Mısır 15, 19, 22, 30, 33, 35, 37, 44, 49, 53, 59, 63, 65, 92, 101, 134, 141, 150, 179, 208
Michael, Bizans: - I. 123, 139; III. 139; - VIII. Palaiologos 153, 207; Rusya (Mihail): - I. 203
Michelangelo 213, 215, 256
Mickiewicz 285
Midas 35
Mieszko I. 111, 167; - II. 147, 167
Miken 19, 24, 33, 46
Mikokiyen 12
Mikoto 177
Mikerinos 23
Milano 101, 103, 107, 146, 164, 183, 216, 236, 281
Milet 35, 45, 47, 50, 53, 56, 59
Milli kilise 181, 184, 191, 205, 219, 241
Milli konsil 261
Miltiades 57
Milton 267
Mimari bkz. Sanat
Mimnermos 51
Minden 123, 254, S. 282
Minerva 86
Ming Hanedanı 226, 275
Ministeriailer 157
Minoritler 141
Minos Kültürü 19, 32, 47
Mistisizm 184, 212, 239
Mistra 206
Mitanni (Krallığı) 24, 29, 32, 34
Mithras 87, 99
Mithridates I. 69; - II. 69; - VI. 89
Mithridates'in savaşları 69, 88, 91

Mitra 29, 43
Moab(lılar) 36
Moğoliston 274
Moğol İmp. 113, 132, 137, 166, 169, 176, 178, 200, 204, 206, 210, 226, 275
Mohaç S. 201, 208, 236
Mojmir 169
Majordomus 121, 126
Moldavya (Boğdan) 204, 249, 285
Molfetta Kültürü 73
Molina 239
Mollwitz S. 280
Molük Adl. 225, 244
Monarchianer 107
Monarkomaklar 247
Monarşi, meşruti 269
Monomotapa Krallığı 220
Montaigne 212
Montanus 107
Monte Cassino 141
Montenegro (Karadağ) 204
Monteverdi 256
Montezuma II. 223
Montgolfier 279
Montpellier 180
Montreal 277, 282
Moravya 15, 19, 119, 139, 166, 168, 194, 252
Morgarten S. 192
Moritz Oranien'li 245; Saksonyalı 235, 237
Morus 212, 238
Moskova 179, 200, 202, 207, 215, 249, 271, 287
Mo-ti 41
Mstislav Büyük 133
Muaviye 135
Muhammed 134
Muhammed ibni Tuğlak 211
Muhammed, Gur'lu 211
Muhasip (Quaestor) 74
Mukden 274
Munda S. 90
Murad I. 209; - II. 209; - IV. 209
Muraji 177
Muret S. 158
Murner 231
Murşili I. 35; - II. 35
Musa 37
Musteriyen 12
Musul 137, 150
Mutina Savaşı 92
Muvatalli 35
Mühlberg S. 237
Mühldorf S. 194
Münih 254, 262
Münster 123, 232, 250, 255, 258
Münzer 233
Mykale Sıradağl. S. 56
Mylae S. 80, 93
Mysia 56, 60
Mysiokephalon S. 174
Mytilene 65

-N-

Nabonid 31
Nabopolasser 31
Nairi ülkeleri 28
Nanking 226
Napoli 118, 131, 173, 182, 186, 191, 216, 236, 242, 280
Napolyon I. 271, 285
Nara dönemi 177
Naramsin Eşnunna'lı 29
Narses 116, 138
Narwa 270
Natufyen 15
Naukratis 25, 50
Navarra 186, 190, 239, 247
Nazca 222
Neandertaller 11
Nearchos 64
Nebukadnezar I. 29; - II. 31, 37
Nedentanncılık 257
Neerwinden S. 258
Nefertiti 25
Negade 16, 23
Nehemya 39
Nemea 39
Neolitik bkz. Yeni Taş Çağı
Nerçinsk Ant.. 272
Neri 239
Neron 96, 107
Nerva 99
Neumann 256
Neustria 121
New England eyaletleri 277
New Jersey 277
New York 267, 277
Newfoundland 269, 276
Newton 256, 279
Nikaia 153, 183, 206
Nikephoros Phokas 175
Nikias B. 61
Nikolaus Kues'li 181, 184, 219, 221
Nikolaus, Papalar: - I. 140; - II. 147; - V. 212, 217, 230
Nikolsburg B. 253
Nikomedes 69
Nikopolis S. 201, 206
Nimwegen B. 258
Ninova 31, 45
Nippur 26
Niş S. 264
Nobiles, Roma 77
Nogay Han 179, 204
Noreia S. 88
Noricum 88, 94
Normandiya 125, 130, 150, 155, 159, 191
Normanlar 125, 129, 130, 147, 150, 153, 165, 175
Northumbria 128
Norveç 130, 149, 156, 162, 172, 182, 198, 240, 248
Notion S. 60
Nova Scotia 269, 277
Novgorod 130, 179, 182, 199, 202
Nördlingen 254
Numantia 82
Numidya(lılar) 38, 80
Nur Cihan 229
Nurhaç 275
Nübya 23, 25, 31, 45
Nürnberg 170, 231; Diyet Mec. 235, 254
Nystad B. 270
Nzinga Nkuwu 221

-O-

Octavian 92
Oda Nabunaga 227
Odense, Diyet Mec. 240
Odo 125
Odoaker 103, 115, 139
Oinophyta 59
Olaf Tryggvason 163; - Aziz 163; - Skötkonung 163
Oldenbarneveldt 245
Oldenburg 111, 143
Olga 133
Olgerd 201
Oligarşi 49, 59, 61, 63
Oliva B. 263, 270
Olmütz B. 197
Olyeg, Bilge 133
Olympia 47, 58
Omi 177
Omri 37
Oniki Kent Birliği 73
Oniki Levha Yasası 77, 86
Oniki Oymak Birliği, İsrailliler 36
Opriçnina 202
Optimates 77, 83, 89
Oranien Hanedanı 245, 259, 280
Oratoryanlar Hareketi 239
Orfizm 49
Origenes 107, 140
Orinyaksiyen Kültürü 12
Orléans 121, 127, 190
Orosius 129
Orsini 217
Orta Amerika 222, 276
Orta Taş Çağı 15
Osiander 231
Osiris 23, 49
Osmanlı İmp. 154, 178, 182, 200, 204, 208, 221, 236, 242, 249, 259, 264, 270, 280, 285
Osnabrück B. 123, 255, 270
Ostrakismos 55, 57, 59
Ostrogotlar 100, 112, 114, 121, 138
Oster Adl. 279
Otarsi 49
Otho 97
Otto, Alman imp.: - I. 111, 119, 143, 167; - II. 143, 163, 167; - III. 111, 119, 143, 167; - IV. 159, 173
Otto, Bamberg'li 167; - Habsburg'lu 264; - Wittelsbach'lı 165
Ottokar I. 169; - II. 168, 171, 194
Otuzyıl Savaşları 243, 252, 259
Oudenaarde S. 268
Oxenstierna 255, 271
Oxford 161, 238

-Ö-

Ömer 135
Özel 248
Özel kilise 126, 127, 141
Özgürlük 237, 253, 255
Özgürlük Savaşı, Holl. 244

-P-

Pachacutec 223
Pachomius 141
Paderborn 123, 250
Palaiologoslar Hanedanı 207
Paleolitik bkz. Eski Taş Çağı
Palermo 131, 172
Palestrina 213
Palmyra 99, 105

Pamphylia 38, 50
Panama 224
Pandya 42
Panin 285
Panipat S. 228
Pannonia 88, 94, 102, 115, 119
Panormus S. 80
Papaların üstünlüğü 125, 127, 139, 140, 147, 153, 159, 165, 172, 181, 184, 195, 215, 217, 230, 239
Para, Attika 55; İyonya 51; Lidya 35; İran 45; Roma 79, 105; Sparta 53
Paraguay 277
Para ekonomisi 51, 215
Parında 42
Paris 120, 145; Ant. 159; B. 159, 161, 180; Ant.191, 215, 239, 241, 247; Konsili 261; B. 283, 285
Parma 280
Parmenides 51
Parmenion 65
Parniler bkz. Partlar
Parnon Sıradağı. 52
Parthenon 58
Partlar (- imp.) 43, 66, 68, 71, 90, 97, 155
Pasarofça B. 264
Paschalis II, Papa 148
Pasifik Okyanusu 225, 278
Passau Ant. 237
Patkul 271
Patrimonium Petri ayrıca bkz. Kilise Devleti 118, 140, 144
Patrisyenlik, Roma 77; kentlerde 185, 217
Paulus (havari) 106
Paulus Diaconus 127
Paulus, Papalar: - III. 237, 239; - IV. 239
Paulusçular 239
Pausanias 57
Pavia S. 101, 118, 122, 143, 165; S. 236
Pax Augusta 95, 105
Pebble-Culture bkz. yonga kültürü
Peçenekler 111, 112, 132, 174, 204
Peiraios (Pire) 59, 61
Peisistratos 55
Pekin 210, 226, 272
Pelagonia S. 206
Peloponnes 47, 52, 56, 59, 115; - Birliği 53; - Savaşı 60
Pelusium 25, 44
Penn 277
Pennsylvania 277
Pentakosiomedimnoslar 55
Pentateuchos 39
Pepin 121, 123, 126
Pepin'in bağışı 123, 140
Peraea 36
Perdikkas 67
Periander 53
Perigordiyen 12
Perikles 59, 61
Perikles Dönemi 59
Perioikler 52
Persepolis 64
Perseus 67, 85
Persler 25, 31, 44, 48, 51, 56, 64, 69, 100, 137, 178; Med Savaşları 56
Peru 215, 222
Peter (Pedro) Aragon'lu: - II. 159; - III. 172, 187, 207; Rusya (Petro): - I. 265, 271, 273; - III. 283
Peter (Pierre), Amiens'li 151
Petersburg 270, 273
Petervaradin S. 264
Petition of Rights 267
Petrarca 212, 215
Petrus (havari) 107, 140
Petrus Abaelardus 149; - Canisius 239, 251; - Damiani 147; - Lombardus 149; - Valdo 149
Pfalz 122, 194, 247, 250, 255, 258
Pfalz-Neuburg 251
Pfalz Seç. Prensi. 247, 250
Phaistos 32
Pharnaces 69, 90
Pharsalus 90
Pheidon 53
Phidias 58
Philipp, Burgonya: - İyi 192; - Atak 191; Fransa: - I. 148, 151, 159; - II. August 150, 159, 161, 165, 173; - III. 190; - IV. 181, 190; - V. 190; - VI. 190; Hessen: -235, 237; Makedonya: - II. 62; - V. 67, 81, 83, 85; İspanya (Felipe): - II. 236, 242, 245; - III. 236, 243, 253, 268; - IV. 243, 268; - V. 260, 268
Philipp, Orleans'lı 281; - Suebya'lı 173
Philippi S. 92
Philippus Arap 101
Philokrates 63
Philotas 65
Photios 139
Phraortes 45
Phyle (aşiret) 52
Piast Hanedanı 133, 167
Pilsen taahhütnamesi 255
Pindar 55
Piramitler 22
Pireneler Barışı 243, 259
Pisa 175, 183, 187, 216
Pisalılar 52
Pithagoras 51
Pithecanthropiler 11
Pitogoraşçılık 49
Pitt, W. (Birinci) 283
Pius, Papalar: II. 181, 197, 217; - V. 239
Pizarro 223
Plantagenet, Hanedanı 161
Plassey S. 282
Plataiai S. 56, 61
Platon 58, 61, 212
Plautus 95
Plebeyenler 77
Pleistosen 11
Plinius 97
Pogrom 155
Pohai 176
Polikrates 25, 51, 65
Polimedes 51
Polinezya 279
Polis 47, 58, 63
Polonya 15, 19, 110, 130, 133, 142, 148, 154, 166, 172, 178, 197, 200, 209, 240, 248, 255, 259, 262, 270, 280, 284
Polonya'nın bölünmesi 284
Polonya'nın veraset sav. 280
Poltawa S. 270
Polybios 67, 83, 85, 95
Polygnot 58
Polyklet 58
Polyperchon 67
Pomeranya 162, 166, 170, 254
Pomeranyalılar 110
Pomerelya 162, 166, 198, 201
Pompadour 281, 283
Pompei 87, 97
Pompeius Cn. 39, 69, 90; S. 92
Pontus-Aral Kültürü 15
Pontus 69, 88
Poros 43
Poseidon 47
Potamik kültürler 17
Poteidaia 60
Potemkin 285
Potosi 276
Poznan 284
Pön Savaşları 80, 85
Prag 111, 143, 167, 195, 212, 250; - Maddeleri 197; - pencereden atma 197, 253; - maddeleri (compactata) 181, 197
Praksiteles 58
Prandtauer 265
Prehominidler 13
Prémontré tarikatı 141, 169, 171
Prenslik 185, 195
Prenslik kilisesi 181
Presapien grubu 11
Preston S. 266
Pretoriyenler 97, 99
Pribislaw 171
Princeps 92, 97, 99
Prodikos 58
Prokop 197
Prokopios 111
Proletarya 215
Proscription 89, 93
Protagoras 58
Protestan Birliği 251
Protestanlar 234, 241, 251, 255, 257, 265, 269
Provence 131, 154, 159
Prusya 168, 173, 182, 198, 234, 241, 248, 257, 262, 265, 268, 270, 280, 287
Prusya yasa kitabı 287
Prytanie 54, 59
Przemysl II. 167
Przemysl soyu 167, 169, 194
Psammetih I. 25; - III. 25; - Korint'li 53
Pteria S. 34, 44
Ptolemaios I. 66
Ptolemaioslar Hanedanı 25, 66, 84, 88, 93
Ptolemeos Savaşı 93
Pufendorf 256, 263
Pugaçow 287
Punt 22, 25
Püritenler 267, 277
Pydna S. 67, 84
Pylos 46
Pym 267
Pyrrhus 61, 78

-Q-

Quebec 276, 282
Quesada 223, 225
Quierzy, Diyet Mec. 123, 159
Quippus (düğümlü sicim) 223

-R-

Ra 23
Rabelais 212
Racine 261
Racput devletleri 210, 229, 274
Radbod 121
Raetia 94
Raffael Santi 213
Ragusa 204
Raimund, Toulouse'lu 150; - VI. 159; - VII. 159
Rainald, Dassel'li 165
Raleigh 277
Rameau 256
Ramillies S. 268
Ramses II. 25; - III. 25
Rant sistemi 215
Rapheia S. 66
Rastatt B. 268
Ravenna 87, 103, 114, 119, 123, 139
Ravensburg 250, 262
Reconquista 137, 186, 221
Recuay 222
Reform kararnameleri 239
Reform konsilleri 180
Reformasyon 155, 217, 231, 238, 241, 249, 257
Reformcu papalık 147, 239
Reformlar, Avusturya 287; Prusya 281, 287
Regensburg 99, 111; Diyet Mec. 197, 234; Diyet Mec. 197, 234, 251, 259, 263; - Meclisi 234; - Mütarekesi 259
Regiomontanus 221
Rehavam 37
Reichenbach 285
Reichsmatrikelordnung 219
Reims 190
Rekhared I. 117
Rekiswinth 117
Rekuperation (işgal) 173
Rembrandt 245
Remedello Kültürü 19, 73
Ren 98, 258; Ren İttifakı 259, 263
Rense seçiciler kurulu 195
Resaina S. 100
Restorasyon 267
Retorik 58
Reuchlin 155, 212
Rhetra 53
Rhone Kültürü 18
Riade S. 142
Ribemont Ant. 124
Richard, Cornwall'lı 195
Richard, İngiltere: - I. 150, 161, 173; - II. 188; - III. 188
Richelieu 241, 255, 259
Riemenschneider 213
Rienzi 217
Riga 182, 198, 240, 249, 263
Rigveda 43
Rijswijk B. 258
Rimsin, Larsa'lı 27, 29
Rinaldone Kültürü 19
Robert, Dindar 159; - Guiskard 131, 147, 175; - Normandiya'lı 150; - Bilge 217
Roccourt S. 280
Roger II 131, 150, 175
Roggeveen 279
Rokoko 281
Roma 57, 72, 99, 103, 107, 115, 140, 143, 147, 172, 180, 212, 217, 230, 237, 240, 242, 251
Roma hukuku 157, 175, 185, 187, 233; imp. 25, 39, 61, 93, 155
Romanos I. 175; - IV. 175
Romanov Hanedanı 203, 273
Romulus 73
Romulus Augustulus 103
Roncevalles S. 122
Ronsard 212
Roosebeke S. 190
Roskilde B. 270
Rossbach S. 282
Rostock 182
Rotterdam 244
Rouen 190
Rousseau 257
Rönesans 213, 217, 256
Rubens 245
Rubicon 90
Rudolf, Burgonya: II. 119; Habsburg: - I. 169, 194; - II. 236, 251, 253; IV. 194
Rudolf, Süebya'lı 148
Rum 150, 175
Ruprecht, Pfalz'lı 197
Rurik Hanedanı 133, 203
Rus-Türk savaşları 285
Rusya 21, 35, 59, 110, 130, 167, 175, 178, 183, 200, 202, 233, 248, 257, 265, 270, 272, 280, 284, 287
Rutherford, D. 279

-S-

Sabinler 72, 78
Sacco di Roma 217, 237
Sachs, Hans 231
Sadukiler 39
Sagartia 44
Sagunt 80
Sahte papalık kanunları 140
Saint Germain, kararnamesi 247; B. 247; B. 258, 270
Sajo 178
Sakalar 43, 68
Sakçegözü 16
Saksonlar 100, 108, 114, 121
Saksonya, Dükalık 125, 128, 142, 164; - Seçici Prensliği 196, 234, 251, 262, 271, 280
Salahaddin 137, 150
Salamis (Kıbrıs) S. 59, 66
Salamis S. 56
Salerno 118, 180
Salisbury 161
Sallar 115, 121
Salmanasser I. 29; - III. 31, 45; - IV. 31
Salomon Adl. 278
Salzburg 110; Başpisk.luk 122, 240
Samarra 29, 31
Samiler 16, 23, 26, 29, 32
Samiriye 31, 36, 39
Samnit savaşları, - 1: 79; - 2: 78; - 3: 78
Samnitler 72, 77, 89
Samo 169
Samoa 278
Samos 46, 51, 53, 59, 61
Samuray 177, 227
San Domingo 276
San Germano, Ant. 173
San Salvador 224
Sanat Antik Çağ 33, 47, 51, 53, 58, 71, 87; Çin 227; Avrupa 156, 213, 243, 245, 249, 256, 263, 265; Erken tarih 13, 17, 23, 25, 27, 29, 31, 73, 223; Hint 229; Inka 223
Sandomir 166, 240
Sanherib 31, 37, 39
Sanskritçe 43
Sarapis 49
Saray merasimi (Proskynesis) 45, 65, 103
Saraybosna 264
Sardes 44, 51, 56, 60
Sardinya 18
Sardinyalılar 18, 38, 50, 80, 183, 186, 280
Sardur I. 35; - II. 31, 35
Sargon I. 26; - II. 30, 35, 37
Sarmatlar 32, 99
Sasaniler 43, 100, 134, 138, 155
Sathmar B. 264
Satrap(lıklar) 44, 51, 64
Saul 37
Sava 205
Savaş, Antik Çağ 47, 52, 61, 63, 81, 89, 101, 103; Erken Tarih 21, 27, 29, 31, 41, 45; Ortaçağ 109, 126, 131, 139, 179, 189, 193; Yeniçağ 253, 259, 261, 263, 281, 283, 285
Savoie 154, 164, 238, 253, 268, 280
Savonarola 219
Scaliger 217
Schiller 257
Schlaun 256
Schleswig 109; Piskoposluk bölg. 143, 146, 163, 198
Schlüter, A. 263
Schwenkfeldciler 232
Scipio Africanus 83, 85
Scipio, P. Cornelius 81; - Cn. Cornelius 81; - L. Cornelius 85
Seçici Prensler 185, 194
Seddin 19
Segesta 60
Sejm 201, 249
Sekigahara S. 226
Selçuklular 136, 150, 174, 178, 206
Selevkos I. 43, 66, 69; - II. 69
Selevkoslar 39, 66, 84, 88
Selim I. 209
Sellaisa S. 69
Semiramis 69
Sempach S. 192
Senato Fran. 305; Roma 74, 89, 92, 99, 103
Seneca 97
Senegambiya 283
Senlis B. 193; Ant. 219

Sentinum S. 78
Senyörlük 167, 169
Septimius Severus 99
Septuaginta 39
Serapis 110, 149, 172, 174, 204, 207, 264, 280
Serflik 55, 215, 287
Serfliğin kaldırılması Danimarka 287; Solon 55
Servet, M. 221, 238
Sesostris III. 23
Sethos I. 25
Severus Aleksandros 99
Severus Hanedanı 99
Sevilla 225
Seydlitz, F. W. 283
Seyrüsefer Yasası 267, 277
Seylan 105, 221, 274
Sezar 69, 90, 93, 95, 109, 115
Sezaropapizm 139, 273
Sforza, Francesco 217; - Ludovico Il. 219
Shaftesbury 257, 267
Shakespeare 212
Shatavahana Hanedanı 42
Sırbistan (Sırplar) 110, 149, 172, 174, 204, 207, 264, 280
Sialk 16
Sibirya 203, 272, 278
Sicilya 38, 50, 57, 59, 79, 89, 93, 115, 119, 130, 137, 149, 165, 172, 182, 186, 207, 216, 268, 280
Sickingen 233
Sidon (Sayda) 38, 152
Sigismund, Lüksemburg: - 194, 197, 201, 209; Polonya: - I. 249; İsveç: - I. Wasa 241; - III. Wasa 241, 249
Signorya 185, 216
Sihler 229, 274
Sikullar 18
Sikyon 53
Simeon 175
Simon, Montfort'lu 159; - Oğul 161, 189
Simoni 147, 217, 239
Siricius 140
Sirmium 102
Sivastopol 285
Sixtus, Papalar: - IV. 217; - V. 239
Skolastik 149, 184, 212
Skopas 58
Slankamen 264
Slav isyanı 111, 142
Slavlar 32, 110, 115, 122, 131, 139, 143, 169, 175
Slovaklar, Slovakya 110, 169
Slovenler 110
Smalkalde Birliği 234; - S. 235, 237
Smolinasee S. 248
Snofru 23
Sofistler 58
Sogdlar 45
Sogdiyana 44, 64
Sokrates 58, 61, 63
Solon 54, 77
Solutren 12
Songay Devleti 221
Sophokles 58
Sorblar 110, 122
Sosyal düzen, Aztek 223; Çin 221; Frank 126; Fransız 261; Germen 109; Yunan 49; Hitit 35; Yüksek Uygarlık 17; Hint-Avrupa 33; İslam 135; Ortaçağ 157; Miken 47; Osmanlı 209; Prusya 287; Roma 83, 105; Rus 273; Slav 111; Bozkır kavimleri 113
Sosyal krizler 215
Sosyal reform, İng. 67
Sosyal savaş, Yunan 63; Roma 89
Soto 239
Soveteryen 15
Soylular bkz. sosyal düzen
Sozziniciler 241
Sömürge ikiciliği (İng.-Fran.) 275, 277
Sömürge İmp. İng. 247, 267, 269, 274; Danim. 277; Fran. 247, 274, 281; Holl. 244, 274; Port. 221, 242, 274; İsp. 225, 242, 276
Spalatin 231
Sparta 35, 52, 55, 69
Spartacus 91
Spartalos S. 60
Spartiatlar 52, 57
Speyer, Ant. 173, 219; Diyet Mec. 235, 237, 259
Sphakteria 60
Spinola 243, 252
Spinoza 245, 256
Spoleto 118
St. Lawrence N. 282
St. Quentin S. 242
Stanislaus I Leszczinski 271, 281; - II Poniatowski 285
Starhemberg 265
Statutum in favorem principum 173
Stefan Duşan bkz. Uroş IV.
Stefan Nemanya 205
Stefan Tvrtko 205
Steiermark 142, 164, 168, 194, 201, 241, 250
Stentinello Kültürü 73
Stephan, Papalar: - II. 123, 140; - IV. 125; Moldavya: - III. 205; Macaristan: - I. Aziz 169
Stephanus 107
Stesichoros Himera'lı 51
Stettin 254, 262
Stilicho 115
Stoacılık 71
Stockholm 182, 198, 248; B. 270
Stolbowa B. 249
Stonehenge 15
Stoss, V. 213
Störtebecker 183
Stralsund 171; B. 183, 199, 252, 270
Strasbourg 103, 125, 231, 238, 250, 258
Strasbourg yeminleri125
Strategosluk 54, 57, 59
Straubing kültürü 19
Streletsler 203, 273
Stroganow 273
Stuart Hanedanı 189, 247, 267, 280
Sture, Sten I. 199; II. 249
Suárez 239, 243
Subartu 26, 28
Subay kökenli imp. 100
Subutay 179
Sudan 221
Suetonius 97
Suger, St. Denis'li 159
Sui Haned. 177
Sulla 89
Sully 247
Sumatra 244
Sundgau 255
Sund gümrüğü 183, 199
Sundjata Keita 221
Sung Hanedanı 176, 210
Suriye 13, 17, 23, 28, 31, 35, 45, 65, 68, 85, 90, 99, 135, 150, 175, 208
Suriye (İsauros) Hanedanı 139
Susiana 44
Sussex 128
Sutri, Sinodu 147; Ant. 148
Suvorov 285
Süebyalılar 193, 219
Süebya Savaşı 193, 219
Süebya Birliği 197
Süebya Hukuk Kitabı 157
Süevler 108, 114, 140
Süleyman II. 209
Sümer(ler) 26, 43
Sürgünler (Exulanten) 240
Svarez 287
Svatopluk 169
Sven Çatalsakal 163
Sverker Büyük 163
Sverker Küçük 163
Sverre 163
Svyatoslav 113, 133
Swift 269
Syagrius 120
Symmachus 117
Symmachus, Papa 140
Syracusa 55, 57, 60, 80
Szlachta 167

-Ş-

Şam 31, 37, 107, 135, 137, 151, 179
Şamanlar 21, 113
Şammuramat 31
Şamşiadat I. 29; - V. 31
Şang Hanedanı 41
Şapur I. 101; - III. 103
Şeritli Seramik Kültürü 14
Şiiler 135, 209
Şiir bkz. edebiyat
Şili 215, 225
Şimabara 227
Şintoizm 177, 227
Şiva 43
Şivaji 275
Şogun(luk) 177
Şogunsuz dönem 227
Şotoku Taişi 177
Şuppiluliuma 35

-T-

Tabii hukuk 177
Taborlular 197
Tac Mahal 229
Tacitus 97, 109, 111, 112
Tagliacozzo S. 172
Tahiti 278
Tahran 229
Tai-tsung 177

Taika reformu 177
Talas S. 176
Talmud 155
Tanagra S. 59
Tang Hanedanı 176
Tangutlar 176, 226, 275
Tankred, Lecce'li 151, 173
Tannenberg S. 200
Tanrı barışı 147, 157
Tanrı lütfu 259
Tanrıkrallık Mısır 17; Akkad 27; Roma 97, 101
Tantrizim 229
Tao 41
Taranto 52, 78, 83, 93, 119
Taranto Savaşı 61
Taraori S. 210
Tardenuvaziyen 15
Tarık 135
Tarım 105, 109, 126, 171, 215, 287
Tasa 16
Tasman 278
Tasmanya 278
Tassilo 123
Tatarlar bkz. Moğollar
Tayasiyen 12
Taygetos Dağl. 52
Tayland 13
Teateliler 239
Tegea 52
Teia 117
Telelat Ghassul 16
Telipinu 35
Templer 153, 181, 187, 191, 215
Tenno 177, 227
Tenochtitlan 222
Teotihuacan 222
Tepe Gaura 16
Terra Ferma 183, 216
Terramare Kültürü 73, 87
Tertry S. 121
Tertullianus 107, 140
Teselya 46, 48, 56, 60, 63
Test Act 267
Tetrapolitana 234
Tetrarşi 101, 103
Tetzcoco 222
Teutoburger Wald S. 94
Thales, Milet'li 45, 51
Thapsus S. 90
Thebai, Mısır 22; Yunan 46, 59, 62
Themistokles 57
Theoderich, Büyük 115, 121
Theodora 139
Theodoros I Epiros'lu 207; - I. Laskarios Nikaia'lı 207; - Tarsus'lu 129
Theodosius I 103, 115, 140, 155
Theognis, Megara'lı 55
Theognost 203
Theophanu 143, 159
Theopompos 53
Therese, Avila'lı 239
Thermopylai S. 56, 69; S. 84
Thermos 51
Thessalonike 85; kararname 103; krallık 206
Thespis 58
Thetler 55, 57
Theudebert I. 121
Tholoi 33
Thomas, Aquino'lu 149
Thor 109
Thorn 198; B. 201
Thrasybulos 63
Thukydides 58
Thukydides, demagog 59
Thutmosis I. 25; III. 24
Thüringen 115, 120, 125, 145, 173, 195, 232, 255
Timar zorunluluğu 157, 185
Tiahuanaco 222
Tiberius 95
Tibet 176, 274
Ticaret bkz. Ekonomi
Ticari şirketler 214
Ticari kumpanyalar 215, 245, 247, 275, 277
Ticinus S. 80
Tiglatpileser I. 29, 31; - III. 31, 35
Tilly 252, 255
Timbuktu 220
Timokrasi 55, 69, 75
Timoleon 61
Timurlenk 179, 206, 209, 229
Tinchebrai S. 160
Tiranlık 45, 48, 51, 53, 55, 57, 61, 63
Tirol 193, 232
Tiryns 46
Titus 39, 97
Tiwaz 109
Tiziano 213
Tlacopan 222
Toharlar 32, 66, 68
Tokugawa Şogunluğu 227
Tokyo 227
Toledo, Konsil 117, 186
Tollan (Tula) 222
Toltekler 222
Tomsk 272
Tonga Adl. 278
Tordesillas Ant. 225
Torgau Birliği 234
Torquemada 155, 187
Torino S. 268
Tory 267, 269
Toskana 131, 280
Totila 117
Toul 236, 254
Toulouse 117, 125, 150, 158
Tours-Poitiers 121, 134
Tököly 265
Tötonlar 88, 115
Trajanus 98, 107
Transilvanya (Erdel) 115, 153, 168, 208, 240, 252, 264
Trapezunt (Trabzon) 207, 209
Trasimenus Gölü S. 80
Trebia S. 80
Trebonianus Gallus 101
Trento 119; Konsili 235, 239, 250;
Tribur, Diyet Mec. 125, 148
Tribut meclisleri 74
Trichterbecher Kültürü 14, 109
Trier 101, 195, 233
Triparadeisos 66
Tripolje Kültürü 14
Triumvirlik 91, 93
Troia 24, 33, 47
Tsao Pei 41
Tudor Hanedanı 188, 247
Tufan İmp. 176
Tuli 179
Tulsi Das 229
Tunç Çağı 18, 109
Tunguzlar 272, 275
Tunus S. 80, 83, 117, 153, 236
Tupac Amaru 277
Tupac Yupanqui 223
Turenne 255, 261
Tuscie, Tusculum 118, 148, 165, 173
Tuşratta 35
Tutankamon 25
Türki kavimler 111, 113, 137, 211
Türkistan 21, 41, 113, 209, 211
Türkler 111, 113, 137, 211
Türklerle savaşlar 264, 281, 285
Tycho de Brahe 221
Tyler 188, 215
Tyros 38, 57, 64
Tyrtaios 51, 53

-U-

Ukrayna 111, 203, 271
Ulus devlet 237
Umbria 78, 119
Unam sanctam fermanı 181
Upanişadlar 43, 229
Uppsala 19, 115, 131, 163, 240
Ur 26
Urartu 21, 30, 34
Urbanus, Papalar: - II. 148, 151; - III. 165; - V. 181; - VI. 181
Urna sahaları kültürü 18
Uroş IV. 205; - V. 205
Uruk 16, 26
Usçuluk 256, 279
Utraquistler 197
Utrecht 121; Birliği 244; B. 268, 271
Uygurlar) 176

-Ü-

Ügedey 133, 178
Üniversiteler 180, 187, 195, 212, 234, 249, 257, 287

-V-

Valens 103, 115
Valentinianus I. 103; - II. 103; - III. 140
Valerianus 101, 107
Valla 212
Valdocular 149, 197
Valois Hanedanı 190, 193
Vandallar 108, 114, 138
Van der Weyden 213
Vardhamana 43
Vang-Mang 41
Van-Li 227
Varegler 111, 113, 130
Varna S. 201, 206
Varro 95
Varşova 271, 285; Grandükalık 285
Varus 95, 115
Vasallık 41, 127, 157
Vasco da Gama 220, 228
Västerås Diyet Mec. 240
Vatikan ayrıca bkz. Kilise Devleti 181
Vauban 261

Veda 43
Veda Dönemi 42
Veii 76
Velid I 135
Venedik 133, 153; B. 165, 175, 182, 204, 209, 216, 242, 264
Venetler 19, 21, 32, 111
Venetya 123
Venezuela 225
Veraset Sav. Bavyera 285, Avust. 280; Polon. 281; İsp. 263, 265, 268, 271, 281
Vercellae 88
Vercingetoriks 91
Verden 111, 122, 254, 271
Verdun, Ant. 124, 236, 254
Vergilius 95
Verhoyansk 183
Versailles 261; Ant. 283
Vespasianus 39, 97
Vespucci 224
Vesta 87
Vestfalya 165, 197, 233, 253, 256
Vestfalya Barışı 185, 254, 259, 263, 270, 285
Veto hakkı, Polonya 249, 285; Roma 77
Vicayanagar 210
Viktoria 280
Vikingler 129, 224
Villanova Kültürü 73, 87
Villon 212
Vinland 224
Virginia 247, 276
Viriathus 83
Vischer, P. 213
Visconti 217, 219
Vitalien Kardeşler 183, 199
Vitellius 97
Vivaldi 256
Viyana konkordatumu 181, 197, 230
Viyana 99, 201, 208, 230, 236, 249, 255, 263; B. 281, 285
Vizigotlar 100, 114, 120, 134, 140
Vladimir I. 111, 133, 175; - Monomach 133
Volga 287
Volkanus 87
Voltaire 257
Vorpommern 254, 259, 262, 271
Vouillé 116, 120
Vratislav 169
Vucedol 19
Vu-Ti 41

-W-

Wadai 220
Waldemar I. Büyük 163; - II Muzaffer 162, 173; - III. 199; -IV. Atterdag 183, 199
Wales 128, 188
Wallace, W. 189
Wallenstein 252
Walpole 269
Walther v. d. Vogelweide 157
Wasa Hanedanı 249, 271
Watt 279
Watteau 281
Wehlau Ant. 263
Weiller 148, 164, 173
Welser Ailesi 215, 221, 225, 237
Wendler (Venetler) 111, 150, 153, 163, 165
Wenzel (Venceslav) I. 169; - II. 167, 169, 194; - III. 169, 194; - IV. 194, 197
Werhoyansk 272
Wesley 257
Wessex 128
Westminster, Konkordatum 161; Ant. 277; Konvansiyonu 283
Wettin Hanedanı 164, 171, 196, 263
Weyden 213
Whigler 267, 269, 283
Whitby, Sinodu 140
Wiclif 184, 189, 197, 238
Widukind 123
Wilhelm, Alman İmp.: - I. 264; - II. 264; İngiltere (William): - I. 129, 161; - II. 161; - III. 259, 269, 280, 283; - IV. 280; Oranien: - I. 245; Sicilya: - I. 165; - III. 173
Wilhelm, Hollanda'lı 173; - Ockham'lı 184
Wimpfeling 212
Winrich, Kniprode'li 199
Wisby 182, 199
Wismar 182, 254
Witold 201
Wittelsbach Hanedanı 165, 193, 263, 268, 285
Wittenberg 230, 240
Wladislaw, Bohemya: - II. (dük) 169; - II (kral) 201, 236; Polonya: - I. Lokietek 167, 201; - Jagiello 201; - III. 201; - IV. 197
Wodan 109
Wolff 257, 263
Wolfram v. Eschenbach 157
Wolsey 238, 247
Wolter v. Plettenberg 249
Worms Kararı; - 231, 235 Konkordatumu 148, 173
Worms, 115; Sinodu 148; Diyet Mec. 165, 173, S. 195, 219, 231, 235, 237, 251, 258
Wratislaw 169
Wulfila 115
Wullenwewer 249
Württemberg 195, 234, 263
Würzburg, Diyet Mec. 165, 194, 250

-X-

Xanten 251, 263

-Y-

Yahudiler 31, 36, 39, 45, 97, 99, 111, 126, 131, 154, 187, 189, 243, 257, 287
Yahve 37, 155
Yakub, Büyük 107
Yakutsk 272
Yamato Krallığı 177
Yaroslav, Akıllı 133
Yasa kanunu 179
Yazı 17, 23, 27, 33, 39, 41, 47, 223
Yediyıl Savaşları 283
Yehu 37
Yeni Gine 279
Yeni Hebrid Adl. 279
Yeni İspanya 225
Yeni Kaledonya 279
Yeni Taş Çağı 13
Yeni Zelanda 279
Yeniçeriler 209
Yeniden birleşme (Reunion) 258
Yeniden Canlanma (Renovatio) 144
Yenisey 272
Yenisseysk 272
Yeremya 37
Yermak 272, 278
Yeryüzü ve yaşam tarihi 11, 13
Yeşaya 37
Yeşil Burun 221
Yezid I 135
Yıldız kamarası 247
Ynglingar Hanedanı 163
Yoaş 37
Yoksulluk tartışması 181, 184
Yonga kültürü 13
Yoram 37
Yoritomo 177
York 101, 127, 129
York Hanedanı 188
Yoşimitsu 227
Yuçeler 176
Yudas Makkabeus 39
Yukatan 222
Yukarı İtalya 73, 85, 144, 214
Yukarı Pfalz 194, 252
Yunanistan 19, 21, 33, 45, 47, 53, 57, 59, 63, 65, 67, 69, 73, 83, 85, 91, 101, 105, 205, 207
Yung-Lo 227
Yurttaşlık hakl. Atina 59; Roma 79, 89, 99, 155
Yüan Hanedanı 210
Yüe boyları 40
Yüksek Ortaçağ 157
Yüksek Uygar. 16, 22, 222
Yünnan 210
Yüzyıl Savaşları 183, 187, 189, 191

-Z-

Zacharias 123
Zama S. 82
Zela S. 69, 90
Zenon 71
Zensor 74
Zenta S. 264
Zenubia 101
Zerdüşt 45,
Zeus 47, 53, 58
Ziggurat 26
Zimbabwe 221
Zinzendorf 257
Ziska 197
Zisterzien Tarikatı 141, 169, 171
Zriny 209
Zürich 193, 231
Zwickau 232
Zwingli 231, 235

Başlangıcından itibaren bütün dünya tarihine ilişkin kronolojik bilgileri tamamı renkli harita ve tablolarla birlikte veren, iki cilt halindeki *Dünya Tarihi Atlası* tarihin anlaşılmasını kolay ve zevkli bir hale getiriyor.

Harita ve tablolarla bunların karşısında yer alan, medeniyetler, devletler, olaylar, insanlar gibi pek çok konuda verilen kısa bilgiler birbirini tamamlıyor.

Çantaya ve cebe sığacak büyüklükteki *Dünya Tarihi Atlası*, tarihi, kütüphane raflarından çıkarıp hayatımızın içine getiriyor.

328583
AAB

18.00 TL (KDV Dahil)

ISBN 978-9944-344-00-5